

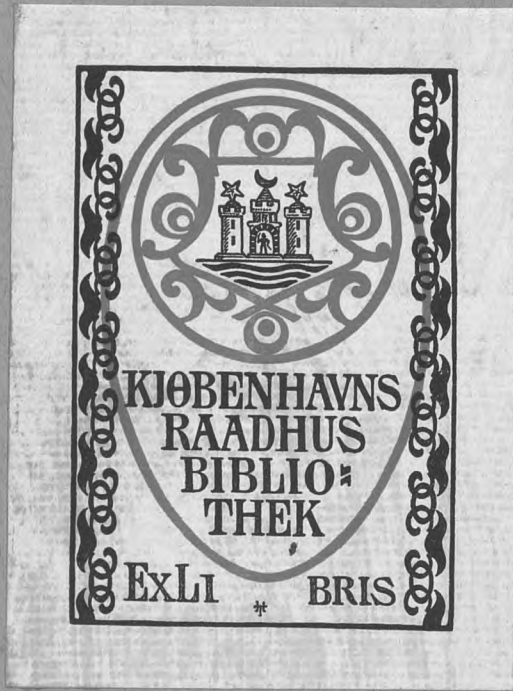
545 169479

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

99.4 Suhm, P. F. Br

RHB

99.4 Sukh, P. E

B2

PETER FREDERIK SUHM

J. J. Juel

PETER FREDERIK SUHM

18. OKTOBER 1728 — 7. SEPTEMBER 1798

EN LEVNETSBEKRIVELSE

AF

CHR. BRUUN

MED SEX PORTRÆTER UDENFOR TEXTEN, SEX PORTRÆTER I TEXTEN

KJØBENHAVN

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1898

99.4

Su

FORTALE.

I April 1798 udkom Rasmus Nyerups Levnetsbeskrivelse af Peter Frederik Suhm, knap fem Maaneder før Suhm døde. Denne Bog er saa at sige skrevet under Suhms Øjne, med Benyttelse af Materiale, som Nyerup har faaet af ham, og den er et paalideligt Skrift hvad alt det strengt Historiske angaar. Materialet har blandt Andet bestaaet i flere Tusinde Breve, af hvilke Nyerup har udgivet lidt over et Hundrede; Resten af Brevene er for største Delen ikke mere bevaret. Denne Levnetsbeskrivelse maatte lægges til Grund for enhver efterfølgende, og det er ogsaa sket ved den nu foreliggende, i det mindste for en Del. Nyerup har nemlig delt Suhms Liv i Perioder, især i Perioder paa ti Aar, og følgelig har han fulgt en vis Chronologi, som vel ogsaa er iagttaget her, dog med en noget forskjellig Gruppering af Stoffet. Thi Suhm har aldrig været en virksom Embedsmand, han har aldrig taget Del i Statens Styrelse, og der er ikke nogen Lov, nogen Reform, nogen ny, varig Institution, som han har fremkaldt. Han var en stille Mand, en Lærd, der studerede, iagttog, kriticerede og gav sine Meninger tilkjende i sine Skrifter, ved Siden af at han i dem bragte Resultaterne frem af sine omfattende historiske Studier. Der synes da at være god Grund til, i det mindste for en Del, at gruppere Fortællingen om denne Stuelærdes Historie efter hans Skrifter, saaledes at f. Ex. et Skrift, der er udkommet tidligere i Suhms Liv, først omtales senere i Skildringen af dette, for at det kan knyttes til en Række beslægtede Skrifter, som ere udkomne adskillige Aar efter.

Nyerups Biografi af Suhm blev anmeldt i de Kjøbenhavnske lærde Efterretninger 1798, Nr. 20, S. 314—19. Der takkes for Arbejdet, dog føjes der til: »men vi vilde have været [Forfatteren] end mere forbunden, naar han havde erindret sig det gyldne: Ne quid nimis, og betænkt, at Vidtløftighed let kan udarte til Snaksomhed.« Det skal ikke undre mig, om man mulig vil anke over denne nye Biografis Vidtløftighed. Men der har været god Anledning til at gjøre Biografien noget bred; thi det er første Gang, at Suhms Liv behandles udførligt efter at et Aarhundrede er forløbet siden han døde, for Nutiden staar han vist, i Almindelighed, som en ikke meget kjendt Person, Materialet, som skulde behandles, er stort, og meget Stof har kunnet fremdrages, som Nyerup ikke har kjendt 1798. Jeg har stræbt at gjøre min Skildring ret fyldig; den kunde godt være bleven endnu større.

De mange Henvisninger ville kunne vidne om, at der er anvendt Flid paa at anføre Bevissteder for hvad der er fortalt. Men de ville ogsaa kunne vidne om, at jeg har søgt og faaet værdifuld Bistand hos flere end En, der interesserede sig for dette Arbejde og har hjulpet mig. Dem alle bringer jeg en hjertelig og oprigtig Tak for hvad jeg skylder dem. Understøttelse indrømmet mig dels af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet dels af Bestyrelsen for den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse har sat mig istand til overhovedet at faa min Bog trykt og dernæst til at faa den saaledes udstyret med Portræter som den er bleven. Det skal glæde mig, hvis mine Læsere ville finde Anledning til med mig at takke disse Institutioner for denne Understøttelse, ved hvilken det er blevet muligt, at faa en større Biografi af en af vort Folks mærkelige Mænd udgivet i Hundred-Aaret efter hans Død.

Frederiksberg 9. Juni 1898.

CHR. BRUUN.

INDHOLD.

- I. Til Indledning. — P. F. Suhms Slægt og Forældre. Barn-
dom og tidligste Ungdom. Undervisning. Studier ved Uni-
versitetet. Embede og Titler. Tidligste literære Beskjæf-
tigelser. Journalen. De første udgivne Skrifter. Forhold
til Hans Gram, Hans Peter Anchersen, Jakob Langebek,
Ludvig Holberg. Suhm Komedieskriver og Oversætter af
Plautus, Palaprat, Molière. Tilbageblik paa Suhms tid-
ligste Forfattervirksomhed. Tanker om Fremtiden . . . . . S. 4—38.
- II. 1751—1765. Suhm rejser sammen med Rektorerne Benja-
min Dass og Gerhard Schøning til Trondhjem. Hans Gif-
termaal med Karen Angell. Den Angellske Slægt. Den
Suhmske Families Liv i Trondhjem. Sønnen Ulrik Frede-
rik bliver født. — Suhms literære Virksomhed i Trond-
hjem. En paatænkt Samling af Smaaskrifter. Suhm og
Schøning. Svingning i Suhms Studier; han udgiver sam-
men med Schøning »Forsøg til Forbedringer i den gamle
danske og norske Historie,« 1757; de blive Medlemmer af
det kongelige danske Videnskabernes Selskab, 1758; Suhms
første Afhandlinger oplæste i dette Selskab. Det trond-
hjemske Videnskabers Selskab stiftes, 1760; dette Selskabs
Skrifter og Suhms Bidrag til dem. Suhm udgiver under
Navnet Philalethus de »Trondhjemske Samlinger,« 1761
—1765. Bogrecensioner, Afhandling om Økonomien. —
Brud mellem Suhms og Thomas Angell; Suhms forlade
Trondhjem . . . . . - 38—91.
- III. 1765—1772. Ankomst til Kjøbenhavn. Benjamin Dass.
Suhm bosætter sig i Kjøbenhavn. Et Stykke af en Dag-
bog fra 1766. Omgangskreds og selskabeligt Liv. Rejse
gjennem Landet til Hamborg. Titler: Konferentsraad,
Kammerherre. Skrifter: »Om Økonomien, særdeles Nor-
ges,« 1771. »Essay sur l'État présent des Sciences, des
Belles-Lettres et des Beaux-Arts dans le Danemarck et dans
la Norvège« udgives anonymt 1771; »Samlinger,« 1771

VIII

- 76. Suhms Brugbarhed til at træde i Statens Tjeneste. Suhm og den Struensee'ske Styrelse. Suhm gjør Udkast til en parlamentarisk Forfatning for Danmark, Norge og Fyrstendømmerne, 1772 ..... S. 91—115.
- IV. 1772—74. Et Stykke af en Dagbog fra Januar 1772. Brev »Til Kongen;« Udgifter og Oversættelser; Domme og Kritiker over det. »Opmuntring til de Danske og Norske,« 1772. Skriftet: »Til mine Landsmænd de Danske, Norske og Holstenerne« udgives anonymt, 1772. Suhm forsvarer sig imod Beskyldningen for at have haanet de Tydske. Suhm afslaar 1769, at blive Assessor i Højesteret; han er nær ved at blive Sekretær i Statsraadet; er Medlem af Kommissionen til at gennemgaa Struensees Papirer. Skriftet, 1772: »Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen.« Statsromanen »Euphron,« 1774 ..... - 115—145.
- V. 1771—1783. Suhm æsthetisk Forfatter. »Idyller og Samtaler,« 1771. »Samtaler i de Dødes Rige,« 1773. »Adolphi Drøm,« 1773. »Tityrus,« 1774. De nordiske Noveller: Sigrid, 1773; De tre Venner eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarodd, 1774; Gyrithe, 1774; Frode, 1774; Haldan, 1775; Signe og Habor, 1777; Alfsol, 1783. »Abu Taleb,« 1774. »Tvistigheden,« 1775. »Mine Hændelser,« 1775. Digt om Norge, 1776. Lykønskings-Digt til Arveprinds Frederik og Prindsesse Sophie Frederikke I Anledning af deres Formæling, 1774 ..... - 145—173.
- VI. 1773—79. Mindre historiske Skrifter af Suhm: »Tidsregning til Ungdommens Nytte,« 1773. »Skilderi af Verden,« 1775. »Lovtale over Erik Ejegod,« 1773. »Historien af Danmark, Norge og Holsten til den studerende Ungdoms Bedste,« 1776; Udgifter og Oversættelser af dette Skrift. Portrætter af Kongefamilien, 1779 ..... - 174—199.
- VII. 1778—1795. Sønnen Ulrik Frederik Suhm; hans Død 3. Januar 1778; Mindeord og Digte over ham, Sørgekantate af Johannes Ewald. — Suhms Bibliothek; det aabnes for Publikum; Trangen i Kjøbenhavn for en saadan Institution med offentlig Karakter. Suhm hædres af Kongen med Ringen »Merito,« 1783. — Suhms Omgangskreds. Hans Venner og hans Forhold til dem; Jakob Langebek, hvis Udgivelse af »Scriptores Rerum Danicarum« Suhm vil støtte; Mindeord om Langebek ved hans Død 1775. Henrik Hielmstjerne; denne Vens Død 1780. Gerhard Schöning; denne Vens Død 1780. Andre Venner. Fabrikmester Henrik Gerner; dennes Død 1787 og Jordefærd. — Suhm virksom for Udgivelsen af den gamle islandske Literatur; hans Forhold til den arnamagnæanske Kommission. Suhm foranlediger Udgivelsen af »Samlinger« og »Nye Samlinger til den danske Historie,« 1779—95 ..... - 199—238.
- VIII. 1752—1798 (1828). Suhms Arbejder til Danmarks Historie. Forberedende Studier. Afhandling om »de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle danske og norske Hi-

- storie,« 1763. »Forsøg til et Udkast af en Historie over Folkenes Oprindelse i Almindelighed,« 1769. »Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse,« 1770. »Om Odin og den hedniske Gudelære og Gudstjeneste udi Norden,« 1771. »Historie om de fra Norden udvandrede Folk,« 1.—2. Bd., 1772—73. »Kritisk Historie af Danmark,« 1.—4. Bd., 1774—81. Genealogiske Tabeller hertil, 1779. »Historie af Danmark,« 1—14, 1782—1798(—1828). Forskjellige ethnografisk-historiske Afhandlinger, 1766—1793. — Suhm bliver udnævnt til kongelig Historiograf, 1787. Nyerups Lykønsningsskrift til Suhm i denne Anledning ..... S. 238—307.
- IX. 1788. Dødsfald i Suhms nærmeste Kreds: Bolle Willum Luxdorph, Ancher Andreas von Suhm. Fru Karen Suhm fød Angell dør; Suhms Karakteristik af hende; Suhms Forhold til hende. Hofapotheker Beckers Familie. Suhm ægter Christiane Becker; Bryllupsfestlighederne ..... - 307—334.
- X. 1787—1798. Om Suhms Mindeord over de Venner og Bekjendte, som døde i hans sidste Leveaar. Af Suhms Korrespondance med Fremmede og med Landsmænd, mest i hans ældre Alder. Frederik Sneedorf. Suhms sidste literære Arbejder — ved Siden af Danmarks-Historien ..... - 335—371.
- XI. 1779—1796. Suhm kjøber Joh. Jak. Reiskes efterladte Haandskriftsamling. Photius's græske Lexikon. Abulfedas arabiske Historie. Suhms Bibliothek: dets Omfang, dets Bestyrelse, dets Benyttelse, dets Betydning. Suhms Planer for dets Fremtid. Suhm sælger det til Kongen..... - 371—399.
- XII. Suhms »Samlede Skrifter.« »Hemmelige Efterretninger om de danske Konger efter Souveræniteten.« Suhm Medlem af forskjellige Kommissioner, især angaaende Universitetets Anliggender. Suhm Medlem af forskjellige lærde Selskaber og hans Virksomhed i dem: det kgl. danske, det kgl. genealogisk-heraldiske Selskab; det kgl. danske Videnskabernes Selskab, Prisopgaver; Selskabet til de skønne Videnskabers Fremme, — Oehlenschlæger og Suhm; det skandinaviske Literatur-Selskab ..... - 400—431.
- XIII. Suhm modtager fra Medborgere en Hæders-Medaille i Guld. Suhms Død og Jordefærd. Mindeord, Mindetaler, Minde-skrifter om Suhm. Sørgefest paa Universitetet. Det kgl. danske Videnskabernes Selskab udsætter som Prisopgave en Skildring af Suhm. Fru Christiane Suhms Død; hendes Eftermæle. Familien Willemoes-Suhm. — Auktioner over Suhms Ejendomme og Ejendele; Dødsboet efter Suhm og Fru Suhm..... - 431—461.
- XIV. Biografier af Suhm. Rasmus Nyerup og hans Levnetsbeskrivelse af Suhm. Portræter af Suhm. Til Karakteristik af Suhm. Historikeren Suhm. Slutning ..... - 462—504.

PORTRÆTER.

P. F. Suhm. Maleri af Jens Juel. Fototypi ved Pacht & Crone efter Fotografi. Med Suhms Navn som Underskrift i Faksimile.....	Titelbillede.
P. F. Suhm og Karen Suhm fød Angell. Ukjendt Maler. Fototypier ved Pacht & Crone efter Fotografier.....	S. 46.
Benjamin Dass. Ukjendt Maler. Træsnit ved H. P. Hansen efter Fotografi.....	- 94.
P. F. Suhm. Maleri af Jens Juel, 1772. Træsnit ved H. P. Hansen efter et Kobberstik af F. Schuerer, 1789.....	- 117.
Ulrik Frederik Suhm. Ukjendt Maler. Fototypi ved Pacht & Crone efter Fotografi.....	- 206.
Medaillon til Minde om Jakob Langebek. Træsnit ved H. P. Hansen	- 220.
P. F. Suhm og Karen Suhm fød Angell. Medailloner. Træsnit ved H. P. Hansen efter Fotografier.....	- 316—17.
P. F. Suhm og Christiane Suhm fød Becker. Malerier af Jens Juel. Fototypier ved Pacht & Crone efter Fotografier....	- 454.
Rasmus Nyerup. Autotypi ved F. Hendriksen efter Stik af C. W. Bock, 1793.....	- 465.

Karen Suhms Haandskrift, S. 318, Christiane Suhms Haandskrift, S. 458, begge i xylograferede Faksimiler ved H. P. Hansen.

TILLÆG.

Reciprokt Testamente, oprettet 5. Marts 1761 imellem Etatsraad P. F. Suhm og Karen Suhm, f. Angell.....	S. 3.
Bedømmelse af en Mindetale over P. F. Suhm, indsendt som Prisafhandling til det kongelige danske Videnskabernes Selskab, 1801....	- 5.
Breve.	
I. Brevvexling imellem Suhm og L. Ancher.....	- 9.
II. Suhm til Stiftsdame paa Vallø, Frøken F. L. S. C. v. Beulwitz ..	- 12.
III. Suhm til Rektor Johannes Boye.....	- 14.
IV. Johannes Ewald til Suhm.....	- 15.
V. Suhm til Enkepastorinde Birgitte Fabricius.....	- 16.
VI. Minister, Borger Ph. Grouvelle til Suhm.....	- 17.
VII. Suhm til Biskop Gunnerus.....	- 19.
VIII. Peter Andreas Heiberg til Suhm.....	- 20.
IX. Hielmstjerne til Suhm.....	- 22.
X. A. C. Hwiid til Suhm.....	- 23.

XI. O. Hoegh-Guldberg til Suhm	S. 24.
XII. J. Johnsonius til Suhm	- 26.
XIII. Klevenfeldt til Suhm	- 27.
XIV. Johannes von Müller til Suhm	- 28.
XV. Carsten Niebuhr til Suhm.....	- 29.
XVI. N. D. Riegels til Suhm.....	- 32.
XVII. Tyge Rothe til Suhm	- 45.
XVIII. F. H. Wedel Jarlsberg til Suhm	- 50.
XIX. O. Worm til Suhm	- 51.
XX. Professor Chr. Gottfr. Schütz til Suhm	- 53.
Henvisninger	- 55.
Rettelser og Tilføjelser	- 73.
Register.....	- 75.

PETER FREDERIK SUHM

PETER FRIEDRICH SCHMIDT

I.

Til Indledning. — P. F. Suhms Slægt og Forældre. Barndom og tidligste Ungdom. Undervisning. Studier ved Universitetet. Embede og Titler. Tidligste literære Beskæftigelser. Journalen. De første udgivne Skrifter. Forhold til Hans Gram, Hans Peter Andersens, Jakob Langebek, Ludvig Holberg. Suhn Komiedieskriver og Oversætter af Plautus, Palaprat, Molière. Tilbageblik paa Suhms tidligste Forfattervirksomhed. Tanker om Fremtiden.

Det er et Tidsrum af omtrent 70 Aar, Peter Frederik Suhms Liv spænder over, fra 1728 til 1798, et Tidsrum, i hvilket Danmarks og Norges Forhold til den fremmede Verden i politisk Henseende ikke i nogen væsentlig Grad var Vanskeligheder eller Forviklinger underkastet, medens de indre Forhold, især i Danmark, gennemgik en saa forbausende Udvikling, at det kan siges, at Folket ved Tidsrummets Slutning var blevet et helt andet, end det var ved dets Begyndelse. Overalt hvor man seer hen, møder man noget Nyt. Sproget er næsten ikke til at kjende igjen. Man tænke paa Holbergs Stil, paa Soranernes, paa Sproget hos Forfattere som Guldberg, Malling, Heiberg, Baggesen. Gode underholdende og belærende Tidsskrifter kjendtes slet ikke 1728, men de florerede mod Slutningen af Aarhundredet. Kritik i literære Tidsskrifter kjendtes næsten ikke 1728, og hvor havde den ikke udviklet sig ved Aarhundredets Udløb? Hvor meget kjendte man til Filosofien, hvor meget kjendte man til en dansk Retsvidenskab 1728, og hvilke Forfattere i disse Videnskaber vare ikke traadte frem 70 Aar efter? Ved Aaret 1798 havde Tullin, Johannes Ewald, Wessel længe været døde, og disse Digtere repræsenterede Retninger i Digtekunsten, der bleve som Grundvolden til en ny Tid, hvilken Jens Baggesen allerede var ved at føre videre, medens den unge Adam Oehlenschläger var modnet saameget, at han endnu før Aarhundredet løb ud kunde begynde at lade sin Muse synge.

Hvad her er antydet, maa være tilstrækkeligt til at pege hen paa Noget af Udviklingen. Men lad det blive erindret, at i denne Periode fik Theatret nyt Liv og blev til det kongelige Theater, blev Kunstakademiet stiftet og levede Maleren Nikolai Abildgaard, Billedhuggeren Johannes Wiedewelt, medens Bertel Thorvaldsen i Marts 1797 kom til Rom. Lad det blive erindret, at den botaniske Have blev anlagt, at der blev stiftet et Landhusholdningsselskab, et Naturhistorie-Selskab, medens det kgl. danske Videnskabernes Selskab, det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog ved Aarhundredets Udgang vare over et halvt Aarhundrede gamle; at der i Norge blev stiftet et Videnskabers Selskab i Trondhjem, at andre Selskaber for aandelige Interesser som Selskabet for de skønne Videnskaber, det skandinaviske Literaturselskab, bleve stiftede. Lad det blive erindret, at Stavnsbaandet blev strammet og blev ophævet, at Trykkefrihed blev givet og atter blev indskrænket, at Indfødsret-Loven blev givet, at Pietismen blev efterfulgt af Rationalismen, at der stod en lang Kamp imellem Dansk og Tydsk, at Modersmaalet, imod Latinen, begyndte at komme til sin Ret ved Universitetet og den lærde Skole, som begge bleve reformerede; thi erindres alt dette, saa vil Billedet træde frem om en sjelden indholdsrig og betydningsfuld Periode i det danske og norske Folks Liv under en Forfatning, hvor Kongen var enevældig og hvor Grundloven hed Kongeloven.

I denne Periode, »Oplysningens Tidsalder,« levede og virkede Peter Frederik Suhm.

Den *Suhmske* Slægt er gammel, men det er dog mere end tvivlsomt, om den er saa gammel, som en af denne Slægt* har udregnet i forrige Aarhundrede. Denne Mand førte i Aarene 1716 til 1720 i Stralsund en Proces, der drejede sig om Lehnsgodser paa Rygen, og han udarbejdede da en Slægt-Tavle, der viser, at den ældste Suhm har levet mod Slutningen af det niende Aarhundrede. Historikeren *Suhm*, om hvem det nærværende Skrift handler, omtaler et Dokument udfærdiget

* *Ernst Heinrich Suhm*, Farbroder til P. F. Suhm, født i Pinneberg 1668, var Militær, i fransk, østerigsk og dansk Tjeneste; han blev i Oktober 1728 udnævnt til Generalmajor i den chursachsiske Armé, men døde allerede den 1. Januar 1729 i Dresden.

den 16. September 1237, ved hvilket Fyrst Wiszislau i Charentz skjænkede Gods til Domkirken i Bergen paa Øen Rygen, og han fortæller, at der blandt de underskrevne Navne paa dette Aktstykke læses Navnet »Martinus Suhm, som er den første, der forekommer nævnet af min Slægt, der er fra Rygen.« I et bekjendt tydsk Adels-Lexikon fra det nittende Aarhundredes anden Halvdel, indskrænker dets Forfatter sig til at nævne, at denne gamle adelige Slægt ejede Gods paa Rygen 1389 og uddøde der efter 1644¹.

Den første Mand med Navnet Suhm, som kjendes i Danmark, hed *Valentin Suhm*. Han var født i Kiel 1604, tog Magistergraden ved Universitetet i Greifswald, og kom til Kjøbenhavn, hvor han den 24. August 1634 fik Bevilning paa at være Notarius publicus, hvilket Embede første Gang traadte i Virksomhed med ham. Han døde 1654 og han skal have været en velstaaende Mand. Hans Søn *Henrik*, der var født i Kjøbenhavn 1636, udmærkede sig under Kjøbenhavns Belejring, men han valgte dog senere en civil Livsstilling og blev Amtsskriver, derefter Amtsforvalter i Pinneberg; han fik Patent som hørende til den danske Adel den 31. December 1683*, og han døde som Etatsraad i Aaret 1700 i Hamborg. Han var gift med Margarethe Dorothea von Felden, og i deres Ægteskab fødtes sytten Børn. Det næstyingste af disse Børn hed *Ulrik Frederik Suhm*. Han var født i Pinneberg den 4. Juli 1686, kom i Aaret 1700 som Søkadet ind i den danske Marine, deltog i Søkrigen i den store nordiske Krig, i hvilken han udmærkede sig, og var naaet til Kommandør-Kaptajns-Graden, da han i Aaret 1728 blev afskediget i Unaade og uden Pension. Han havde den 3. September 1718 ægtet *Hilleborg Katharina Lerche*, der var født den 9. April 1701 af Forældrene Etatsraad og Kammerjunker *Christian Lerche*, til Nielstrup og Engestofte, og den berømte Lærde *Marquard Gudes* Datter *Marie Emilie*. Paa den Tid, U. F. Suhm blev afskediget, den 15. Marts 1728, var han kun bleven Fader til en Datter, *Henrikke Christiane*, som var født 1723 og som allerede døde 1725. I det samme Aar, Afskedigelsen indtraf, blev det andet Barn, en Søn, født, den 18. Oktober 1728. Ved Daaben i Hol-

* Adelsdiplomet er aftrykt hos *O. H. Møller*, Histor. und geneal. Nachricht von dem uralten adelichen Geschlecht derer von Zaum oder Suhm, Flensb. 1775, S. 98—99, hvor følgende det Suhmske Vaaben er beskrevet.

mens Kirke den 20. Oktober, samme Dag som Kjøbenhavns store Ildebrand udbrød, fik denne Søn Navnene *Peter Friderich Suhm**. I Holmens Kirkes Kirkebog ere Faddernes Navne indførte, nemlig: Gehejmerraad [Overceremonimester] *Vincenz Lerche*, Etatsraad [Deputeret i Søetatens Generalkommissariat] *Lars Benzon*, Doctor *Christian Woscam*, Kadet *Christian Lerche*** , Fru Etatsraadinde *von Stöcken*, Fru Majorinde *Rechoerting* [?].

Det var en vanskelig Situation, i hvilken Kommandør-Kaptajn Suhm var kommen: han var uden Livsstilling, uden Indtægter, og havde dog en Familie at sørge for. Men han kom ud af Vanskelighederne paa den ædleste Maade, idet Kammerherre *Christian Siegfried v. Plessen* ikke blot tilbød ham Bolig paa sin Ejendom Næsbyholm, men ogsaa paa anden Maade sørgede for ham, saa at Kommandør-Kaptajnen med sin Familie i nogle Aar havde et behageligt Hjem paa dette smukke Sted*. Suhm var imidlertid for betydelig en Søofficer og marinekyndig Mand, til at Regjeringen vedblivende kunde lade hans Evner være ubenyttede; han blev da ogsaa 1734 kaldt tilbage til Flaaden, og Aaret efter blev han udnævnt til Holmens Chef. Han arbejdede nu en Række Aar sammen med Grev Danneskjold i god Forstaaelse og blev 1742 Admiral; men omsider brød der Uenighed ud imellem disse to Mænd, og i Februar 1743 fik han paany sin Afsked, dog denne Gang med en aarlig Pension af 1200 Rdl. Nu gjentog Forholdet fra 1728 sig: Suhm tog Ophold paa Næsbyholm. I December 1746 blev han igjen udnævnt til Holmens Chef, hvilken Stilling han beholdt til 1756, da han blev Deputeret i det kombinerede Admiralitets- og Generalkommissariats-Kollegium. Han var 1747 ved Salvings-Højtideligheden bleven Ridder af Dannebrog; hans Valgsprog var: »Integritas sustentat omnes.«

* Naar P. F. Suhms Fornavne anføres i det Følgende, bruges som oftest den danske Form »*Frederik*.«

** Han var født 1711, naaede at blive Kontreadmiral 1777, afgik 1789, og døde 1793. — Familierne Suhm og von Stöcken vare beslægtede. — Navnet Rechoerting er vist læst rigtig, men det klinger saa fremmedt, at der dog her er sat et tvivlende Spørgsmaalstegn efter det.

*** Sønnen fortæller i varme Ord om, hvormeget hans Fader skyldte »denne ædle Pless,« der »er Odelheim i den uødelige Ewalds Fiskere!« *Suhm*, Samlede Skrifter, IV., S. 314—15. Christian Siegfried Plessen, som 1755 solgte Næsbyholm til Greve Johan Ludv. Holstein, døde 1777.

Admiral Suhm døde den 26. November 1758; den 9. December blev hans Lig sat ned i *Kornelius Lerches* Begravelse i Nikolai Kirke i Kjøbenhavn*.

Admiral Suhm var af Middel-Størrelse, slank og velbygget; hans Portræt giver Billedet af en klar, energisk Personlighed. Han var en livlig og virksom Mand og skal have været begavet med stærke Sjæls-Evner, hvorpaa der anføres som Exempler, at han var istand til paa en Gang at kunne give Flere mundtlig Besked, og at han kunde diktere tre, fire Breve paa samme Tid. Han kunde tale, foruden sit Modersmaal, Svensk, Højtysk, Plattysk, Hollandsk, Engelsk og Fransk. Han var en ivrig religiøs Mand og levede et maadeholdent Liv; Formue samlede han ikke, og han efterlod sig Intet. Han havde et lidenskabeligt Sind, blev let vred og var noget mistænksom — af Forsigtighed, siges der; paa den anden Side var han gjerne tilbøjelig til at slutte Fred og Forlig, naar han var kommen paa Kant med Nogen; han var meget godgjørende, og Nødlidende fandt altid sikker Tilflugt hos ham. Admiralen havde megen Fortjeneste af den danske Marines Udvikling. Admiralinde Suhm skildres som en temmelig lille Dame; hun var et godt og ædelt Menneske, der mest holdt sig borte fra Verden. Hun døde den 26. Maj 1767, og hendes Lig blev nedsat ved hendes Mands Side i Nikolai Kirke den 14. September. Foruden de to Børn, som hun blev Moder til og som allerede ere nævnede, fødte hun en Søn *Christian*; han kom til Verden 1733, men døde allerede 1735 og blev den 15. Januar d. A. sat ned i Begravelsen i Nikolai Kirke ved Søstrens Side.

Peter Frederik Suhms Barndoms- og tidligste Ungdoms-Aar gik hen under nogen Uro paa Grund af, at Forældrene gjentagne Gange bleve nødsagede til at skifte Opholdssted; men den første Omflytning fandt Sted, medens han var for spæd eller for ung til at modtage noget Indtryk af disse Forandringer. Han var kun 6 Aar gammel, da hans Undervisning

* Etatsraad *Kornelius Pedersen Lerche*, f. 1615, d. 1681, der er bekendt som Diplomat, Godsejer, Bogsamler, var ved sin Død Stiftamtmand over Lolland-Falster. I det store kongelige Bibliothek findes i ny kgl. Samling, Fol. Nr. 743, en Koncept til Gravskriften over Admiral Suhm, med mange Rettelser. Udkastet er skrevet af P. F. Suhm, men Forbedringerne og Tilføjelserne ere ikke af ham.

begyndte, og han har selv givet ret udførlige Meddelelser om sin Skolegang, saa at det er muligt at fortælle mere om den, end sædvanlig er Tilfældet⁴. Den Undervisnings-Methode, som blev fulgt, er desuden paa flere Punkter ret interessant, og da den vistnok ikke har været uden Indflydelse paa Drengens og det unge Menneskes Udvikling, er der Grund til at fremdrage adskillige Momenter af Suhms Fortælling om den.

Det var Suhms Fader magtpaaliggende, til sin Søn at finde Lærere, som tilfredsstillede ham, og det varede noget, inden Forsøgene i denne Retning lykkedes. Den første Lærer, som blev antagen i Aaret 1734, hed *Ulrik Frederik Schiønne-bøl*; han underviste som Timelærer sin Lærling i Christendom og lod ham læse flittig i Bibelen; men han blev Præst i Trankebar*, og en ny Lærer blev derefter antaget. Han hed *Johan Henrik Weber*. Suhm fortæller om ham: han var »en god, men noget melancholsk Mand, og Fader til Registratur Weber. Han begyndte at lære mig Latin ved at læse Aurora, Donat, og at tyde noget i Cornelio. Men han blev ogsaa Præst.« Weber blev Præst paa Askø i Maj 1736; tre Aar efter kom han til Soderup, hvor han døde 1748. Det var altsaa 2 Lærere i 2 Aar. Den tredje Lærer betegner Suhm kun ved »B...;« »han var smuk og velskabt, men derhos forfængelig, vellystig og efterladet, saa at jeg bestilte næsten intet med ham ... Som B... ej lærte mig det han var sat til, saa fik han sin Afsked.« Den fjerde Lærer hed *Seerup*, »en meget alvorlig Mand, som slog mig et Par Gange over Fingrene med en Lineal, hvilket er alle de Hug, jeg nogensinde har faaet. For Resten vare vi dog altid meget gode Venner, og maa jeg give ham det Skudsmaal, at han var en god Latiner og havde skjønne Gaver til at lære fra sig. Med ham gjorde jeg Stil, og betjente han sig af Langens Grammatica**; vi tydede det

* Han døde 1769, og han var da Sognepræst til Sønder Frederikshald, Idde og Eningdalen i Norge. Efter Worms Forfatterlexikon blev Schiønne-bøl Præst til Zions Menighed i Trankebar i Aaret 1737. Han maa være opført tidligere at være Lærer for Suhm, da dennes anden Lærer allerede forlod ham 1736.

** *Joachim Lange*, Professor i Halle, f. 1670, d. 1714, udgav 1707 en latinsk Grammatik skrevet paa Tydsk, som var i Brug hele det 18. Aarh. igjennem; den blev stereotyperet og det 42. Oplag »mit stehenden Schriftten,« paa samme Tid, den 60. Udgave, udkom 1819. A. Lundhoff udgav den paa Latin og Dansk i Kjøbenhavn 1741 og 1746.

halve af Cornelius. For mig selv læste jeg flittig, og examine-rede mig selv i Cellarii liber memorialis og i Verba Stephani, thi hos mine Lærere har jeg aldrig lært noget udenad undtagen Aurora*, Donat og Luthers lille Katechismus. Seerup holdt meget af mig og jeg, som billigt, igjen af ham. Naar Vejret var godt, spadserede han med mig i Kongens Have. Hvorfor jeg blev af med denne brave Mand, er mig ubekjendt, men afskediget blev han, og det ej uden mange Taarer, vi begge fældte. Han blev Præst i Fyen, og gik det mig meget til Hjerte, at jeg ved min Nærværelse der 1767 ej kunde op-spørge ham; maaske han var død.« Denne Lærers fulde Navn var vistnok *Mathias Worm Seerup*, som 1736 blev Katechet ved Holmens Kirke, 1738 personel Kapellan ved Kjøbenhavns Vaj-senhus, 1741 Sognepræst i Faaborg, hvor han døde 1753.

»Nu var min Fader kjed af disse mange Omvexlinger og tænkte derfor at fare bedst ved at forskaffe mig en Lærer efter det lærde Danmarks Orakel, *Hans Gram*, hans Anvis-ning. Efter hans Anbefaling blev *Hyldtoft* den femte. Denne Mand forstod Tydsk godt, havde og nogen Kundskab i Histo-rie og Geografie . . . . og maa jeg takke ham især for min Lyst til de historiske og geografiske Videnskaber.« Blandt de Bøger, som bleve brugte under denne Lærer, nævner Suhm »Gamle Hübners Fragen**«. Vel er Hübner ingen god eller dyb Historicus, imidlertid er han behagelig skreven og hans Even-tyrer mere Ungdommen, og bringe dem [o: de Unge] til at lære Historien ved at læse dem. Jeg lærte og Aarstal af ham og Kongernes Rader. . . . Udi Latinen var *Hyldtoft* svag, og der-for begyndte han med Cornelius for fra igjen, som jeg allerede

* *Andreas Cellarius's Latinitatis Liber memorialis sive Grammatica* udkom første Gang 1689 i Merseburg. »Cellarius« er den latinske Form for Navnet Keller. *Verba Stephani* er »*Nomenclatoris latino-danici Pars altera, quæ verba omnium conjugationum ordine alphabetico exhibet.*« Denne Bog er forfattet af *Stephen Hansen Stephanius*, Professor i Sorø, og udkom første Gang 1638. — *Aurora Latinitatis* af Professor *Thomas Bang* udkom første Gang 1638 i Kjøbenhavn. Denne Glosebog udkom mangfoldige Gange, blandt Andet 1726, og den udkom endnu 1789.

** *Joh. Hübners »Kurtze Fragen aus der politischen Geschichte«* udkom i ti Dele fra 1704—10 i Leipzig med Supplementer. En dansk Oversættelse af dette Skrift udkom 1746—50. Hübner, f. 1668, d. 1731, var Rektor i Hamborg. Suhm kalder ham den Gamle for at gjøre Forskjæl imellem ham og hans Søn, der ogsaa hed *Johann*, var Advokat i Hamborg og døde 1753. Han besorgede nye Udgaver af sin Faders Bøger.

kunde.« Den daarlige Latin-Undervisning foranledigede, at Hyldtoft blev afskediget, og nu blev den sjete Lærer *Niels Christian Graae* antaget. Det blev ham, som fik den bedste Indflydelse paa Peter Frederik Suhm i Undervisningsaarene, thi Graae blev først afskediget, da Suhm skulde være Student, og han vejledede ham saaledes fra Paaske 1739 til Begyndelsen af 1746, i det vigtige Tidsrum i Suhms Udvikling fra hans 11. til hans 18. Aar.

Lærerne Nr. 2—5 havde været Huslærere og havde boet hos Suhms Forældre. Men da Graae blev antaget som Lærer, var det kun som Timelærer; han læste to Formiddags- og to Eftermiddagstimer. Fra 1735 til 1743 havde Suhm to Læsekammerater, nemlig en Fætter *Karl Lerche*, der var født 1728, den 18. eller 19. Oktober, og døde 1747 i Norge som Søkadet; *Frederik Christian Kaas*, der var født 1727 og døde 1804 som Admiral. Nogen Forandring i Forholdene skete, da Suhms Fader anden Gang blev afskediget og han med sin Familie flyttede til Næsbyholm, thi Graae fulgte med ud paa Landet og fortsatte Peter Frederiks Undervisning der. Om Lærer Graaes Maade at vejlede sin Discipel har denne fortalt Følgende:

»Han vedligeholdte og opflammede Lysten hos mig til de Gamle og de gamle Sprog, ej ved at drive paa mig, langt mindre ved at knurre, men ved at gjøre Alting let ved at fortælle mig forud Indholdet af hvert Stykke, ved at vise mig dets Nytte og Skønheder. Naar det skete, at jeg ikke havde Lyst at bestille Noget, thi jeg var ligesaavel doven som andre, saa talede han om ligegyldige Ting med mig, fortalte mig adskilligt, han havde oplevet, læste vel og Aviser med mig, ja spadserede ud med mig, naar Vejret var godt. Herved udrettede han og, at jeg altid var fornøjet med ham, og altid med mig selv, at jeg ansaa Læsning og Studeringer for en Vellyst, og derfor med Behag kan gjenkalde i min Hukommelse den Tid, jeg levede med Graae; thi mellem os var aldrig et ondt Ord, aldrig en sur Mine; vi vare og forbleve stedse Venner,« — hvilket Venskab Suhm alene tilskrev, at Graae fulgte med til Næsbyholm.

Med Graae læste Suhm Terents, Curtius, Ciceros Skrift de officiis og 10 Bøger af hans Epistolæ ad Familiares, Ovids Tristia, Virgils Bucolica og Georgica, hele Horats, »hvilken

sidste behagede mig fremfor alle, især hans Oder, som kom mig helt lette for.« Derefter begyndte han paa det græske Sprog, til hvilket blev brugt Golius's Grammatik*; der blev læst Plutarchs Afhandling om Børnenes Opdragelse, Kebes's Tavle, Epiktets Enchiridion, Xenophons Memorabilia og Kyropædi, de to første Bøger af Homers Iliade »og tilsidst det nye Testamente, hvilken hellige Bog man altid burde læse tilsidst, da dens Sprog er mindre end godt.« Endvidere fik Suhm af Graae Undervisning i Geometri og Algebra, thi Arithmetik havde han allerede lært i Kjøbenhavn. I Filosofi lod Graae sin Discipel læse »Buddeum, jeg kan tænke for det skikkelig gode Latin, han har, og Wolffs tydske Skrifter**.« »I at katechisere var Graae uforlignelig; han lod mig læse sine egne Diktata, men aldrig noget trykt Systema.« Suhm omtaler, at Graaes Haand var meget god, saa at hans Øje havde noget godt at rette sig efter, og at, uagtet han forhen »havde i Kjøbenhavn lært at skrive efter en ypperlig Haand, saa blev min dog ej bedre end at jeg kan kradse nogle Kragetæer med den. Min Skrivemester hed Peer Abelsen, en meget god og from Mand; thi jeg havde den sjeldne Lykke, at alle mine Lærere vare saa.«

Med Meddelelserne om disse Lærere og hvad de underviste i er Fortællingen om Suhms Undervisning ikke fuldenendt, thi der hører et ret betydeligt Komplement til. Suhms Læselyst var vakt allerede i hans tidligste Aar. Ved at omtale Læreren B..., som ingen Ting bestilte med ham, fortæller Suhm, at han selv paa sin »egen Haand læste meget i Bibelen og for Resten lutter Romaner, Komoedier og Historier paa Dansk og Tydsk, hvilket sidste Sprog jeg ikke kan erindre, hvordan jeg har lært; thi i min Faders Hus taltes næsten intet andet end Dansk. At jeg derfor har Ærbødighed for Bibelen, det maa jeg takke Schiønnebøl for; at jeg er Dansk og dansk sindet, min Fader; thi vel ere vi alle dansk fødte, men hos mange, helst fornemme, høres dog næsten aldrig et dansk Ord, men alene Tydsk og Fransk; de læse og kjende

* *Theophilus Golius's Grammatica græca* udkom første Gang 1644 i Amsterdam. Golius var Professor i Strassborg.

** *Joh. Franz Buddeus*, f. 1667, d. 1729, skrev forskjellige Lærebøger i de Videnskaber, Theologi og Filosofi; i hvilke han var Professor i Jena. *Wolff* er den bekjendte *Christian Wolff*, f. 1679, d. 1754, Professor i Halle.

derfor ej danske Skrifter, og ere fremmede i deres eget Fædreland.« Om sin Læsning paa Næsbyholm, medens han var under Graaes Vejledning, fortæller Suhm: »Paa Landet blev paa Undervisningen ej heller anvendt flere Timer end som i Byen, nemlig fire. Den øvrige Tid havde vi derfor til at spadsere om Sommeren, og jeg til at læse for mig selv, i hvilken Tid jeg gjennemlæste alle øvrige latinske Skribenter af Guld- og Sølvalderen, og raadførte mig med Graae om de vanskelige Steder i dem, jeg ikke forstod. Desuden gjennemlæste jeg det Bibliothek, som var derude og tilhørte Pless, og bestod af omtrent femten hundrede Bøger (mest franske, dog ogsaa nogle faa tyske og latinske), nemlig: Tragoedier, Komødier, Historier, Rejsebeskrivelser, Romaner og Oversættelser af gamle Autores, samt nogle i den lærde Historie. Mange af dem læste jeg for min Fader om Aftenen. Alt dette blev læst blandt hinanden, uden nogen Orden, en Methode, jeg ikke vil anbefale andre, med mindre de have en god Hukommelse og læse ret meget, thi at læse lidet uordentligen volder stor Skade. Men denne Læselyst havde jeg vist ikke beholdt, hvis Graae havde været som de almindelige Lærere. Men han underholdt sig med mig om Tingene og Skjønhederne: vi rejste med Alexander, Chartet i Haanden; vi klynkede med Ovidius og skjendte paa Augustus, vi satte en god Poet over en Kejser; og vi saa Bonden pløje, med Virgilius i Haanden, men i Henseende til Cicero og Cæsar vare vi af ulige Mening, Graae ophøjede den sidste, jeg den første og Friheden. Poeterne opflammede især min Indbildningskraft, Studeringer, landlige Fornøjelser, Frihed [vare] mine eneste Formaal og virkede med en uimodstaaelig Kraft paa min hele Tænke- og Handlemaade. De Gamle tildroge sig al min Kjærlighed og endnu, dersom Fædrelandets Historie ej havde gjort Hindring, vilde de vist opfylde al min Tid.« Af Suhms Skildring maa endnu anføres følgende Steder: »Alle de Skrifter, *Holberg* til den Tid havde udgivet, bleve igjennemlæste af mig. Hans behagelige Stil henrykkede mig, og mig syntes allerede, at Intet var større end at blive saadan Skribent som han.« »Tidlig Læsning af *Holbergs Kirkehistorie* havde gjort mig til en svoren Fjende af al Overtro og al Tvang og Vold i Religionen, og disse Tanker formindskedes ikke ved at læse paa Næsbyholm Ablancourts *Lucian* og siden

i Kjøbenhavn, 1747, Plutarch om Overtro og Themistius's Tale til Kejsers Valens*.
«

Hvor overordentlig meget Suhm havde sin Lærer Graae at takke for, berører han endelig i disse Ord: »hans Temperament var phlegmatico-sangvinsk, hvorved han besad den Dyd, som er den første og den sidste for enhver Lærer: at være taalmodig, mild og beleven; thi under en Orbilius var jeg vist bleven et Fæ. . . . Det lidet, jeg veed, maa jeg takke hans Lærdom og Flid for, men særdeles hans lette og milde Undervisnings-Maade; thi der var Tider, da jeg ikke skjøttede om at bestille Noget, men han lod mig aldrig mærke det, saasom jeg da havde vist bleven nedslaget og uduelig til at arbejde; men han oppebiede taalmodigen den Tid, Lysten kom af sig selv igjen. Derfor var der aldrig Misforstaaelse imellem os, og jeg havde for hans Skyld gjerne gjort alle Ting.« Graae naaede aldrig at blive andet end Lærer trods de forskjellige Forsøg, som bleve gjorte paa at drage ham frem. Han blev Informator for Søkadetterne i Historie og Geografi og døde 1769, 56 Aar gammel. Suhm havde ham altid i kjærlig Erindring og skrev 1786 et »Æreminde« over ham, i hvilket han taler om ham paa den smukkeste Maade⁵.

Suhm blev konfirmeret i Efteraaret 1744 af Provst *Fredrik Qvist* i Lyngø, som, efter Suhms Bemærkning, var »en Mand af en mild og tækkelig Tænke- og Handlemaade, samt af en ustraffelig Vandel.« Derefter skriver Suhm: »Aar 1746 i Januar bragte Graae mig til Byen, hvor jeg blev privatim examineret af *Anchersen* og siden inskriberet i Studenternes Tal af Professor *Bloch*. Uden Tvivl var jeg bleven rejiceret, om jeg var bleven examineret offentlig, thi baade var jeg højst undselig og desuden lidet verseret in præceptis; næppe havde jeg faaet to Ben at gaa paa**.« Det var Professor i Theologi *Søren Bloch*, som inskriberede Suhm blandt Studenterne.

* *Nicolas Perrot d'Ablancourt*, f. 1606, d. 1664, Medlem af det franske Akademi, oversatte Lukian, men paa en saa fri Maade, at man næsten kunde tale om et Skrift »Lucien« af d'Ablancourt i samme Aand som Lukians Skrift. — *Plutarchs* Afhandling »περὶ θείων δαιμονίων« handler om Atheisme og Overtro. — *Themistius*, en græsk Rhetor, tilraadte i en Tale Kejsers Valens at give sine Undersaatter fuld Religionsfrihed. Valens faldt i Slaget ved Adrianopel 378 mod Gøtherne.

** Det vil sige Karakteren »Bene;« Suhm mener, at han kun i to Fag vilde have faaet Karakteren *bene*, eller første Karakter, men derimod hyppigt lavere Karakterer.

Hvad der hidtil er fortalt om den Undervisning, som Suhm nød i sin Ungdom, støtter sig paa hans egne Meddelelser. Men, da han skulde sendes til Universitetet, udfærdigede hans Lærer Graae et Testimonium for ham, dateret »Næsbyholm den 25. Januar 1746,« hvilket er stilet til Admiral Suhm, og det kan være interessant at høre, hvorledes Læreren udtaler sig om Eleven; nogle Uddrag af dette Testimonium fortjene derfor en Plads her⁶. Graae har delt Fagene, i hvilke der er undervist, i tre Grupper. Først tales der om Theologien, i hvilken den Unge »har erlanget en meget grundig Kundskab om alle guddommelige Sandheder til Salighed i deres rene Orden, efter den Augsborgiske Konfession.« Dernæst tales, 2., om Filosofien, som deles i tre Grupper, nemlig a. Mathematik, i hvilken Videnskab Suhm var temmelig kyndig, hvilket vist vil sige saa meget, at hans matematiske Kundskaber vare svage; b. »Historien, hvilken saavel i Almindelighed over den hele Verden, som i Særdeleshed over ethvert Rige, den gamle med den nye; Geografien paa samme Maade, Chronologien, Genealogien, Heraldiken han saaledes har lært, at han, efter mine uforgribelige Tanker, paa det nærmeste kan lignedes med de brave Mænd, som ere satte til at lære andre disse saa herlige og nyttige Videnskaber;« c. Filosofien; heri har han gjort sig bekjendt med nogle af de bedste, saavel gamle som nye Skribenter, »dog efter den høj lærde og nu sal. Buddei Maade, hvis Filosofi han fornemmeligen har studeret, søgt at være en Eclecticus, ikke uden Aarsag; thi som ingen Filosofi endnu har været ganske fuldkommen, saa har og ingen været eller er saa slet, at den i alle Punkter og Meninger kan forkastes.« 3. »Hvad Filologien anbelanger, da er hans Dygtighed i det tyske og franske Sprog Deres Velbaarenhed bedst bekjendt, men mig saa meget, at han med den fornødne Zirlighed og Nøjagtighed kan venter af begge. I det Græske har han, næst Grammaticalia, fattet noget af Plutarchi Bog de educatione puerorum; men i Latin har han opnaaet en stor Fuldkommenhed, saa at han deri baade kan tale og skrive, det sidste med Nethed og Samtydighed, hvilket kan sluttes af de mange Autores og Poeter, han har igiennemlæst,« — alle disse latinske Forfattere nævnes derpaa. Graae slutter sit Testimonium med disse Ord: »I Betragtning af alt dette skjønner Enhver, mest den, som for-

staar sig derpaa, at han som en oplyst Christen, lærd og fornuftig, er vel skikket til Guds, Kongens og Fædrelandets Tjeneste; dertil give Gud! at han betimeligen maa blive forfremmet, sig og sin høje Familie til Glæde, Herlighed og bestandig Lyksalighed!«

Da Suhm fyrretyve Aar efter, at hans Skolegang var bleven afsluttet, fortalte om, hvorledes den havde været ordnet, ytrede han: »Saadant kan ske i privat Information, men vanskeligen i publik for de mange Disciples Skyld, hvoraf hver udfordrer en særdeles Behandling efter sin Tænkemaade.« Nu havde Suhm for det meste læst alene, og hans Lærer Graae, som skulde lede ham, lod sig paa en Maade lede af sin Discipel, der saaledes fik læst og lært, hvad han havde Lyst til. Det, der for en stor Del manglede ved Suhms Undervisning, var Methode og Læsning sammen med flere Jævnaldrende end de to, som en Tid vare hans Kammerater. Og der er vist ingen Tvivl om, at Mangel paa Methode, paa Stringens, som til en vis Grad gaar igjennem hele Suhms Forfattervirksomhed, og den Lyst til at give sig hen til saa mange forskellige literære Opgaver, som han indlod sig paa, kan føres tilbage til den Maade, paa hvilken hans første Uddannelse blev ledet. At være fri og uafhængig i den ene som i den anden Henseende, var ham en Nødvendighed, og den Lyst fik han tidlig tilfredsstillet. Hans udmærkede Evner kom ham til Gode, saa at, om han end ikke blev en dygtig Student, saa var han dog forud for mangfoldige af sine Samtidige i Kjendskab til Literaturen i dennes mange Forgreninger, thi han havde læst mere end de allerfleste af sine Jævnaldrende, om denne Læsning end ikke var gennemført med en Examen til Formaal, og han havde derhos tilegnet sig det Læste, saa at dette senere kunde komme ham til Gavn.

I en Retning har Graae ikke sagt Noget om Suhms Evner og Dygtighed, nemlig om hans Dygtighed til at skrive Dansk og til at give sine Tanker en god Form i Modersmaalet. Suhm siger om nogle skrevne Prædikener af Graae, som han har læst: »Ligesaa ypperlig som Graaes Smag var i Latinen, saa mærkelig var den i Dansken, hvilket man maa tilskrive Tiderne, da ingen af disse Prædikener er yngre end 1737 og 1738. Deres største Fortjeneste bestaar deri, at de ere skrevne i et rent Sprog uden fremmede Ord.« Som det strax skal

vises, har Suhm havt mange skriftlige Arbejder at beskæftige sig med, som han dels selv har valgt, dels har faaet opgivet af sin Lærer, og, om der end ikke udtrykkelig siges Noget derom, er det dog vel sandsynligt, at Graae har stræbt at paavirke sin Elev i lignende Retning, hvad et rent Sprog angaar, et dansk Sprog uden fremmede Ord.

Peter Frederik Suhm var altsaa bleven Student, men hans Undervisning var ikke derfor afsluttet. Hans Fader ønskede saaledes, at han skulde udvide sin Kundskab i de mathematiske Videnskaber, og der blev da antaget en Lærer, som gik til ham i Aarene 1747 og 1748: »hvorvel han var en af de største Mathematici, Danmark har havt, saa passede hans Methode sig dog ikke paa mig, thi han gjorde vel Figurer, men opregnede uden Ophør Demonstrationer, ilende fra den ene til den anden, saa at jeg, naar han efter sin Time gik bort, forstod intet af hvad han havde sagt. Venteligen vilde han, at det skulde være mig ligesaa let at begribe, som det nu var ham.« Denne Matematik-Lærer var *Jens Kraft*. Suhm stod dog senere i godt Forhold til Kraft, hvem han i Trondhjem skaffede over tredive Subskribenter paa hans »Mekanik,« hvilket var flere, end Kraft havde faaet i Kjøbenhavn⁷. Lige saa liden Fremgang Suhm gjorde i Matematik, lige saa liden gjorde han i de legemlige Færdigheder og elegante Kunster, som at dandse, ride, tegne, musicere; der blev holdt Lærere til at undervise ham heri, men det bar ingen Frugt, thi den unge Mands Hu stod til at læse. Om Undervisningen i disse forskjellige Færdigheder fortæller Suhm⁸: »Af *Brinchman*, Fader og Søn, lærte jeg at dandse, og al den Tid, jeg lærte hos dem, ansaa jeg for spildt; fra 11 til 12 om Formiddagen havde jeg Frihed og fornøjede mig med Læsning; fra 12 til 1 skulde *Brinchman* komme tre Gange om Ugen, men han forsømte ofte, og da var jeg glad, saasom jeg da læste lige til 2, som var Spisetiden, men kom han, da blev jeg ganske misfornøjet, og fra mit femtende til attende Aar ansaa jeg Dands med hel slette Øjne. . . . *Fosie* lærte mig at tegne med Pen og Bliant og male med Tusk; jeg havde ingen Ulyst hertil, men gjorde dog ingen Fremgang. Overalt er jeg meget uskikket til al Haandgjerning og har aldrig kunnet lære at skjære en Pen eller lægge et Brev ret sammen og forsegle det. At ride lærte jeg

af den ældre *Scheffer*, da jeg var tyve Aar, men blev deri en Stympet*.« »I Musikken gjorde jeg aldeles ingen Fremgang; man kan ej tvinge Naturen, og jeg havde ogsaa tre Mestre efter hinanden i den: Bredendick, Müller og Decker. I at skrive eller male Bogstaver havde jeg *Peer Abelsen*, hvis Haand var meget god; jeg lærte temmelig at skrive, men med Alderen er min Haand bleven jo længer jo værre, thi jeg har skrevet meget, hastig og smaat; naar jeg vil, kan jeg endda skrive temmelig godt, men jeg giver mig ikke Tid dertil.«

Som medvirkende Grund til, at Suhm ikke kunde lide Dands, fortæller han, at han den Gang »var forfaldet til en Art Pietismus, som jeg ikke veed, hvorledes jeg kom paa, men jeg læste meget i Bibelen, var især for at udtyde Spaadommene, fornemmelig Daniel og Johannis Aabenbaring, troede stivt, at Paven var Antichrist, og 1745, at Kongen af Preussen var den, som skulde undertrykke de tre Konger, tale bespottelige Ord og ej agte yndige Kvinder, men da han i December samme Aar gjorde Freden i Dresden, faldt alle mine Tanker heri bort, og efterhaanden gav jeg Spaadommenes Udtydning rent Afsked.«

Da Suhm var Adelsmand, faldt det som af sig selv, at han skulde føres ind paa Embedsbanen, og Forberedelsen her til maatte ske gennem det juridiske Studium. Han hørte da Forelæsninger over Statsret og Naturret hos Professor Chr. Ludwig Scheidt, over Romerret og dansk Ret hos Professor Henrik Stampe. Mange Aars juridiske Studium gjordes ikke nødvendigt paa den Tid for at komme i Embede, og det gik da saaledes til, at Suhm endnu ikke 20 Aar gammel den 23. Februar 1748 blev udnævnt til Assessor i Hofretten — med en juridisk Fordømmelse, som maa have været temmelig minimal; hvilken Forskjæl paa dengang og nu! Men, siger Rasmus Nyerup, »han betraadte den juridiske Bane mere vistnok for at føje sig efter sin Faders Vilje, da det var det eneste Studium, der ansaas passende for en Adelsmand, end af Tilbøje-

* *Th. Overskou* nævner i Den danske Skueplads I, S. 135, en Dandsemester *Brinchman* som hørende til Frederik den Fjerdes franske Hoftrup 1715. — *Jakob Fosie*, f. 1679, d. 1763, Tegnemester for Søkadetterne, var en bekjendt Tegnelerer og dygtig Kunstner. Han udgav 1747 »En liden Samling af andre deres Kobberstik,« som er dediceret til P. F. Suhm, hvis Vaaben er afbildet paa Titelbladet. — Kongelig Berider *Johan Herm. Schäffer*. — Vistnok Hoforganist *F. C. Breitendich*.

lighed og egen Drift. Det tørre Lovstudium holdt ham ikke længe, han lod Akterne ligge og ofrede paa de takkeligere Musers Altere. Overalt elskede han Uafhængighed, og hans muntre Aand skyede den Tvang, som Embede i Staten nødvendig førte med sig.«

Paa dette Punkt af Suhms Liv er der en lille Uklarhed. Thi Suhm omtaler et Sted, at han i »Vinteren mellem 1750 og 1751 sad i Højesteret,« Noget som Nyerup synes at have været uvidende om. Suhm har ikke faaet Udnævnelse til at være Assessor i Højesteret, men muligt er det maaske, at han en kort Tid har været Auskultant i denne Landets højeste Domstol. Det er i sin paa Dansk skrevne Karakteristik af Luxdorff, at Suhm berører denne Episode i sit Liv, og han siger paa det samme Sted, at der »vare i min Tid tre Assessorer, som især glimrede frem for andre, Luxdorff og Falsen ved Grundighed og juridisk Kundskab, og Hielmstjerne ved en mandig Veltalenhed, ved en klar, tydelig og behagelig Stemme,« — Suhm maa altsaa have hørt dem votere. I sin Biografi af Luxdorff, der staar i Fortalen til det syvende Bind af »Scriptores rerum Danicarum,« udkommet 1792, nævner Suhm disse tre Assessorer, »*qui meo tempore eminebant*,« men han siger ikke der, at han i Vinteren 1750—51 har siddet i Højesteret⁹. Men det forholder sig vist saaledes, som det er forklaret. Thi ved et kongeligt Reskript af 5. September 1738 blev det tilladt, at unge Mennesker, som besad tilstrækkelige Kundskaber og Dannelselse og som havde Lyst dertil, kunde antages som Auskultanter i Højesteret med Udsigt til senere at komme i Betragtning til at indtræde som Assessorer i denne Ret, og blandt dem, der saaledes kunde antages, nævnes »Kammer- og Hofjunkere.« Det kunde godt passe til Admiral Suhms Ønsker om sin Søns Fremtid, at han har bevæget den unge »Kammerjunker« Suhm til at gjæste Højesteret som Auskultant. Mange Aar efter, 1768, blev det tilbudt Suhm at blive Assessor i Højesteret, men han afslog Tilbudet.

Et Par Maaneder, før Assessor-Udnævnelsen kom, var Suhm bleven udnævnt til Hofjunker, den 18. December 1747, og henimod to Aar efter blev han udnævnt til Kammerjunker, den 28. December 1749. Der var saaledes aabnet Adgang for ham til at komme til Hove, og der kan næppe være Tvivl om, at han er kommen til Hove; men der kan næppe heller være

Tvivl om, at hans Hu ikke stod til Hoffivet, thi Frihed og Uafhængighed gik ham for Alt, hans Læselyst kjendte ingen Grændser, Kjærligheden til Bøger og en utømmelig Begjærlighed efter Arbejde maatte tiffredsstilles. Der kan ikke anføres Beviser for, at Suhm i Tiden før 1751 er kommen til Hove; men han har et Sted skrevet en Panegyrik over Dronning Lovise, der er forfattet i saa stærke Ord, at man ledes til at antage, at han oftere maa have seet hende og været i hendes Nærhed¹⁰.

Er der Lidet at fortælle om Suhm som Embedsmand og som Hofmand, saa er der desto mere at fortælle om ham som Studerende, som Gransker, som Forfatter.

I det store kongelige Bibliothek bevares en Skrive- eller en Note-Bog i Folio, som paa første Side har følgende Paa-skrifter¹¹:

In Nomine S. S. Trinitatis die 2. Januar. 1737.

Æque pauperibus prodest, locupletibus æque.

Æque neglectum pueris senibusque nocebit.

Ἰστορία ἀρχῆ φρονεσεως και σοφιας. D. Halicarn.

Nescire quid antea, quam natus sis, acciderit, id est semper esse puerum. ita Cicero*.

Den Haand, hvormed disse Stykker ere skrevne, er saa fast, at det ikke er sandsynligt, at det er Peter Frederik Suhm, der har skrevet dem kun lidt over otte og et halvt Aar gammel; snarere maa man tænke sig, at de ere skrevne af en af hans Lærere, og det ligger da nær at tænke paa Hyldtoft, den femte Lærer, som indviede Barnet i Historien. Neden under har Suhm selv skrevet følgende Linier:

»Adskillige curiosa henhørende til Hist. litter. gener. etc. findes heri anførte, som jeg dels i breve dels af relationer af vore lærde Mænd, dels i Bibliotheker har fundet; da jeg begyndte at opskrive dette, begyndte jeg tillige at samle paa danica, saa at jeg i 40 aar har samlet herpaa, og hverken sparet Flid eller Penge.«

Læser man de alfabetisk ordnede Notitser igjennem, som Suhm har indført i denne Bog, lægger man snart Mærke til,

* Citaterne ere tagne fra *Horats, Epist.*, I., 1, 25—26. — *Dionys. Halic., Antiq. Rom.*, I., 1. — *Cicero, Orator*, XXXIV., 120.

at de dels ikke ere mange, dels ikke ere betydelige. Og man maa da vistnok forstaa Suhms Bemærkning saaledes, at han ved f. Ex. Aaret 1777 har faaet denne Bog i sin Haand og i sin Erindring har opfrisket, hvad han for mange Aar siden har nedskrevet i den paa en Tid, da han begyndte paa at samle historiske Excerpter. Der maa da ikke tillægges Bogen anden Betydning end denne, at den afgiver et Vidnesbyrd om, hvor tidlig Suhm er bleven ledet ind paa at gjøre Optegnelser. Der er nu ogsaa andre Optegnelser bevarede, som vidne om, at han meget tidlig er begyndt at bruge Pennen.

Nyerup fortæller nemlig, at Suhm førte Journal over sine Arbejder lige fra sit tolvte Aar, altsaa fra 1740, og Nyerup har meddelt en hel Del Prøver paa Indholdet af disse Journaler, som ikke mere ere bevarede¹². I Aarene 1740, 1741 og 1742, da Suhm var 12—14 Aar, begyndte han at skrive en dansk og en norsk, en østerigsk, en ungarsk Historie, den gamle Historie; han oversatte en Del af Cornelius Nepos og gjorde Uddrag af Plutarchs Apophthegmata og af Valerius Maximus. »Intet af alt dette er bleven færdig og bragt til Ende, saasom jeg siden haver forladt det, og det altsammen er ikkun slet skrevet.«

I Journalen for 1743 hedder det: »Begyndt paa de Gamles Forsvar i Klak, men ej til Ende bragt, som dog i Fremtiden kan tjene mig, naar jeg fuldfører samme Værk. Den 1. Oktober, efter min Læremesters Christian Graaes Begjæring, begyndt at samle til en almindelig Geografi, hvoraf endel endnu kan tjene mig til visse særdeles Landes Beskrivelser, som jeg agter at lade udgaa. Han selv havde fuldfærdiget en Beskrivelse over Danmark og Norge, der ikke var ueffen; og vilde han, at jeg efter samme Plan skulde fuldfærdige mit Værk. Begyndelsen gjorde jeg med almindelig Description over Europa,« — hvilken allerede var færdig den 4. Oktober. Dette geografiske Arbejde gav nu Suhm nok at bestille i Resten af Aaret og i det følgende Aar, 1744; men i dette Aar noterede han i Journalen den 3. November: »Jødisk Historie inddelt i Kapitler, temmelig vidtløftig. Bedre skrevet end de før omtalte Historier.« I Aaret 1745 fortsættes de geografiske Studier vexlende med historiske og chronologiske, men dertil kommer saa i de følgende Aar Oversættelser af latinske og græske Klassikere, af de ældste »Lærefædre;« der samles paa Mate-

riale til en Udgave af flere af de græske Talere; der bliver taget fat paa historiske Arbejder som »Fruentimmernes Historie,« »berømmelige Mænds Historie.« »Den 20. Oktober 1748 begyndt at skrive *dissertatio de Saxonis Grammatici historiae autoritate et fide.*« »Den 26. August 1749 kort Udtog af den Oldenborgske Stammes Kongers Regjering for Hof-Poeten *Darbes*, den 27. færdig*.« Blandt Arbejder i Aaret 1750 nævnes: »Collectanea til Friderici 3, til Christiani 2, til Friderici 4 Historie,« »til de gamle Svenskes, de gamle Russers Historie, til Valdemar 1, den gamle norske, Kong Olai, Dronning Margrethe og Søns Historie, til Canuti Sancti og hans Søns Caroli, til Magni Smeki Historie,« »Collectanea til Suhmernes Historie af trykte Bøger,« hvilket Arbejde blev fortsat 1753 med en »ny Collection.«

Hvis man tror, at her er blevet omtalt Alt, hvad Suhm gav sig af med i Aarene 1740—50, altsaa fra hans 12. til hans 21. Aar, saa er dette en Fejltagelse; der kunde nemlig fortælles om endnu flere Arbejder. Thi dette unge Menneske indlod sig paa at behandle mange og det højst forskjelligartede Æmner. Det blev bemærket ovenfor, at Suhm selv indrømmede, at der havde været noget Løst i hans Undervisning, og denne Mangel paa Methode kan ogsaa spores i den Uro, der har været over hans tidligste literære Beskjæftigelser. Det er klart, at Suhm vilde frem, at han vilde være Forfatter, at han vilde følge i *Ludvig Holbergs* Fodspor. Allerede i Journalen for 1742 har Suhm senere føjet til allersidst: »Af vor store Baron Holbergs Skrifters Læsning er jeg ellers først kommet paa de Tanker ogsaa at skrive Bøger,« og dette Navn har altid vinket ham. Man maa paa ingen Maade tro, at alle disse Skriverier vare som skrevne af en overmoden Skoledreng; thi de vare alvorlige, med Flid udførte Arbejder, af hvilke flere senere bleve trykte. Og af disse mange literære Beskjæftigelser maa der kunne sluttet, at den unge Suhm har været, som man siger, et stærkt Hoved og været en udholdende Arbejder.

* Disse Oplysninger ere vel blevne benyttede til Musikstykket »Tidens ubillige Fordringer, en Cantate, som skal synges paa det Kongel. Slot Christiansborg den 28. Octobr. paa den højtidelige Fest, over de tre hundrede Aar, i hvilke den Kongel. Stamme af Oldenborg besidder Thronen af Danmark og Norge.« Kbh. 1749. Poesien er af *Sr. F. Darbes*. Musiken er af *Sr. P. Scalabrini*. Italiensk og dansk Text. 8°. 20 Bl.

Vi skulle nu høre noget om Suhms tidligst udgivne Skrifter, og vi ville da først tale om de mere videnskabelige, uagtet det tidligste nærmest maa siges at være af æsthetisk Karakter. I Dagbogen for 1747 skriver Suhm: »Den 7. Januar var Anchersen paa Holmen hos mig og saae Alt, hvad jeg havde skrevet. Han raadede mig da til at fortsætte Oversættelsen af *Frontini Stratagematis*. Den 8. begyndte jeg derfor strax derpaa.« Allerede i Juni 1745 havde Suhm havt et saadant Arbejde for, men det var blevet lagt til Side. Nu tog han det altsaa op, og var den 2. Juli færdig med den fjerde Bog af Frontinus, samtidig med at han forbedrede, hvad han havde oversat, og dikterede sin Skrivelærer Peer Abelsen sin Oversættelse. Saa udvidedes Arbejdet, idet Polyæn, Ælian og Arrian ogsaa bleve oversatte. I Januar 1748 skrev Suhm »Dedikationen for de Gamles Krigs-Pudser til Kongen;« den 28. Juni gav han sit Skrift til Berlings Bogtrykkeri, og den 1. Marts 1749 modtog han fra Berling 26 Exemplarer af Bogen, som ikke er nogen Smaating, thi den indeholder Alt i Alt 592 Sider i 4°. Dens Titel er:

»De Gamles Krigs-Skole, aabnet ved de gamle Skribenteres *Frontini, Polyæni, Æliani* og *Arriani* Oversættelser, af *Peter Friderich Suhm*. Kjøbenhavn, trykt hos Deres Kongelige Majestæts Hof-Bogtrykker, Ernst Henrich Berling.«

Paa Titelbladets Bagside læses: »*Imprimatur. J. P. Anchersen, D.*« En Dedikation til Frederik den Femte er affattet i overordentlig varme Ord, fulde af den største Beundring for Kongen, »vor danske Titus.« Af denne Fortale skal kun fremhæves Forfatterens Glæde over, at det er al Verden bekjendt, »hvor stor en Elsker og Befordrer af Videnskaber og boglige Kunster Deres Kongelige Majestæt er,« og »hvor stor en Elsker Deres Kongel. Majest. er af det danske Sprog, de Danskes Levemaade og Sæder, og endelig af alt det, som Dansk er.« Derpaa følger et Titelblad: »De Gamles Krigs-Skoles I. Tome. Indeholdende de Gamles Krigs-Pudser, eller de gamle Skribentere Frontinus og Polyænus, oversatte paa Dansk af P. F. S.,« indledet med en Fortale med Oplysninger om Forfatterne og deres Skrifter, om Udgaver og Oversættelser af dem, og af den Nytte, man kan drage af Læsningen af dem, hvor det da fremhæves, at man igjennem dem kan lære »at kjende, ære, love, prise og takke den store Gud.« Til Slutning udtaler

Suhm sig om sin danske Oversættelse i følgende Ord: »jeg har stræbet at skrive rent Dansk, det meste mig muligt var, dog er jeg ej af dem, der ganske ville drive alle fremmede Ord i Landflygtighed, thi hvis et fremmed Ord bedre tilkjendegiver Meningen end et dansk, saa betjener jeg mig uden Sky af det første frem for det sidste. Man maa ellers tilstaa, at vi nu begynde at skrive mere rent og purt Dansk end i lang Tid tilforn; og har man derfor at takke det Kongelige danske Selskab. Sandelig, jeg kan ej erindre mig at have læst renere og bedre Dansk end det, der findes i den Tale, *J. Langebek* ... haver skrevet og som han holdt ved Selskabets Aabning paa Charlottenborgs-Slot*, hvilken Tale i sit Slags er det største Mesterstykke, vi have paa vort Sprog, ej alene i Henseende til det rene Dansk, men ogsaa i Henseende til det, som er langt større, nemlig en mandig og ret attisk Velalenhed.«

Med Side 456 slutter den første Del, og efter et Titelblad: »De Gamles Krigs-Skoles II. Tome. Indeholdende de Gamles Maade, at sætte deres Krigshære i Orden; eller de gamle Skribentere, Ælianus og Arrianus, oversatte paa Dansk af P. F. S.,« følger »Forberedelsen« til denne anden Del, som Suhm slutter med at omtale to Mænd, »hvis Bevaagenhed imod mig ikke lidet haver hjulpet til dette Værks Fuldfærdigelse.« Den ene af disse Mænd er *Gram*, hvem Suhm ikke nok kan berømme. Han siger: »Af denne ypperlige Mands kostbare og udvalde Bibliotheque har jeg bekommet en Del Bøger til Laans, som meget haver hjulpet mig i at bringe dette Værk til Ende. Thi jeg havde den Lykke, som mange andre, at være en af den Sl. Mands Venner, om jeg og tør gjøre mig saa dristig, at tiltage mig dette Navn, saasom det af Client meget bedre passer sig. Hvorom alting er, saa agter jeg den Kundskab, jeg haver havt med samme store Mand, for saadan Lykke, at intet Lykkeligere, efter min Tanke, kan hændes mig.« Den anden Mand har Suhm ikke navngivet af Hensyn til denne Mands

* Nemlig: »Videnskabernes Haab under den Stormægtigste Konge Frederik den Femtes livsalige Regiering, allerunderdanigst forestillet i en Lovtale, som til Erindring af Hs. Maj. hellige Salving ved det kongel. danske Selskabs Aabning paa Charlottenborg blev i en høi-anselig Forsamling forelæst den 21. September 1747 af *J. Langebek*, Forstander og Medlem i Selskabet. Kbh.« 40.

»Modesti,« men det er af Sammenhængen tydeligt nok, at det er *H. P. Anchersen*, der sigtes til, »en af de fornemste Professorer ved det Kongelige Universitet, og derforuden ved sine Skrifter og Lærdom noksom allevegne bekjendt, og endelig en af mine fortroligste Venner;« Anchersen havde bragt Suhm til at lægge Haand paa dette Værk, han havde hjulpet ham ved vanskelige Steder og laant ham Bøger. Sidst nævner han en Mand, »hvis Velgjerninger imod mig ere fast utallige,« nemlig sin gamle Lærer *Nikolaj Christian Graae*: »Han har gjort for mig de Vers, som findes i *Æliano* og *Arriano*, thi jeg maa rent ud tilstaa, at, endskjøndt jeg er en stor Elsker af Poësie, og at den just er en af de Ting, som jeg mest elsker og admirerer, saa er jeg dog selv ikke i Stand til at skrive en Strofe.«

Det kan synes lidt paafaldende, at Suhm af de gamle Literaturers indholdsrige Skrifter valgte at udgive disse krigshistoriske, der som Literatur betragtede ikke staa højt. Men *Frontinus's* og *Polyænus's* Meddelelser om Krigspuds byde en underholdende Læsning og give Stof til Eftertanke, idet de vidne om Snarraadighed under farefulde Forhold, om Mod og Dristighed, om mange Dyder, saa at de virkelig kunne afgive en befrugtende Læsning, og en Læsning af en Art, som den danske Literatur var saa temmelig blottet for. Skrifterne af *Ælian* og *Arrian* indeholde Beskrivelser af de Gamles Taktik under Krigsførelse, af deres Maader at dele og opstille deres Hære, og de indeholde saaledes et historisk Stof, som maa have været nyt for mange Læsere. Om nu ogsaa Professor Anchersen har hjulpet Suhm noget med hans Arbejde ved Oversættelsen, saa har dog Suhm udført det meste Arbejde selv, og det maa siges, at Arbejdet er udført meget respektabelt; Suhm har vist en i Forhold til hans unge Alder ikke ringe Lærdom og paa sine Steder vist, at han ikke manglede kritisk Sands*.

Aaret efter udkom et nyt Skrift fra Suhms Haand, hvilket har Titlen:

* Der blev skrevet og udgivet et Digt til den unge Oversætters Ære, men den Forfatter, som førte Ordet, var just ikke nogen fremragende Mand: *Frederik Christian Schonau*, som udgav, i 4°, 4 Blade: »Lykønske til Hofjunker Suhm, da han til Trykken udgav *De Gamles Krigsskole*, i dybeste Underdanighed frembaaret d. 21. Mart. 1749.« Dette Digt lod R. Nyerup dog optrykke i »Suhmiana,« S. 249—56.

»*Pythagoræ* Gyldene Vers med *Hieroclis Commentario*, *P. Syri* Sententzer, og *Phædri* Fabler, oversatte af Grædsken og Latinen paa Dansk ved *Peter Friderich Suhm*. Kiøbenhavn, 1750. Trykt i de Berlingske Arvingers Bogtrykkerie, ved Ludolph Henrich Lillie.«

Bogen er i Oktav-Format og indeholder 340 Sider. Den er dediceret til Frederik den Femte: »dette ringe Værks højeste Fortjeneste bestaar derudi, at Deres Kongelige Majestæts Høje og Hellige Navn zirer dets Titel.« Paa Titelbladets Bagside læses:

Jeg berømmer og forundrer mig over den Velbaarne Oversætters Flid, og kan ikke andet end paa det højeste prise dette Foretagende, og raade alle mine kjære Landsmænd flittig til at læse og betragte dette Værk.

Kiøbenhavn den 22. Januar. 1750.

J. P. Anchersen,

Dr. og d. d. Facultatis Philosoph. Decanus.

Det var atter fra Græsk og Latin, Suhm havde oversat disse Skrifter, som ere af et moralsk, didaktisk Indhold.

Begge disse Oversættelser bleve omtalte i de Kjøbenhavnske lærde Tidender og omtalte med megen Roes. Men Anmelderen synes især at have beundret Oversætteren, fordi han skjøndt »Hofmand havde givet sig hen til saadanne literære Arbejder¹³.«

Suhm har paa flere Steder i sine Skrifter fortalt om sin Ungdom, og man faar af disse Meddelelser nærmest det Indtryk, at han aldrig har været rigtig ung. Han fortæller aldrig, hvilke de Drengene eller de unge Mennesker vare, med hvilke han havde Omgang og som i Aarens Løb kom til at beklæde vigtige Embedsstillinger. Han fortæller aldrig Noget om, hvilken Underholdning han havde udenfor Læsning og sine kjære Skrivebøger. Der er noget Gammelmandsagtigt over ham, samtidig med at han dog har været en meget livlig Karakter. Men han taler flere Gange om de Mænd, han allerede som Student og som ganske ung Forfatter havde Omgang med, og det er da altid med en særlig Glæde, at han dvæler ved dem.

Af disse Mænd skal først nævnes *Hans Gram*, der allerede døde den 19. Februar 1748, saa at Suhm vel næppe har kjendt ham i mange Aar. Ovenfor er der citeret nogle Ord fra »De

Gamles Krigsskole,« hvor Suhm paa en vakker Maade omtaler, hvad han skyldte Gram; han besøgte ham, benyttede hans Bibliothek og var hos ham endnu otte Dage før Gram døde. Det er Suhm selv, som fortæller følgende Historie¹⁴: »Da jeg var nitten Aar gammel, skete det i et Selskab hos salig Gehejmerraad Rabe, at denne Herre spurgte Gram ad, hvo der skulde blive hans Eftermand; han pegede paa mig og sagde: »Der staar han.« Jeg rødmede og rødmer endnu ved at tænke herpaa, thi naar jeg undtager Lyst og Flid, hvor langt er jeg ikke nedenfor . . . Gram i sand Lærdom, hvilken store Mands fordelagtige Tanker om mig dog stedse have været mig en sand Opmuntring og Spore til Flid.« Denne Notits har Suhm nedskrevet 1791 eller 1792, altsaa paa en Tid, da han selv kunde se tilbage paa mange Aars virksomt Arbejde. Sexten Aar tidligere havde han skrevet om Gram i Fortalen til den danske Oversættelse af Krag og Stephanius's Christian den Tredies Historie (1776), og 44 Aar tidligere havde han den 20. December 1748 begyndt og den 21. December fuldendt »Musernes Sorrig over den nordiske Apollinis Død, eller Klage-Skrift over Etatsraad Gram.« Suhm havde bestemt, at dette Mindeskrift skulde optages i en Samling af hans Smaaskrifter, og i en Fortale til denne Samling, skreven omtrent 1755, bemærker Suhm om det ottende Stykke¹⁵: »Grams Ophøjelse er skrevet ej for at berømme denne store Mand, thi dertil er min svage Pen for afmægtig, men alene for at vise en liden Prøve af Taknemmelighed for al den Hjælp, jeg i mine Studeringer har havt af ham; hvilken dog varede alt for kort, formedelst hans tidlige og beklagelige Død. Skulde Noget heri synes at være for meget, da beder jeg at det maa undskyldes baade med Sorgens Heflighed, Tabets Storhed, og Skriftets Indretning af et Syn.« Dette lille Mindeskrift er aldrig blevet trykt og kjendes nu ikke mere.

Det tolvte Stykke i denne samme Samling skulde have været »Klagetale over Professor *Schlegel* i Sorø skrevet til Bevis paa det Venskab, der var imellem os.« Det er *Johan Elias Schlegel* her sigtes til; han blev 1748 Professor juris et politicae ved Sorø Akademi, men døde allerede den 13. August 1749. Suhm skriver i sin Journal: »Den 16. August begyndt og færdig Sørgetale over Professor *Schlegel*.« Denne Tale er aldrig bleven trykt og kjendes nu ikke mere.

Suhm skriver i Journalen for 1747: »Den 4. Oktober opponeret imod Anchersen;« det er, som det synes, den eneste Gang, Suhm paa denne Maade er traadt i Forhold til Universitetet. Disputatsen, ved hvilken han mødte som Opponent, var forfattet af Professor *Hans Peter Anchersen* og har Titlen: »*Specimen mythologiæ septentrionalis antiquissimæ de Herthigenis, defendente Chr. Schnabel in auditorio superiori 4. Oct. 1747.*« Anchersen ledede denne Disputats netop paa sin Fødselsdag, da han blev 47 Aar gammel, medens den unge Opponent nærmede sig stærkt til sit nittende Aar. Trods den betydelige Forskjæl, der var i disse to Mænds Alder, maa der dog tidlig være indtraadt et venligt Forhold imellem dem, uden at det er muligt at paavise, hvorledes Forbindelsen er kommen istand, medens det derimod er muligt at paavise Vidnesbyrd om Venskabet imellem dem.

Efter Journalen for Aaret 1748 er Suhm den 2. Maj begyndt paa at skrive en »Samtale mellem Mauritium og Ludovicum« og har fuldendt den den 5. Juni. Denne Samtale skulde have været det syvende Stykke i den ovenfor nævnte Samling af Smaaskrifter, men den blev først trykt 1799, efter Suhms Død. Suhm sendte sit Manuskript til Professor Anchersen, som gav ham det tilbage med et Brev dateret 5. December 1748¹⁶, i hvilket han udtaler sig om denne Samtale, der handler »Om Adelskab,« og giver ham Rettelser til det; og hvor venskabeligt Forholdet var imellem dem, kan sees af den ligefremme Tone, i hvilken den Ældre tiltaler den Unge, hvem han kalder »Broder.«

Hvorledes Suhm uden at nævne Anchersens Navn bringer ham sin Tak for den Bistand, han havde ydet ham ved Oversættelsen af de gamle krigshistoriske Forfattere, og hvorledes Anchersen næsten med Berømmelse har omtalt Suhm i Approbationen af »Pythagoræ gyldne Vers,« er nævnet ovenfor. Et nyt Bevis paa Venskabet imellem dem afgiver følgende Brev, som Anchersen skrev til Suhm den 24. Januar 1751¹⁷:

Jeg gjorde i Dag efter Højmesse til Fods i Støvle gaaende min Opvartning hos Hs. Excellence Hr. Gehejmerraad Thot. Talen var mest om Kammerjunker Suhm først og sidst. Jeg bagtaledede hannem, som jeg altid plejer. Hs. Excellence sagde sin Critique over Kammerjunkerens sidst udgivne Bog, som Kammerj. ikke faar at vide førend han, som haver Vogn at befale over, gjør

smukt sin Opvartning hos Hr. Prof. og D. Anchersen i Pustervig*. Men det skriver jeg med Sandhed, at Hs. Exc. berømte Kammerj.s gode Qualiteter, Fromhed og Lærdom; sagde, at han med første vilde besøge Kammerj. selv, for at see hans Studeremaade, Excerpter og Anlæg til et Bibliothek. Jeg kunde ikke holde mig længere, at jeg jo maatte meddele Dennem dette Nyt, saa jeg haver sat mit Maaltid op for at skrive dette. *Totus tuus*

J. P. Anchersen.

En bedre Ven end den Mand, som har skrevet dette, kunde Suhm tilvisse ikke ønske sig. Anchersen døde 1765; i hans sidste 14 Leveaar havde Suhm kun sjelden Lejlighed til at se ham, da han paa den Tid levede i Trondhjem, og kun et enkelt Aar besøgte Kjøbenhavn. Men da han i Aarene 1791—92 skrev nogle Bidrag til Karakteristik af flere af de Mænd, som han havde kjendt, var Anchersen naturligvis blandt dem. Han fortæller saaledes om Anchersen¹⁸: »Han besad en ypperlig Hukommelse, kunde sin Virgilius udenad, og naar han reciterte Vers af ham og andre Poeter, endog af Kjæmpeviserne, og deriblandt Visen om Axel Thorsen, stod Taarerne ham i Øjnene.«

Derefter skal *Jakob Langebek* nævnes. Første Gang, vi nu kunne paavise en Forbindelse mellem ham og Suhm, er i Aaret 1747, da Langebek i »Danske Magazin«¹⁹ udgav Frederik den Andens Forordning af 27. April 1564 om Klippinge-Mønt** efter et Exemplar, »som, til almindelig Fornøjelse er os af Admiral Suhms Søn Monsieur Suhm behageligen meddelt, trykt paa et Patent in folio med det Kongelige Segl neden under trykt, og uden paa skrevet, at Forordningen er læst paa St. Mortens Prædikestol i Nestved Christi Himmelfarts Dag 1564, til Højmesse.«

I sin Journal for 1749 skriver Suhm: »Den 21. August begyndt paa Samtale mellem Dyden og Tiden. Den 3. September Samtale mellem Tiden og Dyden færdig. Den 12. givet Berling Samtalen mellem Tiden og Dyden at trykke. Den 25. 304 Exemplarer af Samtalen mellem Tiden og Dyden fra Ber-

* Anchersen boede i den samme Gaard i Pustervig, som senere blev Suhms Ejendom.

** Klippinge Mønten var firkantet med et rundt Præg; Forordningen befalede Enhver at tage denne Mønt, tre Mark regnede lig en Daler, »mod at straffes paa hans Hals.«

ling.« Det Arbejde, som her sigtes til, udkom trykt paa et Ark i Folio, med Titlen:

»Samtale imellem Tiden og Dyden, hvorudi vises alle troe Undersaatters Taknemmelighed imod det Oldenborgske Huus, Glæde over dets Langvarighed og Ønsker for dets Ævighed, ved Lejlighed af det III. Jubilæo, Aar 1749 den 28. Oktober. Allerunderdanigst overgivet af Deres Kongelige Majestæts tro fød Undersaat P. F. Suhm.«

Themaet for dette Jubilæums-Skrift er: det er »ej Tiden, som gjør os berømmelige, men Dyden; Tiden er ikkun Dydens Belønning; Tid uden Dyd er ufuldkommen; Dyd uden Tid er ej fuldkommen; men Tid forenet sammen med Dyd bringer Fuldkommenhed til Veje.«

Før Suhm gav dette Skrift til Bogtrykkeren, sendte han det til Langebek til Gjennemlæsning, og han modtog det tilbage med følgende Brev dateret den 13. September 1749²⁰:

Min Højstærede Herre!

Jeg sender med Tak det sidst laante tilbage, og maa sige derom, at Forfatteren er sig selv lig, det er, skriver ikke andet end det, som baade i Henseende til Inventionens Artighed, Stilens Nethed og Sprogets Renhed altid fortjener højligent at berømmes af Hans ærbødigste Tjener og oprigtige Ven

J. Langebek.

Det næste Brev fra Langebek til Suhm, som kjendes, er skrevet den 20. Maj 1750²¹. Suhm havde nemlig anmodet Langebek om at gjennemlæse den Dedikation, han havde skrevet foran »Pythagoræ gyldne Vers« og »paa det skarpeste censurere« den. Dedikationen er kort, saa at man kan undre sig over, at Suhm, der jo næsten var en øvet Forfatter, trængte til at dette lille Stykke skulde paa det skarpeste kritiseres. Men erindres det, paa hvilken Maade Suhm havde udtalt sig i »De Gamles Krigs-Skole« om Langebek som dansk Sprogkunstner, saa forstaas det, at Suhm kunde sætte Pris paa de Vink, der vilde blive givet ham af denne Mester, og sammenlignes Brevet med den trykte Dedikation, vil man se, at flere af de Vink, som Langebek gav, ere blevne tagne til Følge.

Ved den samme Tid blev Suhm Medlem af »Det Kongelige Danske Selskab til den Nordiske Histories og Sprogs Forbedring,« hvilket fremgaar af, at i fjerde Bind af Selskabets Tidsskrift »Danske Magazin« (1750), i hvilket en Fortegnelse

over alle Medlemmerne er trykt, er Suhm nævnet, og nævnet i Spidsen for dem alle 16, foran Mænd som Luxdorph, Hielmstierne og Klevenfeldt (Langebek, Selskabets Stifter og dets Forstander, har stillet sig allersidst), men Rangen, som Kammerjunktittlen førte med sig*, havde dengang meget at betyde og dækkede over de unge Aar, — Suhm var kun 22 Aar, medens Luxdorph var 34, Langebek 40 Aar gammel. Suhm beholdt denne Plads til sin Død. — Der var nu knyttet en Forbindelse imellem Suhm og Langebek, som blev fastere og fastere og varede hele Livet igjennem, og Navnet Langebek er et af dem, som i det Følgende ville møde hyppigst blandt Navnene paa Suhms Venner.

Endelig skal *Holberg* nævnes. Det er allerede gjentagne Gange berørt, i hvilken Grad Læsningen af *Holbergs Skrifter* paavirkede Suhm, og dette skete allerede paa en Tid, da han endnu ikke anede, hvem *Holberg* var eller hvor han var. Det er da ikke forunderligt, at Suhm, da han vilde træde frem for Publikum som original Forfatter, ja endogsaa som æsthetisk Forfatter, begyndte med at skrive en Komædie. Som Forberedelse hertil var det maaske, at han øvede sig i at skrive Dialoger; i April 1747 skrev han en »Samtale efter *Luciani* Maade imellem *Lyciscum* og *Aristidem* og *Thrasybulum*,« som udkom i April 1748, og blev fortsat i en »Samtale efter *Luciani* Maade imellem *Lyciscum*, *Aristidem* og *Lampriam*,« der var skrevet i Marts 1748, gik i Trykken i November og udkom i December 1749; den første Samtale er paa 24 Sider, den anden paa 29 Sider, begge i Oktav-Format. Indholdet af disse Samtaler er ganske kort følgende: *Aristides* er forelsket i *Aristoteles's* Datter *Lampria*, hun elsker *Aristides*, men er i Tvivl, om ikke »Kjærlighed og Elskov strider imod Dyden, og idetmindste imod Ærbarhed og en ret høj Dyd;« *Lyciscus* plæderer Kjærlighedens Sag, *Lampria* erklærer sig overvunden, og *Lyciscus* slutter med disse Ord: »Men det maa være nok talet, nu gaae vi hen at rede alting færdig til Bryllup.« I de »Lærde Tidender« blev der sagt om disse to Arbejder: »De indførte samtalende Personer ere Filosofer, og deraf kan man slutte, at ogsaa Materien er filosofisk. Smukke Tanker og en ren Skrive-Maade findes ellers forenede deri.« Ved Aaret 1755

* Efter Rangforordningen af 14. Oktober 1746 havde en Kammerjunker Rang i Fjerde Klasse, Nr. 2.

siger Suhm i Fortalen til den paatænkte Samling af sine mindre Afhandlinger, hvilken skulde aabnes med disse Samtaler: »Jeg maa ellers sige, at disse tvende Stykker sigte fornemmelig til det danske Sprogs Forbedring og Prydelse, og tilligemed øve mig selv i Skrive- og Talekunsten.« Men senere (1761) dømte Suhm anderledes om disse »slette« Bøger: »Disse tvende Samtaler, som udgjøre et, beskrive en unaturlig og tvungen Kjærlighed, i en almindelig Stil; de Græske Poëter ere meget ilde anbragte, og Plato end mere. Overalt findes her intet andet end romansk og daarlig forliebt Sladder.« Trods denne forkastende Dom* samtykkede Suhm dog i, at Samtalerne bleve optrykte i første Bind af hans »Samlede Skrifter²².«

Men Suhm havde indladt sig paa at behandle forliebte Materier i en Komædie, som han kaldte »Den uformodentlige Lykke;« han nedskrev den i Juni—Juli 1747, havde den færdig renskrevet i September, »begyndte og fuldfærdigede Dedikationen for [c: foran] Komædien til Holberg« den 7. Oktober og leverede sit Arbejde til Holberg. Har Suhm ventet at faa en gunstig Dom fra denne Kritiker, saa blev han sørgelig skuffet. Han skriver nemlig i sin Journal den 3. November 1746 meget oprigtig: »Holberg gav mig min Komædie tilbage og sagde, at den ej duede meget; thi besluttede jeg ej at lade den gaa ud i Trykken.«

Saa oversatte Suhm to Komædier af Plautus: *Curculio* og *Mostellaria*. Holberg gjennemsa Oversættelserne, og »den 9. November 1748 leverede Holberg mig *Curculio* og *Mostellaria* tilbage, sigende, at de ej vare med de bedste.« Holberg maa trods disse uheldige Forsøg have fattet Interesse for den unge Mand, thi Suhm skriver i sin Journal: »Den 20. November 1748 begyndt at oversætte *le Grondeur*, en Komædie paa Fransk i 3 Akter af Mr. Palaprat, efter Holbergs Begjæring.« Allerede den 26. November var Oversættelsen færdig, og den 23. Juli 1749 blev Komædien spillet paa Theatret med Titelen: »Den knurvrne Doktor«; den blev i den nærmeste Tid spillet 6 Gange. Den 9. September 1749 begyndte og fuldendte Suhm en Fortale til *le Grondeur*, saa at det formodentlig har været

* Som ikke er optaget i Suhms Samlede Skrifter, X., S. 361, hvor hans Kritiker over slette Bøger ere aftrykte.

hans Hensigt at udgive denne Komædie, hvilket dog ikke skete. Stykket blev indtil 1778 spillet ialt 12 Gange.

Imidlertid havde Holberg givet Suhm en ny Opgave. Det hedder nemlig i Journalen for 1749: »Den 24. November begyndt efter Holbergs Begjæring at oversætte Molières Komædie *les Précieuses ridicules*.« Oversættelsen gik i en Fart, thi den var allerede færdig den 30. November. »De pæne Jomfruer« blev spillet første Gang den 14. Oktober 1750; Suhm noterer i Journalen: »den 4. November [1750] De pæne Jomfruer spillet; dog har den engang tilforn været spillet.« Stykket blev spillet enkelte Gange i de nærmest følgende Aar, og indtil 1775 ialt 27 Gange*.

Ingen af disse Oversættelser blev trykte, men de kjendes dog. Thi det kongelige Theater ejer en Samling af Komædier, som ere blevne oversatte og spillede paa dette Theater, en Samling, der kaldes den Clementinske efter Skuespilleren *Clementin*, som har tilvejebragt den, — den er skreven nitid²³; i det andet Bind af denne Samling finder man »De latterlige pæne Jomfruer,« og i det femte »Den knurvrne Doktor.« Suhm har gjort det farlige Forsøg at lokalisere Molières Komædie, ikke blot ved at give Personerne de fra de holbergske Komædier bekjendte Navne** — de to unge Damer, Madelon og Catos hedde dog Karen og Margrethe — men ogsaa ved at nævne kjøbenhavnske Lokalteter; Lokaliseringen har naturligvis ikke kunnet gennemføres helt. Oversættelsen af Molières En-Akts muntre Stykke er lykkets bedre end Oversættelsen af Palaprats (og Brueys's) Fem-Akts langtrukne.

Suhm forsøgte endnu en Gang at optræde som original Forfatter af Komædier. I Juni 1748 begyndte han nemlig paa en Komædie, som han gav Titlen »Den fuldkomne Kjærlighed.« Den var i 5 Akter, af hvilke den sidste var færdig den 4. September. Af Fortalen til Samlingen af Smaaskrifter

* *Th. Overskou* har ikke anført de af Suhm forfattede Oversættelser i Skuespil-Registret i anden Del af »Den danske Skueplads,« medens Opførelserne af dem ere angivne i Saison-Portegnelserne. Men i sin »Lommebog for Yndere af den dramatiske Kunst« er S. 50 »den knurvrne Doktor« nævnet som »oversat af Lodde,« og S. 80 er »De pæne Piger« nævnet som oversat af P. F. Suhm.

** *Antonius*, *Leander*, *Jeronimus*, *Pernille*, *Hans*, *Grev von Henrik*, *Baron von Arf*, *Leonore*, *Antonette*. — *Rahbeks* Oversættelse med Titel: »De latterlige Følsomme« afløste Suhms; *Rahbek* har ogsaa lokaliseret Stykket.

erfares, at der i den skulde være optaget følgende Komedier, først: »Den uformodentlige Lykke, Komædie i 1 Akt, er paa mange Steder en Imitation af *Plauti Aulularia* og *Molières Avare*.« Da denne Komædie blev forevist Holberg, var den i 3 Akter, saa at Suhms Notits 1755 om 1 Akt næppe er rigtig, — eller er Komædien bleven omarbejdet og forkortet? Endvidere nævner Suhm »Henrichs Pudser, er en temmelig nøje Imitation af *Plauti Mostellaria*. Da jeg skrev denne Komædie, havde jeg ej seet *le Retour imprévu*, som og er en Imitation af samme, skjøndt ej saa nøje. Længe efter at min var færdigskrevet, udkom salig Baron Holbergs *Abracadabra* eller *Husspøgelset* i 3 Akter, som og er en Imitation af det samme. Men da min i mange Maader er anderledes, og desuden længe har været færdig, saa har jeg ej herved ladet mig afskrække fra at give den ud i Trykken.« Endelig kommer: »Den fuldkomne Kjærlighed, en Komædie i 1 Akt. Denne er ganske skrevet af mig selv, til et Forsøg om ej det er muligt at forfatte Skuespil uden Eder eller tvetydige Ord, som have mindste Skin af al for stor Frihed. *Plautus* forfærdigede i sin Tid *Captevei* i samme Henseende²⁴.« Af de to sidstnævnte Komædier er »den fuldkomne Kjærlighed« kjendt; thi den blev trykt 1763 i »Trondhjemske Samlinger,« men er i fem Akter, som den ogsaa er efter Journalen. Man kan godt anvende Holbergs Ord her og sige om denne Komædie, at den duer ikke meget*.

Som der ingen Tvivl kan være om, at det er Læsningen af Holbergs Komædier, der har ført Suhm til at forsøge sig som dramatisk Forfatter, saaledes synes der heller ikke at kunne være nogen Tvivl om, at Holberg har havt god Tro til Suhms Evner, og at han ved at opmuntre ham til at oversætte de to franske Lystspil har givet ham Opgaver, ved hvilke han ligesom kunde forberede ham til at blive Theaterforfatter. Men det blev ikke for den sceniske Digtækunst, at Suhm kom til at virke, og efter 1750 er der ikke Spor af, at han har givet sig af med at oversætte fremmede Skuespil eller med at forsøge sig som original Skuespildigter.

* Fortællingen, som Forfatterinden *Benedicte Arnesen-Kall* i sine »Livs-erindringer 1813—1857,« Kbh. 1889, S. 286, har om, at Suhm som ung Student med nogle Kammerater har spillet »Maskeraden« paa et Kvistkammer, endog under Holbergs Ledelse, har Professor *L. Daae* i Tidsskriftet »Vidar,« Christiania 1889, S. 555, forkastet som aldeles umulig.

I en anden Retning gav Suhm sig til at efterligne Holberg, idet han i Aaret 1748, efter Journalen den 6. September, begyndte »paa fingerede Epistler efter Holbergs Maade.« Han har senere givet sig til dette Forsøg igjen, thi Nyerup har udgivet 12 saadanne Epistler som Prøve, af hvilke den første er skrevet 1750; de have mere Karakter af smaa Afhandlinger, og de savne Holbergs Lune. Til nogle af dem har Beskjæftigelsen med den græske og latinske Literatur givet Anledning; i andre af dem gives der en Oversigt over Rejsebeskrivelser; et handler om Komedien, et andet om den ene Videnskabs Fortrin og Betydning fremfor den andens. Den tredie Epistel skal gjengives her²⁵:

Der er i disse Dage hændet al Dannemark en stor Ulykke: Etatsraad *Gram* er død. Ja, han er død, den store Mand, Nordens Ære og Lys. Intet smerteligere kunde have hændt mig end dette Dødsfald, og som jeg tror alle gode ærlige danske Mænd. Han var, uden at fornærme Nogen, ikke alene en af de lærdeste paa denne Tid i hele Europa, og hvo der siger hele Europa, siger tilligemed hele Verden, men endog en Mand, hos hvilken endnu fandtes den gamle danske Ærlighed, Oprigtighed og Gudsfrygt. Intet kunde være simplere end hans Opførsel og Sæder; han var en Fjende af al Hovmod og Falskhed, han roste aldrig uden Aarsag og lastede sjelden. Hvo var trofastere i Venskab end han? Sandruere i Ord og Tale? Med faa Ord: hans Død er et Tab, som ikke igjen kan erstattes, og *Gram* var en Mand, hvoraf ikkun sees een i hvert Seculo. Jeg forbliver o. s. v.

Offentligt udtalte Holberg sig ikke om Suhms æsthetiske Arbejder, men i det fjerde Bind af Epistlerne, som er trykt 1749, men først blev udgivet 1750, er den 439te Epistel henvendt til Suhm²⁶, hvis Navn dog ikke er anført, og her bringer Holberg ham en Tak for den ham »tilskikkede Oversættelse af de gamle taktiske Skribentere,« uden dog at tilføje nogen udførligere Dom om dette Arbejde. Men, da »Pythagoræ gyldene Vers etc.« udkom 1750, blev Bogen indledet med »Baron Ludvig Holbergs Fortale,« saaledes lydende:

Hr. Kammerjunker *Suhm* bliver ved sit priselige Forsæt, at fordanske gamle Autores, for at bøde paa den Mangel, som vi tilforn her udi Landet have havt, saaledes, at ingen uden de, som forstaae fremmede Sprog, have kunnet gjøre sig nogen Idée om

de Gamles Skrifter og Lærdom. Man kan derfor ikke andet end berømme Autoris Foretagende herudi, og recommendere hans Arbejde, helst, saasom Oversættelsen er ikke mindre accurat, end hans danske Stil zirlig.

L. Holberg.

Holberg indlod sig ikke let paa at give Anbefalinger; men blev en Anbefaling given af ham, og det paa Tryk, saa at Alle kunde læse den, saa var der derved givet den Anbefalede et Stempel, der paa en særlig Maade maatte stille ham frem for hans Landsmænd. Og da Suhm netop ved den Tid var ved at afslutte et Afsnit af sit Liv, saa maa det have været ham en stor Tilfredsstillelse at kunne pege paa den Karakter, Holberg havde givet ham kort før hans Overgang til det næste Livs-Afsnit.

Mange Aar efter at Suhm havde givet sig til at blive dramatisk Forfatter og igjen havde givet Slip paa Dramaet, vandt han Berømmelse som Roman- eller Novelle-Forfatter. Om han tidlig har havt i Tanke at prøve sine Kræfter i denne Retning, er uvist; i Journalen omtales kun een Gang, at han har beskæftiget sig med en Roman, idet der findes noteret 1749: »Den 20. Junii begyndt at oversætte *Voitures Roman Alcidalis* og *Zelides Hændelser**.« Oversættelsen blev færdig den 29. November, og den 2. December begyndte Suhm at oversætte »Continuationen af *Alcidalis* og *Zelides Hændelser* skrevet af Mr. *Desbarres*,« men dette Arbejde synes ikke at være blevet fuldendt. Det er Skade, at Suhms Oversættelse af *Voitures Roman* ikke er bevaret; thi det vilde være interessant at se, hvorledes han havde skilt sig ved paa Dansk at gjengive *Voitures* forskruede Sprog.

Nyerup har meddelt en »Extrakt af Suhms saakaldte sidste Villie dateret den 17. Juni 1748,« og man maa beklage, at han ikke har meddelt hele dette Aktstykke²⁷. Thi det synes at have indeholdt en fuldstændig Plan for hvad Suhm vilde skrive og udgive Aar for Aar lige indtil 1799, altsaa et halvt Aarhundrede frem i Tiden. Naar det erindres, hvor gammel Suhm var, da han begyndte paa at forfatte denne Plan, saa kan man let komme til at tvivle, om denne Projektmager har været rigtig klog. 1784 vil han udgive første Tome af nordisk

* Titelen paa Vincent *Voitures Roman* er: *Histoire d'Alcidalis et de Zélide*. *Voiture* døde 1648.

Botanik, 1787 de gejstlige Smaaskrifter, 1790 »mine Breve,« 1793 »mine Poemata,« hvortil dog føjes den Parenthes: »Dem tvivler jeg om at jeg kommer til at skrive;« 1794 den danske lærde Historie, 1795 Kjøbenhavns Beskrivelse, 1798 »mine Orationer,« 1799 »mine gejstlige Skrifter.« Saa følger Nyerup nogle Notitser til, som ogsaa angaa Suhms Forfatterplaner: »Hvis det er muligt vil jeg udgive Athenæum paa Græsk og Latin med lærde Noter hos. Jeg vil ogsaa skrive fingerede Epistler efter Holbergs Maade.« ... »Nota. Collectio af mine Samtaler og mine Komoedier skal ikke komme ud førend efter Holbergs Død, og saafremt han skulde dø snarere end jeg venter og haaber, saa dog ikke førend i det Aar 1755.«

Disse Notitser ere skrevne tidlig i Suhms Liv, men saa anfører Nyerup nogle flere, som kunne synes at tilhøre en senere Tid: »Ting — 11 — som jeg vil formaa Andre til at skrive, og om de ej ville, saa selv skrive dem og hjælpe til.« Og her nævnes: 1. en stor Samling af Islandske Skrifter paa Latin, Dansk og Islandsk; 2. Udtog af fremmede Forfattere, som have skrevet om Danmark og om de Danske; 10. En Samling af gamle nordiske Love, paa Dansk og Latin. De andre Numre ere forskjellige græske og latinske Forfattere i dansk Oversættelse ved Ancher, Anchersen, Graae, Hee, som oftest »med min Fortale;« der nævnes »Plutarchi Parallela af Rejersen, begyndt 1753, færdig 1769;« »Om det er muligt Josephus af Rejersen, begyndt 1770, færdig 1772.« Da nu A. Rejersens Oversættelse af Josephi Jødiske Historie udkom i Aarene 1750—57, nødes man til at antage, at Tanken om disse literære Projekter ogsaa er opstaaet hos Suhm i hans unge Aar. Hvor mange Forfattere har der vel været, som tyve Aar gamle have lagt en lignende literær Timeseddel?

Foruden med alt dette Skriveri øvede Suhm sig ogsaa i at skrive Breve. Han noterer i sin Journal: »Jeg har skrevet danske Breve til Provst Qvist i Aarene 1740—50; til F. P. [maaske Fru Plessen, siger Nyerup] 1746—47; til Borgemester Qvist 1746—49; til den unge Grev Holk 1747—49; til Kraft 1749—50; og faaet danske Svar fra dem igjen. Jeg skrev franske Breve til Schlegel 1748.« — Udover Aaret 1750 gaa disse Notitser ikke.

Gjennemløber man paa een Gang i Tankerne Alt hvad Suhm havde skrevet indtil 1750, det vil sige indtil sit toogtyvende Aar, saa paatrænger der sig let den Forestilling, at man skal lede længe for at finde et ungt Menneske, der kan sættes ved Siden af ham, thi saa afgjort er hans Evne til at være Forfatter, saa forbausende er hans Arbejdskraft, saa mangesidige ere hans Interesser. Derom kan der næppe være Tvivl, at meget af, hvad han frembragte, var af ringe eller ingen Betydning. Men Alt tilsammen taget varslede om, hvad Suhm kunde komme til at udrette for Literaturen og for Videnskaben, naar han naaede til større Modenhed, og især hvis han ikke fremdeles spredte sine Kræfter, men samlede dem om bestemte, større Opgaver og gav sig Ro til at fordybe sig i dem.

Alt havde hidtil føjet sig paa den bedste Maade for Suhm. Han havde modtaget en god Undervisning, som var fortræffelig afpasset efter hans naturlige Anlæg og efter hans Lyst. Han var tidlig kommen i venligt Forhold til Mænd, der dels længe havde hørt til de fremragende i den københavnske literære og videnskabelige Verden, dels havde begyndt at vinde sig et Navn; i en tidlig Alder var han optraadt som Forfatter, og hans Arbejder vare blevne vel modtagne; i rigt Maal havde han kunnet tilfredsstille sin Videbegjærlighed, sin Læselyst; ved sine Forældres Forbindelser var han kommet i Forhold til mange Personer i den københavnske fornemme Verden, og Kongen havde tidlig vist ham sin Bevaagenhed. Der manglede ham, saaledes maatte det forekomme dem, som i Afstand fulgte ham, Intet for at en udmærket Løbebane maatte staa ham aaben, — hvis han blot vilde bestemme sig til at vælge en Virksomhed, som han kunde hellige sit Liv. Men det vilde han ikke. Han vilde ikke binde sig til en Stilling i Samfundet, som paalagde ham Pligter, han vilde ikke indlade sig paa nogensomhelst Slags Forretning, som kunde tvinge ham til at give Slip paa hvad han havde mest Lyst til, han vilde være fri og ubunden, og hans Lyst til Studeringer gik ham fremfor Alt andet. Til at føre et Liv, hvor han kunde opnaa saadanne Goder, behøvedes der imidlertid Penge, og dem havde han ikke. Thi hans Forældre havde ingen For-

mue*, og om end hans Fader havde et indbringende Embede, saa vare Indtægterne dog ikke store nok til, at der kunde lægges saameget tilside, at Sønnen kunde leve deraf, især ikke paa den Maade, han ønskede at leve. Det stod da Suhm klart, at det, han havde at gjøre, var at stræbe at opnaa, hvad der manglede ham, ved et rigt Giftermaal, og han gjorde et Forsøg i denne Retning. Forsøget lykkedes.

II.

1751—1765. Suhm rejser sammen med Rektorerne Benjamin Dass og Gerhard Schøning til Trondhjem. Hans Giftermaal med Karen Angell. Den Angellske Slægt. Den Suhmske Families Liv i Trondhjem. Sønnen Ulrik Frederik bliver født. — Suhms literære Virksomhed i Trondhjem. En paatænkt Samling af Smaaskrifter. Suhm og Schøning. Svingning i Suhms Studier; han udgiver sammen med Schøning »Forsøg til Forbedringer i den gamle danske og norske Historie,« 1757; de blive Medlemmer af det kongelige danske Videnskabernes Selskab, 1758; Suhms første Afhandlinger oplæste i dette Selskab. Det trondhjemske Videnskabers Selskab stiftes, 1760; dette Selskabs Skrifter og Suhms Bidrag til dem. Suhm udgiver under Navnet Philalethus de »Trondhjemske Samlinger;« Bogrecensioner, Afhandling om Økonomien. — Brud mellem Suhms og Thomas Angell; Suhms forlade Trondhjem.

Det hører til Mærkelighederne i Suhms Liv, at han, endskjøndt han var Adelsmand, aldrig foretog sig nogen Udenlandsrejse, dette Ord taget i udstrakt Betydning, at han ikke i sine unge Dage drog til fremmede Lande dels for at se fremmed Natur, dels for at lære Sæder og Skikke i de store Lande at kjende, dels for at studere ved berømte Universiteter og Bibliotheker. I sin 439te Epistel, i hvilken Holberg takker Suhm for Oversættelsen af de gamle taktiske Skribenter²⁸, roser han ham, fordi han istedenfor at rejse udenlands, som saa mange af hans Landsmænd gjorde, er bleven hjemme og har været flittig: »Jeg mærker, at han lægger Vind paa grun-

* Suhm skriver om sin Fader: »Fordi det ikke var hans Sag, at sammenskrabe Liggendefæ, døde han, som Epaminondas, ubemidlet, endskjøndt han havde forestaaet saadanne Betjeninger, hvorved han let kunde have samlet Rigdomme.« Ulrich Friderich Suhms Levnet (skrevet 1774). Samlede Skrifter, IV., S. 11.

dige Studeringer, og bestyrkes i det, som jeg ofte saavel udi daglig Tale som i mine Skrifter haver dristet mig til at foregive, nemlig at man udi Fæderne-Landet kan erhverve det Liggendefæ, som andre mene alene at samles udi fremmede Lande, og at en kan blive lærd og poleret, uden at have været paa den anden Side af Eider-Strømmen.« Suhm var dog ikke den eneste lærde Mand herhjemme i det 18. Aarhundrede, som ikke drog ud paa de lange Rejser, thi der var andre end ham, som bleve hjemme: først og tidligere i Aarhundredet Hans Gram, Kofoed Ancher, Bolle Villum Luxdorph, Gerhard Schøning, Ove Høegh Guldberg, Benjamin Georg Sporon, senere Anders Sandø Ørsted; Jakob Langebek kom først ud i sin modne Alder, efterat han var bleven Geheimearchivarius, og hans Rejse havde et Formaal, der var meget forskjelligt fra det, som en yngre Studiosus i Almindelighed havde. Alle disse Mænd opnaaede at vinde et udmærket Navn, og forsaavidt kan Holberg have Ret i sin Paastand, at man, naar man anvender sin Tid vel, ikke behøver at rejse til fremmede Lande for at blive lærd og anset. Men hvem ved, om ikke disse Mænd vare blevne endnu lærdere, endnu dygtigere, og — om det var muligt — havde vundet et endnu mere udmærket Navn, dersom de havde tilbragt nogle af deres Ungdoms Aar i fremmede Lande under flittige Studier og under Paavirkning af Forhold, politiske og sociale, der vare helt forskjellige fra Forholdene i Danmark, i Kjøbenhavn*?

Suhm rejste ikke mod Syd, men han rejste mod Nord, helt op til Trondhjem, og der fandt han og vandt han den rige Brud, som han havde ønsket sig. Dette gik saaledes til. Den kommanderende General nordenfjælds Generallieutenant *Johan Frederik Frølich*, der var født 1681 i Christiania og tilbragte den største Del af sin Levetid i Norge, regnede den Suhmske Familie som værende i Slægt med sig, skjøndt den ikke var det gennem Blodet. Han var nemlig gift med Hylleborg von Wettberg, der var en Datter af Oberst Johan v. Wettberg og Sidsel Grubbe af Østergaard. Denne sidstnævnte Dame havde

* Ved i sine »Livserindringer«, Kbh. 1887, S. 94, at omtale, at han ikke i sine yngre Aar havde rejst i Udlandet, ytrer *J. N. Madvig*, som da var 80 Aar gammel: »Den paa personligt Bekjendtskab beroende Tankeudvikling og Samvirken med fremmede Videnskabsmænd, den Forstaaelse af Ens egne Bestræbelser, som ved saadan Berøring lettes, har jeg maattet undvære.«

først været gift med Etatsraad Cornelius Lerche til Nielstrup, hvis Sønnedatter Hylleborg Lerche blev gift med Ulrich Frederik Suhm, og disses Søn var Peter Frederik Suhm. General-lieutenant Frølich boede i Trondhjem, og han maa fra dette fjærne Sted vist have vedligeholdt en Forbindelse med den Suhmske Familie, hvilket man tør slutte af, at det var ham, som, efter hvad Peter Frederik selv har fortalt, anviste ham Trondhjem som den By, hvor han burde forsøge sin Lykke.

Netop mod den Tid, da Suhm vilde rejse til Norge, opholdt der sig i Kjøbenhavn to Normænd, den ene meget ældre, nemlig *Benjamin Dass*, f. 1706, den anden kun nogle Aar ældre end Suhm, nemlig *Gerhard Schøning*, f. 1722. Dass havde været Rektor ved den lærde Skole i Trondhjem siden 1735*, men i Aaret 1750 var han rejst til Kjøbenhavn, som det hed sig, fordi han trængte til Hvile, men i Virkeligheden fordi han trængte til at slippe bort fra et Embede, som forskjellige Forhold gjorde ham utaaleligt²⁹. Og den Mand, han ønskede og ogsaa fik til sin Efterfølger, var hans dygtigste og kjæreste Discipel *Gerhard Schøning*. Denne blev den 15. Januar 1751 udnævnt til Rektor for Trondhjems Skole; han var da Magister artium, boede i Kjøbenhavn, hvor han levede af akademiske Stipendier og forskjellige Understøttelser f. Ex. fra *Benjamin Dass*, og han var netop begyndt at vinde et Navn som en lovende Lærd ved et Skrift om »Norges gamle Geografi,« som blev trykt paa Bekostning af »Det danske Selskab.« *Schøning* var bleven Medlem af dette Selskab, og Suhm havde ham altsaa der som Kollega. Det kan ikke være muligt andet, end at Suhm er kommen i Forbindelse med disse to Mænd, om ikke ad anden Vej, saa gjennem den fælles Ven *Jakob Langebek*, og han kunde da af disse Trondhjemmere faa Bekræftelse paa, hvad General Frølich havde meddelt ham om den Familie i Trondhjem, som han havde besluttet at nærme sig. Og blev der ikke talt nok herom i Kjøbenhavn, saa kunde der tales derom paa Vejen til Trondhjem, thi Dass, Schøning og Suhm rejste sammen til denne Norges nordlige Hovedstad; der blev fra denne Tid sluttet et inderligt Venskab mellem dem, som holdt sig Livet igjennem. Et Par Uger, før Rejsen begyndte, underskrev Schøning Dedikationen til Frederik den Femte af

* Han blev udnævnt 10. December 1734 og tiltraadte sit Embede i April 1735.

sin Bog om »Norges gamle Geografi,« den 2. Juni 1751, og et Par Maaneder før var Suhm, den 31. Marts 1751, bleven udnævnt til virkelig Etatsraad. Det var et smukt Trekløver, et nobelt og fint Selskab, der gav sig paa Rejse til Norge.

Den 18. Juni 1751 forlod Selskabet Kjøbenhavn. Rejsen gik over Sverig, og, da Vennerne vare komne til Norge, blev der gjort Ophold i Byerne Frederikshald, Moss, Christiania, Drammen, Kongsberg; derefter gik Farten gjennem »alt Landet undervejs lige til Trondhjem,« hvor de ankom den 22. Juli⁸⁰. Den nye Rektor, Schøning, fik af den afgaaede Rektor, Dass, den lærde Skole overleveret »i den bedste Tilstand, saa at maaske næppe nogen i begge Riger kunde lignedes med den.« Den tredie Rejsende, Suhm, gik paa Friertog. Det er sandsynligt, at Generallieutenant Frølich forinden havde lagt Approcherne, saa at, da Etatsraad Suhm løb Storm, overgav Fæstningen sig uden Modstand: en Uge efter Ankomsten til Trondhjem blev han, den 29. Juli, forlovet med den rige Pige, som han havde haabet at vinde for sig.

Den Familie, til hvilken Suhm blev knyttet, bar Navnet *Angell*. Det fortælles, at Familien stammede fra Angel i Sønderjylland, og at Efternavnet er hentet derfra. Den første af Familien, som levede i Trondhjem, Lorents Mortensen, var Kjøbmand og Raadmand i denne By. Hans Søn Albert Lorentsen kaldte sig Angell; han blev Præsident i Trondhjem og han var gift med Sara Hammond. De havde to Sønner, *Lorents Angell*, født den 21. Januar 1692, og *Thomas Angell*, født den 29. December 1692. Disse Brødre modtog en akademisk Undervisning, idet de den 16. Oktober 1709 bleve immatrikulerede ved Kjøbenhavns Universitet, og senere rejste udenlands; de bleve den 1. September 1717 indskrevne ved Universitetet i Leiden som studiosi juris, og Aaret efter blev Lorents Angell indskrevet ved Universitetet i Oxford. Thomas Angell havde literære Interesser og efterlod sig et for en Kjøbmand meget betydeligt og interessant Bibliothek, hvis Indhold kjendes fra Kataloget over det, som blev trykt, da Bøgerne skulde sælges ved Auktion i Trondhjem i Februar 1769. Lorents Angell har vist ogsaa havt lignende Interesser, om end dette ikke kan bevises af et Bogauktions-Katalog; men i det store kongelige Bibliothek bevares et Exemplar af Holbergs »Natur- og Folkerettens Kundskab, 2. Ed. 1728,« i hvilket er skrevet »*Ex libris*

L. A. Angell,« og et Exemplar af Gottfr. Arnolds »Unpartheyische Kirchen- und Ketzerhistorie, Frkf. a. M. 1729,« i hvilket der er skrevet »*L. A. Angell*« og senere »*Suhm*,« hvoraf vist kan slttes, at Suhm har arvet hans Bogsamling.

Medens Thomas Angell hele sit Liv vedblev at hedde Kjøbmand eller Handelsmand*, saa gjennemløb den ældre Broder Lorents vel den samme Livsbane, men han modtog desuden en Række Titler, idet han den 20. April 1724 blev udnævnt til Kancelliraad, den 28. August 1733 til virkelig Justitsraad, den 7. Januar 1747 til Etatsraad. Han ægtede den 1. Juli 1729 *Sara Collett*, hvis Forældre vare Kommerce-raad, Kjøbmand i Christiania James Collett, og Karen Leuch; Sara var det yngste af dette Ægtepars ni Børn. Lorents Angell og Sara Collett havde i deres Ægteskab en Datter Sara, der blev født den 20. Januar 1731, men allerede døde Dagen efter, og *Karen* (eller *Katharine***), der var født den 16. Maj 1732. Hun blev den eneste Arving til sine Forældres Velstand, og det blev Suhm, hvem den nittenaarige Pige rakte sin Haand.

Suhm fortæller³¹, at begge Forældrene vare »ordentlige, forstandige og christelige Folk; Faderen var overmaade from og goddædig, Moderen mere sparsommelig og noget hastig. De opfødte derfor denne deres Datter, som var deres eneste Barn, med al Flid og Omhu. Hun lærte godt tydsk og fransk, som og at spille paa Clavicembal, og at dandse hel zirlig, i hvilke tvende Ting hun dog ej øvede sig mere, efter at hun var bleven gift. Hun sang ej heller ilde. Men især blev hun af sin Moder undervist i at føre en ordentlig og god Husholdning, samt anholdt til et ærbart, indgetogent og christeligt Liv. Hun bar derfor altid største Ærbødighed og Omhu for sine Forældre, og lærte især Taalmodighed, Standhaftighed og Paa-passelighed for Syge i hendes Faders langvarige og haarde Sygdom, som og endte hans Dage 1751 den 19. Martii.«

* Thomas Angells Portræt gjengivet i Træsnit efter et Billede malet paa Kobber, i Trondhjems Domkirke, er trykt i *O. A. Øverlands* »Illustreret Norges Historie,« 5. Del, 2. Bd., S. 1317; et andet Træsnit efter et samtidigt Maleri af ham er trykt i det af *H. G. Heggveit* udgivne Skrift: »Throndhjem i Fortid og Nutid,« Horten 1897, S. 299.

** Suhm selv kalder hende et Sted »Catharina« — *Suhmiana*, S. 225 — og i et af Bryllupsdigtene er hun ogsaa kaldet med dette Navn.

Det maa for Fru Sara Angell have været en Trøst i hendes Sorg og vistnok ogsaa en Glæde, saa snart efter sin Mands Død at vide sin Datter, sit eneste Barn, forenet med en ung Mand af fornem Fødsel, af Stand og af Rang, og som allerede havde vundet et literært Navn. Det var ikke saa lidt, han bragte med sig til Huse, medens Bruden bragte med sig et anset Navn og Rigdom. Efterat Sørgeaaret var udløbet, stod Brylluppet den 19. April 1752.

Vielsen foregik hjemme i det Angellske Hus; i Frue Kirkes Ministerialbog ere *Th. Angell* og Sognepræst ved Kirken *N. Tønder* indskrevne som Forlovere*.

I Anledning af Brylluppet blev der overrakt Brudeparret flere Lykønskninger affattede i bunden Stil³², af *Hans Hammer*, *H. M. Meintz*, en Anonym, der vist skjuler sit Navn i Begyndelsesbogstavet af Ordet *Wen*, *Hans Nannestad*, der havde skrevet et lille Poem med lærde Anmærkninger, i hvilket han lader Maanederne strides om, hvilken af dem der er den bedste; Prisen vinder April, thi i den holder Brudeparret Bryllup. Disse Digte ere som mangfoldige andre fra hin Tid vel mente, men temmelig tomme. En Lykønskning kom fra Kjøbenhavn, der havde en anden Karakter. Den lyder saaledes:

Da

Høyædle og Velbaarne

Deres Kongel. Majest. virkelig Etats-Raad og Kammer-Junker

Hr. PETER FRIDERICH SUHM

Holdt Bryllup i Trundhjem

med

Høyædle og Velbaarne

Frøken KAREN ANGEL,

Bleve disse faa skiemtsomme Riim overleverede, for at

vedligeholde et gammel Venskab og Bekiendtskab

i Kjøbenhavn.

Saa anglede dog SUHM den Sum af Dyd og Penge,

Som mange ønskede sig, og tænkte langt om længe

* Denne Notits er tilligemed flere andre om den Angellske og den Suhmske Familie i Trondhjem tagne fra *L. Daes* Afhandling: Peter Frederik Suhm og den Angellske Familie, i Tidsskriftet »Museum,« Kbh. 1894, II., S. 1—22. — I en længere Feuilleton-Artikel af *Nik. Sejdlin*: Blade af P. F. Suhms Livshistorie, som findes i »Nationaltidende,« 1880, Nr. 1397, 1398, 1400, 1401, fortælles om Suhms første Ægteskab, men kun paa Grundlag af de dengang kjendte trykte Kilder.

At faae paa deres Krog, ney, PEDER vidste ret
 At fiske, da Han drog saa lykkelig en Dræt.
 Gud lad det gaae Dem vel! men lad os aldrig høre
 At ANGEL over SUHM skal denne Klage føre:
 Ach! var jeg og en Bøg med alt sit Tilbehør,
 Da sad Du over mig, langt meere end Du gjør.

Kiøbenhavn, trykt i de Berlingske Arvingers Bogtrykkerie, ved
 Ludolph Henrich Lillie. 1752.

Man fristes til at gjætte paa, hvem den gamle Ven i Kjøbenhavn kan have været, der har skrevet dette Epigram; mon Jakob Langebek?

Alt kunde tegne til, at det vilde blive et lykkeligt Liv, disse unge Ægtefolk gik imøde. Men der var Forhold, som kunde berede dem Vanskeligheder, om ikke strax, saa dog som Tiden led.

Der blev nemlig sat Suhm visse Vilkaar, da han indgik Forbindelsen med Karen Angell. Først var der det Vilkaar, at han skulde blive i Trondhjem saa længe Fru Sara Angell levede, hvortil hendes Bevæggrund vistnok har været, at hun saa længe som muligt vilde beholde sin eneste Datter i sin Nærhed. Dernæst var der det Vilkaar, at Suhm skulde lade sin Svigermoder sidde i uskiftet Bø. Hendes Svoger Thomas Angell boede og vedblev længe at bo i Hus med hende; »han havde tilegnet sig en Art af Herredømme over sin Broder og hans Hustru og efterladte Enke, med hvilken han boede i Fællig og Kompagni, saa at han forestod alle Ting og de maatte tage hver Skilling af hans Haand.« Nu kan man vel næppe fortænke Thomas Angell i, at han mente, at der maatte vises Forsigtighed ligeoverfor en ung Mand som Suhm, hvis Evne til at omgaas Penge, og især mange Penge, var ham ganske ukjendt. Men i Aarenes Løb maatte det let blive en ømfindtlig Sag, hvis Suhm for meget skulde føle sig afhængig af sin Hustrus Farbroder; Forholdene kunde let blive spændte og føre til Ubehageligheder. Foreløbig gik Sagerne godt, og selv efterat Fru Sara Angell var død, den 14. August 1756, bleve Suhms ved at bo i Trondhjem, som de først forlode i Aaret 1765.

Om deres Liv i disse Aar er der ikke meget at meddele. Suhm fortæller³³, at han, medens han var i Kjøbenhavn,

»næppe omgikkes med andre end lærde Mænd;« men hans Ophold i Trondhjem foranledigede, at han »maatte omgaas med en Del andre, ja, ej sjelden spille Kort;« derved kom han »efterhaanden i en Vane, som vedvarer, ogsaa at elske Selskab,« og at føje sig efter andre. Det er maaske Selskabslivet i Trondhjem, som har givet Suhm Anledning til at skrive en Afhandling »Om Selskab, Omgang,« der blev udgivet i Aaret 1763 og indeholder Forslag til Forandringer i de Former, i hvilke det selskabelige Liv da trivedes. Det er et lille kulturhistorisk Billede, som her stilles frem.

Der vil snart blive Lejlighed til at anføre Navne paa Familier i Trondhjem, som maa have hørt til Suhms Omgangskreds. Og til dem kan endvidere føjes følgende Navne: *Fredrik Nannestad*, Præst i Trondhjem fra 1732 til 1748, derefter Biskop her indtil 1758. Denne Mand var vanskelig at have at gjøre med for Rektor Benjamin Dass, hvis Overordnede han var, men i Forholdet til Suhm, over hvem han Intet havde at sige, var han en hel anden Mand; Suhm skriver om ham, at han »var meget omgængelig og jovial, og har jeg ofte med Fornøjelse spist ved hans Bord.« Nannestad døde som Biskop i Christiania 1774. Rektor *Gerhard Schøning*, Suhms gode Ven; *Johan Ernst Gunnerus*, Biskop i Trondhjem fra 1758 til 1773, om hvem Suhm siger, at han var meget omgængelig og jovial³⁴. *Hans Hammond*, først personel Kapellan ved Domkirken, derefter Hospitalspræst i Trondhjem, i Slægt med den Angelske Familie. *Peder Hjort*, Direktør for Røraas Kobberværk, *Peter Tønder Nordahl*, Præsident i Trondhjem, en Mand, der ligesom Hjort havde literære Interesser. I Aarene 1755—60 havde Norge Besøg af Botanikeren *Georg Christian Oeder*, som ogsaa gjæstede Trondhjem; Bekjendtskabet med ham har uden Tvivl bragt Suhm stort Udbytte, thi Oeder havde Kundskaber i Retninger, som vare ved at bane sig Vej i Danmark og Norge, nemlig Statsøkonomi, Finantsvæsen, og han bragte med sig fra Udlandet Meninger og Opfattelser, som maatte finde et lydhørende Øre hos Suhm.

Fra det Suhmske Ægtepars unge Aar stamme to smaa, smukt udførte Pastelmalerier med deres Portræter, i halv Figur*.

* Portræterne findes nu hos Fru Kammerherreinde *M. v. Willemoes-Suhm* i Itzehoe og tilhøre en af hendes Søner. Gjengivelserne ere udførte efter vellykkede Fotografier, som Forfatteren har Fru Kammerherreinden at takke for.

Suhm har et ungdommeligt og livligt Ansigt, noget blødt og ikke meget udtryksfuldt; han bærer pudret Paryk og er iført en rød Kjole, lys Vest, hvidt stramt bundet Halstørklæde med Kalvekrøds; han staar foran en høj Reol fyldt med Bøger, et svært Gardin eller en Portiere paa Siden*. Fru Suhm er iført hvid, nedringet Silkekjole med lange Ærmer med mange Plisséer, hun har bar Hals, Rubiner i Ørene og i det opsatte, pudrede Haar, og hun holder foran sig en Vifte i højre Haand; Baggrunden dannes af en Væg med et svært Gardin og en Pilaster. Hun har et langt, smalt Ansigt, store brune Øjne, en skarp Næse og en noget stramt lukket, lille Mund; Partiet fra Mund til Hage synes vel stort. Der er et venligt Udtryk over Ansigtet, men Portrætet maa give en Forestilling om, at Fru Karen Suhm ikke var nogen Skjønhed.

Suhm og hans Kone rejste den 12. Februar 1754 fra Trondhjem til Kjøbenhavn³⁵, hvor de ankom den 4. Marts. Paa Rejsen igjennem Halland oplevede de, at en Skytsdreng sagde til Fru Suhm: »Jeg kan ikke begribe, hvorledes Du, som en brav norsk Kvinde, vilde tage den Jytte-Tyv.« Besøget i Kjøbenhavn gjaldt nærmest Suhms Forældre, som begge vare i Live, og hvis Bekjendtskab det meget glædede Svigerdatteren at gjøre. Opholdet i Kjøbenhavn varede til ind i det næste Aar, da de den 8. Januar 1755 forlod Hovedstaden og den 19. Januar ankom til Christiania. Her blev der gjort Ophold i nogen Tid, og der kan da være gjort Besøg hos den Collettske Familie og hos Generallieutenant *Mangelsen*, der var gift med en Halvsøster til Lorents Angell, Katharina Bygbal. Denne Mand, der var Søn af en Officer i fattige Kaar, havde tjent sig op til sin høje Stilling og var Ridder af Dannebrog. Han var en meget original Personlighed, og Suhm har fortalt adskilligt til Oplysning om hans Karakter³⁶. Den 2. Marts vare Suhms atter i Trondhjem. Besøget i Kjøbenhavn har uden Tvivl været en meget kjær Begivenhed for Suhm, der fik Lejlighed til i længere Tid at see sine gamle Venner og til at benytte det rige Materiale, han kunde finde i Hovedstaden, til Fremme af sine Studier.

** Et Portræt af Suhm, der hvad Ansigtet angaar meget ligner det ovenfor beskrevne, men dels er fyldigere, dels mere alvorligt, er efter et større Maleri, der tilhører det kgl. Vidensk. Selskab i Trondhjem, gjengivet i det af *H. G. Heggveit* udgivne Skrift »Thronhjem i Fortid og Nutid,« Horten 1897, S. 315.

P. F. SUHM

KAREN SUHM
f. ANGELL

Ægteskabet var længe barnløst; men den 21. November 1761 fødte Fru Karen en Søn, der ved Daaben, den 28. November, fik sin Farfaders Navne: *Ulrik Frederik Suhm*. Der er Efterretninger til ikke blot at fortælle, at Fru Suhm holdt sin Kirkegangs-Dag den 21. Januar 1762, men ogsaa til at fortælle, hvem der vare Faddere ved hendes Søns Daab. Naar Navnene anføres, vil deraf kunne sluttes, at det Suhmske Hus kunde regne de anseteste Familier i Trondhjem til sin nærmeste Kreds. Fadderne vare: Konferentsraadinde *Cæcilia Christine Schøller*, Datter af General Frølich; Etatsraadinde *Gudlov Møllmans*, af en meget rig Patricierfamilie i Trondhjem; Frøken *Aletha Margrethe Wind*; Stiftamtmand *Frederik Rantzau*, General Frølichs Svigersøn; Oberst *Georg Frederik von Krogh*; Kaptein *Christian Lerche*, beslægtet med Suhm. Det var trondhjemske Honoratiores, der vare Vidner til, at den lille Dreng blev christnet, men hans Grandonkel *Thomas Angell* var ikke iblandt dem.

Det var jo Suhms Tanke, at han ved at indgaa et rigt Ægteskab kunde blive stillet saaledes i økonomisk Henseende, at han ganske kunde hengive sig til lærde og literære Studier og Sysler. Denne Tanke blev til Virkelighed, og vi skulle nu se, hvorledes de lærde Studier bleve drevne og hvilke Resultater de literære Sysler frembragte.

Dersom man kan stole paa, at Suhm har ført sin »Journal« rigtig, saa har han paa Rejsen 1751 fra Kjøbenhavn til Trondhjem haft Arbejds-Materiale med sig; thi han noterer den 20. Juni, to Dage efter at han havde forladt Kjøbenhavn, at han paa denne Dag har gjort »*Collectanea ad historiam Poloniae*,« og at han den 18. Juli gjorde »*Collectanea til Christopher den Førstes Historie*.« Da han var kommet til Trondhjem, fortsatte han Samlingerne til danske Kongers Historie, men desuden skrev han i Oktober »Tale til min Sjæl,« samt »Tanker over Guds Almagt og Menneskernes Afmagt,« og i November oversatte han nogle af Horats's Oder. Efter Journalen for 1752 har han i dette Aar fremdeles samlet paa Materialier til danske Kongers Historie; Journalen for 1753 meddeler, at han har gjort en ny Collection til Suhmernes Historie, et Arbejde, hvortil Begyndelsen allerede var lagt den 10. Juli 1750 »af trykte Bøger,« og fortsat Samlingerne til

dansk Historie. Saa læses der: »Den 14. August Erici Glipping [Historie]. Resten af Aaret og hele 1754 er bortdrevet med at læse,« det vil sige, at største Delen af Aaret 1754 opholdt Suhm sig i Kjøbenhavn og studerede der.

Der var forløbet adskillige Aar siden Suhm havde ladet Noget trykke, og man kan næsten forundre sig over, at han kunde lade dette ske. Men det var jo bevægede Aar for ham, saa at det maaske kan være ret forklarligt, at han forsaavidt holdt Hvile. Da han i 1754 opholdt sig i Kjøbenhavn, traf han der en Ven fra Trondhjem, nemlig Rektor *Benjamin Dass*, der Aaret forinden havde forladt denne By for at tilbringe Resten af sine Dage i Danmark. Og det er nu ikke utænkeligt, at Dass har opmuntret Suhm til at lade Verden høre fra sig. I Journalen for 1755 noterer Suhm nemlig Følgende: »Den 6. April begyndt at renskrive mine Smaaskrifter. Den 18. Juni mine Smaaskrifter færdige. Den 5. Juli begyndt paa Fortale for mine Smaaskrifter. Den 13. August Fortalen færdig.« Denne Samling af mindre Skrifter udkom aldrig, og Fortalen blev først trykt i Aaret 1799³⁷, efter Suhms Død*. Nu læser man i et Brev, som Dass skrev til Suhm den 5. Juni 1756, de allerførste Ord saaledes lydende³⁸: »I Anledning af min Herres forrige Skrivelse har jeg paa kort Tid havt til Laans de til Trykken nedsendte Pjecer og samme igjennemlæst. Stolende paa min Hr. Etatsraads Gunst og Artighed haaber jeg, han ej ilde optager nogle derved indfaldne Erindringer fra sin ringe Ven og Tjener.« Disse Erindringer udgjøre nu en Kritik over Suhms Arbejde, og da Suhm i sin Fortale fremsætter sine Bemærkninger om dette, bliver det ret interessant at anstille en Sammenligning mellem Forfatteren og Kritikeren.

Suhm meddeler, at de 18 Stykker, som fandtes i denne Samling, vare paa tre nær skrevne før han rejste til Norge, at de to første allerede bleve udgivne 1748 og 1749, og at saavel de som alle de andre Stykker »sigte fornemmelig til det danske Sprogs Forbedring og Prydelse, og tilligemed at øve mig selv i Skrive- og Talekonsten. Derfor maa Ingen heller tænke, at Alt hvad her staar ere mine egne Meninger: nej, det vilde

* *Nyerup* siger, at denne Fortale var bestemt til at staa foran Philalethi Trondhjemske Samlinger, — der begyndte at udkomme 1761 og ville blive omtalte i det Følgende. Men denne *Nyerups* Mening er urigtig.

da se ilde ud med alle dem, der skrive Samtaler.« Om det femte Stykke, »Samtale mellem Hans og Peer,« siger Suhm, at det »er ej mit Arbejde, men en af mine gode Venners, som har tilladt mig at give det udi Trykken. Det har alt været færdigt siden Begyndelsen af 1748, da Heftigheden imod de danske Komedier var paa det Højeste, men Tiderne vare for kritiske, hvorfor det ej heller den Gang kunde komme for Lyset. Nu da Stormen er forbi, træder det uforandret frem. Hverken min Vens eller min Mening er dog at laste og forkaste de nyere franske Komedier . . ., men vi sigte kun til at dadle dem, der rose Alt hvad som franskt er og laste en Ting, kun fordi den er dansk, af hvilket Slags der, desværre! findes alt for mange, helst blandt de Fornemme. Af denne Kilde flyde de utidige og partiske Domme over Baron Holbergs Komedier etc.« Her har Suhm vist ikke talt den rene Sandhed, thi det er næppe en Ven af ham, men Suhm selv, der har skrevet denne Samtale. I »Journalen« for 1748 læses nemlig³⁹: »Den 11. Januar begyndt paa Samtale imellem Hans og Peer, den 14. færdig. Den 4. Februar renskrevet Samtalen imellem Hans og Peer, og leveret til Moltke*.« Om denne Samtale ytrer Dass: »Samtalen imellem Hans og Peer om de franske Komedier er altfor meget udspækket med Fransk og opfyldt med franske Eder. Satiren kan og siges for længe siden at være udført i Jean de France. Det vil maaske i vore Tider ej vel optages, at man saa meget vil ridikulere de Franske. Den Talemaade i Fortalen: der findes altfor mange, som laste det Danske, helst iblandt de Fornemme, vil vel og støde formeget.«

Det niende Stykke i Samlingen skulde være den ovenfor nævnte »Samtale mellem Mauritius og Ludovicus,« der drejede sig om Adelen. Suhm betragter dette Stykke nærmest som en Stileprøve — den er skreven, ifølge Journalen, i Foraaret 1748 — og omtaler, at han havde havt i Sinde at føje en Samtale til, i hvilken en tredie Person »skulde forene begge Parter og formilde begges Meninger.« Dass dømmer, at Samtalen om Adelskab kan i sig selv være ganske artig, men at den dog vil blive optaget som Satire. »De gamle Nykker sidde nok endnu i Manges Hoveder; og tror jeg, at Montesquieu's Bog

* Det er vistnok Overhofmarskalk *Adam Gottlob Moltke*, som førte et Overtilsyn med Theatret, hvem der her sigtes til.

har havt stor Indflydelse, eftersom denne Forfatter har den Anskuelse, at et Monarchi ikke kan være til uden Adel. Man vil vel og saa meget mindre fordrage, at Etatsraaden vil raillere dermed. Den Undskyldning i Fortalen, at de Samtalendes Mening er just ikke Autoris, ville de vel ikke være fornøjede med, men spørge: hvis Mening er det da? Overalt har man nu saa længe talt og skrevet derimod; men de blive dog ved at tænke, at det sker kun af Had eller Misundelse. Saa jeg ej veed, om jeg skal raade til at lade dette Stykke trykke, allerhelst man just i vor Tid er for at opmuntre Folk til at lade sig nobilitere.«

Efter Suhms Død udgav Nyerup denne Samtale efter et Manuskript, paa hvilket Professor *H. P. Anchersen* havde skrevet »*Imprimatur*⁴⁰.« Om denne Dialogs Karakter kan man danne sig en Forestilling ved at læse Slutningen, i hvilken Ludovicus siger: »Min Mening er, at Adelstanden bliver ved siden den engang er stiftet, og at de andre Stænder ære den, som de hidindtil har gjort, men paa de Vilkaar, at den ej bliver Nogen af Middelstanden eller Almuen til Hinder i at erlange Betjening, og at dens Lemmer ej hovmode sig eller see alle andre over Skuldrene, men at de erindre sig deres Forfædre, alene for at efterkomme, hvad Godt de har gjort, og afskye hvad Ondt de har gjort, og stedse tænke hos sig og i deres Gjerninger udvise: *Dyden er den bedste Adel.*«

Om det femtende Stykke, i hvilket Suhm havde udtalt den usædvanlige Mening, at Fruentimmer ligesaa vel burde beklæde Embeder som Mænd, og at derfor deres Opdragelse i mange Maader burde forandres, siger Dass, at Holberg har behandlet dette Æmne saa ofte, at der ikke behøves at siges mere herom paa Dansk.

Om det tolvte Stykke, en Klagetale over Schlegel, dømmer Dass, at den burde hellere være skrevet af en Tydsk.

Dass gennemgaar paa lignende Maade hvert Stykke i Samlingen, og han udtaler sig ofte, dog noget reserveret, om de Komedier, som Suhm dels havde oversat og imiteret, dels havde skrevet som Originaler, og slutter med følgende Ord: »Disse mine ringe og velmente Tanker vil jeg have underkastet min Hr. Etatsraads gode Skjøn og Eftertanke, og alledygst bede, Han ville pardonere mig min tagne Dristighed og Frihed. Vare disse Sager komne for Lyset i min Herres

ynge Aar, vilde man vel ikke havt saa meget at udsætte; men nu venter man andre Ting fra Ham, som synes at kunne mere interessere; og da De selv vil bestride de paagaende Omkostninger, saa nægter jeg ikke, at jeg jo heller ønskede, at Etatsraaden vilde anvende samme paa hvad han enten *in Historicis*, fornemmelig *in Historia Patriæ*, har, eller herefter maatte sammenskrive. Derved ville han uden Tvivl langt mere vinde de Flestes Bifald.«

Det er nu ikke uden Interesse at gjøre sig det klart, hvorledes Forholdene vare imellem Benjamin Dass og Suhm. Dass var, da han skrev dette Brev, forhenværende Rektor og 50 Aar gammel, medens Suhm paa samme Tid endnu ikke havde naaet det syvogtyvende Aar, intet Embede havde, var Adelsmand, Kammerjunker og Etatsraad; Suhm var den, forholdsvis, fornemme Mand, og efter Skik og Brug maatte Dass tiltale ham paa den Maade, som Etiketten bød at følge. Suhm var den unge, fremadstræbende Mand, Dass derimod var den ældre, modne Mand, der forstod at se dybere ind i Forholdene, og han var endnu som Rektoren, der kan rette paa sin Discipel. Thi ogsaa i dette Forhold stod Suhm til Dass, og som denne frimodig gik sin unge Ven paa Livet, saa tog den unge Ven imod den gode Vejledning, som blev givet ham, hvilket han ved denne Lejlighed viste, paa den rigtigste Maade, idet han ikke lod denne Samling af Smaastykker trykke.

Naar Dass opmuntrede Suhm til at give sig af med historiske Arbejder og mente, at han ved dem vilde finde Bifald — uagtet Suhm hidtil ikke havde udgivet noget af ham selv udarbejdet historisk Skrift, saa at følgelig Dass, idet han fremsatte sit nys anførte Ønske, kun stolede paa sit Kjendskab til Suhms Anlæg og Interesser —, saa kunde han dog bygge paa, hvad Suhm havde skrevet sidst i »Fortalen.« Her læses nemlig: »Nu rester kun at melde hvad Publikum fremdeles kan have at vente af mig. Det første, som efter dette Værk kommer for Lyset, bliver en Samling af smaa græske og latinske Skrifter, og 2 franske Komedier oversatte paa Dansk, hvilke nok blive mine sidste Oversættelser; og som ogsaa allerede have været færdige førend min Rejse til Norge 1751. Da det filologiske Studium tilforn var mit fornemste, saa har jeg nu forandret det, og lægger mere Vind paa Historien, fornemmelig den nordiske. De Skrifter, som derfor herefter af mig ud-

gives, blive historiske. Men hvad for nogle, og naar de kan ventes at udkomme, derom kan jeg ej selv sige noget vist, ej heller vil jeg love noget.« Som Suhm var sikker paa, at der vilde udkomme Skrifter fra hans Haand, saaledes synes han ogsaa at være sikker paa, at Publikum ventede at modtage Skrifter fra hans Haand. Følte han sig overbevist om, at han allerede havde en fast Position som Forfatter, eller ere de anførte Ord kun en Ytring for hans Skrive-Lyst og for hans Optimisme?

Der var altsaa ved at foregaa en Svingning i Suhms videnskabelige Interesser: han vilde give Slip paa de filologiske, og man kan sige: de polygrafiske Studier, og hellige sig til de historiske. At det vilde blive Historien, som kom til at fængsle ham, kunde man vel slutte af Notitserne i »Journalen,« ligesom ogsaa, at det vilde blive den danske Historie. Omgang med Langebek har næppe været uden Indflydelse paa Suhm med Hensyn til at vælge Fædrelandets Historie til sit Hovedstudium, men der var en anden Mand, som i denne Henseende blev af ligesaa stor og maaske større Betydning for ham, og denne Mand var *Gerhard Schøning*.

At Schøning var sex Aar ældre end Suhm havde vel ikke saa meget at sige, da Suhm tidlig var saa aandelig udviklet. Mere kan det derimod have havt at sige, at Schøning havde gennemgaaet en akademisk Dannelse, hvoraf fulgte, at han havde erhvervet Kundskaber i forskjellig Retning og havde erhvervet dem paa en Maade, som kunde give ham et fast, afrundet Grundlag for en fremtidig Udvikling, medens Suhms mange Kundskaber vare spredte og erhvervede paa en sporadisk Maade. Nu var der megen Lighed imellem disse to Mænds Karakter og hele aandelige Habitus, hvilket bidrog til, at de kom til at stemme godt sammen, men gennem sin større Modenhed kom Schøning til at øve Indflydelse paa Suhm.

De kom til Trondhjem paa samme Tid, de rejste fra Trondhjem paa samme Tid, og i de Aar, de levede i denne By, færdedes de idelig med hinanden. Suhm fortæller herom⁴¹: »Jeg saae ham bestandig tvende Gange om Ugen hos mig, og vare vi da i det mindste sammen fire Timer. Denne Tid anvendte vi til at lære os indbyrdes det Engelske og det Italienske Sprog, men især at overveje Nordens gamle Historie, hvor

vi da undersøgte de vanskelige og mørke Begivenheder, som deri forekomme. I de fleste bleve vi enige, og dem, vi bleve uenige om, er jeg nær ved at ansee for uopløselige. Ovenmeldte Tid nyttede jeg og til at lade mig undervise af ham i det Islandske Sprog, som dog alene skete ved at læse Snorro sammen. Endskjøndt han havde et tungt og vanskeligt Embede, saa anvendte han dog al sin øvrige Tid paa sit store Øjemed, engang at skrive Norges Historie, ligesom han og søgte at gjøre mig bekvem til at skrive Danmarks. Til den Ende læste han uophørlig og gjorde mange Udtog.« Dette har Suhm skrevet 1783, men tidligere, 1776, skrev han om Schøning, at han »var min oprigtige Ven og fornemste Vejleder i al historisk Kundskab.«

Kort før Suhm holdt Bryllup, skrev han, den 15. April 1752, et Brev til Langebek, som denne besvarede den 6. Maj. Langebek skriver: »Etats Raaden i sit kjære Brev, raader mig at følge sit Exempel i at tage en Hustru, men Han gjør mig tillige bange derfor, naar Han mener, at Læsning og Lyst til Bøger derved skulde falde bort. Gaar det saaledes med Ham, da veed jeg ikke, om Han derved har gjort vel i at gifte sig. Jeg mener, at man kan sætte sig paa den Fod, at man baade kan gifte sig og derhos vedligeholde den Kjærlighed, man har for Studeringer.« I dette Ræsonnement fik Langebek Ret, thi hans eget Giftermaal hindrede ham ikke i hans Forskninger, og saaledes gik det ogsaa Suhm. Saavel af Breve til Suhm fra Benjamin Dass som af Breve fra Langebek til ham faar man at vide, hvor flittig Suhm var, hvorledes han gennemgik »Lærefædrene« og derefter begyndte paa Middelalderens Forfattere, hvorledes baade han og Schøning vare ivrige i at excerpere disse, ja i Februar 1753 udtaler Langebek sin Forundring over Suhms »store Flittighed og forfærdelige Læsning⁴².« Langebek beder gjentagne Gange Suhm om at give sig Notitser, som han kunde bruge til sine Arbejder. Man faar at vide, at Suhm havde Bøger staaende i Kjøbenhavn, at han fik Bøger sendte til Laans til Trondhjem, og at han kjøbte Bøger. Naar man seer, hvor mange Bøger baade han og Schøning benyttede i det Skrift, der udkom 1757 under begges Navn, og som fremdeles citeres i de Afhandlinger, som udkom fra dem i de nærmeste Aar derefter, maa man nok have Ret til at forundre sig over, at de raadede over en saa

rig Literatur, at der fandtes saa vel forsynede Bibliotheker i Trondhjem.

Det Skrift, som her er sigtet til, har Titlen: »Forsøg til Forbedringer i den gamle Danske og Norske Historie ved *Peter Friderich Suhm* og *Gerhard Schøning*, Medlemmer af det Kongl. Selskab til Historiens og Sprogets Forbedring. Kiøbenhavn 1757. Trykt paa Forfatternes Bekostning ved Nicolaus Møller.« 4°, 478 Sider med Register. Denne Bog har sin egen Historie.

Der udkom i Aarene 1747—66 i London et Værk i Folio med Titel: »*Biographia Britannica, or the Lives of the most eminent Persons of Great Britain and Ireland*,« hvilket kun naaede til Navnet Francis Gastrell i det syvende Bind. Dette Værk blev oversat paa Tydsk og blev udgivet i Halle af *Sigm. Jak. Baumgarten* med Titel: »*Merkwürdige Lebensbeschreibungen berühmter Leute grösstentheils aus d. Britann. Biographien* genommen,« i 10 Dele i 8°, 1754—70. Det vandt Bifald, ogsaa i Danmark, og man besluttede her ikke at oversætte det, men at efterligne det. Den Mand, som fattede denne Plan, var ikke en indfødt Dansk, men en Indvandret, ved Navn *Karl Leopold von Scherewien*, af russisk-tydsk Herkomst, født 1718 paa Godset Schwesdorf i Mecklenborg, Søn af russisk Kapitajn *Hans Feodorowitz von Scherewien* og *Margrethe Sophie von Engelken*. Han blev Student ved Universitetet i Rostock, og, saa mærkeligt det lyder, han opgav Udsigten til at komme frem i russisk Tjeneste, gav Slip paa sin Fædre-arv, da han vilde blive i den evangeliske Kirkes Tro, og drog til Danmark, hvor han kom ind i Grenader-Korpset. Han var Lieutenant i dette, da han i Aaret 1755 fattede den Plan, at sætte et Værk i Gang, som skulde indeholde Levnetsbeskrivelser af berømmelige danske og norske Mænd, og søgte at samle Medarbejdere. Som saadanne kunde Suhm og Schøning bruges; Langebek og Dass interesserede sig begge derfor: Dass vilde hjælpe til med at samle Materiale, og Langebek tilbød ogsaa sin Tjeneste.

Schøning valgte, til at begynde med, Kong Harald Haard-raade og Ærkebiskop Ejstein, Suhm valgte Kongerne Knud den Store, Erik Ejegod og Erik Emun. Suhm har i sin »Journal« ført til Protokols, hvorledes hans Arbejde med disse Biografier skred frem:

1756. Den 2. Marts begyndt paa Canuti Magni Historie, færdig den 1. April, stærk 110 Sider i 4.
- Den 6. April begyndt paa Erik Ejegods, færdig den 28. April, stærk 56 S. 4.
- Den 4. Maj begyndt paa Erik Emuns, færdig den 21. Juni, stærk 56 S. 4.

Naar det kunde gaa saa hurtigt med at forfatte disse Arbejder, maa man deraf vist kunne slutte, at der allerede forelaa en Del Excerpter og Collectanea til dem, altsaa Vidnesbyrd om, at Suhm allerede var i Gang med at gjøre Danmarks Historie til sit Studium, maaske allerede til sit Hovedstudium.

Det lykkedes imidlertid ikke Lieutenant Scherewien at bringe sin Plan til Udførelse, og der kom ingen Samling ud af danske og norske Levnetsbeskrivelser. Men de to Trondhjem-Lærde havde deres Biografier færdige, og de bleve udgivne samlede i det Skrift, hvis Titel er anført ovenfor. Suhm havde sendt Arbejderne til Dass, som lod Langebek faa dem at læse, og den 9. Maj 1757 skrev denne til Suhm: »Jeg har med stor Fornøjelse læset Hr. Etats Raadens og Mag. Schønings nedsendte Pjecer, som M. Dass har betroet mig, og kan ikke fuldkommeligent nok rose Deres anvendte Flid og de vel grundede Critiquer, hvormed De udrydde en Hoben af den gamle Surdeig i vor Historie. Jeg glæder mig ved, at publicum dog undertiden faar Noget sundt at forlyste sig med; thi vor lærde Verden vrimler nu ellers af alt for meget »Utøig.« Jeg for min Part har baadet ganske meget af disse Stykkers Læsning, og vilde, at de gode Herrer vilde fortfare i dette nyttige Arbejd og skrive os jo flere saadanne Levnedes jo kjærere.« Men Langebek havde dog adskillige Anmærkninger at gjøre, og han fremsatte dem i Breve til Suhm, hvem han dog bestemt anbefalede (19. Juni) at lade »sine Pjecer komme for Lyset, da de ere udarbejdede med saa stor Smag og Skjøn-somhed.« Han lover, at naar Mag. Dass bliver frisk — efter en langvarig Sygdom — »har vi begge sat os for at læse Pjecen igjennem, for at rette lidt paa Orthografien saavel som de Fejl, Hr. Etats Raaden i sit Brev har tilstaaet, og ellers om noget endnu maatte være at erindre, hvilket jeg ikke paa egen Haand har villet foretage mig, eftersom tvendes Øjne altid seer bedre end eens. Dog skal vi ikke foretage nogen vigtig Forandring, uden det skeer med Hr. Etats Raadens egen

Approbation.« At det paa Titelbladet blev nævnet, at Forfatterne vare Medlemmer af det kongelige danske Selskab, skete efter Langebeks Anbefaling, da Bogen saa vilde gaa fri for akademisk Censur*.

Saaledes hjalp de to Venner i Kjøbenhavn de to Venner i Trondhjem, og Dass, som havde paataget sig at forhandle med Bogtrykkeren og at læse Korrektur, kunde den 27. August 1757 melde Suhm⁴³, at Kontrakten med Bogtrykker Møller, som forestod afdøde Glasings Bogtrykkeri, var sluttet og to Ark aftrykte. Han meldte, at der i Trykkerløn skulde betales, naar Værket var færdigt, 3 Rdl. for hvert Ark, saaledes at Bogtrykkeren skulde levere 300 Exemplarer; Dass skulde levere Skrivpapir til 24 Exemplarer, thi vel havde Suhm kun forlangt 12 Skrivpapirs-Exemplarer, men det vilde blive for faae, »allerhelst mange her finde nu Behag i at eje Bøger paa Skrivpapir.« Dass havde da kjøbt et Ris Median-Skrivpapir for 5 Rdl. 2 Mk. og et Ris Postpapir for 3 Rdl. 3 Mk. Han havde havt en lang Trætte med Bogtrykkeren, som forlangte 4 Ud-hængs-Exemplarer til hver af sine 7 Svende, »hvilket jeg har maattet tilstaa ham efter den her vedtagne urimelige Vane;« dog kunde Dass købe dem tilbage for 1 Sk. Arket. Møller skulde læse første Korrektur og derfor have 6 Exemplarer, »men anden leveres til min Eftersyn, da jeg stræber at faa Værket saa akkurat aftrykt som muligt er. Min Herre kan ej forestille sig, hvad Bryderi, de har i Trykkeriet med at læse Noterne og de fremmede ubekjendte Navne, saa jeg i Begyndelsen frygtede for, at de ikke skulde kunne komme til Rette dermed; men nu gaar det dog nogenledes an. Bogtrykkeren har forpligtet sig til at levere tvende Ark om Ugen, men endnu er det ikke skeet; dog har han lovet i tilkommende Uge at oprette sit Nøleri ved at skaffe trende Ark, om han ellers kan holde det. Alt hvad min Hr. Etatsraad saa vel i sit Brev til Justr. Langebek som i det seneste til mig har meldet om at skulle rettes og forandres, er rigtigt efterkommet. . . . Og hvad Stilen og Orthografien angaar, da har Justr. Langebek tilligemed mig igjennemgaaet alle Pjecerne og hist og her

* Ved kongeligt Reskript af 24. Februar 1747 fik Selskabet Tilladelse til at de Skrifter, som det udgav paa eget Ansvar, maatte trykkes uden Censur, en Tilladelse, som man udvidede til at omfatte Skrifter, som Selskabets Medlemmer udgave i deres eget Navn.

rettet hvad os syntes at behøve Forandring, dog bestaar samme mestendels i at udslette eller tilsætte visse Partikler, som min Herre nok faar at see, naar De bekommer Deres Manuskript tilbage igjen; thi samme har Mr. Møller lovet mig uskadt tilbage, hvorfor saa snart et Ark er brugt, tager jeg strax samme til mig.«

Disse Bemærkninger give gode Oplysninger om de Forhold, under hvilke Forfattere den Gang vare stillede i Kjøbenhavn, naar de vilde have deres Arbejder udgivne; det synes saaledes, at Dass ikke har havt Manuskript til Hjælp ved anden Korrekturlæsning. Naturligvis har Suhm bekostet Udgivelsen af denne Bog.

I Fortalen, som kun Suhm har underskrevet, omtales ikke Anledningen til, at dette Skrift er blevet forfattet; men der bliver givet Løfte om, at hvis det finder Bifald, saa ville Forfatterne skrive flere saadanne Afhandlinger til den gamle danske og norske Histories Oplysning, lidt anderledes indrettede, nemlig ikke med saa vidtløftige Anmærkninger under Texten, til hvilke de af Englænderne udgivne Levnetsbeskrivelser, som siden ere udkomne paa Tydsk under Opsyn af den lærde Dr. Baumgarten, have afgivet Mønstret. Derefter følger: »Skulde ellers Nogen ved at igjennemlæse dette Værk synes, at vi for haardt have beegnet visse Skribenter, da give vi ham at betænke, om ikke Kjærlighed til Sandhed, Historiens Love og en uomgængelig Nødvendighed at rette aabenbare Fejl, hvilke ere des farligere, jo større og aneligere den Skribent er, som de have indsneget sig hos, have, saa at sige, tvunget os til at skrive saaledes, som vi have skrevet. Og haabe vi saa meget mere heri at kunne undskyldes, som vi ej heller have forglemt at rose dem, som efter vore Tanker kunde fortjene Ros, hvilket end og som oftest er sket med dem, hvilke vi dog paa nogle Steder have rettet, som vi mene, med Billighed.« Til Slutning karakteriserer Suhm med et enkelt Ord de fem Mænd, hvis Levnet fortælles: Knud er en stor, Erik Ejegod en god, Erik Emun en lastefuld, Harald Haardraade en klog og stridbar Konge, Ejstein en listig og underfundig Prælat.

Dersom Lieutenant Scherewien havde havt Held til at føre sin Plan igjennem og havde kunnet bringe saadanne Arbejder frem som dem, Schønning og Suhm sendte ned til

Kjøbenhavn, eller som den Biografi af Christiern den Første, Langebek havde tænkt paa at levere ham*, saa vilde den danske Literatur i det 18. Aarhundrede være kommet i Besiddelse af et biografisk Værk, som i mange Henseender vilde have overgaaet det noget lignende, som er fremkommet mod Slutningen af det 19. Aarhundrede. Thi de Biografier, som de to trondhjemske Historikere have forfattet, ere ikke alene skrevne i en god fortællende Stil, men de ere paa samme Tid videnskabelige Arbejder, idet der i Anmærkninger under Texten er fremsat kritiske Undersøgelser om Rigtigheden og Troværdigheden af hvad der er fortalt af ældre eller yngre Historikere om de Perioder, som behandles i Bogen. Det er det, Suhm sigter til ved de Ord, som ovenfor ere anførte af Fortalen, og de to Forfattere vise sig derved som gode Elever af Gram. Som en Prøve kan anføres et Sted af en Anmærkning, der knytter sig til Fortællingen om, at Knud gjorde »den berømte Norske Jarl Erik til Greve i Northumberland.« Der anføres først, hvorledes Jarlens Navn lyder, dernæst angives engelske Kildeskrifter, hvorefter der siges⁴⁴:

Holberg udi sin Danske Historie *T. I. p. 127* og Hvitfeld *p. 65* ligeledes tale ej et Ord om, at han var Norsk og Jarl i Norge, ja den første gjør ham endog til en Dansk Mand. Saadan Forseelse have de begaaet ved alene at læse de Engelske Skribenter, og ej med det samme at kaste et Øje i de Norske. De derfor som tænke, at lære Historien til Gavns alene af de Nyere, kan heraf see, i hvor mange Vildfarelser de da lettelig kan falde, og hvor fornødent, ja uomgængelig nødvendigt det er at gaa til Kilderne selv. Dersom jeg i denne Historie alene skulde rette de Fejl, som vore danske Skribenter, Meursius, Huitfeldt, Holberg og flere have begaaet, da vilde den blive eengang saa stor. Men dette ene Exempel maa være nok at anføre eengang for alle. Dog

* Denne Biografi var vistnok et Udtog af Langebeks Jubeltale over Christian den Første, som blev oplæst den 15. November 1749 i det «Kgl. Danske Selskab» og blev udgivet samme Aar af Selskabet. Om dette Skrift sagde Suhm, at »dette i vort Sprog sande Mesterstykke indeholder en god og reen Dansk, anderledes end den, vore Tidens saakaldte Sprog-Forbedrere, men rette Fordærvere, ville indføre.« Samlede Skrifter, VII., S. 169. *Werlauff* siger, at «dette Lejlighedsskrift (i 4°, 110 SS. foruden Dedikationen) maa ansees for det fortrinligste, der i Selskabets Navn er udgaaet fra dets fortjente Stifters Haand.« *E. C. Werlauff*, Det kgl. danske Selskabs Historie, Kbh. 1847, S. 62.

maa jeg tilstaa, at hvis alle de Nyere havde været saa omhyggelige, saa lærde, saa flittige, og brugt saa sund Critique som Torfæus og Gram, da havde de kunnet spare baade mig og Læseren megen Møje.

At Schønning ogsaa kan være skarp i sin Dom, vil sees af en Ytring som denne, at:

»den gode Adamus [Bremensis] er i den Nordiske Historie en stor Sluddrer og tildels Løgner;« og at Meursius har optaget en Beretning fra Adam »kan man ikke saa meget forundre sig over, eller at Ad. Bremensis sluddrer her en hel Hob, som paa andre Steder, blandt andet, at Kong Svend efter Magni Død ogsaa fik Norge*. Men at andre, endog vore egne yngre Skribenter, ogsaa i denne sidste Omstændighed, har fulgt ham, er mere underligt.

Det er da med god Grund, at de to Forfattere have givet deres Skrift Titlen: »Forsøg til Forbedringer i den gamle Danske og Norske Historie.«

Skriftet vakte Opmærksomhed i Kjøbenhavn** og bragte Frugt for de to Forfattere. Langebek skrev nemlig den 4. Nov. 1758 til Suhm⁴⁵, at ansete svenske Lærde som *Tilas* og *Ihre**** med mange flere »stemme deri overens, at Hr. Suhms og Schønning's sidste Skrift er et Værk, som gjør sine Auctorer Hæder og Publico megen Nytte, og han føjer til: »Hans Exc. Grev *Holstein* tog det ej alene ved Overgivelsen særdeles vel op, men endog har siden ved mere end en Lejlighed berømt baade dette Arbejde og Auctorerens Flittighed, og saavidt jeg underhaanden kan mærke, vil han have Dem begge til Mem-

* Adam har sammenblandet Svend Estridsen og Svend Tveskjæg.

** Bogen blev, med Bemærkningen: »Følgende er indsendt,« anmeldt i »Kiøbenhavnske nye Tidender om lærde og curieuse Sager,« 1759, S. 121—26, 129—34, 137—42; i Anmeldelsens Begyndelse anføres en Dom om Forfatterens Arbejde fra »Wandsbeckische Staats- und Gelehrte Zeitungen,« 1759, Nr. 3; den danske Anmelder er meget tilfreds med Skriftet og lover sig meget for en fremtidig god Behandling af Danmarks og Norges Historie af disse to Forfattere, som have forstaaet at benytte Kilderne paa rette Maade. Det meddeles, at Bogen er trykt i 300 Exemplarer til en Pris af 4 Mark Danske, lig 1 Skilling for Arket, og det siges, hvor den kan kjøbes, nemlig foruden hos to Boghandlere hos »Mag. Dass logerende hos Sr. Pallast i store Færgestræde.« Mon Anmelderen ikke netop er *Benjamin Dass*?

*** *Daniel Tilas*, f. 1712, d. 1772, var en meget anset svensk Lærd, især fremragende i statsøkonomisk Retning. *Joh. Ihre* er den vel bekendte Sprogforsker, Professor i Upsala.

bra i Videnskabernes Societet.« Dette skete ogsaa snart efter, thi paa Forslag af Præsidenten i Videnskabernes Selskab, Greve *Johan Ludvig Holstein*, bleve Suhm og Schøning optagne som Medlemmer i dette Selskab den 27. November 1758*.

Medens der allerede i Foraaret 1753 i dette Selskab var blevet oplæst en Afhandling af Schøning om »Nordlysets Ælde,« havde Suhm hidtil ikke indsendt nogen Afhandling. Men omtrent et Aar efter hans Optagelse blev der oplæst to Afhandlinger af ham: den 19. November 1759 »om den danske Konge Svend Tveskjægs Dødsaar,« og den 10. December 1759 »om de Danske og Norskes Handel og Sejlads i den hedenske Tid,« hvilke Afhandlinger begge tilligemed Schønings Afhandling om Nordlyset bleve trykte i Selskabets Skrifter 8. Del, som udkom 1760⁴⁶. Den 7. April 1761 blev i Videnskabernes Selskab oplæst en ny Afhandling af Suhm, der handlede om »den danske og norske Handels Historie i det 11. Sæculum,« som blev trykt i det 9. Bind af dets Skrifter, der udkom 1765**. Dette niende Bind indledes med en Afhandling af Suhm, der var bleven oplæst den 20. Januar 1763 og som længere fremme vil blive omtalt. Det kan mærkes, at i dette Bind er for første Gang aftrykt Fortegnelsen over alle Medlemmerne i Videnskabernes Selskab, og at den første af »Membra ordinaria,« der nævnes, er »Peter Friderich Suhm, Kongel. Majestæts Etatsraad.« Disse Medlemmer ere nemlig ikke nævnede efter deres Anciennitet i Selskabet, heller ikke efter den alfabetiske Bogstavfølge, men efter deres civile Rang, og af de 26 Medlemmer var Suhm den fornemste, fornemmere end Sjællands Biskop, Ludvig Harboe, og end Biskopen over Aggerhus Stift, Frederik Nannestad***, fornemmere end Luxdorph, Henrik Stampe, Terkel af Klevenfeldt, Adolph Gothard Carstens, end sin gamle Beskytter Hans Peter Anchersen, end

* Sammen med dem bleve, ligeledes med Greve Holstein som Proponent, Professor *J. H. Becker*, Bergraad og Medicus paa Kongsberg, *C. Deichmann*, Assessor i Overhofretten i Christiania, og Dr. med. *J. C. Fabricius*, Fysicus i Tønder, optagne som Medlemmer.

** Disse to Afhandlingers Indhold svarer ikke helt til deres Titler, thi de handle egentlig om Danmarks og Norges Kulturhistorie i de angivne Tidsrum.

*** Som virkelig Etatsraad havde Suhm Rang i tredie Klasse Nr. 3, umiddelbart foran de to nævnte Biskoper, som havde Rang i samme Nummer.

Peter Kofod Ancher, Bernhard Møllmann, fornemmere end Jacob Langebek, og meget fornemmere end Gerhard Schøning, og saa var han endda maaske i Alder den yngste af alle i Selskabet. Det er værdt at erindre, at den Tids sociale Forhold førte med sig, at en yngre Mand kunde komme til at indtage en saa fremragende Stilling blandt sine Samtidige, og man vil da ikke forundre sig over, at selv Mænd, der vare personlig saa nøje knyttede til Suhm som Dass, Langebek, Schøning, i deres Breve til ham bestandig ved Tiltale til ham viste, at de huskede paa den store Afstand, der var imellem dem. Først da Luxdorph og Stampe bleve udnævnte til Gehejmeraader, bleve de paa Selskabets Medlemsliste satte foran Suhm*.

Medens Suhm lod den lærde Republik i Kjøbenhavn høre fra sig, saa havde han ogsaa Noget at sige til sine Bysbørn i Trondhjem og sine Landsmænd i Norge. Der var nemlig kommet en tredje Mand til den ærværdige Bispestad, som havde Talent til at vække Interesse for lærde Studier, for Læsning og for videnskabelig Forfattervirksomhed. Det var *Johan Ernst Gunnerus*, der var født i Christiania 1718⁴⁷. Han blev Biskop i Trondhjem 1758, og de, som kjendte ham, kunde sige sig selv, at det vilde være ham umuligt kun at virke som Kirkens Tilsynsmand og Fører for Stiftets Gejstlighed, men at han baade selv vilde berige Literaturen med Resultatet af sine Spekulationer og Forskninger og drage andre til at følge sig og dele hans Interesser. Thi Gunnerus var en Fremskridtets Mand; det Udbytte, som denne utrolig ihærdige Arbejder i flere end én Videnskab bragte hjem med sig fra Halle og Jena, hvor han havde studeret flere Aar, havde erhvervet Doktorgraden og var optraadt som akademisk Lærer, førte han frem fra Kathedret i Kjøbenhavns Universitet, og, veltalende og talentfuld som han var, bragte han den nyere tyske Filosofi (Leibnitz, Wolff) og Theologi ind i det videnskabelige Studium vistnok i højere Grad end nogen anden samtidig Universitetslærer — f. Ex. Henrik Stampe, der blev Professor i Filosofi 1751. Men det var kun faa Aar, Gunnerus virkede i Kjøben-

* Stampe er nævnet paa Medlems-Fortegnelsen i Vidensk. Selskabs Skrifter IX., 1765 og X., 1770, men han er ikke nævnet i Bindene IX., 1777, XII., 1779; derimod er han nævnet forrest i Rækken af de ordinære Medlemmer i Ny Saml., I., 1781.

havn, fra 1755 til 1758. Ved sin Tiltrædelse af Biske-Embedet udsendte han sit mærkelige »Opvækkelige Hyrde-Brev til det velærværdige, høj- og vellærde Præsteskab i Trondhjems Stift*.« Gunnerus gjør her Præsterne opmærksomme paa »den Mangel, der findes hos Lærere i Kirken paa grundig Kundskab i de Ting, de bør vide, og paa retscaffen Erudition og Lærdom.« Idet han formaner dem til at beflitte sig paa Lærdom, nævner han en Række Forfattere, som have været i Stiftet og som have vundet et Navn ved deres Skrifter, og sidst blandt dem »vor lærde Hr. Etats-Raad Peter Fridr. Suhm og Rector Mag. Gerhard Schøning, Hr. Lector Thomas von Westen**.«

Gunnerus fortæller derpaa: »Jeg havde foresat mig i Kjøbenhavn, at oprette et Dansk Selskab, som skulde føre Navn af de smukke Videnskaber. Dette vil jeg nu med nogle andre Velynderes og Venners Hjælp oprette her. Oratorie, Poesie, den naturlige og anden Historie, Physik, de naturlige Tings Hensigt og guddommelige Øjemærke, Økonomi, Psychologia empirica og andre Ting, som, og for saa vidt, de lader sig afhandle paa en smuk og behagelig Maade, og ikke overstiger fornuftige Ustuderedes Horizont, bliver derudi vort Øjemærke. Hvo som har Lyst til at træde derudi, skal gjerne antages, naar han har udgivet eller vil meddele Selskabet en Prøve paa sin gode Indsigt i den ene eller anden Materie. De Skrifter, som Selskabets Medlemmer forfærdiger, bliver da siden oplæste, og naar de synes at fortjene det, trykte. Jeg er forsikret paa, at denne Øvelse ikke vil være uden Nytte.«

Selskabet blev stiftet i Aaret 1760 og allerede i det følgende Aar udkom første Del af »Det Trondhiemske Selskabs Skrifter. Med Kobbere.« Trykt i Kjøbenhavn og »Bekostet af Frid. Christ. Pelt, Boghandler paa Børsen, i No. 22. 23. og 24.«

Der vides meget Lidt om dette Selskabs Liv i dets tidligste Aar, om hvorledes det kom i Gang, om dets Organisation og om dets Forhandlinger, — der var snarest endnu ikke nogen regelmæssig Organisation. Suhm og Schøning vare Medstiftere af Selskabet, men Suhm siger selv, at Gunnerus var den egentlige Stifter, ja han kalder i et Brev til Langebek

* Dette Skrift i 8°, 40 Sider stort, er trykt i Trondhjem 1758.

** *Thomas von Westen*, der var født i Trondhjem, blev 1716 Lector Theologiæ i denne By og Vicarius for Missionskollegiet ved Missionen i Finmarken og det øvrige nordlige Norge; han døde i Trondhjem 1727.

skrevet 1761 Selskabet for »Bispens Selskab;« der kan dog vist ikke være nogen Tvivl om, at Kollegaen Suhm har hjulpet det pekuniært i de første Aar —, men et Arkiv for Selskabet i den første Periode af dets Liv er ikke til. Først i Aaret 1767 blev en Ordning indført, idet Selskabet fik Statuter, som bleve konfirmerede af Kongen den 17. Juli, og ved denne Lejlighed fik det Navnet »*Det kongelige Norske Videnskabers Selskab*,« hvilket Navn det bærer den Dag i Dag. I fjerde Del af dets Skrifter ere Statuterne aftrykte, ligeledes Fortegnelsen over Selskabets Medlemmer, hvis Navne ere ordnede efter Tiden, da de bleve indvalgte. Der er dog gjort en Deling betegnet ved tre Stjerner, hvorved det uden Tvivl er antydet, at de Mænd, hvis Navne ere anførte foran Stjernerne, høre til Selskabet fra dets tidligere, omend ikke alle fra dets tidligste Tid. Af disse Mænd var Gunnerus »Vice-Præsæs og Director Perpetuus,« Borgmester i Trondhjem Niels Krog Bredal »Secreterer;« efter de to Embedsmænd nævnes Medlemmerne, og først kommer da Suhm, dernæst Schøning, saa fire Normænd, derefter »Hr. Carl von Linnée,« og sidst en norsk Læge.

Den første Del af Selskabets Skrifter indledes med en Afhandling af Gunnerus af filosofisk Indhold: »Betragtninger over Sjælens Udødelighed,« efterfulgt af en bibelsk-exegetisk Afhandling, ligeledes af Gunnerus: »Betragtning over Salom. Prædik. III. 19—22.« Saa følger en Afhandling af Suhm, som strax skal omtales, en af Schøning: »Kort Beretning om endel Uaar og Misvæxt særdeles i Trondhjems Stift i Norge,« endvidere af Schøning en Betænkning »om offentlige Forraads-Huses Opretning og Indretning i Norge,« en Afhandling af Gunnerus »Om Hav-Hesten, en Sø-Fugl;« fremdeles en Afhandling af Suhm, to naturvidenskabelige af Gunnerus, »adskillige [naturvidenskabelige] Anmærkninger indsendte til Biskopen i Trondhjem af Hr. Eric Schytte, Missionario Ordinario i Lyngen,« Fortegnelser over Ægteviiede, Fødte og Døde i Aarene 1758, 1759, 1760, endelig »Kapituls Taxten i Trondhjems Stift for Aarene 1755—60,« og 6 Kobbertavler til de naturvidenskabelige Afhandlinger. Det var et ret vaxlende Indhold, der fandtes i denne Bog, og det var lovende for hvad de fremtidige Dele kunde ventes at ville bringe. Men af dette Indhold er det kun Suhms Bidrag, som der skal dvæles ved paa dette Sted.

Det tredje Stykke — Afhandling kan dette Bidrag ikke kaldes — indeholder »Anmærkninger over Verdens Almindelige Historie.« Til Oplysning om hvorledes dette Bidrag er fremkommet maa fortælles, at der i London var blevet udgivet en »*Universal History from the earliest Account of Time to the present*« i 26 Folio-Bind, af hvilke det første udkom 1736, det sidste 1765. Dette Værk blev strax oversat paa Hollandsk, i det mindste Begyndelsen af det, og paa Tydsk udkom det i Halle, 1746 (—1814), med Titel: »Allgemeine Welthistorie nebst den Anmerkungen der holländischen Uebersetzung. Durchgesehen, mit Anmerkungen vermehrt und mit einer Vorrede herausgegeben von *Sigm. Jak. Baumgarten* und *J. Sal. Semler*,« hvortil sluttede sig en »Sammlung von Erläuterungsschriften und Zusätzen,« som begyndte at udkomme 1747*. Efter »Journalen« begyndte Suhm i Juli 1756 at skrive Anmærkninger til Hovedværket; i Juli Aaret efter blev han færdig med den 15. Tome, og tog da fat paa »Zusätze,« hvis 4. Tome han gjorde færdig i September samme Aar. Nu, i Trondhjem, tog han disse Anmærkninger frem, da der tilbød sig en bekvem Lejlighed til at give dem i Trykken; dog oplyser Suhm i en Fortale, at han havde gennemgaaet dem, udslettet og forandret meget i dem. Han siger: »Enhver mærker ved Igjennemlæsningen af disse Anmærkninger, at de mest gaa ud paa at forøge Forfatterens Fortællinger, undertiden videre at stadfæste dem, og sjælden at imodsige dem, og end mere sjælden at imodsige Dr. Baumgarten, hvortil baade min Alder og hans Anseelse, men fornemmeligen Rigtigheden af hans Noter have forpligtet mig, særdeles, da jeg rent ud maa tilstaa, at jeg af dem haver lært mange Ting, som jeg ej tilforn vidste.«

Disse Anmærkninger bleve udgivne stykkevis i Selskabets Skrifter saaledes, at Udgivelsen strakte sig gennem en lang Række Aar og det sidste Stykke først blev trykt 1774 i det femte Bind. Betragtet som et lærdt Arbejde var det paa sin Plads i et lærdt Selskabs Skrifter. Men idet der altid henvises til en Paragraf og et Sidetal i det tydske Værk, hvor en Suhmsk Anmærkning skal tænkes tilføjet, uden at det nævnes, hvad de engelske Forfattere have sagt eller hvilken Rettelse eller Tilføjelse Baumgarten har gjort, saa falder Ar-

* Dette Værk udgjør i Alt 54 Dele.

bejdet egentlig fra hinanden, og det bliver vanskeligt ret at gribe, hvad det er det kommer an paa. Desuden, man kunde ikke godt forudsætte, at mange af dem, der læste Selskabets Skrifter, ejede »Allgemeine Welthistorie.« Man kan dog støde paa enkelte Steder, som lade sig læse uden Hensyn til Hovedværket, f. Ex. Stykket om Sokrates. Hvorledes man nu ogsaa vil dømme om dette Arbejde, saa maa det indrømmes, at det vidner om, at Suhm har havt en udstrakt Læsning i den græske og romerske Oldtids Literatur, — thi det er kun den Tidsalders Historie, som han beskjæftiger sig med i disse Anmærkninger.

Efter »Journalen« er Suhm i November 1758 begyndt paa »Forsøg til et Udkast af Videnskabernes Historie,« og han har fortsat dette Arbejde i Februar og Marts 1759. Nyerup har ikke meddelt mere af »Journalen,« efter at han har fremdraget Notitserne om dette Arbejde, og man kan følgelig ikke faa at vide med Sikkerhed, om det er blevet fortsat senere. Det er da kun en Formodning, naar det siges, at dette Arbejde vistnok staar i Forbindelse med det første Bidrag, Suhm leverede til den første Del af det Trondhjemske Selskabs Skrifter, et Bidrag, som er af en hel anden Karakter end det hidtil omtalte historiske.

Afhandlingen har i Indholdsfortegnelsen Titlen: »Om det nærværende Seculi Smag i Henseende til Videnskaberne,« medens der foran selve Afhandlingen læses følgende Titel: »Nærværende 18de Seculi Karakter.« Den er delt i fire Stykker, og hvert af Selskabets fire første Dele indeholder et Stykke, det første trykt 1761, det sidste 1768. Afhandlingen er ret mærkelig og fortjener at omtales noget nærmere, saa meget mere som det er det første Arbejde, Suhm har faaet offentliggjort i en ræsonnerende Retning efter de smaa Samtaler, som udkom 1748 og 1749.

Suhm har sat sig til Opgave at udvikle, hvilket Standpunkt Kulturen har naaet paa den Tid, da han forfattede denne Afhandling, at forsøge paa at udfinde, om Menneskeslægten kan siges at have naaet Lykken, og om Nutiden i den Henseende lover Fremgang i de kommende Tider. Han begynder da med at omtale Religionen; han skildrer Udviklingen, Brydningerne, Skjærene, Løfterne, som Religionen har været undergiven, men under denne Skildring kommer hans

egen Mening frem igjennem de Domme, han fælder. Han holder paa den Betydning, en oplyst Filosofi har, for at hjælpe til Klarhed i Religionen, thi saa behøver man ikke at ængstes for »Frigeisteriet.« Men Forfølgelse maa forkastes: »Frihed i at tænke og skrive maa tillades. Al Lyst, alt Mod, al Tænke-Kraft betages Menneskene, saasomt de mærke, at et draget Sværd i en Spindel-Væv hænger over deres Hoveder. Onde Skrifter, tilstaar jeg, hæmmes vel nogenlunde paa saadan Maade, men gode kvæles ogsaa. Intet Principium er rigtigere end at lade Klinten voxte tilligemed Hveden. Det haver frembragt i England og Holland mange onde Skrifter, som inden kort Tid blive til Kræmmer-Huse, men jeg tør sige, end flere gode, der vare ved indtil Verdens Bygning falder.« Der gjøres opmærksom paa, »at Religionens Grunde eller Sammenhæng med og Forhold imod Fornuftens naturlige Sandheder og dens inderste Beskaffenheder aldrig have været« saa vel indsete og udbredte som nu, men at man ikke bør blive staaende ved hvad der er naaet: »Nej, saa snart man tænker at have naaet det højeste, saa gaar man ej alene ikke videre frem, men gaar endog tilbage. Religionen og Videnskaberne ere begge et utømmeligt Hav.« Suhm taler ret udførligt om Pietisterne, som efter hans Mening paa mange Punkter gik for vidt, medens de dog i andre Retninger have gjort godt gjennem deres praktiske Kristendom. Han mener, at Frankrig begik en stor Fejl og gjorde stor Uret, da de Reformerte bleve forfulgte i dette Land, thi Samvittighedsfrihed og Tolerance bør være Religions-Artikler. Vantro og Overtro have begge altid vandret tilhobe; »Vantro haver aldrig været saa meget udbredt som nu, ... Overtro haver altid været og vil blive de flestes Lod. *Medium tenuere beati*, dog ere de ikkun faa, og maaske de alene, som et godt og et skarpt Judicium sætter i Stand til at imodtage Filosofien. Thi den er ej strax Filosof, som haver lært et vist Systema uden ad og læst over det i tredive Aar.« »Midt iblandt Protestanterne vilde snart Overtro og Tyranni, dens uadskillelige Ledsager, svinge sin Fane og oprejse Inkquisitionen en Ære-Støtte, hvis den verdslige Øvrighed var ligesaa ufornuftig som endel hidsige Gejstlige. Kjærlighed til Fred, Sagtmodighed, Moderation, Tolerance, fornuftige og sande Kristnes rette Kjendemerker, og uden hvilke Religionen ikkun

er et blot Navn, og enten Overtro eller Vantro, findes dog endnu hos mange, saavel Gejstlige som Verdslige.«

Det andet Stykke af Afhandlingen handler om Videnskabernes Udvikling i det attende Aarhundrede og indledes med en Oversigt over Videnskabernes Historie i ældre Tider, især i det syttende Aarhundrede. Det er en ret vidtløftig Oversigt, hvor saavel de enkelte Fag som de enkelte Landes Bidrag til Udviklingen af dem gjennemgaas, og hvor rigtignok undertiden Navnelisterne uden Kommentar ere vel lange. Ofte knytter Suhm sin Dom til hvad han fortæller. Af alle de Forfattere, han nævner, er der ingen, som han omtaler med større Varme end »den udødelige *Johannes Grammius*, som vi udi sit Slag, nemlig Critique, Historie, Antikvitæter, kan, uden at skamme os, sætte imod de største, som andre Lande nogen-sinde havde frembragt, en Mand, hvis Raad og Vejledning jeg i Særdeleshed maa takke for den Lyst, jeg haver til Studeringer etc.« I det tredie Stykke handles om Kunst, Handel, Søfart, Industri; man kommer her undertiden til at studse over Suhms Bemærkninger, thi man skulde efter dem tro, at han var en meget berejst Mand, der talte efter Selvskue. Mere end et Sted læser man ret mærkelige Betragtninger, f. Ex.: »At anvende Tønder Guld paa Bygninger, Statuer, Malerier, det kan ej ske uden Rigdom, uden Handel. Saasart man derfor seer Huse almindelig vel bygte, vel udstafferte baade uden og inden, saa kan man sikkert deraf slutte sig til Borgernes Velstand. Men findes Pragt alene i Hovedstaden, Armod paa Landet og i Provinserne, saa er den Stat syg, Rigdommen er altfor ulige uddelt.« Et andet Sted siges om Bygningskunsten: »Og hvad Under, at denne ædle Kunst kan fremvise saa faa Mesterstykker, da den, for ret at udføres, udfordrer utrolige Penge-Summer, og desuden indskrænkes af Stedet, Tiden og Menneskers Kaprice, der ofte forandrer den bedste Plan tre til fire Gange.« Han advarer imod at drive Manufaktur for vidt og aldeles forbyde Indførselen af fremmede Varer, som ikke fabrikeres eller voxer i Landet, thi »saa farvel med Handelen, der taaler Intet mindre end Tvang.« For Danmarks Vedkommende tilraader han, at lægge Vind paa at udvikle Landets naturlige Produkter, for at faa Folkemængden forøget, og at lægge Haand paa Uld- og Linned-Manufaktur som de nødvendigste af alle, og at bie mange Aar, før der tænkes paa Silke-Manufaktur. Han fra-

raader at anlægge dem i Kjøbenhavn, »hvor Levnetsmidler ere saa kostbare, med mindre vi ville, at nogle faa Borgere skulle leve paa alle andres Bekostning. Lader os uddele Præmier til dem, der gjøre det bedste Arbejde, men lad dem vise Prøven først. Lader os da afskaffe Laugene, hvormed England selv bebyrdes, og hvorved Danmark i visse Maader staar under Tydskland.«

Det sidste Stykke, det fjerde, handler om Sæderne i det attende Aarhundrede, om den Indflydelse, som Kulturens og Oplysningens Udvikling har havt paa dem. Suhm indrømmer, at Sæderne i mange Retninger have forbedret sig, men han mener dog, at Overdaad har gjort dem »kjæle,« og at der derfor maa passes nøje paa, for at der ikke skal indtræde Forværrelse; især maa Opdragelsen forbedres: »Vor Opdragelse er saa forvirret, at man næsten kan sige, at vi aldeles ingen have; den offentlige er i det mindste for længe siden afskaffet.« Til Slutning gives der en Karakteristik af de forskjellige Folk, f. Ex.: »Grækeren er ubeständig, letsindig, troløs, nedrig, slavisk, liderlig, vittig, velskabt;« »Svensken er tapper, nøjsom, arbejdsom, ærekjær, alvorlig;« »Hvad de Danske og Norske angaar, da nærme de sig, saavidt Omstændighedernes Forskjæl det vil tillade, de første til Franskmændene, de sidste til Engelskmændene.«

Det var en stor Opgave, Suhm havde indladt sig paa at behandle, og det kan næppe siges at være lykkets ham, at behandle den tilfredsstillende helt igjennem. Skildringen er for vidtløftig, ikke fri for Gjentakelser og kunde være bygget bedre. Men der er mange gode Tanker i den, og den vidner om, at Suhm har sat sig ind i meget og været opmærksom paa meget, for at kunne gjøre sit Arbejde fuldstændigt. Der mangler ikke paa Aand, snarere paa Vid. Det fjerde Stykke blev recenseret i Tidsskriftet »Den kritiske Journal« af *Jakob Baden*, som kalder det hele Arbejde⁴⁹ »et mesterligt Portræt paa vort Aarhundredes Karakter.« Baden har ikke meget at dadle i dette »Original-Stykke, hvilket vi i Henseende til Ypperligheden kunde sætte ved Siden af en la Bruyeres, en Toussaints Arbejder, og i Henseende til Nyttens maaske langt over dem.« Følgende Sted af Kritiken bør ogsaa anføres: »Men hvad vi især beundre hos ham som Kunstner, er den Lykke, hvormed han har vidst at forene alle de enkelte og

besynderlige Dele, hvoraf hans store Maleri bestaar, til et eneste Helt, et eneste Ganske, uden at forvirre eller adspredde Synet ved de adskillige Farveblandinger, og uden at drage Opmærksomheden og Interessen for meget fra det Hele paa en af Delene. Det kunde alene en Mesterhaand gjøre *.»

Paa samme Tid som Suhm deltog i Stiftelsen af det norske Videnskabers Selskab, satte han et literært Foretagende i Gang, som har nogen historisk Interesse. Han begyndte nemlig at udgive et Slags Tidsskrift** med Titel: »Tronhiemske Samlinger, udgivne af *Philaletho*.« Det udkom i Trondhjem: »Trykt hos Jens Christensen Winding, og faaes sammesteds til kjøbs.« Tidsskrift kan dette Skrift vist gjerne kaldes, da det var indrettet saaledes, at fire Hefter eller »Stykker« skulde udgjøre et Bind; der blev dog ikke givet Løfte om, at Stykkerne skulde udkomme til »nogen vis Tid.« Det første Binds første Stykke har Aarstallet 1761, det femte — og sidste — Binds fjerde Stykke har Aarstallet 1765; Tidsskriftet opførte at udkomme formodentlig i de første Maaneder af 1765, ved den Tid da Suhm forlod Trondhjem. Flere af de Stykker, som Philalethus udgav, havde Suhm skrevet allerede for mange Aar siden, og de vare saaledes hans tidlige Ungdomsarbejder. Philalethus siger i en Fortale til det Stykke, som aabner hele Rækken af de 80 Stykker, af hvilke Skriftet bestaar, med at sige om dem, at »de blive af adskillig Indhold og Slag, for derved at fornøje og undervise desto flere Læsere.«

* Suhms Bidrag til det trondhjemske Selskabs Skrifter findes paa Tydsk i den tydske Oversættelse af dem, af hvilke de fire første Bind udkom i Kjøbenhavn 1765—70.

** Ved denne Tid udkom der et Par Tidsskrifter i Christiania, nemlig: «Ugentlige Afhandlinger om adskillige og hver paa sin Maade nyttige og opbyggelige Ting etc.» Den anonyme Forfatter var Biskop *Nannestad*. Der kjendes to Aargange af dette Tidsskrift fra 1760 og 1761. Dernæst: »Maanedlige Afhandlinger til en og anden Forbedring i Husholdningen.» Dette Tidsskrift, af landøkonomisk Indhold, udkom i Aaret 1762, trykt ligesom det først nævnte af *Sam. Conr. Schwach*. Denne samme trykkede 1766: «*Christianiæ Magazin*,« hvoraf der vistnok kun udkom »Første Binds første Stykke,« som er dediceret til Generallieutenant *Johan Mangelsen*, og indeholder »*Lessings* Fabler.« I Bergen udkom 1764: »Den Bergenske Borger-Ven,« hvis Artikler mest sigte paa Byen Bergen, dens Historie, dens Handel o. s. v. Den første Avis i Norge begyndte at udkomme 1763 i Christiania med Titel: »Norske Intelligenz-Seddeler.«

Det kan nu ikke nægtes, at Indholdet er meget forskjelligt og godt kunde give Tidsskriftet Navnet »Blandede Æmner,« men at analysere det lader sig ikke gjøre i denne Biografi; det maa være tilstrækkeligt, at nævne en hel Del Titler paa Stykkerne og kun dvæle lidt ved enkelte af dem.

Det første Stykke handler om »Af hvad Aarsag Hedningerne saa gruligen forfulgte de Christne,« skrevet 1761. I det samme Aar er i det tredie Stykke skrevet »Om Videnskaber;« her taler Suhm om *Rousseaus* Mening om Videnskaberne* og om Manglen paa Videnskaber i Norge, fordi der her intet Universitet er, hvilket giver ham Anledning til at dvæle ved denne Sag. Herom skriver *N. Wergeland* 1811⁵⁰: »skriftlig blev dette Æmne først af vor u dødelige Suhm 1761 bragt paa Bane, da han i sin Trondhjemske Philaleth indførte en Afhandling om Videnskaberne med Hensyn paa Norge, i hvilken han erhverver sig den Ære, at være den Første, der fremstillede Ideen om et Norsk Universitet, og beviser dets Ønskværdighed.« Det ottende Stykke handler »Om den bedste Maade at prædike paa.« Det tiende Stykke handler »Om de Norskes Fortjenester i Henseende til Videnskaber,« ledsaget af en Fortegnelse over norske Forfattere, som er ført ned til den allernyeste Tid.

Man har nogen Vanskelighed ved at forestille sig, paa hvilke Læsere Suhm egentlig har tænkt, da han udgav dette Skrift. Thi alle kunde læse saadanne Stykker som »Om Bibelen,« »Om Elskov,« »Gudelig Tale om Kjærlighed**«, »Sandhed,« »Politiquen,« »Muntherhed,« — som forklares paa en ejen-

* Her sigtes til *Rousseaus* Afhandling: »*Discours de Prix sur la Question proposée par l'Académie de Dijon 1750, si le rétablissement des Sciences et des Arts a contribué à épurer les mœurs.*« Suhm siger om dette Skrift: »Veltalenheden og Rigtigheden i nogle Ting have bevæget mig til at regne dette Skrift iblandt de gode, hvis Indhold i Henseende til Hovedsætningen er urigtig, og desuden langt fra ej udført saa fuldstændigt som den burde.« Trondhjemske Samlinger, 5, 1764, S. 305.

** Af denne Prædiken (Trondhjemske Saml. II., 1762, S. 37—69, Suhm, Samlede Skrifter, II., S. 25) over Themaet Johannes 1. Brev, 4. Kap., Vers 16: »Gud er Kjærlighed,« og hvo som bliver i Kjærlighed bliver i Gud og Gud i ham,« bevares der i det store kongelige Bibliothek (ny kgl. Saml., 4o, Nr. 1977 b) en Renskrift uden Aar, Datum og Forfatternavn; men sidst er der med en stor Haand og med latinske Bogstaver skrevet disse Ord: »*Sammen skrevet af Peter Friderich Suhm,*« og disse Ord ere skrevne af *Karen Suhm f. Angell*, som dog ikke har føjet sit Navn til.

dommelig Maade, der finder Anvendelse paa Christus og giver Anledning til en Lovtale over Frederik den Femtes Dronning Lovise —, »Verdens Bygning som Vidnesbyrd om Guds Størhed, Magt, Godhed og Visdom,« »Om Satyrer,« »Om Selskab, Omgang,« »Forsøg til et Udkast af Videnskabers og Kunstners Historie fra Jordens Dannelse af og til Syndfloden,« »Om Ægteskab,« »Den lærde, den vittige, den store og den største Lærde.« Men hvor mange kunde glæde sig ved »Anmærkninger over *Saxone Grammatico*,« »Anmærkninger over *Horatio*,« »Nogle Steder hos *Thucydidem* oplyste?« Den Komædie i fem Akter, hvilken Suhm havde skrevet i Aaret 1748: »Den fuldkomne Kjærlighed,« blev trykt i tredje Bind; i femte Bind blev trykt nogle »Fabler;« to satiriske Stykker fremkom, det ene med Titlen: »Bevis at Videnskaber ere unyttige og skadelige helst for Stands-Personer« i andet Bind, det andet med Titlen: »Forsvar for Fritænkere« i femte Bind. I det fjerde Bind støder man paa Begyndelsen af en komisk Roman: »Den forliebte Philosophus, eller Galli og Lycoris Elskov, delt udi 36 Bøger,« maaske mest mærkelig derved, at dette Stykke blev oversat paa Tydsk af *J. H. Schlegel* og udkom 1768 i Leipzig i hans Bog »*Lehrreiche Erzählungen aus verschiedenen Sprachen*,« det første af Suhms belletristiske Arbejder, som udkom paa Tydsk. Af en hel anden Karakter ere Stykkerne, som indeholde »Sallustii Historie om Catilinæ Sammenrottelse oversat af Latinen,« nogle af Lukians Skrifter oversatte fra Græsk, Sallusts, Lukians Liv og Levnet; ogsaa fremkom nogle »Samtaler« skrevne med Lukian som Mønster.

Dette Indhold er saa broget, at det kan være vanskeligt nok at bestemme, til hvilken Videnskab de Trondhjemske Samlingers Forfatter egentlig havde helliget sig. Thi han er Theolog, Filosof, Moralist, Filolog, Literaturhistoriker, en lille Smule Digter, og er i det Hele ret spekulativt anlagt. Og saa er han ogsaa Historiker. I første Bind er nemlig trykt: »Karakter af de danske Konger, som have regjeret i det 10. Seculo« (skrevet 1761), og: »Karakter af de danske Konger, som have regjeret i det 11. Seculo« (skrevet 1762); i femte Bind er trykt: »Genealogi af det danske Kongehus i det 10. Seculo,« og: »Anmærkninger over Anglernes og Varnernes Lov og derudi forekommende gamle Ord« (skrevne 1764). — Æmnerne til disse Stykker ere tagne fra Danmarks ældste Historie.

Den første af disse sidstnævnte Afhandlinger gav Anledning til en Polemik, fordi Philalethus havde dømt strengt om adskillige af de danske Konger og brugt skarpe Ord om dem. I et Brev dateret 19. Februar 1763 skrev *Dass* til Suhm⁵¹: »Philalethi Karakterer over de danske Konger har opvakt en stor Iver og Hidsighed hos vor flittigste Skribent, som synes, at man har kriticeret dem alt for haardt. Særdeles tager han sig Harald Blaatands Sag an. I en Note til den danske Atlas, som skal udkomme, erindres mod Philalethus, at bemeldte Harald var uskyldig i den Omgang, som blev brugt mod Harald Graafeld og Gulldharald. Det artigste er, at man deri be- raaber sig paa Snorro Sturlesøn, som just i mine Tanker viser tydelig contrarium. I det sidste Selskab, som blev holdt før Grev Holsteins Død*, tog man atter Anledning i den samme Post at fulminere mod *Philaleth. Nidrosiensis*, brugende blandt andet disse Ord: at han sidder der oppe og deciderer *ex tripode Septentrionali*. Etatsr. Hielmstjerne og Møllman gav ham vedbørligt Svar, blandt andet, at var det ikke tilladt at skrive sine Tanker om saa gamle danske Konger, saa blev ingen Ting tilladt etc. Torfæus har i sin *Hist. Norv.* for saa mange Aar siden skrevet omtrent det samme om Harald Blaatand, dertil har man tiet stille, men nu maa saadant ej mere skrives. Sagen er: den gode Mand vil selv være Diktator i Historien og flere Ting, og derfor fordrages ikke, at andre ere af andre Tanker end han selv. Det er mig og flere kjær, at Philalethi Samlinger fortsættes.« Det var *Erik Pontoppidan*, Prokantsler ved Kjøbenhavns Universitet, som var vred paa Philalethus.

Men der er mere endnu at fortælle om de »Trondhjemske Samlinger.« Blandede mellem de forskjellige Artikler findes der nemlig i Slutningen af hvert Hefte en Notits »Om gode nye Bøger,« og »Om slette nye Bøger.« Foran de første Notitser læses en Indledning af Philalethus til Forklaring af, hvad Meningen er med disse Notitser: Til nye Bøger regnes alle de, som ere skrevne efter 1500; fra de gode Bøgers Tal undtages alle ugudelige og liderlige Bøger; Philalethus vil ikke være altfor streng i sit Valg og kun medtage de hel ypperligen skrevne; ingen Bog omtales uden han selv har gjennemlæst

* Dette Møde i Videnskabernes Selskab blev afholdt den 24. Januar 1763. Den 29. Januar 1763 døde Greve Holstein.

den, og Omtalen af den bliver kort, da hans Hensigt kun er at hjælpe sine Landsmænd i Valget af hvad de kunne læse; almindelige Bøger anføres ogsaa, da de mulig kunne være en og anden ubekjendt: »Her anføres ogsaa Bøger for alle Læsere; thi endskjøndt Romaner næppe i streng Mening kan henregnes til gode Bøger, saa er det dog bedre at læse dem end slet intet. Men da det kommer an paa et godt Valg, at man ej læser andre end de, der ved at fornøje dog tilligemed, paa deres Maade, oplyse Forstanden og forbedre Hjærtet, Bort derfor med dem, der afmale en daarlig Elskov, som den største Dyd. I hvor dejlig end deres Stil er, jo sødere Gift, jo farligere.« Om de slette Bøger siger Philalethus, at han vil advare sine Landsmænd »og med den Erfaring, jeg med egen Skade haver taget, bevare dem fra at anvende Tiden ilde.« Slette ere ikke blot de Bøger, som ere slet skrevne i Henseende til Stilen, men ogsaa de, »som indeholde noget Bespotteligt imod Religionen eller støde an imod gode Sæder.« Philalethus tænker ikke saa meget paa de Ældre, »men jeg vil kun advare Ungdommen, uerfarne, ukyndige Folk, og saadanne som have begyndt at faa Smag paa Videnskaber og Læsning, men endnu ej bragt det ret vidt deri.«

Det er i Alt 883 Værker, som Philalethus har omtalt. I et Exemplar af det sidste Bind af »Trondhjemske Samlinger*« har Suhm opsat to Regnestykker over disse Meddelelser. Det første viser, at der er omtalt 57 theologiske Skrifter, 52 filologiske, 65 fysiske, 466 historiske, 243 henhørende til belles-lettres. Det andet Regnestykke viser, at af de omtalte Skrifter ere 319 latinske, 85 danske, 256 franske, 167 tyske, 23 svenske, 26 engelske, 1 hollandsk, 2 italienske, 3 spanske, 1 portugisisk. Og alle disse Bøger har Suhm altsaa igjennemlæst? Ja, denne Forsikring tør nu ikke tages aldeles bogstavelig.

Det er ovenfor berørt, at Suhm, allerede før han forlod Kjøbenhavn, var begyndt at samle til et Bibliothek, endogsaa efter et bestemt Anlæg, en bestemt Plan. Da han havde bosat sig i Trondhjem og ved sit Giftermaal var bleven sat i Stand til at tilfredsstille sin Lyst og sin Trang til at eje Bøger, tog Udvidelsen af Bibliotheket, hvis Dupletter vare forblevne i Kjøbenhavn, Fart, og hans Venner hjalp ham. Og det var da

* I det store kongelige Bibliothek.

den tjenstvillige *Benjamin Dass*, som — foruden *Langebek* — besørgede Indkjøbet af nyudkomne Bøger og Kjøb af Bøger paa Auktioner baade i Kjøbenhavn og i Udlandet. Hvad der blev bragt til Veje, sendtes saa til Skibs til Trondhjem. Om nu ogsaa Suhm kan have benyttet det ret betydelige Bibliothek, som *Thomas Angell* ejede, og andre trondhjemske Bibliotheker*, ogsaa til de vejledende Notitser, der kom frem i »Trondhjemske Samlinger,« saa har han dog vist selv været Ejer af de fleste af de Bøger, som han bedømte. Nu havde Suhm en egen Evne til at sluge Bøger, men paa samme Tid en udmærket og hurtig Opfattelsesevne, uden hvilke Egen-skaber det vilde have været umuligt for ham at læse og tale om de forskjelligartede Skrifter, som han har fremdraget. Derfor ere disse Kritiker af Interesse, fordi de ligesom lægge Suhms Læsning frem paa Bordet, vise, i hvilke mangfoldige Retninger denne Læsning gik, vistnok vise, hvilke Bøger han købte, og vidne om den Universalitet, det Bibliothek kom til at bære Præget af, som Suhm nogle Aar efter aabnede for Publikum i Kjøbenhavn.

Men man kommer rigtignok ogsaa her noget i Forlegenhed, naar man vil klare for sig, hvilket Publikum det var, som Suhm enten vilde tilraade eller fraaade at læse de Bøger, han nævner. Thi der forekommer Værker iblandt dem, som de færreste Privatmænd havde Evne til at forskaffe sig og som vare sjældne Bøger i Norge som i Danmark. Nogle Titler paa saadanne Værker ville vise, hvad der tænkes paa:

Mabillonii Annales Ordinis S. Benedicti. Fol. 5 Tom. Parisiis 1703—13.

* *Thomas Angells* Bibliothek blev solgt ved Auktion 1769, og det bestod da af 6800 Bind. Vidste man ikke, at Ejeren af det havde været Kjøbmand, skulde man tro, at han havde været en polyhistorisk Lærd, thi Bøgerne hore til de forskjelligste Retninger, f. Ex. den wolfiske Filosofi, saavel Wolfs egne Skrifter, som hans Filosofis Kritikere; den engelske Litteratur baade fra ældre Tid og fra den nyeste, en Mængde af Samtidens udenlandske literære og kritiske Tidsskrifter fandtes der. Om Biskop *Nannestads* Bogsamling skriver Suhm, at Biskopen »besad vel det største Bibliothek i ganske Norge, og har der vel aldrig været noget større, med mindre det skulde være Bisp *Deichmanns*.« Samlede Skrifter, VII., S. 50. Auktionskataloget viser, at *Nannestads* Bibliothek især udmærkede sig ved at indeholde en umaadelig Mængde Programmer, *Orationes panegyrici* og Disputationer, — af hvilke sidstnævnte Skrifter der var snarest over 10,000; af æstetiske Bøger var der ikke mange, og de henregnedes til *philosophia moralis*.

- P. Lambecii Commentariorum de Bibliotheca Cæsarea Libri 8.
Fol. 8 Tom. Vindobonæ 1665—1679.
- Danielis a Nessel, Catalogus Bibliothecæ Cæsareæ. Fol. 2 vol.
1690.
- Josephi Simonii Assemani Bibliotheca orientalis. Fol. 4 Tom.
Romæ 1719—28.
- Quetif & Echard, Scriptorum ordinis Prædicatorum. Fol. 2 Tom.
Lutetia 1719, 1721.
- A. Manrique, Annales Cisterciensium. Lugduni. Fol. 4 Tom.
1642—1659.
- Ch. L. Scheid, Origines Guelficæ. Hanoveræ. Fol. 4 Tom.
1750—53.

Var der nu ogsaa kun ganske enkelte, som kunde bruge saadanne Værker, saa gjorde det dog Gavn, at Philalethus nævnede dem og fortalte om dem, thi Læsere, som levede fjærnt fra større videnskabelige Centrér, fik dog at vide, at der rundt om i Verden trivedes et videnskabeligt Liv og levede Forfattere, som skabte omfangsrige og indholdsrige Værker. Sammenligner man Suhms Tid med den nuværende, og spørger om, hvormeget det store Publikum herhjemme nu faar at vide for Exempel om de store historiske Værker, som udkomme i fremmede Lande, saa bliver Svaret, at det store Publikum Intet faar at vide, thi der er ingen Suhm til at fortælle det Noget herom. Suhm plejede gjerne, naar han havde læst et Skrift, eller gjort sig grundig bekjendt med et større Værk, som han vel kunde slaa op i, men ikke kunde gjenne læse, som f. Ex. de nylig nævnte, at nedskrive sin Mening om det, og det er af disse Notitser, at Meddelelserne ere udsprungne om de gode og om de slette nye Bøger, som ere trykte i »Trondhjemske Samlinger*«. I disse litterære Meddelelser er Suhm den vejledende, karakteriserende, derimod ikke den lærde, kritiserende Skribent.

Det vilde være Uret imod Suhm, hvis der ikke i en Levnetsbeskrivelse af ham blev aftrykt nogle Prøver paa, hvorledes han fortalte og dømte om de Skrifter, han havde læst, og nogle saadanne Domme meddeles derfor her⁵².

* Her er der ikke givet nogen Fortegnelse over de omtalte Skrifter; men alle disse Kritiker bleve optagne i syvende, tiende og ellefte Bind af Suhms samlede Skrifter med Register til hvert Bind.

415. Gram og Signe et Syngespil i 3 Acter af N. K. Bredal. Kiøbenhavn 8vo 1756. Dette er den første Danske Opera, og i alle Henseender bedre end gemenligen Begyndelser pleje at være. Fornemmelig bør det roses, at en Tildragelse, som er skeet i Fædernelandet, er bleven lagt til Grund, og var det at ønske, at alle Landets Poeter, der skrive episke og dramatiske Stykker, og alle Malere og Stenhuggere vilde oftere end som skeer forestille deres Fædernelands Helte. Saxo alene kunde i mange Aar sætte vore Poeter, Malere og Billedhuggere i Arbejde.
134. *Contes & Nouvelles en vers par de la Fontaine. A Amsterdam 12mo 2 Tom. 1747.* Seer man alene paa Stilen og Tankernes Sving og Vending, da er dette et Værk uden Lige, diceret af Naturen og Gratierne selv, men da fast Indholdet af dem alle er overmaade ublu, saa nødes jeg derover til at regne det iblandt de slette Bøger, hvilket dog ej vil hindre, at det jo bliver lige meget læst; Folk af en vis Alder og vel gifte Personer kan og uden Skade læse dem.
113. *Émile ou de l'Éducation par J. J. Rousseau. Selon la Copie de Paris 8vo. 2 Tom: 4 Parties 1762.* Her er skrevet urigtigt og dristigt, saavel om Religionen som om Regjerings-Formerne, hvor over det er ingen Under, at Autor har maat tage Flugten. Han beskyldes og for at føre til onde Sæder, men jeg maa tilstaa ej at være saa klarsynet at kunne se det. For Resten er denne Bog i Henseende til Stilen saa vel skrevet som nogen jeg har læst, og den sidste Part et Mesterstykke uden Lige. De fleste Tanker ere og ugemene, fine, og som oftest nye. Vel sandt, at den her foreslagne Opdragelse er i Almindelighed ugjærlig og vilde ej heller blive god eller faa saa godt Udfald som Autor mener. Dog maa man tilstaa, at mange enkelte Dele deraf ere nyttige, gode og gjørlige. — Skriftet er dog nævnet blandt de slette nye Bøger.
299. Den patriotiske Tilskuer. 2 Tomer 4to Sorøe 1761 og 1762. Endskjøndt Autor, Professor *Sneedorf*, har i sit 185 og 186 Stykke et og andet at udsætte paa Philaetho*, og

* I den »Patriotiske Tilskuer,« II. Bd., 1762, S. 711—12, fremsættes nogle spydige Bemærkninger over de korte, affejende Kritiker, som bleve udtalte over slette Bøger i de »Trondhjemske Samlinger,« uden at dette Skrifts, Titel eller Forfatteren »Philaethus« ere nævnede, saa at følgende Spydighederne kun kunde forstaas rettelig af Læsere, der havde læst Suhms Tidsskrift.

siger det paa en ej alt for høflig Maade, endskjøndt han aldrig i mindste Maade har læderet ham, saa skal det dog ej bevæge Philalethum til at vige fra Sandhed, tværtimod han tilstaar, at dette Skrift er behageligt og fører til Dyden og Forfatteren af Brevene og den borgerlige Regjering værdigt, endskjøndt han derfor ej underskriver alle Autors Meninger. Da Philalethus har i Numer 2 af de slette Bøger dadlet sig selv, thi det nytter ej mere at nægte, siden det allerede er bekjendt, at Philalethus og Autor til Numer 2 ere een Person*, saa kan han vel og taale at andre dadle ham. Hans Skrift ligger for Alles Øjne. Nærværende og tilkommende Tid kan dømme, han forsvarer sig derfor ikke. Han veed bedre at nytte Tiden end at anvende den til Penne-Krige. — Philalethus gjør længere fremme opmærksom paa, at Sneedorf har citeret ham urigtig og siger saa til Slutning: »Jeg vil heller tro, at Professor Sneedorf har anført dette Sted saa urigtigt ved det at han, forhindret af vigtige Forretninger, har læst paa en flygtig Maade uden Tanker, end at han har gjort det af Ondskab, en Last som man ikke bør tro at saa stor en Menneske-Ven er befængt med.«

Dette er den eneste Gang, at Philalethus, som altsaa 1763 tilstod, hvem det var, der skjulte sig under dette Pseudonym, har polemiseret i »Trondhjemske Samlinger« imod en samtidig levende dansk Forfatter.

351. *Baconis de Verulamia Novum Organum. Lugd. Bat. 12mo 1645.* Ved denne Lejlighed kan jeg ej andet end aflægge min offentlige Taksigelse til den lærde og flittige Hr. *Magister Sahl*, fordi han i de Kjøbenhavnske nye Tidender om lærde Sager Nr. 18 har erindret mig om den begangne Fejl i *Philalethi I Tome p.: 327.* ved at udgive dette Værk af Baco for aldrig at have seet Lyset. Jeg takker ham for denne Erindring, baade fordi den har givet mig Anledning til at rette en Fejl, som nogle Ord i *Baconis* i Fortalen for hans Skrift *De augmentis Scientiarum* havde bragt mig paa, saa og fordi jeg derved har faaet Lejlighed til at læse denne ypperlige Bog, hvis *Existence* forhen var mig ubekjendt, og som i Intet eftergiver hans herlige Skrift *De augmentis Scien-*

* Nr. 2 af de slette Boger handler om »Samtale mellem Lyciscus og Aristides« og »Samtale mellem Aristides, Lyciscus og Lampria af P. F. Suhm,« som udkom 1748 og 1749.

tiarum, og hvor allerede p: 67 findes de Nyeres *Cohasions*, *Elastiske* og *Attractions* Kræfter formodede, og p: 228. et Skimt af *Newtons Theori* om Farverne.

Der er endnu en Afhandling i dette Tidsskrift, som maa omtales, thi den er den vigtigste af dem alle. Den har Titlen: »Om Oekonomien,« i andet og tredie Bind, hvilke begge udkom 1763. Hvad der giver denne Afhandling sin Betydning er, at den indeholder en Kritik af Forholdene i Norge baade hvad Agerdyrkning, Fiskeri, Handel og Industri, f. Ex. Bjærgværker, angaar, men tillige en Anvisning til Forbedring i de bestaaende Forhold. Suhm taler paa det ivrigste imod det store Forbrug af Brændevin og den udbredte Brændevinsdriken; han fremsætter Forslag, som vistnok have forbauset mange paa den Tid, f. Ex. »Alle Laug burde ophæves, thi de lægge Baand paa Vindskibeligheden,« »Finmarken burde have Frihed at handle med alle Kongens Undersaatter uden Forskjæl. Det samme bør og siges om Island.« »Alle Monopolier burde afskaffes og aldrig herefter tillades.« Som man seer: Suhm er en erklæret Tilhænger af den frie Handel, han er en ren og skjær Manchester-Mand.

Suhm, som var fordybet i Studiet af Middelalderens Historie, som spekulerede over mange af det menneskelige Livs alvorligste Problemer, han havde Tid til at granske Trondhjems Stifts og Bys Toldregnskaber, han kunde faa Plads til at beskæftige sig med Bjærgværksdriften i Norge, han kunde stille sig den Opgave, at fremkomme med Forslag til Normændenes moralske Forbedring, til Vejvæsenets Udvikling i Norge og meget andet. Sandelig, der sad et Hoved paa ham med en Hjerne, som kunde rumme meget. Der var dog nogen Anledning for Suhm til at komme ind paa disse Studier, thi han var selv Landmand. Etatsraad Lorentz Angell ejede Gaarden Grilstad, som ligger i Strinden omtrent en halv Mil Nord for Trondhjem ved Søen. Det var ingen indbringende Gaard; bestandig havde der maatte kostes meget paa den, eftersom den laa paa en Skraaning, saa at Regnen førte Mulden ned i Havet*. Efter Fru Angells Død tilfaldt denne Gaard Suhms, og

* Ved Aaret 1832 siges det, at Grilstad er en god Gaard, beliggende ved Landevejen til Størdalen og skyldende $2\frac{1}{6}$ Spd.; Gaarden har en smuk Belliggenhed, fornøden Havn og Skov, og fem Husmandspladser. Paa dens Grund er der endel Gravhøje. *J. E. Kraft*, Topographisk-statistisk Beskri-

de opholdt sig der meget om Sommeren; Suhm holdt af Landet, af Skov og Have, af Blomster, en Kjærlighed som vistnok Barndoms og Ungdoms Aarene tilbragte paa Næsbyholm have vakt hos ham. Derpaa kan tyde følgende Notits i »Journalen« den 24. September 1747: »Description paa Latin og Dansk over et dejligt Sted ved Aaen paa Marken i Næsholmen.« Men derpaa tyder ogsaa den Omhyggelighed, hvormed han ledede sin Landbedrift. I Afhandlingen »Om Oekonomien« har han anført mange Exempler paa, hvorledes Fremgangsmaaden var paa Grilstad baade i den ene og i den anden Retning, og han nævner paa det nøjagtigste Aarstal (fra 1757 til 1761), Datum, mange Tal, saa at det er aabenbart, at Suhm har ført meget nøjagtige Dagbøger over Avlen.

Det eneste Brev fra Suhm til Dass, som er kjendt, idet det blev udgivet af Nyerup i hans Levnetsbeskrivelse af Suhm⁵³, er skrevet fra Grilstad den 28. August 1762, og af dette Brev fortjener et Par Stykker at meddeles her, da de staa i Forbindelse dels med de »Trondhjemske Samlinger« dels med Grilstad:

Det femte Stykke af de Trondhjemske Samlinger er nu under Pressen. Et Ark er færdigt. De 20 Exemplarer, jeg sendte til Bergen, ere allerede afgangne, saa jeg paa ny har maattet sende dem 20. I Christiania have de derimod af deres første 20 6 igjen, Bispen [o: Gunnerus] tog 30 med sig til Nordlandene. Det hele Oplag var 300. Her er kun 3 til 4 Stykker tilbage.« . . . »Siden den 7. Julii har vi været paa Grilstad. I den Tid har jeg gjort færdig det tredie Stykke af dette Aarhundredes Karakter, og til de Trondhjemske Samlinger følgende: om Dyden, om Politiqven, om Satyrer, og Forsvar for Fritænkere; men de ere alle korte. Naar jeg kommer til Byen igjen, som skeer snart, paa Fredag i næste Uge, skal jeg stræbe at oprette min Dovenskab paa Landet. Den lille Fritz er vel. Min Kone hilser.

De statistiske Oplysninger, som Suhm her har meddelt, tyde paa, at de »Trondhjemske Samlinger« have været en ret søgt Læsning i Norge; de bragte noget Nyt, og Gun-

velse over Kongeriget Norge, V., Christ. 1832, S. 605. N. C. Schwach omtaler ved Aaret 1844 Suhms Interesse for Have og Skov, og at der for ikke mange Aar siden blev vist Træer paa Grilstad, som Suhm havde plantet. »Ny Samling af Vidensk. Selskabs Skrifter i 19. Aarh.,« IV., Trondhjem 1846—59, S. 4.

nerus sagde jo, at Præsternes Kundskaber trængte til at opfriskes.

Der var en Mand i Kjøbenhavn, som havde Tanken aaben for hvad der boede i Suhm, og som var overbevist om, at han burde søge en større Virkekreds end Trondhjem kunde give ham, om han end maaske ogsaa mente, at han selv vilde kunne høste Gavn af ham. Denne Mand var *Jakob Langebek*. Allerede 1757, den 3. December, skriver han: »Gud give Etats Raaden var her i Staden, jeg haaber vi vel skulde være hinanden til Tjeneste.« Den 3. Januar 1761 hedder det i et Brev: »Jeg ønskede vi havde Hr. Etats Raaden her nede hos os, da her er mange Ting, jeg kunde behøve hans daglige Hjælp og Raadførsel udi.« Og den 24. Juli 1762 siger Langebek: »Jeg synger endnu mit gamle Omkvæd: Naar vil Etats Raaden komme herved til os? Efter min foranderlige Helbred er det uvist, at jeg oplever den ellers forønskede Dag⁵⁴.«

Dette Ønske skulde Langebek dog se opfyldt, thi i Bevyndelsen af det næste Aar vidstes det i Kjøbenhavn, at Suhm vilde flytte tilbage til sin Fødeby. Den 19. Februar 1763 skriver Dass til Suhm: »Min Længsel har paa nogen Tid været temmelig stor efter at see Brev fra min Herre, siden jeg havde hørt, at de havde besluttet at flytte til Kjøbenhavn. Deres højstærede af 20. Januar sidstleden har jeg og rigtig bekommet med de derhos nedsendte Sager, og seer deraf Deres fulde Forsæt.«

Det var paa en Maade ikke godvilligt, at Suhms forlod Trondhjem, idetmindste var der ogsaa en ydre Bevæggrund, der førte dem til at gjøre et saa stort Skridt, som det var at drage bort fra den By, hvor de have levet siden 1752. Denne Bevæggrund var et fuldstændigt Brud med *Thomas Angell*. Som tidligere fortalt, maatte Suhm gaa ind paa, at han og hans Kone skulde blive i Trondhjem og bo i Hus sammen med Fru Sara Angell og hendes Svoger Thomas, og da denne forestod alle Ting i pekuniær Henseende, saa var det let at forudse, at der kunde fremkomme Vanskeligheder, for at Samlivet med ham kunde fortsættes aldeles fredeligt, thi, som Aarene gik, maatte Suhms dog vist mere og mere føle det pinlige i, at leve som i et Umyndigheds Forhold ligeoverfor Tho-

mas Angell. Suhm har fortalt paa følgende Maade om, hvorledes Brudet opstod. Han siger⁵⁵, at Thomas Angell

»var vel en meget ordentlig, lærd og fornuftig Mand, samt derhos retsindig, men tillige knap, og ved tiltagende Alder og Skrøbelighed meget knurvurn. Han omgikkes og betroede sig til ingen uden til sin Tjener *Morten Hoff**, et falskt, underfundigt og uoplyst Menneske, der bragte det saa vidt, at den Gamle, som i fire og tredive Aar havde ej alene boet i Huset, men endog aldrig sat sin Fod udenfor det, undtagen tvende Gange om Aaret, naar han gik til Alters, pludselig flyttede bort og afbrød alt Samkvem med Suhm og hans Kone. Da skiftede han og fælles Bo, hvilket han og forhen havde sagt aldrig at være i Stand til. Hoff forenede sig derpaa med en vis Mand, hvis Navn jeg vil fortie for hans ærværdige Afkoms Skyld**, og da sammensmedede de et Testament, hvor efter Angell bortgav den største Del af sine Midler til gudeligt Brug etc.«

Thomas Angell, som den 3. Februar 1753 havde faaet kongelig »Bevilling paa Testament at gjøre,« benyttede den til den 28. September 1762 »ved en skriftlig Disposition at bekjendtgjøre, hvad jeg forlængst i mine Tanker haver besluttet, hvorledes de af den Allerhøjestes Velsignelse mig forundte Midler og Ejendele skulle efter min Død forholdes,« og ved denne Disposition skjænkede han sine Midler og sine Ejendele til de Fattige. Broderdatteren og hendes Mand ere ikke nævnede med et Ord, derimod fik hans »tjenende Karl« Morten Simonsen Hoff, der skulde være Forstander for »Thomas Angells Gave,« alle hans »ejende Hus- og Gaards Møbler« og desuden en aarlig Løn af 500 Rdl., hvilken Sum skulde udredes af de aarlige Indkomster, før der blev udbetalt Noget til de Fattige

* Om denne Mand har *K. Dons* i Aaret 1892 i Trondhjem udgivet en Biografi: »De Angellske Stiftelsers første Forstander, et Bidrag til Stiftelsernes Historie,« som nærmest maa siges at indeholde en Forherligelse af Hoff. I den ovenfor S. 43 anførte Afhandling siger *L. Daae*: at »Hoff, der af Thomas Angell erholder megen Ros for tro Tjeneste, ogsaa har havt store Fejl og været en selvgod, listig, vrangvillig, trættekjær og forfængelig Person, hvis Redelighed heller ikke var ganske sikker.«

** Denne Mand antages af *K. Dons* for at have været Garnisonsauditor *Andreas Peter Klingenberg*, der blev Hoff's Efterfølger som Forstander — efter Hoff's eget Valg, hvortil han havde Ret —; Klingenberg døde 1790 og da havde han Titlen Generalkrigskommissær.

efter Dispositionens forskjellige Bestemmelser. Til denne Disposition blev der knyttet tre Kodicer, 31. Oktober 1763, 4. Januar 1765, 18. Oktober 1765, i hvilke Suhms heller ikke ere nævnede, medens Hoff ifølge den første Kodiciel skulde arve Angells »ejende og beboende Gaard og Grund med underliggende Brygger« til Skjænk og Foræring »som en fuldkommen Ejendom, tilligemed de deri værende Hus- og Gaards-Møbler, af hvad Navn det end haves, som og min ejende Odelsgaard paa Strinden Eichle kaldet med al sin Herlighed.«

En vel bekendt Anekdote fortæller, at Thomas Angell blev vred paa Suhms, fordi han en Aften, da de havde Selskab, ikke saaledes, som han havde forlangt, fik bragt sin »Smørgrød« op paa sit Værelse, og at denne Forsømmelse gav Anledning til at han brød med sin Broderdatter og hendes Mand, og ved sit Testamente, som han kort efter oprettede, slet ikke betænkte dem. Denne Fortælling indeholder naturligvis Overdrivelse, og Sagen kan have forholdt sig saaledes, at Thomas Angell længe har været misfornøjet med Suhms, og at »Smørgrøden« saa er bleven den Draabe, som bragte Bægeret til at flyde over. Nyerup siger⁵⁶, at »Suhms muntre, levende, deltagende Aand, der holdt med Ordsproget leve og leve lade, og der rundelig meddelte sine Medmennesker af den Overflødhed, som Himlen havde beskæret ham, ikke overensstemmede med hans Kones Onkels, Thomas Angells Tænkemaade . . . Havde Suhm undladt at nyde Verden og villet eller kunnet i Alt rette sig efter den gamle Onkels egensindige Griller, havde han naturligvis kommet til at arve Boets hele Masse. Men Farbroderen støder sig over Suhms Adfærd, laaner sit Øre til nedrige Menneskers Klaffer og Bagvaskelse, flytter ud af Huset, skifter fælles Bo, og giver ved Testamente alle Midler, der beløb sig til henved 3 Tønder Guld, til saakaldet gudeligt Brug*.«

Den pikante »Smørgrøds«-Historie har naturligvis interesseret mange efterat den er kommen frem, thi det er jo Tho-

* Professor *L. Daae* har fremdraget en Notits fra en Optegnelsesbog, som er ført af en Slægtning af den Angellske Familie, hvis Navn dog ikke er angivet, og som skal indeholde mange Oplysninger om Forhold i Trondhjem og i Nordlandene — Bogen synes nu at være forsvunden —, hvilken Notits, der er skreven efter Thomas Angells Død den 19. September 1767, gaar ud paa, at Aarsagen til Brudet imellem Thomas Angell og Suhms

mas Angells Stiftelse i Trondhjem, hvis Formue nu beløber sig til en Sum af over 4 Millioner Kroner, der blev Resultatet af Grødens Udeblivelse. En nyere norsk Historiker, *O. A. Øverland*, har gjort opmærksom paa, at man har en noget lignende Fortælling om en gammel Pige i Trondhjem, en Tiggerkærring »Guru Drillen« eller »Guru Bakken,« der paa sit sidste Sygeleje forlangte Sagosuppe af sine fattige Værtsfolk, og da de ikke kunde skaffe hende denne kostbare Ret, skjænkede sine Penge til Trondhjems By til at indrette et Brænde-Magazin for Byens Fattige. Øverland gjør opmærksom paa, at Historien om »Smørgrøden« næppe er meget gammel, og at denne Sammenstillen af »Guru Drillens« eller »Guru Bakkens« Sagsuppe med Thomas Angells »Smørgrød« kan gjøre Sagnets Ægthed mistænkelig. Det kan da blive en Opgave for en »folke-lorist« at efterspore lignende Historier og finde Sammenhængen imellem dem, men især at fastslaa Chronologien for disse throndhjemske Sagn. Fru *Conradine Dunker* har fortalt Historien i sit Skrift »Gamle Dage,« som udkom 1871; hun boede i Trondhjem fra 1831 til 1857, og man maa antage, at hun har hørt Historien der, thi hun fortæller, at, da hun første Gang stod i Domkirken foran Thomas Angells Billede paa Muren ved hans Gravsted, hørte hun en Mand i Nærheden sige: Alt dette — formodentlig Uddelingen af Angell'ske Legat-Penge til de Fattige — have vi nu Smørgrøden at takke for, og en anden svare: Ja, ære være Smørgrøden, hvorefter hun erkyndigede sig om, hvad den Tale betød, og saa fik Historien at høre. Men Fru Dunker har først nedskrevet dette Stykke af sine Erindringer i Aaret 1854, og da var Anekdoten allerede bleven fremdraget i *Fr. Storms* Skrift: »Om Fattig- og Understøttelsesvæsenet i Trondhjem,« som udkom 1846, og det kan maaske være tvivlsomt, om det lader sig paavise, at den har været omtalt tidligere paa Prent.

Hr. Øverland siger, at der herskede et godt Forhold imellem Suhm og Angell, men at det kom til et Brud mellem dem,

var den, »at Etatsraaden ikke vilde holde sig fra Mademoiselle A., som var i Huset, og Fruen efter udstanden Barselseng jagede af Konditionen,« altsaa ved Tiden December 1761—Januar 1762. Om Notitsen er korrekt, maa staa hen. Optegnelserne indeholde en anden Meddelelse, at Thomas Angell havde testamenteret General Mangelsen 20.000 Rdl., hvilket ikke er rigtigt.

»uden at Grunden med Bestemthed kan angives,« og dette er vistnok det rigtigste, der kan siges om denne Begivenhed.

Den Formue, der tilfaldt Suhms ved Skiftet, antages at have beløbet sig til omtrent 300,000 Rdl., hvilken Sum efter Nutidens Møntfod sættes lig med c. 1 Million Kroner; mellem de faste Ejendomme var der 17 Lodder i Røraas Kobberværk. Suhm skal paa den Tid Skiftet fandt Sted allerede have forbrugt 22,600 Rdl. udover hvad der tilkom ham af det Angellske Huses Indtægter, af hvilket Beløb Thomas Angell ved Opgjøret eftergav ham 6000 Rdl. Som gammel Kjøbmand har Thomas Angell naturligvis ført nøjagtigt Regnskab over sine og sin Broderkones Midler, saa at han ikke har været uvidende om Suhms Forbrug af dette Pengebeløb, thi han og Fru Karen modtog de Penge, som de behøvede og brugte, af Thomas Angells Haand. Der kan næppe være megen Tvivl om, at om ogsaa Suhm har brugt en Del af de 22,600 Rdl. til sit Hus og til at købe Bøger, saa har det især været Gaarden Grilstad, som har slugt mange Penge; Suhm har selv slaaet paa, at det var en kostbar Ejendom, fordi det var en daarlig Ejendom.

Brudet med Thomas Angell var naturligvis en højst ubehagelig Begivenhed for Suhms, især for Fru Karen Suhm, og den bidrog til at de flyttede fra Trondhjem. Thi Fru Suhm var den eneste rette Arving efter Blodet til Thomas Angells Midler, og som hun selv maa have betragtet sig som saadan, saa maa det i hendes Fødeby have været almindelig bekjendt, baade at Thomas Angell var en rig Mand, og hvem den nærmeste retmæssige Arving var. Og nu blev det Altsammen kuldkastet; hvor let maatte ikke de, som fik at vide, hvorledes Thomas Angell havde ordnet Sagerne, komme til at se paa Fru Karen med et noget skadefro Blik, om ogsaa de paa samme Tid kunde beklage, at hun var bleven skuffet i sine Forventninger? Og hvor maatte det ikke vække Opsigt, at Thomas Angell flyttede ud af den Gaard, hvor han i saa mange Aar havde boet sammen med sin Broder, dennes Hustru, deres Datter og hendes Mand? Hvor megen Snak har der ikke været i Omløb, naar Spørgsmaalet hvorfor skulle besvares med et fordi? Suhm fortæller⁵⁷ — og hans Meddelelser staa vistnok til troende —, at »denne Begivenhed hemmeligen havde virket en Ulyst hos Fru Karen Angell til Trond-

hjem, hvorfor hun overtalte sin Mand til at flytte derfra og nedsætte sig i Kjøbenhavn. Den fornemste Drivefjær til hendes Bortflyttelse var dog, at hun troede i Kjøbenhavn, bedre at kunne lade sin lille Søn opdrage og undervise samt i Tiden befordre hans Lykke.«

Suhm siger, »at i dette Tilfælde, nemlig med Testamentet og utallige flere, udviste Karen Angell en ugemen Taalmodighed og Standhaftighed, hvilke Dyder tilligemed en oplyst Guds frygt, et usædvanligt Mod, en utrættelig Arbejdsomhed og en mageløs Orden i alle Ting især udmærkede hende og udgjorde hendes Hovedkarakter.« Dette Udtryk »Standhaftighed« har bragt en nyere Historiker til at opstille den *Hypothese*, at Thomas Angell i Anledning af Suhms Forhold til den ovenfor nævnte Mademoiselle A. skulde have forlangt, at hans Broderdatter skulde skilles fra sin Mand, men at hun havde vægret sig derved, saa at hendes Standhaftighed* viste sig saavel ved denne Vægning som ved at finde sig med Sindsro i hvad Thomas Angell gjorde. Denne Hypothese om en Skilsmisse, som ikke lader sig historisk begrunde, er dog senere bleven gjort til en Kjendsgjærning, idet det er sagt, at »der [paa den Tid] var Tale om Skilsmisse.«

De Meddelelser om Begivenheden, som her ere fremdragne med Suhms egne Ord, ere tagne fra hans Karakteristik af Karen Angell, som er skreven 1788, og han har hverken der eller andensteds i sine Skrifter ytret Noget om, hvorledes han selv stillede sig til Sagen. Der kan dog næppe være nogen Tvivl om, at det ikke var ham ubehageligt, at forlade Trondhjem og bosætte sig i Kjøbenhavn; thi, saaledes som hans videnskabelige Studier havde udviklet sig, vare Hjælpekilder ham nødvendige, som kun vare at finde i Hovedstaden, og havde han end Schøning i Trondhjem, saa trængte han dog til stadig Omgang med de Mænd, som levede i Kjøbenhavn og havde fælles Interesser med ham. Men det maa ogsaa betragtes som sikkert nok, at han delte sin Kones Ulyst til at blive boende i Trondhjem efter at Brudet med Thomas Angell var skeet.

* Egenskaberne »Taalmodighed« og »Standhaftighed« tillægger Suhm ogsaa Fru Karen ved at omtale hendes Faders Sygdom, under hvilken han blev plejet af sin Datter.

Afrejsen fra Trondhjem kunde dog ikke ske saa snart derefter, thi der var mange Ting at ordne, dels i Anledning af Skiftet med Thomas Angell, dels paa Grund af Realisationen af Ejendomme og Indbo. Af Brevet fra Dass til Suhm skrevet den 19. Februar 1763 erfares, at Suhm den 20. Januar s. A. havde underrettet Dass, om, hvorledes Situationen var, og Dass siger da: »Kjært er det mig, at Sagerne imellem Dem og Hr. Angell næsten ere tilendebragte; men meget ukjært, om Noget skulde være holdt tilbage af de Ting, som burde deles. Saadant havde jeg umuligen kunnet forestille mig, thi Ærlighed og Retsindighed har jeg stedse formodet at skulle blive vist. Imidlertid maa jeg ganske bifalde de af min Herre anførte Aarsager til udvist Føjelighed. Men hvor snart tænker De da at ville flytte herved? At faa Penge udsatte her i Kjøbenhavn, er nu en vanskelig Sag, med mindre man vilde købe Aktier i Kompagnierne eller Banken, eller og udlaane mod 4 p. C., thi da skulde jeg vel tro, at der kunde gives Lejlighed. Skulde jeg ellers fornemme Nogen, som vil laane mod sikkert Pant, (skjøndt jeg sjelden faar Kundskab om saadant), skal jeg ej forsømme at give Vedkommende det tilkjende*.
I et Brev fra Dass, skrevet den 9. Oktober 1763, det sidste fra ham til Suhm, som nu kjendes, berøres atter Suhms Formuesforhold⁵⁸: »At købe Herregaarde i disse Tider, tror jeg ikke ret mange vilde raade til; thi baade grasserer Kvægsygen allevegne**, hvorved mange Godser ere blevne forarmede, saa

* Længere fremme i Brevet læser man disse Ord: »De anførte Aarsager til Sr. Angels Ubekvemhed til selv at kunne skrive, begriber jeg endnu ikke; thi jeg kan ej troe, at Alderdom kan være ene Aarsag dertil.« Det er Skade, at der ingen Midler haves til at forklare disse noget dunkle Ord.

Naar Datoen for dette Brev stilles sammen med Datoen for T. Angells Testamente, 28. September 1762, synes det klart, at det ikke kan være rigtig, naar det siges i *Alf Colletts* Skrift: »En gammel Christiania Familie,« Chra. 1883, S. 9, at Suhm 1762 ikke vidste noget om T. Angells Testamente, at der først var Skifte, og at Suhm vedblev at bo i nogle Aar i Trondhjem i Haab om, at hans Frue skulde arve Farbroderen. Suhms skulde altsaa være blevne boende i Trondhjem og have ventet paa Thomas Angells Død. Efter Suhms Fremstilling maa han og hans Kone have faaet Testamentets Indhold at vide, snart efterat Skiftet havde fundet Sted; thi det var ikke Skiftet alene, men ogsaa Testamentet, som foranledigede Suhms til at bestemme sig for at forlade Trondhjem.

** Kvægsygen, som var epidemisk i Danmark i Aarene 1746—51, brød paany ud 1762 og standsede først 1773. I Aarene 1762—63 døde der 254,994 Hoveder. Extraskatten blev paalagt ved Forordning af 23. September 1762, og den ramte baade Danmark og Norge.

og trykker og ruinerer den paalagte Extraskat Bonden saavel som Herremanden overmaade.«

Skiftet imellem Thomas Angell og Suhms blev indirekte Aarsag til, at en anden Mand forlod Trondhjem, nemlig Rektoren ved Kathedralskolen der, Mag. *Gerhard Schøning*. Da han rejste fra Trondhjem var han ikke mere Rektor, men Professor i Historie og Veltalenhed ved Sorø-Akademi. I en Karakteristik af Schøning fortæller Suhm⁵⁹, at til hans Beslutning om at overtage det nye Embede »var den sande og eneste Aarsag denne, at vi ej kunde skilles ad.« Det synes at være vel stærke Ord, Suhm her bruger, men Sammenhængen kan vist udredes. Embedet som Rektor ved Trondhjems Kathedralskole var for Schøning, som Suhm skriver, »et tungt og vanskeligt,« og om ogsaa Schøning var en samvittighedsfuld og dygtig Skolemand og Rektor, saa kunde han dog nok længes efter en Virksomhed, som gav ham mildere Dage — rigtignok med mindre Indtægter — og som bedre stemmede med hans udprægede videnskabelige Sands og Interesser. Samlivet og Samarbejdet med Suhm, der var plejet i saa mange Aar, var blevet saa vigtigt, saa indholdsrigt, at der vilde fremkomme et Tomrum for ham, hvis han forblev i Trondhjem, efterat Suhm var rejst derfra, og som han vanskelig kunde undvære Suhm og hans Hus, saa kunde han vanskelig undvære Suhms Bogsamling. Der var Tid nok til at overveje Forholdene og deres mulige Udvikling fra den Tid, Suhm havde besluttet at forlade Trondhjem og til henimod den Tid, da Beslutningen blev sat i Værk. Og hvem veed, om ikke maaske Suhm skjød sin Bortrejse ud, for at Schøning imidlertid kunde faa et Embede, som tiltalte ham, saa at de kunde følges ad til Danmark? At der paa den ene eller anden Maade maa være blevet arbejdet i Kjøbenhavn, for at skaffe Schøning et saadant Embede, synes utvivlsomt. Thi den hidtilværende *Professor eloquentiæ et historiarum* ved Sorø Akademi, *Johan Ludvig Christian Pontoppidan*, blev udnævnt til Professor Theologiæ ved Akademiet og Præst til Sorø, Pedersborg og Kindertofte, samme Dag, den 22. Februar 1765, som Schøning blev udnævnt til at være hans Eftermand som *Professor eloquentiæ et historiarum*. Enten maa der i Kancelliet have ligget en staaende Ansøgning fra Schøning om at faa et Embede som det, han fik, naar et saadant blev ledigt, eller ogsaa maa den

Mand, som indstillede ham til Professoratet i Sorø, have vidst, at han trøstigt kunde gjøre dette Skridt, fordi Schøning med Glæde vilde tage imod det. Mon denne Mand ikke var Otto Thott?

Det meste af hvad der er fortalt om Suhm under hans Ophold i Trondhjem har handlet om hans Studier og hans Skrifter; om ham selv og hans private Liv er der derimod sagt meget lidt, fordi der saa godt som ingen Efterretninger ere bevarede herom. Derfor kan det nok forsvares, at det følgende Stykke meddeles her⁶⁰, da det er nedskrevet af Suhm selv, dog ikke for at Efterverdenen engang skulde læse det; men han førte stadig Journal og holdt Regnskab med sig selv, og ganske tilfældig er dette Stykke blevet bevaret. Det lyder saaledes:

Journal over mit levnet.

den 17 Martii 1764 eftergivet en af mine bønder, som havde flyttet sin gaard, 8 Rdl. 1 ort 6 β , som han var mig skyldig.

den 18 vilde han derfor forære mig en ost, men jeg betalte ham for den.

d. 20 lovet at give aarlig 30 Rdl. til underholdning af Lorentz Urgell*, som sidder paa Munckholmen.

d. 23 mødt en slave, som bad om almisse; Veiret var kaaldt. Jeg var indforet; gik derfor forbi uden at svare; siden fortrød det mig, men det var ei nok; jeg burde have gaæet efter ham, og givet ham.

d. 24. eftergav jeg Christopher Grøn renter af capital 395 $\frac{1}{2}$ Rdl. fra 1 februarii 1764 til 23 martii.

d. 25 spilt kort med et fruentimmer, som jeg bar estime for; jeg var lykkelig; thi hun tabte; hun blev vred, holdt ikke contenance, slængte kortene paa bordet, og spille sans prendre, naar jeg havde mediateur, og kastede; men jeg holdt contenance. Saa snart spillet var ende, var hun i sin sædvanlige humeur. Saadanne folk burde ey spille**.

d. 3 April givet fogden Ibsen 10 Rdl. til at opbygge en stue for sig, da han ellers med kone og børn maatte fryse. Han er langt ud beslægtet med min kone, og blev for mange aar siden afsat formedelst negligence i sit æmbede.

* Efternavnet er maaske urigtigt, da de første Bogstaver i det ikke kunne læses med Sikkerhed.

** Det Spil, som blev spillet, var vist Kvadrille, en Slags Lhombre.

d. 6. Peer Eriksen Beckes søn fra Nordlandene var hos mig, og havde onde bergværker. han var fattig. jeg mærkede hvortil det sigtede og gav ham $7\frac{1}{2}$ Rdl.*

d. 18 April var Madame Hedemark hos mig. Til hendes mand, som er lieutenant havde jeg laant 20 Rdl. Nu har han faaet sin afskeed. Jeg eftergav derfor hende bemældte penge.

d. 25. skreg Fritz meget hvorover jeg blev saa ophidset, at jeg med ild klemmen gav 2 saa stærke slag paa Døren, at der blev 2 temmelig dybe huller efter. Det var ilde giort, thi man bør vel straffe børn, men alt uden vrede.

d. 15 Maji eftergivet Ole Sivertsen Snedker rente af 80 Rdl. fra 29 april til datum.

d. 26 vedtaget at give 24 Rdl. aarlig til min amme Karen, som er gift med Ebbe material kudsk ved bremerholm i Kiøbenhavn.

Det er ikke meget, der indeholdes i dette Stykke; men det giver dog enkelte Bidrag til Suhms Karakteristik, f. Ex. til Oplysning om hans gode Hjærtelag, naar det kom an paa at hjælpe andre.

»Rejsen ned til Kjøbenhavn gik for sig i Juli Maaned 1765,« fortæller Nyerup⁶¹, og det er Alt, hvad han meddeler og vi vide om Suhms Bortrejse fra Trondhjem. Det er en saa kort og tør Fortælling, at det nok maa være tilladt, at prøve paa at sætte sig ind i Situationen, og at danne sig en Forestilling om Afskeden fra det nordlige Norges Hovedstad.

Fru *Karen Suhm* skulde forlade den By, hvor hendes Slægt havde været bosat saa længe, hvor hun var født og var voxet op, hvor hun havde levet tretten Aar som Hustru, og hvor hendes Søn, hendes eneste Barn, var født. Det kan næppe være Andet end at hun har følt sig bevæget ved at skulle forlade det ærværdige Bispesæde, ved at tage Afsked med de Ungdoms-Veninder, med de Familier, der hørte til hendes Omgangskreds, for at drage hen til den store Stad og stifte Bekjendtskab med Kredse, der vare hende fremmede, og leve Resten af sit Liv i et Land, hvis Karakter er saa forskjelligt fra hendes Fødelands.

* Tallet er ikke tydeligt skrevet, men bør dog næppe læses som 72. Over Linien, som er den øverste paa anden Side, er indskudt: »skillige projecter for angaa . . . [utydeligt skrevet]. Disse Ord skulle vistnok forbindes med Noget, der har staaet paa Forsiden af det næste Blad, som ikke er bevaret.

Professor *Schøning* var bleven gift 1756 med *Frederika Hveding*, hvis Fader, med Titlen Justitsraad, var By- og Raadstueskriver i Trondhjem, og han førte nu sin Hustru ned til Danmark; de havde ingen Børn at vogte paa paa Nedrejsen, thi Ægteskabet var barnløst. Ogsaa Fru *Schøning* havde Veninder at tage Afsked med, ogsaa hun skulde skilles fra Fødeby og Fødeland, ogsaa hun skulde træde ind i nye Forbindelser, naar hun kom til Sorø. Skoleembedet havde været trykkende for *Schøning*, og det var vel snarest med Tilfredshed, at han slap bort fra det. Men det er dog vist gaet ham, som det saa ofte er gaet, naar en Rektor forlader den Skole, hvis Styrer han har været, de Lærere, som have været hans Medhjælpere, de Unge, hvis Vejleder han har været, at der var visse Strengte i Hjærtet, som kom til at bæve.

Og endelig *Suhm*! Han var kommen til Trondhjem med et bestemt Formaal, og dette Formaal var naaet. Han havde ægtet en Kvinde, der bragte med sig en betydelig Formue, ved hvilken hendes Mand kunde blive sat i Stand til at virke for Literaturen og Videnskaben. Han havde tilbragt fjorten Aar i Trondhjem, i Stilhed og Ro, fredelige Aar ofrede til Studier og Arbejder, Aar i hvilke Planer bleve lagte til Foretagender, som i kommende Tider skulde blive bragte til Udførelse. Naar han skulde forlade Trondhjem, skete det vistnok ikke uden Taknemmelighed for alt Godt, der var faldet i hans Lod i denne By, men vistnok ikke uden nogen Bitterhed ligeoverfor den Mand, som gav den ydre Anledning til at han og hans Kone rejste fra Trondhjem, men dog vel med gode Forhaabninger om, hvorledes det vilde gaa ham i Kjøbenhavn.

Det var de Bortrejsende. Og nu de Tilbageblevne! Mon ikke mange i Trondhjem følte, at der, idetmindste ligestrax, fremkom et Hul i Stadens Fysiognomi, naar disse to Familier forlod den? Mon ikke adskillige Familier følte, at der vilde opstaa et Savn, naar *Suhms* og *Schönings* ikke mere hørte til deres stadige Omgangskreds? Mon ikke mange Fattige følte, at de vilde komme til at undvære Tilflugtssteder, hvor de vare sikre paa altid at finde Hjælp? Lad os tænke os Rejse-selskabet samlet hos *Schönings* eller hos *Suhms*, lad os tænke os mange af Trondhjems Indbyggere af forskjellig Stand, af forskjellig Alder samlede for at se Selskabet kjøre bort? Lad os tænke os Tegnet givet til Opbrud, og Afskedshilsener bragte

med venlige Tilraab, men bevægede Hjerter, lad os tænke os Vogntoget forsvinde i det Fjærne, og de, som vare komne til stede til Afskeden, forlade den tomme Plads!

Saaledes kan Situationen have taget sig ud for de Samtidige. For Efterkommerne har den Tid, i hvilken Suhm og Schøning levede sammen i Trondhjem, staaet som en mærkelig Episode i Norges Historie. Thi det var første Gang, at flere Videnskabsmænd paa samme Tid i samme By forenede sig om at fremkalde et videnskabeligt Liv i Norge, og ved Stiftelsen af det norske Videnskabers Selskab i Trondhjem skabte et Centrum for det, — mange Decennier før Frederiks-Universitetet i Christiania blev grundlagt, og henimod et hundrede Aar før Videnskabernes Selskab i Christiania blev stiftet. Det lærde Triumvirat Gunnerus, Suhm og Schøning har kastet en Glands over Trondhjem, og Mindet om dem lever i det Selskab, som de dannede og som endnu den Dag i Dag er livskraftigt.

To og tyve Aar senere, 1787, omtalte Suhm i sin »Historie af Danmark,« at Olaf Trygvason anlagde Trondhjem, og han skrev da i en Anmærkning: »Endnu er det en smuk, nærig og vel beliggende Stad, beboet af duelige, artige og belevne Folk, hvor jeg i 14 Aar har levet en meget lykkelig Tid fra 1751 til 1765.« Suhm har altsaa havt Trondhjem i kjær Erindring⁶².

III.

1765—1772. Ankomst til Kjøbenhavn. Benjamin Dass. Suhm bosætter sig i Kjøbenhavn. Et Stykke af en Dagbog fra 1766. Omgangskreds og selskabeligt Liv. Rejse gjennem Landet til Hamborg. Titler. Skrifter: »Om Økonomien, særdeles Norges,« 1771. »Essay sur l'État présent des Sciences, des Belles-Lettres et des Beaux-Arts dans le Danemarck et dans la Norvègue« udgives anonymt 1771; »Samlinger,« 1771—76. Suhms Brugbarhed til at træde i Statens Tjeneste. Suhm og den Struensee'ske Styrelse. Suhm gjør Udkast til en parlamentarisk Forfatning for Danmark, Norge og Fyrstendømmerne 1772.

I de »Berlingske Tidender« for den 6. September 1765 nævnes blandt Indpasserede til Kjøbenhavn *Etatsraad Suhm*

fra Trondhjem, og i det samme Nummer nævnes blandt Udpasserede fra Kjøbenhavn *Professor Schøning til Sorø*. Heraf synes den Slutning at kunne drages, at Schøning er ankommen tidligere til Kjøbenhavn, som han ikke vilde forlade, før Suhms vare komne til deres Bestemmelsessted. Sagen forholder sig dog maaske anderledes; thi i »Adresseavisen« for den 23. August nævnes blandt Rejsende, som havde passeret Helsingør i Dagene 12. til 18. August: »Etatsraad Suhm fra Norge til Kjøbenhavn, Professor Schøning fra Norge til Sorø.« De to Familier ere da vist komne til Sjælland i Fællesskab. Om Grunden til at Suhm har været saa længe om at rejse fra Helsingør til Kjøbenhavn, vides Intet. Schøning nævnes ikke i nogen Avis som indpasseret til Kjøbenhavn, og maaske kan det tænkes, at dette ikke er skeet, fordi han ikke gjorde længere Ophold i Hovedstaden, men strax rejste videre til Sorø, det Sted, hvor han i adskillige Aar skulde have sin nye Virksomhed.

Af det Rejseselskab, som den 28. Juni 1751 forlod Kjøbenhavn, for at begive sig til Trondhjem, vare de to Personer nu vendte tilbage; men den tredie Rejsende var allerede 1753 rejst ned til Kjøbenhavn og stod altsaa rede til at modtage sine gamle Rejsefæller; det var den forrige Rektor ved Katedralskolen i Trondhjem *Benjamin Dass*. Han var ugift og havde følgelig ført et Slags Eneboer-Liv, om han end havde adskillige gode Venner blandt de Mænd, som havde fælles Interesser med ham. Dass var en flittig og hjælpsom Mand, hvilket fremgaar af hans Breve til Suhm. De originale Breve ere nu tabte, men det er en ren Velgjerning, Nyerup har vist mod Dass's Minde, idet han har aftrykt en stor Del af disse Breve, selv om de ikke altid ere aftrykte fuldstændigt. Thi Dass har i dem afmalet sig selv paa en saadan Maade, at der ikke behøves mange Tillæg, for at danne sig et tydeligt Billede af ham. Selv kom han i disse Aar ikke til at fremlægge for Verden noget Resultat af sine videnskabelige Beskjæftigelser, men han hjalp Suhm og Schøning baade med at forskaffe dem lærd Materiale fra Arkiver og fra Bibliotheker, med at købe Bøger og sende disse til dem, og med at læse Korrektur paa de af deres Arbejder, som bleve trykte i Kjøbenhavn, efterat han havde været behjælpelig med at file paa dem! Desuden holdt Dass dem à jour med hvad der foregik i den lærde

Verden i Kjøbenhavn, og det er ikke de mindst underholdende og morsomme Dele af disse Breve, i hvilke han udtaler sine Domme over Personer og Begivenheder, ofte paa en vittig, satirisk Maade*. Endelig maa ogsaa fremhæves hans Hengivenhed for sit Fødeland og hans Klager over det meget, som der trængtes til, for at forbedre og udvikle Tilstandene i Norge, men som enten slet ikke eller kun langsomt blev bragt til Udførelse.

Suhm har paa flere Steder i sine Skrifter talt om Dass, om hvem han siger⁶³, at han »ved sin strenge Dyd og ved sin ugemene Skjøsommelighed har stiftet mere Nytte end mange ved deres Skrifter.« Han gav ham Plads i sin Karakteristik af Schøning: fra Opholdet i Trondhjem »vedvarede Venskabet mellem mig og begge disse Mænd bestandig, og skylder jeg dem meget af det jeg veed.« Han priser Dass som en ærlig Mand, hos hvem dog »Dyden var noget sur, han knurrede ofte paa mig, satte mig ofte tilrette, modsagde mig og mine Tilbøjeligheder ofte, men forsvarede mig som en Løve, naar jeg var fraværende. Dersom jeg havde gjort en Ugjerning, vilde jeg have taget min Tilflugt til ham, betroet mig ham; han havde skjældt mig ud, kaldet mig *Bestia qvi* [ø: et Bæst], med hvilket Tilnavn han bærede dem, hvis Gjæringer mishagede ham; men han havde taget sig af mig, og søgt at redde mig endog med sit Livs Forlis . . . Af mine øvrige Venner kom Schøning og Hjelmstjerne ham nærmest i Trofasthed, Fasthed og Ubøjelighed i at sige deres Mening lige ud.« Der er tidligere meddelt Prøver paa, hvorledes Dass var en god Mentor for Suhm i literære Anliggender.

Da Suhms vare vendte tilbage til Kjøbenhavn, indtraadte der en Forandring i Benjamin Dass's Levevis, thi han kom snart

* I et Brev skrevet den 27. Aug. 1757 (Suhms Skrifter, XV., S. 268—69) omtaler *Benjamin Dass* Klopstocks da udkomne Tragedie »Der Tod Adams:« »Han fingerer og drømmer derudi efter eget Behag saa meget om Adam og hans Død etc., at man skulde tænkt, han vilde supplere Mosis Beretning. Hvad gjør ikke Tydsken for Penge?« Det er maaske første Gang her, at man støder paa disse bevingede Ord paa Dansk; *O. Arlaud* mener, at *Wessel* har først brugt dem i Fortællingen *Stella* — *Wessels* samlede Digte udg. af *I. Levin*, Kbh. 1862, S. 116: »Hvad gjør Vildtydsken ej for Penge?« S. 133: »Hvad gjør dog Tydsken ej for Penge?« —, hvilken Fortælling er fremkaldt af *Goethes* Drama »*Stella*,« der udkom 1776. *O. Arlaud*, *Bevingede Ord*, Kbh. 1878, S. 290; det er her oplyst, at Sætningen ikke er original dansk.

til næsten at høre til Suhms Husstand; han spiste hos dem, han havde Værelse i deres Gaard til sit Bibliothek og havde i det Hele et godt og sikkert Tilhold hos dem. Nogle Aar efter flyttede han til Sorø, for at være sammen med Schønings,

Suhm.

men, da Schøning 1773 tiltraadte sin store norske Rejse, vendte Dass tilbage til Kjøbenhavn; han var endnu svag efter et Slagtilfælde, som havde ramt ham allerede før han tog til Sorø, hvorfor han nu lagde sig ind paa Frederiks Hospital, og her døde han 69 Aar gammel, den 5. Maj 1775, nogle Maaneder før

Schøning vendte tilbage fra Norge. Under hans Svagheds Tilstand, medens han laa paa Hospitalet, blev der vist ham al mulig Hjælp og Pleje af Suhms, hvorfor Schøning fra Trondhjem bragte Fru Suhm sin hjærteligste Tak i et Brev til Suhm skrevet fra Trondhjem den 2. September 1774*.

Allerede den 22. Juli 1768 havde Dass oprettet sit Testamente, i hvilket han indsatte Suhm til Executor. Han skjænkede sine Bøger til Schøning med den Betingelse, at de efter Schønings Død skulde tilfalde det norske Videnskabers Selskab i Trondhjem, og han fastsatte, at »alle Mønter af Specier og andre Sorter af hvad Navn de være kan, som derudi findes — o. i det røde lakerede Skrin, som staar hos Hr. Etatsraad Suhm til Forvaring, — ere overladte Hr. Etatsraad Suhm, imod at han svarer for hver Specie-Rigsdaler otte Mark danske, hvad enten de ere rare eller ikke, og for de øvrige mindre Sorter, efter deres Gehalt og sædvanlige Værdi; og Beløbet for alt uddeles, som oven er meldt, imellem mine Søstre. Dette er det mindste, som Hr. Etatsraad Suhm af mig kan nyde, til Erkjendtlighed for alle de utallige Velgjerninger, som jeg af ham og hans Hus har oppebaaret i saa mange Aar, og haaber jeg, at mine Arvinger ikke tage til Mistykke, at jeg skjænker ham mine danske Mænds Kobberstykker, som findes paa det yderste Kammer hos bemeldte Hr. Suhm, hvor mine Bøger staa; deres Beløb kan ej agtes mere end 60 Rdl. i det højeste, men som Samlingen kan være vanskelig at bekomme, saa er dette det mindste han kan have for sin Umage som Executor testamenti . . . Min Begravelse har Hr. Etatsraad Suhm lovet at besørge.«

De Udtalelser, her er fremdragne, vidne om, at der har hersket et smukt Forhold mellem Dass og Suhms bygget ikke mindre paa gjensidig Agtelse end paa oprigtig Hengivenhed. Udtalelserne ere samlede paa dette Sted, fordi der ikke i det Følgende vil blive Lejlighed til at tale om Benjamin Dass,

* Portrætet af *Benjamin Dass*, som her er gjengivet i Træsnit, er malet paa Træ, og det ejes af det kgl. norske Videnskabers Selskab i Trondhjem; det er kun et lidet Maleri, Malerens Navn kjendes ikke. Det samme Maleri er tidligere benyttet til Træsnittet i Skriftet: »Trondhjem i Fortid og Nutid.« Horten 1897, S. 175.

den første der gik bort af de Rejsefæller, som fulgte med hverandre til Trondhjem i Sommeren 1751.

Hvorledes Suhms indrettede sig strax efter deres Ankomst til Kjøbenhavn*, vides der ikke Noget om. Det er jo muligt, at de den første Tid have havt Bolig hos Admiralinde Suhm; men det kan næppe have varet længe, før Suhm søgte at komme i Besiddelse af en Bolig stor nok til at rumme det meget, som han ejede, og en saadan fandt han i en Ejendom — Rosenborg Kvarter Nr. 72 og 102 — i Pustervig, der indtog en stor Del, maaske den største Del, af den nuværende Hauser Plads, som senere en Tid blev kaldet »Suhms Plads.« Skjødet paa denne Ejendom fik Suhm udstedt den 28. Maj 1766. Her fik han Plads til sin Bogsamling, som den svenske Lærde *Johan Henrik Lidén*, der i Juni 1768 besøgte Kjøbenhavn og i sin Dagbog har beskrevet hvad han da fik at se⁶⁴, angiver til at bestaa af 12000 Bind —, til sit Møntkabinet, til Konchylie- og Naturaliesamlingen, og til mangfoldige Kuriosa. I Haven saae Lidén i to Lysthuse en Mængde Naturalier opstillede**. Foruden denne Ejendom købte Suhm en beskeden Lystgaard i den saa smukt beliggende Landsby Øverød, hvor Familien laa paa Landet om Sommeren; den bærer den Dag idag Navnet »Suhms Minde.«

Suhm var en ivrig Blomsterven og her paa Landet kunde han ret hengive sig til at syle med sin Have. Efter hans Død,

* Ikke for at fremkomme med nogen Anke, men for at vise ved et Exempel, hvorledes Historier kunne leve længe, uagtet det de fortælle er aldeles umuligt, skal her anføres følgende Historie, som læses i Frederik Barfods Fortællinger af Fædrelandets Historie: I Aaret 1765 »drog Suhm tilbage til Kjøbenhavn, hvor han modtoges af sin Fader med et glimrende Gilde. I halvtredsindstyve Aar stod Salen urørt, hvor dette Gilde havde fundet Sted, og af de prægtig udskaarne Egestukkaturer, hvormed den var prydet, findes der endnu Levninger i Overekvipagemesterens Bolig.« Denne Notits finder man i Udgaverne af den nævnte Bog fra 1853, 1858, 1869, men i den fjerde Udgave fra 1874 finder man den ikke mere; og der var god Grund til at fjerne den, thi Admiral Suhm var død 1758, henimod 7 Aar før Sønnen kom tilbage fra Trondhjem til Kjøbenhavn. — Det er jo ikke umuligt, at Admiral Suhm har gjort et stort Gilde for sin Søn og Svigerdatter, da de i Aaret 1754 vare paa Besøg i Kjøbenhavn, og at Spiren til hin Fortælling kan søges i en saadan Begivenhed.

** Paa et stort Kobberstik i Müllers Pinakothek, 17. Bind, Tavle 22, som fremstiller Kjøbenhavn i Fugleperspektiv og vistnok er fra Tiden c. 1770, seer man afbildet et anseligt Hus med syv Fag i flere Etager, med et

da Lystgaarden skulde sælges ved Auktion, blev Haven beskrevet paa følgende Maade: »En stor Frugt- og Kjøkkenhave indhegnet med 91 Fag Plankeværk, 24 Espallé-Plankeværk, en Ferskenkasse, endel Vinranker, 9 Mistbænkekasser med 21 Vinduer, en Fiskepark og omtrent 200 Frugttræer. Paa den anden Side af Vejen en stor Hauge med 122 Fag Stakitværk, hvori adskillige Frugt- og andre Træer, samt et Orangehus, 5 Fag langt, 3 Fag dybt; imellem de tvende Hauger en Allee af høje »voxne Lindetræer.«

Af Suhms Dagbøger er der bevaret et Stykke fra 1766 og et fra 1767. Om de end ikke ere meget indholdsrige, saa findes der dog en Del Enkeltheder i dem, saa at man nok kan beklage, at der ikke er kommet meget mere af Dagbøgerne til Efterverdenen.

Det ene Stykke gjælder kun de to første Uger af Januar Maaned 1766⁶⁵, og Notitserne, som findes her, dreje sig egentlig kun om det selskabelige Liv, Suhms førte. Dagbogen begynder saaledes: »D. 1. Januarii kjørte jeg Klokken ti paa Slottet. Var i Forgemakket. Gik i Prædiken. I Enkedronningens Forgemak Kl. 11, siden ved Couren, kom hjem Kl. 2. Rantzau og Graa spiste hos os. Toge om Eftermiddagen imod Visiter. Vare siden i Visiter, kom til Hjelmstjernes, hvor vi bleve. Spilte der Kort. Det var hans Geburtsdag. Der var 21 Personer. Kom hjem Klokken 1.« For den 4. Januar noteres: »Spiste vi alene Middag og Aften. Om Eftermiddagen gjorde jeg 26 Visiter. Min Kone tog hjemme mod Visiter.« Man faar at vide Navnene paa flere af de Familier, der hørte til den Suhmske Families Omgangskreds, saaledes; Hjelmstjernes, Etatsraad Heltzens, Etatsraad Lixdorfs, Justitsraad Lange-

højt Tag med en Frontespice paa Midten, og to Skorstene, liggende ved Enden af Pustervig tilvenstre med Façaden mod Vest. Det er det Hus, som Suhm har ejet. Dette Hus stødte op til et andet endnu større, som strakte sig over mod Husrækken i Aabenraa og dannede en Grændse mellem en ubebygget Plads, fra hvilken der var Udkjørsel til Aabenraa, og den store Have, som strakte sig henimod Husrækken i Landemærket, til hvilken Gade der var en Udkjørsel fra Haven. Saaledes er Grunden afbildet paa Kortet over Rosenborg-Kvarter i Samlingen af Kort over Kvartererne i Kjøbenhavn, tegnede af Overkonduktør *Christian Gedde* 1757. Gl. kgl. Samling, Fol., Nr. 729, i det st. kgl. Bibliothek. Ejendommen havde tilhørt Etatsraad *Gotthilf Just Fabricius*, der døde den 7. Maj 1766, 63 Aar gammel; han var en af den Tids betydelige Handelsmænd i Kjøbenhavn. Dansk biografisk Lexikon, V., S. 37.

beks, saavelksom ogsaa Navnene paa flere af de Personer, der kom meget hyppig til Suhms, saaledes Dass og Graa, der ere vel bekendte fra den foregaaende Skildring, Etatsraad Ancher Andreas Suhm, Assessor i Højesteret, Peter Frederik Suhms Slægtning, Professor Guldborg. En meget stadig Gjæst var »Rantzau,« uden at denne Ven er nærmere betegnet. Naturligvis ere Suhms Moder og »Cousine Lerche« ogsaa nævnede, de spiste fra den 9. Januar hver Dag hos Suhms. Den 10. Januar var Suhm i »Videnskabernes Societet hos Gehejmerraad Thott fra 6 til 8.«

Af et Brev, som Langebek skrev den 20. Maj 1767 til *Niels Reinhold Brocman* i Stockholm, faar man at vide, at Suhm, »saalænge han ikke ejer noget Landgods, om Sommeren gjennemrejser snart en og snart en anden af Provindserne, saaledes gaar han i Aar til Holsten og Hamborg.« Om disse Sommerrejser hører man Intet fra Suhm selv, som ikke omtaler dem i sine Skrifter. Men om Rejsen til Holsten og Hamborg er der Noget at meddele, thi det andet Stykke Dagbog er for en stor Del ført paa denne Rejse. Det gaar fra 13. til 26. Maj og fra 12. Juni til 9. September 1767. I Maj vare Suhms hjemme i Kjøbenhavn og havde den 13. hos sig til Middag: Klevenfeldt, Fuldmægtig Kølle, Provst Hee, Jensenius, Oeder, Graa, Rantzau, Suhm; Aften Dass, Rantzau, Langebek og Søn. »Vi spiste de første Asparges.« Der indtraadte en Forandring i Suhms Familieforhold den 26. Maj, thi »Middag Klokken 12 døde min Moder Hylleborg Cathrine Lerche, salig Admiral Suhms Enke, paa Øvregaard, gammel 66 Aar, 1 Maaned, 17 Dage.« — I Juni foretog Suhm og Fru Suhm en Rejse til Hamborg, den længste Rejse Suhm nogensinde kom til at gjøre mod Syd. De forlod Kjøbenhavn den 12. Juni, besøgte Schønings i Sorø d. 13., rejste gennem Fyn til Jylland, hvor de i Vejle »gik Jomfruvejen,« og derfra Kl. 9 den 19. Juni tog over Jelling, Engelsholm, Vejle, til Horsens, hvortil de ankom om Aftenen Kl. 9. Derefter er der en Lakune i Dagbogen, som atter begynder den 15. Juli, da Suhms fra Elmshorn kom til Hamborg, hvor de opholdt sig til den 26. Tiden benyttede de godt til at se sig om i Hamborg og Altona, og til at gjøre mangfoldige Besøg i disse Byer. Fra Hamborg gik Rejsen til Lybek, saa til Eutin, Pløen, Bordesholm, Kiel, Eckernförde,

Flensborg, hvor Besøg blev gjort hos Professor O. H. Møller* og hos flere Medlemmer af den ansete Kjøbmands-Familie Feddersen, — en af denne Familie, *Nikolai Feddersen*, Præsident i Christiania, var gift med Fru Suhms Cousine, *Ditlevine Collett*. — Over Haderslev, Aarø sund, Assens kom de til Søbo, til Etatsraad Scherewien, hos hvem Opholdet varede fra den 13. til den 27. August med Udflugt til Omegnen. Den 29. kom Suhms til Schønings i Sorø, hos hvem Opholdet varede til den 7. September, med Udflugt den 4. til Næsbyholm, Bavelse og Glumsø. Den 10. September kom de Rejsende tilbage til Kjøbenhavn.

Dagbogen viser, at denne Rejse har været en Forlystelsestour og ikke har været anlagt paa at gjøre Studier. Man kommer ved at læse de korte, tørre Optegnelser til at tænke paa de Dagbøger, Jakob Langebek førte 20 Aar tidligere paa sine to Rejser i Sjælland og i Fyn, hvor han har gjort saa mange antikvariske og historiske Notitser. Men dels har vel Langebek havt den Hensigt med sine Rejser at gjøre Studier i historisk Retning, dels kan man ikke vide, om ikke Suhm har gjort Optegnelser, som ikke ere blevne indførte i Dagbogen, men ere komne til Gode i hans Danmarks Historie. Suhms Rejse maa have været meget lærerig for ham, da han fik saameget at se af Slesvig og Holsten, og blev bekjendt med Byer som Hamborg og Lybæk, og han gjorde ogsaa interessante Bekjendtskaber med fremmede Lærde. Flere af disse vare betydelige Mænd, saaledes i Hamborg *Johan Melchior Goeze* (f. 1717, d. 1786), Præst ved Katharinakirken og Stridsmand for Christendommen imod den frie Tænkning, medens *Hermann Sam. Reimarus*, Professor ved Gymnasiet (f. 1694, d. 1768) og *Gotthold Ephraim Lessing* (f. 1729, d. 1781), som dengang boede i Hamborg, hvor han deltog i Ledelsen af Theatret, vare Fremskridtsmænd, saa at det kan have været vanskeligt for Suhm, der var social Frihedsmænd, men religiøs Konservativ, at balancere mellem de Retninger, som han fandt repræsenterede

* *Ole Henrik Møller* (eller Møller), f. 1715, var en Søn af Rektor i Flensborg, *Johan Møller*, Forfatter af Værket »Cimbria literata.« Han opholdt sig i Kjøbenhavn fra 1738 til 1750, da han tiltraadte Embedet som Rektor ved Flensborg Kathedralskole. O. H. Møller, der døde 1796, er vel bekjendt som en usædvanlig flittig Genealog og Personalhistoriker. Han var i nogle Aar Professor honorarius i Literærhistorie ved Kjøbenhavns Universitet.

ved disse Mænd. I Altona besøgte Suhm *Gottfried Schütze*, der var Professor i Historie og Græsk ved Gymnasiet i denne By og var bekendt som filologisk og archæologisk Forfatter (f. 1723, d. 1802), og i Lybæk hilste han paa den ansete Rets-historiker, Syndikus, senere Domprovst, *Johan Karl Heinrich Dreyer* (f. 1719, d. 1784), »min gode Ven, den fortræffelige Syndikus Dreyer,« skriver Suhm senere⁶⁶. Der kunde blive Stof nok til Samtale med disse Mænd, og til Menings-Udvexling, især hvis Besøgene ikke vare hvad man kalder franske Visiter.

Suhm har ført Dagbogen med minutios Nøjagtighed f. Ex. ved at anføre de enkelte Rejsers Længde, Ankomst- og Afrejse-Tiderne, hvor mange Skridt forskellige Kirker eller Spadsere-toure vare lange, og, hvad der især bør lægges Mærke til, Notitser om, hvilke Planter han første Gang saa i Blomster i de forskellige Byer, som han passerede, Vidnesbyrd om hans Kjærlighed til Planteverdenen.

Efter Dagbøgerne at dømme levede Suhms et ret selskabeligt Liv i Kjøbenhavn; deres bedste Omgang fandtes dog hos de Familier, hvor Manden havde Interesser for Videnskab, især den historiske, og for Literatur fælles med Suhm. Det var i saadanne Kredse, han fandt sine kjæreste Venner. Hans Liv gled roligt hen i adskillige Aar, og naar *Lidén* i Aaret 1768 skriver i sin Dagbog om Suhm, at han »er, som mig tykkes, en af de faa lykkelige Mennesker. Ejer af alt hvad man kan ønske sig, har han et »nøgdt« og stille Sind, er ikke afhængig af nogen, søger sin Glæde i sit Hjem (»inom sig«) og blandt sine Bøger, hvilke han godt forstaar at benytte og blandt hvilke han trives bedst,« saa stemmer det godt med hvad Langebek skriver til *Lidén* den 28. Juni 1771⁶⁷: »Hr. Konferentsraad Suhm med sin Familie lever vel og er paa Landet. Han er en lykkelig Mand og kan give hele Verden en god Dag.«

Den Titel, som Langebek har givet Suhm i dette Brev, fik Suhm ved kongelig Udnævnelse den 29. Januar 1769. Fra det foregaaende Aar maa et Brev fra Suhm til Greve *Otto Thott* skrive sig, som Nyerup har meddelt et Stykke af og hvis Indhold er betegnende for Suhm. Denne siger nemlig: »Hvad Konferentsraadtitulen anbelanger, da er det en Værdighed, som jeg aldrig haver attraaet og som jeg vil bede Deres Højrevelige Excellence om at tro mig til, at jeg ligesaa fuldt

med Taknemmelighed skal erkjende dette Deres gjorte Tilbud, som om det blev opfyldt i Gjærning, og at mig ingen større Grace kan vederfares end denne, at der aldeles ej tænkes paa mig, forsaavidt bemeldte Karakter angaar. For det øvrige og i andre Tilfælde vil jeg altid have udbedet Deres Højgrevelige Excellences Grace, da jeg med den dybeste Submission forbliver etc.« Denne samme Sag omtaler Suhm i et Brev skrevet den 22. April 1769 til Biskop Gunnerus i Trondhjem (trykt i Tillægget): »Førend Kongen rejste ud ifjor tilbød Grev Thott mig at blive Konferentsraad med Vilkaar at sidde i Højesteret. Men jeg undskyldte mig med min svagelige Helbred og med de historiske Arbejder, som jeg havde under Hænder; bad ham tillige aldrig mere at tænke herpaa, da det var en Værdighed, jeg ej attraaede. Men iaar gjorde han Titulaturen færdig, førend jeg vidste noget deraf og uden Vilkaar.« Man kan vist være sikker paa, at Suhm her har udtalt sit Hjertes Mening hvad ydre Hædersbevisninger og Titler angaar, at de vare for ham hvad man kalder Adiaphora, o. ligegyldige Ting. Og saa gik der dog ikke ret mange Aar hen, før han fik en ny Titel, thi den 29. Januar 1774, paa Kong Christian den Syvendes Fødselsdag, blev han udnævnt til Kammerherre.

Det vil nu blive Opgaven, at skildre Suhms Forfatterskab i Tiden til 1782, da det første Bind af hans »Historie af Danmark« udkom. Men for at kunne give en samlet Oversigt over de forskjellige Forarbejder og de forskjellige Skrifter, som indledede dette Suhms Hovedværk, vil intet af dem blive omtalt her, hvor derimod alle de andre Arbejder, politiske og æsthetiske, som udkom i disse Aar, ville blive fremdragne, ikke altid i chronologisk Følge, men grupperede saa godt som det lader sig gjøre.

Det første Skrift, som skal nævnes, har Titlen: »Om Oekonomien, særdeles Norges. Af Peter Friderich Suhm. Kjøbenhavn 1771.« Trykt hos Brødrene Berling, 8°, 96 Sider. Det indeholder den Afhandling med Titel »Om »Oekonomien«, som allerede udkom 1763 i de »Trondhjemske Samlinger,« og bragte saaledes ikke Publikum noget Nyt, med Undtagelse af nogle Anmærkninger, »som for nærværende Tid kunde maaske ej være ganske unyttige.« Anmærkningerne ere skrevne i en meget frimodig Tone og i dem fremsætter Suhm sine Ønsker i frisindet Retning, f. Ex. om at der maatte blive til-

staaet Island fri Handel*. En Anmærkning føjet til Afsnittet om Brændevins-Drikningen i Norge vil vise, hvorledes Suhm udtrykte sig: »Det er beklageligt, at Brændevinet, hvis Brug man havde begyndt at indskrænke, er siden bleven gjort til et Regale hos os, endskjøndt dets Brug er saa højt skadeligt ej alene Moraliter, men endog Politice. Herudi er det ej godt at følge Ruslands Exempel. Dyd, Sundhed, Folke-Mængde, Overflødighed af Korn, vedvarende og sikre Indkomster bør dog vel anses højere end en lumpen og ringe Penge Fordel for en kort Tid.« I en anden Anmærkning læser man en nøjagtig Angivelse af Datoer for Foraarets Frembrud i Kjøbenhavn i Aaret 1766 ved Iagttagelser af, naar Planterne stode i Grønt og med udsprungne Blomster, til Sammenligning mellem Klimaet i Kjøbenhavn og Klimaet i Trondhjem. Den største Anmærkning udgjør selve Slutningen af Bogen; her giver Suhm sit Bidrag til Forhandlingerne, som vare i fuld Gang, om Oprettelsen af et Universitet i Norge, hvilket han mener bør ligge i en af de mindre Stæder ved Søen som Christianssand, ikke for nær ved den svenske Grændse og derfor vest for Christiania, i en By, hvor man strax kunde købe Gaarde til Professorerne. I »Adresseavisen« for 1771 bleve fra den 3. September ikke faae Stykker af denne lille Bog aftrykte.

I Anmeldelsen af dette Skrift, som læses i »Kritisk Journal⁶⁸« udtales Glæde over, at en Mand, »der er i en Forfatning, hvori mangen anden skulde holde sig privilegeret til Ørkesløshed, anvender sin Tid og Ledighed (*otium*) til at udbrede allehaande nyttige Indsigter iblandt sine Landsmænd«. I Anledning af Suhms Ord om Lønningen for Professorerne ved det norske Universitet, at »ved en ringe Løn tvinges vel Professores til flittigen at holde Collegier . . . desuden erhverves den sande Lærdom ej ved Collegier men alene en superficiel,« bemærker Anmelderen: »Den sidste Tanke er noget

* Suhm har flere Gange udtalt sig for, at Handelen paa Island skulde gives fri, men det har vist mere været som et idealt Ønske end som et Resultat af nøjagtige Undersøgelser. Der var mange paa den Tid, som delte Suhms Mening, men *Jón Jónsons* Afhandling i »Historisk Tidsskrift,« 6. R., 6. Bd., S. 535 ff.: Den danske Regjering og den islandske Monopolhandel, nærmest i det 18. Aarh., synes at vise, at den frie Handel paa Island ikke vilde have havt de gunstige Følger, som man havde tænkt sig, at den vilde have ført med sig.

utydelig, og i Førstningen troede vi, at Hr. Forfatteren erklærede den Lærdom, som Tilhøreren erhverver paa Professorernes Collegier, for superficial; men hans Mening er ventelig, at Professorernes Lærdom bliver kun superficial, naar de fra Morgen til Aften nødes til at læse Collegier for at fortjene Livets Ophold, og ingen Tid have tilovers at studere i for dem selv.«

Det næste Skrift, som Suhm udgav, er skrevet paa Fransk og udkom anonymt. Det har Titlen: »*Essay sur l'Etat présent des Sciences, des Belles Lettres, et des Beaux Arts dans le Danemarck et dans la Norvegue. Par un Anglois. A Friebourg 1771*« 8o, 32 SS. Trykkestedet er fingeret og Bogen udkommen i Kjøbenhavn, saaledes som *J. Worm* har antydet i sit Forfatterlexikon⁶⁹. Det var vel betænkt af Suhm, at han udgav denne Pjece anonymt, thi har han end meget at rose, saa har han endnu mere at dadle, og sin Kritik af mange Forhold udtaler han ikke blot saa aabenhjertig som man kan ønske det, men ogsaa med behørig Bitterhed og Spydighed, og i fordømmende Ord. Han siger saaledes: Alle Folkeslag have gode Tanker om sig selv og foragte de andre, men »*Le paisible Danois approuve tout, hormis son propre país. Peut être que la forme de son gouvernement y contribuë pour quelque chose; étant certain que la liberté élève l'ame et que l'esclavage la deprime. Si nous sommes donc le premier peuple de l'univers, il en faut attribuër la cause à la précieuse liberté, dont nous sommes en possession; mais pour cela nous devons nous garder de mépriser les nations, qui ont le malheur d'être privées de ce trésor inestimable.*« Et andet Sted hedder det: »*La Norvegue est presque entièrement depourvüe des moyens de s'éclaircir. Il me semble que les Danois par une basse jalousie, et par une crainte malfondée, laissent croupir ce Royaume dans l'ignorance. On n'y trouve pas une seule Academie, ni Université, point de Bibliothèque publique.*« Med stor Harme udtaler Suhm sig imod den Ligegyldighed, ja Foragt, som i de højeste Kredse og Stænder blev udvist imod Landets Sprog, og imod de Fremmede, som ofte bleve lønnede godt, medens Indfødte maatte nøjes med Lidet. Skulde man med faa Ord betegne dette Skrifts Karakter, kunde man maaske sige, at Forfatteren i dette ringede med Klokker og raabte Vagt i Gevær — til Advarsel! — Til Oplysning om, paa hvilken Tid af Aaret Skriftet udkom, meddeles følgende Avertissement, som

læses i Adresseavisen 1771 Nr. 177, den 30. Oktober: »Bey Rothens Erben und Proft auf der Börse ist nunmehr wieder zu haben *Essay* [etc.] à 8 β , eine Piece nach welcher bisher so häufige Nachfrage gewesen.«

Af denne Bog udkom der i December Maaned samme Aar en dansk Oversættelse »forøget med Anmærkninger af en Dansk. Kjøbenhavn, 1771, Trykt hos Morten Hallager, boende i store Fiolstræde i No. 196,« 8°, 32 Sider. Anmærkningerne indeholde mest en skarp Kritik over hvad den anonyme Forfatter fortæller og over hans Domme. Samme Aar udkom det originale franske Skrift i en »*Nouvelle Édition corrigée, et augmentée de Notes critiques, par un Danois. A Copenhague, chez Cl. Philibert Imprimeur-Libraire. M. DCC. LXXII**«. Sidst i Bogen meddeler Udgiveren, at han har rettet mange orthografiske Fejl og Stilen, og at han havde kunnet tilføje mange flere kritiske Noter. De orthografiske og stilistiske Rettelser ere saa betydelige, at man godt kan sige, at den nye Udgave er bleven transskriberet. Udgiveren og Kommentatoren var *Karl Friedrich von Hellfriedt*, som dengang var Expeditions-Sekretær i Finants-Kollegiet. Hvem den danske Oversætter og Kommentator var, vides ikke. Hans Anmærkninger ere ikke de samme som Hellfriedts.

I Aaret 1771 begyndte Suhm at udgive et Hefte-Skrift med Titel: »Samlinger, udgivne af Peter Friderich Suhm. Kiøbenhavn 1771.« Trykt hos Brødrene Johan Christian og Georg Christopher Berling. 8°. Det var bygget ganske som Philalethus's Trondhjemske Samlinger, i hvilke dog adskillige Ting vare læmpede »efter Norges Tilstand i Almindelighed og efter Trondhjems i Særdeleshed;« der udkom af dette Skrift første Bind med fire Hefter, og andet Bind med første og andet Hefte, det sidste med Aarstallet 1776.

Det første Binds første Stykke handler om »Religionen« og er skrevet 1765, vistnok i Norge; det har en apokalyptisk Karakter. Det andet Stykke er en Lovtale over »Skrive-Frihed« og er skrevet efter den 14. September 1770, den Dag, da Forordningen om Censurens Ophævelse og om Indførelse af

* Denne Udgave annonceres i Adresseavisen den 4. December 1771; den er et særskilt Aftryk fra »*Choix de nouveaux Opuscles, III., Copenhague 1771,*« S. 257—79.

uindskrænket Trykkefrihed blev udstedt. Der er en Ting, som Suhm især ønsker maa blive Følgen af den frie Presse, nemlig: at den »vil bringe vort Folk fra forfængelige Ting til alvorlige, opmuntre det, udbrede Kundskab, forjage Dorskhed og Søvn, gjøre os igjen til et Folk, som vi have afladet at være, berige, udvide vort Sprog, uden hvilket at holde i Agt og Ære intet Folk kan kaldes et Folk. Thi det Folk, som ej dyrker sit eget Sprog, kan og bør anses for intet Folk, saasom det er et af Hoved-Kjendemerkerne, at et Folk forestiller et vist Folk, er et Folk skilt fra andre, at det taler, skriver, højest agter sit eget Sprog, og ej noget fremmed, det være Tydsk, Fransk eller noget andet, og herudi er just vor Tilstand bedrøvelig. De Store tale ej vort Sprog, læse ej Skrifter, som udkomme paa det, saa at mange kunne være deres hele Livstid i vort Land og dog aldeles ikke forstaa vort Sprog eller og forstaa det ilde; ja de kunne endog besidde Embeder, høje Embeder. Saalænge dette Onde ej hæmmes, saa nytter Skrive-Friheden lidet, saa forestille vi intet Folk, saa faae vi ej nogen national Karakter etc.« Forøvrig fremsættes eller rettere antydes forskjellige Reform-Forslag, f. Ex. Offentlighed i Commerce- og Finance-Sager, »hvilke ere blevne holdte som Helligdomme og skjulte Liggendefæ iblandt os. Det var derfor nyttigt, om i vore offentlige Tidender blev aarligen indrykket tilforladelige Udtog af alle vore Stæders Told-Bøger, saavel over ind- som udgaaende Varer, saa og at de Fortegnelser bleve udgivne, som ere indløbne over alle Indvaanernes Antal og Tilstand i alle Kongens Riger og Lande, og at herefter paalidelige Lister bleve udgivne over alle Døde, Fødte, Ægteviede, af begge Kjøn, Antallet af alle Haandværker etc. grundede paa bemeldte Lister, saa at man kunde see Af- og Tilgangen i alle Nærings-Veje. I Mangel af saadant har den ærlige *Eutropius Philadelphus* maat gjætte sig frem i sin oekonomiske Balance og tage Alting paa en Slump, hvilket for-aarsager, at hans gode Plan er bleven temmelig ubrugbar.« Det er et »Statistisk Bureau,« som Suhm peger paa. — Suhm seer godt Faren ved Skrivefriheden, men »England viser, at Imodsigelse imod Sandhederne haver ikkun tjent til at sætte dem i et større Lys. De slette Skrifter forsvinde desuden af sig selv, de gode blive evig ved. Et slet, forargeligt, ondt, ugudeligt Skrift frembringer ofte gode. Dersom vi ej havde

faaet *Philopatreas*, saa havde vi og maat savne *Philodanus**. « Reform-Forslagene forøges meget betydelig i det næsts Stykke. som handler om »Tarvelighed.« Det et nu ret mærkeligt at se, hvor ivrig en Reformator Suhm her er, og at læse hans Ønske om, at »endel af de her foreslagne Midler sættes strax i Værk og stift holdes over,« thi han gaar frem ganske i Struensees Aand. Lige i Begyndelsen af Stykket gjør Suhm følgende Bemærkning:

»Den tykke og taagagtige Luft, som vi bo i, gjør os vel i Almindelighed jævne, rolige og fri for stærke Passioner, og derved tilbøjelige til en vis Maadelighed i alle Ting. Den pure og rene Luft i Norge seer man tvertimod at gjøre dens Indvaanere mere hastige, opvakte, men derhos mere følende sig selv, og følgelig mere tilbøjelige til stærke Passioner, til hvad der kan gjøre Opsigt, og til Udgifter.«

Blandt Afhandlingerne indtage en særegen Stilling: »Historien af den danske Agerdyrkning og Landvæsen indtil Kong Haralds Død Aar 1080,« hvor der et Sted indskydes følgende Bemærkning: »som vor fortræffelige Etatsraad *Langebek* haver meddelt mig, en Mand, der med Rette fortjener at kaldes baade i Henseende til Lærdom og Modestie den danske *Mabillon*, og om hvilken det var at ønske, at han maatte understøttes ligesom han, paa det man ej engang skal savne den Mand, som man i Live ej har skjønnet paa**.« Afhandlingen fortsættes i det tredie Stykke til Aaret 1202, og i det fjerde Stykke til 1241, i hvilket Suhm giver en Forklaring af Valdemar den Andens Jordebog. Det er første Gang, at dette mærkelige Middelalders-Aktstykke er blevet fremdraget og det for det store Publikum, behandlet i det danske Sprog. Disse Af-

* Under Navnet «*Eutropius Philadelphus*» skrev *E. Pontoppidan* sin »Økonomiske Balance,« 1759. »*Philopatreas*» er Pseudonymet for Forfatteren *J. C. Bie*, »*Philodanus*» er Pseudonymet for *Ove Guldberg*. — Der udkom en anonym Pjece, rettet imod Suhms Afhandling, med Titel: »Et Brev til Forfatteren af de Kjøbenhavnske Samlinger angaaende Skrive-Friheden. Kbh. 1771, Trykt hos August Friderich Stein boende i Skidenstrædet,« 80, 20 Sider, og det blev paa nye trykt med Anmærkninger [af en Anonym] til Forsvar for Skrive-Friheden. Kbh. 1771. Trykt hos Brødrene Berling,« 80, 32 Sider. Angriberen var *Peder Kofoed Ancher*, Forsvareren var *Benjamin Georg Sporon*.

** Et andet Sted siges: »Vort diplomatiske Corpus, hvoraf den første Tome er ved Etatsraad *Langebeks* utrættelige Flid bragt til Ende, venter kun paa Hjælp.«

handlinge slutte sig til de kulturhistoriske, hvilke Suhm tidligere havde skrevet og som ere trykte i det kjøbenhavnske Videnskabernes Selskabs Skrifter.

Paa flere Steder i de Afsnit, der have Overskriften »Blandede Tanker« og kunne siges at være Brudstykker af Suhms Dagbog, taler han paa ny med Varme for det danske Sprog, for dets Fremme ved almindelig Brug i de højere Klasser og for dets Forbedring ved Fremdragelse af gode, gamle Ord, især ved Ord tagne fra det islandske Sprog og fra de danske Dialekter, og han fremhæver den store Betydning, den islandske Literatur har, især den historiske og den poetiske⁷⁰.

Disse nye »Samlinger« ligne de ældre »Trondhjemske« ogsaa deri, at de indeholde Kritiker over Bøger, kun ere disse ikke mere delte i »gode« og »slette.« Bøgernes Indhold er af den forskjelligste Art, og Afvexlingen vidner ogsaa nu om Suhms udstrakte Læsning og udbredte Literatur-Kundskab, thi han taler ikke om noget Skrift uden at han har læst det eller har gennemseet det efter 1765. — I Fortalen gjør han opmærksom paa, at de Bøger, som fortjene at kaldes rent slette enten i Henseende til Stil eller Indhold, ere aldeles udeladte eller dog idetmindste meget sjælden anførte; Øjemedet har været at vejlede Begyndere i Videnskaberne, hvorfor Efterretningerne om Bøgerne ere affattede korte. Suhm haaber, at de, som tro, at han er nogenlunde i Stand til at fælde Dom over Bøger, helst historiske, ville tage til Takke med saadanne korte Efterretninger.

Historikeren, Theologen, Filosofen, Kritiker, Æsthetikeren Suhm havde aldrig personlig villet have Noget at gjøre med Statsstyrelsen, men han var en opmærksom Iagttager af Begivenhederne, og da han i Historien fandt mange Sammenligningspunkter med hvad der skete i hans Fædreland, ligesom han kjendte hvad Filosofer og politiske Tænkere og Skribenter havde skrevet og dømt om Statsformerne og Statsstyrelsen, saa sad han inde med ikke saa lidt positivt Stof, som han kunde gjøre Brug af, hvis en Lejlighed dertil tilbød sig. Under sit Ophold i Trondhjem havde han, som han viste i Afhandlingen om Oekonomi, sat sig ind i norske oekonomiske og finansielle Forhold, og i denne Afhandling som ogsaa i andre af sine Skrifter havde han givet tilkjende, at han ikke

blot kunde se, paa hvilke Steder mange af de tvende Landes Brøst laa, men ogsaa hvorledes der kunde findes Lægedom imod dem. Suhm var i disse Henseender en ivrig Reformven, og det var i frisindet Retning hans Tanker gik. Det kunde derfor nok tænkes, at om han end ikke vilde have med Statsstyrelsen at gjøre, saa var der andre, der Intet havde imod at drage ham ind i den.

Et Vidnesbyrd herom er følgende Notits. Den findes i det store kongelige Bibliothek blandt Werlauffs Papirer, hvor der i Pakke Nr. 23 bevares fire Kwartblade, som indeholde paa Fransk affattede Domme om forskjellige Mænds Brugbarhed til at træde i Statens Tjeneste. Medens *Werlauff* har givet Bladene Paaskriften »faaet af A. Kalls Arvinger,« læses der en anden Paaskrift, skreven, som det synes, af *Suhm* saaledes lydende: »Dette er fundet blandt Grev *Struensees* Papirer.« Den første af disse Mænd, hvem der gives Karakter, er Suhm*. Dommen om ham lyder saaledes: »*Pierre Frederic Suhm Conseiller de Conference, Homme d'honneur, opulent, littérateur, célèbre et modeste, qui n'a jamais pu obtenir aucun emplois publique, mais il n'a pas manqué de servir sa patrie par ses livres qui ont mérité et obtenu l'approbation des savans de toutes les nations; j'ignore la raison pourquoi il n'a jamais été employé, mais je suis persuadé qu'il est en état de mériter de la confiance du Roi, s'il veut entrer en service; je le crois allié à la famille de Moltke, dont cependant il n'a jamais cherché à profiter.*« Det er ikke muligt at sige, hvem der har skrevet disse Karakteristiker; derimod kan det siges, at de ere skrevne saa tidlig som i Aaret 1770**.

Det veed man ikke, om der er gjort Suhm Tilbud om at indtræde i Statens Tjeneste ved denne Tid. Men det tør man

* De andre Mænd ere: Tyge Rothe, Sporon (étudiant à l'Université), Gabriel Linde, Jean Samuel Augustini, Fred. Chrétien Franckenau, Goldberg, Fréd. Chr. Jacobi, Martin Hubner, Pierre Aagaard, Etienne Hofgaard Cortsen, Jean Paul Bager, Guillaume Bornemann, Chrétien Lui [!] Schütz. Dette »Lui« synes at tyde paa, at det er en Dansk, som har skrevet disse Notitser.

** Om Jacobi siges nemlig: »on a de lui« et Skrift om Absalon. At Jacobis Lovtale over Absalon var blevet belønnet med en Pris af Selskabet for de skjønne Videnskaber blev bekjendtgjort i Adresseavisen den 6. Marts 1770; men det blev bekjendtgjort i denne Avis den 27. Juni 1770, at Talen var udkommen.

nok paastaa, at Suhm ikke paa nogen Maade vilde have indladt sig paa at modtage et Embede, medens Struensee var ved Magten. I Katastrofen, som fandt Sted den 17. Januar 1772, ved hvilken Struensee blev sat fra Landenes Styrelse, kom Suhm ikke til at tage Del, men han var dog forinden bleven noget indviet i Forberedelserne til Begivenheden. Først i nyere Tider er der blevet gjort opmærksom paa Meddelelsen om, at Suhm en Dag, kort før Katastrofen skete, talte med Kommandør-Kapitajn og Fabrikmester *Michael Krabbe* om hvad der forestod, at Krabbe udtalte den Mening, at naar Kabalen, o. Struensees Regimente, var bleven dæmpet, vilde det være nødvendigt, at indskrænke Regjeringen, og at Krabbe opfordrede Suhm til at skrive en Plan dertil. Denne Opfordring fulgte Suhm; han nedskrev et Udkast til en ny Regjeringsform og viste det til Krabbe, der syntes godt om Planen⁷¹.

Efter et temmelig ulæseligt Haandskrift, vistnok selve Originalen nedskreven 1772, som Suhm et Aar før sin Død havde givet Nyerup, udgav denne Planen med Overskrift: »Udkast til en ny Regjeringsform. Et Fragment.« i sine »Suhmiana« = 16. Del af Suhms samlede Skrifter, som udkom 1799, Aaret efter Suhms Død. Nyerup vidste ikke, hvad der havde givet Anledning til at dette lille Arbejde var blevet skrevet, og det var vist fordi han indsaa, at det ikke var helt færdigt, at han kaldte det »et Fragment.« Det fragmentariske i det forklares let ved at det er skrevet ned i en Fart, mere for at vise, hvilke Tanker Suhm havde dannet sig om Karakteren i den Regjeringsform, som han tænkte sig indført, end for at fremsætte Tankegangen i en systematisk, afsluttet Form. Der var to Maal, som Suhm havde sat sig, af hvilke det ene var at vise, hvorledes Regjeringsformen skulde indrettes umiddelbart efterat Struensee var bleven styrtet, for at bringe Orden i Sagerne, medens det andet var at vise, hvorledes Regjeringsformen skulde fortsættes for Fremtiden, eller med andre Ord, hvad der skulde ske en enkelt Gang og hvad der skulde ske mange Gange i Aarenes Løb.

I det Følgende er Suhms Plan gjengivet, næsten helt igjennem med hans egne Ord; men der er gjort Forsøg paa at samle, hvad der hører sammen, medens det i Udkastet ofte er spredt paa forskjellige Steder, saaledes at der kan fremkomme

et bedre ordnet Sammenhæng. Planen kommer da til at lyde som følger:

Kongen udsteder strax en Deklaration om, at han for at sætte Souveraineteten [o. Kongemagten] paa en fast Fod, og for at bevise sin Kjærlighed til Undersaatterne, vil sammenkalde Stænderne. Denne Deklaration underskrives ogsaa af Prinds Frederik, at han samtykker.

Kongen besværges strax Artiklerne [i Kongeloven] om Sukcessionen og om den Augsburgske Konfession.

Kongen udsteder dernæst en Deklaration, i hvilken Stændernes Rettigheder fastsættes, og andet mere; denne Deklaration underskrives af Kongen og Prindsen for dem og deres Arvinger og bliver en Grundlov.

Naar Stænderne ere samlede, aflægge alle Embedsmænd, Borgere og Militser en ny Ed paa, at de ville vedligeholde Souveraineteten og Regjeringsformen paa den Maade, som den er fastsat i Grundloven,

at Kongen og alle Frederik den Tredies Descendenter vedblive efter den Orden, som er fastsat i Kongeloven, at regjere Riget og det med en Enevoldsmagt overdraget dem af Stænderne og fastsat paa den Maade, som nu er bestemt i den sidste Grundlov, nemlig

at ingen Skatter maa paalægges, ingen Formering eller Forandring ske i Krigshæren til Lands og Vands, ingen Hovedforandring gjøres i Landets Økonomi og indvortes Bestyrelse, ingen Betjent maa afsættes uden Stændernes og Kongens overensstemmende Vilje, at disse Stænder udgjøre en Samling paa 48 Personer, som stændig [o. bestandig] opholde sig i Kjøbenhavn, som sidde i 3 Aar og derefter afløses af andre 48 og saa siden, som kan sees af Grundloven.

Parlamentet [o. Stænderne] bestaar af 48 Personer. De ere valgte for 3 Aar; de samme Personer kunne ej igjenvælges før efter 9 Aars Forløb. De skulle have aarlig 500 Rdl., som udredes af Valgdistriktet; dog skulle Repræsentanterne for Island og Nordlandene salareres af hele Landets Kasse. Parlamentet holder sine Møder i Kongens Palais. Intet Parlamentsmedlem kan udstødes eller fængsles uden han overbevises om Bestikkelse. Befindes Nogen, at have søgt ved Penge eller anden Fordel at tilkjøbe sig Stemmer, da skal han for bestandig være udelukket fra at komme paa noget Valg. Forseer et Medlem sig med usømmelige Ord mod Kongen eller det kongelige Hus, da kan han af

Parlamentet i Forening med Højesteret dømmes i Bøder, afsættes fra sit Embede etc. Ingen maa indsættes i Parlamentet, som har Betjening ved Hoffet eller i Konseilet. Tager noget Medlem Salarium af Hoffet, da kunne hans Vælgere votere ham ud. —

Danmark deles i 6 Portioner: 1. Kjøbenhavn, 2. Sjælland, 3. Fyen med Langeland, 4. Lolland, Falster, Møen og Bornholm, 5. Aarhus og Aalborg Stift, 6. Ribe og Viborg Stift.

Fyrstendømmerne deles i 3 Portioner: Slesvig i 2, Holsten og Oldenburg i 1. 1 Person af de 3 skal altid være fra Oldenburg eller Delmenhorst.

Norge deles i 6 Portioner: 1—2. Christiania Stift, 3. Christiansand Stift, 4. Bergens Stift, 5—6. Trondhjem, saaledes at Trondhjems og Romsdals Amter danne 1, Nordlandene og Finmarken 1 Portion.

Island udgjør 1 Portion.

Hver Portion vælger 3 Personer, som kunne være Adelige og Uadelige, saa og Gejstlige, men da kun Bisper eller Præster. En Provinds eller Portion maa ej udvælge andre end de, som bo og stadig opholde sig i deres egen Portion.

For at kunne vælges paa Landet kræves, at have faste Ejendele, for at kunne vælges i Byerne kræves at være en anselig Embedsmand. I hver Portion maa idetmindste 1 være fra Landet og 1 fra Byerne.

For Norges Vedkommende fastsættes. For Gejstligheden ere alle Præster i hver Portion Vælgere. For Byerne ere 2 Deputerede af Magistraten fra hver By og 2 Borgere fra de anseligste Byer, for de smaa Byer ere Byfogden og 1 Borger Vælgere. Paa Landet er Fogderne, Sorenskriverne og 1 Bonde fra hvert Fogderi Vælgere. I Christiania Stift udgjøre Byerne 1 Portion, Landet 1. Magistraten i Byerne og Borgernes Formænd komme sammen og vælge ved Kugler den ene Repræsentant. De Gejstlige i den Portion, som skal indbegribe hele Søkysten indtil . . . møder og i Christiania 16 i Tallet tilligemed Bispem og Rektor, og udvælge den gejstlige Repræsentant. Den Deel af Stiftet, som ligger inde i Landet, samles paa Hedemarken, handler paa samme Maade, undtagen at Bispem maa og være tilstede i den gejstlige Forsamling.

Slesvig inddeles paa samme Maade.

Paa Island er Sysselmændene, Amtmændene, Fogderne, Bisperne, Præsterne og 1 Bonde fra hvert Sogn Vælgere.

I Danmark og Fyrstendømmerne vælges som i Norge; dog skal der paa Landet være 1 Herremand af hvert Amt blandt

Vælgerne, i Kjøbenhavn er den hele Magistrat og de 32 Mænd Vælgere.

Ved Valgene gaar Alt efter de fleste Stemmer; der stemmes ved Kugler.

Ligeledes handles i Danmark.

Valget skeer i Danmark i Juni Maaned, i Norge i Februar og Marts. Repræsentanterne bør være samlede i Kjøbenhavn til Mikselsdag.

I Parlamentet bør i alle almindelige Ting Sagerne afgjøres efter de fleste Stemmer, og ligeledes i alle Sager vedkommende hver Provinds. Hver Stand stemmer for sig, nemlig: Bystanden, Landstanden, Gejstligheden.

Ingen Skatforandring eller Forandring af Milicen eller andre saadanne vigtige Ting maa gjælde inden derom er voteret tre Gange efter hinanden paa adskilte Dage i Parlamentet, og Tingene da alle tre Gange have faaet de fleste Stemmer. Have de kun een eller to Gange havt det, maa de ej proponeres før efter et Fjerdingaar. Bliver en Ting reent afslaaet tre Gange efter hinanden, saa maa den ej proponeres før efter et Aar.

Kommer der Tvist mellem Portionerne, da skulle alle Provindser i Danmark afgjøre Sagen efter de fleste Stemmer, og ligeledes i Norge etc. Kommer der Tvist imellem Stænderne i hvert Rige, skulle alle 3 Riger, hvorunder forstaas Fyrstendømmerne, afgjøre den efter de fleste Stemmer. Kommer der, hvad Gud forbyde, Tvist mellem Rigerne, da skal det tredie Riges Stemme gjøre Udslaget. —

Kongen kan afsætte sine Hofbetjente efter eget Behag.

Konseillet bestaar af 8 Personer. Ingen maa sidde i Konseillet, som har Forestilling, undtagen Ministeren for de udenlandske Affairer. Konseillets Medlemmer skulle konferere med Kongen og Parlamentet ved Afgjørelsen af Landets almindelige Sager, og heri maa Intet besluttes uden Kongen og Parlamentet ere enige. De Sager, som ikke vedkomme det Hele og Store, lader Kongen expedere ved Konseillet og Kollegierne.

Hver Konseil-Minister skal have 3000 Rdl. Thott og Schack skal sættes i Konseillet. Prinds Frederik skal være den første i Konseillet og Statholder i Danmark, ligesom Prindsen af Hessen i Fyrstendømmerne, og Benzon, der igjen bør indsættes i Norge*.

* Landgreve Carl af Hessen-Cassel blev i Aaret 1766 gift med Lovise, Datter af Frederik den Femte og Dronning Lovise. Jacob Benzon, født 1688, blev 1750 Vicestatholder, 1770 Statholder i Norge; han blev afskediget af Struensee og døde 1775, uden paany at være kaldet til Embede.

Kongen lader ved een eller anden af Konseillet proponere i Parlamentet.

Ingen Undersaat maa fængsles eller skee nogen Ulempe uden efter Lov og Dom. Skeer det enten af Kongen eller Parlamentet, da har den ene af dem Magt at søge dette rettet paa en god Maade.

Naar Nogen bliver tiltalt paa sit Embede, da skal Parlamentet træde sammen med Højesteret og dømme tilhobe uden Appel. Parlamentet skal da udvælge ved Kugler 12 eller 16 af sine Medlemmer, for at det ej skal hindres i sine øvrige Forretninger.

Skulde, som Gud forbyde, enten Kongen eller Parlamentet gjøre Indgreb i hverandres Rettigheder, da viser Grundloven, hvo der har forurettet hinanden, og ere alle Kollegier, Militære etc. forpligtede til, efter deres Ed, at holde Grundloven ved Magt.

Skjøndt dette Forfatnings-Udkast ikke kan siges at være færdigt, indeholder det dog saa meget, at det kan, idetmindste til en vis Grad, analyseres, og enkelte Bestemmelser i det fremhæves. Det synes saaledes aabenbart, at Kongen skulde give denne nye Forfatning uden Parlamentets Medvirken, at Kongen altsaa frivillig skulde give Slip paa sin Enevoldsmagt. Thi om det end siges, at Alle skulle aflægge Ed paa, at ville vedligeholde Souverainiteten og den nye Regjeringsform, saa kan Souverainiteten her ikke tages i anden Betydning end ved det almindelige Ord Kongemagt. Denne bliver nu som i et indskrænket Monarchi, thi Kongen maa have Samtykke givet af et udelukkende folkevalgt Parlament, til at foretage visse Regjeringshandlinger som at paalægge Skat, at gjøre Forandringer i Krigsmagts Ordning, i Landenes Økonomi, ligesom ingen Betjent o. Embedsmand maa afsættes af ham uden Parlamentets Samtykke. Parlamentet vælges af Portioner, det vil sige Kredse efter Nutids-Sprogbrug. Valgene til Parlamentet foregaa dels direkte, dels indirekte ved Valgmænd. Det fordres, at de, som vælges paa Landet, skulle være Grundejendomsbesiddere, og at de, som vælges i Byerne, skulle være anselige Embedsmænd, dog vel kommunale Embedsmænd? Det bestemmes, at i de 48 Kredse eller Valgdistrikter skal der være idetmindste 1 Repræsentant for Landet og 1 for Byerne, hvilket forudsætter et betydeligt Samarbejde imellem Kredsens Vælgere. Men Fremgangsmaaden ved Valgene er ikke klart fremsat. Kredsenes Omfang og Begrænsning er der ikke rørt ved, Bestemmelser herom maatte komme frem i en Valg-

lov, medens Udkastet dog indeholder andre Bestemmelser, som høre til Valgloven, f. Ex. at Parlamentsmedlemmerne skulle have i Vederlag 500 Rdl. aarlig, der udredes af Valgkredsene. Dette Vederlag maa siges at være lavt, thi Parlamentet skal ikke indkaldes til Virksomhed til en bestemt Tid — undtagen det nyvalgte Parlament, som skal møde til Mikfels Dag, — og for en bestemt Tid, men det skal være samlet hele Aaret igjennem. En mærkelig Bestemmelse er den, at et Parlaments-Medlem først efter 9 Aars Forløb kan gjenvælges. Ved Afstemninger gjælder, naar Talen er om almindelige og i Sager, som angaa de enkelte Provindser, simpel Majoritet, men Afstemningen skal foregaa efter Stænder, nemlig: Bystanden, Landstanden, Gejstligstanden, — om en Adelsstand er der ikke Tale. Men Udkastet siger Intet om, hvorledes Afstemningen skal foregaa, naar Forhandlingen drejer sig om andre Sager. Der er et svagt Tilløb til at skjelne imellem den lovgivende Magt og den administrerende Magt; om den dømmende Magt siges ikke Noget. Om mange Ting i Forretningsgangen i Parlamentet: som Valg af Præsident, Valg af Komitéer o. s. v. indeholder Udkastet ikke Noget, dog gives der Regler for den tre Gange gjentagne Afstemning ved meget vigtige Sager som Skattebevilling. Derimod berøres en Domstol, som ligner hvad der nu kaldes Rigsretten, sammensat af Medlemmer af Parlamentet og af Højesteret, hvor Parlamentet skal vælge ved Kugle-Afstemning, men denne Domstol, fra hvilken der ingen Appel er, skal kun træde sammen, naar Nogen bliver tiltalt paa sit Embede. En vigtig Bestemmelse er den, at ingen Undersaat maa fængsles eller ske nogen Ulæmpe, hvilket formodentlig vil sige, lide Straf, uden efter Lov og Dom.

Enevælden er altsaa i Virkeligheden opgiven. Den Regjeringsform, som Suhm foreslaar, er en indskrænket, konstitutionel monarkisk, hvor der ved Siden af Kongemagten staar et folkevalgt Parlament med eet Kammer, med et stærkt konservativt Præg, udrustet med en saadan Myndighed, at i meget vigtige Sager dets Samtykke er bindende for at Kongen kan regjere.

Det er blevet fremhævet, at Suhm har stillet Slesvig sammen med Holsten og saaledes skilt det fra Kongeriget. Hertil kan bemærkes, at Suhm vidste god Besked med Slesvigs historiske Forhold til Kongeriget, hvilket vil fremgaa af hvad

der vil blive fortalt længere fremme i denne Biografi. Men saavel hos Regjeringen som i den almindelige Opfattelse forstod man ved »Holstenerne« Indbyggerne saavel i Slesvig som i Holsten, eller som man ogsaa sagde i Fyrstendømmerne; disse to Hertugdømmer vare smeltede sammen til Et, og at adskille dem ved at drage Slesvig til Kongeriget vilde i et saadant Statsforfatnings-Udkast have været en Umulighed. Dog er det værdt at lægge Mærke til, at Slesvig skulle have 2 Portioner 3. Kredse, medens Holsten og Oldenburg (og Delmenhorst) kun skulde danne 1 Portion*. Norge fik ingen selvstændig Stilling ligeoverfor Danmark. Men det fortjener at bemærkes, at det fjærne Island skulde være repræsenteret i Parlamentet, en mærkelig Bestemmelse, thi Island har aldrig havt Repræsentanter i de danske Rigsforsamlinger, før dette Land i de danske Østifters fire første Stænderforsamlinger, 1835—36, 1838, 1840, 1842, var repræsenteret ved 2 kongevalgte, islandsk fødte Medlemmer, og det 1848 blev repræsenteret i den grundlovgivende Rigsforsamling ved 5 kongevalgte Medlemmer, som alle vare fødte Islændere.

IV.

1772—74. Et Stykke af en Dagbog fra Januar 1772. Brev »Til Kongen«; Udgaver og Oversættelser; Domme og Kritiker over det. »Opmuntring til de Danske og Norske,« 1772. Skriftet: »Til mine Landsmænd og Medborgere de Danske, Norske og Holstenerne« udgives anonymt, 1772. Suhm forsvarer sig imod Beskyldningen for at have haanet de Tydske. Suhm afslaar 1769, at blive Assessor i Højesteret; han er nær ved at blive Sekretær i Statsraadet; er Medlem af Kommissionen til at gennemgaa Struensees Papirer. Skriftet, 1772: »Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen.« Statsromanen »Euphron,« 1774.

Det var ligeoverfor den bestaaende Forfatning og Regjering et meget radikalt Program, Suhm havde givet i sit Udkast til en Regjeringsform. Hvorledes vilde det vel blive modtaget

* Det maa erindres, at først Aaret efter, 1773, kom den hertugelige Del af Holsten til den danske Krone.

naar »Kabalen« var sprængt? Det fik Suhm snart at mærke. Han blev ikke aktiv Deltager i »Katastrofen« den 17. Januar 1772; men lige strax efter, at den havde fundet Sted, meldte han sig ved Hove. Det faar man at vide af et Stykke af Suhms Journal, som er udgivet og som mærkelig nok netop handler om Dagene den 17. og 18. Januar 1772, og i denne Journal har Suhm indført følgende⁷²:

»D. 17. Januar. 11 kjørte jeg til Hove, talte med Prindsen, med Guldberg, med Frøken Schmettau*, jeg kjørte til Hielmstiernes, hvor min Kone var, med Hielmstierne for til Hove til Kuren, kom hjem 3¹/₂. Siden kjørte vi alle ud til Rehders. Med Frue Rehder til Hielmstiernes. Med Frue Hielmstierne ud at besee Illuminationerne og den Mængde Folk, som vare drukne af Glæde over Kabalens Nedtrykkelse. Siden til Guldbergs og kom hjem 9.«

»D. 18. Eftermiddag gjorde jeg Visiter, og spiste selv 5. hos Guldberg. Min Kone var hos K. Frøken Rabe**, og siden Audience hos Dr. Jul. Maria.«

Den første Dag viste Suhm Guldberg sin Plan: »Jeg leverede Guldberg min Plan om Regjeringens Forandring, men den blev forkastet af ham som vant til Slaveri,« skriver Suhm i sine hemmelige Efterretninger om Christian den Syvendes Regjering. Guldberg kunde ikke bruge Planen, eftersom han stod paa Kongelovens rene Grund; Suhm maatte da stikke Manuskriptet til sig og gjemme det, indtil han mange Aar efter gav det til Nyerup, som lod Planen trykke og saaledes røbede Hemmeligheden med dette Forsøg paa at vise Vejen til at indføre en konstitutionel Forfatning. Engang ved Aarhundredets Slutning fik Generalprokurør Chr. Colbjørnsen Nyerups »Suhmiana« i Haanden, og da han havde læst Suhms Plan til denne nye Regjeringsform for Danmark, var det ikke langt fra, at Nyerup kunde være kommen i Forlegenhed, fordi han havde udgivet dette Stykke. Moldenhawer og Professor Schlegel maatte formilde Generalprokurøren⁷³. Saa lagde Glemsel sig atter over det mærkelige lille Arbejde, og først i Aaret

* *Margaretha Wilhelmina von Schmettau*, Hoffrøken hos Dronning Caroline Mathilde.

** *Margaretha von Raben*, Kammerfrøken hos Enkedronning Juliane Marie.

1872 lod Professor *Frederik Schiern* Udkastet paany aftrykke, og fortalte dets Historie.

Suhm fik altsaa ingen Rolle at udføre den Nat, da Struensee blev fængslet. Han havde ventet at faa Del i Begivenhederne, og han har sikkert følt sig skuffet, da det ikke blev Tilfældet. Han skriver: »Guldberg havde sagt mig, at der arbejdedes paa at faa 2 Regimenter paa det gode Parti, at jeg

skulde være med og En til, og at han betids skulde lade mig det vide. Men Guldberg holdt ej Ord. Maaskee han frygtede for, at jeg ved den Lejlighed skulde indføre republikanske Principer.«

Men kort efter foretog Suhm sig et Skridt, ved hvilket hans Navn for en Tid kom til at lyde over alle Kongens Riger og Lande, ja langt ud over dem*. Han udgav et lille Skrift med Titel »Til Kongen. Af Peter Friederich Suhm. Kiøbenhavn. Trykt hos Brødrene Berling. 1772,« — i 4°, 4

* Portrætet af Suhm paa denne Side er gjengivet efter et Stik af *F. Schuerer* efter et Maleri malet 1772 af *J. Juell*.

Blade, af hvilke kun fem Sider, foruden Titelbladet, have Text —, i hvilket han i stærke Ord lovpriste Enkedronning Juliane Marie og Arveprinds Frederik, fordi de havde frelst Konge, Rige og Folk. Dette Brev, som Suhm skal have »allerunderdanigst overrakt til Kongen, der paa det allerhuldrigste modtog det,« er skrevet med en Varme, der paa sine Steder nok kan siges at været naaet over Kogepunktet og ofte har fundet Udtryk, som vidne om Overspændthed*. Men Brevet er paa den anden Side forfattet med en Oprigtighed og en Frimodighed, som bidrog til at det slog ned næsten som et Lyn i Folket. Det er især følgende Stykket i Midten af Brevet, her sigtes til:

Af Gud og Dit Folk har Du Enevolds-Magten. Du er ogsaa Gud og det Regnskab skyldig, hvorledes Du bruger den. En forfærdelig Magt, Enevolds Magt! Jo større Magt, jo større Pligter. Sæt selv Skranker for denne Magt, ved at erkjende Gud over Dig, ved at tilse Dit Folks Bedste, ved at udvælge værdige Mænd, og Du har den værdigste i Din Broder, ved ej at dømme og afsætte nogen uden efter Lovene, ved at ophøje mest dine egne Underaatte. Lad os igjen i Dine Befalinger høre vort eget kjære Sprog,

* Som saadanne Udtryk har man betragtet følgende: »Det var paa høje Tid, thi jeg saae Borger hvæsse sit Sværd mod Borger, forhen fredelige Folk at ophidises til Mord. Maaske havde din Residence-Stad inden faa Dage bleven et Offer for Luen, kun været en ynkelig Stenhob; og Danmark og Norge ulyksalig under den Konge, som ivrigst ønsker deres Vel.« At Suhm virkelig har frygtet Noget saadant, kan slet ikke være Tvivl underkastet, thi noget ganske Lignende omtaler han i sine utrykte Erindringer. Der gik jo mange Rygter om Planer, som vare paa Bane, for Exempel Rygtet om, at Struensee vilde afsætte Kongen, ægte Dronningen og gjøre sig til Landets Protektor, om at Kongen skulde dræbes, Kronprindsen vige Pladsen for sin Søster, og disse Planer skulde sættes i Værk den 28. Januar; om at der var opstillet Kanoner paa Tøjhuset, for at der kunde fyres paa Byen, dersom den viste Modstand, fremdeles var der Soldater-Bevægelser; Alt dette fødte Uro og Ængstelse, og Suhm udtalte hvad mangfoldige troede paa. *Reverdil* fortæller, at »*on fit tomber entre les mains d'un sieur Suhm dont on connaissait la tête exaltée, une copie de ce plan qui n'a jamais existé en original.*» *Reverdil*, Mémoires, Paris 1858, S. 309 ff. Sammenlign hvad *Schiern* har meddelt herom fra en Beretning af *Esaias Fleischer*, og de Notitser, han har føjet hertil, hvilke oplyse, hvor almindelige hine Rygter vare. »Historisk Tidsskrift.« IV. R., 2. Bd. Kbh. 1870—72, S. 685 ff. Se ogsaa Engelstoftiana udg. af *Fr. Schiern* i »Histor. Tidsskr.« V. R., 2. Bd. Kbh. 1880—81, S. 356—57.

Du er jo Dansk, og jeg veed, at Du kan Dansk; lad det fremmede Sprog være et Kjendemærke paa den nedrige Forræder, som var for doven til at lære vort Sprog, for spodsk over os, til at nedlade sig saavidt. Læg Tømme paa Egenraadige, og lad ingen forurettes, allermindst ved aabenbare Vold, endog om den traf de allersletteste Mennesker. Lad de med Uret Afsatte og Forviste komme tilbage; lad nyttige Mænd iblandt dem igjen beklæde Embeder; 'gjør ej for mange og hastige Forandringer, at ej den tilkommende Tid skal blive lig den forbigangne; lad ej ældgamle Ting undersøges og oprippes, men undersøg nøje de sidste; revs lemfældig dem, som det er muligt at behandle med Naade, men straf retfærdig uden Skaansel dem, som have vanæret Dig og os. Afværg, at Din Faders Monumenter ej forfalde; indskrænk de bekostelige Lystigheder; undersøg nøje Landets Gjæld, og betal den retmæssige; lad Norge, det tro og tapre Norge, faa sin Mønt igjen; lad deres Helte aldrig mere blive forjagede fra Thronen, Helte, som ere Thronens sikreste Støtte; glem ej Bankens, Handelens Tilstand og lad den sidste ej mere være et Maal for nogle faa egennyttige; er det muligt, da afskaf de haarde Skatter, som betyngte Dine Undersaatter, og i det mindste uddel dem ligere; med Glæde skal jeg efter Evne bære den Del, som forhen laa paa den Usle. Da skal Enevolds-Magtens Land være Friheds, Glædes, Overflødigheds, Trygheds Land, mer end det frie England selv, hvor egennyttige og nedrige Ministre vel ej kunne hindre Folkets Raab at komme for Kongen, men hvor de dog hindre Virkningen deraf, hvor de tør understaa sig at fængsle Folkets Forsvarere, dem, som tale en hellig Sag.

Danmark, Norge og Fyrstendømmerne tale igjennem min Mund til Dig, o Konge! Hverken Hykleri, Smiger, Haab eller Frygt drive min Pen. Ikke har jeg nedrig eller flittig gjort Opvartning for de forrige Ministrer; aldrig har jeg engang besøgt, hilset paa eller bukket for de sidste Afskum; aldrig har jeg som en Betler nærmet mig Din Throne; Forsynet og min Kone takker jeg for, at de have sat mig i Stand ej at bede om Noget. Hør derfor, Sandheden af min Mund, en Sandhed, som ej kan være mistænkt etc.

Det kan ikke nægtes, at det er frimodig Tale, Suhm her fører, saa frimodig, ja dumdrstig, at mange af hans Samtidige studsede over, men paa samme Tid glædede sig over, at en Mand havde Mod til at føre et saadant Sprog, henvendt direkte til

den enevældige Konge selv*. Og det kan ikke nægtes, at Suhm her taler med den største Oprigtighed; han stiller sig frem som den frie, uafhængige Mand, der ikke har været og ikke er bunden til Nogen uden til Kongen; han er ene ansvarlig, idet han staar frem og taler for alle. Det er sagt, at det er smagløst, naar Suhm nævner Forsynet og sin Kone, som dem, han skylder sin Rigdom. Ja, det kan godt indrømmes; det havde været heldigere, om han her havde valgt andre Udtryk; men han har talt i naiv Oprigtighed, hvor Vægten vist maa lægges paa Udtrykket for hans Beredvillighed til at bære større Byrder, naar han derved kunde hjælpe andre. Paa en noget lignende Maade har han allerede udtrykt sig 1763, da han i Afhandlingen om Økonomien talte om Avlsgaardene i Norge, de saa kaldte øde Gaarde, hvilke han mente, vare til stort Gavn i Landet, da der kunde leve 4 til 5 Familier paa en saadan Gaard. Han siger da⁷⁵: »Det var at ønske, at hele Landet var fuldt af saadanne øde Gaarde. Det er langt fra at jeg skriver dette, fordi jeg selv haver Avls-Gaarde, da jeg gjerne, siden Gud har sat mig i gode Omstændigheder, er beredt til at betale alle saadanne og end flere Afgifter, naar mine Medborgere, som ej taale det, kun derved kunde befries, og ej Landets Flor, Velstand og Forbedring hindres.« Og hvem veed, om ikke de Samtidige, ikke mindst i Norge, syntes godt om, at Suhm sagde rent ud, fra hvem han havde sin Rigdom? Thi det var dog vist en almindelig kjendt Sag, at Suhm selv havde været en fattig Mand, og at Fru Suhm var en norsk Kvinde. — Det er vist rigtigt sagt, at det kun har kostet Suhm nogle Timers Arbejde at skrive dette Brev paa en Tid, da »man henreves af Hvirvelvinden;« men det er ogsaa skrevet paa en Tid, da Suhms Tanker endnu vare opfyldte af hans Udkast til en ny Regjeringsform, thi der er Toner derfra, som klinge igjen i dette nye Skrift.

Brevet har en ret interessant Historie, og Fortællingen om den kan indledes med følgende Meddelelse, som findes i de »Berlingske Tidender« 1772, Nr. 8, for den 27. Januar:

* Her kan erindres om, at *Fénélon* ved 1691 skrev et »lettre« til *Ludvig den Fjortende*, hvori denne mægtige Fyrste blev tiltalt paa en endnu mere dristig og indtrængende Maade end Christian den Syvende blev tiltalt af Suhm. Denne kan ikke have kjendt *Fénélons* Brev, thi det var endnu ikke trykt 1772.

»Da det hele Oplag af det lidet Skrift: til Kongen, forfattet af Hr. Conferentz Raad Peter Friederich Suhm, i Dag gratis er bleven udgivet her fra Bogtrykkeriet, saa at ingen Exemplarier af samme ere mere at bekomme, saa haabe vi at fornøje vore Læsere ved at meddele samme Ord til andet som følger.« Derefter er Brevet aftrykt. Dagen efter, den 28. Januar, blev det aftrykt i »Kjøbenhavns Adresseavis,« Nr. 15, og den 31. Januar i den fra N. C. Høpffners kongelige Bogtrykkeri udgaaende Avis »Kjøbenhavns Postrytter,« 8°, Nr. 9. Den 7. Februar blev det trykt i de i Aalborg udkommende »Jydske Efterretninger,« Nr. 6, med disse indledende Ord: »For at fornøje vore Læsere og opfylde nogles Begjæring meddele vi dem herved Ord til andet det lille Skrift til Kongen forfattet af (S. T.) Hr. Conferentzraad Peter Friederich Suhm etc.« Paa samme Tid blev det »trykt og findes tilkjøbs hos Joh. Rud. Thiele, boende i store Helliggeiststræde,« i 8°, 8 SS., i en Udgave i 8°, 8 SS. med Titel: »Til Kongen. Af Peter Friederich Suhm,« uden at Bogtrykkerens Navn — uden Tvivl Joh. Rud. Thiele — er angivet, samt i en Udgave i 8°, 4 SS. med Titel: »Conferentz-Raad Peter Friderich Suhms Brev til Kongen i Anledning af de mærkværdige Omstændigheder i Kiøbenhavn den 17. Jan. 1772,« maaske udgaaet fra Adressekontorets Trykkeri.

Ved denne Tid udkom der en Pjece med Titel: »I Anledning af Herr Conferentz-Raad P. F. Suhms ypperlige Tale til Kongen ere disse Tanker opsatte og ham tilegnede.« Kbh. 1772, 4°, 4 SS. Heri siges: »Du talede for os og udtrykte saa viseligen alles Hjerter . . . det hele Danske og Norske Folk yde dig Tak.« I »Kjøbenhavns Adresseavis,« 1772, Nr. 33, den 25. Februar, er trykt et Digt med Titel: »I Anledning af Hr. Conferents Raad Suhms Skrift til Kongen,« af »Frid. Christ. Bille, studiosus Philolog,« og i samme Avis 1772, Nr. 37, den 3. Marts, er trykt: »Gienskrald fra de Norske Fjelde over S. T. Conferentsraad Suhm til Besvarelse paa hans Brev til Kongen,« hvis sidste Linie lyder saaledes: »Gid hver en Dansk og Norsk i Troeskab ligne Suhm.«

I Norge gjorde Suhms Brev et meget stærkt Indtryk, hvorom følgende Notitser vidne.

I »Norske Intelligenz Sedler,« der udkom i Christiania, læses i Nr. 7 for den 12. Februar 1772 følgende Avertissement: »Et lidet Selskab har fundet saadan Behag i Hr. Conferentz

Raad Suhms Til Kongen, at det troede samme burde være almindelig bekjendt, hvorfor det har besørget et nyt Oplag, som uddeles gratis med denne Intelligenz-Seddel og i Drammen hos Sr. C. Lohrmann.«

I Bergens »Adresse-Contoires Efterretninger« læses i Nr. 7 for Mandag den 17. Februar 1772: »Førstkommende Onsdag kan bekommes hos mig Conferentzraad Suhms patriotiske Brev til Kongen. H. Dedechen.« Brevet udkom i to Udgaver, nemlig 1: »Oplag af vor Priisværdige Skribent Hr. Conferentsraad SUHMS Kostbare Skrift til Kongen, med et kort Echo fra de Norske Fielde, udraabt giennem de Bergenske Bierge. Til Trykken bekostet og alle Exemplarer gratis uddelet, Autor til velfortient Ære, af B. F. Bergen, 1772. trykt hos Kongel. Majests. privil. Bogtrykker, H. Dedechen,« 8°, 8 SS., og 2: »Copie af et retskaffen patriotisk Brev, indsendt til Kongen af Hr. Conferents-Raad SUHM, i Anledning af de overhængende Farer og Ulykker for Kongen, det Kongelige Huus, samt disse Lande og Riger; saa og Norske Bierges Echo tilligemed en SONNET eller Synge-Digt til Talsmandens Ære. Bergen, 1772. trykt hos K. M. privil. Bogtrykker H. Dedechen,« 8°, 8 SS. Saavel Digtet »Norske Bierges Echo« som »Sonnetten« indeholde Berømmelse for Suhm fra Begyndelsen til Enden, f. Ex.: »Du Nordens Heros er!«

Som Tillæg til Nr. 8 for den 24. Februar af den nævnte Avis er paa et særskilt Blad trykt: »Da man ved det harmoniske Selskab læsede et nyt Oplag af Hr. Conferentsraad Suhms Brev til Kongen bleve Selskabets Tanker udtrykkede ved følgende,« — og derefter læses et Digt til Suhm af *Boalth*. I den samme Avis Nr. 9 for den 2. Marts læses et Digt i Anledning af den 17. Januar: »Et kort Fryde-Echo,« i hvilket disse Linier forekomme:

Tak-Echo bør vor Suhm, hvis Mund og Hierte talte,
Hver Hierteklemtes Vel saa vel hans Pen afmalte.

I Nr. 10 for den 10. Marts læses: »Fra min Presse er forfærdiget en Panegyri til Hr. Conferentsraad Suhm i Anledning af hans uforlignelige Brev til Kongen, og sælges samme hos mig for 2 β Stykket. H. Dedechen.« Denne Lovtale har Titlen: »Til Hr. Conferents-Raad Suhm i Anledning av Hans Brev til Kongen Ao. 1772. Bergen, trykt hos Kongl. Maj. privil. Bog-

trykker H. Dedecken.« Den er dateret: »Bergen 16. Februar 1772.« 4°, 8 SS. — I Nr. 15 for den 13. April 1772 i denne samme Avis findes trykt: »En silde Efterlyd fra Landet udløkket ved de bergenske Bierges Gjenlyd paa Hr. Conferentsraad Suhms Skrivt til Kongen,« underskrevet: C***, — med Berømmelse for Suhm. — Endelig udkom i Bergen et Skrift i 4°, 4 SS., med Titel: »Tillad os at takke Dig, Du store Dannemarckes og Norges Patriot! Tillad os at tegne her dit uforglemmelige Navn, Hr. Conferentsraad Suhm! for at sætte disse Taksigelses Linier i en klarere Glands;« Vers og Prosa.

I Trondhjems »Adressecontoirs Efterretninger« Nr. 7, den 14. Februar 1772, læses dette Avertissement: »Et lidet Skrift indrettet som et Brev til Kongen, forfattet af Hr. Conferentsraad Peter Friderich Suhm, faas nu tilkiøbs i Tronhiem for 2 β.« — I den samme Avis Nr. 12 for den 20. Marts er trykt et Digt: »Til Forfatteren til det Skrift til Kongen,« der slutter paa følgende Maade:

Hvad *Sum* Du med Dig førde bort, kan Norge aldrig anke,
 Da den langt bedre staar hos Dig end i Venedisk Banque,
 Liv-Rente kan der ventes af, Tak reene Sandheds Helt.
 Hvis Ære-Navn jo længer gaar end Wardøe er fra Belt.
 Blandt os har mange feedet sig med vores Lands Formue,
 Betjent sig deraf ridderlig selv samme at udsue.
 Du ynder vores Land og Folk, ej yder Skam til Løn,
 Vi unde Dig den Del, Du fik, Du Dydens ægte Søn.

Dette Digt fandt man i Bergen saa meget Behag i, at det blev optrykt i de »Adressecontoirs-Efterretninger,« som udkom i denne By, i Nr. 16 for den 20. April 1772.

Derefter skulle de tydske Oversættelser af Brevet omtales. Og da maa først nævnes en Oversættelse, der udkom i Kjøbenhavn, uden at Oversætterens Navn, *Karl Friedrich Hellfriedt*, er nævnet i den, ligesaa lidt som Forfatteren er navngivet, — med Titel: »Seltenes Denkmahl patriotischer Freymüthigkeit und grossmüthiger königlicher Wahrheitsliebe,« 4°, 4 SS. Til sin Oversættelse havde Hellfriedt føjet følgende Anmærkning til et Sted, hvor Enkedronning Juliane Maries og Arveprinds Frederiks Navne ere nævnede: »Geschichtskündige Theologen mögen entscheiden, ob diese Namen verklärte, oder noch auf Erden wandelnde, Schuzheilige bezeichnen.« Oversætteren

havde ikke føjet en Bemærkning til, om at denne Sætning havde ham til Forfatter, og det skete da, at man tilskrev Suhm dette Galimathias. Det er saaledes Tilfældet med Røverdil, som uden Tvivl ikke har kunnet læse Suhms Pjece i det danske Sprog. Denne Oversættelse blev anmeldt i den »Kritiske Journal,« 1772, Nr. 8, S. 60. Der siges om Oversætteren, at han »har været i en Forfatning, som har lignet et lidet Anfald af en halv poetisk og en halv politisk Feber. Oversættelsen er smuk, skjøndt kjendelig overilet.« — Paa Titelbladet af en Udgave i 8° er Suhms Navn anført, og denne Udgave indeholder tillige en »Ode an den Herrn Conferenzrath, Peter Friederich Suhm. Eine Gegenschrift . . . aus dem Dänischen übersetzt,« et skarpt Angreb paa Suhm — og: »Das beständige Wohl Dännemarcks auf Veranlaszung des 17ten Januars 1772.«

Andre tyske Oversættelser — maaske udkomne i Kjøbenhavn — ere: »An den König von Herrn Conferenzrath Peter Friedrich Suhm. Aus dem Dänischen übersetzt von einem treugesinntten Patriot. 1772,« 8°, 8 SS. uden Trykkested, og, ligeledes uden Trykkested: »An den König von Peter Friderich Suhm,« 4°, 2 SS.

I Flensborg udkom der en tysk Oversættelse af Brevet med Titel: »An den König von dem Herrn Conferenzrath Suhm. Aus dem Dänischen. Flensburg, gedruckt und zu bekommen in der Serringhausenschen Buchdruckerei. 1772.« 8°, 8 SS. Oversætteren, Præsten *P. Clausen* til Tandslet paa Als, havde givet Bogen én Fortale, i hvilken der forekom fornærmelige Ord mod J. H. E. Bernstorff, aabenbart fremkomne ved en Misforstaaelse eller en Fordrejelse af Suhms Ord*, og dette gav Magistraten i Flensborg Anledning til uden Lov og Dom at konfiskere Bogen. Exemplarer vare dog komne ud og af dem bevarer et i det store kongelige Bibliothek. Fortalen er dels en Omskrivning af Suhms Ord, dels en Forherligelse af Suhm. Den slutter med disse Ord: »Glückliches Land! dessen Einwohner so frei und patriotisch denken. Glücklicher Patriot! der so frei und edel reden darf! Ein würdiger Skalde besinge sein Lob!« — En anden tysk Oversættelse udkom i Flens-

* Suhm omtaler denne Oversættelse i sine »Blandede Tanker« 1775; han underer sig over, at man har kunnet tro, at han kunde tale paa en saadan Maade om Bernstorff. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 137.

borg i Skriftet: »Vorläufige authentische Nachricht von denen am 17ten Jan. 1772 in Kopenhagen sich zugetragenen Begebenheiten nebst einer von dem Herrn Conferenzzrath Peter Fride- rich Suhm an den König gerichteten kleinen Schrift. Flens- burg, gedruckt und zu bekommen in der Serringhausenschen Buchdruckerey,« 4°, 4 SS.*.

Brevet blev optaget i: »Zuverlässige Nachrichten von der in Dännemark den 17. Jenner 1772 vorgefallenen grossen Staats- veränderung.« Frkf. 1772, S. 44—48; Halle 1772, S. 45—48, og i: »Fortges. neue geneal.-hist. Nachr. von den vornehmsten Be- gebenheiten. 133 St. Leipzig 1773,« S. 24—29. Paa dette sidste Sted siges om Brevet: »Es bildet den Zustand der bisherigen königlichen Regierung sehr rührend ab, und giebt dem Könige Lehren, die zu allen Zeiten nachahmenswürdig sind⁷⁶.«

Paa Svensk blev Brevet meddelt i »Stockholms Post-Tid- ningar« for den 6. Februar 1772. En fransk Oversættelse: »Lettre au Roi par Mr. Pierre Frederic Suhm. Conseiller de Confé- rence. Traduit du Danois et revu par l'auteur« udkom i det fjerde Bind af »Choix de nouveaux Opuscules. Copenhague 1772, chez Cl. Philibert,« S. 65—70. I en forskjellig fransk Oversættelse blev det trykt i en Avis, der har Titlen: »Amsterdam. Avec Privilege de nos Seigneurs les Etats de Hollande et de West Frise,« den 25. Marts 1772.

En latinsk Oversættelse ved *Hans Morten Sommer* udkom i Kjøbenhavn 1774 med Titel: »*Petrus Fredericus ðe Suhm Regi Daniæ Christiano septimo. Hafniæ anno MDCCLXXII. Latinas fecit Joh. Mart. Sommerus anno MDCCLXXIV. Hafniæ literis N. Mol- leri aulætypographi.*« 4°, 8 SS.**.

Suhms Brev blev naturligvis underkastet Kritik af en anden Art end den, som forekommer i de anførte Digte. Saaledes blev det omtalt i den »Kritiske Journal« for 1772, Nr. 1 og Nr. 2, hvor den anonyme Redaktør, Rektor *Jacob Baden* i Helsingør, omtalte Skriftet, »som med en forunderlig Hurtighed er blevet udbredet over Rigerne,« og som i »det Hele gjør

* De forskjellige tydske Oversættelser ligne ofte hverandre meget, men der findes dog altid i dem Forskjelligheder i sproglig Henseende.

** Efter *Nyerups* Literaturlexikon rejste Normanden *Sommer* fra Kjøben- havn til Norlandene i Aaret 1766, og han levede der som Proprietær indtil 1775, da han flyttede til Kjøbenhavn. Han har altsaa sendt sin latinske Oversættelse af Suhms Brev fra Norlandene til Kjøbenhavn, for at faa den trykt.

Forfatteren megen Ære,« men som ogsaa indeholder adskillige svage Steder, — hvilke da nærmere omtales noget skarpt. Kritikeren anker saaledes over det ofte forekommende »Jeg,« og at Suhm fremhæver sig selv og sin Kone som de formuende og uafhængige — ved Siden af Forsynet. Det er de samme Anker, som ogsaa senere ere fremkomne og ikke helt kunne tilbagevises, medens det dog vistnok bestandig bør erindres, at Kritikerne have lagt for stærkt et Tryk paa Ordet »Jeg,« og at Suhm sikkert ikke har tænkt paa at tillægge sig for stor Vigtighed og Betydning, men at han har villet stille sig frem som den, der stod udenfor noget Parti og talte efter egen Tilskyndelse. Den kritiske Journals Kritik blev imødegaaet i Tidsskriftet »Kjøbenhavns Allehaande« 1772, Nr. 9 og Nr. 10; Tidsskriftet havde allerede i Nr. 3 omtalt Suhms Brev med overstrømmende Ros*.

Under Titlen: »*Critique de la Lettre de Mr. Suhm*,« 8 SS. i 8°, er der trykt et Digt, henvendt til Kongen, som indeholder skarp Dadel baade over Suhms Uforskammethed i at tale til Kongen som han har gjort i sit Brev, og over den Maade, paa hvilken han har omtalt de Fremmede, især de Tydske. Det er aabenbart ikke nogen Dansk eller Norsk, som har skrevet dette Digt, der maa være forfattet af en af de Fremmede, som da boede eller opholdt sig i Kjøbenhavn. Pjecen er utvivlsomt trykt hos Cl. Philibert**.

Paa Dansk udkom der en længere Kritik med Titel: »De Retsindiges Kritik over Konferentsraad Peter Friederich Suhms Moraler til Kongen. Opsat efter manges Begiering af en Veldømmende. Kbh. 1772.« 4°, 39 SS. Denne Bog udkom ogsaa »trykt hos Joh. Rud. Thiele,« i 8°, 64 SS., af hvilke SS. 57—64 indeholde et Aftryk af Suhms Brev til Kongen; og den fremkaldte et Svar med Titel: »Erindringer ved den Veldømmendes Kritik over Suhms Moraler. Af den Giennemlæsende. Kbh. 1772.« 4°. 20 SS. Det første af disse anonyme Skrifter var forfattet af en meget flittig Skribent fra Trykkefrihedstidens Periode, nemlig *Josias Leopold Bynch*, som, efter Nyerups Literatur-Lexikon, 1768 var bleven Alumnus paa Regentens

* Sml. »Kjøbenhavns Aften-Post,« I., 1772, S. 10.

** Som Tillæg til *Luadorphs* Exemplar af dette Digt i hans Samling af Trykkefrihedstidens Skrifter, II. R., 10. Bd. (i st. kgl. Bibliothek) er der indheftet et haandskrevet Exemplar af det, som afviger lidt fra det trykte.

og døde 1779 i Næstved som Korporal. Han hører til de meget obskure Forfattere, af hvis Skrifter der ingen Notits bør tages. Her maa dog nævnes, at Bynch paa denne Tid udsendte under sit Navn »Et Brev til Hr. Konferentsraad Peter Frid. Suhm,« u. St. og Aar, 4°, 5 Bl., i hvilket han taler til og om Suhm i en helt anden Tone end i det anonyme Skrift.

Det var utvivlsomt interessantere for Suhm, at høre Udtalelser om sit Skrift fra Mænd, som han kjendte, end at læse de anonyme »Panegyrrer og Digte eller de anonyme Kritiker, eller hvad Mænd som den berygtede Styverfænger — det er Nyerups Ord — Josias Leopold Bynch lod trykke om det. Og han fik saadanne Udtalelser. Mindst at betyde har vel den Dedikation til Suhm havt, som Præsten Mag. *Simon Wolff* satte foran sin »Taksigelses-Tale, foranlediget ved den store Tildragelse af 17. Januar indeværende . . . holden for Strindens Menigheder. Tronhjem 1772*.« Wolf kjendte Suhm fra dennes Ophold i Tronhjem; han havde ham meget at takke for, og han greb nu Lejligheden til at vise ham sin Taknemmelighed og sin Højagtelse, da han udgav en Prædiken, holdt i den samme Anledning, som havde fremkaldt Suhms »smukke og med almindeligt Bifald antagne Skrift.« Men Nyerup anfører nogle Stykker af Breve, som Suhm modtog fra »med ham ej i nogen Forbindelse staaende, gamle sindige Statsmænd, som lykønskede Fædernelandet og Suhm med det gjorte Skridt.« Den »ældre« Greve Bernstorff, det vil sige Greve *Johan Hartwig Ernst Bernstorff*, skrev til Suhm den 18. Februar 1772 fra Hamborg: »*Depuis long temps j'ay rendu justice à vos lumières et à vos vertus, cette estime s'est fort augmentée quand j'ay vu avec quelle fermeté Vous avez résisté à la corruption et aux malheurs du siècle, et le Discours que Vous avez adressé au Roi y a mis la comble. Il ne respire, Monsieur, qu'un amour vrais et ardent pour le Souverain et pour la Patrie, et il ne pouvoit être tenu que par un vrais et ardent Citoyen dont le cœur fut aussi noble aussi pur et aussi généreux que le vôtre. Votre Ouvrage passera à la postérité et il sera aussi peu oublié que l'événement qu'il célèbre et qu'il a pour but de rendre à jamais utile*

* Dedikationen er dateret: »Lade-Gaard d. 25. Febr. 1772.« Det Exemplar af denne Bog, som findes i det store kongelige Bibliothek, har tilhørt *Karen Suhm*, der har skrevet sit Navn paa Titelbladet.

au Roi et Royaume.« Det Brev til Suhm, i hvilket denne Passus forekommer, har maaske været det sidste, som J. H. E. Bernstorff har skrevet, thi Natten efter, mellem den 18. og 19. Februar 1772, døde han i Hamborg.

I et Brev, som Overkammerherre, Greve Ditlev Reventlow skrev til Suhm fra Altenhof den 4. Februar 1772, hedder det: »*Il n'y a sorte de hommage que cette production ne mérite, et il n'y en a point que mon coeur ne Vous ofre. Quelle vérité, quelle force, quel courage dans ce que Vous dites! Défenseur de la Constitution et de la liberté civile, Vous vangez à la fois le Souverain et le Citoyen des chaines dans lesquelles on a tenu l'un et l'autre, et par vos leçons Vous établissez des digues respectables contre les usurpations du pouvoir légitime. L'Anglois croira t'il, que hors de chez lui on puisse penser et agir comme Vous faites? Vous donnez, Monsieur, un tel exemple de cette élévation de sentimens inconnue selon l'auteur de l'Esprit des loix dans certaines constitutions et d'un vertu vraiment romain.*

P. S. Je ne serai pas content, si Votre epître n'est pas traduite en allemand, en françois, et en anglois.«

Kantsler Cramer, Suhms Ven, skrev fra Lybæk den 3. Marts 1772: »Wie sehr ich von »Ihrem Schreiben an den König,« von den edlen, patriotischen und freymüthigen Gesinnungen gerührt bin, wie gerührt ein Bernstorff war, der Sie aufrichtig bewunderte, wie viel könnte ich Ihnen nicht sagen!«

Endelig meddelte Biskop Gunnerus i et Brev fra Trondhjem den 23. Marts 1772, at Linnée havde tilskrevet ham den 14. Marts: »*Vii admirera Hr. Suhms Skriftermål, huars make näppeligen Tiden lærer kunna utwisa*⁷⁷.«

De Domme, som ere udtalte i disse Breve, ere vel holdte i temmelig almindelige Udtryk; men blot det, at de ere udtalte f. Ex. af en Mand som Bernstorff, der ikke stod i personlig Forbindelse med Suhm, men rigtignok var en af dem, hvem Struensee havde taget haardt paa, har ikke saa lidt at sige og bidrager til at bestyrke Forestillingen om det store Indtryk og den mægtige Virkning, som Suhms lille Skrift frembragte, om hvilket det siges et Sted: »En for den Højædle Hr. Forfatter værdig Frimodighed, en sand patriotisk Nidkjærhed fremlægger her allevegne usminkede Sandheder.« Der kan næppe nævnes noget politisk Skrift, udkommet herhjemme før Suhms, der har havt en lignende Historie, og for at finde Exempler fra

Tiden efter ham, som kunne frembyde en noget lignende Historie eller Virkning, maa man søge helt ned til Aaret 1852 (*Wegeners Skrift om Arvefølgen*⁷⁸). Mon det kom som noget Overraskende for Suhm, at hans Brev fik en saadan Modtagelse, som der blev det Del? Eller mon dette netop var det, han havde ventet? Herom faar man ikke Noget at høre fra ham selv. De Kritiker, som gik ham imod, svarede han ikke strax paa, men han tabte ikke Sagen af Syne.

Det blev sagt af Anmelderen i »Den kritiske Journal,« at hvis Suhm havde udgivet sit Brev til Kongen den 16. Januar, altsaa Dagen før Katastrofen skete, saa havde man kunnet stille Skriftet ved Siden af de dristige Skrifter, med hvilke den britiske »*Publicspirit*« hyppig nærmer sig Thronen for at beskytte et krænket Folks Frihed imod egenlyttige Ministres Indflydelse.« Ja, hvis det drejede sig om et Land som England og ikke om et Land som Danmark. Men en Mand, der stod ganske ene, der altsaa ikke kunde blive Ordfører for et stærkt politisk Parti, vilde ikke have vovet at bringe Kongen et Brev som det, Suhm skrev, thi han havde ikke opnaaet andet end mulig at blive sat i Statsfængsel, og det vilde have været et ringe Resultat af en saadan Demonstration. Men den samme Yttring om at Suhms Brev burde være udkommet Dagen før og ikke efter den 17. Januar, er senere gjentaget af Jacob Badens Søn, *Gustav Ludvig Baden*, der ligesaa lidt, i dette Tilfælde, er glad over Suhm, som *Jens Kragh Høst* er det, der regner Suhm blandt de fortjente Forfattere, der udstødte Hyl (»*Zetergeschrei*«) over den faldne Regjering og tillod sig den usømmeligste Tone mod sin Monark, skolemesterede ham paa den anstødeligste Maade, tillod sig de groveste Beskyldninger imod fængslede Mænd, og de umenneskeligste Forlangender om deres Straf. Høsts Opfattelse af Struensee er meget liberal, saa det ikke er at undres over, at hans Opfattelse af Suhms Brev aander Forbittrelse imod Suhm. Opfattelserne svinge med Tiderne, blandt Andet af den Grund, at Forfattere, som længe efter en Begivenhed tale om den, ofte ikke have tilstrækkelig Kundskab om den Tid, da Begivenheden skete. Saaledes har en Forfatter, *Grimur Thomsen*, der i Aaret 1859 anmeldte Reverdils Memoirer i et dansk Tidsskrift, skrevet, at »Suhm, Langebek og Tyge Rothe satte ved denne Lejlighed en uudslettelig Plet paa deres Minde, ved den fejge Smiger, hvor-

med de lovpriste den samme Struensees Fald, hvem de tidligere havde brændt deres bedste Røgelse.« Denne Anmelder har nemlig ikke vidst, at det er en Usandhed, han her har sagt; thi Suhm har aldrig bøjet sig for Struensee, med hvem han aldrig har havt nogen Forbindelse⁷⁹. Det bedste Bevis for, hvorledes Samtiden dømte om Brevet, er givet i Brevets Historie saaledes som den ovenfor er fortalt.

Som sagt, Suhm havde Begivenheden i Erindring, og det viste han snart.

Den 27. April 1772 averteredes i Nr. 67 af Adresseavisen, at tredje Stykke af første Bind af Suhms »Samlinger« var udkommet, og her findes trykt, S. 235—37, et lille Stykke med Overskrift: »Opmuntring til de Danske og Norske.« Suhm fremsætter her kort, men i varme Ord, hvad der kan kaldes Kvintessentzen af Begivenheden, som forefaldt den 17. Januar, og han siger: »Jeg besværger Eder, I fromme Danske, I kjække Normænd, ved Eders Fæderneland, ved Eders Ære, ved Eders Pligt, ved Eders eget Bedste, at I paa nye, saa at sige, igjen oprette Pagten med Kongen, med det kongelige Hus, med Fædernelandet, at I for den forfærdelige Guds hellige Øjne besværges Eder sammen til at vedligeholde hvad som nu er skeet, til at afværge, at mindste Skaar derudi skulle ske, til at understøtte det sig til Undergang heldende Fæderneland, hver efter sin Ævne og efter sine Indsigter, til strax at frafalde Eders Mening, saasomt I see, at en anden er bedre, til ej at skjule nogen Sandhed for Kongen eller dem, som han sætter til at vaage over Rigets Bedste. Lader ej Lyst til Projekter, til Forandringer henrive Jer, hænger ej heller i gamle Fordomme, men bruger modent Overlæg i alle Ting.« Han taler smukt om Frederik den Femte og om Folkets Kjærlighed til ham, og opfordrer til at overføre denne Kjærlighed til hans Efterladte.

I det 16. Bind af Suhms samlede Skrifter har Nyerup udgivet en lille Afhandling af *Tyge Rothe*, som har Titlen: »Til Folket og til Suhm om dennes Tale til Kongen. 1772,« efter Rothes Autographum. Nyerup siger, at »dette til Suhm efter Opskriften adresserede Skrift afgiver saavel en Commentair over, som et Forsvar for Brevet til Kongen, og har tilforn ikke været trykt.« Om denne Afhandling af Rothe er kommen Suhm i Hænde, maa staa hen som noget usikkert, eftersom

Nyerup ikke giver Oplysning, om han har fundet Manuskriptet til den blandt Suhms Papirer, men det er dog vel rimelig nok, at den ikke har været Suhm ubekjendt. Skriftet er interessant i flere Henseender, idet Rothe betragter Forholdene, som de havde været, fra et højere filosofisk Standpunkt og baade udvikler sine egne Tanker om flere af de Stykker i Stats-Styrelsen og Økonomien, som Suhm havde rørt ved i sit Brev, og paa en smuk Maade udtaler sin Glæde over det Skridt, Suhm havde gjort ved at skrive Brevet, og sin Taknemmelighed imod ham derfor. Det er højst sandsynligt, at hvis Afhandlingen var bleven trykt, vilde den have fundet Læsere i de mere dannede Kredse, men til at blive Folkelæsning egnede den sig næppe, thi Udviklingen er for indviklet og Formen alt for tung. Nyerup siger dog, at Læsningen af dette Skrift af Rothe havde bragt ham til at forandre den Dom, han tidligere havde fældet over Suhms Brev⁸⁰. Der udkom en anden Afhandling om Begivenheden den 17. Januar, som var vel egnet til at læses af Alle og Enhver. Den blev averteret i Nr. 170 af Adresseavisen for den 19. Oktober 1772 paa følgende Maade:

»Et Skrift under Titel: Til mine Landsmænd og Medborgere de Danske, Norske og Holstenere, er til Kiøbs hos Bogtr. Stein og alle Byens Boglader for 6 β .«

Denne Afhandling »trykt og bekommes hos August Frid. Stein, boende i Skidenstrædet Nr. 171,« i 8°, 32 Sider, der udkom anonymt, er forfattet af Suhm. Ja, han havde endog, — for at »skjule sin Person,« skriver han —, med tilsyneladende Ærlighed sagt i Bogen: »min Slægt er fra Norge, selv er jeg fød i Holsten, og nu bosiddende i Danmark.« Det er en vel skreven Afhandling, gennemstrømmet af Fædrelandskjærlighed; med Harme omtaler Suhm den Struenseeske Periode, med Glæde den Tid, der er fulgt efter. Først fremhæves Struensees Foragt for Religionen, »der er det ypperste Gode;« dernæst den Sædernes Fordærvelse, som blev indført, den Foragt for dansk Sprog* og for næsten Alt hvad der var dansk, som var Struensee ejendommelig, endvidere hans Misgreb i at forstyrre den gode Forstaaelse, der herskede imellem Danmark

* Suhm skriver, at »man tænkte paa en Forordning, hvorved det danske Sprog skulde afskaffes i begge Riger, og det tydske derimod indføres i Love, Forordninger etc.« Hertil føjer Nyerup i den tydske Oversættelse af Biografien af Suhm den Bemærkning, at da Suhm var Medlem af den Kommis-

og Rusland, hans voldsomme Fremfærd ved at fjærne Embedsmænd uden Lov og Dom, ved at afskaffe Konseillet og at tilægge sig en i Danmark ganske uhørt Magt, ved mange andre Omvæltninger i Landets og Hovedstadens indre Forhold, hvilke skete saa hastig, »at Landet fik ej Tid til at puste, at Alting blev opfyldt med Skræk og Frygt for det Tilkommende;« endelig omtales Struensees egen Person, hans Hovmod, hans Fejghed, naar der var Fare paa Færde. Imidlertid er Suhm ikke absolut fordømmende ligeoverfor Struensee; han anerkjender, at der i hans Reformer var mange gode Tanker, der blot bleve virkeliggjorte for hovedkulds, og han indrømmer, at adskilligt af hvad han indførte burde bevares. I den anden Halvdel af Skriftet omtales den nye Regjering, som roses for den Mildhed og Retfærdighed, den har vist mod Struensee og hans Mænd, hvilke sidste ikke ere blevne kastede nøgne ud, men hvis Existents er bleven sikret ved Pensioner eller ved mindre Embeder. Han gjør opmærksom paa, at man ikke maa være utaalmodig, fordi Regjeringen ikke i en Fart kan rette paa alt det, som Struensee har indført, thi Alt maa nøje prøves, og det tager mere Tid at bygge op end at rive ned; derfor er det et Gode, at Regjeringen nu gaar sindig til Værks, og dette vises ved nærmere at dvæle ved Landets økonomiske Tilstande. Suhm glæder sig over, at der i Statsraadet nu sidder lutter Indfødte, over, at Kronprindsen ikke mere opdrages efter »Rosseaus Opfostrings-Maade,« fremhæver Arveprindsens Dygtighed og Flid, han, som »er opfød under saa vis og mild en Moders Øjne, som Juliana Maria, en Dronning, hvis Glæde det er at gjøre Godt, som elsker vort Fæderneland, som aldrig haver blandet sig i noget hende uvedkommende, men stedse udøvet de stille Dyder og Pligter, været god Moder, god Ægtefælle, god Husmoder, aldrig mænget sig i Regjeringens Sager saa længe hendes Herre levede, ja aldrig trinet frem paa Skuepladsen, førend den 17. Januarii, da det kongelige Huses Ære og Landets Nød tvang hende dertil.« Tilsidst sætter han Struensees Tid og den nye Tid imod hinanden paa følgende Maade: under Struensee »Foragt for Religionen, Uorden,

sion, som skulde gjenneemgaa Struensees Papirer, kan man med temmelig Sikkerhed forlade sig paa, at noget saadant virkelig har hørt til de Struenseeske Planer. R. Nyerup: Uebersicht des Lebens P. F. Suhms, Kopenh. 1799, S. 75, Anm.

Utugt, Vold, Frygt, Usikkerhed, Standselse i de fleste Nærings-
 Veje, Majestætens Tilsidesættelse, Haanhed over Folket og
 Kongehuset; nu derimod Ærbødighed for Religionen, Orden,
 anstændige Sæder, Sikkerhed, Forbedring i Næringsvejene,
 Love, Agt for Folket og for Majestæten.« Suhm omtaler paa
 følgende Maade Trykkefriheden: »Endda staaer Trykke-Friheden,
 og da vor nærværende Regjering er klog og billig, saa bliver
 den vist altid staaende, thi den beforder Videnskaberne, den
 gjør at et Folk føler sig, den giver Frihed, Styrke og Rigtig-
 hed i Tankerne, den lægger Sandheden for Dagen, og hvi
 skulle retsindige og kloge Mænd frygte, at deres Opførsel
 bliver offentlig undersøgt, ja dadlet, naar en Struensee ej
 haver frygtet derfor; Nej, saadan nedrig og fejj Tanke kan
 ikke komme op i ædle Gemytter. Vel sandt, at ved Trykke-
 Friheden beforders ogsaa slette og onskabsfulde Skrifter, men
 de forgaa af sig selv, naar man ikke gjør dem den Ære at
 forbyde dem.«

Dette lille Skrift, der er skrevet med en sjelden Varme, i
 et godt Sprog og som er let forstaaeligt for Enhver, er i den
 nyeste Tid erklæret for at være det bedste samtidige, der er
 fremkommet af Angreb paa Struensee⁸¹. En Fejl har det dog:
 Suhms Navn staaer ikke paa dets Titelblad.

Denne Afhandling lod Suhm ikke trykke paa ny i sine
 Samlede Skrifter, ligesaalidt som han lod Brevet »Til Kongen«
 udkomme paa ny der, hvilket Nyerup siger, »udentvivl var en
 Følge af, at han gik frem med Tiderne og altsaa i sine senere
 Dage ansaa adskillige Personer og Omstændigheder fra en
 ganske anden Synspunkt end som han havde seet dem fra
 en Snes Aar siden.« Men Suhm har dog en Gang tænkt paa,
 at Afhandlingen atter skulde trykkes; thi i det store kongelige
 Bibliothek er der bevaret et Exemplar af den med nogle For-
 bedringer, tilskrevne af ham selv, og efter dette Exemplar har
 Nyerup optaget den i »Suhmiana«, som udkom Aaret efter
 Suhms Død.

Nogle Aar efter kom Suhm tilbage til sit Brev til Kongen,
 idet han forsvarede sig imod de Angreb, som vare rettede
 imod ham, fordi han der havde talt haanligt om Tydskerne
 og det tydske Sprog; Joh. A. Cramer havde ogsaa i det ovenfor
 omtalte Brev til Suhm af 3. Marts 1772 foreslaaet en anden
 Udtryksmaade for Suhms Tanke. I det første Stykke i andet

Bind af sine »Samlinger,« der udkom 1775, dvæler Suhm ved denne Sag, og forklarer da, at man har forstaaet ham ganske urigtig, naar man har troet, at han havde angrebet Tydskerne i Almindelighed, da Angrebet kun gjaldt Struensee, som var tydsk, og talte alene i dette hans Modersmaal. Sit eget Forhold til det tydske Sprog dvæler Suhm derpaa ret udførlig ved som ogsaa ved det tydske Sprogs Nødvendighed for de Danske, thi Tydslands Nabolaug og »Foreningen med Holsten gjør det umuligt at tænke paa at udrydde det hos os.« I den »Nye Kritiske Journal« blev dette Stykke af »Samlinger'«ne anmeldt, og Recensenten, v. J. Baden, gjør den Bemærkning om »Brevet,« at Suhm »noget uforsigtig havde givet Tøjlen for den friske Glæde, som ingen retskaffen Mand paa den Tid kunde imodstaae⁸².«

I Aaret 1769 fik Suhm Tilbud fra Otto Thott om at træde ind i Højesteret, men Suhm tog ikke imod Tilbudet⁸³, idet han undskyldte sig dels med sit Helbred, »som nu paa nogen Tid har begyndt at blive temmelig slet,« dels med Hensynet »til den Tid, som jeg derved vilde tabe ved mine historiske Arbejder, hvorudi jeg maaske kan udrette Noget, da saa mange Andre ere istand til at gjøre det bedre i Højesteret end jeg.« Efter den 17. Januar 1772 var Suhm nær bleven Sekretær i Statsraadet, idet Enkedronning Juliane Marie, i hvis Yndest han stod, ønskede ham til en saadan Plads; men Ministrene satte sig derimod, da de, som Nyerup siger, »ikke skøttede om at faa deres Forhandlinger protokollerede,« — snarere vel, fordi de ikke i deres Nærhed vilde have en Mand med saa liberale Grundsætninger som dem, Suhm hyldede. Derimod blev Suhm Medlem af den Kommission, som blev nedsat til at gennemgaa Struensees Papirer, hvis andre Medlemmer vare: Generallieutenant Køller von Banner, Konferentsraad Schumacher og Etatsraad Guldberg. Suhm har selv et Sted nedskrevet en Bemærkning om, at han søgte at udvirke, at der kom Præster til Statsfangerne og at disse fik Bøger at læse, hvilket ogsaa skete.

Suhm kom altsaa ikke til at spille nogen storpolitisk — kan man vel sige — Rolle ved denne Tid. Men han kom til at spille en hel anden Rolle, idet han saa at sige blev Folkets Ordfører, og som saadan fremførte dets Tak, dets Ønsker og Forhaabninger, og vejledede det til paa rette Maade at forstaa,

hvad der var skeet og hvad der fremdeles vilde og burde ske. Denne Rolle havde sin Betydning og sin Virkning. Den Djærvhed, med hvilken Suhm tiltalte Kongen i sit Brev, gav saa at sige hele Folket en moralsk Støtte, idet det følte, at der var Nogen, som vilde samle det til endrægtigt Arbejde, og idet det med Glæde mærkede, at der var Nogen, som slog til Lyd for Kjærligheden til det danske Fædreland og Modersmaal. Suhm havde brugt Udtryk og Vendinger i sit Brev, som baade dengang, det var udkommet, og i mange Tider efter ere blevne regnede ham til Last. Men man har vist gjort ham nogen Uret, thi man maa bestandig huske paa Øjeblikket, da Suhm skrev dem: han følte sig som sat i en Tilstand af Henrykkelse over, at den Struensee'ske Regjering var bragt ud af Verden ved en rask og hurtig udført Handling; hvad Hjertet var fuldt af, strømmede Pennen over med, Brevet blev saa at sige et Øjebliks Barn, og det maa ikke skilles fra dette Øjeblik. Da Henrykkelsens Rus havde lagt sig, kom Tiden til at tale i en roligere Tone, og det gjorde Suhm ogsaa, rigtignok til Dels anonymt. Men »Brevet« stod for Samtiden som noget saa mærkeligt, at det blev optrykt i anden Del af Hofmans »Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd,« der udkom 1778, og i Meddelelserne om den Suhmske Slægt indeholder Peter Frederik Suhms Levnetsbeskrivelse⁸⁴. Senere blev Brevet optrykt efter Suhms Død i det sextende Bind af hans »Samlede Skrifter,« ogsaa kaldet »Suhmiana.«

En Fremmed, den bekjendte *Reverdil*, der opholdt sig ved det danske Hof i Aaret 1772, omtaler i sine Memoirer Suhm, hvem han vist stod fjærnt, og han skaaner ham ikke⁸⁵. *Reverdil* kalder Suhm »*un fanatique*,« som »*par les applaudissements qu'il reçut, montra quel délire agitait alors tous les esprits. Ce même Suhm demanda une audience au roi pour lui remettre une façon de harangue imprimée, dont voici l'exorde.*« — Derefter følger Begyndelsen af Suhms Brev oversat paa Fransk efter Hellfriedts tyske Oversættelse og med Anførelse af den famøse Anmærkning om Juliane Marie og Arveprinds Frederik*, hvorefter *Reverdil* fortsætter: »*On se lasse de reproduire ce déluge d'absurdités etc.*«

* Theologerne maa afgjøre: »*si ces noms désignent des anges glorifiés ou des anges vivant encore sur la terre.*«

Kort efter at Suhms Brev til Kongen havde seet Dagens Lys, udkom der et anonymt Digt med Titel: »Frimodige Tanker over Hevnens Dag.« Fortalen er dateret »in Februario 1772,« og Digtet blev givet til Salg den 31. Marts; det er i 4° og 72 Sider stort. Det blev udgivet samme Aar paany sammen med to andre Digte i en Bog, som har Titlen »Tre Skaldegigte,« og Forfatteren af dem har navngivet sig. Forfatteren var ingen mindre end Historikeren, Geheimearchivarius *Jacob Langebek*, Suhms Ven. Langebek var ligesaa betaget og henrykt som Suhm over hvad der var skeet den 17. Januar, men han var ikke saa livfuld en Natur som Suhm. Denne havde seet rigtig, at hvis han vilde gjøre Indtryk med sit Skrift, saa maatte han lægge Ild ind i sin Tale og han maatte være kortfattet; derved opnaaede han at blive læst af »Millioner,« som Nyerup bemærker. Langebek havde meget at sige, og han sagde det Altsammen, hvorved han blev vidtløftig og kjedelig, thi »Skald« var Langebek ikke. Hans Digt faldt saa temmelig til Jorden, og en tydsk Oversættelse af det, som blev bebudet, udkom aldrig. Man har i nyere Tider talt noget haanligt om begge disse to Forfatteres Skrifter, forfattede i Anledning af den 17. Januar, men man kan dog ikke andet end tillægge dem en ikke ringe Betydning som Vidnesbyrd om, hvor dybt grebne gode danske Mænd følte sig ved Struensees Regjering og ved dens Standsning.

At beskæftige sig med Politik holdt Suhm ikke op med; i Øjeblikket skød han dog Storpolitiken lidt til Side, medens han drog Statsøkonomien frem. I Aaret 1772 havde han, som tidligere omtalt, udgivet som selvstændigt Skrift sin Afhandling »Om Økonomien, særdeles Norges,« fra »Tronhiemske Samlinger,« forøget med nogle Tillæg*. I Juli 1772 udkom et lille Skrift af ham med Titel: »Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen.« Det er trykt hos Jonas Lindgrens Enke i Sorø, og indeholder 46 Sider i 8°. Suhm gjør

* Anmelderen af dette Skrift i »Nye Kritisk Journal,« 1771, S. 257, udtaler sin Glæde over »en Mand, der i en Forfatning, hvori mangen anden skulde holde sig privilegeret til Ørkesløshed, anvender sin Tid og Lejlighed til at udbrede allehaande nyttige Indsigter blandt sine Landsmænd.«

opmærksom paa, hvor nødvendigt det er, for at dømme om et Lands Magt og Velstand, at være vel underrettet om dets Handel; Kundskab herom maa man hente fra Toldbøgerne, »som ere de rette Stats-Thermometre; men disse ere altid blevne holdte hemmelige for os, hvilket alene er nok for at tilkjendegive, at det ej maa være ret fat med os i denne Post, og at Handelen ej maa falde ud til vor Fordel.« Han har imidlertid faaet nogle Toldbøger i Hænde, og støttende sig paa de Oplysninger, han har fundet i dem, giver han en Oversigt og en Kritik af Handelsforholdene i Aarene 1767 og 1768. Resultatet, han kommer til, er ugunstigt for Danmarks Vedkommende. Han raader til at lægge høj Told paa »Yppigheds-Varer,« at opmuntre indenlandske Næringsveje og indenlandsk Haandværk, at henvende sine Tanker paa Agerdyrking, Fiskeri, paa Bjergværker, Kvæghandel, Forstvæsen, derefter kan man tænke paa Handel med »Yppigheds-Varer og paa deres Arbejdelse i Landet.« »Maaske det og var nyttigt, at al indenlands Told, saavel for indgaaende som for udgaaende Varer, blev ophævet, thi derved vilde den indenlandske Handel, som er Grunden til den udenlandske, til Skibsfart og til Sømagten, udvides.« Sine Tanker herom underkaster Suhm gjerne Mænd som Oeder, Martfeldt, Kapitajn Lütken, »en Philodanus, en Philocosmus, Forfatteren af Asan, deres Omdømme..« Suhm giver nu mange statistiske Oplysninger, hentede fra Toldbøgerne, mange Tal, og ved Hjælp af dem viser han, at Danmarks Handel er daarlig; han omtaler Kjøbenhavns Stilling meget udførlig, og han er meget misfornøjet med Hovedstaden, der skulde være den store Handelsstad, medens den i Virkeligheden lever af Landets Rigdomme, hvilket »den nærværende ynkelige Tilstand tilfulde vidner.« Norge derimod indtager en anden Stilling, thi det er rigere end Danmark; det er »yppigere« end Danmark, fordi det har mere Raad dertil. Normændene kunne med Rette fortryde paa, »at de saa at sige skulle føde deres Brødre, de Danske, og at de, i Særdeleshed Kjøbenhavnerne, fortære næsten hvad de fortjene.« — Det maa have været noget usædvanligt, at faa saa meget at vide af hvad der stod i Toldbøgerne, og det er derfor ikke underligt, at der i »Kjøbenhavns Adresseavis« blev meddelt en Del statistiske Data hentede fra dette Suhms Skrift⁸⁶.

I det følgende Aar, 1774, vendte Suhm tilbage til den

store Politik, men fandt en ny Form for at udvikle sine Tanker. Han fremsatte dem nemlig i en politisk Roman, som fik Titlen »*Euphron*. En Fortælling,« og udkom anonymt den 28. November hos Boghandlerne Rothe og Pelt paa Børsen, Buch paa Nørregade og hos Bogtrykker Simmelkiær paa Adresse-contoirtet til en Pris af 1 Mark, og indbundet 20 Sk.⁸⁷. Paa Titelbladets Bagside ere følgende Linier trykte*:

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas,
Atque metus omnes, et inexorabile fatum
Subjecit pedibus strepitumque Acherontis avari.

Romanens Indhold er kortelig følgende: *Euphron*, et græsk Ord, som mest er brugt i det poetiske Sprog og betyder: den, der har et glad Sind, naadig, forstandig, men som ogsaa er et Mandsnavn —, er en Statsmand, der besidder alle Dyder, er klog, vis, retfærdig, der aldrig har gjort andet, end hvad der var rigtigt, der er ubøjelig imod at lade sig lede bort fra det Gode, er oprigtig, uforfærdet o. s. v.; denne Mand er falden i Unaade hos Sapor, Konge over Karmanien, en ubekjendt Ø i Syd-Søen, og Sartine, et Land i Aprigien, og boer fjærnt fra Hoffet i en Hytte ved et Vandfald, dannet af en rindende Bæk. Han har en dejlig Datter, Irene, som Kongen vil eje, uagtet han har en Dronning. Det skildres nu, hvilke Forsøg Kongen gjør for at komme i Besiddelse af Irene, og hvorledes *Euphron* bestandig arbejder imod Kongen. Skildringen sker mest igjennem Samtaler, i hvilke *Euphron* taler Vidsoms-Ord og udvikler ædle Grundsætninger, som en Regent bør følge. *Euphron* maa omsider lyde Kongens Kaldelse til Hoffet; men da han kommer til Residentsen, gjør Folket Oprør imod Kongen, med hvis Regjering det er misfornøjet, og det udraaber *Euphron* til Konge. *Euphron* vægrer sig ved at ville være Konge; han bringer en Forsoning tilveje imellem Sapor og Folket, og trækker sig tilbage til sin ensomme Bolig med sin Hustru Angelika. Irene, som har været udsat for megen Efterstræbelse og har været nær ved at give efter, men er bleven holdt oppe paa Ærens Vej, støttet af sin fortræffelige Fader, er imidlertid flygtet og er bleven bragt i Sikkerhed; hun ægter Nuschirvan, Søn af Phocas, hvem Kongen havde betroet Almuens Tarv,

* Citatet er taget fra *Virgils Georgica*, II., v, 490—92.

og som hyldede den Mening, »at Bønderne bleve i den Tilstand og den Undergivenhed mod deres Herskaber, som de da befunde sig udi, og at man ej kunde forandre det, uden at ryste Statens Grundpiller,« — det er som om man her hørte Guldberg tale —, medens Nuschirvan »besad et Landgods, elskede Bønderne derpaa som en Fader sine Børn, og havde givet dem alle deres Frihed.« Paa Dødslejet tager Euphron Afsked med sin Slægt, idet han taler herlige, vise Ord til den. Hans Marmor-Billede oprejses af Kongen paa Torvet med Paaskriften: »For Euphron, Landets og Kongens Fader, Større nær ved end langt borte, Større end han syntes, Endskiønt han af alle kaldtes Den Store, Lige stor i Medgang og Modgang; Som aldrig gjorde nogen Uret, Som aldrig hævnede sig uden ved at gjøre Godt; Sit Huses Prydelse, sit Lands Værn, Kongens Lærer og Ven, Verdens Ære.«

Som et æsthetisk Værk har denne Roman ikke meget at betyde, men der forekommer et Stykke i den, som har Betydning baade til Forstaaelse af Suhm, og til Oplysning om Stemninger, som vare fremme i Tiden. Før Euphron nemlig for sidste Gang forlader Kong Sapor, giver han ham 42 korte Regjerings-Regler. Suhm har denne Gang ikke indladt sig paa at udkaste en Plan for en Regjeringsform, som han her slet ikke berører, han dvæler derimod ved den Aand, der skal være den ledende i Statens Styrelse. Og det maa da siges, at disse Regjerings-Regler ere ædle og gode; de vidne om, at den Mand, som har skrevet dem, har havt et sundt Blik for hvad der maatte blive til et Folks Bedste, og han taler Frihedens Sag. Men mange af Reglerne gik rigtignok ganske imod den da bestaaende Regjerings Grundsætninger — nemlig i 1774, ikke mindst i Henseende til Alt, hvad der angik Statens Økonomi. Nogle af Reglerne skulle anføres som Exempler paa den Retning, i hvilken Suhms Tanker bevægede sig.

1. Ær altid Religionen og dens Betjentere, og beløn de gode af dem; thi de ere Staternes fasteste Støtter.

2. Sæt Pris paa lærde Mænd; din Ros, Landets Vel og Anseelse afhænger af dem. Antag ingen til vigtige Embeder, uden han haver Kundskaber.

3. Lad Enhver nyde ubehindret Religions-Frihed, vel vidende, at Ingen uden Gud dømmes Hjerterne.

4. Enhver have Frihed at tænke, tale og skrive som han vil. Derved faa Kongerne bedst Sandhed at vide. Ministrene ere bange derfor, thi de frygte oplyste Konger, og ville ej, at Folkets Klager skulle komme lige ind for Kongen, eller ved andre, uden ved dem selv.

I den femte Paragraf nævnes, at selve Kongen som enhver Privatmand maa benytte sig af Lovene og betjene sig af den ordentlige Rettens Vej, om Friheden misbruges; thi ellers henfalder man under et Tyranni.

6. Hold Jævnvægt imellem Stænderne, brug Adelen fornemmeligt til Krigs- og Hof-Betjening, Middelstanden til alle borgerlige og juridiske Embeder, men und dem alle Frihed.

7. Denne Frihed bør og Bonden nyde, og den nyder han endnu ikke, desværre! i dit Land. Frihed bestaar i at dyrke sin egen Jord, i at ej kunne dømmes uden efter Lovene, og i at have ubundne Hænder i at kunne nedsætte sig hvor man vil i Landet. For at komme hertil, maa du først give Bønderne paa dine egne Godser saadan Frihed, dernæst maa Du ved Opmuntringer, ved Ærestegn lokke Jordejerne hertil; og endeligen, saa køb efterhaanden Ejendommene af dem, og sæt Bønderne derpaa i Frihed. Thi ved Befaling bør Du ej gjøre dette, da enhver besidder sin Ejendom med samme Ret som Du dit Kongerige, og Du derhos maa have fast indgravet i dit Sind, at en Konge ej haver Magt til at gjøre alt, hvad han vil, men netop ikke mere end det, som er Ret.

11. Læg aldrig nogen Kopskat paa; thi da giver den Arme ligesaa meget som den Rige, det er at sige, tusinde Gange mere.

13. Lad aldrig noget Lotteri findes i dit Land; thi de forderve Sæderne og kvæle Vindskibeligheden.

15. Løn dine Betjenter vel; men straf dem ogsaa haarde- ligen, naar de bestjæle Dig og dit Folk.

22. Gjør de tvende fornemste Stæder i dine tvende Riger til frie Havne, det er at sige, befri alle Skibene fra al Paalæg og Undersøgning; men lad de Vare, som ej maa forbruges i dit Land, blive oplagte i Kjøbmændenes Magaziner, for derfra at udføres til andre Lande.

23. For Resten forbyd alle Monopolia, men hold deres Aar hellig, og lad dem først udrinde; thi hvo vilde holde Ord, naar en Konge ej holdt det.

27. Tænk paa Krig udi Fred, hold derfor din Flaade og Krigshær i Stand. Forbund gjælder ej, uden for saavidt at din Magt kan gjøre dit Forbund æret.

28. Se til, at dine Krigsfolk mest kan bestaa af Indfødte og af Bønder, dog først, naar de sidste ere blevne fri; thi en Krigshær af Trælle fægter slet.

31. Giv ej til Tiggere, uden de arbejde. Du føder derved Lediggang. For at forekomme dette, saa opret Arbejdshuse alle vegne for de Sunde, og Hospitaler for de Syge.

32. Tilsted ingen Klostre, de føde privilegerede Tiggere og øde Landet, saavidt det staar til dem. Anvend deres Indkomster paa at befordre Giftermaal.

33. Hjælp Skolerne op; der lægges Grundvolden til Landets Bedste. Besørg Lærerne der anstændig Underholdning; skjænk Bibliotheker, matematiske Instrumenter, Modeller, Natursamlinger til Skolerne. En Lærer er mere værd end en titulær Gehejmeraad.

34. Del ej Titler ud i Blinde eller for at vinde Penge. De svække Ære og Vindskibelighed, som ere Statens Grundvolde; de befordre Yppighed, som ødelægger Staten. Enhver uværdig tituleret vanærer dig.

36. Lad dit Raad bestaa af Personer af alle Stænder; hvorfor alene Adelen? Denne Stand misunder Dig mest din Magt, og synes den at udbrede den, da sker det kun, naar den mærker, at Du er svag, for under dit Navn at herske. Du regjerer jo ogsaa over Gejstlige, Borgere; lad derfor Gejstlige, Borgere sidde i dit Raad; jeg udelukker ej heller Bønder, om Du kan finde bekvemme dertil iblandt dem.

40. Lad din Prinds, om Gud beskjærer Dig en, nøje lære at kjende de Lande, han en Gang skal regjere over; og naar hans Alder det tilsteder, saa lad ham være nærværende i alle Raadsforsamlinger og alle Kollegier, først som Tilhører, og siden som Raadgiver.

41. Opret en Højskole i dit andet Rige Sartine, og lad ingen falsk Statskunst eller Misundelse bringe Dig herfra. Begge Riger bør have ens Rettigheder, og det er din Ære og Fordel at herske over oplyste Folk.

»Euphron« blev vel modtaget af Anmelderen i »Ny kritisk Journal,« som slutter sine Bemærkninger paa følgende Maade⁸⁸: »Vi maatte tage meget fejl, dersom vi ikke fandt *Forfatteren af Sigrid* ganske kjendelig igjen i Euphron. Samme simple Højhed i Tanker, samme Lethed og Naivitet i Dialog, samme heldige Pensestrøg. Og naar vi lægge til, at man finder mere at afskjære end tilsætte — iblandt Andet gjør det skidne Vand

S. 38, som Euphron giver den besvimele Angelica, ingen god Virkning — nogle faa platte Udtryk og ikke ganske værdige Træk, saa beholder Forfatteren ogsaa deri Lighed med *Sigrids* Forfatter.«

Om denne Statsroman, Euphron, skriver Nyerup følgende — og hans Ord kunne tjene som en almindelig Kommentar over Romanen: den »er saa aldeles stilet efter Danmarks Horizont, saa ganske udkastet efter sand og paa Fædernelandet passende Politiks Regler, at den fra 1784 af, fra den Tid af, at Danmark igjen har begyndt at række Hovedet i Vejret og blive en Nation, kan anses at have været som politisk symbolsk Bog for vore Statsstyrere. De 42 Regjeringsregler i Euphron ere at anse som Spaadomme, der, da Tidens Fylde kom, da Kronprinds Frederik, og Christian Colbjørnsen, og Christian Reventlow, og Grev Bernstorff, og Hertugen af Augustenborg tog fat paa Statsroret, gik i Opfyldelse en efter anden. Vel have vi endnu Lotteri, og Kopskat, og Monopolier: vel er der endnu intet Universitet i Norge, ingen Borgere eller Bønder i Statsraadet; men — Rom blev ikke bygt paa een Dag, og — Noget maa ogsaa ske under Frederik den 6te.« *Joachim Jonge* siger i sin Mindetale over Suhm, at »Euphron blev vor Statskunsts senere heldbringende Lovbog*.«

Ogsaa dette Skrift har sin Historie. Suhm sendte nemlig *Oeder* et Exemplar af det med et Brev, dateret 28. December 1774, i hvilket det hedder: »Hvad siger Han om vort System eller rettere Asystema? Hvilken Behandling med Bønderne! I min Iver, som jeg tror at være retmæssig, har jeg skrevet nærværende Fortælling Euphron, som og sælges her, dog uden Reglerne; thi ellers havde man kommet i Fortræd med vor nuværende Censor, Politimesteren. — Vi ere og blive desværre dog et Folk af Slaver, og næppe have vi været større Slaver end nu. Hvortil mon alt dette vil falde ud? Gud faar at styre. Denne Politimester vil ikke af mit Hoved; og Bønderne

* Man finder undertiden Suhms Euphron nævnet ved Siden af *Marmontels Bélisaire*, hvilken Statsroman udkom 1766 og vakte stort Røre i Paris. Hverken *R. Mohl*, som i sin *Geschichte und Literatur der Staatswissenschaften*, I., Erlangen 1855, S. 165 ff. behandler Statsromanen, eller *Friedr. Kleinwachter*, som 1891 i Wien har udgivet sit Skrift »Die Staatsromane,« har medtaget disse to Statsromaner af en fransk og en dansk Forfatter.

skrige paa den anden Side i mine Ører.« »Euphron« blev altsaa trykt i to Udgaver, af hvilke den ene ikke indeholdt Regjerings-Reglerne. Nyerup beklager, at Suhm ikke dristede sig til at lade Udgaven med Reglerne komme til Salg, da han jo dog evnede at betale et Par Hundrede Daler til Politiretten, om han skulde blive idømt en saadan Bøde. Men, siger han, »Suhm var i Følge sin blide, ømme, føjelige og eftergivende Sindsstemning ikke for at sætte Noget igjennem med Trods, alting skulde ske med Læmpe og Skridt for Skridt.« Suhm vilde heller ikke bryde med sine Venner: »ved aabenlyst at ruste sig til Kamp mod hine Dages Underkuelses- og Aristokrat-System vilde han have stødt mange af sine Venner, en Lüxdorff, en Stampe, en Guldberg, en Thott, en Osten o. a. for Hovedet. De vare alle Pladsmænd* og bidrog med til at Stats-Maskinen gik den skæve Gang. At forskærtse disses Venskab, at blive en Slags Martyr for politiske Meningers Skyld, holdt han for Sværmeri.«

De to Udgaver af »Euphron« fra 1774 ere samme Tryk, og der staar paa Titelbladet af dem begge: »Trykt og tilkiøbs hos Lauritz Simmelkiær, boende paa Adresse-Contoiret.« Men den Udgave, i hvilken Reglerne ere medtagne, har 94 Sider, medens den, i hvilken de ere udeladte, har 80 Sider. Et »Andet Oplag« udkom 1779, »trykt og tilkiøbs hos Lauritz Simmelkiær, boende paa Adresse-Contoiret;« det har 80 Sider og »Regjerings-Reglerne« ere ikke medtagne i det. Men ti Aar efter blev Romanen optagen i det tredie Bind af Suhms samlede Skrifter, som udkom 1789, og her blev den trykt fuldstændig med alle 42 Artikler. »Euphron« er det sidste Skrift med særligt politisk Indhold, som Suhm skrev og udgav. Han sendte engang et Exemplar af sin Statsroman med Reglerne til *Joh. Bülow*, og i det Brev, dateret Kjøbenhavn d. 12. August 1783, med hvilket han sendte ham Bogen, skrev han **: »Jeg sender herved Euphron med Reglerne efter Forlangende, og har ingen at tillægge uden en, som jeg har sat paa den

* Engelsk »*placemen*,« Embedsmænd, og derfor ikke uafhængige Mænd.

** Skriftet «Regjerings-Reglerne» 1784. Kbh. 1888.« S. 204. Naar det paa dette Sted er sagt, at »Euphron« først fremkom med Reglerne i den tredie Del af Suhms samlede Skrifter, som udkom 1789, saa er dette, efter hvad der ovenfor er meddelt, ikke rigtigt. Af de to Udgaver med Aarstallet 1774 synes den, i hvilken Reglerne ikke ere medtagne, nu at være den sjældneste.

anden Side.« Denne Regel lyder saaledes: »Befat Dig ej selv med Handelen, men overlad den til dine Undersaatter, og gjør intet Fremlaan til Kjøbmændene.« Et Sted i sine Optegnelser skriver Bülow: »Jeg var ikke sen med at forelæse min Prinds Alt. Bogen med Reglerne havde jeg selv bedet Kammerherre Suhm om, da man ikke kunde faae de sidste tilkjøbs.«

Det gik dog noget anderledes med Politimesteren, end Suhm havde tænkt sig. Thi i Aaret 1776 udkom »Euphron« i tydsck Oversættelse med alle Reglerne: »Euphron. Eine Erzählung nach dem Cumanischen. 1776,« uden Trykkested, 8°, 85 Sider. Paa Titelbladet er trykt følgende Citat:

Were may the wretched for Protection bend?
Or when, ah! when, shall his misfortunes end?
Sure, persecution in the grave will cease,
And Dead bestow, what Life demis him, Peace.

Den anonyme Oversættelse er af *Dr. med. Justus Zadig de Meza*, og Bogen er vistnok trykt i Kjøbenhavn. Denne Oversættelse blev anmeldt i »Ny kritisk Tilskuer« for 1777⁸⁹; Reglerne, som vare nye for Anmelderen, omtales, tolv af dem, Nr. 4—7, 13, 24, 28, 33, 34, 36, 39, 41, bleve aftrykte, og Politimesteren gjorde ikke Indsigelse imod, at Nummeret af dette literære Tidsskrift med »Euphron«-Anmeldelsen kom ud, heller ikke imod, at den tydsck Oversættelse af »Euphron« blev solgt.

Denne tydsck Oversættelse blev i Aaret 1776 anmeldt i et i Holland udkommende fransk Tidsskrift⁹⁰. Suhm nævnes som Forfatter til det; de Raad, han giver, dømmes at være »*adaptés à la constitution et l'état présent du Danemark*,« og Anmelderen er saa tilfreds med Bogen, at han slutter sit Referat med disse Ord: »*Ceux qui s'intéressent du bonheur des Danois, doivent désirer que l'Auteur de ce conte moral, si célèbre d'ailleurs par tant d'excellentes productions, soit appelé à diriger l'éducation du jeune Prince qui doit un jour gouverner le Danemarck.*«

Om »Euphron« udtaler Ove Guldberg sig i følgende Brev til Suhm:

Tak, Kjæreste Ven, for Laanet. Alt er nu ypperligt, da jeg veed, at jeg er her i tredie Etage. Et Par Steder tror jeg at have fundet Kontradiktioner; man kan nu ikke hitte de samme Steder. Maaske ogsaa Stilen kunde slibes et lidet. Endelig arbejd os,

Fædrelandet nu de to andre Historier, og saaledes kan De, bedste Ven, meer end forsone Euphron, som af og til endnu meldes om. For alt i Verden, og for alt det Venskab, vi uryggeligen har vist hinanden, rør Intet mere ved de Sager. Kjæreste Ven kan fejle, som den, der fattes de første Underretninger, og det vil jeg ikke; overalt er en Ven i saadanne Tilfælde i en Forlegenhed, De ikke vil have mig i. Hold mig disse oprigtige Erindringer tilgode, som flyde af et Hjerte, som er Deres. Jeg er med den hjerteligste Hilsen for Hendes Naade og kjære Søn

Christ[iansborg] d. 17. Maj 1775.

Totus tuus

O. Guldberg.

Der er Adskilligt i dette Brev, som maa være utydeligt for andre Læsere af det end netop for Suhm. Men saa meget er klart, at »Euphron« slet ikke behagede Guldberg, og at disse to Mænd, Suhm og Guldberg, hvor meget de ogsaa i andre Henseender kunde have tilovers for hinanden, stod hinanden fjærnt, naar Talen drejede sig om den indre Statsstyrrelse, thi her stod Suhm snarest paa et Struensee'sk Standpunkt, hvilket Guldberg var diametralt modsat.

V.

1771—1783. Suhm æsthetisk Forfatter. »Idyller og Samtaler,« 1771. »Samtaler i de Dødes Rige,« 1773. »Adolphi Drøm,« 1773. »Tityrus,« 1774. De nordiske Noveller: Sigrid, 1773; De tre Venner eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarodd, 1774; Gyrithe, 1774; Frøde, 1774; Haldan, 1775; Signe og Habor, 1777; Alfsol, 1783. Abu Taleb, 1774. »Tvistigheden,« 1775. »Mine Hændelser,« 1775. Digt om Norge, 1776. Lykønskings-Digt til Arveprinds Frederik og Prindsesse Sophie Frederikke i Anledning af deres Formæling, 1774.

Aaret 1771 og de nærmest følgende Aar danne en egen Periode i Suhms literære Liv, som man kan kalde, idetmindste til Dels, hans æsthetiske, poetiske Periode. Suhms digteriske Aare, som var begyndt at rinde i hans unge Aar, men nu længe havde hvilet, begyndte igjen at lade sig mærke, og om end de Poesier, der saae Lyset, kun havde ringe Betydning,

saa var der dog een Retning, i hvilken Suhm førte noget Nyt frem. Han siger et Sted⁹¹: »Naar Tiden fra møjsommelige Forretninger tillader det, prøver jeg undertiden mine Kræfter udi smaa Afhandlinger, helst i det Skjønne, og fornemmelig i saadanne Slags, hvoraf vi forhen ingen eller faa Prøver have udi vort Sprog. I det Aar 1771 skrev jeg om Sommeren Sigrid o. s. v.« Det var i Reglen om Sommeren, naar Suhm boede paa Landet i Øverød, at disse digteriske Arbejder bleve skabte, af hvilke »Sigrid« kom til at indtage den fornemste Plads, saa at Suhm sidenefter ikke satte sit Navn paa disse Arbejder, men betegnede sig ved »Forfatteren af Sigrid.« »Sigrid« udkom først i Aaret 1773, og der er et Par Skrifter, som maa nævnes før den Fortælling omtales.

I »Adresseavisen« blev der den 30. Oktober 1772, c. Nr. 177, averteret som udkommen en Bog med Titel: »Idyller og Samtaler,« »som næppe finder sin Lige i dette Slags.« Bogen var trykt og til Salgs hos August Friederich Stein, boende i Skidenstræde i Nr. 171, og er 135 Sider stor, i 8°. I Fortalen siger Forfatteren, at »glade og rolige Timer have frembragt dette Foster. En Theokrit, en Virgil, en Pope, en Gesner har jeg søgt i nogle Idyller at efterligne; thi Segrais og Fontenelle bør ej komme i Betragtning. Men udi de fleste haver jeg fulgt mit eget Geni, og som jeg fandt, at dem manglede det stille Sprog, den fine Stil, den liflige Velklang, som egentligen efter Regler tilskrives Idyllen, saa besluttede jeg at føje dertil det Navn Samtaler. Ja, jeg har søgt i endel af dem at forene sammen noget af Idyllens Væsen med Samtalens Hæftighed, Munterhed, Styrke og undertiden Bidskhed efter Luciani Maade . . . Udi de Stykker, som føre Grækkiske Navne, har jeg mere villet nærme mig den egentlige Idylle; men i de, som have Nordiske Personer, har jeg menet, at Forfædres Vildhed kunde og tillade mig at skrive noget stærkere.« Der forekommer Vers i Idyllerne, men de ere formelt kun betegnede ved, at hver Linie begynder med et stort Bogstav.

Det er Idyller, Hyrdedigte i Prosa, som Suhm her har skrevet, og de ere næsten gennemgaaende saa elegiske som vel muligt, fulde af Kjælenskab, fulde af Taarer. Naar det er græske Hyrder og Hyrdinder, som tale, kan det gaa an; men naar det er nordiske Personer, som føre Ordet, saa kniber det. Den allerførste Idyl har til Personer »Brynhild og Haldan,«

den følgende har Overskriften »Othar og Erik.« En hedder: »Regner og Svanhyide,« og der føjes til: »taget af *Saxonis* anden Bog, Pag. 22—24.« En hedder: »Stærkodder og Isleif,« og der føjes til: »Anledningen er taget af *Saxonis* 6te Bog, Pag. 104 og 105, 116, 117 og 118⁹².« Den næstsidste har Overskriften: »Skaldans Sang ved Regnalds Grav;« den er kun et Par Sider stor, er helt skrevet i Prosa-Vers, og kan tjene til Exempel paa det Sprog, som Suhm kunde føre, naar han vilde besyngte en nordisk Helt. Blandt disse Idyller er der en, som indtager en særegen Plads, nemlig den, som hedder: »Bacchi Fest. Tvende Bachanter, Silenus og Ægon. (Scenen er i Sicilien, da Hiero den Anden regjerede.)« Den er skreven i en meget munter Tone. Her synger f. Ex. Silenus:

Jeg gjerne Dig tillader, Med Phyllis Spøg at drive, Naar hun Dig ej besidder, Lad andre Piger nyde, Del i dit muntre Sind. Men ingen bør dit Hjerte Til Ejendom indtage, Det Vinen hører til; Med Krus i højre Haand, Den Venstre om din Phyllis, I Morgen om en anden, Og saa hver Dag paa Rad, Det Livet ret forsøder, Og gjør al Møje let. Dog uden Pige, Nymphe, Er bedst hver Dag at drive, Ved Vinens søde Kluk. O Kande, søde Kande, Du mer end Livet er.

Nyerup fortæller, at det morede Suhm, i Selskaber at høre de mest forskjellige Domme om disse Idyller, som i meget afveg fra det Sædvanlige, især de, som vare i nordisk Smag. Suhm meddelte Cramer i Lybæk, hvorledes Kritikerne over Idyllerne lød, og Cramer skrev den 1. Maj 1773 til Suhm: »Den Idyllen thut man gewiss zu nahe, wenn man sie unter das Mittelmässige herabsetzt. Dergleichen Urtheile treffen alle ersten guten Versuche in einer Dichtart; ein Dichter aber, der sich selbst fühlte, wird sich dadurch nicht irre machen noch sich abhalten lassen, in neuen Proben seines Geistes sich selbst zu übertreffen.«

I den »Nye kritisk Journal« dømmes paa følgende Maade om dette Arbejde: »I nogle [af Idyllerne] har Forfatteren villet mer nærme sig til den theokritiske og gesneriske Idyl, og disse have behaget os mindst. Den Kjælenhed og Ømhed i Sentiments, den Naivitet, Lethed og Yndighed i Vendinger og Sprog, som karakteriserer denne Idyl, synes han ikke at have i sin Magt. Den Elskov, han maler her, er ofte plat og ofte meta-

fysisk . . . I andre ere Scenerne og Personerne nordiske, og disse have behaget os mer, især ved adskillige heldige Materier og Karakterer, hvori Forfatteren har sin Styrke.« I sit anonymt udgivne Tidsskrift »Blandinger« skrev *Joh. Clemens Tode* en Anmeldelse af »Idyller og Samtaler⁹³»; han roste Arbejdet, var især fornøjet med dem, i hvilke der forekom nordiske Navne, thi de græske Navne »ere saa tidt opvarmede,« og han dømte om Forfatteren, at, »hvor han efterligner, er han under sine Mønstre, hvor han derimod rejser sig uden Vejledere, blive de tildels under ham.«

Af disse Idyller oversatte *D. F. Gräter* to, »Brynhilde og Haldan«, »Amynone eller den døende Moder,« og i Sydtyskland mente man, at dette var et af de første Forsøg paa at gjøre det tyske Fædreland bekjendt med den danske Muses Produkter⁹⁴. Disse Oversættelser udkom i 1793.

Suhms næste Skrift udkom som det foregaaende anonymt i Aaret 1773, og har Titlen: »Samtaler i de Dødes Rige;« det var trykt af August Fr. Stein, hos hvem det ogsaa var tilkjøbs, og fylder 56 Sider i 8°. I Fortalen minder Forfatteren om Lukians Dialoger imellem de Døde, en Skrivemaade, som Fontenelle i Frankrig og Littleton i England har efterlignet. Han minder endvidere om de mange i Tydskland udkomne Skrifter med lignende Titler, som »indeholde enten Avisnyt eller ubevislige Ting og ere desuden opfyldte med plat og væmmelig Skjæmt*.« Han har her søgt, at give nogle af vore store Konger og ypperlige Mænd deres Karakterer, og derhos at afbilde Landets Tilstand i forskjellige Tider. Denne lille Bog har det Ejendommelige ved sig, at den i æsthetisk Form har behandlet Spørgsmaal af politisk, historisk, videnskabelig Karakter, hvilket vil ses af den følgende Fremstilling af Indholdet.

Den første Samtale føres imellem »Harald Haarfager, Konge i Norge, Hagen Adelsten, hans Søn, og to norske Bønder.«

* Af disse »Gespräche in dem Reiche der Todten,« indeholder den 28. Entrevue en Samtale imellem Admiral Tromp og Vice-Admiral Tordenskjold; den udkom i Leipzig 1721, derpaa i flere Udgaver, og den udkom paa Dansk 1745. Den 151. Entrevue er en Samtale imellem Frederik den Fjerde og Fyrst Joh. Georg II. af Anhalt-Dessau, som døde 1693; den udkom i Leipzig 1731. En saadan Samtale ført imellem Frederik den Fjerde og Fyrst Wolffgang af Anhalt, der døde 1566, udkom i Hamborg og Leipzig 1731.

Samtalen drejer sig om Odelsretten og er i sin inderste Kjerne en Lovprisning af politisk Frihed.

Den anden Samtale føres imellem »Sverre, Konge i Norge, Christian 3. i Danmark, og Kantsler Johan Friis.« Det er om Ophævelsen af det norske Raad og Foreningen mellem Norge og Danmark Samtalen bevæger sig.

Saa træde i den tredie Samtale »Hagen Hagensen, Konge i Norge, og Christian 4. i Danmark« frem og vexle Ord om deres Omhu for Norge; Kong Hagen advarer imod »smigrende Hoffolk, løgnagtige Skaldere, hykkelske Lovtalere.«

Et videnskabeligt Problem er Gjenstanden for den fjerde Samtale imellem »Bugenhagen, den danske Reformator, Brocman, Bisp i Sjælland, og en nu nylig afdød Præst.« Problemet, der drøftes, er den dogmatiske Behandling af den protestantiske Kirkes Lære. Præsten repræsenterer den filosofiske Behandling, idet han støtter sig paa Kisbyes Collegium; »i den Bog ligger og en virkelig Skat forborgen, *nam bene qui distinguit, bene docet*,« medens de andre to holde sig til Skriften. Samtalen glider derefter over til at tale om den bedste Prædiken.

»Peer Oxe, en fransk Financier,« have Rollerne i den femte Samtale. Den franske Statsøkonom forsvarer Fremgangsmaaden i sit Fødeland, hvor Regjeringen gjør Gjæld, paalægger Skatter, fremmer Overdaadighed, medens den danske Finansminister holder paa Sparsommelighed, paa at udvikle Landets naturlige Hjælpekilder, og tilsidst i en kort, klar Udvikling gjendriver Franskmanden, som udbryder: »Ak! Skræk overfalder mig; de Armes Taarer falde ned paa mig som gloende Regn. Giv mig et godt Raad.« Hertil svarer Peer Oxe: »Jeg kan ikke, hvor gjerne jeg vil, thi Du faar at høste, hvad Du har saaet.«

Den sjette Samtale føres imellem »Erkebisp Absalon. En Minister.« Som man kan tænke sig, drejer det sig om store Regjerings-Maximer, og om Aanden, der gaar igjennem Samtalen, faar man strax en Forestilling ved de første Ord. Absalon siger nemlig: »Den Sætning er rigtig; Folkets Røst er Guds Røst; naar en Klage, en Begjæring eller et Ønske er bleven saa almindelig, at man med Rette kan tilegne den det hele Folk, saa er den og ganske vist grundet, og saa er det høj Tid at give Agt paa den.« Ministeren svarer hertil: »Ja,

jeg lægger endnu mere til: Det er da Regjeringens, Kongens Pligt at følge denne Røst, thi Kongen er for Folket, og Folket ikke for Kongen, Folket var til længe, før Konger bleve. Men Hyklere forestille Tingen anderledes, og sige, at Publikum er Intet, betyder Intet, eller gjøre Hoffet, den snevre Cirkul, til Publikum.«

Den syvende Samtale har ikke ret sin Plads i denne Række Samtaler. Den føres imellem »Signe. Hagbarth.« Det er intet særligt Problem, som føres paa Bane; det er kun Klage over, at, hvor de nu ere, er der Intet. Signe siger: »Valhallæ Glæde foragtede jeg, og holdt Freya højere, og see, begge ere tomme. Valhalla, Einherier, Valkyrier, Serimner ere Dunst, hvad Under! Odin selv er ikke til. Ingen Fenris Ulv gjøres fornøden at sluge ham. Her vanker jeg elendige Skygge; ønsker, begjærer, eftertragter, og nyder aldrig. Forrige Lyksalighed kvæler mig desmere.« Tilsidst signer Signe: »Hvad vil jeg, jeg veed ikke, Afgrund aabne dig, slug mig, endda lever jeg, og Hagbarth tilligemed. Ak, at jeg kunde sige, denne Dag har dog *Ende*.« Dette sidste Ord er trykt med udhævede Bogstaver i een Linie, og slutter Bogen; men har Suhm lagt nogen dybere Betydning baade heri og i, at han sluttede sine Samtaler med denne mellem Signe og Hagbart, vilde han derved skjult give sine Tanker tilkjende om, at Tilværelsen ender i et Nirvana? Det er dog næppe troligt, thi Suhm var for opfyldt af den christelige Religion til at han kunde lade en saadan Forestilling faa Herredømme over sig.

Nyerup bemærker i Anledning af »Samtalerne i de Dødes Rige,« at Suhm ikke turde »sige sin Hjertens Mening ligefrem, men maatte skjule den under forblommede Talemaader og fremsætte den i Lignelser og opdigtede Fortællinger! Saa langt var man allerede borte fra de under det struenseeske Ministerium antagne saa gavnrige og saliggjørende Skrivefrihedsprincipier. Det var Følgerne af 17de Januar; og man maatte nok sige med Chilian i Comoedien: er det ikke vel rejst, Herre?« Nyerup sigter her til den Myndighed, som Reskriptet af 20. Oktober 1773 gav Politimesteren, nemlig Magt til at diktere Aviserne Mulkter fra 50 til 200 Rdl., hvilket den 18. November fik en saadan Udvidelse, at Politimesteren — da Fedder — saa at sige blev den inkarnerede Censur. Nyerup gaar nu videre

i sin Beklagelse over denne nye Censur, som han derpaa anvender paa Suhms »Euphron.«

»Den Kritiske Journal« udtalte sin Glæde over de nye Baner, her ere aabnede, »hvor hidtil ingen af vore Skribenter endnu have løbet paa⁹⁵.« »Vel har Forfatteren af nærværende Skrift ikke sagt noget Nyt, men han haver dog vist os de gamle Sandheder i denne hidtil ubekjendte Dragt, og vi see ikke rettere, end at denne Indklædning jo haver lykkes ham ganske vel.« Til den fjerde Samtale bemærkes om Theologiens Tilstand i Danmark og Prædikemaaden, at »Forfatteren kunde have sagt meget mere om theologisk Pedanteri, men saa maatte han og have skrevet en hel Kvantant i Steden for en Samtale.« Endvidere siges: »Disse Samtaler lade sig overhovedet læse meget godt og have en let og flydende Dialog. Nogle faae Steder have vi anmærket, hvor Forfatteren enten haver glemt, at ikke han, men de talende Personer talede, eller hvor han synes at have tilsidesat noget af Sandsynligheden.« Kritikeren gaar ogsaa ind paa nogle Enkeltheder.

I det samme Aar, 1773, udkom, anonymt, »Adolphi Drøm,« trykt hos Aug. Frieder. Stein i Skidenstrædet Nr. 171, hos hvem den lille Pjece paa 16 Sider i 8° var til Kjøbs. I dette Skrift optræder Suhm som Humorist, som Polemiker. Indklædningen er følgende: Adolph har længe læst i *Nicolaï's Journal**, men falder i Søvn over de bidende, overdrevne og skarpe Kritiker, han læser der, og drømmer. I Drømme befinder han sig i et stort Gemak med mange Boghylder, »hvorpaa stode Bøsser, nogle af Guld, nogle af Sølv, andre af Blik, malede med adskillige Farver, og atter andre af Pap, som saae meget slette ud. Jeg nærmede mig dem og saa med Forundring skrevne paa dem: Virgilius, Montesquieu, Plato, Henriade, Zaire.« Adolph vil spørge om, hvad dette betyder, og da kommer en lang, bister Karl frem, fuld af Rynker i Panden og vendende det Hvide ud af Øjnene, iført en lang, sid Kjortel, foret med Ulveskind. Han er Kritikens Forvalter, og han forklarer nu, at han lader alle Skrifter gaa igjennem den kritiske Hegle og beskjærer dem med Kritikens Pennekniv. De Skrifter

* Her sigtes til »Allgemeine deutsche Bibliothek,« som fra 1765 udkom i Berlin. Det var Boghandler Christoph Friedr. Nicolai (f. 1733, d. 1811), som gav dette meget udbredte Tidsskrift sin Karakter, da han var dets Redaktor.

eller de Dele af dem, som blive Evigheden værdige, forvarer han i disse Bøsser. Adolph vil da se Virgils egen Original, men Forvalteren standser ham, idet han videre forklarer, at det er kun Forfatterens Penne, som opbevares, og nu viser Forvalteren Adolph disse Penne, som ere blevne brugte af Digtere, Filosofer, Læger, Historieskrivere, Theologer. Under Samtalen om disse sidste kommer Adolph til at skjændes med Forvalteren; der høres et Bulder, og Adolph befinder sig paa en stor Slette, ved hvis ene Ende ligger en Bygning, som først synes ham at være liden, men snart viser sig at være en ganske stor Bygning, der er »prægtig i en stolt og ædel Enfoldighed.« Her bliver han vist om af en gammel, ærværdig Mand; han bliver ført ind i en Sal, over hvis Dør der paa en sort Marmorsten staar at læse med forgyldte Bogstaver: Heltenes Sal, medens der ligeoverfor staar: Ingen uden de Gode og Retfærdige ere Helte. Adolph faar nu deres Billeder at se, flest fra den klassiske Oldtid (ingen fra den nordiske), men ogsaa fra nyere Tider, blandt dem Spener. »Over den sidste forundrede jeg mig højlig. Men min Fører sagde: Hører der ej Mod til at gaa indgroede Fordomme i Møde; er det ej en Fortjeneste at lære Theologerne, at Beskedenhed og Sagtmodighed ere Dyder, og at Gudsfrygt er mere end Lærdom? Husker Du ej, hvad som stod skrevet over Lutheri Billede: Den største af Heltene. Jeg taug, thi jeg havde Intet at indvende, men dog syntes mig, at det ikke var ret.« Over Indgangen til den anden Sal stod skrevet: »Her ere alle de samlede, som have gjort sig berømte ved Misgjerninger og Daarligheder.« Der var Karl den Femte med Overskriften: »Verdens Postmester,« — fordi han havde ingensteds Ro og vankede om allevegne, som om der var En efter ham. Over Karl den Anden stod: »En kjøn Pige vejer mere end ganske England.« Karl den Tolvte havde skrækkelig store Støvler paa og en stor Støvle holdt han med begge Hænder; hans Motto var: »En Støvle vilde regjere ligesaa vel som jeg.« Den tredie Sal, »hvor de staa, der have været nyttige og paa en vis Maade store, men ikke gode,« kom Adolph ikke ind i. Adolph brister en Gang i Latter og »Min Fører sagde: Du leer af disses Daarligheder, men alle Mennesker begaar Daarligheder, og jeg er vis paa, at saasnart Du vaagner, vil Du skrive denne Drøm op og give den i Trykken. Thi Du ejer

den Daarlighed, at Du altid maa besudle Papiret. Hastig svarede jeg: En Drøm — gjorde en stærk Bevægelse, vaagnede og fandt mig liggende med Næsen paa Nicolai's Journal.«

Denne lille Bog blev anmeldt i »Kritisk Journal,« ganske kort. Anmeldelsen er undertegnet V—V.⁹⁶

I denne Sammenhæng maa endvidere nævnes Skriftet: »Tityrus. En Hyrde-Tildragelse,« som udkom »trykt og forlagt af Nicolaus Møller, Kongelig Hof-Bogtrykker. 1774,« 134 Sider i 8°. Som Motto staar der paa Titelbladet*: »*Ridentem dicere verum quid vetat?*«, og i Fortalen forklares, at Bogens Titel egentlig burde have Tilføjelsen: »en satyrisk eller en komisk Hyrde-Tildragelse, men jeg tør ikke vove den, baade fordi den er ny, saa og fordi Skriftet ej indeholder Noget satyrisk eller komisk i Handlerne, men kun i mine egne Betragtninger. . . . Imidlertid maa dog Ingen anse den for en pur Hyrde-Tildragelse efter Opskriften, saadanne som Galatea af Cervantes, Astræa af Honoré d'Urfé, Aminta af Tasso, og Pastor Fido af Guarini ere, hvilke derhos kun betragtes som et Tapisseri af Idyller, da min derimod er en Blanding af Skjemt og Alvor, vel mest i ubunden Stil, men dog blandet med indstrøede Vers. Og kan jeg ikke nægte, at jeg jo haver haft et nyt Slags i Sindet, men som min svage Pen ej har formaaet at bringe til den Fuldkommenhed, som jeg havde gjort mig en Forestilling om.«

Det Ejendommelige ved denne Fortælling i Hyrdestil, som spiller i det gamle Grækenland, er, at Forfatteren i Fortællingen har, hyppigst i Parentheser, indskudt Betragtninger og Sammenligninger fra den nye Tid, ja fra Samtiden, saa at Fortællingens Gang idelig overskjæres, og de ofte i skjemtfulde Udtryk indklædte Bemærkninger med deres moraliserende og didaktiske Indhold virke forstyrrende, da de ere ganske *out of place*. Samtiden dømte mildere om dette Arbejde. Kritikeren i »Nye Kritiske Journal« gjør opmærksom paa⁹⁷, at Forbilleder paa en saadan Behandlingsmaade ere Sterne, Yorick og især Wieland. Opfindelsen, siges det, er just ikke meget glimrende og Alt kommer an paa de indstrøede, satiriske, komiske og moralske Betragtninger, hvilke Komponisten tager sig den Frihed at drive og opelske paa den ufrugtbare Grund. For-

* Horats, *Sal.*, I, 1., v. 24.

fatteren har hentet Næring fra den gamle Literatur, men bruger dog ogsaa nationale Træk. »Imidlertid røber det Hele en Mand af megen Læsning og Vittighed, hvilken det maaske ikke skulde være os vanskeligt at gjætte, dersom vi troede, at han skøttede om at nævnes.« I »Kritisk Tilskuer« begynder Anmeldelsen af Tityrus med disse Ord: »Dette Skrift af samme berømte Forfatter* anse vi for hans sindrigste Arbejde. De satiriske Luner, som besjæle en Wieland i hans nyere Digte, herske her overalt. Især har det været Forfatterens Hensigt at gjøre visse saakaldte Hyrde-Fortællinger, som kun snakke om de grønne Skove og de søde Nattergale, uden nogen Tid at have studeret Naturen, og afsmagende Kjærligheds-Romaner, Anachronismer, helsidede Parentheser og andre Neologiens skjønne Rariteter, latterlige. Tankerne ere levende, muntre, spøgende; Udtrykkene stærke, henrivende, og Stilen behagelig. Historien er kun opfunden for Indfaldene og Satiren.« Efter en Prøve, som er aftrykt, slutes med disse Ord: »Det hele Skrift læses mer end engang med Fornøjelse.«

Skildringen vender sig nu til »Sigrid« og til Skrifterne af »Forfatteren af Sigrid.«

Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme udsatte i Aaret 1771 ved Avertissement i den Berlingske Tidende Nr. 45 for den 7. Juni og i Adresseavisen Nr. 91 for den 10. Juni »en Pris i Veltalenhed« af 40 Rdl. eller en Medaille af samme Værd for den bedste Fortæling. Materien og Indklædningen overlades enhver Forfatters Val og Opfindelse. Tavlen af Cebes eller Scipios Drøm ved Cicero, eller og en Marmontel kunde, om nogen Anledning behøvedes, tjene til Mønster. Intet fastsættes, uden at Fortælingen bør bære en kjendelig god og ædel Hensigt og baade Indholdet og Stilen være Hensigten værdige.« Besvarelserne skulde indleveres »inden indeværende Aars Udgang til den Mummeske Boghandel paa Børsen. Forfatterne behage at sætte en Devise paa dem med en forsegleet Seddel, som uden paa er betegnet med samme Devise, hvor Forfatterens Navn og Opholdssted indeni tilkjendegives.«

Den udsatte Pris blev vundet. Ved Bekjendtgjørelse herom, i Adresseavisen Nr. 159 for den 29. September, og i Ber-

* Umiddelbart foran gaar en Anmeldelse af »Skilderi af Verden, af Philalethus« o. Suhm, og af Suhms Samlinger, II., 2. H.

lings Avis Nr. 78 for 2. Oktober 1772 blev det meddelt, at »Selskabet til de skjøne Videnskabers Fremme har tilkendt Prisen i Veltalenhed den Fortælling Sigrid, eller Kjærlighed, Tapperheds Belønning. Da Seddelen aabnedes i Forsamlingen, fandtes ikke Forfatterens Navn, men alene de Ord: *Bene vixit, qui bene latuit**. Forfatteren vilde behage at imodtage eller at lade imodtage den ham tildømte Pris hos Professor *Schlegel* som Selskabets Sekretær. Hans Prisskrift udgives tilligemed andre til Selskabet indsendte Skrifter i det tiende Stykke af Forsøgene i de skjøne og nyttige Videnskaber.«

I dette tiende Stykke, som først udkom den 17. September 1773**, har Fortællingen Titlen: »Sigrid eller Kjærlighed Tapperheds Belønning. En Fortælling som Prisskrift i Veltalenhed. Anledningen er taget af *Saxo VII. Bog, S. 125—126*⁹⁸.« Den fylder 129 Sider og efterfølges af 3 Sider med »Forklaring over de mythologiske Navne, der forekomme i dette Skrift.«

Selskabet optog i sine »Forsøg« følgende Fortællinger ved »Forfatteren af Sigrid:« »De tre Venner eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarodd. Anledningen er tagen af Orvarodds Saga***;« »Signe og Habor eller Kjærlighed stærkere end Døden. Anledningen er taget af *Saxo VII. Bog, Side 128—133*⁹⁹;« »Alsol.«

Udenfor denne Række Fortællinger udkom: »Gyrithe eller Danmarks Befrielse, Prisen for Kjærlighed. Ved Forfatteren af Sigrid. *Dulcis amor Patriæ*. Anledningen er taget af *Saxonis 7de Bog, pag. 128, 135—137*¹⁰⁰. Kiøbenhavn 1774. Trykt og tilkiøbs hos August Friederich Stein, boende i Skidenstrædet Nr. 171.« 8°. 56 Sider.

»Frode. En Fortælling ved Forfatteren af Sigrid. . . *Nunc Dea (Concordia) regnorum numen commune duorum* . . . Anledningen er taget af *Saxonis 5te Bog, Pag: 81—84, og 86*¹. Kiøbenhavn, 1774; trykt og til Kiøbs hos A. F. Stein,« 16 Sider i 8°.

»Haldan. En Hyrde-Tildragelse, ved Forfatteren af Sigrid. — *Omnia vincit Amor*. Kiøbenhavn, 1775; trykt og til Kiøbs hos A. F. Stein,« 40 Sider i 8°.

* Citatet er taget fra Ovid, *Trist.*, III., 4., v. 25.

** Det tiende Stykke har paa sit Titelblad Aarstallet 1772; det danner en Del af det femte Bind af »Forsøg etc.«, hvis Titelblad har Aarstallet 1771.

*** Denne Fortælling staar i det 11. Stykke med Aarstallet 1774 af »Forsøg etc.« lige efter *Johannes Ewalds »Balders Død*.«

Hertil slutter sig endelig: »Abu Taleb. En Fortælling ved Forfatteren af Sigrid. — *Hic murus aeneus esto Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa**. Kiøbenhavn, 1774; trykt og til Kiøbs hos A. F. Stein,« 32 Sider i 8°.

Efter at have hvilet i fem Fjerdingaar holdt Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme et Møde den 5. September 1772, og i dette Møde vare tilstede af dets Medlemmer Carstens, Guldberg, Frederik Adam Müller og Sekretæren, Johan Heinrich Schlegel. I Protokollen for Mødet er indført: »Det blev enstemmig besluttet, at vælge Kfr. Suhm til Selskabets Medlem, som og med Fornøjelse har antaget samme Val;« det vedtoges, hvorledes Bekjendtgjørelsen skulde lyde om de prisbelønnede Arbejder og om de nye Prisspørgsmaal, som skulde udsættes. Sekretæren meldte Suhm, at Selskabet havde valgt ham til Medlem, — uden at Nogen havde Anelse om, at dette nye Medlem var Forfatter til »Sigrid².« Denne Fortælling blev trykt i »Forsøgene,« men Selskabet gjorde Forandringer i Manuskriptet, hvilket Suhm jo ikke kunde hindre, da han derved vilde have røbet sin Anonymitet. I Fortalen til »Abu Taleb,« hvor han fortæller, at »Sigrid« var skrevet i Sommeren 1772, men først blev trykt »langt ude paa Sommeren 1773,« og hvor han nævner de andre »Afhandlinger,« som siden vare udkomne af ham og vare skrevne kort før de bleve trykte, siger han: »Af alle disse Afhandlinger har jeg Aarsag at anse Sigrid for den bedste, siden den af et oplyst Selskab er bleven erkjendt Prisen værdig; og derfor haver jeg ogsaa kaldt mig efter den, og agter fremdeles at gjøre det, saa længe jeg vil skjule mit Navn. Og da dette synes mig at være en bekvem Lejlighed, saa vil jeg anmærke de Trykfejl, som udi benævnte Skrifter have ved min Fraværelse indsneget sig, og tillige anføre, hvilke betydelige Forandringer Selskabet haver gjort ved Sigrid. Allerførst havde jeg sat en Liste over alle de Personer, som forekomme udi den, tilligemed deres Karakterer, for derved at vise, at den var en Karakter-Fortælling.« Derefter følger først Listen over Læsemaaderne, hvor Manuskript og Udgave ikke stemme overens. Hvorlænge det lykke-

* Horats, *Epist.*, I, 1., v. 60—61.

des Suhm at bevare sin Anonymitet, er det ikke muligt at sige. Men da flere af de følgende Fortællinger bleve trykte i Forsøgene, og da flere af Selskabets Medlemmer vare Suhms Venner, er det ikke muligt andet, end at de maa have faaet at vide, at »Forfatteren af Sigrid« sad i deres Kreds, og Suhms slette Haandskrift var saa slet, at disse Venner af den strax maatte kunne nævne Forfatteren ved Navn, — dersom han har indsendt sine Arbejder i sit eget Manuskript. Som ovenfor omtalt, kunde Anmelderen af »Euphron« i »Ny kritisk Tilskuere« med stor Sikkerhed sige, at Forfatteren til Euphron og Forfatteren til Sigrid var en og den samme Person, og i Aaret 1776 tog man ikke i Betænkning at nævne Suhm som »Forfatteren af Sigrid.«

Da »Sigrid« udkom, var Opmærksomheden allerede bleven henvendt paa den gamle, nordiske Historie som Kilde til nye poetiske Arbejder.

Denne nye Retning var begyndt med dramatiske Skrifter. *Niels Krog Bredal*, der var født i Trondhjem, udgav 1756 »Gram og Signe, et Syngespil,« til hvilket »Historien« var tagen fra Saxo Grammaticus*; *Johannes Ewald* udgav 1770 »Rolf Krage et Sørgespil« i Prosa-Form; *Johan Nordal Brun*, hvis Fødeby laa ikke langt fra Trondhjem, udgav 1772 »Ejner Tambeskjelver, et Sørgespil.« Den episke Behandling af nordiske Æmner kom senere til Orde — »Stærkodder« af Normanden *Christen Pram*, et Digt i femten Sange, 1785 —, og midt imellem disse Arbejder kom de nordiske Fortællinger af »Forfatteren af Sigrid.«

Den Literatur, som disse Fortællinger tilhører, nemlig Roman-Literaturen, havde hidtil ikke havt mange Dyrkere blandt danske eller norske Forfattere. Publikum her hjemme maatte undvære Romanen eller læse den i de fremmede Sprog,

* Aaret efter udkom af *Anna Catharina von Passow*, født *Materna*, Stykket »Den uventede Forlivelse eller Cupido Filosof,« om hvilket Forfatterinden siger, at Personerne ere tagne af den islandske Edda, og at hun har lært deres Navne at kjende fra *Mallets* Indledning til Danmarks Historie og fra hans franske Oversættelse af den islandske Edda. Noget Nordisk udenfor Navnene er der ikke i dette Stykke, som er et Hyrdestykke i fransk Stil; det første Navn i Personlisten er Cupido, det sidste er Venus, men til Forklaring heraf digter Forfatterinden, at disse to Guder gjøre en Rejse til Norden, thi »de romerske og nordiske Guder kjende hinanden indbyrdes.« I *Bredals* »Gram og Signe« er der noget mere Nordisk, men det er i det Hele i denne Henseende ret magert.

i hvilke den var skreven, eller i Oversættelser. Det kan derfor vel forstaas, at det vakte Opsigt, at en Forfatter fremtraadte, som leverede den ene Roman efter den anden, skreven i et flydende dansk Sprog, af ringe Omfang, saa at Romanen indskrænkedes til at være en Fortælling, der lod sig læse igjennem i kort Tid — og derfor med Lethed lod sig læse mange Gange igjennem — og handlede om Æmner, hentede fra de nordiske Rigers ældste Historie. Disse Fortællinger slog ned i Publikum, og »Forfatteren af Sigrid« blev af sin Samtid næsten beundret i samme Grad som tredsindstyve Aar længere fremme i Tiden »Forfatteren af en Hverdagshistorie« blev beundret af sin Samtid. Til Oplysning herom vil det være passende, at anføre nogle Stykker af de Kritiker over disse Fortællinger, som fremkom i et Par af de Tidsskrifter, som gav Tonen an, nemlig: »Kiøbenhavns Kongel. privilegerede Adresse-Contoires Nye Kritisk Journal,« som blev skrevet af Rektor ved Helsingørs lærde Skole, *Jakob Baden*, og »Den kritiske Tilskuer³.«

Om »Sigrid« siges i Journalen: »Karaktererne ere afstikkende og tegnede med Sandhed og Styrke; de forskjellige Sindslidelser iagttagne med filosofisk Grandseenhed, og deres sandselige Udtryk stille for Øjne efter Liv og Natur. Man finder mange ædle og høje Tanker og nyttige Sædelærdomme. Fortællingen selv kunde paa nogle Steder være mindre vidtløftig og bebyrdet; men smaa Pletter støde ikke i et Maleri, som er smukt i det Hele, og Enhver ønsker at se mere fra denne Forfatter. Vi have læst dette Stykke med Interesse.«

Om »Gyrithe« siges, at »Fortællinger som denne skulle være meget skikkede til at oplive Kjærlighed til Fædrelandet og gjøre dets Borgere sig selv kjære og vigtige, naar de udføres med denne Forfatters Held.« Kilden til Fortællingen er Saxo, men »de smukkeste Episoder har han [o. Forfatteren] selv tilsat, og gennemvævet det Hele med adskillige Maximer og ædle og høje Tanker.«

Om »Frode« hedder det: »Dette er atter et af de smaa Nationalstykker, hvoraf denne værdige Forfatter allerede har skjænket os nogle, hvis Hensigt er den ædelste, en dansk Skribent kan have, nemlig at gjøre Enighedens Baand imellem Tvillingrigerne ret fast og varigt. Det er den Aand, der hersker i Fortællingen selv, den, der hersker i de indstrøede Sange.«

Om »de tre Venner« dømmes, »at alle Heltene ere store,

alle fortjente; dog skinner den svenske Hjalmar's Fortjenester med saadan Glands over baade Nordmandens og den Danskes, som Intet kan undskylde hos en dansk Skribent, uden den bare Høflighed, hvilken vi da haabe, at vore ikke mindre høflige Naboer paaskjønne. Fortællingen selv er, skjøndt ingen Sigrig, dog altid smuk og læseværdig, og giver en takkelig Forestilling af vore Forfædres Sæder.«

Om »Haldan« ytrer Baden sig paa følgende Maade: »Den berømte Forfatter af Sigrig har fundet for godt, at forandre sin Maner i denne Fortælling som i de fleste andre, han siden Sigrig har udgivet. At denne Forandring er til hans eller Kompositionens Fordel, tvivle vi meget. Sigrig er et sammenhængende, ensfarvet Skilderi, hvori vi beskue vore Oldefædres Sæder og Skikke, men vore egne Passioner, hvor, under en behagelig Mangfoldighed af Karakterer og Stemninger, Stykket alligevel beholder den samme Farve og Læseren samme Synspunkt. Men Haldan er en løs, usammenhængende Skabning, som hører hverken til vore eller til hine Tider, som er halv alvorlig, halv satirisk, halv Prosa, halv Sang . . . I det Øvrige er Sigrigs Forfatter her, som alle vegne, kjendelig i rige Beskrivelser, i følsomme Træk; og den Scene allene imellem Haldan og Hildegard, der forklædt som Hallingdaler giver sig i Tjeneste hos Haldan, gjør Stykket læseværdigt.«

Af »Signe og Habor« bliver der givet en længere Gjengivelse af Indholdet og der gjøres opmærksom paa, at de norske Prindser her spille glimrende Roller fremfor de Danske uden Medhold hos Saxo, og at det danske Hof, Kongen, Dronningen ere daarlige Mennesker: »Vi gjøre Vold paa os selv for at holde de Betragtninger tilbage, der strømme ind paa os. Her skal dog Forfatteren ikke kunne sige til sin Undskyldning, hvad en vis Tragødieskriver for nogen Tid sagde*, at han har Historiens Medhold til at forestille de Danske i saa ufordelagtigt et Lys imod deres norske Medbrødre; endskjøndt saadanne Undskyldninger gjælde Intet i Vittigheds Værker, hvor Stoffet er ganske i Forfatterens Vold. I det Øvrige maa man tilstaa, at Karaktererne ere meget vel udførte og tilstrækkelig understøttede. Alt hvad som kan tænkes heroisk, ædelt, tappert, ømt, er forestillet i Habor og Signe. Bera og Bolvise

* Nordal Brun.

ere et værdigt Par Skarn; og Gunvar har ingen anden Fejl, end at hun for meget ligner Ragnhild i Sigrid. Levende Beskrivelse, snart af yndige, snart af skrækfulde Scener afvexle med Karaktertræk; og allevegne skildres Tidernes Sæder med saadan Sandhed og Overensstemmelse, at man næppe mærker Illusionen. Man kjender desuden Forfatterens Lykke i at fortælle. Lignelser alene er det, som synes mindst at ville lykkes ham*.

Endnu skal nævnes, at det om »Abu Taleb« siges, at denne Fortælling er uklar, monotonisk, plat, sluddervoren, og har lidet, som gjør Forfatteren af Sigrid kjendelig.

Om »Gyrithe« dømmes i »Den kritiske Tilskuer« saaledes: »Denne Fortælling anse vi for den smukkeste af denne berømte Forfatter, næst Sigrid selv, og Fortællingerne i »Idyllerne.« Efter et Referat af Indholdet siges: »Det læses Alt med Fornøjelse mere end eengang. Forfatteren synes at have anvendt mere Udarbejdelse paa dette Stykke end paa nogle af sine følgende,« hvorefter der dog anføres nogle mindre heldige Udtryk.

Om »Haldan« hedder det samme Sted: »Vi see en ny Frugt af denne berømte Forfatters Utrættelighed. Hans digterske Skrifters Karakter kjende vore Læsere af hans Gyrithe og andre Fortællinger, der alle, synes de og undertiden at være skreven noget for hastige, læses med Fornøjelse.« Gangen i Fortællingen refereres, og tilsidst gjøres opmærksom paa, at Forfatteren bruger et Sted en satirisk Parenthes, som vel vidner om Lune hos Forfatteren, men ikke gjør den Virkning, der har været tilsigtet, da den slet ikke hører hjemme i Fortællingen. — Denne Parenthes maa Suhm have skrevet med Erindring om sin Fortælling Tityrus.

Om »Signe og Habor« siges i »Nye kritisk Tilskuer:« »Fortællingen Signe og Habor have vi læst med særdeles Fornøjelse. Opfindelsen er overmaade sindrig, Karaktererne meget naturlig udmalede og afvexlende, Tildragelserne nye og uventede, Stilen malende og alting særdeles interessant.« Indholdet angives ganske kort, og til Slutning siges der: »Vi ville Intet udtegne af dette fortræffelige Stykke, da enhver Elsker af Smag vil læse det mange Gange med Fornøjelse.« Anmeldelsen er undertegnet med et I.

I Tydskland satte man Pris paa Suhms Fortællinger. I

* Disse Lignelser minde om Billederne hos Homer.

Aaret 1778 udkom i Leipzig »Signe und Habor, oder Liebe, stärker als der Tod,« oversat af *Wilhelm Ernst Christiani**. Han omtaler i Indledningen det nordiske Sprog og den nordiske Literatur, som bør kjendes af de Tydske; denne Fortælling havde han læst, for at lære og øve sig i Sproget. *Christiani* roser Planen i Fortællingen, Knuden, dens Løsning, Afvexlingen og »das Hervorstechende« i Karaktererne, det Træffende i Billederne, Lignelserne, Affekten, det Fine og Zarte i Behandlingen.

Samme Aar udkom i Hamborg og Kiel »Erzählungen zur Kenntniz des nordischen Heydenthums. Aus dem Dänischen.« Bogen indeholder af *Suhm* »*Sigrid*« og »*De tre Venner eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarod***.« Den anonyme Oversætter skal have været Konrektor *Lange* i Kiel. I Fortalen tales om de følelsesfulde Romaner, som ofte ere slibrige og farlige; andre Romaner ere for idealistiske, og Æmnerne i dem ligge for fjærnt fra Virkeligheden. Disse nordiske Fortællinger ere fri for Alt dette. De ere smaa krigeriske Romaner, til hvilke Æmnerne ere tagne fra den danske Historie. Stilen i dem er simpel og ædel, Udtrykkene ere faste og bestemte, Begreberne forstaaelige og indlysende. Fortællingerne ere lærerige, underholdende, smukke, og de mangle ikke ophøjede Tanker og moralske Betragtninger. Sandhed og Ynde vexle med hinanden paa den behageligste Maade, og de indeholde Intet, som kan saare eller være anstødeligt for det kyskeste Øre hos en dannet Kvinde. Personerne tale et rent, naturligt Sprog, de handle og føle som Mennesker, hvis Følelser og Tænkemaade ikke er overspændt, skulle handle og føle. Fortællingerne forene det Nyttige med det Behagelige, og Alt, hvad man gjerne seer, gjerne læser, i den simple, uskyldige, ufordærvede Natur. De ere rige paa Meddelelser om de nordiske Antikviteter og Mythologien, hvilket faae Tydske kjende og som selv for Danske er lidet kjendt, thi Tydskerne forstaa ikke det nordiske Sprog og de Danske have først ved *Suhm* erfaret Noget derom.«

I 1793 fremkom en ny tydsk Oversættelse af »*Sinna und Habor*,« oversat af *G. Mühlenpfordt* og udgivet i hans »Scenen

* Han var kongelig dansk virkelig Justitsraad, Professor i Filosofi, Veltalenhed og Historie ved Universitetet i Kiel.

** Bogen indeholder desuden fem andre Stykker.

aus der Geschichte der alten nordischen Völker.« Kopenhagen 1793, S. 209—370.

En Del Aar senere, i Aaret 1797, udkom i Magdeborg i to Bind »Peter Friedrich Suhm's Nordische Kämpfer-Romane. Aus dem Dänischen, mit erläuternden Zusätzen.« Den anonyme Oversætter, *Rink*, har dediceret første Bind til Suhm, hvem han takker for de skjønne Timer, han har tilbragt hos ham, og for hans lærerige, aandfulde Underholdning. I Fortalen beklager Oversætteren, at Tydskerne oversætte saa meget fra Fransk, Engelsk og Italiensk, medens det Danske er dem ubekjendt; han berømmer det danske Folk, som har Trykke- og Pressefrihed. Navnet »Kämpfer-Romane« har *Gräter* opfundet, for at adskille Suhms Fortællinger fra Ridderromanerne. Disse Fortællinger egne sig udmærket til at modarbejde alle de »Rittergeschichten, Geistererzählungen und dergleichen Kraftstücken voll Sturm und Drang und Blut,« med hvilke der i flere Aar er drevet stort Staahej. Anmærkninger ere ganske nødvendige for ret at kunne forstaa Skildringerne; uden *Gräter* kunde Oversætteren ikke have givet dem. Første Bind indeholder Gyrith og Sigrid; andet Bind, som er dediceret til *Gräter*, indeholder Signe og Habor, De tre Venner, samt Alfsol. Der loves et tredie Bind, men det kom ikke.

I Aaret 1785 udkom i Leipzig: »Sigrid, die drey Freunde und Alfsol,« oversatte af *Christian Heinrich Reichel*. Denne Oversættelse blev til en Boghandler-Spekulation; thi den udkom i Leipzig 1798 med Titel: »Gemälde aus der Nordischen Vorzeit, aufgestellt von S**, copiert von *,« og en Anmelder beklager⁴, at Suhms skjønne, mærkværdige Fortællinger ere blevne til dette Makværk, som er de Reichelske Oversættelses-Exercitiets Udhængsskilt. Senere kom Restoplaget frem med Titlen: »Romantische Gemälde aus der nordischen Vorzeit von P. Fr. Suhm. Aus dem Dänischen von C. H. Reichel. Leipzig. Central-Comptoir für Literatur und Kunst.«

Hertil skal føjes et Referat af to Anmeldelser fra det ansete kritiske Tidsskrift »Göttingische Gelehrte Anzeigen⁵.« Det siges 1778 om »Signe und Habor,« at Suhm har havt Møje med, »den Plan, Gang und das Eigene einer Heldengeschichte hineinzulegen; die Charaktere und Sentimens sind daher, wenn wir es sagen dürfen, ein wenig nach der Schnur gezogen. Dasz der Leser sich ganz in die Sitten und Denknungs-

art jenes Zeitalters dabey versetzen müsse, ist eine billige Forderung; aber auch dann hatte das Sujet grosse Schwierigkeit, da eine Heldin uns für sich einnehmen soll, welche gelobet keinem andern ihre Hand zu geben, als der ihre beyden tapfersten Brüder erlagt haben wird, und die sich bey dem Tode ihres Geliebten aufknüpft. Gleichwohl erkennt man die grosse Einsicht und Vertraulichkeit des Hrn. V. mit dem alten nordischen Costume mit Bewunderung.«

Om »Alsol,« paa Dansk, siges: »Die Erzählung ist reich an Schilderungen, die den Leser völlig in die Zeit der Vorwelt versetzen, und den Geist, die Gebräuche, und überhaupt das Unterscheidende der Nordleute des achten Jahrhunderts mit grösster Wahrheit ausdrücken. Überall findet man hervorstechende Charaktere, Handlungen die zur Bewunderung hinreissen, und das Spiel sanfter und heftiger Leidenschaften, durch die angemessenste Sprache anschaulichgemacht.«

Paa Fransk udkom nogle af Suhms Romaner, formodentlig oversatte fra Tydsk, sammen med nogle russiske af *Karamsin*, først i »*Nouvelle Bibliothèque des romans*,« og derefter i Skriftet: »*Romans du Nord imités du russe et du danois de Karamsin et de Suhm. Nouvelle édition revue par le traducteur (H. L. de Coiffier-Demnet)*.« Paris 1803. 2 Bind i 12°.

Det vilde kræve stor Plads i dette Skrift, dersom hver af Suhms Fortællinger skulde udførlig gennemgaas, og det maa derfor være tilstrækkeligt, efter at saa mange af Samtidens Domme om dem ere meddelte, at tale ganske kort om »Sigrid.«

Saxos Fortælling om Sigrid indeholder gode Motiver for den, som i Roman- eller i Nouvelle-Form vil give en Skildring af gammelnordisk Liv og Tænkemaade. Suhm har i det Væsentlige fulgt Saxos Fortælling, men forstaaet at benytte Motiverne frit til sit Maleri. Det er saaledes et helt lille Galleri af Personer, som han har bragt paa Scenen, og det er mange helt forskjellige Karakterer: ømme og blide, haarde og strenge, heftige og lidenskabelige. Der er først Sigrid, Blufærdigheden selv, med det elskovsfulde Hjerter, den ubegribelige Standhaftighed imod den eneste Mand, hun vil tilhøre, Pigen med det kjærlige Sind, som tilgiver Tærnen, der har forraadt hende, den rene, trofaste Kvinde. Der er den kjække Othar, som holder fast ved sit Maal, der kjæmper sig frem, der dog i sin hede Kjærlighed agter den uskyldige Jomfru, som ene i

Skoven vandrer ved hans Side. Der er den gamle, snaksomme Kvinde, Hyordis, som med rørende Oprigtighed fortæller om sit lykkelige Ægteskab med sin Mand, Harald; der er hendes Søn, den djærve Regnald, der foretrækker at dræbe sig selv fremfor at bøje sig for sin sejrende Fjende. Der er den gifte-syge, vendiske Pige, Insegunde, o. s. v. Dertil kommer saa den hele nordiske Farve, der er lagt over Skildringen, som vel ikke altid er ren, men dog er højst forskjellig fra hvad man plejede at læse i fremmede Romaner. Og endelig er Handlingen ikke spunden ud, saa at den bliver langtrukken og kjedelig; men den er sammentrængt og koncist fortalt.

De Kritiker om »Sigrid,« som Medlemmerne af Selskabet for de skjøne Videnskaber have afgivet, før de tilkjendte Fortællingen den udsatte Pris, ere desværre ikke kjendte, og man maa nøjes med den Kjendsgjerning, at »Sigrid« vandt Prisen. Opgaven var at forfatte et Arbejde i Veltalenhed; Selskabet maa da vist først og fremmest have seet paa Fortællingens Forhold til denne æsthetiske Fordring, og der maa følgelig være blevet lagt Vægt paa, hvorledes Formen er givet for Fortællingen, hvorledes Sproget er behandlet i den. Man kan nu godt sige om »Sigrid,« at der er meget rhetorisk i den, uden at der dog dermed skal være ment, at der er megen Ordbram, megen Fyldekalk i Fortællingen. Men det Rhetoriske i den gamle Sagafortælling, som ofte er efterlignet, de korte Sætninger, giver vel Fortællingen Liv, medens denne Form ogsaa kan blive noget affektert og forskruet. Ogsaa er hyppigt det Maleriske, der benyttes til at fremstille Personernes Stemninger, ført ud til Overdrivelse.

I sine andre nordiske Fortællinger har Suhm brugt samme Behandlingsmaade, saa at de egentlig alle ligne hverandre. Men i »Sigrid« er han mindre sødladen; thi det er en Egen-dommelighed ved flere af de Suhmske Fortællinger, at de kunne henregnes til den larmoyante Genre, hvor de for hyppig grædende Helte og Heltinder gjøre et uheldigt Indtryk, idetmindste paa Nutids-Læsere.

Ovenfor er meddelt nogle Prøver paa, hvorledes Kritiken dømte om disse Noveller, ganske kort efter at de vare udkomne. Hertil kan føjes et Par Vidnesbyrd om, hvorledes man dømte om dem adskillige Aar derefter:

I Tidsskriftet »Minerva« skriver *Christen Pram* 1789 i sin Afhandling: »Om de skjønne Videnskabers Forfremmelse og det dertil oprettede Selskab⁶:« »I næste Aar 1772 kom Mesterstykket, der ej var tilskaaret efter noget laant Snit, men noget ganske nyt og aldeles værdigt den bedste Tidsalders ypperste Geni, den over al Ros ophøjede Sigrid, hvis fortryllende Forfatter har til sin og den danske Literaturs fuldkomneste Hæder siden overgaaet sig selv i mange Arbejder i dette af ham selv skabte Slags. Det er ikke den monotoniske i sin prægtige Deshabillé forknebne og dog gratifulde Marmontel, ikke den smudsige, men underholdende Boccaz, ikke engang den lune-fulde, ordentlige, evig morende Cervantes, eller den endnu vittigere Voltaire, i deres Fortællinger, men al deres Gratie og for en Del deres Lune med en mer end xenophontisk Ynde og Lærerighed samlet i hans af sand Nationalaand opfyldte Sprog.« Paa en lignende Maade taler *Rahbek* 1799⁷ om »den eneste Sigrid, dette vor Digtekunsts originaleste Mesterværk, der ligesaalidet har havt sit Mønster, som fundet sin Mage. Og disse Sigrids dejlige Søstre, ikke ens, og dog alle lige af Aasyn, som Sødskende egner, der som Nympher omgive hin skjønne Gudinde og vige i Skjønhed for hende, men for hende alene.«

I en Mindetale over Suhm, som blev trykt i »Minerva,« Juli-Heftet for 1799, læser man Følgende⁸: »Jeg beder Dem, ædle Medborgere! at kalde tilbage i Erindringen den Opmærksomhed, hvormed Sigrid blev modtaget, da den kom for Lyset. Saadant Noget havde man ikke tilforn seet i vort Sprog. Man læste, læste med Henrykkelse, læste atter. Man gjættede, hvo kan dog den være, som har Penselen saaledes i sin Magt? som formaar at fremstille et saa heldigt Maleri, fuldt af Sandhed og Ynde, saa at Øjet hviler derpaa uden at mættes? Man lagde Mærke til, at Fortællingen var taget af den gamle Historie, og Digteren havde forstaaet aldeles at sætte sig hen i den Tidsalder, da Tildragelsen gik for sig. Sæder, Skikke, Tænkemaade, Alt havde fuldkommen rigtig sin Tidsalders Præg. Man indsaa, at Digteren maatte være stærk bevandret i den gamle Historie, og man kom omsider efter, at Digteren var Suhm. Kun faae formodede saadant. Alle vidste, at han var den grundlærde, store Historiker; men man troede, at han havde nu ligesom begravet sig i historiske Undersøgelser;

mange troede, at han derved havde tabt sin Smag for det skjønnede, at han ikke mere var den samme, som med saa mesterlig en Pen malede sit Aarhundredes Karakter. Men hvor forandrede bleve nu Dommene? for sine lærde Arbejder, som vare Frugterne af mange Aars møjsommelige Studeringer, nød han ikke den Berømmelse af sine Landsmænd, som for dette Vittigheds-Arbejde. Imidlertid var denne Berømmelse ham kjær, og den var ham saa meget kjærere, fordi den var Sandhedens ukunstlede Sprog, da det endnu var ubekjendt, fra hvilken Haand man havde denne Gave, og hans literariske Rygte hverken opvakte ham Misundelse, eller forskaffede ham ufortjent Bifald. Suhm elskede derfor sin Sigrig og gav snart denne sin yndige Datter flere ligesaa skjønnede Sødskenede. Han var stolt af at være Fader til en saadan Datter, og kaldte sig Forfatteren af Sigrig. Dette var for ham et virkeligt Hæders-Navn; thi det var hos os en ny Digter-Bane, han havde be-
traadt, og det varede længe, førend Nogen opstod, som dristede sig til at efterfølge ham.«

Forfatteren til denne Mindetale var *Henrik Kampmann*, Sognepræst i Farum, der havde levet i Suhms Hus som Lærer for Sønnen, Ulrich Frederik Suhm.

Endnu et Decennium ind i det nittende Aarhundrede dømtes der om Suhms nordiske Fortællinger omtrent som der var blevet dømt om dem tredivte Aar tidligere. Derpaa kan *Chr. Molbech* kaldes frem som Vidne. Han forfattede et Minde-skrift over Suhm, der udkom 1814, og han siger her⁹, at de nordiske Fortællinger ere »Noget af det ypperste, Suhm har skrevet, og hvorved han alene var bleven udødelig, saa længe det danske Tungemaal varer; i Sprog og Stil ere de det fortrinligste ikke blot iblandt Suhms digteriske Arbejder, men maaske iblandt Alt, hvad han har frembragt, som gjør For-
dring paa en ædel og skjønn Indklædning. Det er lettere at finde Noget at dadle ved Opfindelsen og Sammensætningen i hine Suhmske Fortællinger end at efterligne den Simpelhed, Renhed og kyske Ynde, hvorved de endnu indtage danske Læsere som for fyrretyve Aar siden. De vare en fager For-
aarsblomst, udsprungne ved Foden af Nordens stolte Eg, de voxede frem, plantet af Suhm, omhyggelig opelsket af ham, indtil den bredte sin mægtige, skyggende Krone ud over Fædre-
landet, og vi saae Danskes Daad og vældige Bedrifter i de

gamle Tider grønnes paa ny i dens talløse Grene og Blade, et Minde om Fortids Kraft og Storhed hos vore Fædre. Mangen blandt Danmarks Sønner og Døtre, der læste om Sigrid og Alfsol, om Signes og Habors over Døden sejrende Elskov, har hin Blomst frydet med sin simple Ynde og Skjønhed. Endnu staar den lige frisk ved Suhms Grav, og fletter sig selv i hans evige Hæderskrands.«

Chr. Molbech var noget af en Digter, og han var, som det fremgaar af Mindeskriftet, en stor Beundrer af Suhm, hvilket forklarer den Enthusiasme, med hvilken han taler om de nordiske Fortællinger. Men man tør dog vist antage, at disse endnu læstes ret flittigt ved Aaret 1814. Som Tiden er skreden frem, har Dommen om Fortællingerne forandret sig meget. En Gang stod de som Repræsentanter for den realistske Digtning i Modsætning til den idealistske, men ved Midten af det 19. Aarhundrede siges der om dem, at de minde om Florianske Hyrderomaner. En Gang glædede man sig over, gennem disse Fortællinger at lære de gamle Nordboers Liv og Tænkemaade at kjende, men i de nyere Tider siges der om dem, at de langt fra give noget rent Billede af de skildrede Tider. Men nu som paa den Tid, de bleve skrevne, roses de for den ædle Tænkemaade, der lægger sig for Dagen i dem, samt for det jævne og gode Sprog, i hvilket de ere skrevne. Den største Modsætning mellem Tiden, da de saae Dagens Lys, og Tiden et Aarhundrede efter, er dog den, at dengang læstes de af Alle, nu er der saa godt som ikke en Eneste, som læser dem. Det er kun undtagelsesvis, at en Literaturhistoriker eller Personalhistoriker finder Anledning til at dvæle ved dem.

I et nyere Skrift om den danske Literaturs Historie i anden Halvdel af det attende Aarhundrede er det fremhævet¹⁰, at det er fremmede Forfattere, som have vist hen til den nordiske og germaniske Oldtid som Kilde til Stof for digterisk Behandling, og de Forfattere, som ere nævnede som Vidnesbyrd herom, ere *Heinrich Wilhelm von Gerstenberg* og *Klopstock*, af hvilke den første ved sine i Aaret 1766 udgivne »Briefe über Merkwürdigkeiten der Literatur,« og sit »Gedicht eines Skalden,« den sidste ved sit Digt »Wingolf,« som udkom 1766, viste Vejen for hvad der kan kaldes ny nordisk Digtning. Før disse

Skrifter udkom, havde Genferen, *P. H. de Mallet*, paa Fransk skrevet et Værk om Kelternes og de gamle Skandinavers Mythologi, der blev udgivet 1756 og i tydsk Oversættelse 1765. Den Poesi, som udviklede sig her ved Studiet af Mallets Skrifter, blev i Tyskland den saakaldte Barditpoesi. Og Retningen fik i den danske Digtekunst sin fremragende Repræsentant i *Johannes Ewald*, der skrev Rolf Krage og Balders Død.

Det vilde være interessant, hvis det kunde paavises, hvorledes Suhm dømte om de nævnte tydske Skrifter, og hvis man kunde faa at vide, om han ved dem er bleven ført til at skrive sine nordiske Fortællinger; dog derom lader der sig ikke sige Noget. Thi vel kan han tale om Klopstock og nævne Gerstenberg, men han indlader sig ikke paa at trænge ind i deres Digte, han berører ikke den Indflydelse, de kan have havt paa den danske Literatur eller paa ham selv som Digter, ligesaa lidt som han overhovedet dvæler ved sin egen Virksomhed som Digter. Men det vides, at medens Gerstenberg og Klopstock læste Mallets Bog enten paa Fransk eller paa Tydsk, saa havde Schøning og Suhm læst den gamle islandske Literatur i det originale Sprog, de havde studeret Snorre og Saxo. De behøvede ikke af Fremmede at erindres om, hvilke Skatte til digterisk Produktion der fandtes i disse gamle Skrifter, thi det havde de lært af disse selv; og allerede 1763 skrev Suhm i Trondhjem, i Anledning af Bredals Syngestykke, »Gram og Signe,« at det var »at ønske, at alle Landets Poëter, der skrive episke og dramatiske Stykker, og alle Malere og Stenhuggere vilde oftere end som skeer, forestille deres Lands Helte. Saxo alene kunde i mange Aar sætte vore Poëter, Malere og Billedhuggere i Arbejde.« Suhm fulgte 1771 selv den Opfordring, han havde fremsat 1763, idet han søgte til Saxo for at finde Stof til sine Fortællinger. Thi denne æsthetiske Form laa for ham, naar han vilde forsøge sig som Digter. Det var ikke lykkets ham at bringe det til Noget som dramatisk Forfatter, men han havde mange Aars Øvelse som Prosaforfatter, og som saadan udviklede han sig fremdeles.

Blandt de mange Bøger, som Suhm læste paa Næsbyholm, var der ogsaa Romaner, naturligvis skrevne i de fremmede Sprog. At han senere flittig har læst denne Literatur, kan sees af de Domme, han som »Philalethus« har udtalt om mange Romaner. Mest behagede ham de engelske, som han læste i

Oversættelse paa Tydsk eller paa Fransk; Richardson, Fielding, Smollet, Goldsmith, Sterne, kjendte han godt og han satte Pris paa dem: »de have skrevet uefterlignelige Romaner;« om Præsten i Wakefield skriver han: »Sjelden findes Karakterer saa fortræffelige tegnede som her, ikke idealske, men efter Naturen, Interessen er og fortræffelig her anbragt. Dyden bliver belønnet, og Laster straffede. Korteligen, det er en af de bedste Romaner, jeg har læst.« Franske Romaner læste Suhm ogsaa, men de behagede ham ikke og han bruger ofte de Ord om dem: lumpen, liderlig.

Studiet af engelske Romaner kunde vel hjælpe Suhm til at blive Novelle-Forfatter ved at lære ham at skærpe sin Iagttagelsesevne, men de ere saa himmelvidt forskjellige fra dem, som han skrev, og de bevæge sig i Tider, der ligge fjærnt fra hans nordiske Fortællingers, thi de engelske spille alle i Forfatterens Samtid, de ere Hverdagshistorier; Suhm maatte selv skabe, selv digte, medens dog Saxos Fortælling eller en gammel Saga gav ham de store Omrids til Sujetterne. Suhm naaede ikke at give sine Fortællinger den klare, afrundede Form, som Sagaerne udmærke sig ved, men kan man se bort fra den endnu ikke udviklede Skikkelse, i hvilken han har iklædt dem, saa vil man ikke have vanskeligt ved at indrømme, at han har været heldig i sin Karaktertegnning. Beskrivelserne ere fortalte i en rask, livlig Stil, Sproget er godt. Endnu maa nævnes, at omend Fortællingerne ikke ere skrevne med bestemte Tendentser, saa har Suhm dog givet dem en ethisk Farve. Man vil gjenfinde i dem mange Ytringer, som minde om, hvad han har sagt i andre af sine Skrifter, f. Ex. i »Euphron,« og som altid gaa ud paa, at stille det Humane for Øje; man vil træffe paa Ytringer om at vogte sig for Hofmænd, som beherskes af Hykleri, Had og Misundelse; paa Ytringer om Danske og Norskes gjensidige Brodersind, paa en Ytring som denne, udtalt af en Normand: »eet Sprog, een Herkomst, een Tro forbinde mig til at anse Svenske og Danske for eet Folk.«

Johannes Ewald forsøgte paa at skrive en nordisk Fortælling, men »Frode. En Fortælling« fuldførte han ikke. Det er formodet, at det var i Aaret 1771, at han beskjæftigede sig med dette Arbejde, altsaa paa samme Tid da Suhm skrev »Sigrid,« og at det var det af »Selskabet til de skjønne Viden-

skabers Fremme« stillede Prisspørgsmaal, som gav ham Anledning til at begynde paa det. Den næste Forfatter, der efter Suhm skrev nordiske Fortællinger, var *Ole Samsøe*; han skrev »Frithiof,« »Haldans Sønner,« der først bleve trykte i »Minnerva,« 1786 og 1794, og derefter tilligemed »Hildur« bleve optagne i hans »Efterladte digteriske Arbejder.« Saa kom *Oehlenschläger*. Han fortæller i sine Erindringer, at han før Suhms Død gjentagne Gange havde gennemlæst de første Dele af hans Danmarks Historie og hans Bog om Odin, og hans nordiske Fortællinger kjendte han fra Suhms Samlede Skrifter, som han kunde finde i sin Faders Bogreol. *Oehlenschläger* har saaledes været fortrolig med Sagnhistorien og med Forsøgene paa at behandle romantiske Sujetter, hentede fra den i ny Form, og et af hans første større Arbejder blev da den nordiske Fortælling om »Erik og Roller,« som han skrev, før Steffens kom til Kjøbenhavn 1802; denne Fortælling vilde han have udgivet, et stort Stykke var allerede trykt, men saa standsede han Trykningen og kasserede Skriftet. »Vaulundurs Saga« udkom 1805, »Hroars Saga,« i hvilken »Sagaen om Erik og Roller« blev indskudt i en meget sammentrængt Skikkelse, udkom 1817, »Ørvarods Saga« blev udgivet 1841, og faa Aar efter, 1849, udgav *Hauch* sin »Thorvald Vidførle,« som 1864 blev efterfulgt af »Fortællingen om Haldor.« Nu var Kunsten bleven en anden og Sproget var blevet et andet; men disse Forfattere gik i Suhms Spor, thi han var den, som tidligst fik udgivet en Novelle med et Indhold, der var taget direkte fra Middelalderens nordiske Literatur.

I Aaret 1775 udkom to Skrifter af Suhm, af hvilke det ene har Titlen: »Tvistigheden. En Idylle ved Forfatteren af Sigrid. *Amant alterna Camoenæ**. Kjøbenhavn 1775. Trykt og faaes til Kiøbs hos August Friederich Stein, boende i Skidenstrædet No. 171,« 8 Sider i 8°. Det er en Kappelstrid mellem Menalc, Faarehyrde, som priser Skoven, og Palæmon, en Koyrde, som priser Marken, begge i Sang. »Den alder-bøjed« Tityr, »den fejrest Skald i Skoven,« tilkjender Menalc Prisen, og Menalc blev Egnens Skald.«

Dette Digt fik i »Nye kritiske Journal« en meget tvivlsom

* Citatet er taget fra Virgil, *Buc.*, III., v. 59.

Anbefaling¹¹. Det er skrevet i rimfri Vers, men »Skansionen er haard og Føddernes Afmaaling læmpet mere efter et usikkert Gehør end efter prosodiske Regler.« Malerierne ere liflige nok, men blot Indbildningens Værk og lidet for Følelsen og Hjertet.

Det andet Skrift hedder: »Mine Hændelser. Ved Forfatteren af Sigrîd. *Quantum est in rebus inane**. Kiøbenhavn, 1775. Trykt og faaes til Kiøbs hos August Friederich Stein, boende i Skidenstrædet No. 171,« 29 Sider i 8°. Hændelserne ske i en Drøm: »jeg gik i de tyk begroede Skove,« staar tankefuld ved en af de ærværdige Høje, opkastet til Forfædrenes Minde; næsten dithyrambisk Skildring af Livet, der slutter med et »Men!« En Skygge viser sig, den rører ved Vandringsmandens Øjne, og han ser nu rundt om kun Elendighed, aldrig Glæde. Forskjellige Skygger komme frem; en af dem, en Lærd, lærer, at, at elske Mennesker, giver Glæde paa en anden Maade end Magt og Vold; Ivar Vidfadme skildrer, hvorledes han, der har været en voldsom Erobrer, nu lever et usselt Liv i Mørke. Bestandig vise sig nye Skygger af Mennesker af alle Aldre, alle Klasser, som aldrig havde været lykkelige. Vandringsmanden spørger sin Fører, hvad Grunden hertil kan være, og han faar den Oplysning, at Aarsagen maa søges hos Menneskene selv, fordi de ikke leve tilfredse med deres Stand, men bestandig hige efter noget andet, hvilket giver Uro og Utilfredshed, thi man skal være fornøjet med sin Skjæbne. Vandringsmanden bliver nu henrykt og synger om den Lykke, at have Fred i sit Hjerte med sig selv, med sin Næste og med Gud. Glæde skal nu være hans Ledsager, naar han er hos Virgil, Horats, Snorre, naar han læser Davids høje Sange, naar han overvejer den guddommelige, simple Lære hos Matthæus, naar hans Aand og Sind løftes op ved Esaias's Sange, naar han fryder sig ved Homer, og naar han ved Biblen forglemmer sig selv, rent nedsænker sig i Gud, ene elsker og ærer ham, forgjætter Verden og sig selv, ene føler Alfader.

Baden dømmer paa følgende Maade om denne Bog: »Heller kunde Forfatteren kaldet den mine Fantasier. Men Hændelser eller Fantasier ere de Forfatteren af Sigrîd værdige og bestaa i smaa Malerier, som forestille Forfængeligheden af al Magt,

* Citatet er taget fra Persius, *Sat., I., v. 1.*

Ære og Vellyst, og derimod Dyden og Religionen som det eneste sande Gode, der gjør Livet lykosaligt. De indstrøede rimfrie Sange synes os at være for monotoniske og ikke at have Styrke nok i Udtrykket eller poetisk Rhythmus nok for Sange.«

Sidst i denne Række af Suhms Skrifter maa nævnes hans Digt: »Om Norge. Ved Forfatteren af Sigrid. *Per damna, per cædes, ab ipso ducit opes animumque ferro.* HORAT^{*}. Kiøbenhavn, 1776. Trykt og faaes til Kiøbs hos August Friderich Stein, boende i Skidenstrædet Nr. 171,« 16 Sider i 8°. Dette Digt, skrevet i rimfrie Vers, er en Lovtale over Norge, som berømmes for dets skjønnede Natur, for dets Rigdomme, og det norske Folk berømmes for dets Tapperhed, dets Ærekjærhed, dets Frihed, dets Kjærlighed til dets Konge: for Normanden er »Kongen Fader, thi Børne-Ret han har; han derfor fremfor andre Udsees at Kongen vogte.« Saa prises den danske Mands Hengivenhed for sine norske Brødre. Tilsidst besynges Norges Digtere: Bull, Frimanner, Tulliner, Colbjørnsen (Edvard Røring), Storm, Einars Sanger, Wessel; den Tid skal komme, da Galler og Britter skulle ved Nid-Elvens Bredder »Nye Kundskab lede op, Paa Bergens høje Skole I Handel undervises; Og Normænd Verdens Under, samt Hæder, Lyst da være.«

I »Ny Kritisk Tilskuer« siges om dette Digt¹²: »Poesien har fra de allerældste Tider været de berømteste Mænds Fortrolige, naar de vilde udhvile sig fra deres lærde Arbejder. Til denne Gudernes Yndling henflyr Danmarks *Livius*, naar hans skarpsindige Aand har gjennemsøgt Alderdommens Skatter, og beriget med Bytte vender tilbage fra de Ruiner, som laa skjulte for en Hvitfeldt, en Gram, en Holberg. Det Land, som i saa mange Aar ejede ham som sin næsten eneste Mæcen, hvis naturlige og økonomiske Rigdomme saa nøje kjendes og agtes af ham, har han under ovenmeldte Titel besyngt som sit andet Fæderneland. Den Mangfoldighed af Udsigter, de fra Klipperne nedskummende Vandvælde, de skybærende Fjælde, det jernstærke med Aand, af Frihed og Munterhed besjælede Folk, staae afmalede for hans Pensel.«

Her er der peget hen paa, hvem »Forfatteren af Sigrid« var, og umiddelbart efter Anmeldelsen følger der i Tilskueren

* Citatet er taget fra Horats, *Carm.*, IV., 4., v. 59—60.

en Anmeldelse af Digtet: »Om Danmark, da Suhm havde sjunget om Norge ved R. Kbh. 1776;« Forfatteren til dette Digt er *Tyge Rothe*. Anonymiteten er nu fuldstændig afdækket og de første Linier af Anmeldelsen lyde saaledes: »Hr. Etatsraad Rothes Følelser for det Lands Ære og Frihed, der tæller ham blandt sine Genier, ere ligesaa varme som Hr. Kammerherrens, den poetiske Lue lige ens; vi kan just ikke kalde den stærk, skjøndt den ofte hæver sig og brænder i Flammer, men den brænder ikke jævn, den skjuler sig undertiden i Taager, den lader os savne det Høje, det Ædle, det Stærke, der udmærker den fødte Digter. Dog, det er ikke Digtekunsten, disse store Mænd have gjort til deres Hovedstudium, de fortjene derfor desmere Beundring, naar de ofte lade sig høre i Sange, der ligne vor Bulls, vor Benzons.« Der sluttes med disse Ord: »Et udødeligt Navn skal gjøre deres Minde uforglemmeligt, og de sildigste Slægter skal tale om Nordens Orest og Pylades.« Se, det kan man kalde Panegyrik!

Til disse Skrifter maa føjes et Digt, som Suhm skrev under et andet Mærke, nemlig: »Tanker i Anledning af Prinds *Friderichs* høie Giftermaal med den Meklenborgske Prindsesse *Sophia Friderica* fuldbyrdet i Kiøbenhavn i October 1774. Forestillede i en Samtale mellem en Fremmed, en Indfød og Skyts-Engelen af begge Riger og Fyrstendommene, ved *Philomusus*. Kiøbenhavn, trykt og findes tilkiøbs hos August Friderich Stein, boende i Skidenstrædet Nr. 171,« 2 Bl. i 4°. Digtet er ikke meget poetisk. Den Indfødte berømmer Prindsen, fordi »Han hævned Kongens, Landets Spee;« medens Skytsenglen lover at ville lære Prindsen, at for ham »den største Visdom er og bliver Indfødtes Gunst at vinde sig, paa Sandheds Vej at vandre, Beskytte usle Bondes Flid, hvis Arbejde er for andre, Oplive Videnskabers Aand, som op til Æren driver, Naar hver kan tænke som han vil, og skrive det han tænker.« Den Indfødte siger om Prindsen og Prindsessen: »Gid de vort Riges spæde Haab maa vise Herrens Vandel; Saa Han i Aar og Ære stiger, saa lær Ham at forstaa, Hans Lykke, Modgang, Skjæbne med andres Vee og Vel vil gaa.« Suhm har her i al sin Loyalitet berørt et af de Punkter, der var ham saa vigtigt: Tænke-Tale og Skrive-Frihed. Dette Festdigt blev kort efter optrykt i »Adresseavisen¹³.«

VI.

1773—1779. Mindre historiske Skrifter af Suhm: »Tidsregning til Ungdommens Nytte,« 1773. »Skilderi af Verden,« 1775. »Lovtale over Erik Ejegod,« 1773. »Historien af Danmark, Norge og Holsten til den studerende Ungdoms Bedste,« 1776; Udgaver og Oversættelser af dette Skrift. Portræter af Kongefamilien, 1779.

I den samme Periode, i hvilken disse »Vittighedsværker« saa Dagens Lys, skrev Suhm nogle Bøger af historisk Indhold, som ikke alle vare til Nydelse, men til Brug, nemlig til den historiske Undervisning.

Den første Bog har Titlen:

»Tids-Regning til Ungdommens Nytte ved Peter Friderich Suhm. Kiøbenhavn, 1773. Trykt hos Brødrene Berling,« 84 Sider i 8°.

Den indledes med en Fortale, som helt aftrykkes her, fordi den indeholder ret interessante Vidnesbyrd om, hvad Suhm tænkte om Undervisningen i Historie.

Tids-Regningen er Historiens ene Øje, uden hvilket den er blind. Nærværende har jeg forfattet til min Søns Brug, og som han ej uden Frugt har brugt den, saa haver jeg tænkt, at den maaske og kunde blive ej uden Nytte for andre Unge. Tingene ere ikkun kortelig fremsatte, og som oftest alene Regenternes Navne, uden Bedrifter, da jeg haver overladt saadant at fortælle til Informatoren. Om Regenterne uden for Europa haver jeg ikkun anført saare lidet, da jeg holder for, at de ikkun lidet vedkomme Begyndere i Historien. De som ville have mere Underretning om dem, kunne efterse de nylig paa dansk udkomne Bøger: Büschings Tids-Regning og Badens Stats-Historie, hvilke begge jeg ogsaa bruger til min Søn. Derimod haver jeg føjet til de berømmeligste Lærdes Navne, efterdi de som oftest have gjort ligesaa megen Gavn, som mange Regentere Ugavn, thi desværre! den politiske Historie er

* I Forordet til den 8. D. af Suhms Samlede Skrifter (1792) siger Udgiveren, Boghandler S. Poulsen, at »Tidsregningen til Ungdommens Nytte, der nu er fortsat til nærværende Tid, og indført i denne Samlings niende Del, har vel været trykt, men kun nogle Exemplarer gratis uddelte, og ikke averterede til Salg.« I »Adresseavisen,« 1774, 30. Aug., averteres Bogen fra »Mummens« Boglade paa Børsen til Salgs for 8 β , sammen med en hel Del andre af Suhms Skrifter.

mange Gange intet Andet end et Væv af List, Vold, Tyranni, Mened, Uretfærdighed, Undertrykkelse, og det lige indtil vore Tider. Hvor behageligt derfor, undertiden at føre an Mennesker, der have gjort Menneskeligheden Ære, forsvaret, udvidet dens Rettigheder, og enten undervist eller fornøjet deres Medmennesker. Ej alene er Socrates langt ærværdigere i mine Øjne end Alexander, Tamerlan og andre slige Tyranner, eller rettere de kunne aldeles ikke komme i nogen Ligning sammen, men endog Apelles, Pyrgoteles, Ariosto, Gesner veje langt mere hos mig, end hele Rader af Ægyptiske og Syriske Konger, Grækiske og Tyrkiske Kejsere, hvoraf saa mange, naar man kjender dem nøje selv, og veed, hvor liden Del de have taget i Regjeringen, ej have tjent til andet end at mærke Tiden, lig de Stager, som paa Dofre-Fjæld vise Vejen, uden selv at kjende den. Gud give, jeg kunde have prydet denne Tids-Regning med Deres Navne, som i Stilhed have udøvet Dyden, mættet den Hungrige, klædet den Nøgne, beskyttet Enken og den Faderløse, hæmmet Taarer, behandlet deres Underhavende, endog Bønder, vel, løst Trældoms Aag, agtet alle Mennesker lige, flyet al Forfængelighed, taalmodig lidet Uret, sat Religionen i Dyders Øvelse, og ej i Tankers Hjernesvind, agtet Christendommen højere end Newtoners Indsigt; men saadanne skjule sig, og hin Dag alene skal aabenbare dem. Nogle ville vel ellers undre sig over, hvi mange berømte Lærde ere her udeladte og derimod andre anførte, som de maaske anse med meget ringe Øjne; hvi en Ariost, Opitz staae her, og derimod en Salmasius, Spanheim ere udeladte; hertil svarer jeg, at da den snævre Kreds, inden hvilken jeg har indskrænket mig, ej tillader at anføre alle, endog sande Lærde, saa har jeg ikkun udvalgt dem, som have tilvejebragt nogen besynderlig Forandring og Forbedring i deres Videnskab. Paa denne Grund findes Voltaire her, da han for Resten vist ikke fortjente det, i Henseende til den løgnagtige Gejst, han har indført i Historien, og endnu mere i Henseende til det Onde, han har tilføjet Religionen, som langt overgaar Alt, hvad alle onde Mennesker tilhobe have tilføjet den.

Efter Fortalen læses i en »Forerindring« en Forklaring om Grundlaget for Chronologiens Beregning, nemlig det Gamle Testamentes Meddelelser; Suhm mener med Usserius, at der fra Verdens Skabelse til Christi Fødsel er forløbet 4004 Aar. Selve Tidsregningen gaar fra Aar 1, nemlig det Aar, da Verden blev skabt, da Adam og Eva bleve skabte og da Syndefaldet fandt Sted indtil Aar 1773 efter Christi Fødsel, det Aar, da

»Danmark bytted sig det Fyrstelige Holsten til imod at afstaa Oldenburg og Delmenhorst.«

I »Nye kritiske Journal« blev denne Bog anmeldt¹⁴ umiddelbart efter at »*Büschings* chronologiske Grundridsning af den almindelige Historie. Kbh. 1774« er bleven omtalt. Suhms Arbejde gives Fortrinet fremfor *Büschings*, og Suhm roses, fordi han har medtaget Lærde og Kunstnere*.

Fortalen er holdt i en meget djærv Tone, og man føler sig ligesom noget forbløffet over, at Ungdommen gennem den skulde føres ind foran »Historiens Øje.« Men den er interessant ved at give et Indblik i hvad Suhm mente, at Ungdommen helst skulde lære gennem den historiske Undervisning, og Bogen vidner om, at Suhm havde den samme Forestilling om, hvor vigtigt det er for de Unge at lære Kulturhistoriens Udvikling at kjende, som Ludvig Holberg, der medtog denne Del af Historien i sin lille »*Synopsis historiae universalis*.«

Bogen udkom paany, med Fortalen, 1792*, medens Suhm endnu var i Live. Tidsregningen er i denne Udgave, som er besørget af Professor *Odin Wolf*, ført ned til 1792.

Denne Udgave blev anmeldt i de københavnske »Lærde Efterretninger¹⁵,« hvor Anmelderen gjør opmærksom paa det mærkelige hos os i, at de brugbareste Lærebøger hidtil ere skrevne af Personer af Rang og Formue, hvorimod de rigeligen lønnede Rektorer ved de latinske Skoler aldrig synes at tænke paa, at det egentlig er deres Pligt, ved fuldstændige Lærebøger at bane Vejen til nyttige Kundskabers Udbredelse blandt Ungdommen. Anmelderen ønsker, at vore Avislæsere ville gjøre denne Tidsregning til deres daglige Haandbog, og at de paa

* I det store kongelige Bibliothek bevares et Exemplar af denne Bog, som har tilhørt Suhms Søn, og i den er der indheftet allerbagest en Fortale, som afviger fra den, der staar forrest, idet nogle Ord ere ændrede. Istedendfor »Alexander, Tamerlan« stod der først: »Alexander, Carl 12;« istedenfor: »Grækkiske og Tyrkiske Kejsere« stod der: »Tydske og Tyrkiske Kejsere;« istedenfor »flyet al Forfængelighed« stod der: »flyet Hoffernes Forfængelighed.« Mon Suhm af sig selv har foretaget disse Ændringer, eller har Mænd som Luxdorph, Guldberg anbefalet ham dem? Sønnen har skrevet sit Navn paa Bindet — med en stor, sikker Haandskrift, der noget ligner hans Moders —; *Ulrich Friderich Suhm, Hafnia d: 18 Januarii. Anno. 1776.* og Ordene »*Pecunia Regina*.« Drengen har ogsaa ejet *Büschings* »*Chronol. Grundridsning*,« og har skrevet foran: *Suhm. Hafnia. d: 17 Jan: 1776.*

* Denne Udgave er et særskilt Aftryk af 9. Bd. af Suhms Samlede Skrifter. Kbh. 1792, S. 297—376.

tilheftede Blade ville optegne det allernyeste, som de have læst, med nøjagtige Tidsbestemmelser.

Bogen udkom igjen, men »aldeles omarbejdet og fortsat til 1828,« paa Forlag af J. H. Schuboths Boghandling, i Kjøbenhavn 1829. Den anonyme Udgiver var *Gustav Ludvig Baden*. Der er Exemplarer af den, paa hvis Titelblad læses »en beqvem Erindringsbog for Avislæsere.« Den sidste Begivenhed, som nævnes, er Prinds Frederik Carl Christians Formæling med Prindsesse Wilhelmine Marie. Da var der forløbet et halvt Aarhundrede siden Suhms »Tids-Regning« første Gang saae Dagens Lys. »Dansk Literaturtidende« leverede en meget hvas Anmeldelse af denne Udgave af »Suhms ubetydeligste historiske Arbejde,« som han havde nedskrevet til privat Brug og som, mærkelig nok, nu havde oplevet et nyt Oplag. Grunden til, at Anmelderen er saa streng i sin Dom, er dels den, at Unøjagtigheder og Uklarheder i den Del af Bogen, som handler om den tidligere Historie, ikke ere rettede, men fuldt saa meget den, at Fortsættelsen for den nyeste Tids Historie er behandlet paa en lidet tilfredsstillende Maade.

I Aaret 1775 udgav Suhm et Skrift med Titlen:

»Skilderie af Verden ved *Philalethus*. I. Hæfte. *Qui mores hominum multorum vidit et urbes**. Kiøbenhavn, 1775. Trykt og sælges hos Lauritz Christian Simmelkiær, boende paa Adresse-Contoiret,« 8°.

Dette første Hefte har 96 Sider. Et andet Hefte med Motto: »*Adcubuerè Dei***,« udkom samme Aar med 62 Sider, et tredje med Motto: »*Cura Pii Dis sunt*,« 61 Sider, udkom 1776. I Fortalen til første Hefte meddeler *Philalethus*, at han anvender en liden Del af Sommermaanederne paa dette Arbejde, og at derfor kun et, højst to Hefter »aarligen« kan komme ud; han har om Sommeren kun faae Bøger ved Haanden, skriver derfor mest efter Hukommelsen og efterseer Citationerne siden efter. Tabes der derved i Udførlighed, saa vindes der i Henseende til Tydelighed og Orden, »da mange Materialier forvirre, helst naar man har knap Tid til at bruge dem;« disse Hefter komme kun til at indeholde Udtog af visse gamle Skrifter og Skribenter, som Bibelen, Homerus, Herodotus, Diodorus, hvilke han paa

* Citatet er taget fra Horats, *Ars poetica*, v. 142.

** Citatet er taget fra Ovid, *Metam.*, VIII., v. 661.

ny læser igjennem. »Det vil vel synes for nogle, at jeg undertiden viger meget fra de banede Veje; men hertil svares, at jeg ikke haver villet antage andet end hvad som enten haver syntes mig at være Sandhed, eller højest rimeligst udi tvivlsomme Ting, og det uden Anseelse af Person, Sag, Hævd eller Vedtægt.«

Det første Hefte handler om Verdens Historie »Fra Syndfloden til Abrahams Kald,« det andet Hefte gaar »Fra Abrahams Kald til hans Død,« det tredie »Fra Abrahams Død og til Isaaks Død.« Dermed standsede Arbejdet, og der kom ikke »aarligen« flere Hefter; var det sket, vilde man have faaet ikke en fortællende Verdenshistorie, men en ræsonnerende. Thi det er Philalethus's Plan, at søge at bringe Sammenhæng tilveje i Beretningernes Mangfoldighed eller i deres Uoverensstemmelse, og derfor bruger han foruden de forskjellige Kilder sin »sunde Fornuft« og hvad han skjønner at være Sandhed. Som saa ofte i sine Skrifter drager Suhm Paralleler mellem den forlængst svundne Tid og den nyere eller den nyeste Tid, og de Bemærkninger, som derved komme frem, bringe Liv i de mange, ofte vidtløftige og trættende Undersøgelser. Et Par Exempler herpaa skulle fremdrages. I det første Hefte siges Følgende¹⁶: »Cassiodorus paastaar, at Chaldæerne have ej alene opfundet Geometrien, men endog anvendt den paa Astronomien, Musiken, Mechaniken, Bygningskunsten, Medicinen, Logiken. Er dette sandt, og jeg seer ingen Aarsag at tvivle herpaa, hvorvel det hører til meget senere Tider end dem, jeg nu handler om, da har Wolfs Methode været i Brug nogle tusinde Aar før ham; saa det gamle Sprog staar ved Magt: at der skeer intet Nyt under Solen.« I det andet Hefte gjør Philalethus opmærksom paa, at Lovkyndigheden allerede havde gjort Fremskridt paa Abrahams Tid, og at Politik og Love læres alene ved Forsøg. Filosofien derimod er bleven den sidste Videnskab i Henseende til Tiden, ihvorvel den er den første i Henseende til Nyttens; længe er den kun faae Lyksaliges Del og kan ingen retskaffen Nytte gjøre, førend den enten bliver almindelig og udbredt, eller dog i det mindste Regenterne filosofere. »Despotismus, Trældom, vanskabte Religioner, Overtro, Trældom, Orakler, Munkestand, Krig, Nationalhad, Uvidenhed, ingen Ager- og Have-Dyrkning i mange Lande, Pinebænk, Livsstraffer, ja grusomme Livsstraffer, Forbud at

tænke og skrive frit, Religions-Forfølgelser, Titler, Rang, alt dette til Hobe viser, at Verden endnu er i sin Barndom, og i en Stand af Barbari; thi der ville Secula til for afskaffe en eneste af disse Ting i et eneste Land, end sige over vor hele Klode etc.« Dette er jo et ret ejendommeligt Indskud paa det Sted i en Verdenshistorie, hvor der tales om Abraham.

Kritiken modtog ikke dette Skrift med udelt Bifald. I »Nye kritiske Journal« siges i en længere Anmeldelse af første og andet Hefte, at »man kunde ønske mere Methode, strengere Valg, færre Udskejelser og skjønssommere Tilbageholdelser af en stor og overordentlig Erudition.« Skarpere lød Dommen i »Kritisk Tilskuer« i Anledning af det tredie Hefte: »Efter vore Tanker havde det været at ønske, at den højvelbaarne Forfatter havde fastsat sig bestemte Grændser, og udarbejdet denne Historie med mere Flid i Stedet for en løs Afskiltring.«

Et historisk Arbejde af en hel anden Art udgav Suhm i Aaret 1773, mærkelig nok anonymt. Det har Titlen:

»Lovtale over den Danske Konge Erik Eiegod. Kiøbenhavn 1773. Trykt og findes tilkiøbs hos Aug. Frid. Stein, boende i Skidenstrædet No. 171,« 32 Sider i 8°.

Erik Eiegods Historie havde Suhm behandlet i det i Aaret 1757 udgivne Skrift »Forsøg til Forbedringer i den gamle Danske og Norske Historie;« nu havde han taget sig for at give en populær Skildring af denne Konge. Han har løst denne Opgave godt, thi der er Liv i Fortællingen, den er i stilistisk Henseende vel skreven, og Bogen hører til de bedste af de mange, som Suhm har forfattet.

Efter et Par Aars Forløb fik Suhm en interessant Opgave at løse. I December 1774 blev der af Kongen udnævnt en Kommission, der skulde undersøge Forholdene ved de latinske Skoler, som vare »meget forfaldne,« og indgive Forslag til en ny Ordning af dem. Kommissionen arbejdede usædvanlig hurtigt, hvilket den saa meget lettere kunde gjøre, fordi Kommissoret, forfattet af *Ove Guldberg*, havde lagt Alt til Rette, saa at Kommissionen egentlig kun havde at kodificere dets Bestemmelser med Skole-Forordningen fra 1739. Resultatet blev dette, at en Lov om Ordningen af de latinske Skoler og Undervisningen i dem allerede fik Kongens Underskrift den 11. Maj 1775. Blandt Bestemmelserne i denne Forordning var

den, at der i Videnskaberne blandt Andet skulde læses »over den almindelige Historie og over den danske Historie.« Det var noget Nyt, som her blev indført i Skolen, idet Fædrelandets Historie blev draget frem som Undervisningsfag og det paa Dansk; det blev dertil foreskrevet, at Historien skulde læres synchronistisk og repeteres efter Tabeller.

En Lærebog i Fædrelandets Historie, skreven i Modersmaalet, kjendtes endnu ikke. Der var blevet tænkt paa en saadan for henved et Fjerdedels-Aarhundrede siden, uden at dog Tanken var bleven sat i Værk. Da nemlig »Det kongelige danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring« i Aaret 1751 søgte om en Begunstigelse, som i Tiden kunde komme det til nogen pekuniær Fordel, bevilgede Frederik den Femte Andragendet med følgende Betingelse: »hvorimod Vi allernaadigst ere forventende, at der udi Eders Selskab tænkes paa at kunne tilvejebringes et *Compendium Historiæ Danicæ* fra disse Rigers Begyndelse af til nærværende Tider, hvoraf i det Danske Sprog ikke vides noget til Dato udgivet.« I Januar 1757 skrev Oversekretæren i det Danske Kancelli *Joh. Ludv. Holstein* et Brev til Selskabets Forstander, *Jak. Langebek*, i hvilket denne blev erindret om, at der »fra Selskabet i Tiden forventedes et *Compendium Historiæ Danicæ*,« foruden at der blev spurgt, hvorfor der ikke siden 1752 var udkommet noget af »Danske Magazin.« Langebek svarede slet ikke paa Spørgsmaalet om Kompendiet i Danmarks Historie, og der høres ikke mere om den Sag — indtil 1775. Thi da skete det, at som det for henimod et halvt Aarhundrede tilbage faldt i en Mands Lod, at skrive paa Latin en Lærebog i Verdenshistorie, som aldrig havde undervist i en Skole, nemlig *Ludvig Holberg*, saaledes kom nu en Mand til at skrive en Lærebog i Fædrelandets Historie, som aldrig havde gaaet i en Skole og aldrig havde læst for eller med Ungdommen hverken ved Universitetet eller i nogen Skole, nemlig *Peter Frederik Suhm*, — utvivlsomt paa Opfordring af Guldberg. Suhm var ved Udførelsen af dette Arbejde ligesaa hurtig som Kommissionen havde været ved Udførelsen af sit, thi allerede den 12. Juni 1777 udkom:

»Historien af Danmark, Norge og Holsten udi tvende Udtog til den studerende Ungdoms Bedste ved Peter Friderich Suhm. Kiøbenhavn, 1776. Med Autors Tilladelse trykt og sæl-

ges hos Bogtrykker Lauritz Simmelkiær paa Adressecontoiret for 2 Mk.«

Bogen, som er i 8°, 2 Blade og 180 Sider, med 9 Tabeller, indledes med følgende korte »Fortale:«

Min Tanke med dette lidet Værk er, at det mindre Udtog først skal læres, og siden i de højere Lectier det større, da og Tabellerne kunde bruges, mere som et Middel at styrke Hukommelsen ved, og for med et at kunne overse alle Ting saavel som Synchronismene i begge Rigers og Fyrstendømmers Historie, end som noget der skulde læres uden ad. — Dog er dette kun min egen Tank^e, da de lærde og oplyste Mænd, til hvilke Skolerne ere overdragne, langt bedre vide at ramme Maade hermed end jeg, som aldrig har undervist nogen. For Resten er dette kun en Anledning for dem, som ville gaae videre i Kundskab om Fæderne-landets Historie, der er en af de behageligste og nyttigste, og som en god Borger og duelig Æmbetsmand næppe kan undvære.

I Overensstemmelse med den Forklaring, som her er givet, indeholde Siderne 1—22 »Første og mindre Udtog af den Danske, Norske og Holstenske Historie,« medens Resten af Bogen indeholder det »Andet og større Udtog.«

Til Oplysning om, hvorledes denne Bog blev modtaget, skulle nogle af de samtidige Kritiker over den anføres.

I »Kritisk Tilskuers over indenlandsk og udenlandsk Literatur« begynder Anmeldelsen saaledes¹⁷: »Hvem uden vor danske Livius skulde bedre have været i Stand til at give den tilvoxende Ungdom et Udtog af deres Fædrenelands Historie, som tydelig, ordentlig og med en patriotisk Frihed lærte dem at kjende det Lands Skjæbne, der tæller dem blandt sine Medborgere? Nyttens af dette vigtige Arbejde fremlyser ved hvert et Skridt.« Efter et Stykke, der slutter med disse Ord: »Dog — det er ikke vort Kald at skrive Lovtaler over Historien, kun den, vi have for os, skal vi anmelde vore Læsere,« fortsættes: »Sandhed og Upartiskhed, disse Historiens Fostermødre, have styret den højvelbaarne Forfatters Pen, og ledsaget ham igjennem Danmarks og Norges Aarhundrede. Hans store Belæsenhed, hans nøje Bekjendtskab med de ægte Kilder, hans Fædrenelands Kjærlighed fremlyser allevegne . . . Stilen er simpel og tydelig, uden alle Prydelser . . . Paa endel Steder ere for mange enkelte Ting samlede i et Stykke. De burde

været adskilte fra hverandre og udmærkede ved foranderlig Stil eller Marginaler, især maatte dette iagttages, naar der tales om en ny Konge eller Hertug, da de Læsende ikke veed andet, end det er den første, hvormed Stykket begynder, som de endnu have at tale om. Dog — disse Mangler ere vi forsikrede at se afhjulpen ved det første nye Oplag, som ikke kan udeblive, saa smukt er hans Skrift. At Hr. Forfatterens Stil undertiden er noget indviklet, mørk og forsømmelig, maa let holdes en Mand tilgode, som ikke er født til at være Skribent, og som mere seer paa Materjen og Tankerne, end paa Udtrykkene, saa vist disse lægge nye Fortjenester til saa fortræffelige Skrifter, og ere tillige ikke uvigtige ved noget Skrift, langt mindre ved en Lærebog for Ungdommen, hvor ogsaa Øvelsen i Modersmaalets rene og zirlige Stil er af megen Vigtighed. Hr. Forfatterens Sigrid vidner, hvor let det var ham at pynte paa sin Stil, naar han behagede at gjøre sig ligesaa megen Umage, som for den historiske Sandhed og Nøjagtighed.« Derefter følger en Oversigt over Bogens Inddeling, nogle Prøver, nogle Rettelser, og til Slutning siges: »Disse Fejl, som vi have taget os den Frihed at erindre, vare tildels ikke af nogen Betydenhed, dersom dette ellers saa fortræffelige Skrift ikke var en Lærebog for Ungdommen. Trykken er smuk, Papiret godt, og Prisen meget billig.«

Den Forfatter, som har anmeldt Bogen i »Nye Kritisk Journal,« begynder sin Anmeldelse med disse Ord: »Det var Tid engang, at Ungdommen fik en Fædernelandets Historie i Landets Sprog, der var øst af Kilderne og saaledes forfattet, at den Unge kunde ikke alene faa Kundskab om Forfædrenes Bedrifter, men ogsaa den Indsigt i vores Fædernelands Forfatning ihenseende til Regjeringsvæsen, Religion, Videnskaber, Næringsveje, Sæder, som maatte gjøre dem Fædernelandet vigtigt og kjært« . . . Saadan en Bog har *Lagerbring* forrige Aar givet den svenske Ungdom*, »og hos os hvem kunde dette Arbejde sikrere betros til, end til den Mand, som i en kritisk og fra Kilderne hentet Kundskab om Fædernelandets Historie

* I Aaret 1775 udkom: »*Sammandrag af Swea Rikes Historia; ifrån de äldsta til de nyaste Tider. Til Ungdomens tjenst upsatt af Swen Lagerbring. Stockholm 1775.*« Bogen er udgiven af Carl Christoff Gjörwell, der har givet Anledning til at den blev forfattet, da den skulde være et Led i den Række Skrifter, som han var Forlægger af, og som betegnedes ved Be-

Intet giver en Lagerbring efter, og af hvis Mund man er vant til at høre frie og upartiske Domme.« Det fremhæves, at Suhm er udførligst i den ældre Historie, Lagerbring derimod i den nyere; »Suhms Omtale af Sæder og Skikke bøder paa, hvad der fattes i den politiske Skildring, hvilken den svenske Forfatter synes at have havt mest for Øjne; ligesom vor Forfatter langt overgaar den svenske i Billighed og Upartiskhed, naar det kommer an paa at bedømme Naboeer.« Derefter omtales, hvorledes Suhm har fordelt Stoffet, og der gjøres den Indvending, at der mangler Klarhed i Grupperingen, og at Fordelingen ofte er uheldig. »Derpaa kunde dog for en stor Del være rodet Bod ved Marginalier*, som ere en stor Mangel ved dette ellers i saa mange Henseender ypperlige Skrift. Saa kunde man og ved flere Afdelinger eller Udgame i Texten, ved at lade trykke Hovedindholdet og de fornemste Egenavne med Schwabacher og andre saadanne Smaating have hjulpet meget paa Sagen.« Det havde været hensigtsmæssigere, at fortælle hvert Lands Historie for sig, istedenfor at sammenblande deres Historie. Imod de synchronistiske Tabeller indvendes, at Forfatteren, »denne agtbare Lærde,« ikke har kunnet »modstaa den Strøm af Erudition, som under Skrivningen væler [sic!] ind paa ham.« Det havde været bedre, ikke i Tabellerne at nævne noget Navn, nogen Begivenhed, som ikke er nævnet i Lærebogen. Der gjøres adskillige Indvendinger imod Rigtigheden af flere af de Kjendsgjerninger, som ere meddelte, der udtales Ros for »den Frimodighed og Upartiskhed, hvormed Hr. Forf. har skildret Kongerne af den oldenborgske Stamme, endog de nyere,« og Indvendinger mod Sproget paa forskjellige Steder. Disse sidste Bemærkninger indledes med følgende Ord: »Da det er en Skolebog, vi have at bedømme, saa vente vore Læsere, at vi ogsaa sige vore Tanker om dens Stil og Foredrag; allerhelst da det er at ønske, at saadan en Bog maa udmærke sig ved Renhed og Rigtighed i Sprog og Tydelighed i Foredrag, efterdi den af Ungdommen

nævnelserne »*Swenska Ungdomens Handbok*.« Lagerbrings »*Sammandrag*« har ikke et officielt Præg som Skolebog som Suhms har, og den svenske Bog er da ogsaa meget forskjellig fra den danske, hvilket fremgaar allerede deraf, at Sverigs Historie indtil Gustaf Adolf gaar til S. 50, medens Tiden fra Gustaf Adolf indtil 1772 gaar fra S. 50 til S. 274.

* o. Korte Noter i Marginen, som angive Gangen i Fortællingen.

ansees som et Mønster i alle Henseender, og derfor let, naar den ikke er opsat med største Omhyggelighed i dette Stykke, kan bestyrke den i en sluddervoren Skrivemaade, som i Grunden ikke er andet end en sluddervoren Tænkemaade. De Fejl, som vi i denne Henseende have at udsætte paa dette Udtoget, have Størstedelen deres Udspring fra en god Kilde, nemlig fra den Umage, Hr. Forf. har gjort sig, at pakke meget sammen i et kort Rum; men derved ere hans Sætninger undertiden forbundne ikke med den største logicalske Rigtighed, Sproget har lidt Vold og Perioderne ere blevne for bebyrdede med Mellemsætninger, og umagelige.«

I de »Lærde Efterretninger« blev denne Lærebog ogsaa anmeldt¹⁸, og Kritiken falder godt sammen med de to allerede omtalte: Danmarks, Norges og Hertugdømmernes Historie er for meget blandet sammen, saa at Læseren undertiden næppe veed, hvad Lands Historie han læser om; Bogen er ikke indrettet praktisk nok, hvilket er en Mangel ved en Skolebog, Sproget er ikke nok gennemarbejdet; om Periode-Inddelingen kan der disputeres. Trods saadanne Indvendinger udtales der dog megen Tilfredshed med Bogen.

Suhm sendte et Exemplar af denne Bog til sin kjære Ven, *Tyge Rothe*, som den 4. August 1776 skrev et meget karakteristisk Brev til Forfatteren; Nyerup har udgivet et Stykke deraf, hvilket gjengives her:

For Udtoget af vort Folks Historie skylder dette Folk Dem Tak, og hver der ønsker nyttig Kundskabs Udbredelse, han yder Dem den gerne. Vor Ungdom kan dog faae Idee om hvad Historie er og hvad det er at kjende Tider og Sæder. End eet Gode lover jeg mig dette, at mangen En vil blive læget for Nationalstoltheden, hvilken er saa almindelig blandt os, som den er det for alle Folk, indtil de naae en vis Grad af philosophisk Oplysning. Tidsrummet fra Waldemar indtil Frederik III i Henseende til Regeringsmaade, til *Status personarum*, til Folkefriheden, det kan vel ydmyge, eller det kan gjøre traurig. Alle vore Baroner, vore smaa Lehnsbaroner, fra Tydskland; derfra alt det for Menneskeligheden haarde og ydmygende, hvilket Lehnsforfatningen førte med sig. Saa det senere Tidsrum, og derved Tanker om mange Punkter; om Senheden i at gaae mod Oplysning og ny og fri Udsigter i den intellectuelle, i den fysiske, i den politiske Verden; om det, at vi ere saa ene for os selv; og det, gode Hr. Kammerherre!

at Blandingen mellem Danske og Norske er endnu ej bleven fuldt Broderskab. Gid jeg tog fejl heri, og gid vi vare virkeligen Brødre. Men — dog jeg vil ej sige mere O det kan jeg begribe, hvordan De har været tilmode, da De for den halve Deel, ja meer end den halve Deel af 18. Sek. maa nøjes med at nævne Langebek og Gunnerus som vore Lærde*, og Bogen er trykt 1776. Ingen opdagende, dybt skuende, ved egen Kraft fremgaaende Filosof, ingen, der fik Mod og Kraft ved en Tyge, en Bork, en Rømer, en gammel Horrebou. Hvor lysteligt er det at have store Objekter at male! hvor lysteligt at handle om Folk og Mennesker, der have spillet store, stolte Ruller, om Begivenheder, der have havt god og heldgjørende Indflydelse i det Hele: i vort Europas Tilstand! det kan jeg misunde vor Nabo, at deres Gustav og hans Mænd staae som de staae i Europas Politik, Friheds og Religions Historie. Dog nu ikke eet Ord mere herom, uden alene Tak fra mig som dansk Mand for Bogen, og gid den blive brugt retteligen, brugt af tænkende Lærere, De have da Vished paa megen Løn.

Til denne Bogs Historie knytter der sig en mærkelig Meddelelse, som kan opfattes paa forskjellig Maade. Kilden til den er Rasmus Nyerup, som i de saakaldte »Suhmiana« har udgivet et Stykke med Titel: »Bidrag til Censurens Historie under det Guldbergske Ministerium,« i hvilket han meddeler nogle, »de vigtigste,« af de Steder, som Guldberg forandrede i dette Suhms Udtog¹⁹. Naar der skrives »Bidrag til Censurens Historie« ved Aaret 1776, maa man let tro, at det er Øvrigheden, i dette Tilfælde Politimesteren i Kjøbenhavn, som har foretaget Censuren. Men en saadan Censur er der slet ikke Tale om. Det er nok rigtigt, hvad Nyerup siger, at Guldberg — der den Gang var Gehejmekabinetsekretær, ikke Minister — udførte denne saakaldte Censur, idet Suhm »lod ham læse Korrekturarkene.« Men det maa vel erindres, at det ikke er som Øvrighed, men som Ven**, at Guldberg har fremsat de Bemærkninger til Udtoget, som han sendte Suhm. Vilde Suhm

* Rothe nævner ikke Gram, hvis Navn Suhm naturligvis har anført.

** I et Brev, som Guldberg i Aaret 1789 skrev til Suhm, siger han: »vi to ere af Vennerne 1763 hartad eene tilbage.« Dette Aarstal kan ikke være rigtigt, thi 1763 var Suhm endnu i Trondhjem. Snarere kunde der være nævnet 1765, thi da kom Suhm og Schøning tilbage fra Norge, og Ven-skabet imellem Suhm og Guldberg kan da være stiftet i Schønings Hus i Sorø, hvor Guldberg var Professor ved Akademiet.

ikke følge Guldbergs Vink, saa kunde han have holdt sin Bog tilbage, thi der hvilede ingen Forpligtelse paa ham, til at han skulde udgive den.

Det bør nu erindres, at Suhms Udtog kom som en af Frugterne af den nye Skolelov, hvis egentlige Skaber Guldberg var, og det var Guldberg magtpaaliggende, at de nye Skolebøger bleve saa gode som muligt. Derfor tog Guldberg sig af Orthografien i Mallings »Store og gode Handlinger,« der var en af de Bøger, som skulde lægges til Grund for Undervisningen i Dansk, og det var utvivlsomt ogsaa derfor, at han gjen-nemsaa — for sin Ven Suhm — dennes Lærebog i Fædrelands-historien. Guldberg kjendte godt Suhms meget frisindede Tanker saavel som hans Lyst til at ræsonnere, og det kunde derfor være ham vigtigt, at der ikke i Suhms Bog kom for stærke Ytringer frem i Kritik og Dom. Naar Suhm i det Afsnit, i hvilket han sidste Gang talte om Regjeringsformen i Danmark, havde brugt den Vending: »saa man kan i en vis Mening sige, at her er egentlig ingen Regjeringsform,« saa foreslog Guldberg, at disse Ord skulde udgaa, »for at undgaa Fortræd,« idet nemlig Politimesteren i Embeds Medfør havde kunnet skride ind imod Forfatteren, hvis den Ytring var bleven staaende. I det Hele maa det siges, at Guldbergs Maal har været at virke modererende paa Suhm, bestandig med den Tanke, at en Skolebog, fornemmelig en Skolebog i Fædrelandets Historie, ikke burde indeholde Noget, som kunde fremkalde nogen ilde Stemning hos de Unge enten mod den tidligere Tids Regenter eller mod den nyere og nyeste Tids Styrere eller mod nogen Gruppe af Landets Indvaanere. I Bogen vil man ikke finde, at »Ræsonneuren« Suhm har ræsonneret meget, men man kan dog finde Steder, hvor det er skeet. Saaledes læser man om Frederik den Fjerde: »Det er mærkeligt, at denne store Kong Friderich den Fierde har ej gjort nær saa mange Indretninger og Forandringer, som endeel andre Konger, hvilket kom deraf, at han forud overlagde alle Ting vel.« Paa samme Sted tales om Landets finansielle Tilstand, den vise Bestyrelse af Landets Indkomster, »og den liden Yppighed, som da herskede, thi en Minister kunde da traktere med sex Retter Mad. Det nytter lidet at forarbejde mere i Landet end forhen, naar dog langt mere føres ind, end nogensinde tilforn.« I denne sidste Sætning har Suhm udtalt en af sine statsøkonomiske Doktriner.

Nyerup havde en ligesaa frisindet Tankegang som Suhm, og han var ingenlunde Guldberg vel stemt. Og det kan være, at det fuldt saa meget har været hans Mening med at aftrykke Noget af denne Guldbergs »Censur,« at stille den konservative Guldberg i et uheldigt Lys, som at vise, hvor uheldig den frisindede Suhm har været stillet ved at føle sig nødsaget til at give efter for Guldberg. Ved Behandlingen af den nyeste Tids Historie har Suhm iøvrigt vist stor Forsigtighed. Han fortæller om Christian den Syvendes Historie: »Enhver haver endnu i frisk Minde, hvad der haver tildraget sig under vor nu regjerende Konge, hvorfor det ikke behøves her at beskrives.« ... »De Uordener, som ved ufornuftige og ildesindede Personer havde indsneget sig, bleve den 17. Januarii 1772 lykkeligen dæmpede, saa snart Kongen var bleven underrettet herom ved sin Moder, Dronning Juliane Marie, og Broder, Arveprinds Friderich *.« Struensees Navn er paa dette Sted ikke nævnet. Det nævnes derimod under Christian den Femtes Historie, hvor det omtales, at »Stats-Collegium ophørede 1676 og blev derimod Geheim-Conseil indført, som vedvarede til 1770, da det ved Struensee blev kuldkastet,« og i det sidste Afsnit »Handel,« hvor det fortælles, at »vore Manufakturer siden 1752 »toge smaaligen af, men finge et Hjærtetød, da Struensee var Minister.«

Det havde været ret heldigt, hvis Nyerup havde aftrykt hele Guldbergs »Censur,« istedenfor Brudstykker af den. Herpaa kan der dog raades noget Bod, da en stor Del af det originale Manuskript til Guldbergs Forslag til Rettelser i Suhms Lærebog er bevaret, nemlig til Siderne 101—70 i denne, S. 101, hvor der tales om Regjeringsformen og Lovene i Danmark paa Reformationstiden **; men store Stykker af Manuskriptet mangle, idet Nyerup vistnok har klippet dem ud for at bruge dem som Manuskript i Trykkeriet, dengang »Suhmiana« skulde lægges under Pressen²⁰. Paa Bagsiden af det Blad, som slutter

* Guldberg har blot noteret: »Ikke et Ord om den 17. Jan. 1772. Hvor dog vor Upartiskhed. Sandhed, ja den kjære Sandhed, fordrer: at der dog maae staae, læggende alene til, at den nu afdøde Dronning Caroline Marie [sic!], fød Prindsesse af Stor-Britanien, er i Ægteskab med Hans Majestet bleven Moder til Kronprinds —.«

** Mon det først er fra denne Side, at Guldberg har gennemgaaet Suhms Bog?

med S. 160, læser man Begyndelsen til en Udskrift: »Til Hr. Kammerherre . . .« og nedenunder sees Guldbergs Segl, hvoraf kan sluttes, at Guldberg har sendt Suhm disse Rettelser sans façon, uden at lægge dem i Konvolut. Rettelserne ere saa mange, at det er tydeligt, at Guldberg har gjenne læst Suhms Bog med Omhu. En af de interessanteste Rettelser angaar Fortællingen om Souverainitetens Indførelse 1660, hvortil Guldberg har føjet nogle Bemærkninger om den Aand, som han mente, maatte raade i Bogen og som han ønskede maatte paavirke Ungdommen; begge Dele har Nyerup udgivet.

Endnu skulle nogle Citater anføres, som ere tagne fra det sidste Afsnit i Suhms Skrift, hvilket har Overskriften: »Om Videnskaber.«

»Det er klart, at det latinske og græenske Sprog ere nu meget mindre bekjendte end forhen, at vor Adels Kundskab haver ej alene deri mærkeligen aftaget, men endog i mange andre Ting, hvorvel Adelen haver paa nogen Tid igjen faaet god Smag paa Videnskaber, hvis Forfald ytrede sig mest under Frederik den Fjerde, thi under Christian den Femte levede endel af vore største Mænd.« »Det franske Sprog er begyndt at komme i fuld Brug siden Christian den Femtes Tid; til Selskab, Politik er det nu umisteligt. For lærde Mænd er derimod Engelsk næsten mere nødvendigt, et Sprog der altfor meget forsømmes hos os.« »Vort Sprog fik en anden Skikkelse ved Holberg og har gjort endnu langt større Fremgang ved den Purhed, Langebek førte ind i det, og ved det til Smagens og de skjønne Videnskabers Forbedring oprettede Selskab. Fædrelandets Historie har stedse havt sine Dyrkere, men de største i denne Periode, en Bartholin, en Torfæus, en Gram, en Langebek veje alle de Foregaaende op. Arnas har ved sine Samlinger af islandske Manuskripter erhvervet sig et evigt Navn og sat vore tilkommende Historici i Stand til at gjøre mere end deres Formænd. Norge har ved Stiftelsen af det Norske Videnskabers Selskab faaet en ny Glands og et nyt Liv, for hvilket det maa takke den udødelige Gunnerus. Dets gamle Skalderaand er bleven opvakt ved Tullin, og det er paa Spor at kappes med Europæ fornemste Digterfolk.« »Det er dog langt fra, at Læselysten og den gode Smag er vidt udbredt hos os. Naar Kjøbenhavn fratages, sælges hel faae gode danske Bøger; Norge tager endda de fleste.«

I Aaret 1781 udkom Udtoget i »Andet og forbedret Oplag,« 182 Sider i 8°. Titlen er nu: »Danmarks, Norges og Holstens Historie i tvende Udtog til Brug for den studerende Ungdom, af Peter Friderich Suhm.« Bogen er »trykt paa Gyldendals Forlag,« Bogtrykkerens Navn er ikke angivet. Ved Udgivelsen er der taget Hensyn til de Anker, som vare fremsatte imod Skriftet 1776. Dengang var der i Marginen kun sat Aarstal, nu er der føjet Indholds-Marginaler til; den kompakte Text-masse er bleven brudt ved Overskrifter ved hvert Tidsrum og ved at Navne ere trykte med Schwabachere. Prisen var 3 Mrk.

Ni Aar efter kom »Tredie og forbedret Oplag. Pris 2 Mark. Kiøbenhavn 1790. Trykt paa Gyldendals Forlag,« 171 Sider i 8°. Sidst i Bogen læses: »Trykt i Sorøe hos F. H. Lillie.«

Bogen blev optagen i Suhms Samlede Skrifter, ottende Del, som udkom 1792, Siderne 247—432.

Den næste Udgave udkom 1802, »omarbejdet af *M. Jørgen Kierulf*,« »trykt paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag hos B. Brünnich,« 16 og 192 Sider, et Blad Trykfejl, i 8°. Professor Kierulf gjør i Fortalen Rede for Afgivelserne i denne Udgave og de tidligere. Der er noget Rørende i at se den Pietet, med hvilken han omtaler sit Forhold til den udødelige Suhms Bog, som han af mange Aars Erfaring baade ved Skoleundervisning og ved at bruge den som Ledetraad ved akademiske Forelæsninger kjendte saa godt med dens Fuldkommenheder og dens Mangler; Tillægene og Forandringerne vilde let ved Sammenligning med de tidligere Udgaver kunne iagttages. Kierulf gjør Undskyldning for, at Orthografien ikke er eens, thi Forlæggeren, (Gyldendal), som vilde have læst den sidste Korrektur, er død, og »det hørte med til hans Fortjenester, at han stedse vaagede over, at hans Forlagsartikler ikke saaledes skulde vrimle af Trykfejl, som en Del nyere, endog meget klassiske, danske Værker*.« Foran er sat en kort Efterretning* om vor Histories Literatur. Tabellerne ere blevne forøgede med 2 genealogiske, den ene over Svend Estridsens Efterkommere, den anden over Kongeslægten i Norge i det tolvte og trettende Aarhundrede, — denne er gennemset af

* Det er Bogtrykker *Klaus Henrik Sejdelin* her sigtes til, hvis Udgaver af danske Klassikers Skrifter lod meget tilbage at ønske hvad Kritik og Nøjagtighed angaar.

Professor Thorlacius. Historien er ført ned til det 18. Aarhundredes Udgang, og Statsforfatningen er skildret som den var paa den Tid.

Gustav Ludvig Baden skrev i de »Lærde Efterretninger« en længere Anmeldelse af denne Udgave²¹. Han udtaler sin Glæde over, at Suhms fortræffelige Bog har fundet en Udgiver i Professor Kierulf, der har forbedret den baade hvad Stoffet, den methodiske og den sproglige Behandling angaar. Baden viser dette ved at anføre Exempler, men han peger ogsaa hen paa Steder i Bogen, hvor der endnu kan forbedres. Hvor vanskeligt det kan være at træffe det rette, kan sees af følgende Exempel. Baden skriver: »Suhm fortæller Karl den Tolvtes Død som foranlediget ved en Kugle fra Fæstningen, Prof. K. derimod Pag. 162 som efter Sandsynlighed foranlediget ved et Forræderi blandt Kongens Egne. Hvilket sidste nok er rigtigst.« Som bekjendt har dette Problem senere været underkastet den allernøjeste Prøvelse, som har givet Anledning til interessante Afhandlinger.

Den følgende Udgave udkom 1810, »omarbejdet og paa ny udgivet af *M. Jørgen Kierulf*, trykt paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag i det Kgl. Vaisenhus Bogtrykkerie af C. F. Schubart,« 14 og 192 Sider i 8°. Den forrige Udgaves Fortale er optaget, efterfulgt af en »Fortale til denne Udgave,« af hvilken maa fremhæves, at »Hr. Landsdommer G. Badens Bemærkninger i hans Anmeldelse i de lærde Efterretninger ere nyttede med Erkjendtlighed.« Der er nu 12 Tabeller*, af hvilke den 10de viser »Det Oldenborgske Huses Nedstammelse fra Skioldungerne.«

Grundtvig skrev 1812 i »Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng« følgende om Suhms Skolebog²²: »Suhm skrev et Udtog af Nordens Historie, og det var, som om han opløftedes over sig selv ved den Tanke, at Tvillingrigets Ungdom nu skulde vorde bekjendt med Fædrenes, ham saa kjære Bedrifter, det blev uden Sammenligning hans bedste historiske Bog, som man siden har havt Umage nok med at forhutle, ved at bortskjære det mindre Udtog for Begyndere og indbilde Ungdommen, at vor Tidsalder er den gyldne, isteden for den giftige.«

* To Tabeller ere signerede Tab. XI.

Derefter kom i Aaret 1813 en ny Udgave »Efter afd. Justitsraad og Professor Kierulfs Omarbeidelse paa ny udgivet med Rettelser og Tillæg af *M. Erich Christian Werlauff*,« 16 og 205 Sider i 8°, trykt paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag hos P. D. Kiøping. Kierulfs tidligere Fortaler ere optrykte, og derefter taler den nye Udgiver saaledes:

»Suhms Udtog af Fædrenelandets Historie fremtræder atter i en ny Udgave, den tredie efter Forfatterens Død. Om en Haandbogs vedvarende Brug just ikke altid beviser dens Brugbarhed, saa er dette dog Tilfældet med nærværende, som i en concentrert Foredrag indeholder saa mange vigtige Fakta, fremstiller dem i en tydelig Orden under faae og passende Perioder, skildrer ikke alene Regent-, men og Folke- og Kulturhistorien med karakteristiske Træk, og giver ved alt dette Læreren rig Anledning til at kommentere, ligesom den hjælper Lærlingen til at overse det Hele ved hensigtsmæssige Tabeller.« Bogen var udsolgt, og Secretair *Deichmann*, Ejer af den Gyldendalske Boghandel, havde opfordret Werlauff til at besørge en ny Udgave. Werlauff paatog sig gjerne dette Arbejde, da han i flere Kursus havde lagt dette Udtog til Grund og kjendte den sidste Udgaves Fejl og Mangler. Han havde mest havt sin Opmærksomhed henvendt paa selve Skriftet, mindre paa Sprog og Foredrag; han har rettet Smaafejl, ved Tillæg paa sine Steder søgt at give Fortællingen mere Tydelighed og Fuldstændighed, optaget Et og Andet fra de ældre Udgaver, berigtiget og forøget Tabellerne og bragt dem i Harmoni med Suhms store, historiske Værk, saavidt dette hidtil var bekjendt. Historien slutter med Rigsbankens Oprettelse 1813. — Denne Udgave er daarlig trykt paa daarligt Papir.

Den sidste Udgave udkom 1832, besørget af *E. C. Werlauff*; den bestaar af VIII og 184 Sider og 1 Side »Rettelser.« I Fortalen gjør Werlauff Rede for sin Fremgangsmaade ved Udgivelsen af denne Bog, der er »trykt paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag i det Brünnichske Bogtrykkerie;« han har søgt »ved et og andet tilføjet Faktum og Træk, mere i den ældre end i den nyere Historie, om muligt at forøge dens Fuldstændighed og Tydelighed, uden at betage den noget af dens kjærnefulde Korthed.« Norges Historie standser ved Kielerfreden; de 9 historiske Tabeller ere udeladte, hvilket Udgiveren haaber, man ikke vil anse for at være til Bogens

Skade: »Historiske Tabeller af denne Art ere, efter Sagkyndiges Mening, mest brugbare, naar de forfattes af Lærlingen selv.« Derimod ere de genealogiske Tabeller forøgede; der er nu 4: Svend Estridsens Efterkommere, indtil den Oldenborgske Stamme kom paa Danmarks Throne, den norske Kongestamme fra Harald Haarfager til Oluf Hakonsen, det oldenborgske Kongehus, de vigtigste Personer af det Gottorpske og Sønderborgske Hus. »Ved Udeladelsen af de ældre Udgavers Marginaler tror Udgiveren at have sørget saavel for Bogens Udortes som for en mere økonomisk Indretning.« Den sidste Begivenhed, som er nævnet, er, at den danske Konge 1831 »frivilligen har besluttet at give Kongeriget raadgivende Proindsialstænder.«

Fortalen slutter med de Ord, med hvilke Suhm sluttede sit første Udtog, men som vare blevne udeladte i senere Udgaver, da denne Formaning ikke længere passede til at staa paa sit oprindelige Sted uforandret, »men som dog indeholder saa meget sundt og hjerteligt, at den vel kan fortjene at lægges paa Hjertet saavel af Ynglinge som af Mænd:«

Lader Eder, I Unge! ikke henrive af Tidernes fordærvede Exempler og Foragt for Guds Ord. I ere Landets Haab, af Eder venter det i Tiden Hjælp, Trøst og Ære, I skulle blive dets Lærere, dets Ledere. Elsker det over al Verdens Rigdom, og lader den afskyelige Tanke aldrig oprinde i Eders Sjæl, at berige Eder paa dets Bekostning eller ved Eders Medborgeres Armod, om end den bedste Lejlighed gaves Eder. Anvender derfor Eders Ungdomstid vel, og beflitter Eder paa Dyd og sand Gudsfrygt, tilligemed det I dyrke Videnskaberne; Elsker Eders Fædreland over alle Ting. Og hvad er Eders Fædreland? Alle Kongens Lande, intet undtaget. Vel er der Forskjel mellem Eders Sprog; men Gud forstaaer Eder alle; een Konge behersker Eder alle. Frygter Gud, ærer Kongen*!

Werlauff viste Pietet imod Suhm ved at fremdrage disse Ord, der indeholde som et Program for Suhms Opfattelse af Maalet for den historiske Undervisning: Gudsfrygt, Fædrelands-

* I den ældste Udgave staa der: »Sæculi« istedenfor »Tidernes;« efter »Kongens Lande« staa der: »Danmark, Norge, Holsten og Island;« efter »undtaget« staa der: »lad den daarlige Forskjel imellem at være Dansk, Norsk, Holstensk ophøre;« der staa: »Vel er der nogen Forskjæl.«

kjærlighed og Kjærlighed til Landets Konge. Det er Ord, som Ungdommen nu sjelden, eller maaske aldrig, faar at læse i en Lærebog i Fædrelandets Historie, men da de første Gange kom til at staa paa Tryk, bleve de læste af Tusinder; og det kan ikke være muligt andet, end at Suhms Ord ere trængte ind i mangt et ungt Hjærte.

Denne sidste Udgave blev anmeldt i »Dansk Literatur-tidende,« hvor det fremhæves²³, at Suhms Bog mere og mere nærmer sig til Fuldkommenhed. Til Sammenligning med den nys fremsatte Bemærkning fortjener følgende Sted at anføres: »Naar Werlauff fælder en Dom, skeer det ligesom hos Suhm selv, især efterat O. H. Guldberg havde gennemgaaet hans Lærebog — med stor Varsomhed og Beskedenhed. Det er visselig ogsaa i Almindelighed baade det sømmeligste, og i en Lærebog det ønskeligste. Thi unge Mennesker ere kun altfor tilbøjelige til raske og uoverlagte Domme. Naar de see Mænd som Suhm, Kierulf og Werlauff at ytre sig med Forsigtighed om historiske Karakterer og store Begivenheder, lære de selv at være beskedne.« Anmelderen har gaaet Bogen igjennem med Omhu, og han viser ved Exempler, hvor meget de Kierulfske Udgaver ere blevne forbedrede; men han paaviser ogsaa Fejl og paataler den ofte unøjagtige Korrektur. Det beklages, at de synchronistiske Tabeller ere udeladte; det roses, at Slutningsordene i Suhms Bog atter ere blevne erindrede, om de end have faaet en anden Plads end tidligere. Der erindres om, at Historien, især Fædrelandets, skal danne Ungdommen til Patrioter, — og dertil er en god Lærebog i Fædrelandets Historie af Betydning.

Suhms »Udtog« blev den første Lærebog i Fædrelands-historien, som er skreven i det danske Sprog for den latinske Skole i »Danmark, Norge og Holsten,« og at der var Livskraft i denne Bog, bevises ved, at den holdt sig som Skolebog og som Grundlag ved Universitets-Forelæsninger i meget over et halvt Aarhundrede. Og et Vidnesbyrd om dens Brugbarhed er den Kjendsgjerning, at en af Suhms fremragende Efterfølgere blandt Historikerne, *Caspar Paludan-Müller*, endnu i Aaret 1852 ved Afgangsexamen i Odense Kathedralskole examinerede de Unge, som skulde sendes til Universitetet, efter Suhms »Udtog,« hvilken Bog han lagde til Grund for sin Undervisning i Fædrelandets Historie²⁴. Og dog var *C. F. Allens* »Lærebog

i Danmarks Historie« allerede udkommen 1843. Paludan-Müller skrev en Anmeldelse af Allens baade Haandbog og Lærebog i Danmarks Historie, og han sagde da, med Hensyn til Lærebogen, at Allen forbigaar Norge, og at »Suhms Udtog synes trods sine Mangler endnu at fortjene Fortrin for Hr. Allens som den hensigtsmæssigste Skolebog;« han gjør opmærksom paa den mørke Farve i Allens Bog, der gjør det tvivlsomt, hvorledes Ungdommen skal voxte i Kjærlighed og Agtelse for Fædrelandet, »thi det Forkerte og Bedrøvelige har for stor Overvægt.« Paludan-Müller var Konservativ, men han var Pædagog, Suhm var Frisindet, men han var ikke Pædagog, og saa blev Resultatet det, at den Konservative brugte den Frisindedes Bog, fordi den var upartisk og ikke var et Udtryk af stærke Stemninger.

Meget havde 1832 forandret sig siden 1776 baade med Hensyn til Omfanget af de Lande, som stod under den danske Konges Scepter, og med Hensyn til Landenes indre Forhold. Men Fortællingerne om Norge ere ikke fjærnede i Werlauffs Udgave af Suhms Udtog, og de findes ikke i nogen anden Lærebog i Fædrelandets Historie, udkommen i Danmark efter 1814. En Ting maa dog være forekommet besynderligt for Werlauff, der 1815—17 havde skrevet om det danske Sprog i Slesvig, og det er Bogens Titel: »Danmarks, Norges og Holstens Historie.« Thi »Holsten« indbefattede ogsaa »Slesvig.« Aaret efter, at Suhms Udtog var udkommet, udkom første Gang Ove Mallings populære Bog: »Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere.« Det vidste Alle, at Holstenere vare Tydske, men Følgen af, at Slesvig skjultes under Navnet Holsten, blev den, at saa mange kom til at tro, at alle Slesvigere ogsaa vare Tydske. Dog maa det siges, at allerede i Kierulfs Udgaver af Suhms Lærebog havde Slesvig og Holsten hver faaet sin Overskrift over de Afsnit, hvor disse Landes Historie blev fortalt, indtil Abels Slægt uddøde. — Men underligt er det, at dette Navn, »Holstenere,« kunde faa en saadan Udbredelse. Thi Suhm vidste god Besked med Forholdene. Han skrev 1787, i sin »Historie af Danmark,« i Anledning af Fortællingen om Markgreveskabet nord for Eideren: »Saa meget er vist, at Eideren har stedse siden været Grændsen mellem Danmark og Tydskland,« og et andet Sted i det samme Værk

skrev han: »Danmark har fra umindelige Tider strakt sig lige til Eideren²⁵.«

Til en Erindring om, i hvilken Grad, seet fra det nittende Aarhundredes Standpunkt, Forestillingen i det attende Aarhundrede om Forholdet mellem Danmark paa den ene Side, Slesvig og Holsten paa den anden, stod fast og klar, skal anføres, at det historiske Selskab, som Jakob Langebek stiftede 1745, og som 1746 fik Navnet »Det kongelige Selskab til den danske Histories og det danske Sprogs Forbedring,« hvilket Navn Aaret efter forandredes til »Det kongelige danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring,« intet Hensyn tog til Hertugdømmernes Historie. Først i Aaret 1781, da Selskabet blev reorganiseret og dets Love bleve ændrede, blev der til den første Artikel af dem føjet den Bemærkning, at »den slesvig-holstenske Historie og Sprog blive at anse som indbefattede under det Nordiske.« Under Forhandlingerne skrev Etatsraad *Joh. Samuel Augustin*, der var født i Oldensworth i Eidersted: »Endnu maa jeg lægge en Ting til, hvorved ogsaa sal. Gehejmemaal Hjelmsstjerne blev enig om, at det forrige saa kaldede Sønderjyllands og nu Hertugdømmet Slesvigs Oldsager maa henregnes til de danske og norske Sager og nyde Sted i Selskabets Magazin. Hvorved endnu vil komme i Betragtning i Henseende til den lykkelige Forening af hele Holsten i vores nuværende allern. Konges Tid, om ikke ogsaa de holstenske Oldsager og altsaa hele Cimbriens maatte antages som Varer, man kunde henlægge i det Danske Magazin²⁶.«

Der skulde gaa lange Tider hen, før en bedre Forstaaelse af Forholdene blev mere almindelig, mest dog udenfor de danske Historikeres Kreds.

Suhms Lærebog handlede altsaa ogsaa om »Holstens« Historie, og det var da rimeligt, at den udkom paa Tydsk. Den første Udgave udkom 1777 med Titel: »Geschichte Dännemarks, Norwegens und Holsteins in zweien Auszügen zum Gebrauch der studirenden Jugend von Peter Friderich Suhm. Aus dem Dänischen übersetzt. Flensburg und Leipzig, in der Kortenschen Buchhandlung. 1777,« 182 Sider i 8°.

Denne første tydske Udgave blev recenseret i »Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen²⁷,« og nogle Uddrag af Recensionen skulle meddeles: Oversættelsen er, som det synes, bleven udført paa højere Foranstaltning, hvilket ogsaa var nødvendigt,

for de slesvig-holstenske Skoler, fordi Originalen skulde bruges i alle Skoler i Kongens Lande, men den ikke kunde forstaaes i Hertugdømmerne; Oversættelsen er i det Hele taget ren og flydende nok, men der findes dog Skjødesløsheder i den, som ogsaa undertiden et mindre heldigt Valg af Ord og smaa grammatikalske Fejl, hvilket burde været undgaaet, »zumal, da vermöge des Vorberichts des Hrn. Kammerherren von Suhm, diese Geschichte wörtlich auswendig gelernt werden muss,« — herom har Suhm dog ikke sagt et Ord. Bogen roses for sit rige Indhold, for dens brugbare Sandheder, som fortjene at kjendes, men meget er sagt saa kort og i saa mørk en Fortælling, at der forudsættes et sjelden grundigt Kjendskab til den nordiske Historie og Statsforfatning, og kun faa af de saakaldte Hørere eller underordnede Skolelærere ville være istand til at give deres Elever de nødvendige Oplysninger. Heldigt havde det været, hvis Forfatteren ikke havde indladt sig for meget paa Formodninger og hellere holdt sig til de beviste Sandheder. Hertil hører hvad der fortælles om Sagnene, om de forskjellige Folk i Oldtiden, om de tre Odin'er o. s. v. For Fremmede anbefales Bogen ikke saa meget som en Skolebog, derimod som en Bog, over hvilken der kan læses ved Akademier; uagtet sin Korthed er den lærerig, og det fattes ikke i den paa Bemærkninger, som ville vække tænksomme Læseres Opmærksomhed, og herpaa anføres mange Exempler.

Ved Siden af denne Kritik fortjener nogle Ord at anføres, som den bekjendte Historiker *Johannes Müller* har udtalt om Suhms Lærebog i Fædrelandets Historie. Joh. Müller skriver den 6. November 1799 i et Brev til sin Broder: »Mit der Leserei stehts wie folget: Suhms Auszug der Dänischen Geschichte; ich lese sonst keine Compendia, betrachte aber dies als Resultat der, wegen der Sprache mir meist unzugänglichen Forschungen dieses grossen Gelehrten. In der That! ist jedes Wort wichtig, und obwohl ich die Zweifel gegen seine ersten zwei Othine noch nicht niederschlage, finde ich die Darstellung im ganzen musterhaft und (noch kann ich nicht sagen, richtig, weil ich die *Scriptores* noch nicht las, aber) überwiegend wahrscheinlich.«

I Aaret 1794 udkom Skriftet i en »Umgearbeitete, und besonders in der Geschichte Schleswigs und Holsteins ergänzte Ausgabe. Flensburg und Leipzig in der Kortenschen. Buchhand-

lung,« 231 Sider og 1 Side »Verbesserungen,« i 8°. Til Fortalen er føjet den Oplysning, at det er den tredje danske Udgave, som er benyttet, at man har søgt, bedre at ordne de forskellige Landes Historie, forbedret den efter de nyeste historiske Opdagelser, og især suppleret Hertugdømmernes Historie, og derved gjort den fortjenstlige Forfatters Værk endnu mere brugbart. Der er i denne Udgave tilføjet Indholds-Marginaler, og ved Schwabachere ere Navne blevne udhævede. Ved Overskrifter er Inddelingen i Perioder gjort overskuelig.

Derefter kom Suhms Udtog »für die wissenschaftlich beflissene Jugend,« oversat efter Werlauffs første Revision af Kierulfs Udgave, »Aus dem Dänischen übertragen, und bis auf die neuesten Ereignisse fortgesetzt von *H. Amberg**. Hamburg, 1816. Bei Perthes und Besser,« XVI og 245 Sider, med 2 Sider »Verbesserungen und Berichtigungen.« Oversætteren har dateret sin Fortale fra »Husum, im August 1815:« Der trængtes til en ny Udgave, da dette Værk bruges paa Landets Højskoler som Grundlag for Forelæsninger over Fædrelandets Historie, og det ogsaa kan bruges af mange som en nyttig og behagelig Læsebog; Oversætteren har lagt særlig Vægt paa et rent Sprog, han har i Anmærkninger forklaret de forekommende nordiske Ord, og han har ført Historien frem til Kongens, 3: Frederik den Sjettes Kroning. Nu findes ingen Indholds-Marginaler, men i Marginen kun Aarstal.

Endelig kom der en lignende tysk Bog med Titel: »P. F. Suhms Geschichte Dännemarks, Norwegens und der Herzogthümer Schleswig und Holstein, als Lehrbuch für Schulen so wie zum Selbstunterricht gänzlich umgearbeitet und bis auf die neuern Zeiten fortgesetzt von *D. Ferdinand Stiller*. Hamburg, in der Vollmerschen Buchhandlung.« Bogen, som er »der Schleswig-Holsteinischen patriotischen Gesellschaft ehrfurchtsvoll gewidmet von dem Verfasser,« har intet Aarstal, men Fortalen er dateret »Altona, den 14ten Februar 1816;« den bestaar af VIII og 399 Sider. Der er egentlig ikke blevet andet tilbage af Suhms Skrift end hans Navn paa Titelbladet; i Fortalen fortæller Stiller, at han til Udarbejdelsen af denne Bog har benyttet Mallet, Stolberg, Gebhardi, Pontoppidan som

* *Heinrich Amberg* var født 1785 i Hamborg; han var Lærer i Husum, i Itzehoe, og døde i Aaret 1841 som Kollaborator i Glückstadt.

Førere, men Suhm nævner han ikke; af pædagogiske Hensyn har han afholdt sig fra al Ræsonnement og alle Domme.

Det lille Udtog i Suhms første Lærebog kom paa Tydsk i »Flensburg und Leipzig, in der Kortenschen Buchhandlung, 1794,« 28 Sider i 8°, og det kom paa Fransk med Titlen: »*Petit Abrégé de l'Histoire de Dannemarc, de Norvége et de Holstein. Traduit du Danois de Mr. le Chambellan de Suhm. Par N. J. Yanssens des Campeaux Professeur royal d'Eloquence Francoise &c. A Copenhague. De l'Imprimerie de Frédéric-Guillaume Thiele. M.DCCLXXXV,*« 20 Sider i 8°.

Af Suhms mange Skrifter er der intet, som ved de talrige Udgaver, ved den mangeaarige Brug, dels har gjort Suhms Navn kjendt for saa mange Mennesker igjennem flere Generationer, dels har kunnet virke saa gavnligt og belærende, som hans »Udtog i Danmarks, Norges og Holstens Historie,« og der har derfor været Grund til at dvæle længere ved denne lille Bogs Historie og Skjæbne.

Maleren *Cornelius Høyer* udgav 1779 første Hefte af et Værk, som aldrig blev fortsat, men er et af de smukkeste, som paa den Tid ere udkomne i Kjøbenhavn. Det har først følgende trykte Titel: »Billeder af berømmelige Danske og Norske. Første Hefte. Kiøbenhavn. Trykt hos Nicolaus Møller, Kongelig Hofbogtrykker. MDCCLXXIX.« Derefter følger et kobberstukket Titelblad: »Samling Af Billeder I Kobber Af Nu Levende Berømmelige Danske Og Norske Med Tilhørende Kort Historisk Beretning Udgiven Af Cornelius Høyer,« med en Ramme, i hvilken der for oven læses: »*Postgenitis Cari.*« Dette Blad har »*Bradt inv. & sculps.;*« om Texten siges, at »*Guitar Scripsit**.« De Portræter, som findes i dette Hefte, forestille: Christian VII., Juliane Marie, Kronprinds Frederik, Arveprinds Frederik, Prindsesse Sophie Frederikke, Prindsesse Lovise, Prindsesse Lovise Augusta, Prindsesse Charlotte Amalie. Billederne ere tegnede af Cornelius Høyer og stukne af *Clemens*, undtagen Kronprindsens, som er stukket af *Meno Haas* 1777. I Fortalen, som er dateret den 11. Oktober 1779, meddeler

* *A. C. Guitar* — eller *Guittaire* — var nogle Aar tidligere bleven indkaldt fra Frankrig, for at stikke Videnskabernes Selskabs Kort over Danmark; han var kun 19 Aar gammel, dengang han kom til Danmark, men hans Stikning af Skrift var allerede da mesterlig. *Guitar* døde fattig i Aaret 1787.

Høyer, at: »En for sin udvidede Kundskab i Fædrenelandets Historie navnkundig Patriot, som overalt ved sin Indsigt har erhvervet sig samme Anseelse som ellers maatte indrømmes hans Rang og Fødsel, har paataget sig at besørge det historiske Udtog, og derved ikke lidet bidraget til denne Samlings Værd.«

Enhver, som i Aaret 1779 læste denne Notits og som kjendte Forholdene, maatte snart være paa det Rene med, at den Mand, der sigtedes til, var Suhm. Det er ham, som har skrevet de Karakteristiker, som ledsage Portræterne, og Suhm har skilt sig fra dette Arbejde paa en heldig Maade; thi de ere kortfattede, skrevne i et godt Sprog, fremsatte i en varm, loyal Tone og med stor Oprigtighed.

VII.

1778—1795. Sønnen Ulrik Frederik Suhm; hans Død 3. Januar 1778; Mindeord og Digte over ham, Sørgekantate af Johannes Ewald. — Suhms Bibliothek; det aabnes for Publikum; Trangen i Kjøbenhavn for en saadan Institution med offentlig Karakter. Suhm hædres af Kongen med Ringen »Merito.« — Suhms Omgangskreds. Hans Venner og hans Forhold til dem: Jacob Langebek, hvis Udgivelse af »Scriptores rerum Danicarum« Suhm vil støtte; Mindeord om Langebek ved hans Død 1775. Henrik Hjelmstjerne; denne Vens Død 1780. Gerhard Schøning; denne Vens Død 1780. Andre Venner. Fabrikmester Henrik Gerner; dennes Død 1787 og Jordefærd. — Suhm virksom for Udgivelsen af den gamle islandske Literatur; hans Forhold til den arnæmagnæanske Kommission. Suhm foranlediger Udgivelsen af »Samlinger« og »Nye Samlinger til den danske Historie,« 1779—95.

Saavidt man er i Stand til at dømme om den Suhmske Familie i Aarene 1765—1777, maa man vist kunne sige, at det har været en lykkelig Tid for den. De økonomiske Forhold vare fortræffelige, Familien var i enhver Henseende uafhængig, Suhm havde sin Frihed, sine literære og videnskabelige Sysler kunde han hengive sig til med hele sin Kraft, og han kunde skifte med andre Arbejder, som hans digteriske Gaver kaldte ham til. Der var en Tid, da han følte sig grebet af Tidsbegivenhederne, men da de hørte Fortiden til, kom der

Ro over ham. De Ord, som Langebek sagde om ham i Aaret 1771: »Konferenceraad Suhm er en lykkelig Mand, og kan give hele Verden en god Dag,« kunne vist gjælde for hele denne Periode.

Da fik Suhms en stor Sorg, hvilken greb dybt ind i deres Liv. Deres Søn døde efter en kort Sygdom.

Denne Søn var Forældrenes Øjsten, det var næsten for ham, de begge levede. Alt, hvad der kunde gjøres, for at udvikle ham til et godt, et virksomt Menneske, blev gjort, Intet blev sparet. Om hans Opdragelse har Nyerup bevaret flere Notitser. Han fortæller saaledes, at Faderen selv gav ham den tidligste Undervisning; han lærte ham at læse, og han førte ham videre ved Anskuelses-Methoden: »Ved Hjælp af Billeder gjorde han ham bekendt med de bibelske Historier, og paa samme Maade lærte han ham meget tidlig baade de danske og latinske Navne paa Fugle, Dyr og Planter, og det før han var 4 Aar. Drengen var overmaade lærevillig og føjelig.«

Til hvad Nyerup har fortalt kan føjes følgende Oplysning til Vidnesbyrd om, at Faderen selv vaagede over sin Søns Undervisning. Han har nemlig nedskrevet følgende Notits den 16. Juni 1764, da Sønnen var 2 $\frac{1}{2}$ Aar gammel²⁸:

Orden, efter hvilken *Fritz* skal læse og studere. Det er ønskeligt, om man kan begynde at lade ham lære at kiende Bogstaver til Gavns, naar han er 3 Aar. Det bør saa meget muligt ske med Lyst og Leg. Først maa han kunne de smaa Bogstaver, og siden de store. Han maa ej holde op hermed og begynde paa noget andet, førend han kjender dem til Gavns og strax, hvordan man end springer med ham; hvilket endelig maa iagttages med Alt, hvad han skal lære. Han bør kun lære at kjende eet Slags af de store Bogstaver, og det de almindeligste, thi de mange Træk og Sving forvirre. Naar saadanne siden forekomme ham, kan han let kiende dem, naar han er vis paa Hovedtrækkene. Derpaa lærer han at læse Stavelser og siden sammen, og begynder ej at læse i nogen Bog, førend han er ganske fast heri.

Mere er der ikke bevaret af denne Anvisning. Men saa er der bevaret et lille Skrift af Suhm, som har Titlen: »Christendommen til *Fritz*es Nytte,« nedskrevet, da Sønnen var bleven ældre. Denne lille Afhandling udmærker sig ved den jævne,

ligefremme, næsten naive og dog saa hjærtelige Maade, paa hvilken Faderen har stræbt at gjøre sin unge Søn Religionen forstaaelig.

I Kjøbenhavn havde den unge Suhm de bedste Lærere. Informator hos ham var *Henrik Kampmann*, som havde været Huslærer for Christen Pram, der vandt Prisen for en Lovtale over Christian den Tredie, og som vil blive omtalt engang længere fremme; han blev 1779 Sognepræst for Farum og døde 1828, henimod 80 Aar gammel. Andre Lærere vare den senere saa vel bekendte Astronom og Mathematiker *Thomas Bugge*, *Peter Vogelius*, der 1773 blev Præst ved Frederiksberg og Hvidovre Menigheder og er bekendt for sine Lovtaler over Absalon og over Knud den Store; han blev 1777 Sognepræst ved Helligaands Kirke i Kjøbenhavn og døde 1787. Lærer i Religion var *Jørgen Hee*, som 1764 blev Præst ved Holmens Kirke i Kjøbenhavn og Provst for Søetaten og Garnisonen, før han 1777 blev Biskop over Aarhus Stift; han døde 1788 og er vel bekendt fra Struensees Fængselshistorie. Hee konfirmerede den unge Suhm. Hertil kom Undervisning i Tegning af *Ernst Løffler*, Tegel lærer ved Kunstakademiet, i Musik af *Krohn*, i Dands af Dandseren *Pierre Laurent*. Endelig havde han en Lærer i sin Fader, som underviste ham i en mere fremrykket Alder i Historie, og til hans Vejledning skrev den »Tidsregning,« som ovenfor er omtalt, og han havde den kjærligste og ømmeste Lærerinde i sin Moder Karen Suhm. Nyerup fortæller, at Fritz Suhm »viste sig altid i høj Grad godgjørende mod de Fattige,« og Suhm har strax efter Sønnens Død nedskrevet en Klage over sin tabte Søn, i hvilken følgende Ord forekomme: »Fjorten Dage, før Du, min Fritz, døde, spadserede Du med mig; dit gode, dit rørte Hjærte viste sig ved alle Lejligheder; nogle Gange blev Du efter mig, jeg vendte mig, og se, du rakte den Fattige Haanden. O Fritz! en eneste Skilling, givet af et rørt Hjærte, er mere end Newtons Kundskab.«

Om den Sygdom, der bragte dette lovende unge Menneske Døden, lever der en Tradition i den Familie, til hvilken Peter Frederik Suhms anden Hustru hørte. Den fortæller, at Fritz var til Dands sammen med jævnaldrende Unge. Det var streng Kulde, og da Karethen om Aftenen kom for at hente ham, vilde han ikke have, at Heste og Kudsk skulde tage Skade af

at holde stille og vente i det haarde Frostvejr, hvorfor han lod Vognen kjøre hjem. Da Ballet var forbi, skyndte han sig, hel varm som han var, at ile hjem, men han paadrog sig en Forkjølelse, der gik over til Skarlagensfeber. Han døde kort efter, Natten til den 3. Januar 1778. Forældrene og nogle Venner vare tilstede ved den Syges Seng i Dødstimen.

Torsdagen den 22. Januar blev Ulrik Frederik Suhm bisat i Frederiks Kirke paa Christianhavn. Ved Højtideligheden blev der afsunget en Sørgekantate af *Johannes Ewald*, og den blev »opført« af *Samuel Friedrich Howe*, Kantor ved Frederiks Kirken. Faderen lod indrette en anselig Familiebegravelse i Gravkapellet i denne Kirke, og det blev Sønnen, som først fandt sit Hvilested her.

At en haabefuld Yngling bliver borttrykket ved Døden, er en ikke ualmindelig Begivenhed, og det kan synes, at der ikke er nogen Anledning til at dvæle ved den unge Ulrik Frederik Suhms Død. Og dog er der Forhold, som næsten gjøre det nødvendigt at standse ved den, thi det unge Menneske var, saa mærkeligt det lyder, allerede kommet til at indtage en Stilling ikke blot i Hovedstaden, men ude i Landet, og det kom for Dagen, da han var gaaet bort. En, som havde været tilstede ved Dødslejet, har skildret Scenen, og han slutter sin Klage med disse Ord: »Snart udbreder Sorgen sig til den ganske Stad, Rygtet fører den ud til Landets Ender: Alle tage Del deri, og Tabet anses som offentligt.« Hertil følger Nyerup følgende Bemærkning: »Tabet ansaas, som her rigtig er erindret, for offentligt, og Deltagelsen i de dybt saarede Forældres Hjertesorg var almindelig.« Dette gav sig tilkjende paa den Maade, som i hine Tider var mere almindeligt end det senere har været Tilfældet, nemlig ved Digte, Gravskrifter, Mindeord, som kom frem i Adresseavisen eller bleve trykte enkeltvis. Man siger vel om den Slags Sørjeliteratur, at den kan være skreven for at indsmigre sig hos den Afdødes Familie og for at modtage Gratialer af den. Ja, det kan vel gjælde nogle af Forfatterne til disse Digte, men ingenlunde dem alle; de fleste ere anonyme, og man bliver nødt til at lægge den Betydning i dem, som de tilvisse have, at de ere Vidnesbyrd om en virkelig følt Deltagelse. I flere af Digtene berøres det unge Menneskes Godgjørenhed.

Digtene i Adresseavisen strække sig fra den 19. Januar til

den 20. Februar; nogle ere paa faa Linier, andre ret vidtløftige, og de ere skrevne paa Latin, paa Dansk og Tydsk. I dette sidste Sprog er et underskrevet »*Reitzenstein*,« og denne Mand er Gehejme-Konferentzraad *Wolf Veit Christoph von Reitzenstein*, Overhofmester ved Sorø Ridderlige Akademi, Amtmand over Sorø og Ringsted Amter (f. 1709, d. 1781).

En Gravskrift slutter saaledes: »Kjærlighed, Guds frygt og Flittighed glædede hans Forældre, Lærvillighed og Agt for det Store og Gode gav Haab om en retskaffen Borger, Men ham og dette havde Gud saa tidlig bestemt for Aandens Verden. O. H. G.« Forfatteren, som har betegnet sig ved disse Bogstaver, er utvivlsomt *Ove Høegh Guldberg*.

En latinsk Gravskrift slutter med disse Linier:

Hic sepelitur cum denato sua gaudia nato
SUHMIUS urbis honor, SUHMIUS orbis amor.

L. M. Q. P.

S.

Mon dette S betyder *Schøning*?

De særskilt udgivne Sørge- og Mindedigte ere nævnede i »*Bibliotheca Danica*²⁹.« Blandt dem er der et, forfattet af Husvennen *Tyge Rothe*, med Titel: »Til de der have sørget med Suhm og til Manden selv,« i hvilket Vennen lægger sin oprigtige Deltagelse for Dagen i sit underlige, og dog saa indholdsrige Sprog.

Af hele denne Literatur er der egentlig kun et Digt, som har levet til den nyeste Tid, og det er *Johannes Ewalds* Sørgekantate, der er optaget i saa godt som alle Udgaver af denne Digtets samlede eller udvalgte Skrifter. Det er et ikke saa ganske kort Digt, og der findes Steder i det, som maa have været af stor Virkning, f. Ex.:

det første Chor:

See da, tag da Offeret,
Streng Gud! som Du begierde!
Styrk os! lær os bringe det
Med et ugienstridigt Hierte!
Tag vor Fryd, Almægtige!
Ak! det var vor Eneste!

Og da Tutti synger:

Angstfuld, vild, med bittre Skrig
 Seer os Moderen i Møde:
 »Ak, min Søn! min Søn! jeg seer
 Aldrig Dig! — ak! aldrig meer!«

Medens den første Del af Kantaten paa forskjellig Maade udtrykker Sorgen over den Unges Død, og Deltagelse i Faders og Moders uerstattelige Tab, saa dvæler den sidste Del ved den Afdødes Liv i Evigheden, »svøbt i Glands af din Forsoner:«

Knæl og tilbed
 Hans Miskundhed,
 Hvis Domme vi tilbode!
 Frelste Siel! Dig gav han Fred;
 Os kun traf hans Vrede.

Pris, glade Aand!
 Din Frelsers Haand,
 Som gav Dig Livets Krone!
 Evig fri for Støvets Baand,
 Knæl for Naadens Trone.

Dig har hans Røst
 Lægt og forløst;
 Os fængsler den og saarer.
 Vi beholdt kun til vor Trøst
 Disse hede Taarer.

Ewalds Kantate er aftrykt i Adresseavisen for den 21. Januar 1778 — altsaa Dagen før Bisættelsen fandt Sted, men maaske Avisen først er bleven omdelt den 22. Jan. — og i det samme Nummer — Nr. 12 — er aftrykt et Digt med Overskrift: »Tanker ved salig Hr. Ulrich Friderich Suhms Grav,« uden Forfatter-Navn eller Forfatter-Mærke. Da Suhm et Sted i sine Skrifter har ytret³⁰, at »Ewald gjorde et Vers over min sal. Søn, som ej er i Samlingen af hans Skrifter,« saa har man formodet, at det er dette Vers, som Suhm har sigtet til, og det er derfor i den Thaarup-Liebenbergske Udgave af Johannes Ewalds Skrifter blevet optrykt i »Anmærkninger« til

første Bind, hvor der tillige er gjort Rede for baade hvad der taler for og hvad der taler imod at tillægge Ewald det. Saa meget er klart, at det er en virkelig Digter, som har skrevet det. Medens Kantaten har en mere almindelig Karakter, har Digtet en mere personlig. Der er to Tanker, som komme stærkt frem, den ene er Forfatterens Forhold til den Afdøde, som han jævnlig kalder sin Ven, det andet er den Afdødes gode Hjærte og Hjælpsomhed mod Trængende*. Saaledes lyde Ordene:

Og ak du var den bedste Faders Lyst,
 Du var din ømme Moders ene Glæde,
 Din Alders Ziir, den Hjælpeløses Trøst,
 Mit Haab, min Ven. Hvis Øje maa ej græde?

⋮

Maaske han skuer alt, den Salige,
 Den Labyrinth, de Falskheds skjulte Snarer,
 De Fristelser, de Millioner Farer,
 Som en uskyldig Ungdom truede,
 Maaske han deres Engel være skal,
 Hvis Lyst han var, hvis Glæde her paa Jorden;
 Maaske han her iblandt Cherubers Tal
 End i sin Kreds udbreder Held og Orden.

O smil da tit, min Ven, medynksom ned
 Paa mig, som end omkring i Mørket raver o. s. v.

Det er den unge Ulrik Frederik Suhm, hvem disse forskjellige Digte dreje sig om, men ved Siden af og paa en Maade i sin inderste Kjerne er det hans Forældre, Peter Frederik Suhm og Karen Suhm, hvem Tankerne ere vendte imod. Og den Virkning, som Sønnens Død førte med sig, vidner om den Ærbødighed og Taknemmelighed, med hvilken man saae til det Suhmske Hus.

Suhm mindedes sin Søn paa en dobbelt Maade. Han lod *Daniel Jensen Adzer* præge en Medaille over ham³¹, som paa Forsiden viser Sønnens Brystbillede med hans Navn og hans Fødsels-Dag og -Aar; Bagsiden har Overskriften »*PIETAS PARENTUM*,« og her er afbildet en siddende Kvinde med en

* Dette kunde tyde paa, at Ewald har faaet Hjælp fra det Suhmske Hus gjennem dettes unge Søn, — hvis Digtet da er af Ewald.

Krands i den højre Haand, medens hun med den venstre Haand støtter Hovedet mod en Urne med Indskriften »*Unico*;« Urnen staar paa en Piedestal, ved hvis Fod der ligger en Lyre og en Skriftrulle; nedenunder læses: »*PERPET. DESID. MONUM. POS. **.« En Portræt-Medaillon af den unge Suhm i Marmor har sin Plads i Frederiks-Kirkens Gravkæpel bag hans Kiste. Dernæst lod han et Portræt af Sønnen, som dennes Lærer *Ernst Heinrich Löffler* havde malet, stikke i Kobber af *Georg Haas*. Det er et smukt Stik, og det er et meget tiltalende Billede, det giver af den unge Suhm, der er fremstillet i halv Figur, siddende; dog seer han maaske lidt ældre ud, end han blev. Underskriften er: »*Ulricus. Fridericus. Suhm. Nat. Nidrosiæ D. XXI. Nov. MDCCLXI. Mort. Havnæ D. III. Jan. MDCCLXVIII*,« samt Verslinierne:

Sic pueros, ut Tu, Dilecte, optavimus omnes
Discere sic omnes vivere posse senes.

B. W. Lüxdorph.

Det originale Maleri til dette Stik er ikke det, som findes i det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg Nr. 297 og som i Fototypi ledsager denne Bog. Maleriet gengiver smukt Billedet af det elskværdige unge Menneske; Mildhed og Venlighed lyser ud af hans Ansigt. Han er iført en lyseblaa Kjole og lyseblaa broderet Vest.

Faae Aar før Suhm mistede sin Søn, havde han foretaget sig et Skridt, ved hvilket han vandt en Berømmelse, som noget kan forklare den Deltagelse, der blev vist ham ved Sønnens Død: Det Suhmske Bibliothek var blevet aabnet for Publikum.

Suhms Lyst til at samle Bøger var tidlig vakt, og allerede før han rejste til Trondhjem, var der Plan i hans Boganskaffelser, saa at der ud af Samlingerne kunde komme frem et Bibliothek i højere Forstand. Medens han opholdt sig i Trondhjem, gik Dass og Langebek ham tilhaande ved Bogkjøbene, og de mange Literatur-Meddelelser, som Suhm lod komme

* Man har et Blad, hvor begge denne Medailles Sider ere stukne, omgivne af en firekantet Ramme; forneden sees Bøger, dækkede af et Tæppe, paa hvilket der kryber en Sommerfugl.

ULRIK FREDERIK SUHM

frem i Philalethus's Samlinger, først de trondhjemske og senere i dem, som bleve udgivne i Kjøbenhavn, og som han byggede paa Studiet af Bøgerne, som han selv ejede, gaa i saa mange Retninger, at man modtager et godt Indtryk af, hvor udstrakt hans Læsning var. Bogsamlingen voxede, efter at Suhm var vendt tilbage til Kjøbenhavn, og Henrik Lidén anslog den 1768 til at indeholde omtrent 12000 Bind. Nu, i Aaret 1778, da Suhms Søn døde, maa den have været meget, meget større. Nyerup erindrer om det gamle Sagn, at der næppe nogensinde hændes noget Ondt, som jo paa en eller anden Maade vorder til noget Gavn, og han anvender disse Ord paa Suhm, som, da han mistede sin Søn, og med ham det Brændpunkt, hvori alle hans Ønsker kunde koncentrere sig, fandt andre Brændpunkter, som han kastede sig over med Energi, og blandt dem blev Bibliotheket et af de fornemste. Dog ikke saaledes, at det blot kom an paa at samle Bøger, men det kom ogsaa an paa, at de kunde komme til at gjøre Gavn. Herpaa tænkte han ogsaa, da han nedskrev sin Klage over Sønnens Død: »vis er jeg, at han havde blevet en god Borger; han kunde have nyttet den Bogforraad jeg haver samlet, gjort den brugbar for Mange.«

Det hørte med til Suhms Karakter, at han vilde dele, hvad han ejede, med andre, lade andre nyde godt, af hvad han fremfor dem kunde forskaffe sig. Og dette var netop Bøger. Allerede medens han boede i Trondhjem, laante han Bøger ud. Et Vidnesbyrd herom kan fremdrages fra Dedikationen til Suhm, som Præsten *Simon Wolf* satte foran sin Prædiken i Anledning af den Begivenhed, som skete den 17. Januar 1772, hvor han siger til Suhm: »den Godhed, De beviste mig ved adskillige Lejligheder, den Adgang, jeg havde til Dem selv og Deres skønne Bibliothek, af hvilket jeg udfik til Laans, hvad Bøger jeg begærede etc.« Et andet Vidnesbyrd i lignende Retning kan hentes fra et Brev, som *Benjamin Georg Sporon* i Aaret 1768 skrev til Suhm³², med hvilket han tilbagesendte en Bog, som han havde laant af ham, medens han udbad sig Tilladelse til fremdeles at laane Bøger fra hans Bibliothek; Sporon sendte Suhm sine »Breve i Anledning af ny udkomne Skrifter« og nævnede *Guldberg* som den, der havde anbefalet ham at søge til Suhm. Det Mærkeligste herved er egentlig dette, at Sporon vilde bruge en Del af det Kjøbenhavnske

(Videnskabs) Selskabs Skrifter, men ikke kunde faa den at laane fra noget offentligt Bibliothek i Kjøbenhavn, den niende Del, som indeholder to Afhandlinger af Suhm, — der begge saa ere blevne recenserede i Sporons »Breve.« Men det kom Suhm an paa, at bringe Regelmæssighed ind i Laanene, og det skete derved, at han gjorde Skridtet helt ud: han nøjedes ikke med at laane Bøger ud til enkelte, men han gjorde sit private Bibliothek til et næsten offentligt og gjorde det paa en stille, beskeden Maade. Saaledes synes det idetmindste, thi der kjendes ingen offentlig Bekjendtgjørelse herom fra hans Side, og det eneste Vidnesbyrd, man nu har om Tidspunktet, naar denne Foranstaltning tog sin Begyndelse, findes i Tidsskriftet »Nye kritiske Journal,« 1775, Nr. 31, hvor der i en Anmeldelse af Suhms Samlinger, 2. Bd. 1. Hefte fortælles³³:

at »denne ædle Mand har, som vi høre, endnu mer forbundet sig vor lærebegjærlige Ungdom, ved at aabne sit rige Bibliothek nogle Dage om Ugen for enhver, som har Lyst til at betjene sig deraf til sin Kundskabs Udvidelse.«

Sammenligner man Tiden nu med Tiden 1775, vil man, hvad Muligheden angaar for at kunne faa gode Bøger at læse, finde Afstanden umaadelig stor og Tilstanden paa hin Tid næsten ubegribelig. Universitets-Bibliotheket var endnu ikke kommet til Kræfter efter Ødelæggelsen 1728, og de Efterretninger, man har om dets Forfatning omtrent ved 1775, gaa ud paa, at det ikke var vel forsynet, og hvad der var værre, at Bibliotheket ikke blev benyttet. Det store kongelige Bibliothek var ikke et offentligt Bibliothek og det var ikke tilgængeligt, tildels fordi den Mand, som styrede det, opfattede sin Stilling som Konservator saa samvittighedsfuldt, at næsten Ingen fik Tilladelse til at komme der og tage Brug af Bøgerne. Da denne Mand, den overordentlige lærde og imod de Studerende saa kjærlige Mand, *Bernhard Møllmann*, var død og han havde faaet en Efterfølger af et andet Stof, skrev Suhm til Luxdorph den 26. Juli 1778³⁴: »Nu *Schlegel* er Bibliothecarius, haaber jeg, at vi kan faae ud, hvad vi ville.« De Lærde maatte selv skaffe sig de Bøger, som de skulde bruge, de unge Studerende maatte nøjes med Lidet, og det store Publikum maatte enten selv købe sig Bøger, hvilket de fleste ikke evnede, eller de maatte undvære Læsning. Der var i Kjøbenhavn, i Universitetsstaden, ikke et eneste offentligt Bibliothek,

som var godt forsynet og var almindelig tilgængeligt, men der var mange rigt forsynede, endogsaa ualmindelig rigt forsynede Privatbibliotheker, som enten slet ikke vare tilgængelige eller kun vare det undtagelsesvis.

Men Trang til Læsning, Trang til at bruge Bøger og til at lære den nye udkommende Literatur at kjende, den var tilstede, og herpaa kan der anføres to interessante Vidnesbyrd om Foretagender, til hvilke der fremkom Planer, som dog ikke bleve bragte til Udførelse, enten det nu var, fordi de vare upraktisk anlagte, eller fordi de vare for kostbare og fordi Opgaverne vare altfor store.

Den ene af disse Planer fremkom i et Slags periodisk fransk Skrift, der har Titlen: »*Choix de nouveaux Opuscles, sur toutes sortes de sujets intéressans et amusans; par une Société Danoise.*« I det Nummer af fjerde Bind, som udkom den 31. Juli 1772, er trykt³⁵: »*Abrégé du Plan pour fonder une Bibliothèque publique à Copenhague; par voie de souscription, chez Cl. Philibert.*« Denne Plan skulde slutte sig til Planen for det typografiske Selskab, som var fremkommen 1772*. I Udkastet til Planen fremhæves, at der intet saadant Bibliothek var i Kjøbenhavn, thi Universitets-Bibliothek var kun aabent nogle Dage om Ugen, og de private Bibliotheker vare kun til Gavn for deres Ejermænd. Det Bibliothek, som foreslaas dannet ved Subskription, skulde have Navnet: »*Bibliotheca Publica Civitatis Hafniensis;*« der skulde kjøbes et Hus til det, og det skulde indeholde ikke blot videnskabelige Værker, men »*toutes les bonnes nouveautés, les romans, les histoires sérieuses et amusantes, les lettres, les mémoires, les pièces dramatiques etc. outre les ouvrages académiques, les journaux littéraires, les dictionnaires etc.*« Planen gik saavidt, at man tænkte sig ikke blot, at Udenbys kunde være Subskribenter, men endog, at der i Provindserne kunde blive oprettet Filial-Bibliotheker. Hvad her er anført, maa være tilstrækkeligt til at vise, at det ikke er nogen daarlig Idé, den Mand har havt, som kom frem med Planen, nemlig den franske Boghandler og Bogtrykker *Claude Philibert*; dette Bibliothek vilde være blevet noget som Læseselskabet »Athenæum« i det 19. Aarhundrede, eller noget som

* I Adresseavisen 1772, Nr. 130, 7. August, averteres dette Nummer som udkommet, og dets Indhold: »Plan til et offentligt Bibliothek,« angives Bruun, P. F. Suhm.

de forskjellige »*Public Libraries*,« hvilke i dette Aarhundrede ere blevne oprettede i England og de Forenede Stater i Amerika, idetmindste hvad Indhold og Benyttelse angaar. Men Planen kom, saavidt vides, slet ikke til Udførelse; Philiberts Stilling i Samfundet var ikke betydelig nok til at han kunde vinde Tilslutning for sin Tanke.

Den anden Plan udgik fra en Mand, som endnu var ung, men dog havde naaet en smuk Stilling og nød Anseelse, nemlig *Abraham Kall*, Professor ved Universitetet. Han var en af Stifterne af »det typografiske Selskab,« blev en af dets Direktører og Forstander for den ene af dets Afdelinger. I Juni 1774 offentliggjorde han i »Adresseavisen« en Plan til et stort Læseselskab, grundet paa Subskription³⁶. Selskabet skulde være delt i 11 Klasser efter Videnskaber og Sprog; der krævedes 16 Subskribenter, for at en Klasse kunde træde i Virksomhed; ligestrax skulde der kun kjøbes Bøger paa Latin, Tydsk og Fransk, næste Aar skulde Engelsk og Svensk tages med; Subskriptions-Prisen skulde ikke være den samme i alle Klasser, men svinge fra 3 til 8 Mark fjerdingaarlig; Bøgerne skulde, naar de havde udcirkuleret, blive Universitets-Bibliothekets Ejendom. Kall kunde strax fortælle, at det forlangte Antal af 16 Subskribenter allerede var tegnet til nogle af Klasserne, og han var saa sangvinsk at mene, at Selskabet allerede kunde begynde sin Virksomhed i førstkommende Juli Maaned, — men man hører ikke mere Noget om det*.

Savnet af et offentligt Bibliothek var til Stede og det føltes. Da traadte Suhm til; han gav Alle Adgang til at tage Gavn af sit Bibliothek, og han, Frihedsmanden, som ikke kunde faa en fri Forfatning indført i Landet, han gav sine Landsmænd og Bysborgere fri Læsning. Naar det er sagt, at den Institution, som han oprettede, havde en fænomenal Karakter, saa er det ikke for meget sagt. Thi det, som skete, var, idetmindste herhjemme, noget Uhørt, og man kan godt sige, at Verden studsede over det. Nyerup fortæller, at det var især efter Sønnens Død, at Bogindkjøbet gik i det store og blev mere end kongeligt, og han fortsætter med følgende Ord:

* Mange Aar efter, 1790, bragte *Abraham Kall* en lignende Tanke frem i en Artikel: »Efterretning om et Bibliotheks Oprettelse, hvorfra Bøger kan til Laans bekommes.« *Minerva*, 1790, 3. Bd., S. 206 ff.

»Paa en Tid, da Kongen af Danmark anvendte 700 Rdlr. om Aaret til Nationalbibliothekets Formerelse, da gik Suhms aarlige Udgifter for sit Bibliothek i de 4 à 5000 Rdlr.,« — netop saa meget som, efter hvad *Fr. Ekkard* fortæller, Universitets-Bibliotheket i Göttingen i det Hele kostede om Aaret i Tidsrummet 1770—80. »Men det var med alt det konsekvent handlet af Regjeringen. Thi aldenstund dette offentlige Institut ikke var offentligt, saa længe det kun tjente til, at de tvende derved ansatte Bibliothekarer i al Magelighed kunde erhverve en ufrugtbar og Videnskaberne kun lidet gavnende Erudition, saa var 700 Rdl. allerede for meget.«

Dette bitre Udfald har paa det Sted, hvor det er fremkommet, nemlig i en Biografi af Suhm, kun forsaavidt sin Berettigelse, som Suhms Gjerning ved den stilles i et stærkt Lys. Thi det maa erindres, at Nyerups Angreb kom frem i Aaret 1798, endnu medens Suhm levede, o. fem Aar efter at »Nationalbibliotheket« o. det store kongelige Bibliothek var blevet erklæret for at være et offentligt.

Nyerup fortæller endvidere, at Suhms Bibliothek udvidedes saa stærkt, at der maatte skaffes mere Plads til det, og at dette skete ved en Tilbygning i Gaarden i Pustervig, ved hvilken der fremkom 2 store, lange Sale foruden 8 mindre Kamre til Bibliothekets Opstilling. Og Nyerup kommer her til at nævne en Person, som der ellers høres saa Lidet om i Fortællingen om Suhms Liv, nemlig hans Hustru, Karen Angell. Han fortæller, at hun paa en Maade udkaarede Bibliotheket i sin Søns Sted, og at »hun fandt en Slags Trøst og Beroligelse i, heller at tænke sig Bibliotheket og altsaa Publikum som Arving til de store Midler, hun havde tilbragt sin Mand, end at de paa hvilkensomhelst anden Maade skulde forødes. Hvor stor bliver da ikke denne brave Husmoder i enhver Videnskabsmands og enhver Patriots Øjne, naar man tænker sig hende opmuntrende sin Mand til det fyrstelige Bibliothekanlæg, havende det nøjeste Opsyn ved den vidtløftige Bygnings Opførelse, og nærende i sin skønne Sjæl den store Tanke: Suhms Kollegium skal overgaa Borchs!«

Karen Angell gik sammen med sin Mand ved dette store Foretagende. Og havde man, medens hun endnu levede, hædret hendes Mand med en Medaille, som den, der 1797 blev overrakt Suhm af taknemme Medborgere, saa kunde man paa

Reversen af den, under Templet med den aabne Dør, have skrevet ikke »*aperuit*,« ɔ. »han aabnede Templet,« henvendt til Suhm, men »*aperuerunt*,« »de aabnede Templet,« henvendt til Suhm og Karen Angell.

At denne Suhms Gave — kan man vidst godt sige — blev modtaget med Taknæmmelighed, er der ingen Tvivl om, men det er ikke saa let, at finde Udtalelser til Vidnesbyrd herom; de findes naturligvis, men det er ofte Tilfældet, som leder til Findestederne. Saaledes nævnede Selskabet, som udgav Tidsskriftet »*Ny kritisk Tilskuer*,« da det den 6. November 1777 skriftlig bad Suhm om Hjælp til at holde dette Tidsskrift i Gang³⁷, at det fra hans Bibliothek blev forsynet med Bøger.

Men det var vel især den lærde Verden, Suhm havde i Tanker, naar han købte Bøger og naar han aabnede Adgangen for Studerende til sit Bibliothek, og det var da rimeligt, at der i de Lærdes Sprog blev bragt ham en Hilsen med Tak for hans Venlighed mod dem. Og det skete ved et latinsk Ærevers, som blev indrykket i Tidsskriftet »*Lærde Efterretninger*,« 1777, Nr. 42, den 16. Oktober, »efter Forlangende« — saaledes lydende:

In
 Bibliothecam Instructissimam
 Viri illustrissimi et generosissimi
 Dni *Petri Friderici Suhm*,
 Literatorum usui patentem.
 Corradit Philomusus opes, æraria condit,
 Et quo plus crescunt, plus cupit, urget amor.
 Ingredere huc lector! nam semper Janua Ditis
 Hic patet: hæ mentis optima Gymnas erunt.
 Castalides hic castra tenent, hic numina nectar
 Qværenti tribuent, ambrosiasqve dapes.
 Hinc
 Proruet prius
 Tellus in mare
 Saxis suffulta*
 Qvam Suhmii laus.

Der blev taget særskilte Aftryk af dette Ærevers, 2 Bl. i 8°, hvis ikke navngivne Forfatter var Islænderen, *Grimur Jon-*

* »Snorro in fine Clavis metricæ.«

sen *Thorkelin*, der i Aaret 1777, 27 Aar gammel, blev Stipendiar ved Arne Magnussens Stiftelse, og der netop den Gang, som det vil blive omtalt længere fremme, stod i et særligt Forhold til Suhm.

Efterretningerne om Suhms Bibliothek i dettes tidligere Aar ere saa spredte, ja de mangle tildels, saa at det ikke er muligt at give nogen sammenhængende Fortælling om det. Kun et Par Notitser om det kunne anføres fra denne Periode af dets Historie.

Saaledes finder man i »Adresseavisen« for 1782, 1. og 4. Marts (Nr. 41 og 42), følgende Avertissement:

Til behagelig Efterretning for de Studerende meldes herved, at det Suhmiske Bibliothek herefter daglig er aabent fra Kl. 9 til 11 om Formiddagen.

Mon denne Bekjendtgjørelse er kommen frem efter at de nye Bibliotheks-Lokaler vare blevne færdige?

En Meddelelse af en anden Karakter findes i den »Berlingske Tidende« for 1784, Nr. 50, den 21. Juni*:

Hs. Durchl. den regjerende Hertug af Würtemberg haver behaget at berige Hr. Kammerherre Suhms Museum med en fuldstændig Samling af alle de Skrifter, Kobberstik og Skuepenge, som ere udkomne ved det af ham oprettede Carolinske Academi. Hertugen haver og, ved egenhændig Skrivelse^{38*} til Bevis paa sin fuldkomne Højagtelse, bevidnet Hr. Kammerherren, hvor megen Fornøjelse hans udsøgte Bibliothek, og endnu mere den af samme gjorte Anvendelse til offentlig Brug^{**}, havde foraarsaget sig under sin Nærværelse i Kjøbenhavn.

Hertug Karl Eugen af Würtemberg besøgte Kjøbenhavn 1784, og han har altsaa da gjæstet Suhms Bibliothek. Som bekjendt købte han under dette Besøg Pastor *J. Lorcks* store Bibelsamling, bestaaende af over 5100 Numre.

Et halvt Aars Tid tidligere havde Suhm modtaget et Bevis paa, at Regjeringen satte Pris paa hvad han havde udrettet.

* Hertugens Brev er skrevet paa Fransk og er dateret Hohenheim, 25. Maj 1784.

** Herom staar der dog Intet i det aftrykte Brev.

Herom læses følgende Meddelelse i den »Berlingske Tidende« for 1783, Nr. 101, den 19. December:

Den 10. December har Hans Majestæt benaadet Hr. Kammerherre Suhm med Ringen *Merito*, og allernaadigst tilkjendegivet ham sit allerhøjeste Velbehag over hans Fortjenester mod Videnskaber[ne], saa vel ved at udgive egne Værker med stor Bekostning, der gjør Fædrelandet Ære, som og ved at tillade de Studerende fri Brug af hans kostbare Bibliothek.

Dette Hæderstegn blev indstiftet ved Arveprinds Frederiks Formæling den 21. Oktober 1774. I »Adresseavisen« fortælles den 28. Oktober³⁹, at General *Eichstädt*, Generallieutenant *Köller-Banner*, Generalkrigskommissær *Classen*, Etatsraad *Guldberg* og Kammerjunker *Schack* havde modtaget af Kongen »en med Diamanter besat Ring, uden paa Ringen sees Hs. Majestæts Chiffer i Diamanter paa en rød Steen med Krone over, derom det kongelige Symbolum. Indeni Ringen staar det Ord: *Merito*.« Der findes ikke nogen Fortegnelse over de Mænd, som have modtaget denne Ring, og det er kun lejlighedsvis, man støder paa Efterretninger om, til hvem den er bleven skjænket. Samme Aar som Suhm fik Ringen, blev denne den 8. November givet til *Peter Kofod Ancher*, som et Vidnesbyrd om Kongens Naade og som en Anerkjendelse af »denne værdige Mands vedvarende lærde Arbejdsomhed, og især, at han i sit 74. Aar har givet en saa agtbar Udgaave af Kong Valdemar den Andens jydsk Lov.« Ringen blev 1780 givet til *Theodor Holmskjold*, og 1782 til *Hans de Hoffmann* for hans Omhu med Fællesskabets Udskiftning.

Var der for senere Aar bevaret saadanne Suhmske Dagbøger eller Stykker af Dagbøger som dem, der kjendes fra Aarene 1767 og 1772, kunde man vistnok have dannet sig en Forestilling om, hvilke de Familier vare, der hørte til den Suhmske Families stadige Omgang. Men det er der desværre ikke. Nu maa man ad forskjellige Veje søge at komme til Kundskab om Vennekredsen. At Suhm, der var Kammerherre, har været Gjæst ved Hove og i den høje, fornemme Verden, er rimeligt, men meget er der ikke at sige herom. Om Sommeren, naar Suhms boede paa Landet, var der Familier i Nærheden, som de plejede Omgang med, og herom fortæller Nyerup,

at Suhm, der i Aarene 1773—76 forfattede sine smaa Skrifter paa sit Lyststed i Øverød, beliggende i Sjællands yndigste Egn, tilbragte den skjønneste Tid af Aaret paa den behageligste Maade . . . , ved at besøge sine Venner *Luxdorph* og [Konferentsraad] *Rheders* paa Ørholm, *Herman Treschow* den Ældre [Præst i Søllerød] og *Kofod Ancher* i Sillerød [c. Søllerød], [*Christian*] *Colbjørnsens* og Hofapotheker *Beckers* i Nærum, *Helmstiernes* paa [Søelund, som ellers kaldes] Springforbi, [*Abraham*] *Kalls* og [fhv. Brukspatron] *Snells* paa Holte. Den fælles Ven *Langebek* »forlystede« sig hos flere af disse Familier tre til fire Uger om Sommeren⁴⁰.

En anden Kilde til at erfare, hvem der vare Suhms Venner, ere de oftest i det latinske Sprog skrevne Mindeord, »*Epitaphia*,« hvilke han ved Vennernes Død lod trykke i »Adresseavisen,« og hvilke han helligede sin »*amico*.« Denne Literatur er ret ejendommelig for Suhm, og det kunde være interessant at gjenneegaa den, hvis det ikke vilde blive en vel vidtløftig Sag. Det maa derfor være tilstrækkeligt, at henvise til den fjortende Del af Suhms »Samlede Skrifter,« hvor alle disse Mindeord ere udgivne, medens kun ganske faae ville blive omtalte her.

Jakob Langebek var den første, som gik bort af Suhms nærmeste og bedste Venner: »I ham mistede jeg min Ven, min Underviser, min Ledsager i Alderdommens Mørke⁴¹.« Suhm havde tidlig sluttet sig til ham, dels fordi de havde fælles videnskabelige Interesser, dels fordi deres Naturer vare beslægtede. Medens Suhm var i Trondhjem, stod han i Brevvexling med Langebek; efterat de begge vare komne til at leve i samme By, sluttede de sig endnu nærmere til hinanden, og Langebek fik det skjønneste Bevis paa, at han havde en opofrende Ven i Suhm. Saa langt tilbage som i Aaret 1740 havde Langebek lagt Planen til et Værk⁴², som skulde indeholde Udgaver af de endnu bevarede Kildeskrifter af alle Arter til Danmarks Historie saavel i Middelalderen som i den nyere Tid, og han var vedblevet at samle til et saadant Værk, men havde dog begrændset det til at omfatte Middelalderen alene. Med den utrolige Arbejdskraft, som han var i Besiddelse af, kunde han paa samme Tid samle til det diplomatiske Værk, hvortil Manuskriptet nu opbevares i Rigsarkivet og bærer Navnet »*Diplomatarium Langebekianum*,« — hvilket, grundlagt af Hans Gram, indeholder Afskrifter af Breve, Dokumenter af enhver Art som

Skjøder, Thingsvidner, Domme, Traktater o. L. fra Middelalderen — og til »*Scriptores*«-Samlingen, der skulde omfatte, saavidt muligt, alle de gamle Skrifter, som indeholde Bidrag til Danmarks Historie i Middelalderen, og som endnu ikke vare udgivne eller som kunde udgives i bedre Udgaver, dog ikke de islandske Kildeskrifter. Med kongelig Understøttelse berejste han Sverig og Landene omkring Østersøen, for at samle Afskrifter af Diplomer, og Samlingen af disse blev efterhaanden saa stor, at det gik over hans Kræfter at faa den udgivet, især da Regjeringen ikke understøttede ham tilstrækkeligt pekuniært. Med Udgivelsen af »*Scriptores*«-Værket kom han heller ikke nogen Vej*, og det saae ud til, at det kun skulde blive til i Manuskript og dele Skjæbne med Diplom-samlingen. Men da traadte Suhm til; han rakte sin Ven Haanden, for at føre ham fremad, han gjorde ham et Tilbud, som man godt kan kalde et fyrsteligt, for at sætte Udgivelsen af »*Scriptores*« i Gang, og Langebek tog imod dette Tilbud, som gik ud paa, at Suhm vilde afholde alle Udgifterne, der vare forbundne med Udgivelsen. Nyerup har aftrykt det interessante Aktstykke, som oplyser herom, nemlig den Aftale (Kontrakt kalder Nyerup det), som blev truffet imellem Suhm og Langebek, og til hvilken denne sidste selv har gjort Udkastet. Heraf skulle følgende Partier meddeles. Det begynder saaledes:

Uden at vente Understøtning i mit Forehavende fra de Steder, hvorfra al Opmuntring burde hentes, har jeg ved at ytre mig for Hr. Konferentsraad Peter Friderich Suhm, i denne min og alle Menneskers store Ven fundet en Mand, som ej alene i alle Maader svarer til den Fortrolighed, jeg i en Tid af mere end 30 Aar haver havt til ham, men endog langt overgaar Alt hvad jeg i denne Sag har kunnet tænke eller formode, nemlig at han, isteden for at lade det blive ved idelig Omsnakken og mundtlige Tilskyndelser, har, af sin egen fri Vilje og uden mindste Anmodning paa min Side, gjort mig et Tilbud, som iblandt private Folk er uden Lige, be-

* Første Gang, Langebek omtaler »*Scriptores*«-Værket, er i et Brev, skrevet den 31. Januar 1767, til Vennen, Assessor *Nils Reinhold Brocman* i Stockholm. Breve fra Jacob Langebek, S. 429. I sin Afhandling om Vanskelighederne ved at skrive Danmarks Historie i Middelalderen, som blev oplæst i Videnskabernes Selskab 1763, berører Suhm Savnet af et Værk som »*Scriptores Rer. Dan.*« men han omtaler ikke, at Langebek forberedte det. Har Langebek den Gang endnu ikke bestemt sig til at ville udgive det?

staaende deri, at han, for det gamle Venskab han har for mig og for Fædernelandets Ære, vil give og gjøre alle de Bekostninger, som Værkets Trykning udfordrer, ja det som langt mere er, at han skjænker mig og mine Arvinger alt det, som af Værkets Oplag og Debit kan udkomme.

Derefter tales om, at Langebek skal gjøre Værket færdigt til at gives under Pressen, i hvilken Henseende han vil følge Suhms Raad, og formodes det, at Suhm ikke vil have noget at indvende imod, at han, »for at være vis paa nogen Afsætning, gaar den sædvanlige Subskriptionsvej.« Der fortsættes saa:

Men skulde jeg forinden ved Døden afgaa, da skal den hele Samling og hvad dertil hører, til Hr. Konferentsraad Suhm af mit Stervbo udleveres, da han selv har den Godhed at lade dens Trykning paa bedste Maade besørge, dog med saadant Vilkaar, at han, i Henseende til mit Arbejd, Bekostning og Møje med at bringe denne Samling tilveje, overdrager til mine Børn og Arvinger den samme forbemeldte Fordel af Værket, som han vilde unde mig, ifald jeg levede.

Til Slutning omtales, at der skal leveres Suhm en af Langebek underskreven Fortegnelse over Alt, hvad Samlingen skal indeholde, og det nævnes, hvilken Titel Værket, som mulig vilde komme til at udgjøre mere end et Bind, kan faa, nemlig: »*Scriptores Rerum Danicarum Medii ævi, sive hactenus inediti, sive sparsim sed minus accurate editi; quos magna cura collegit, adornavit, et Sumtibus Viri perillustis Petri Friderici Suhmii . . . publici juris fecit J. L. . .*«

Efter at have meddelt dette Aktstykke udbryder Nyerup: »Langebek maa nok sige, at det var et mageløst Tilbud, et Tilbud, som kun kunde gjøres af en Suhm, Manden med den brændende Iver for Videnskaberne, den varme Fædernelandskjerlighed og den ømme, vennehulde Sjæl.« Men det kom ikke til at gaa saaledes, som det var tænkt efter denne Plan. Mærkeligt nok var der i én Retning noget énsartet hos de tre fremragende danske Historikere, som levede i det 18. Aarhundrede: Gram ægtede en velstaaende Enke, Suhm ægtede en rig Pige, Langebek fik ved sit første Ægteskab »sine Omstændigheder noget forbedrede,« han giftede sig 1773 i sit andet Ægteskab med en formuende Enke, og alle tre kunde

hver paa sin Maade lade de Midler, som deres Hustruer havde bragt dem, komme Videnskaben til Gode. Langebek bekostede selv Udgivelsen af sit »*Scriptores*«-Værk. Men det er dog at mærke, at det første Bind af »*Scriptores*« udkom 1772, medens det først var i 1773, at Langebek giftede sig med *Madam Marie Wolf**, Enke efter Klokker Glud ved Frue Kirke, saa at det vel er muligt, at Suhm har hjulpet til ved Udgivelsen af dette første Bind. Dette har ikke paa Titelbladet Betegnelsen »*Sum-tibus P. F. Suhmii*« og i Fortalen er Suhms Forhold til *Scriptores* ikke omtalt; Nyerup siger, at Langebek ikke oppebar noget af sin Vens Understøttelse, og man har da formodet, at Langebek igjennem Guldberg har faaet Hjælp af Regjeringen. Sammenhængen hermed er ikke oplyst.

Suhm levede endnu, dengang Nyerups Beretning om Suhms Forhold til Udgivelsen af »*Scriptores*« blev trykt, og Langebeks egenhændig skrevne Udkast til »Kontrakten« er endnu bevaret, saa at der er god Grund til at tro paa Beretningens Sandhed; Nyerup siger endog, at Kontrakten var »bestemt til at lægges Publicum for Øjne.« Men mærkeligt er det, at Langebek ikke med et Ord har talt om dette Forhold. I et Brev, skrevet den 28. Juni 1771, til Adjunkt i Historie ved Universitetet i Lund, *Johan Henrik Lidén*, siger Langebek: »Se her et *avertissement* om et stort Værk, som jeg med første vil give under Pressen. Det kommer an paa *Publici* Bifald og *Subsribenters* Antal, om mit Forsæt skal naa Fremgang, thi anden Understøtning kan jeg ikke vente . . . Lykkes dette, skal snart flere af mine længe paaarbejdede Værker følge efter.« Langebek sendte, som det synes, et Exemplar af Arkene af det første Bind af sine »*Scriptores*« til Suhm efterhaanden, som de vare blevne trykte.

Prænummersindbydelsen — trykt baade paa Dansk og paa Latin —, som her sigtes til, er dateret den 30. Maj 1771, og i den siger Langebek, at han ikke kan bestemme, om Værket vil udgjøre et, to eller kanske flere Bind, da Pjecerne ere mange og af meget forskjellig Størrelse, — der anføres 209 Titler**. »Kontrakten« forblev en Hemmelighed, indtil Nyerup

* Hun var født den 28. November 1720 og døde den 24. November 1792.

** De kobberstukne Tavler til første Tome af »*Scriptores Rer. Dan.*« ere ikke signerede »T. I.«

røbede den 1798. Suhm har vistnok med sin sædvanlige Beskedenhed ikke ønsket den omtalt.

I Aaret 1771, da der var Tale om Forandringer ved Universitetet og om, at Professor *Joh. Henr. Schlegel* skulde træde ind blandt Professores ordinarii, bragte Hielmstjerne i et Brev til Suhm (14. Juni 1771) den Tanke paa Bane⁴³, at, da Schlegel havde faaet Exspektance paa Embedet som Bibliothecarius ved det kongelige Bibliothek, og da efter det nye, gode Principium en Mand ikke burde beklæde diverse Embeder, Bibliotheket maatte blive givet Etatsraad [Gehejmearchivarius] Langebek, der er »en saa brav lærd og i visse Videnskaber *unique* Mand i hele Landet,« thi »Archivet og Bibliotheket have altid forhen været sammenføjede og det med god Grund; thi den, der skal skrive i Historien, bør baade have Adgang til Manuscripta og Bibliotheker.« Suhms Svar paa dette Brev kjendes ikke, hvilket er beklageligt, da det havde været interessant at se, hvorledes han dømte om Langebeks Dygtighed til at være Bibliothekar. Det kan være tvivlsomt,¹ om han i dette Tilfælde helt havde samstemmet med Hielmstjerne, hvilket maaske kan sluttes af en Sammenstilling, han et Sted har gjort imellem Gram, Holberg, Schøning, Kofod Ancher og Luxdorff, og her siger: »Holberg vidste mindst af de sex, undtagen Langebek, som havde fast ganske indskrænket sig til den danske Historie og Sprog; hvorfor han og i det første tog Prisen fra dem alle.«

Af »*Scriptores Rerum Danicarum*« kom Langebek kun til at udgive de første tre Bind: 1772, 1773, 1774, saa døde han den 16. August 1775. Det fjerde Bind blev fuldendt af Suhm, og til Fortalen i dette Bind skrev han, paa Latin, den første af sine større Biografier, nemlig sin afdøde Vens Levnetsbeskrivelse, hvilken senere, oversat paa Dansk, blev trykt i den sjette Del af de »Samlede Skrifter,« og her gav han Oplysning baade om Langebeks Familieforhold, hans personlige Forhold, hans videnskabelige og literære Virksomhed, og en Karakteristik af Langebek, baade af hans Ydre og af hans Indre. Strax efter Langebeks Død offentliggjorde Suhm i »Adresseavisen« et latinsk Epitaphium, trykt med store Bogstaver allerforrest i Avisen, saaledes lydende⁴⁴:

Lugete, o Musæ, o Danicæ Musæ!
 Et quantum est Hominum eruditiorum.
 Apollo enim vester mortuus est;
 LANGEBECKIUS noster mortuus est.
 Cui Æqvitas, Candor, et prisca Fides,
 Doctrina, Religio, et Patriæ Amor,
 Cui Probitas Morum et Benignitas,
 Qvando, heu! ullum invenient parem?

Suhm helligede dette Epitaphium til »*Amico defuncto et veteri Sodali*,« og han betegnede derved sit Forhold til Langebek som den, med hvem han havde fælles litterær Virksomhed, idetmindste i én Retning. Faae Aar efter traadte Suhm og

Hielmstjerne sammen og lod en Medaille præge til Minde om deres bortgængne Ven; Stemplerne vare skaarne af D. I. Adzer*.

Aaret 1780 bragte Suhm store Tab i Kredsen af hans Venner og Bekjendte. Mærkelig nok døde to af dem paa samme Dag, den 18. Juli, nemlig *Henrik Hielmstjerne* og *Gerhard Schøning*.

Hielmstjerne, hvis Navn, før han blev adlet, var Henriksen, var tretten Aar ældre end Suhm. Men fra den tidlige Tid, da de gjorde hinandens Bekjendtskab, knyttedes et nøje Venskab imellem dem, og det holdt sig, til Døden skilte dem ad. De havde fælles Interesser, de mødtes i Kjærlighed til Fædrelandet, til dettes Historie og Literatur, de vare begge Samlere af Bøger

* Dette omtales i »Berlingske Tidende« 1777, Nr. 21, 14. Marts, hvor det meddeles, at Medaillen var at faa paa den kongelige Mønt.

og af Mønter, Mændene og deres Hustruer havde stadig Omgang med hverandre, og Mændene tiltalte hinanden med det fortrolige »Du.« Da Hielmstjerne var død, skrev Suhm et Epitaphium over ham, saaledes lydende⁴⁵: »*Hic situs est Hielmstiernus, quem Amor Patriæ et Literarum, Justitiæ Zelus, Incorruptaque Virtus Immortalem reddiderunt.*« Men Suhm skrev ingen Karakteristik af ham, hvortil Grunden vel nærmest har været den, at han ingen ydre Anledning eller Lejlighed havde dertil, som han f. Ex. havde til at knytte sin Biografi af Langebek til fjerde Bind af »*Scriptores Rerum Danicarum.*« I Videnskabernes Selskab blev det C. F. Jacobi, som kom til at holde Lovtalen over dets afdøde Præsident, et Hverv, som Suhm vistnok har været mindre skikket til at paatage sig. I Aarene 1791 og 1792 nedskrev Suhm nogle Erindringer om adskillige Mænd, som han havde kjendt, og blandt dem kommer ogsaa Hielmstjerne paa Bane, som han giver den Ros, at han var en duelig Embedsmand og en meget ærlig Mand. Nyerup gjør opmærksom paa, at man ikke af hvad Suhm har sagt paa dette Sted »lærer det nøje Forhold, den fortrolige Omgang og det ømme Venskab, som der var og i mange Aar havde været imellem Suhm« og Hielmstjerne. Men han anfører saa til Vidnesbyrd om dette Forhold et Lykønskings-Brev fra Hielmstjerne, sendt Suhm paa hans Fødselsdag, den 18. Oktober 1774, og dette Brev er saa smukt skrevet, og skrevet i en Form, som saa lidet ligner mange Breve fra den Tid, at det medtages her, for at vidne om Venskabsbaandet imellem dem, men ogsaa for gjennem det at vidne om, hvad der boede i Henrik Hielmstjerne. Brevet lyder saaledes*:

Kjæreste Ven!

Min hel maadelige Helbred forbyder mig personlig at sige Dig det, jeg her skriftlig udfører af et oprigtig Hjærte, som er fast den eneste sunde Del, der rester af min hele usle Krop; jeg, som er nær ved Graven, og daglig har den i Minde, kan ej undlade i Dag at tænke paa Din Vugge. Jeg var i mit fejreste Foraar, da jeg først lærte at kjende Dig i Dine unge Aar, og uagtet min Vinter har indfundet sig, som snart skal slutte Scenen, tør

* Et andet Brev fra Hielmstjerne til Suhm, skrevet den 23. Sept. 1778, er trykt i det Følgende i Tillæget.

jeg dog forsikre, uden at overdrive mine Ord, at jeg elsker Dig i samme Grad og med samme Oprigtighed, som da mine Passioner vare i deres fulde Fyrighed. Hyklerie er mig et uvant og fælt Sprog; og hvorfor skulde jeg smigre for Dig, nu jeg om en kort Tid ej trænger til nogen, og mindst vilde misbruge Dit Venskab og gode Hjærte. Forsynet har givet Dig Alt hvad Du kan ønske Dig i Verden; jeg har alene at ønske Dig Aar og Helbred at mætte Dig af, og forlyste Dig med Din Forraad og Forraadskammere, til at oplyse Dine Medborgere med Dine lærde Skrifter, til at opbygge Din Jævnchristen med Dine gode Exempler, (thi Du veed, at Lærdom uden Dyd, er som en Klokke uden Lyd), og til at vederkvæge værdige Trængende. Tillad mig i den korte Tid, jeg har tilbage, at glæde mig ved at være yndet af, og i det mindste at kjende een, der er baade Landets og min Ven.

Hielmstjerne.

Det er en sørgmodig Klang, der lyder igjennem dette Brev, fremkaldt ved legemlige Lidelser, som Hielmstjerne maatte bære med Taalmodighed, indtil hans sidste Dag kom. Men der klinger ogsaa i det Toner, som det oprigtigste Venskab har sat i Bevægelse. For Suhm var Hielmstjerne en af hans »ældste og trofasteste Venner.«

Medens *Gerhard Schøning* var Professor i Sorø, besøgte Suhms hans Hus af og til, og Sorø var jo ikke fjærnere fra Hovedstaden, end at Schønings ogsaa kunde gjæste Suhms der. I Aarene 1773—75 faldt Schønings topografisk-historisk-antikvariske Rejse i Norge, som han foretog paa Regjeringens Bekostning, og under denne Rejse skrev han flere Breve til Suhm, af hvilke Nyerup har udgivet syv. Den største Del af disses Indhold drejer sig om Iagttagelser, som Rejsens Formaal gav Anledning til, derimod faar man ikke ret meget ud af dem, som kan oplyse om de to Mænds personlige Forhold. Suhm har hjulpet ham, naar han krævede Regjeringen for Penge til Dækning af Rejseudgifterne, thi det gik undertiden langsomt nok for Schøning at faa Pengene. Schøning blev, medens han var paa Rejsen, udnævnt til Justitsraad, hvilket han ikke ansaa for en Lykke, »men heller i visse Maader for en Byrde; helst om man fordrer, at jeg skal indløse Bestalling, i hvilket Tilfælde det er mit fulde Forsæt, at lade den ligge

uindløst, da jeg aldrig har forlangt den justitsraadelige Ære, og kan gjerne undvære den.« Dette skrev Schøning den 19. Februar 1774; den 11. Juni 1774 skriver han⁴⁶: »Min Justitsraads-Bestalling er mig endnu ej tilsendt, hvilket jeg vel maa ansee som et Mærke, at man i Kancelliet vil, at jeg skal løse og betale den, hvilket jeg derimod tror mig med Rette at kunne ansee som en Ubillighed. Skal det vel kunne ansees for en Naadesbevisning, for en Ære eller en Belønning, at betale det, som man aldrig har søgt om, og som gives til alle i Flæng? Nej! det bliver saaledes heller en Straf. Jeg lod gjerne denne Sag uomtalt, og bemeldte Bestalling ligge uindløst, eller hvor den er; men man har Exempler for sig, at ved indfaldende Forandring kan saadant blive paakrævet og En til Udgift. Skulde derfor Befrielse for at betale bemeldte Bestalling og Rang ej kunne underhaanden udvirkes ved Etatsraad Guldberg saaledes, at det kunde have Anseelse som Arveprindsen gjorde det af egen Drift?«

Paa samme Tid, som Schøning fik Justitsraads-Titlen, blev Suhm udnævnt til Kammerherre, og i den Anledning skrev Schøning til ham fra Trondhjem den 19. Februar 1774: »Jeg veed ikke, hvorfor den Tidende om Hans Nøgel denne Gang mere fortrød end fornøjede mig, da jeg saae Andre behængte med det hvide Baand, for hvilke højstærede Velynder burde i alle Henseender have Fortrinet. I den første Hede vilde jeg, at naar Baandet ej kunde faaes, burde Nøglen ej være modtagen; men man dømmer anderledes, naar Blodet er blevet koldt, end naar det er i Kogningen, og jeg tror derfor, at Han har havt vigtige Grunde for at imodtage Nøglen og ønsker derfor af mit ganske Hjærte til Lykke, om nogen Lykke er i saadant.«

Det er i et af disse Breve, at Schøning bringer »Hendes Naade, Fru Kammerherreinden« sin Tak for hendes Omhu for den fælles syge Ven, Benjamin Dass, og i et andet af dem underretter han Suhm om, at Biskop Gunnerus, der paa en Visitatsrejse havde Schøning til Rejsefælle, efter en kort Sygdom var død i Christianssund den 25. September 1773.

Da Langebek døde, var han naaet til S. 616 i fjerde Del af »*Scriptores Rerum Danicarum*;« der manglede kun 17 Sider i, at Bindet var færdigt, og det blev Suhm, der fuldendte det. I Fortalen, som ingen Underskrift har, men som er skreven

af Suhm, meddeles, at Værket vil blive fortsat paa Kongens Bekostning; Kongen har kjøbt de tre første Bind, bekostet det fjerde Bind, samt overdraget Schøning at fuldende Værket og derefter at tage fat paa Diplomatariet. Men denne Plan kom ikke til Udførelse, thi ved et kongeligt Reskript af 17. Juni 1776 blev det bestemt, at Suhm skulde paatage sig »*Scriptores*,« medens Schøning skulde udgive »*Snorres Heimskringla*.« Da det femte Bind af »*Scriptores*« udkom, stod der indflettet i Fortalen en Biografi af Schøning, forfattet af Suhm, som ogsaa behandlede Schønings Liv i Fortalen til tredie Del af Schønings »*Norges Historie*.« Det er fra disse to Kilder, at Nyerup har udarbejdet den »*Karakter af Gerhard af Schøning*,« som findes trykt i Suhms »*Samlede Skrifter*,« sjete Del.

Den samme Beklagelse over, at ingen Digter efter Langebeks Død sang om denne fortjente Mand, som Suhm et Sted har udtalt, kunde han have udtalt i Anledning af Schønings Død, thi der var Ingen, som i Vers priste ham. Suhm skrev dog disse Mindeord om ham i »*Adresseavisen*,« hvor det staar sammen med Mindeordet om Hielmstjerne: »*LANGEBECKIO adempto, Flentibus Musis Apollo dixit: Ne flete Sorores; SCHÖNINGIUS vivit. Nunc SCHÖNINGIO sublato, Plorantibus Musis Complorat Apollo et tacet.*«

Dersom man skulde bedømme Forholdet imellem Suhm og Schøning efter de ovenfor meddelte Stykker af Schønings Breve, kunde man være tilbøjelig til at forestille sig det noget stift fra Schønings Side. Schøning tiltaler sin Ven med det kolde »*Han*,« ikke med det fortrolige »*Du*,« Suhms Kone er »*den naadige Frue*,« »*Hendes Naade Fru Kammerherreinden*,« man kommer let paa den Tanke, at Schøning følte Afstanden mellem den fornemme, rige Mand og den simple Professor. Og dog taler Schøning paa en Maade, paa hvilken kun den kan gjøre, der staar i intim Forbindelse med den, han skriver til. Der kan heller ikke være nogen Tvivl om, at disse Mænd bar mere end Agtelse for hinanden, at der ogsaa herskede Venskab imellem dem. Og det har Suhm udtalt for sit Vedkommende mere end én Gang. Det var en Taknemmeligheds Gjæld mod Langebek, Suhm afbetalte ved at fortælle hans Levnet og knytte sin Skildring til Langebeks Hovedværk »*Scriptores Rerum Danicarum*.« Men det Samme gjorde han ligeoverfor Schøning, ved at knytte sin Levnetsbeskrivelse af ham til

det samme Værk, hvor disse Biografier, skrevne paa Latin, vilde bringe Vennernes Navne og deres Historie ud i den store Verden. I Erindring om Samlivet i Trondhjem siger Suhm, at som Schøning anvendte sin ledige Tid paa sit store Øjemed, engang at skrive Norges Historie, saaledes søgte han at gjøre ham bekvem til at skrive Danmarks. Et andet Sted siger han: »Uden Schøning havde jeg ikke kunnet fremtræde med de Værker, hvordan de end ere, som nu see Lyset. I ham og Langebek haver jeg tabt mine bedste og sikreste Vejledere og Lærere.« Et Sted stiller Suhm Langebek, Schøning og Kofod Ancher sammen og siger: »Da min Omgang har været allermest nøje med Schøning, saa haver jeg af ham oppebaaret de bedste og fleste Raad og Undervisninger.« Fremdeles siger Suhm om Hielmstjerne og Schøning: »den første en af mine ældste og trofasteste Venner, og den sidste min oprigtige Ven og fornemste Vejleder i al historisk Kundskab.« Tilsidst skal følgende Ytring anføres: »Af mine øvrige Venner kom Schøning og Hielmstjerne ham [o. Benjamin Dass] nærmest i Trofasthed, Fasthed og Ubøjelighed, og i at sige deres Mening lige ud.« Suhm havde Schøning meget at takke for*. Ja, man kunde være fristet til af de varme Ord om Schøning at slutte, at denne har havt en overordentlig stor Indflydelse paa Suhm. At der har været en Indflydelse, det er utvivlsomt; men Suhms Hjærte kom altid i Bevægelse, naar han skrev om sine Venner, og dette i Forening med hans Beskedenhed gjorde vist, at han let kom til at sætte sig selv noget i Skygge ligeoverfor disse Venner. Der vil senere blive Lejlighed til at sammenstille disse to Mænd.

Fabrikmester *Henrik Gerner* døde den 26. December 1787. Suhm satte denne Mand meget højt og han skrev Følgende om ham i sine »Blandede Tanker« 1793⁴⁷: »Henrik Gerner var en af vore bekendteste Mathematici og Mechanici. Faa have havt flere og stærkere Beundrere og Misundere. Han var en smuk Mand, som havde noget ædelt og tiltrækkende hos sig, saa man strax fattede Kjærlighed, Tillid og Højagtelse for ham; men han forstod ej at smigre og at gjøre Opvartninger

* Schøning havde ogsaa Noget at takke Suhm for; Suhm bekostede saaledes de sex kobberstukne Tavler, som ledsage Schønings Bog om Trondhjems Domkirke, der udkom 1762.

for de Store: Hinc illæ lacrymæ. Han er en af dem, som jeg agter mig det for en Hæder at have kjendt.« Allerede den 28. December læste man et paa Latin affattet Epitaphium over Gerner, som Suhm havde skrevet, og det kom til Anvendelse paa en sjelden Maade ved Gerners Jordefærd.

Denne fandt Sted den 2. Januar 1788. »Følget samlede Kl. 11. Foruden Admiralerne, som vare indbudte, indfandt alle Officererne af Søetaten sig, som ikke havde Forfald*, og desuden mødte en Mængde Mennesker af alle Stænder, Gejstlige, Militære, Civile, de fleste af disse med Sørgekapper. Der var i Følget over 450 Personer, blandt dem Medlemmer af Landhusholdnings-Selskabet og Efterslægt-Selskabet. Den dybe Sorg var malet i enhvers Ansigt, og Blandingen af denne Mængde var højtidelig. Da Liget skulde bringes ud af Huset — paa Hjørnet af Bredgade og Blancogade — var der Sergeanter tilstede, som efter Krigs-Artiklerne skulde bære, men istedenfor dem traadte Kommandør Stockfleth, Kaptajn Fischer, Kammerraad Tønder Lund, Professor Krebs, Kaptajn Abrahamson og flere frem, og de bar Liget ned paa Gaden**. Her stod Sø-Officerer, Land-Officerer, Gejstlige og Civile, over 100 i Tallet, de tog Kisten og bar den, uden at standse, lige til Gehejmerraad Rosenkrantz's Gaard ved Admiralitetet***, hvor man standsede nogen Tid. Det store Følge gik parvis, og at man ikke skal tro, at det var unge Enthusiaster, som udgjorde Følget, saa behøver man blot at nævne nogle af Deltagerne: Suhm, Christian Colbjørnsen, Biskop Egede, Doktor Schønheyder, Etatsraad Rothe, Callisen, Aaskow, Meinert, Ove Malling, som med mange andre ved denne frivillige Handling tilkjendegav deres Agtelse for den Afdøde. Det var et langt Følge, og man gik uden at tænke paa Stand eller Rang. Mængden af Tilskuere var ubegribelig, og end mere ubegribelig var den fuldkomne Stilhed og Ro, der herskede.

* »Undtagen Stiboldterne og Lütkenerne.«

** »Man iagttog, at Ingen af de Civile ved Sø-Etaten, undtagen Auscultanten, Kammerjunker Knuth, og General-Auditor Nørregaard, var tilstede, og at Ingen af Magistraten var tilstede.«

*** Gehejmestatsminister *Frederik Christian Rosenkrantz*, Præsident i Admiralitets- og Kommissariats-Kollegiet, samt Overkrigssekretær, boede ved Admiralitetsbygningen paa Gammelholm, skraas for den nuværende Landmandsbank-Bygning.

Da Kisten skulde tages op, uden for Rosenkrantz's Gaard, trængte Kommandør-Kapitajnerne sig frem for at bære, en Ære, som kun Admiralerne ellers nyde. Da Kisten var kommen ind i Kirken, begyndte Sørgemusiken, og da denne var forbi, var endnu ikke Halvdelen af Følget kommen ind i Kirken. Saasart man var kommen ind i Kapellet, begyndte Minutskudene — fra 11 Kanoner — og i det Øjeblik, Provsten havde udført Jordpaakastelsen, bleve sorte Gardiner trukne fra et Epitaphium, som var ophængt paa Væggen og paa hvilket Suhms Gravskrift var at læse. Den lyder saaledes:

H. S. E. HENRICUS GERNER. Vir Summus Regiæ Navium Construendarum Fabricæ Magister. Scientiis Magnus; Pietate, Candore, Gravitate, Liberalitate Maior. Qvalibet Virtute Ornatus; Nulli Vitio Obnoxius. Technarum, Qvibus Amici Patronique Comparantur, Egregius Contemptor, Sui Qvippe Valoris Consciens, Patriæ Amantissimus. — Patriæ Nomine Amicus Posuit P. F. Suhm.

Den Sorg, som man læste i alle Ansigter, lader sig ej beskrive, og Officerernes Graad viste en Sorg som ved Tabet af en Fader.«

Mindsteningen af graat Marmor, paa hvilken Indskriften er anbragt, var udført efter Tegning af Professor i Architektur ved det kongelige Kunstakademi, *Peter Meyn*. Den findes endnu paa den sydlige Længdevæg i Kirkens Kapel ligeoverfor Indgangsporten fra Kirkegaarden.

To Dage efter, den 4. Januar, læstes i »Adresseavisen« to Linier, med hvilke Suhm karakteriserede denne mærkelige Begravelses-Højtid, de to saa ofte gjentagne Linier:

Paa Danmarks Skuldre GERNER bragtes i sin Grav,
Da Himlen smilte og sit Bifald gav.

Naar det egentlige Epitaphium tiltalte meget, var Grunden vist især den, at Suhm i de sidste Linier havde sigtet til den Modgang, som Gerner havde haft i sine sidste Leveaar, men gjort det i en dæmpet Tone og i det latinske Sprog, saa at det Pikante ikke traadte saa uforbeholdent frem som det vilde være skeet, hvis det var blevet sagt paa Dansk. Men hermed var Suhms Forhold til Gerner ikke afsluttet. Thi da Søofficererne vilde bekoste en Medaille præget til Gerner's Ære, hen-

vendte man sig til Suhm om Bistand til at faa denne Mindepenge smukt udført, og han gav Ideen til dens Dekoration: paa Forsiden Gerners Brystbillede, paa Bagsiden et antikt Skib, foran hvilket der staar en Mand, iført antik Dragt, som i den venstre Haand holder en Passer, og med den højre peger paa Skibet; ovenover Indskriften: »Vor Archimedes til Ære,« nedenunder: »Af de kongelige danske Sø-Officerer*.«

Et Exemplar af denne Medaille blev sendt til Suhm med følgende Skrivelse:

Til Kammerherre Suhm.

Medfølgende Aftryk i Sølv af den Medaille, de kongelige danske Søofficerer have ladet slaae salig Fabrikmester Gerner til Hæder og Minde, give vi os den Ære at tilsende Deres Højvelbaarenhed paa bemeldte Søofficerers Vegne og efter deres Befaling, som et Agtelsestegn, de troe at skylde den Mand, der har givet Idee og Inskription til Medaillen.

Suhms Svar lød saaledes:

Med megen Følelse haver jeg modtaget Medaillen over salig Gerner: et smukt og varigt Minde over den ædelste og nyttigste Mand; ham opreist ved den Stand, som er Rigernes Værn. Deres Excellence og høje Herrer vilde behage selv heraf at slutte, med hvor megen Varme og Højagtelse for Dem mit Hjerte maa være opfyldt. En Fornemmelse, der vil vedvare saa længe mit Liv varer, og om muligt snarere tiltage end aftage.

Kiøbenhavn den 25de Februar 1790.

P. F. Suhm.

Til Deres Excellence

Hr. Viceadmiral Fontenay og de høje Herrer i Kommissionen
over Bestyrelsen af Gerners Medaille.

Der skal nu fortælles om, hvorledes Suhm var virksom for, at den paa hin Tid endnu saa lidet kjendte islandske Literatur efterhaanden kunde blive draget frem for Lyset og

* Det er denne Medaille, som er bleven brugt til Ærespræmie for Søkadetterne; den blev stukken paany og fik i Kanten Indskriften: »Kun ved Dyd og Flid vindes Hæder.«

forelægges i gode Udgaver. Dette skete ved, at han selv bestode Udgivelsen af flere af de gamle Skrifter, og hvad Suhm naaede i denne Henseende var ret betydeligt.

Det er tidligere omtalt, at Suhm, medens han levede i Trondhjem, lærte Islandsk af Schøning og læste Snorre sammen med ham. Da Suhm var vendt tilbage til Kjøbenhavn og med Iver tog fat paa at udvide sit Bibliothek, vare Haandskrifterne i den Arna-Magnæanske Samling noget af det Første, han havde sin Opmærksomhed henvendt paa; og da han indsaa, hvor vigtigt det vilde være for ham, med Lethed at kunne benytte dem, saa lod han dem for Fode skrive af paa sin Bekostning; han opnaaede saaledes paa en Maade, at have de mange islandske Haandskrifter fra denne Samling staaende i sit Bibliothek, rigtignok i Afskrifter, som ofte vare meget flygtigt udførte. Dette lod sig gjøre saa at sige *en gros*; men anderledes stillede Sagen sig, naar der blev Tale om at udgive Skrifterne, thi saa maatte der gaaes frem med Læmpe; der maatte granskes og kritiseres, og der maatte gives Tid til at Arbejderne kunde blive godt fuldendte og blive trykte i en passende ydre Form. Dette lykkedes for Suhm, og det blev en smuk Række Skrifter, som han fik sendt ud i Verden, om end Tallet paa dem kun blev sex, og de behøvede tretten Aar til at blive udgivne, fra 1774 til 1787. Ind i Rækken af dem blev sat et Skrift af en nyere Islænder, skrevet paa Latin, men handlende om et historisk Æmne, til hvilket islandske Kildeskrifter vare benyttede. Suhm lod disse Skrifter, som alle ere i Kvart-Format, trykke ikke blot paa Trykpapir, men ogsaa paa Skrivpapir, og det var kostbare Gaver, som Suhm sendte ud, naar han forærede bort sine Skrivpapirs-Exemplarer, i hvilke Trykken tog sig fortræffeligt ud, og hvilke vare indbundne i stærke Læderbind.

Rækken af disse Bøger blev aabnet med »*Islands Landnámabók*,« som udkom 1774. Det var første Gang, at dette vigtige Værk blev udgivet, hvilket fortæller om Islands Landindtagelse, om de ældste Slægter, som bosatte sig paa det fjærne Øland, og om hvor de fæstede Bo. »Den er tør at læse,« skriver Suhm, »ligesom Chronikernes første Bog i Biblen, men har ligesom den indstrøet meget gode Efterretninger, tjenende til Islands, Norges, Danmarks, Irlands etc. Historier, naar en kyndig Mand bruger den⁴⁸.« Udgiveren var *Hannes*

Finnsen (paa Latin *Johannes Finnæus*), der døde 1796 som Biskop paa Island. Han fortæller i et Exemplar af Bogen, som han sendte Biskop Ludvig Harboe, at det var denne, som havde hjulpet ham til »under hans ulykkelige Omstændigheder« at komme i Forbindelse med Suhm, der gav Finnsen et Stipendium, saalænge Udgivelsen stod paa, foruden at han betalte alle Udgifterne, som Bogens Trykning foraarsagede; Suhm læste en Korrektur. Bogen indeholder 10 Blade og 510 Sider, foruden et Faksimile. Glossariet over de i Skriftet forekommende meget sjeldne Ord er forfattet af den yngre *Jon Olafsen*.

Nogle Aar efter, 1777, udkom: »*Torfæana sive Thormodi Torfæi Notæ Posteriores in Seriem Regum Daniæ, Epistolæ Latine etc. Ex Manuscriptis Legati Magnæani.*« I Fortalen, som Suhm har underskrevet, fortæller han, at det havde været hans Plan, at udgive Thormod Torvesens Breve alene, men at Luxdorph og Jon Erichsen havde anbefalet at medtage hans »Notæ« til hans Værk om de danske Kongerækker; og det var skeet paa den Maade, at baade de forhen trykte og de utrykte »Notæ« nu bleve udgivne samlede, men mærkede saaledes, at det var let at se, hvad der allerede var kjendt og hvad der var nyt; *Jon Jonsen* og Biskop *Hannes Finnsen* havde besørget Afskrifterne; *Jon Erichsen* havde tilføjet en Afhandling om Torfæus, og Portrætet af Torvesen, som ledsager Bogen, var stukket (af J. M. P. o. Johan Martin Preisler) efter et Portræt, som Benjamin Dass havde forskaffet fra Hielmstiernes Portræt-samling. Suhm læste selv den sidste Korrektur. Bogen bestaar af XXXVIII og 184 Sider samt 25 Blade.

Derpaa kom i 1780 »*Orkneyinga Saga,*« paa hvis Titelblad der læses »*Sumtibus Petri Friderici Suhm.*« Bogen udgjør XIII og 557 Sider samt 24 Blade. Suhm honorerede Udgiveren, *Jon Jonssen*, men han deltog selv i Udgivelsen ved at gennemlæse Manuskriptet og forbedre det. Denne Udgave er »*editio princeps*« af den mærkelige Saga. Ordregistret til den er udarbejdet af *G. J. Thorkelin*. Om den latinske Oversættelse »ved den Islænder *Jonæus,*« siger Suhm, at han paa nogle Steder ikke har været heldig⁴⁹.

Det næste Skrift, som blev udgivet, handler om Islændernes kirkelige Tidsregning. Det har Titlen: »*Rymbegla sive Rudimentum Computi ecclesiastici veterum Islandorum Sumtibus*

illustrissimi P. Fr. de Suhm,« hvilket udkom samme Aar 1780, og blev udgivet af *Stephan Bjarnarsen (Stephanus Björnönis)*, der var Beregner ved Videnskabernes Selskabs Opmaalinger og Arna-Magnæansk Stipendiar; han havde ogsaa besørget den latinske Oversættelse. Denne Bog bestaar af 12 Blade, 574 Sider, forskjellige computistiske Tillæg med 28, 33, 25, 58 Sider og 16 Blade; desuden findes der er et Kobberstik.

Den samme Udgiver, *Stephan Bjarnarsen*, besørgede 1785 »*Hervarar saga ok Heidrekskongs*.« Paa Titelbladet, med det Arna-Magnæanske Legats Titelvignet, er trykt »*Sumptibus P. F. de Suhm*.« Bogen bestaar af VIII og 276 Sider.

Det følgende Aar, 1786, kom »*Viga Glums Saga*,« XXX og 242 Sider og 1 Kobberstik. Udgiveren, *Gudmund Petersen*, fortæller i Fortalen, at, medens han var paa Island, fik han af Suhm Opfordring om at oversætte denne Saga paa Latin og gjøre den færdig til at trykkes, og at Suhm honorerede ham rigeligt. Han kalder Suhm sin »*Benefactor et Patronus*.«

Der gik et Aar hen, saa udkom 1787 »*Eyrbyggja-Saga*,« med XII og 355 Sider. Titelbladet har det Arna-Magnæanske Legats Titelvignet og Notitsen »*Sumtibus Petri Friderici Suhm*.« Udgiveren, *Grimur Jonsen Thorkelin*, var længe om dette Arbejde; thi 1776 fik han af Suhm et aarligt Stipendium af 150 Rdlr., som han oppebar i to Aar, og i denne Tid oversatte han Sagaen paa Latin; men han fik Ordre om at arbejde under Schönings Tilsyn paa Hakonar-Saga, i Snorres Heimskringla, og opgav da det Suhmske Stipendium. »*Eyrbyggja-Saga*« var under Pressen, da tredie Del af Worms Forfatter-Lexikon udkom 1784; Thorkelin rejste 1786 til England, Skotland og Irland, og der var saaledes forbundet Vanskeligheder med denne Bogs Udgivelse. Den yngre *J. Olafsen* skrev Fortalen og forfattede Sagregistret⁵⁰.

Ved at foranstalte Udgivelsen af disse Værker kan det synes, som om Suhm gik i Vejen for den Arna-Magnæanske Stiftelse, der jo havde det som en af sine Opgaver, at foranstalte Udgaver af den oldislandske Literatur efter de Haandskrifter, som Stiftelsen ejede. Men det kan dog ikke have været Tilfældet. Thi da Kongen efter et Forslag, som *Luxdorph* indgav — han daterede det fra sit Lyststed i Nærum den 21. Maj 1771 — oprettede Kommissionen for dette Legat, kom den til at bestaa af *Luxdorph*, *Suhm*, *Langebek*, *Jon Erichsen*

og de to Eforer, og Suhm var altsaa med at lede de videnskabelige Foretagender, som Kommissionen strax satte i Værk: 1773 udkom »*Kristni Saga*,« 1775 »*Gunlaug Ormstungasaga*,« 1778 »*Hungrvaka*,« hvorefter der indtraadte en Standsning. Det var Meningen, at »*Grettis Saga*« skulde udgives, men Kommissionen havde ikke Raad til at afholde Udgifterne hertil, og saa traadte dens Medlem Suhm til: han lod, allerede 1781, paa sin Bekostning Texten forberede, Oversættelsen og Anmærkninger tilføje ved *Gudmund Petersen* og *Gudmund Magnussen*⁵¹, og lod den islandske Tegner, *Sæmund Magnussen Holm*, gjøre en Tegning, fremstillende den gamle, islandske Hestekamp, der skulde stikkes i Kobber; Kommissionen paa-tog sig at lade Udgaven fuldføre ved den Arna-Magnæanske Stipendiær, *J. Johnsonius*, men Udgaven kom aldrig. Først i Aaret 1859 blev denne Saga udgivet for »Det nordiske Literatur-samfund« af en *G. Magnusson* og *G. Thordarson*.

I Aaret 1786 udkom »*Diplomatarium Arna-Magnæanum*« ved *G. J. Thorkelin*. Det var Kommissionen, som udgav dette Værk, men det var Suhm, som bekostede de 17 Tavler med Sigil-Afbildninger efter *S. Abildgaards* Tegninger i Gehejme-arkivet.

Thorkelin sendte Suhm et meget smukt Exemplar af dette Værk og skrev foran i det en Hilsen til ham, indledet med disse Ord*:

Dignum laude virum Musa vetat mori.

Coelo Musa beat: Sic Jovis interest

Optatis epulis impiger Suhmius.

Hor. Lib. III. Od. IIX.

Suhm anmeldte det Arna-Magnæanske *Diplomatarium* i det kritiske Tidsskrift »*Lærde Efterretninger*,« og det er den eneste Anmeldelse fra hans Haand, som er fremkommet der⁵².

Det følgende Aar, 1787, udkom fra Kommissionen første Del af *Sæmunds Edda*, hvorefter der atter indtraadte en Standsning i dens Udgiver-Virksomhed, uden at den dog var helt uvirksom. Og det var atter Suhm, som hjalp: ved hans Understøttelse begyndte man 1791 paa Trykningen af to Værker. Det

* Dette Exemplar bevares i det store kongelige Bibliothek.

ene Værk var »*Nials Saga*,« i latinsk Oversættelse med Glossar ved *J. Johnsonius*, som næsten var færdig, da *Johnsonius* i Aaret 1796 gik som Sysselmand til Island, men først udkom 1809, over 800 Sider stor, med en Tavle, og med Fortale af *S. T. Thorlacius*. Det andet Værk var en Samling af *islandske Annaler* med Oversættelse af Brødrene *Thorarensen*, *Liliedahl* og tilsidst af *Stephan Bjørnsen*, under Ledelse af *Abraham Kall*; ogsaa dette Værk kom under Pressen 1791; men det udkom aldrig. Annalerne saae først *Dagens Lys* 1847, og bedre 1888 ved *Gustav Storm*. Sidst skal nævnes »*Eigils Saga*,« som udkom 1809. Til denne Saga havde *Suhm* bekostet Textens Kollation og den latinske Oversættelse ved *G. Magnussen*, og han havde i 1782 haabet, at den kunde udkomme; men af Aarsager, som nu ikke kjendes, standsede Trykningen med det 69. Ark; Kommissionen købte hele Oplaget paa Auktionen efter *Suhm* og lod *Thorkelin* udgive Sagaen, men uden Registre og uden Glossar, som den ikke ævnede at betale. Paa Titelbladet af Bogen, som indeholder over 700 Sider og en Tavle, staar der, at den er udgiven »*Sumtibus Petri Frederici Suhm et Legati Arna Magnæani**.«

Den Arna-Magnæanske Kommission havde ikke faa Vanskeligheder, for paa en tilfredsstillende Maade at røgte det Hvery, som hvilede paa den⁵³. Der var pekuniære Vanskeligheder; thi Legatets Kapital var vel ved Aaret 1774 voxet til en Sum af 16,585 Rdl., men af Renterne skulde Sekretæren og Stipendiarerne honoreres, det vil sige, der var faste aarlige Udgifter, som skulde udredes af dem. Saa skulde der betales Honorarer til dem, som paatog sig at udføre det videnskabelige og literære Arbejde, der var forbundet med Udgivelsen af Værkerne, endelig kom Udgifterne til Papir, Tryk, Tavler, Indbinding. Vanskeligheder af en hel anden Natur fremkom derved, at der ikke altid var brugbare Kræfter, hvem det kunde overdrages at besørge Værkernes Udgivelse**. Denne sidste Vanske-

* Naar den Arna-Magnæanske Stiftelses Titelvignet findes aftrykt paa Titelbladene i et Par af de Udgaver, som *Suhm* har bekostet, betyder det sikkert kun, at de Haandskrifter, som ligge til Grund for Udgaverne, ejes af Stiftelsen.

** *Suhm* omtaler i den første Tome af sin »*Historie af Danmark*,« S. 76, Anm. a., at »*Kormaks Saga* kan om nogen Tid ventes udgivet af den Magnæanske Kommission.« Dette blev sagt i Aaret 1782, men Udgaven kom først 1832. Der ligger et halvt Hundrede Aar imellem.

lighed var ogsaa den Hjælper underkastet, som saa opoffrende traadte til, for at fremme Arbejderne. Men hvad det Pekuniære angik, der stod Suhm uden at være bundet til andet, end hvad han selv tyktes at være rigtigt og hvad han havde Lyst til, og her skaanede han sig ikke. Suhm er derfor kommet til at fylde saa smukt ud i de Decennier, da der endelig blev taget fat med Kraft paa at bringe Islands gamle Literatur frem for Verden paa en værdig Maade. Det blev ogsaa 1786 sagt offentlig af *Jon Erichsen*, i hans Biografi af Thormod Torvesen⁵⁴, at Suhm i denne Henseende havde gjort sig fortjent: »Hr. Kammerherre Suhm vedligeholdte fremfor alle Private Smagen for denne Del af vor [o. den islandske] Literatur, indtil denne Dag, da den ved hans mageløse Opmuntringer til de Studerende blomstrer saaledes hos os, som den aldrig før har gjort.« Det lyder maaske noget stærkt, men det er dog kun den rene Sandhed, at den Arna-Magnæanske Stiftelse ikke tilfulde dengang havde kunnet udrette, hvad den udrettede, uden at have en Mand som Suhm til Medhjælper, og da han ikke var mere, saa fik Stiftelsen 1811 Hjælp til dets videnskabelige Arbejder hos Landets Konge, der allerede 1774 pekuniært støttede Kommissionens første Skriver (o. Sekretær).

Forinden dette Æmne, Suhms Forhold til den islandske Literatur, forlades, er der to Notitser at tilføje. Den ene er følgende Bemærkning af Suhm om de latinske Oversættelser, som ere føjede til de forskjellige Udgaver: »Dette maa jeg engang for alle sige om de latinske Versioner, at da saavel jeg som Kommissionen lade dem besørge saa bogstavelige som muligt, saa kunne de just derved vel meget tjene Fremmede til at lære det Islandske Sprog, men ingenlunde oplyse dem, der alene standses ved dem, i bemeldte Sprogs Rigdom, Fynd, Korthed, Naturlighed, udi hvilke Ting det langt overgaar vore nu levende danske og svenske Sprog, og som for Sprogenes Adskilligheds Skyld bliver saa vanskelig at overføre, endog i det latinske Sprog selv, naar man allermest beflittede sig paa at skrive godt Latin. Men hvor meget jeg end ophøjer det islandske Sprog, saa maa jeg dog ogsaa paa den anden Side tilstaa, at det i Blødhed, let Udtale og en vis jævn Flydenhed viger for vore nyere nordiske Sprog.«

Den anden Notits giver Oplysning om, hvor mange Exemplarer af disse Udgaver der ved Suhms Død vare usolgte.

I November 1800 blev nemlig første Afdeling af Suhms Mønt-samling solgt ved Auktion, og der blev, da Mønterne vare solgte, holdt Auktion over Restoplagerne af de islandske Bøger, nemlig:

Landnámabók, 1774	5	Expl.	Skrivpapir,		
Orkneyinga Saga, 1780	53	—	—	6	Expl. Trykpapir.
Rymbegla, 1780	53	—	—	6	—
Hervarar Saga, 1785	96	—	—		
Viga Glums Saga, 1786	121	—	—	29	—
Eyrbyggja Saga, 1787	114	—	—	5	—

Endnu skal nævnes, at Suhm ogsaa lod *Jonæus* paa Latin oversætte »*Sturlunga Saga*,« dog vel til Brug for en fremtidig Udgave af denne vigtige Saga. En Udgave af »*Sturlunga Saga*« kom dog først 1817—20, udgiven af det islandske Literaturselskab, men uden Oversættelse.

Et Værk, hvis Indhold gaar i en Retning, der er noget forskjellig fra den, de islandske Skrifter tilhører, udkom 1787 med Titel: »*Symbolæ ad Literaturam Teutonicam antiqviolem ex codicibus manu exaratis, qui Havnæ asservantur, editæ.*« Derefter følger: »*Sumtibus Petri Friderici Suhm.*« 4°. XXXX og 479 Sider. De Stykker paa Oldtydsk eller paa Angelsaxisk, som ere udgivne i denne Bog, ere hentede fra forskjellige Samlinger, især fra Universitets-Bibliotheket og det store kongelige Bibliothek, hvortil de ere komne fra Rostgaards Bibliothek gennem det Danneskjoldske; Rostgaard havde bragt dem i Afskrift hjem med sig fra England næsten for et Aarhundrede siden. Bogen skulde være udgivet helt af *Bertel Christian Sandvig*, men han døde den 12. Marts 1786, og Udgivelsen blev saa tilendebragt af Magister *Rasmus Nyerup*, Amanuensis ved det store kongelige Bibliothek, der har underskrevet Fortalen. I denne er der givet Oplysning om de udgivne Stykkers Karakter og hvorfra de stamme. Men der er ogsaa meddelt en Biografi af Sandvig, og det er utvivlsomt Suhm, der har foranlediget, at den er kommen frem her, thi Sandvig havde længe staaet i Forhold til ham, og Suhm kunde næppe have ladet denne Lejlighed gaa forbi, uden at vise sin Erkjendtlighed mod ham, ved at lade hans Liv blive fortalt.

Sandvig var født 1752 i Kjøbenhavn, hvor hans Fader var Fiskebløder. Han blev Student 1768 fra Metropolitanskolen, og fik ved den Lejlighed et udmærket Testimonium fra Rektor *Laurids Lyche*. Han havde mange literære Interesser, baade æsthetiske, filologiske og historiske, og udmærkede sig som en fortræffelig Korrektør. Flere betydelige Værker havde han Del i, saaledes det 7. Bind af Pontoppidans »Danske Atlas;« han oversatte paa Dansk Krag's »Christian den Tredies Historie,« han udgav med Tillæg og Rettelser C. Liunges Oversættelse af T. Hofmans »Berømte danske Adelsmænd,« 1777—79, skrev 1776 paa Dansk en historisk, antikvarisk-topografisk Beskrivelse af Møen, og 1777 Peder Svaves Liv og Levnet. Imidlertid var han kommen i Forbindelse med Suhm, der bekostede Udgivelsen af Biografien af Peder Svave, og nu blev hans Beskytter*. Da Suhm i Aaret 1781 blev Forstander for »Det kongelige danske Selskab,« blev Sandvig antaget til at være Selskabets Sekretær, men der indtraadte nu det underlige Forhold, at Sekretæren syslede med Arbejder til første Bind af »Nye Danske Magazin,« som Selskabet skulde udgive, uden at blive honoreret af dette, medens han blev honoreret af Suhm for at udføre et Værk for ham⁵⁵.

Det Værk, som Suhm satte i Gang, bærer Titlen: »Samlinger til den Danske Historie;« det første Hefte har Aarstallet 1779. Fortalen hertil har Suhm underskrevet, og han gjør her Rede for den Plan, der skulde følges: Ved at lade afskrive Manuskripter i Arna-Magnæus's og Rostgaards Samlinger, som findes i Universitets-Bibliotheket paa Runde Taarn, var han truffet paa mange Stykker, som kunde tjene til Oplysning om Danmarks Historie og Geografi, hvilke fortjente, ved at udgives, at blive reddede fra Forglemmelse og Undergang; i hans egne Samlinger, der vare blevne forøgede ved Kjøb paa Auktionerne efter Langebek og Klevenfeldt, forefandt han mange lignende Stykker; hans egen Tid tillod ham ikke at besørge Udgivelsen, han saae sig da om efter en flittig, duelig og bekvem Mand dertil, og en saadan fandt han i *Bertel Christian Sandvig*. De Omkostninger, som han gjorde paa sine egne og paa islandske

* Da der ingen Anledning er til at dvæle udførligere ved Sandvigs Historie, skal her blot mindes om hans »Danske Sange af det ældste Tidsrum,« 1780, »Levninger af Middelalderens Digtetekunst,« 1780, »Sæmunds Edda oversat,« 1783—85. Han var Medudgiver af »Ny kritisk Tilskuer,« 1777—78.

Skrifter, tillod ham, ikke at tage sig Udgiften paa, som dette Værk vilde kræve, men »den brave og patriotisk sindede« Madam *Godiche* kom ham til Hjælp. Suhm havde det faste Haab, at hans Landsmænd ikke af Mangel paa Afsættelse vilde lade dette Værk »forgaa,« da det er meget nødvendigt, eftersom Justitsraad *Schlegel* ikke synes at ville fortsætte sine priselige Samlinger*, og det har lange Udsigter med at faa det Danske Magazin igjen i Drift. Der vil i dette Værk ikke blive optaget Afhandlinger af ham selv, men kun andres, enten helt eller forkortede, og der vil blive sørget for, at der ikke gjøres Indgreb i det store diplomatiske Værk, som Gram, Langebek og Schøning have arbejdet paa, eller i *Scriptores-Værket*; denne Samling vil mest holde sig til de Oldenborgske Kongers Tider. Suhm har fattet Tanken til Værket, han har truffet Valget af Stykkerne, taget Beslutning om Maaden, paa hvilken de skulde udgives, og gjennemlæst dem, men han overlader til Sandvig hele Æren for Udgivelsen. Det var først bestemt, at der ogsaa skulde optages Stykker over det norske Rige, men Suhm lod det bero hermed, »da en af vore største Lærde [o. *Gerhard Schøning*] agter at udgive en Samling af Skrifter Norge angaaende.« Heftet udkom »trykt i det kongelige Universitets Bogtrykkeri, paa A. H. Godiches Efterleverskes Forlag og Bekostning.«

Til hvert af de tre Hefter, som udgjøre et Bind, skrev Suhm en kort Fortale, i hvilken han gav en Meddelelse om Hefkets Indhold. Allerede i Fortalen til første Binds tredje Hefte maatte han, til sin Beklagelse, meddele, at »den brave Madame *Godiche* er død til megen Savn for dem, der elske nyttige Bøgers Befordring.« Dette Hefte udkom 1780, »trykt paa *Godiches* Arvingers Forlag og Bekostning.« Foretagendet blev dog ikke afbrudt, thi *Gyldendal* overtog Forlaget, og i Fortalen til andet Binds første Hefte udtalte Suhm, at han haabede, at Publikum vilde understøtte ham »ved saa tilstrækkelig en Afsætning, at Samlingen formedelst Mangel deraf ej skulde ophøre, og fortjener denne stræbsomme, indsigtfulde og for vor Literatur nidkjære Mand al Opmuntring og Bifald.« *Schøning* var nu død, Suhm vilde derfor optage norske Stykker,

* *Joh. Heinr. Schlegels* »Sammlungen zur dänischen Geschichte, Münzkennntnis, Oeconomie und Sprache,« Kph., udkom med 2 Bind 1771—76.

og han begyndte da dette Hefte med et Udtog af »Den norske Sou,« og »M. Absalon Pedersens Norges Beskrivelse.«

Det sidste Hefte af disse Samlinger udkom 1784. Derefter indtraadte der en Standsning, for en Del begrundet i Sandvigs Død 1786, men Planen blev optaget paa ny, og fra 1792 udkom »Nye Samlinger til den Danske Historie,« »paa S. Poulsens Forlag,« trykt hos Universitets-Bogtrykker P. M. Høpfner. Udgivelsen var overdraget »den lærde og indsigtfulde Hr. Secretaire Nyerup,« og Suhm og Nyerup fortsatte nu disse »Nye Samlinger,« indtil de bleve afsluttede 1795 med det fjerde Bind.

Disse sex Bind af de Suhmske Samlinger til den danske — og norske — Historie indeholde en stor Mængde Bidrag, som ere blevne benyttede af alle, der i den følgende Tid have beskæftiget sig med de to forenede Landes Historie; de regnes med blandt Kildeskrifterne til denne, og de indtage en smuk Plads i den anselige Række af de lignende Samlinger, som begyndte 1738 med »Dänische Bibliothek,« og som have fundet Fortsættelser indtil de nyeste Tider baade i Danmark og i Norge. I de Suhmske Samlinger er der lagt Vægt paa, at de kun skulde indeholde Materiale til historisk Forskning, ikke tillige Behandlinger af Materialet i Form af Afhandlinger. Nogle af Bidragene ere i nyere Tider blevne bedre udgivne; de fleste have ingen Afløsere faaet. Et af Bidragene, Christiern den Andens Forordninger, har maaske givet Anledning til Udgivelsen af Kancelliets Breve, som i det følgende Aarhundrede er bleven sat i Gang af det kongelige danske Selskab i dets »Danske Magazin,« og er bleven fortsat af det danske Rigsarkiv.

VIII.

1752—1798 (1828). Suhms Arbejder til Danmarks Historie. Forberedende Studier. Afhandling om »de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle danske og norske Historie,« 1763. »Forsøg til et Udkast af en Historie over Folkenes Oprindelse i Almindelighed,« 1769. »Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse,« 1770. »Om Odin og den hedniske Gudelære og Gudstjeneste udi

Norden,« 1771. »Historie om de fra Norden udvandrede Folk,« 1.—2. Bd., 1772—1773. »Kritisk Historie af Danmark,« 1.—4. Bd., 1774—81, Genealogiske Tabeller hertil, 1779. »Historie af Danmark,« 1—14, 1782—1798(—1828). Forskjellige ethnografisk-historiske Afhandlinger, 1766—1793. — Suhm bliver udnævnt til kongelig Historiograf, 1787. Nyerups Lykønskningsskrift til Suhm i denne Anledning.

Idet de »Suhmske Samlinger« ere blevne omtalte, er Suhms Biografi naaet hen til faae Aar før hans Død. Samlingerne komme til at danne Overgangen til at skildre Suhms egne Arbejder i den danske Historie; men, for at kunne give en Skildring af dem i deres Sammenhæng, bliver det nødvendigt at gaa mange Aar tilbage, saa langt tilbage som til Aaret 1752.

Af et Brev, som *Luxdorph* i September 1752 skrev til Suhm i Trondhjem⁵⁶, faar man at vide, at Suhm dengang var ivrig beskæftiget med at læse Middelalderens historiske Forfattere, og at *Luxdorph* var noget misundelig over ikke at have *Schøning* i sin Nærhed til at hjælpe ham frem igjennem »*Niala-saga*, *Landnamasaga*, *Sturlungasaga* etc.« I sit Svar siger Suhm, at han ikke kan undvære *Schøning*, som lærer ham Islandsk; han fortæller, at han »næsten et halvt Aar har vandret om i de tørre Lande af de tyske, midlere Skribenter, men at han nu, for at forfriske sig, har taget fat paa at gjennemlæse *Dio Cassius's* romerske Historie. Af Breve, som *Langebek* skrev til Suhm i Oktober og December 1752, erfares, at alle tre: *Langebek*, *Schøning*, Suhm, vare travlt optagne af at gjennemlæse og at excerptere Middelalderens Forfattere, for fra dem at hente Bidrag til Oplysning om og Behandling af »vor nordiske Historie,« og i et Brev, skrevet i Februar 1753, udtaler *Langebek* sin Forundring over Suhms »overmaade store Flittighed og forfærdelige Læsning.«

Det første Resultat af disse Suhms Studier, som kom til at foreligge for Verden, var Skildringen af de tre Konger: Knud den Store, Svend Estridsen og Erik Ejegod, som udgjør en Del af det sammen med *Schøning* i Aaret 1757 udgivne Skrift »Forbedringer i den gamle danske og norske Historie.«

Endnu før denne Bog udkom, skrev Suhm den 15. Oktober 1757 et længere Brev til *Langebek*, som indeholder noget

af et Program for Suhms Arbejder i den danske Historie, og som derfor maa, idetmindste for en stor Del, meddeles her*.

Angaaende de Poster i Kong Knud, som kjære Ven med sidste Brev skrev om, og mente at maatte forandres, da haver jeg derom tilskrevet Dass. Efterat jeg efter 15 Maaneders Arbejd haver tilendebragt en Sag, som jeg ofte, imedens jeg arbejdede derpaa, fortrød at have begyndt paa, for den Tid, som den borttog mig fra vor Historie, saa haver jeg nu endelig ganske nedgravet mig i vor gamle Historie. Men jeg formærker nu, at det vil blive umuligt, at bringe noget Godt tilveje i vor Historie, førend jeg først haver formeret mig en nogenlunde sikker Chronologi, Genealogi og Geographi over Danmarks Tilstand baade i de hedenske og i de katolske Tider. Herpaa ønsker jeg nu at arbejde, før jeg tager fat paa Historien selv, og at udgive hvert for sig, ligesom jeg dermed kan blive færdig, hvormed vel endel Aar ville bortgaa, paa det Historien selv siden kan blive desto renere og friere for kritiske Undersøgninger. Dog tænker jeg i alt mit Arbejde ej at gaa videre end til Christophori Bavari Død, hvilken Tid vel dog vil borttage min ganske Alder, saafremt den skal gjøres til Gavns, som mit Forsæt er, og intet udgives, før det er saa fuldstændigt, som det er muligt at kunne blive. Skulde kjære Ven enten have under Arbejd, eller og tænke at udarbejde noget af forommeldte tre Stykker, da er det langt fra, at jeg ved mit Arbejd vil hindre Hans, men da skal alle mine Excerpta i den Sag være til Hans Tjeneste, som jeg igjen formoder, at Han og tjener mig med, saafremt Han ej agter at befatte sig dermed . . . Jeg haver nu formeret mig en Optegnelse efter de diverse Riger over alle de Slags historiske Bøger, som henhøre til mit Anslag, og som endnu fattes mig i min Samling; deres Tal er 1800 Volumina og deriblandt endel meget rare. Nogle haver jeg vel igjennemgaaet og nogenlunde excerperet, men den største Del staar endda tilbage, og med de excerpterte haver det endda ej den rette Art, naar man ej selv ejer Bøgerne. Inden jeg nu faar disse igjennemlæst, igjennemgaaet, excerperet og overvejet, saa vil en temmelig Tid bortgaa; og det værste er endda, at jeg ej strax haver dem, da de bedre i Orden kunde igjennemlæses; og førend jeg har bragt disse til Ende, hverken kan eller vil jeg give noget ud. Gud give, at vi ikkun havde idetmindste den første

* Nyerup har udgivet dette Brev, og dateret det den 3. December, hvilket er urigtigt. Langebeks Svar er dateret fra denne Dag, og det henviser til Suhms Brev af 15. Oktober. Suhms originale Brev er ikke bevaret.

Tome af det diplomatiske Værk, saa hastede det ej saa meget med det danske Lexikon*. Imidlertid længes jeg meget efter Kong Valdemars Jordebog. Rektor Schönning arbejder nu af al Magt paa Harald Haardraade etc.

Der lyser ikke saa lidt Mismod ud af dette Brev; det seer ud som om Suhm er ved at tro, at det er en for stor Opgave, han har stillet sig: at skrive en Danmarks-Historie, som skal gaa fra den ældste Tid til Christopher af Bajerns Død, og at han næppe vil kunne løse den. *Langebek* blev helt bevæget, da han havde læst Brevet, og han søgte at berolige sin Ven, om han end i sit Svar maatte indrømme, at de menneskelige Evner ikke strække til, til helt at naa det, som nærmest maa siges at være uopnaeligt. Han skriver til Suhm den 3. December 1757:

Herr *Elats* Raaden har derudi Ret, at man ikke kan gjøre noget retskaffet i Historien, uden man har for sig en sikker *Chronologi*, *Genealogi* og *Geographi*, men hvor finde vi disse, og hvor faa vi Levetid fra til at udarbejde dem udi? Vil vi bide efter at faae og igjennemlæse de 1800 *Volumina*, som os fattes, bliver der aldrig noget af, og meget mindre, om vi vil vente efter at alle de gamle Historier, som endnu ligge skjulte i Bibliotheker, og alle de *Diplomata*, som endnu findes i vores og alle vore Naboers *Archiver*, skal først komme for Lyset. Og førend alt dette foregaar, kan ingen fuldstændig Historie skrives, og den kan endda med alt dette blive ufuldkommen nok. Jeg blev hel bekymret, da jeg læste *Elats* Raadens Forsæt i dette Henseende, og sluttede, at det var det samme paa anden Dansk, som Han aldrig vilde lade trykke noget mere. Dette Christelige Forsæt har *Arnas Magnæus* og flere af vore brave Mænd havt, som kunde gjøre Noget, at de ikke vilde lade Noget udkomme, før det var fuldstændigt, og derfor har vi nu saa godt som Intet for de store Ting, vi har lovet os fra dem. Naar man gjør sig al den Umag, som mulig er, holder jeg for, man gjør bedst at tjene *publico* med det, man veed og har *observeret* (jeg mener her ikke hvad usselt og almindeligt er); bliver det da ikke saa fuldkomment, saa har man dog gjort Noget, og, om ikke Andet, saa givet dennem Lettelse og Vejledning, som komme efter os, og finde flere Hjælpe Midler for sig end vi har fundet.

* *Langebek* havde Kongens Befaling om at gjøre *Frederik Rostgaards* danske Ordbog færdig.

Benjamin Dass havde modtaget et Brev fra Suhm, som indeholdt lignende Beklagelser som dem, Suhm havde udtalt for Langebek, og Dass tog sig for, den næste Gang han skrev til Suhm, at hjælpe denne over Vanskelighederne. I Brevet, dateret den 10. December 1757, siger han:

Men nu kommer jeg til en Post, hvori jeg ej med min Hr. Etatsraad kan være enig. Jeg har saavel af hans gunstige Skrivelse til mig, som til Hr. Justitsraad Langebek, fornummet Deres store Dessen i det historiske Studio, førend De vil give noget mere i Trykken. Men naar de 1800 Vol. først skal igjennemgaas, og udpilles deraf, hvad som paa nogen Maade kan henføres til den gamle danske Historie, er jeg meget bange, at vi aldrig faae noget mere at se fra Hr. Etatsraadens Haand i den Materie; hvorfor jeg ej andet kan end paa Publici Vegne solennissime protestere imod saadant Anlæg. Jeg slutter, at iblandt de 1800 Vol. ere regnede de fleste Rigers *Historiæ specialissimæ*. Men hvor meget skal man deri finde til Oplysning i den gamle Historie? Maaske ikke 100 Loca af saa mange Volumina, og samme tildels af ringe Betydning. Jeg tilstaar, at naar man endelig vilde igjennemgaa den hele danske Historie fra først til sidst, en saadan vidtløftig Læsning kunde i visse Maader anses nødvendig; men til saadant Arbejde udkræves jo mere end een Mands Alder? Jeg skulde derfor, med min Herres Tilladelse, mene, at det var bedst at fortfare som nu er begyndt, med at udgive efterhaanden stykkevis visse Kongers Historier, som min Herre har samlet mest Oplysning til, og ej at bie, indtil Alting kan blive saa nøjagtig komplet, som maaske dog aldrig bliver muligt i saa gamle og mørke Historier. Man maa ogsaa lade Efterkommerne faae noget at arbejde i, og ikke stræbe efter at bygge Rom paa engang. Min Herre erindrer selv, at Han i de Pjecer, som nu ere trykte, paa flere end et Sted har lovet Publico flere Afhandlinger i den gamle danske Historie; men naar skal de komme for Lyset, hvis De først vil have et saa vidtløftigt Anlæg fuldført? Jeg er ganske forsikret paa, at alle skjønssomme Læsere ville af de nu trykte Afhandlinger dømme min Hr. Etatsraad at være i fuldkommen Stand til at give os flere saadanne Stykker; og hvorfor skal der da tages saa lang Opsættelse for at opnaa den yderste Fuldkommenhed, som dog ikke bliver muligt? Jeg skriver dette til en Patron og Ven, som jeg er forvisset om, ej ilde optager mit velmente Raad, om Han end skulde finde samme ej at være antageligt. Jeg laster aldeles ikke, at man endog i historiske Ting beflitter sig paa al mulig Exactitude; men jeg tror og, at man kan

gjøre for meget deraf, og at dette har været Aarsagen, at saa mange store og kyndige Mænd har skrevet saa lidet, da de dog har været istand til at skrive mere.

Det var ganske naturligt, at Suhm gjorde sig Regnskab for hvad det var for et Arbejde, han stod i Begreb med at indlade sig paa, at han ligesom for en Tid gjorde Holdt, førend han med al sin Kraft kastede sig over det, og overvejede, om han ogsaa havde Styrke nok til at udføre Arbejdet i sin Helhed. Han var, dengang han skrev det ovenfor citerede Brev til Langebek, endnu ikke 30 Aar gammel, altsaa endnu en ung Mand, og det var da rigtigt, at han henvendte sig til sine ældre, mere erfarne, mere modne Venner, som Langebek og Dass, for at høre deres Mening om Sagen, — med Schøning har Suhm vist havt mangan Diskussion om den. De Svar, som han fik fra sine Venner i Kjøbenhavn, have uden Tvivl virket beroligende paa ham; der høres ikke mere Noget fra ham om Ængstelse for, at han ikke skulde kunne løse Opgaven, og han har da vist strax, med Tillid til sig selv, givet sig til at arbejde videre.

Man kan nok dristig sige, at ingen dansk Historiker har sat sig en saa stor Opgave som Suhm: at ville skrive Danmarks Historie fra den ældste Tid til den Oldenborgske Kongestammes Thronbestigelse, skrive den i et saadant Omfang, som han havde foresat sig, og i Løbet af fyrretyve Aar uaf-ladelig at beskæftige sig med Opgaven, saa at han ved sit Livs Slutning selv havde udgivet 16 Bind og efterlod Manuskript til andre 8 Bind. Thi denne Danmarks Historie blev hans Hovedværk; Alt det andet, som han skrev og udgav, maa kun betragtes som Parerga og som Tidsfordriv i Hviletimer eller ledige Timer. Suhms Danmarks-Historie vidner om en forbausende Arbejdskraft og en stor Evne til at koncentrere sig om et og samme Maal.

Suhm tog Sagen op som man siger »*ab ovo*.« Han begyndte med at klare sig det Spørgsmaal: hvilke Midler har jeg, hvilket Materiale skal jeg bruge, for at skrive min Danmarks Historie? Og dette første Spørgsmaal svarede han paa ved at forfatte en Afhandling, som han gav Titlen: »Tanker om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle Danske og Norske Historie.« Afhandlingen blev indsendt til

»Det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere,« hvor det blev oplæst i flere Møder, af hvilke det første blev afholdt den 10. Januar 1763. Den blev trykt i den niende Del af Selskabets Skrifter, som udkom 1765, og gaar her fra S. 1 til S. 50.

Suhm skrev denne Afhandling i Trondhjem og sendte den til Selskabet gennem *Benjamin Dass*, der i et Brev, dateret den 19. Februar 1763, fortæller ham lidt om den Modtagelse, Arbejdet fik⁵⁷. Han skriver: »Min Herres Afhandling om Vanskelighederne i den gamle danske og norske Historie har jeg ladet ved Mr. Johan Hammond renskrive, og deri gjort nogle faa Forandringer, fornemmelig i Henseende til Kritiken over vore danske Skribenter (den over Mallets Historie blev staaende), saa jeg haaber, at Ingen nu med Aarsag skal kunne støde sig. Der er i Selskabet blevet læst en Del deraf før Gehejmeraad Holsteins Død, og vil nu uden Tvivl fortføres dermed hos Gehejmeraad Thott, hvor Samlingerne skal begynde denne Uge. En Del have anseet Afhandlingen som det bedste og lærdeste historiske Skrift, man i lang Tid har havt at læse i Selskabet. Andre synes, at man har drevet Sagen for vidt, og at paa den Maade ingen kan understaa sig til at skrive i den gamle Historie. Men det er nok vore historiske Fuskere, som derved burde afskrækkes, og saadant var ønskeligt.«

Som et Prolegomenon til de omfattende historiske Arbejder, der fulgte efter, har denne Afhandling ikke liden Interesse, idet Suhm her giver sit videnskabelige Standpunkt tilkjende paa flere Punkter, og derfor skal der gives en Udsigt over dens Indhold samt af og til nogle mindre Stykker meddeles ordret.

At skrive Historien, siger Suhm, kan Enhver gjøre, som blot har Tid til at udarbejde den, naar »jeg ikkun saa løselig hen fortæller Bedrifterne, uden at skjømte om, enten jeg nøje følger Sandheden eller uddynter den med opdigtede Omstændigheder.« »Men naar alle Ting skal overvejes, undersøges, ingen Linie, intet Ord skrives uden største Varsomhed og Betænkning, ingen Sandhed forties, ingen Omstændighed tilsættes eller forandres, saa er det en anden Sag, saa udfordrer et historisk Værk, fornemmelig Historien af et helt Folk, et ganske Menneskes Alder.« Nogle Landes Historie er bleven udmærket

behandlet delvis, saaledes den Portugisiske, Spanske, Franske, Italienske, Engelske, Hollandske, og Arbejdet er derfor blevet lettet for dem, der vilde skrive Landenes almindelige Historie. Her staa de nordiske og østlige Lande meget tilbage, blandt Andet ogsaa af den Grund, at hine Lande have langt flere paalidelige Efterretninger end disse sidste, og at der i hine Lande er arbejdet godt i Genealogien, Chronologien, Geografien, »hos os derimod er i visse af disse Dele lidet, i nogle intet, og i andre igjen urigtig« arbejdet. »Om Dannemark og Norge tør jeg driste mig til at sige, at der endnu ej findes nogen god, almindelig Historie, og ligeledes ikkun faae gode historiske Efterretninger og Afhandlinger. Endskjøndt nu dette vel kan synes noget haardt og dristigt talt, saa mener jeg dog, at Enhver skal finde sig herom overbevist, naar han haver igjennemlæst nærværende Afhandling.«

»Der er fornemmelig tre Kilder, hvoraf et Lands Historie kan tages, 1. Sprogene, 2. Monumenter, og 3. Bøger og Skrifter.« Sprogene nævnes først, fordi det er gjennem Sproget, at man skal oplyse et Folks Herkomst, og det er ikke med det nuværende Sprog, men med det, som i ældre Tider har været brugt, at man skal arbejde. »Dette er en meget stor Vanskelighed i vor Historie; thi for det Første haver Ingen indtil denne Dag endnu undersøgt vort Folks Herkomst, og dets Slægtskab med andre angrændsende Folk af de gamle Sprog, hvilket bliver derfor det første Arbejde, som den maa foretage, der tænker fra Roden af grundigen at optage vor Historie, og at vide, hvorfra vort Folk er kommet, hvor det før haver boet, og fra hvilke gamle Folk det stammer.« Hertil kræves et umaadeligt Arbejde, der overstiger en enkelt Mands Kræfter, hvis han vil gaa til Bunds i disse Studier; men han maa have »Dictionairer og Grammairer af ethvert til dette Forehavende nødvendigt Sprog, paa det han derved kan blive i Stand til at sammenligne Sprogene, mærke deres Forskjæl og Overensstemmelse, og saa at sige forfærdige Sprogenes Genealogi. Dette er ej noget nyt Forslag, men allerede længe siden gjort af den udødelige *Leibnitz*, og tildels tænkt at sættes i Værk af den lærde *la Croze* i Berlin, og nogenlunde, skjøndt ej efter min Smag, begyndt at udføres af den lærde Svenske

Stiernhielm etc.* « Der følger nu, paa henimod 8 Blade, en Oversigt over alle de Sprog, som maa komme i Betragtning, med Angivelse af de bedste grammatikalske og lexikalske Behandlinger af dem.

Grændsen er dragen meget vid for de Sprog, der komme i Betragtning, thi alle de paa Suhms Tid kjendte orientalske ere bragte paa Bane: gamle Skribenter fortælle, at Othin er kommen fra Tanais eller Don, og derfor maa man være opmærksom paa de tartariske og skythiske Folkeslag, deres Sprog og deres Forbindelser. Phønicierne ere vigtige paa Grund af deres Kolonier. Det græske, latinske, oskiske Sprog, og det Sprog, som er en Ænigma for alle oprigtige Lærde, det hetru-riske, kunne ikke oplyse de danske Antikviteter, men maa dog kjendes for Bogstavernes Skyld.

Derefter gennemgaas det keltiske, baskiske, armoriske, kambriske og det irske Sprog, fremdeles de nordiske Sprog og det Tydske med alle Dialekter, nemlig det Frisiske — fra hvilket og det sachsiske Sprog, Hollandsk, stammer —, det Frankiske, det Sachsiske og det Angelsachsiske. Efter at have talt om det slavoniske Sprog med alle dets Dialekter, om Middelalderens Latin og Græsk, kommer Forfatteren endelig til de nordiske Sprog, og han begynder med at afvise Leibnitz's Mening, at Finnerne ere Nordens ældste Indvaanere; han antager herimod, at »Finner og deres Brødre, Lapper, Kvæner, Bjarmer, Samojeder, Ostjaker, Kareler, Estlænder, Livlænder, Kurlænder, Semigaller, Samogither, Litthauer og Preusser« ere Efterkommere af de gamle Massageter, »hvilke

* I Skriftet »*Miscellanea Berolinensia*,« som blev udgivet af det kgl. Videnskabernes Selskab i Berlin, har C. G. Leibnitz udgivet en lille Afhandling med Titel: »*Brevis designatio meditationum de originibus gentium, ductis potissimum ex indicio linguarum*,« (*Miscell. Berol. I., Berol. 1710, S. 1—16.*) I denne Afhandling, i hvilken det Sproglige er behandlet i Lighed med Suhms Sprogundersøgelser, hvilket vil sige, at det mest er tilsyneladende ydre Ligheder, som har været det Ledende, har Leibnitz søgt at vise Sammenhængen mellem Sprogene og disses Udvikling. Leibnitz har fremsat interessante Bemærkninger, f. Ex. at Finnerne ere beslægtede med Ungarerne. — *Mathurin Veyssière la Croze* var født i Nantes 1661 og døde som Bibliothekar i Berlin 1739. — *Georg Stiernhielm*, d. 1672, der især har gjort sig bekjendt i den svenske Digttekunsts Historie, gav sig ogsaa af med sproglige Studier og udgav: *Ulphilas »cum præfatione de linguarum origine et Glossario, in quo Gothica Ulphile cum aliis ex hodiernis gothicis conferuntur. Holmiae 1671.*« 4°.

i de midlere Tiders Begyndelse og vare bekendte under Navn af Hunner og Avarer.« Forskjellige Meninger nævnes, som have været fremsatte om det Lappiske Sprog, og der gjøres opmærksom paa, at de Ligheder, man har villet finde imellem Lappisk og Norsk, komme af, at Norsk er trængt ind i Lappisk, men ikke omvendt.

De nordiske Sprog ere endnu saa lidt adskilte, at en Dansk, en Norsk, en Svensk ganske vel kan med nogen Agtsomhed forstaa hinanden. De Svenske kalde det fælles Hovedsprog Gothisk, men dette er lige saa fejlagtigt, som med Worm at kalde det Runisk, »hvilket er ganske urigtigt, saasom Bogstaverne af de Gamle vel kaldtes Runer, men aldrig Sproget det Runiske, og der heller aldrig haver været noget Folk til under Navn af Runer.« Det retteste er at kalde det det Islandske, hvilket Sprog er af den allerstørste Vigtighed for den nordiske Historie, »jeg tør vel sige, at intet gammelt Sprog, det Angel-Sachsiske og det egentlig saakaldte Lærde undtagne, kan herudi lignedes med det Islandske.« Dettes Literatur omtales kort. »Det var at ønske, at Nogen af *Diplomatibus* og vore gamle Love søgte at forfærdige et Glossarium over det Sprog, som i det 12te, 13de, 14de og 15de Sæculo haver været gængs i Norden, og som i adskillige Ord, helst nærmere vore Tider, er temmelig adskilt fra det egentlig saa kaldte Islandske. I Mangel heraf maa man idelig standse ved at læse vore gamle Love og Diplomata.« Et saadant tydsk Glossarium haves af *Haltaus*; *Luxdorph* har vist, hvor utilstrækkeligt *Ostersøns danske* er*. Herefter fortsætter *Suhm* paa følgende Maade:

Den gunstige Læser seer heraf, hvor meget der, for grundig at vide vor gamle Historie, og fornemmelig vore Nordiske Folks Herkomst, fattes alene i Henseende til Sprogene. Jeg vil nu ej tale om de Ting, som ingen menneskelig Flid kan erstatte, som fuldkomne Skythiske, Sarmatiske og Nordiske Lexica og Grammairer fra de ældste Tider af; men de Hjælpemidler, som endnu kunde

* *Chr. Gl. Haltaus*, f. 1702, d. 1758, Rektor ved Nicolai Skolen i Leipzig, er Forfatter til: »*Glossarium germanicum medii ævi*, ed. *Jh. G. Böhme*. 1—2. *Lips.* 1758.« Fol. — *Suhm* sigter til *Luxdorfs* Afhandling: »Rettelser og Forbedringer til *Ostersen Weyles Glossarium*« — 1641 — i VI. Bind af Vidensk. Selsk. Skrifter.

bringes til Veje, og ej ere bragte, hvor mange ere ej de alene, og hvor megen Ophold og Anstød forårsager det ej i saa vanskelige Undersøgninger? Thi os fattes Glossarier og Grammairer over fast alle Tatariske Folks Sprog, fornemmelig deres, som bebo Landene imellem den Kaspiske Sø og det sorte Hav, os fattes Glossarier over de gamle Skythiske og Sarmatiske Ord, som findes strødte hist og her hos de græske og latinske Skribenter, os fattes nøjagtig Kundskab om det gamle preussiske Sprog, Glossarium over Ordene i de Nordiske Sprog til det 15de Sæculum, et tilstrækkeligt Islandsk Lexicon, som endda af altsammen er det værste, og som uden Hexeri kunde tilvejebringes. Hvor nyttigt var det ej, at have et godt og grundigt Etymologicum over vore Nordiske Sprog? hvor finder man et Lexicon Harmonicum imellem de Europæiske og Asiatiske Sprog? og endelig, hvo haver indtil denne Tid ved Flid søgt ved Sprogene at oplyse vore Nordiske Indvaaneres Herkomst? Det er langt fra, at jeg tror mig at være i Stand til at udrette det sidste til gavn, allerhelst da mig mangle alle de forhen nævnte Subsidia, og endel af dem vilde blive umuligt for mig at udarbejde, og andre igjen altfor vidtløftige, og borttage mig saa megen Tid, at jeg aldrig kom til at tage fat paa Tingen selv, som er vore Nordiske Folks Herkomst, meget mindre paa det følgende af den Danske Historie, som jeg næst Guds Bistand haver sat mig for at udføre til den Stormægtigeste Oldenborgske Stammes Ankomst paa vor Danske Throne; men vilde blive herved nødsaget til bestandig at opholde mig med Hjælpemidlernes Udarbejdelse. Imidlertid haaber jeg dog at kunne maaske gjøre noget mere heri end mine Formænd i Dannemark; dels fordi jeg haver Tid til dette Forehavende, dels og Lejlighed til at forskaffe mig de fornødne Subsidia, og endelig nogen, endskjønt ringe Kundskab i en Del af de fornødenste Sprog. Af Bøger, saavidt jeg kan overkomme, stræber jeg at udfinde Sprogenes Genealogi; men at udarbejde et *Lexicon Harmonicum Lingvarum Asiæ & Europæ*, bliver ej een Mands, men hele lærde Selskabers forenede Kræfters Arbejde i et Sæculo. Men siden min Lyst og Attraa er til disse Ting, da agter jeg at gjøre hvad som staar i min Magt, og vil holde mig noksom belønnet for mit Arbejde, om jeg ikkun udfinder en eneste Sandhed i Historien om vort Folks Herkomst, ved Sprogene oplyst. Sandheden er efter mine Tanker saa smuk, saa ædel, det maa nu være en liden eller en stor Sandhed, at ingen Møje, ingen Bekostning er for stor for at finde denne rare Skat. Historien af Videnskaber og Kunster lærer os, at mange Sæcula have ofte havt Umage med at bringe i mange Ting Sandheden frem, og at som oftest de forrige Tidens

Vildfarelser have tjent til at opdage Sandheden for de efterfølgende Slægter. I vanskelige Ting have vi ofte de Gamles Vildfarelser at takke for vore Opdagelser. Dersom jeg derfor skulde i mit forehavende Skrift rent vildfare, som jeg gjerne tilstaar let at kunde ske, saa vil jeg ikkun ønske, at mine Vildfarelser maa tjene til at bringe Eftertiden paa rigtigere Spor. Slig Tanke opmuntrer mig at blive ved i mit Forsæt.

»Monumenterne,« som Suhm derefter gaar over til at behandle, ere gamle Penge, gamle Inskriptioner, gamle Bygninger »og flere saadanne Ting.« Penge kjendtes ikke i de hedenske Tider, og det bliver da Inskriptionerne, som først behandles, det vil sige: det er Runeindskrifterne, som omtales. Suhm giver et Résumé af de Meninger, som ere fremsatte om Runernes Oprindelse, hvorom han selv har den Tro, at, da Venantius Fortunatus har kjendt Runerne i Frankrig, saa er det over dette Land, at de ere komne til Norden; men de ere komne til Frankrig fra Spanien, hvor der findes Penge med Runer; til Spanien maa de være komne fra Afrika ved karthaginisiske Kolonister, og følgelig ere de af phoenicisk Oprindelse. Man kunde ogsaa tænke sig, at de stamme fra de ældste Hebræer, thi der er megen Lighed imellem Runerne og de samaritanske Bogstaver. Derefter tales om de hetruriske Bogstaver, som vist stamme fra Phoenicierne, og om de i Sibirien fundne Indskrifter med Bogstaver, som ligne vore Runer*; der udtales den Tanke, at vore Forfædre i det 9.—11. Aarhundrede paa deres Søtog til Biarmeland, hvor Regnar Lodbrog skal have ladet sine Bedrifter udhugge med Bogstaver, have bragt Runerne til disse Lande; fra Permien ere de langs Dwina blevne bragte til Sibirien og i Tidens Løb ere de blevne forandrede.

Er der ingen Mønter fra den hedenske Tid, saa er der Mønter fra den kristne Tid, men de give ikke meget Udbytte

* En af de Mænd, som først fremdrog disse Indskrifter, var Svenskeren *Philip Johan Strahlenberg*, f. 1676, død 1747, som under et mangeaarigt Fangenskab i Sibirien benyttede Lejligheden til at foretage flere Rejser i dette Land, og paa dem opdagede Indskrifterne; disse tildrog sig megen Opmærksomhed hos de vesteuropæiske Lærde, og bleve studerede, med tvivlsomt Resultat. Til den Slags Indskrifter høre de mod Slutningen af det 19. Aarhundrede saa meget omtalte Orkhon Indskrifter, som Professor *Vilh. Thomsen* har læst.

for Historien; man maa dog beklage, at Ingen haver endnu vist Nyttens af Studiet af dem, ja ej engang til Gavns bekendtgjort en rigtig Samling af dem, stukne i Kobber. Og det var at ønske, at en lærd Mand vilde beskrive dem og undersøge deres Gehalt og Værdi. Saa er der de gamle Høje, ofte omkringsatte med Stene, der dels ere Gravhøje, dels Domsteder og Offerpladser. Og der er Urner med mange Slags Ting, der tjene til at oplyse Forfædrenes Skikke, Levemaade, Gudstjeneste o. L. »Faae Dele af vore Antikviteter ere bedre oplyste end just denne.« Hvad de »underjordiske Gange« angaar, da var det ønskeligt, at »de Steder flittig optegnedes, hvor saadanne Huler og Gange findes og de allerede fundne af kyndige Mænd undersøgtes.« Fremdeles er der Bygninger, med Ligstene og Inskriptioner. Her er meget at gjøre, thi de, som have skrevet om den Slags Ting, have ofte manglet Kritik og have ofte ikke selv seet de Ting, de have skrevet om. »Det var derfor at ønske, at Etatsraad Klevenfeldts længe forehavte *Monumenta Scanensia* og *Jutensia* maatte komme for Lyset til Fæderne-landets Zir og Berømmelse; thi fra ham kan man vente noget godt, saasom han er en Mand af Smag og Indsigt i disse Studeringer. Til vore Landsmænds Ære var det og at ønske, at den lærde og flittige Rektor Schøning i Trondhjem maatte komme nogenledes skadesløs fra hans med stor Flid udarbejdede Beskrivelse over Trondhjems Domkirke, som med stor Bekostning næsten fra Trykken er færdig. Samme Kirke er udi hele Norden det fornemste Monument og Antiquitet af medio Ævo. Skade er det og, at det Danske Magazin haver saa længe op-hørt*, hvor den ej mindre af sin grundige Lærdom end Modesti bekendte Jakob Langebek ofte smukt har oplyst *Monumenta medii Ævi*, særdeles Sigiller og Vaabener.« Til Monumenter maa ogsaa regnes hvad der findes løst i Jorden, f. Ex. Guldhornene, som Suhm ikke antager for at være danske, men at være komne fra England, endvidere græske og arabiske Mønter,

* *Klevenfeldt* opnaaede ikke at faa sine »Monumenta« udgivne. *Schønings* »Beskrivelse over Domkirken i Trondhjem« bærer Aarstallet 1762 og maa være udkommen i Tiden mellem Affattelsen af Suhms Afhandling og dens Fremlæggelse i Videnskabernes Selskab. — Af »Danske Magazin« udkom det 6. Bd. 1752, hvorefter dette Tidsskrift standsede og først 1794 blev fortsat med første Bind af »Nye Danske Magazin«, der udkom i Hefter, men først blev afsluttet 10 Aar efter at Trykningen af det var begyndt.

hel tynde Plader af Guld med Billeder*, hvilke Suhm mener ere komne til Norden over Rusland fra Grækenland, »Sværd, Spyd, Øxer, Knive og andet mere, hvilket altsammen burde af visse Antiquitæts Elskere, som saa at sige alene befatte sig med denne Del af Antiquitæterne, sammensøges, forklares og beskrives, til hvilket Forehavende *Museum Wormii* fornemmelig kunde tjene, endskjøndt det ellers mest har med *Naturalia* at gjøre.« Derefter fortsættes:

»Efterat vi saaledes have seet, at der i Dannemark og Norge ikkun findes faae Monumenter imod mange andre Europæiske Lande at regne, og at de faae endda dagligen forsømmes og til Side sættes, og fast alle ej endnu med tilbørlig Flid ere undersøgte, hvilket og ved hvert Skridt standser en Dansk og Norsk Historieskriver, der grundigen vil gaa til Værks, saa er det Tid, jeg vender mig til Skrifter, af hvilke i disse Landes Historier, som i alle andres, den største Hjælp skulde ventes, og som ofte just foraarsager den største Vanskelighed.« »Skrifterne ere først de gamle Bøger og Autores, der kunne kaldes *Autores classici* og *Fontes*, og de nye Bøger, der handle om gamle Sager. Saa nævnes de vigtigste af de gamle græske og romerske Forfattere samt Middelalderens fremmede Forfattere, og med Hensyn til disse henvises der i Almindelighed til de i andre Lande udkomne Samlinger. »Men her er det atter beklageligt, at vi ej have nogen Samling af vore *Scriptores*, som de fleste andre Europæiske Folk, hvoraf manges endog ere med Flid kollationerede med adskillige Manuskripter, og forsynede med herlige Noter. Dette er atter en Vanskelighed, som hart ad ved hvert Skridt opholder en varsom og oprigtig Dansk og Norsk Historieskriver.«

Derpaa bliver de nordiske Landes egen Middelalders Literatur gennemgaaet, og der lægges stor Vægt paa den islandske Literatur: »uden grundigen at forstaa det Islandske Sprog er det lige saa godt, at man ej tænker paa at skrive vor gamle Historie, efter hvilken Regel man altsaa let kan dømme de Mange, som i vore Tider have lagt Haand derpaa.« Men der maa gaaes kritisk til Værks, thi der er flere islandske Skrifter, som ere antagne for at være gamle, medens de i Virkeligheden

* 3. Brakteaterne.

ere meget nye*. Men ikke en tyvende Del af de islandske Skrifter ere komne for Lyset, det er derfor paa Tide, at man sørger for at faa dem udgivne, især de mange, som henligge i *Arnæ Magnæi* Bibliothek, dog dette maatte ske med Skjøn-somhed, ej alting udgives alene fordi det er gammelt, den gamle Text med behørig Flid, Nethed og Rigtighed trykkes, flere Manuskripter efterses, om de findes, og med Flid holdes mod hinanden, de bedste Læsemaader udvælges, betydelige *Variantes Lectiones* antegnes, gode Latinske Versioner forfærdiges til de udenlandske Lærdes Tjeneste, hvilke maatte være mere oprigtige end zirlige, men dog tydelige, og Anmærkninger tilføjes til at forklare rare Ord og Talemaader, oplyse mørke Steder, lægge Poeternes Kunst for Dagen, og korteligen, hvor det behøvedes, forklare og rette Skribenterne. Noterne maatte være paa Latin**. Dansk Version kunde man lade blive borte for at undgaa unødige Omkostninger. Med faae Ord: disse Skribenter burde saaledes udgives, at de ej behøvte paa ny at bekjendtgjøres, og at de kunde blive til fuldkommen Tjeneste for dem, der vilde skrive Historien. Med dem kunde man ogsaa gjøre en Begyndelse til en Samling af *Scriptores Rerum Danicarum*, hvilken vi fast alene af alle oplyste Folk endnu savne.«

Eddaerne nævnes, hvilke indeholde de ældste og paalideligste Efterretninger om Forfædrenes Gudstjeneste og Tro; men de trænge til bedre Udgaver. »Kjæmpe-Viserne« forkastes ganske som historisk Kilde, da de mest ere Efterligninger efter Italienske og Tydske. »Enhver skjøn som Læser kan lettelig heraf formærke, hvor liden Hjælp disse Kjæmpe-Viser kan gjøre i vor Historie, og hvor ilde det er, at saa brave Mænd som Wedel og Syv have anvendt saa megen Tid og Møje paa dem.«

Derefter fremdrages Lovene, saavel de større Landslove, Haandfæstninger, som Stadsretter, By-Privilegier. Men vi savne

* Skriftet »*Fundinn Noregr*« tillagde Suhm saavel som Schøning en høj Ælde og de benyttede det i deres Skrifter, idet de tilskrev det stor Betydning som historisk Kildeskrift. Det findes vel i Flatøbogen, der er skreven mod Slutningen af det fjortende Aarh., men Kritiken har nu berøvet det den Glorie, der var lagt om det i tidligere Tider.

** Det er tildels en saadan Udgivelsesmaade, som Suhm bragte i Anvendelse ved de Udgaver af den islandske Literatur, som han foranstaltede, og som ere omtalte ovenfor.

»et fuldkomment *Corpus Legum Antiquarum*.« »Saa længe det ej er udkommet, ej heller et fuldstændigt Lexicon over alle juridiske Ord, og langt mindre Historien ved Lovene oplyst, og Lovene igjen ved Historien, saa kan man tænke, hvad denne ene Del alene maa bryde en Dansk og Norsk Historie-skriver, der vil have Vished for sig, og ej, som saa mange andre, gaa i Blinde*.«

De næste »*Fontes*« ere Dokumenterne: Freds-Traktater, Forbund, Forskrivninger, Skjøder, Gavebreve, Epistler, Alt, hvad som kan regnes til Diplommatiken, og her fremhæves da Manglen af en Samling af alle disse Sager. »Vor uødelige Hans Gram haver med Flid sammensanket saadanne, for at give dem ud i eet Værk, hvilket nu bliver af vor lærde og flittige Langebek fortsat og formeret. Naar det engang kommer for Lyset, vil det tjene til at stoppe mange Huller i vor Historie, og blive til lige saa stor Ære for vor Norden som Rymers Samling** er for England.« Og her gjøres nu opmærksom paa, at Mabillons Værk *de re diplomatica**** ej uden Videre kan anvendes paa de nordiske Dokumenter, thi han havde til Grund kun lagt franske, italienske og nogle tyske Manuskripter. »I et andet Sprog maatte vel fastsættes andre Regler; og da de islandske Bogstaver ere anderledes end de latinske, saa seer og Skriften, Hænderne, Trækkene, Tegnene her meget anderledes ud end i Frankrig. En lang Øvelse og Læsning i vore islandske Manuskripter og latinske og danske Diplomata er derfor alene mægtig til at sætte Nogen i Stand til at kjende deres Alder og det Land, hvorudi de ere skrevne. Og saa længe Kritiken herudi ej er fastsat, saa indser vel enhver skjøn som Læser lettelig, hvor meget der endnu mangler os til vor Histories Oplysning, og hvor let endog den forsigtigste og flittigste Historieskriver kan fejle i mange Ting. Prøver af adskillige Manuskripter, baade latinske, danske og islandske,

* Den første Del af *Kofod Anchers* danske Lovhistorie udkom først 1769, altsaa efter at Suhm havde forfattet den Afhandling, som her er under Omtale.

** *Th. Rymers* »*Foedera, Conventiones, Literæ, Acta publica*« fra 1101 til nyeste Tid udkom første Gang fra 1704 til 1731 i 20 Bind i Folio.

*** *Dom Jean Mabillons* banebrydende Værk »*de re diplomatica*« udkom første Gang 1681 i Paris, Folio.

maatte og stikkes i Kobber, som det er skeet i Tydskland udi Walthers diplomatiske Lexikon*.
«

Som en Slags Dokumenter berøres Anders Sunesøns *Hexameron*, *Speculum regale*, *Petrus Legista*, Klosterhistorier, Absalons Testament o. L., og derefter nævnes i chronologisk Følge alle de nyere Historieskrivere med korte, kritiske Bemærkninger om deres Værd; baade de Forfattere, som have skrevet om hele Historien, og de, som have skrevet om enkelte Afsnit, givet topografiske Arbejder, behandlet Kirkehistorien, beskrevet »Landenes indvortes Indretning,« udgivet Bøger om den lærde Historie, om Ridder-Ordenerne, have behandlet Personalhistorien, især Adels Historie. »Udi Manuskript ligge endnu mange adelige Slægt-Registre og Vaaben-Bøger. Naar Etatsraad Klevenfelds Værk om vor Danske Adel engang kommer for Lyset, bliver vel denne Mangel næsten ophævet**.
« Hans Grams Afhandlinger nævnes, og der henvises til mindre Arbejder, som ere udgivne i lærde Selskabers Skrifter, i Tidskrifter o. L.

Til sidst dvæles ved de Pligter, som paahvile enhver Historieskriver, »nemlig Lyst og Frimodighed til at sige Sandhed, og Omhu for at føre en tydelig, flydende, kort og behagelig Stil,« og der henvises til Oldtidens og den nyere Tids bedste Forfattere i Historie. Men en retskaffen Historicus maa være vel dreven i Kritiken, have Kundskab i Filosofi og Geometri, have med Flid studeret Politiken og *Jus publicum* »og særdeles nøje give Agt paa de forrige og disse Tidens Menneskers Stats Videnskab.« Han maa være vel dreven i *Jus Naturæ* og i Moral, og han maa kjende den gamle og den nye Maade at føre Krig paa saavel til Lands som til Vands. »Men da Kommercen, Financerne, Manufakturerne, Videnskabernes Tilstand, Lovene, Kunsternes Fremvæxt, Religionens Beskaffenhed og mere saadant udgjøre den væsentligste, den nyttigste, den behageligste Del af Historien, saa maa han fremfor Alt aldeles ikke være uerfaren i disse Ting. Jeg veed vel, at om man efter alt dette vilde prøve endog de allerbedste Historieskrivere, skulde man finde adskilligt hos dem at mangle, saa og at den

* Joh. Ludolph Walther, Arkivsekretær i Zelle, d. 1752, udgav »*Lexicon diplomaticum*,« Gottingen 1745—46, 225 kobberstukne Tavler i Folio.

** Dette Værk udkom aldrig.

egentlig saa kaldte Historie fornemmeligst haver *Res gestas* til Øjemærke, og at de andre Parter gemenligst beskrives hver for sig; men jeg veed og, at Mangel paa Kundskab i nogen af disse Dele gjør, at den bedste Historie derfor haver sine Pletter, saasom alle Ting, alle Videnskaber, al Kundskab haver en nøje Forbindelse med hinanden, og det desuden er bedst at fordre det meste og det højeste, da den menneskelige Ufuldkommenhed dog af sig selv vel hindrer fra at naa det. Var det muligt, ønskede jeg og gjerne herved at afskrække de mange maadelige og smaa Gejster, der befatte sig med at skrive i denne ædle Videnskab, hvorved de kun bringe den i Foragt hos Ukyndige, som derfor anse Historiens baade Læsning og Skrivning for et Værk, der alene beror paa Hukommelsen, og i andre Maader ej gjøre Forskjæl mellem Romaner og Historier.«

Hermed slutter Afhandlingen⁵⁸. Det er med god Grund, at Suhm har betegnet denne med Ordet »Tanker;« thi han har derved antydet, at han ikke vilde give en skarpt afsluttet, videnskabelig, systematisk Behandling af de Æmner, han taler om, men vilde fremstille sine Meninger i en mere fri og løs Udvikling. Æmnerne ere da ogsaa behandlede meget forskjellig i Henseende til Udførlighed; thi det første Afsnit, om Sprogenes Genealogi, er blevet det største, uagtet det i saa mange Henseender var et af de sværeste at sige noget om. Hermed følger Uklarhed paa flere Punkter, hvilket f. Ex. kommer til Syne ved Suhms Omtale af det gothiske Sprog og Gotherne, om disse ere udgaaede fra Norden, om de stamme ned fra Kelterne, som Ihre mente, hvilket Suhm dog antager for at være urigtigt, Noget han senere vil komme tilbage til. Men dette Afsnit, som mere er behandlet fra et ethnografisk end fra et lingvistisk Standpunkt, vidner om de vidtløftige Studier, som Suhm allerede havde gjort, om hvor udførligt han vistnok vilde behandle de indledende Partier til Danmarks-Historien, og Afsnittet har Interesse som et af de første, men endnu meget svage, Forsøg i den danske Literatur paa at give en Udsigt over Sprogenes Sammenhæng. Hvor svært det har været for Suhm, at klare mange Vanskeligheder, faar man en Forestilling om, naar man læser, hvad han fortæller om Runernes Oprindelse. Han lod sig f. Ex. fange af de Bogstaver, som ligne Runer og som sees paa visse gamle, spanske Mønter.

han mente, i dem at finde et Led i Runernes Udvikling og Vandring, og optog ikke den Mening, som Gram, uden at kjende Sproget, havde udtalt*, at Bogstaverne Intet have med Runerne at gjøre, men at disse Skriftegn ere blevne brugte af Keltibererne, en Opfattelse, som den nyeste Tids Undersøgelser have vist er den rigtige⁵⁹.

Men nok saa vigtigt var det, at Suhm fremhævede, hvor umaadelig langt tilbage man stod i Danmark med Hensyn til at behandle det Materiale, paa hvilket Danmarks Historie, især i Middelalderen, skulde bygges op, og som, behandlet rigtigt, vilde ligesom skabe en ny Æra i den danske Historieforskning: Samlingen af *Scriptores Rerum Danicarum*, Samling af gode Udgaver af de islandske Skrifter, det diplomatiske Værk, Behandling af Diplomatiiken, Chronologien, Genealogien, Personalhistorien, Samling af Lovene, en Lovhistorie, Glossarer o. L.**. Noget af dette er kommet frem i Løbet af det næste Hundrede Aar, Noget er aldrig udkommet. Suhms Afhandling har her noget af hvad man nu kalder for »Suggestivt« ved sig, men det var med fuld Ret, at han, 1763, gjorde opmærksom paa, at Mangel paa alle saadanne Værker gjorde det til en af de allerstørste Vanskeligheder at skrive Danmarks Historie i den ældste og i den ældre Tid. Skulde en lignende Afhandling skrives mod Slutningen af det nittende Aarhundrede, vilde den tage sig meget forskjelligt ud fra Suhms, og den nyeste Tids Kritik vilde have meget at indvende imod adskilligt af, hvad han har sagt; men betragtet fra det Stand-

* Se *Grams* Afhandling »Om det i Aaret 1734 ved Møgeltonder fundne Guldhorn,« udgiven af *E. C. Werlauff*, i »Annaler for nordisk Oldkyndighed,« 1853, S. 177—80. Suhm har sikkert kjendt denne Afhandling.

** Det maa erindres, at der allerede i Aaret 1746 paa Prent var peget hen paa saadanne Værker, »som vore Efterkommere kan faae at see paa Tryk,« men det var skeet i en anden Sammenhæng og i en lille Pjece, som er bleven lagt tilside, snart efter at den var udkommen. Den Mand, der fremsatte Tanken herom, var *Jakob Langebek*, som benyttede Lejligheden til ganske kort at berøre den Sag i det Skrift, som han, uden at navngive sig, forfattede imod *Erik Pontoppidan*, og som har Titlen: »Selskabets Anmærkninger over et Brev, som nyligen er udgivet imod det Danske Magazin,« Kbh. 1746, S. 41. — Allerede ved Aaret 1742 findes det omtalt, at Professor *Bernh. Möllmann* havde en Udgave af de gamle danske og norske Love under Arbejde. *Chr. Molbech*, Det kgl. danske Vidensk. Selsk. Historie, Kbh. 1843, S. 11.

punkt, Videnskaben og Literaturen indtog ved Aaret 1763, maa det indrømmes, at Suhms Afhandling er omhyggeligt gennemtænkt og giver Vidnesbyrd om, at dens Forfatter havde en rigtig Forestilling om de Krav, som Historieforskningen stiller til Historiegranskeren og Historieskriveren⁶⁰.

Det kan ikke undre, om Nogen, efterat have hørt eller efterat have læst Suhms Afhandling opmærksom igjennem, er falden i Forundring ved at faa at vide, hvad der behøvedes, for at kunne skrive Danmarks Historie i Middelalderen, og hvor meget deraf endnu ganske manglede, og tvivlende har spurgt: »Hvorledes kan det blive muligt, at skrive denne Historie, før alle de mange Vanskeligheder ere fjærnedede, som Suhm saa rigtig har peget paa, og hvilken Mand eller hvilke Mænd ville være istand til blot at fuldføre nogle af alle de Arbejder, som, efter hvad der er vist, først maa sættes i Gang?« Den Mand, der ikke var ængstelig for, trods Vanskelighederne, at give sig til at skrive sit Fædrelands Historie i Middelalderen, var Peter Frederik Suhm. Spørger man, om han i Afhandlingen gav nogen Mening tilkjende om, hvad han selv ventede at kunne udrette, saa kan dertil svares, at han udtalte sig med Forsigtighed: han vilde ikke kunne løse Opgaven absolut, men Lyst til at give sig i Lag med den havde han; han troede, at han paa adskillige Punkter kunde komme videre, end man hidtil var kommen, og han tænkte sig, at selv, hvor han greb fejl, vilde hans Fejltagelser hjælpe Efterfølgerne til bedre at naa Sandheden. Han saae godt de store Vanskeligheder, der skulde overvindes, og saa forøgede han endda i sin oprigtige Iver disse Vanskeligheder ved den Maade, paa hvilken han greb Arbejdet an.

I sin indledende Afhandling havde han ikke fremstillet Planen eller en Skizze til Planen for, hvorledes han vilde løse Opgaven, men det er dog rimeligt, at han, da han gav det første Bind ud af sit Værk, var saa temmelig klar paa, hvorledes han vilde lægge dette an. Idet nu de forskjellige Skrifter skulle omtales, der gik forud for den egentlige Danmarks-historie, erindres om, at det ikke paa nogen Maade er muligt, at analysere disse Skrifter, da der dertil vilde fordres først mange Forstudier og dernæst megen Plads i denne Bog. Skrifterne ville blive omtalte i den Rækkefølge, i hvilken de ud-

kom; det vil blive omtalt, hvorledes Undersøgelserne ere fordelte, og, uden at der dvæles meget ved Resultaterne af dem, vil der blive givet Bidrag til Skrifternes Karakteristik og til Kritiken af dem i Almindelighed.

Idet Suhm vil skrive sit Lands Historie, opkaster han for sig allerførst det Spørgsmaal: hvilket er det Folk, som tidligst har beboet dette Land og har skabt dets Historie? Men før dette Spørgsmaal kan besvares, maa et andet rejses, dette nemlig: hvorfra ere Folkene overhovedet komne, hvor er deres Hjemstavn, og hvilke ere deres Vandringer, deres Flytninger? Besvarelsen af disse forskjellige Spørgsmaal, hvortil slutter sig en kritisk Undersøgelse af Danmarks Historie i Tiden fra Odin til Gorm den Gamle, sker i en Række Skrifter paa tilsammen 10 Bind, hvor hvert Skrift har sin egen Titel, medens det kun fra det andet Skrift i Rækken ved et Tal paa Foden af Arkene er givet tilkjende, at Værkerne udgjøre et Hele; dog er der ved Navneregisteret i det sidste Bind henvist til de foregaaende Bind ved disses Tal i Rækken, uden at deres Titler ere anførte, — en noget upraktisk Fremgangsmaade.

Det første Skrift har Titlen: »Forsøg til et Udkast af en Historie over Folkenes Oprindelse i Almindelighed, som en Indledning til de Nordiske Folks i Særdeleshed. Af P. F. Suhm. Kiøbenhavn, 1769*. Trykt hos Brødrene Johan Christian og Georg Christopher Berling. Og findes tilkiøbs i Mummens Boglade paa Børsen i No. 5.« Bogen er, som alle de følgende, i 4°; den bestaar af 6 Blade, 356 Sider, 1 Side Trykfejl.

Bogen begynder med en meget kort Fortale, i hvilken Suhm fremhæver de Forfattere, som han især har fulgt; han siger, at en Hoben af hvad han har sagt, »vel ikkun er grundet paa Slutninger, Rimeligheder og Formodninger, men om hvilke jeg dog smigrer mig med, at de ere bragte til mere Vished end forhen af nogen anden... saa at det er gaaet mig ligesom Dværgen, der, ved at staa paa Kæmpens Skuldre, saae længere end han.« Derefter følger en Fortegnelse over »de Bøger og Skribenter og deres Editioner, som i dette Værk an-

* Samme Aar udkom *G. Schønings* »Afhandling om de Norskes og andre nordiske Folks Oprindelse,« Sorøe 1769, og her siger Schønning, S. 15, Anm. h., at »Suhm har længe havt under Arbejde en Afhandling angaaende Folkenes Oprindelse, Vandringer, Udspredelse, Landenes Bebyggelse og deri skete Forandringer.«

føres,« ialt 256. Det er eget for disse Skrifter af Suhm, at der aldrig er givet en Fortegnelse over de forskjellige Afsnits Indhold, uagtet de have Overskrifter; derved gjøres det vanskeligt, at faa et Overblik over Gangen i Undersøgelsen, og der raades ikke Bod herpaa, ved at der er anført Marginalia ved alle Underafdelingerne. Kapitlernes Indhold i dette første Bind er følgende:

1. Regler og Sandheder, hvorpaa denne Historie skal bygges, 39 Paragrafer. 2. Almindelige Regler for at udfinde Folkenes Slægtskab, Oprindelse, og Udbredelse efter Sprogene, 12 Paragrafer. 3. Om Sems Afkom og de Folk, som derfra stamme, 13 Paragrafer. 4. Om Chams Afkom og de Folk, som derfra stamme, 10 Paragrafer. 5. Om Japhets Afkom og de Folk, som derfra stamme, 61 Paragrafer. 6. Om Gomer Japhets Søn, hans Afkom især, 11 Paragrafer.

Den anden Del har Titlen: »Om de Nordiske Folks ældste Oprindelse. Udkastet af Peter Friederich Suhm. Kiøbenhavn, 1770. Trykt hos Brødrene Johan Christian og Georg Christopher Berling. Og findes tilkiøbs i Mummens Boglade paa Børsen i Nr. 5.« 6 Blade, 320 Sider, 1 Side Trykfejl, 8 Sprogtabeller*.

I den korte Fortale siger Forfatteren, at han her behandler de nordiske Folks ældste Oprindelse indtil den yngste nordiske Odin, som levede omtrent 70 Aar før Christi Fødsel; han har ogsaa handlet om Cimbrer og Teutoner, skjøndt de ikke ere nordiske Folk, men have beboet nordiske Lande, samt om Franker og Saxer. »Hvor megen Umag jeg end haver gjort mig, saa har jeg dog ej kunnet bringe det altsammen til en historisk Vished. Imidlertid vil jeg dog haabe, at have undgaaet at fremføre noget Urimeligt, Umuligt eller sig selv Imodsigende; saa og vil jeg haabe, at det meste kan henføres til historiske Probabiliteter, og endel ansees for historiske Sandheder.« Derefter følger en Fortegnelse over Skrifter, som ere benyttede i denne Bog og som ikke ere anførte i den forrige, ialt 289. Indholdet er følgende:

* De to første Bind bære Stemplet: »*Imprimatur B. Möllmann.*«

Om de Nordiske Folks Udspring, og Nordens første Bebyggelse.

1. At de egentlige Nordiske Folk og ej Finnerne have først beboet Norden, 16 Paragrafer. 2. Igjennem hvilken Vej de Nordiske Folk ere komne til Norden, 28 Paragrafer. 3. Mange forhen og endnu boende Folk mellem det Caspiske Hav og den sorte Sø, saa og i Rusland have været og ere beslægtede med de Nordiske og med Finnerne, 17 Paragrafer. 4. Fra hvilken af Noe Sønner og Sønne-Sønner de Nordiske Folk formodentlig stamme, 10 Paragrafer. 5. Naar Norden er bleven bebygget, 7 Paragrafer. 6. Levemaaden og Tilstanden i Norden i de ældste Tider, 7 Paragrafer. 7. De ældste Navne paa Norden selv og paa Landskaber og Stæder i Norden, 8 Paragrafer. 8. Om Cimbrerne, 33 Paragrafer. 9. Om Nordens Indbyggere før Odins Ankomst eller før Christi Fødsel, 2 Paragrafer.

Den tredie Del har Titlen: »Om Odin og den Hedniske Gudelære og Gudstieneste udi Norden. Af Peter Friderich Suhm. Kiøbenhavn, 1771. Trykt og findes tilkiøbs hos Brødrene Berling. Saa og udi Mummens Boglade paa Børsen i No. 5.« 4 Blade, 382 Sider, 1 Side Trykfejl.

I den korte Fortale gjør Forfatteren opmærksom paa, at han ikke har kunnet inklade sig paa at sammenligne vore Fædres Theologi med Ægypternes, Phoenicernes, Chaldæernes, Indianernes, Druidernes og deres af Thibet, hvilket vilde gjort Værket meget større; dog har han talt om de med de nordiske beslægtede Tydske, »fordi jeg haster til den egentlige Historie.« Han bringer de lærde Mænd og Professores i Sorø, *Erichsen* og *Schøning*, sin Tak for den Hjælp, de har ydet ham ved Citationer, ogsaa tagne fra Manuskripter*. »Nogle kunne vel ogsaa synes, at jeg haver ej indrettet alting systematisk nok; men saadanne beder jeg at betænke, om det og haver været muligt, og om man ej let i saa mørke og vanskelige Ting, og i saa mange Systemata, som vore Fædre haver

* I »Suhmiana,« S. 295 ff., har Nyerup udgivet »*John Erichsens* Skrivelse til Suhm den 18. Oktober 1770,« og i et Forord siger han, at »med denne Skrivelse fulgte elleve tæt skrevne Blade, indeholdende Erichsens mange lærde Anmærkninger angaaende den nordiske Mythologi, som Suhm samtligen indlemmede i sit Værk om Odin. De Schoningske Anmærkninger og Betænkninger, som Suhm samme Tid indhentede, og som der ogsaa i bemeldte Værk er taget Hensyn paa, leveres her nogle af til Prøve.«

havt, kunde have paatvunget Læserne sine egne Meninger i Stedet for vore Forfædres; derfor have jeg ladet mig nøje med mere at fortælle end at undersøge.« Der følger en Fortegnelse over de Skrifter, som ere benyttede i denne Bog og ej ere anførte i de tvende forrige, ialt 118. Indholdet er følgende:

Første Bog. Om Odin. 1. Om Odin som en Gud, 19 Paragrafer. 2. Om Odin som et Menneske, 20 Paragrafer.

Anden Bog. Om Thor og Freyr. 1. Om Thor, 12 Paragrafer. 2. Om Freyr, 2 Paragrafer.

Tredie Bog. Om de andre Nordiske Guder og Gudinder. 1—2. Paragraf.

Fjerde Bog. Om det Øvrige af den Nordiske Gudelære og om deres Gudstjeneste, 12 og 18 Paragrafer.

Værket fortsættes ved en ny Undersøgelse i to Bind, den fjerde og femte Del, som have Titlen: »Historie om de fra Norden udvandrede Folk. Forfattet af Peter Friderich Suhm. I. Bind. Kiøbenhavn, 1772. II. Bind. Kiøbenhavn 1773. Trykt og findes tilkiøbs hos Brødrene Berling. Saa og udi Mumens Boglade paa Børsen i No. 5.«

Det første Bind bestaar af 3 Blade og 630 Sider. I Fortalen omtaler Forfatteren, at han alene har handlet om de Folk, der ere eller menes at være udvandrede fra Norden; han har samlet meget om alle de andre vandrende Folk, som ikke komme Danmark og Skandinavien ved, og dem vil han behandle andensteds. Han nævner som Forgængere *Mascou* og *Bünau**, og gjør Undskyldning for, at han i den forrige Del har oversat *Viscus* ved Galæble istedenfor ved Mistel, en Fejl, som »vor fortræffelige lærde Konference-Raad Lixdorff opdagede mig først, hvorføre jeg herved aflægger min offentlige Taksigelse til ham.« Indholdet er følgende:

* *Joh. Jak. Mascou*, f. 1689, d. 1761, juridisk Professor i Leipzig, udgav 1726 »Geschichte der Teutschen bis zu Anfang der fränkischen Monarchie,« og 1737, »Gesch. der Teutschen bis zu Abgang der Merowingischen Könige,« 1—2., 4°. — Greve *Heinrich von Bünau*, f. 1697, d. 1762, sachsisk Statsmand, skrev »Genäue und umständliche Teutsche Käyser- und Reichshistorie,« 1728—43, 4 Bd. i 4°. Disse Værker bleve epokegjørende i den tyske Historieskrivning baade paa Grund af Forskningens Methode og paa Grund af Fremstillingens Form.

Første Bog. Om Gotherne, 63 Paragrafer, med en Tavle: Genealogi og Chronologi af de Gothiske Konger og Prindsers, og fire Blade med Aftryk af et Dokument angaaende en Kirke i Ravenna, som er skrevet med gothiske Bogstaver og som falder imellem Aarene 494 og 540; Texten i dette Aftryk er skaaren i Træ.

Anden Bog. Om de Gothiske Folk. 1. Om Gepiderne, 6 Paragrafer. 2. Om Herulerne, 5 Paragrafer. 3. Om Hirri, 2 Paragrafer. 4. Om Scyrer, 3 Paragrafer. 5. Om Tuscilinger, 1 Paragraf. 6. Om Rugier, 3 Paragrafer. 7. Om Varner, 3 Paragrafer. 8. Om Vandaler, 7 Paragrafer. 9. Om Burgundier, 4 Paragrafer.

Tredie Bog. Om Longobarderne, 14 Paragrafer.

Det andet Bind bestaar af Titelblad, Fortale, 6 Sider, Bogliste, 4 Bl. Indhold af dette hele Værk, 2 Blade. Text 140 Sider. Tidsregning over de fornemste Tildragelser, som anføres i de 5 første Tomer af denne Danske Historie, og hvorved ei Aars-tal i Bredden anføres i bemeldte Tomer, S. 141—159. 1 Side Trykfejl. Register over de mærkværdige Ting og Navne i dette Værk, bestaaende af 5 Dele, 180 Sider. Til dette Bind høre 2 kobberstukne Kort, som vise Folkenes Vandringer før Christi Fødsel og i de første 8 Aarhundreder efter Christi Fødsel; til Grund ligger *de l'Isle's Atlas nouveau, Amsterd. 1733*; Kortene ere stukne af *J. Haas*.

I Fortalen nævner Forfatteren, at den næste Del skal indeholde kritisk Historie af det Danske Folk fra Odin indtil Gorm den Gamle; han nævner derefter nogle Skrifter, som ere udkomne, uden at han har kunnet benytte dem i den femte Tome, nemlig af *Schirach*, *Thunmann*, *Schlözer*, hvis Meninger han kortelig berører. Han siger: »Udi mange Ting er Hr. Professoren [o. Schlözer] af andre Tanker end jeg, men da de fleste ere problematiske, saa faa de at staa ved deres Værd, og enhver Læser dømme om dem efter sin Indsigt og Smag. Endel Sætninger kunde jeg vist nok forsvare og bevise, men da jeg er en Hader af alle Stridigheder, saa vil jeg kun have dem, som ville vide Besked derom, henviste til mine forrige Tomer; da de selv letteligen ved at læse dem og det, Professoren herom har skrevet, kunne dømme os imellem.« Derpaa følger Fortegnelsen over de Bøger, »som i de tvende sidste Tomer anføres, og ej i de trende første ere anførte,« ialt 223. Indholdet er følgende:

Fjerde Bog. Om endel flere Folk. 1. Om Angler, 9 Paragrafer. 2. Om Friser, 4 Paragrafer. 3. Om Sveverne, 3 Paragrafer. 4. Om Alemannerne, 3 Paragrafer. 5. Om Juthunger, 5 Paragrafer.

Allerede Aaret efter, 1774, udkom en ny Bog, den som Suhm havde bebudet i den nys anførte Fortale, og som paa Foden af Arkene er betegnet som »Sjette Del.«

Titlen er følgende: »Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle. Ved Peter Friderich Suhm. I. Bind. Kiøbenhavn, 1774. Trykt hos Brødrene Johan Christian og Georg Christopher Berling. Og findes tilkiøbs hos dennem saa og i Mummens Boglade paa Børsen i No. 5.« Den bestaar af 8 Sider, 566 Sider, 1 Blad Trykfejl.

I Fortalen omtaler Forfatteren, at denne kritiske Historie skal inddeles i tre Parter: Indledning, Tidsregning, *Saxonis* Følge af Konger. Naar denne kritiske Historie er til Ende, vil han afhandle den egentlige Historie i en sammenhængende Fortælling, hvor Kritik skal holdes ude, eller henvises til Noter og særdeles Afhandlinger ved Tomens Slutning. »Da skal jeg og gjøre mig al mulig Umage for Stilen, saavidt mine ringe Kræfter det tillade. Hidindtil har jeg ikkun søgt at være tydelig og nøjagtig, og derfor de fleste Tider brugt Skribenternes egne Ord. Desuden er jeg af de Tanker, at en egentlig kjønl Stil ej passer sig paa kritiske Skrifter. Vel sandt, at den dog kunde undertiden været noget bedre, men jeg haaber, at mine Læsere tilgive mig det for Tingenes Mangfoldigheds og Vanskeligheds Skyld, saa og for den Il jeg haver, at komme til den egentlige Danske Historie . . . Jeg frygtede for, at om jeg for længe opholdt mig med at pynte paa Stilen og Ordenen, Døden eller Ildsvaade imidlertid skulde overrumple mig, eller og fortære mine Papirer, inden jeg var kommet til Hovedsagen, og derover saadant Værk længe blive liggende, af Mangel paa den fornødne Tid, Lejlighed og Lyst hos andre, som alle have forenet sig hos mig.« Han omtaler, at han fra 1749 har begyndt at samle til en Dansk Historie, og derfor har undslaaet sig for alle offentlige Forretninger, da et saadant Arbejde udfordrer en Mands hele Alder og Tid: »Gud haver og sat mig i Stand til at bestride de forefaldende Bekostninger, som ikke ere ringe, fornemmelig ved Afskrifter af skrevne Bøger.« Han omtaler sit Samliv i fjorten Aar, fra 1751 til 1765, med »den for-

træffelige Professor Schøning, af hvilken jeg haver lært meget.« I Henseende til Tidsregningen har han havt Hjælp af Torfæus's Skrifter »og en vis nu levende Mand, hvis Ydmyghed forbyder mig at nævne ham*.« Ved en Forglemmelse er det ikke blevet omtalt i Fortalen til den sidste Tome, at Registret til de fem første Tomer er forfattet af *Thomas Severin Heiberg*, Sognepræst til Kirke Saaby og Kitzerup Menigheder i Sjælland, medens han var Informator i Etatsraad Sevels Hus, og Suhm bringer ham nu offentlig sin Taksigelse**.

»Nogle ville vel maaske undre sig over, at jeg saa ofte i dette Bind, hvilket endnu mere vil ske i det følgende, disputerer frem og tilbage, og snart synes at antage en Mening, snart en anden: Dem tjener til Efterretning, at jeg ikke alene haver villet fremlægge Sandheder og Meninger for mine Læsere, men endog Maaden, hvorledes jeg er kommet til disse Sandheder og Meninger, da den Videnskab at opfinde staar endnu længst tilbage af alle Videnskaber. Og desuden tør jeg ikke udgive endel af de af mig antagne Meninger for historiske Sandheder, hvorfore jeg har villet anføre Grundene for de modsatte Meninger, at enhver kan vælge efter eget Behag.«

Der skulde følge nogle Tabeller med denne Tome, men de maatte trykkes i et Folio-bind.

Det første Afsnit er inddelt i 26 Paragrafer, som ingen Overskrifter have, men kun en kort Marginal, der angiver hvad der handles om i hver Paragraf; der handles her om det danske Folks Oprindelse, men Forfatteren gaar tilbage »i Tiden før den sidste Odins Ankomst og anfører mine Sætninger om Danmark og om det ganske Norden.« Det andet Afsnit handler i 19 Paragrafer om Tidsregning, Konge-Følge og Slægte-Led i den hedenske Tid.

Andet Bind af dette Værk, den syvende Del af hele Værket, udkom 1775, og bestaar af 2 Blade, 886 Sider. I Fortalen forklares, at Vidtløftighed maa der til, for at komme til Vished og Sandhed, da ellers Lærdommene blive uvisse og vaklende. Forfatteren har i denne Tome kun behandlet Saxos fire første Bøger, Behandlingen af de sex følgende maa gjemmes til

* Jakob Langebek?

** *Heiberg* var født 1738; 1774 blev han Sognepræst til Saaby og Kidserup, og døde her som Provst med Titel af Amtsprøbst 1819.

næste Bind; men saa er der Tillæg og Anmærkninger til de foregaaende sex Tomer.

Bogen begynder med »Tanker om Saxos Konger,« hvorefter følger de enkelte Kongers Historie fra Dan til Fridleif, tilsammen 23 Konger. Endvidere følger »Tillæg, Fratagelser, Rettelser og Trykfejl udi de foregaaende 6 Tomer,« »Fratagelser i den 6. Tome« og Trykfejl i denne Tome.

Det tredie Bind, den ottende Del af hele Værket, udkom 1776. Det bestaar af 4 Sider, 964 Sider, og 1 Blad med Trykfejl. I Fortalen omtales de Tabeller, som skulde udgjøre det fjerde Bind af den kritiske Historie; men dette Bind kan ikke ventes før efter endel Aar, da det skal handle »om alle vore gamle Skribenter og den Grad af Troværdighed, man bør have for enhver.«

Indholdet er: Forklaring over *Saxonis* Konger, samt Fortællingen om Kongerne fra Frode den Tredie, som er den 24de, til den 65de, Gorm.

Tre Aar efter udkom: »Tabeller til den critiske Historie af Danmark ved Peter Friderich Suhm. Kiøbenhavn, trykt med Brødrene Berlings Skrifter, 1779.« Denne Bog er i Folio og bliver den niende Del af hele Værket. Bogen bestaar af 97 Tabeller med forklarende Text; hver Tabel regnes til fire Sider, og der bliver saaledes i Alt 464 Sider. Tabellerne ere for største Delen genealogiske, men nogle ere synchronistiske.

I Fortalen hedder det: »Det har varet meget længe, inden denne Tome udkom, hvortil fornemmeligen det smertelige Tilfælde haver været Aarsag, som mødte mig den 3die Januar 1778 ved min elskelige og eneste Søns Død, som satte mig i lang Tid ud af Stand at arbejde, og som har betaget mig meget af Lysten og Hurtigheden, dertil Vanskeligheden af denne Tomes Indhold har og gjort meget til Ophold. Desuden udfordre saadanne Tabeller ogsaa megen Tid til Trykningen . . . Jeg har færdig den første Tome af den egentlige Historie, som gaar fra de ældste Tider til Aar 803 og med hvis Trykning snart skal begyndes, da jeg siden haaber uafbrudt hvert Aar at give en Tome.«

Det fjerde Bind af den kritiske Historie, som paa Foden

af Arkene er betegnet som den niende Del af hele Værket istedenfor den tiende, en Fejl, som Suhm selv har gjort opmærksom paa, udkom 1781. Det bestaar af en Fortale, 38 Sider; »Indhold af de sidste fem Dele i dette Værk, til hvilke Registret henhører [ogsaa til den 9de Del], 6 Blade; Tillæg, Trykfejl, Rettelser til alle Delene, 56 Sider; Registre til alle fem Bind, S. 1—404.

I Fortalen meddeles, at med dette Bind slutes for det første »min kritiske Historie, thi endnu rester et Bind, som skal handle om alle Kilderne til den danske Historie og om deres Værdi, et Værk der er saa vanskeligt, at jeg ikke veed, til hvilken Tid jeg kan levere det, da jeg hidindtil haver ikkun gjort Samlinger dertil.« Registret til de fem Bind er gjort af Hr. Heiberg, Præst i Saaby i Sjælland. Af den egentlige Historie er første Del fra de ældste Tider til 803 i Trykken, 424 Sider ere trykte, saa at den kan ventes at komme ud iaar; det andet Bind, som slutes med Aar 900, ligger færdigt, saa at der kan begyndes med Trykningen næste Vinter. Om Gud giver Liv og Helbred og ikke uformodentlige Hindringer indfalde, haabes, at der hvert Aar kan udgives et middelmaadigt Kvart-Bind.

I Anmeldelsen i »Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen« af den første Del af den kritiske Historie var der udtalt Ønsket om en Bog, der handlede om Kilderne til Danmarks Historie, saaledes at der blev givet en tilforladelig og upartisk, om end kort Fortælling om Dokumenter, Skrifter, Udgaver, Haandskrifter, om deres Alder og Værd. Suhm har, som det fremgaar af denne Fortale, havt sin Tanke henvendt paa et saadant Arbejde, men han har skudt det ud i Fremtiden, — og han kom aldrig til at udføre det. Men Noget kunde der dog gjøres, og idet han henviste til »*Scriptores Rerum Danicarum*,« i hvilket Værk der udførlig blev talt om hvert enkelt Stykke, der blev optaget i Samlingen, og idet han for flere af de tyske Middelalders-Forfattere henviste til bekjendte Skrifter, i hvilke de vare udgivne, saa tog han sig for i denne Fortale, at give en sammentrængt Oversigt over den islandske Literatur, forsaavidt den var trykt, med Henvisning til Udgaverne.

Disse 10 Bind indeholde altsaa Indledningen til Danmarks Historien⁶¹. At Arbejdet i sin Plan var stort anlagt, det var

klart nok; men Maaden, paa hvilken det blev udført, var, om det kan siges saaledes, endnu større, thi Indledningen kom til at udfylde henimod 5000 Sider i Kvart-Format. Faldt Nogen paa at spørge om, hvorledes det var muligt, om de behandlede Æmner at skrive saa meget, saa behøvede han kun at læse nogle Sider hist og her, thi det vilde da snart blive ham klart, hvorledes Værket var blevet til. Af de Uddrag, der ovenfor ere givne af Fortaler, som Suhm satte foran enkelte af Bindene, fremgaar det ret tydeligt, at det var med fuld Bevidsthed og efter en bestemt Plan han skrev Værket paa sin Maade, idet han gav Referater af Alt, hvad der var blevet sagt om de fremdragne Æmner af alle mulige Forfattere fra den ældste til den nyeste Tid. Og disse Referater maatte fylde mange Sider. Han vejledede ofte til at forstaa, hvad der var blevet sagt, kritiserede Meningerne, men var tilbageholdende med at udtale sin egen Mening, idet han holdt det for rigtigst, ikke at paaoktrojere Nogen sin Mening, men at overlade Læserne selv at danne sig den Mening, som de foretrak og som de kunde vælge »efter eget Behag.«

Samtiden saae med ikke ringe Beundring og Forundring paa dette store Værk, hvilket var ret naturligt, thi det var noget helt nyt, at en dansk Forfatter skrev i det danske Sprog et saa stort anlagt Værk, der havde Fædrelandets Historie til Formaal. Samtiden beundrede den umaadelige Literaturkundskab, Forfatteren var i Besiddelse af; den forundrede sig over, hvorledes det havde været muligt for ham, at gjøre sig til Herre over det mægtige Materiale, han havde samlet. Men Samtiden udtalte sig ogsaa gjennem sine Kritikere noget skarpt om Værket: man (s. *Jakob Baden*) beklagede, at det var skrevet i en Form, som gjorde det til en besværlig Læsning; man dadlede den grændseløse Vidtløftighed, med hvilken Suhm bredte sin Kundskab ud; man fremhævede, at hvor meget Forfatteren ogsaa forsikrede, at det var ham om Sandhed og Vished at gjøre, saa fik man egentlig ikke at vide, hvad der var absolut Sandhed og Vished, medens man fik nok af Hypotheser; man gjorde opmærksom paa, at Suhm ikke havde tilstrækkelige Sprogkundskaber, som især vare mangelfulde i de orientalske Sprog; man ønskede, at der maatte blive givet et summarisk, historisk Referat af hele Værket, saa at man kunde gaa fri for den møjsommelige Gjennemlæsning af det.

Men Kritikerne følte sig dog fængslede ved det og gavede ret udførlige Udtog af det.

Samtiden stod dog i sin Dom over Suhms Arbejde i det Hele sympathetisk; om det historiske Indhold maatte det dømme efter det Standpunkt, paa hvilket den historiske Viden dengang stod eller troede at staa. Skal det bedømmes fra Nutidens Standpunkt, da vil Dommen falde anderledes ud, thi denne Suhmske Indledning kan tjene noget til Vidnesbyrd om, hvor stor Afstanden er imellem historisk Forskning for Hundrede Aar siden og nu. Nutiden kan dele hin Tids Beundring af Suhms Flid og Arbejdskraft; den kan beundre, at det har været muligt for ham, at samle, ordne, referere den utrolige Mængde Notitser og Excerpter, som ere fremsatte i Værket. Ogsaa kan Nutiden rose Suhms Maade at gennemføre den Plan, han har lagt for sit Arbejde, og den systematiske Deling af Stoffet. Men Kritiken har meget at udsætte paa Suhms Værk.

Var det dog ikke urimeligt, at begynde Undersøgelsen med at fastsætte, hvor Bjærgene Ararat, som Noah's Ark strandede paa, ligger, eller med at dvæle ved den saakaldte babelske Sprogforvirring, og vise, at ved Babel vare alle Mennesker samlede, som levede dengang? Var det ikke unødvendigt, naar Talen kom paa Gotherne, saa at fortælle udførligt om disses Tog i det sydlige Europa og om deres Riger der? Var det ikke overflødig, at give omstændelige Sprogtabeller, og at tale om alle de Folk, som findes nævnedes hos de gamle Forfattere, det vil sige næsten at give et helt sproghistorisk Skelet og en hel Ethnografi, fordi man skulde fortælle om nogle Folk, der havde boet i Danmark? Det morede Suhm, at fordybe sig i saadanne Opgaver; saa ekstraherede han sin Læsning og satte den ind i sine Bøger. Men det var jo ikke en Indledning til hele Menneskehedens Historie, han skulde skrive, det var kun en Indledning til Danmarks Historie. Samtidig med Suhm levede *Edward Gibbon*, som skrev det berømte Værk om det romerske Kejserdømmes Forfald og Undergang, og heri fortalte om Folkevandringen og om alle de Folkeslag, som udfyldte den Periodes Historie. Gibbon havde god Lejlighed til at fordybe sig i Undersøgelser om disse Folkeslags Oprindelse og tidligste Vandringer, men han var besindig nok til at lade den Opgave fare, og nøjedes helst med at lade

Folkene begynde deres Vandringer fra det Sted, hvor de boede, da de stødte sammen med Kejserriget*. Havde han fulgt Suhms Exempel, var han ikke kommen til Ende med det store Værk, han havde foresat sig at skrive, og som han naaede at faa afsluttet; for Suhm var det ikke muligt, at drage snævre Grændser for sin Opgave, eller at lade mange af de Spørgsmaal ligge uberørte og ubesvarede, som han behandlede med stor Vidtløftighed.

Historiens Hoved-Hjørnesteen er Chronologien. Denne er nu ogsaa beregnet helt igjennem i Suhms Værk, dog saaledes, at naar der i femte Del er givet en chronologisk Tabel, saa er der brugt tre forskjellige Skriftyper, nemlig en for de historiske Sandheder, en for de historiske Rimeligheder, en for de historiske Gjetninger, men heraf faar man ingen Historie ud. Med en forbausende Tro paa, at noget saadant virkelig lader sig beregne og fastslaa, er der i det første Bind givet Tavler, som vise Folkenes Udbredelse efter de forskjellige Regler, som Suhm har opstillet, saaledes, at der ikke blot bestemmes, i hvilke Perioder Folkene have udbredt sig, men ogsaa til hvilke Grader nordlig eller sydlig Bredde dette er skeet. Chronologien spiller en stor Rolle igjennem hele Værket, der findes talrige chronologiske Beregninger, og Tidsberegningen kulminerer ved Behandlingen af de danske Konger i den hedenske Tid, som det kan sees af Tabellerne i niende Bind. —

For at være retfærdig imod Suhm maa der dog gjøres opmærksom paa, at ikke faae af de Æmner, som han dristig gav sig til at behandle i dette indledende Værk, endnu ikke et Aarhundrede derefter have faaet nogen afsluttende Behandling, hvortil Aarsagen væsentlig er den, at de berøre Tider, som ligge tidligere end de sikre historiske Kilder naa. Enhver, der kjender til de ethnografiske Studier, som de ere udførte mod Slutningen af det nittende Aarhundrede**, vil vide, at

* Gibbon citerer Rudbeck, Dalins svenske Historie i fransk Oversættelse og Mallets historiske Skrifter. *History of the decline and fall of the Roman empire. Ed. by W. Smith. I. London 1854, S. 352.*

** Se herom f. Ex. Joh. C. H. R. Steenstrups Afhandling: »Hvor længe have Danske boet i Danmark? Nogle Bemærkninger om arkæologisk og historisk Materiales Bevisævine,« i »Historisk Tidsskrift,« VI. R., 6. Bd., S. 114—138, og den samme Forfatters Afhandling: »Saxo Grammaticus og den danske og svenske Oldhistorie,« i »Arkiv för Nordisk Filologi,« XIII., Ny Följd, IX., S. 101—161.

flere end et af de Spørgsmaal, som Suhm forsøgte at besvare, endnu vente paa tilfredsstillende Svar, ligesom det ogsaa maa indrømmes, at hvor megen Lærdom, Methode og Kunst der er anvendt paa Undersøgelser af Folkenes ældste Historie, saa er denne paa mange Punkter ligesaa lidt klareret og sikret som den var det, dengang Suhm begyndte paa de Arbejder, som her ere omtalte. I det nittende Aarhundrede granske de Lærde f. Ex. i sammenlignende Mythologi, og hvilken vid Tumleplads er der ikke her for Forskere, som ere udstyrede med Fantasi og med Kombinations-Evne? En lignende Plads indtog i forrige Aarhundrede den etymologiske Sprogforskning og Ethnografi, og her stod Suhm med en rig Fantasi, stor Kombinations-Evne og med Lyst til at anvende disse Egen-skaber. Hans Ven, Gerhard Schøning, forsøgte sig ogsaa i ethnografiske og chronologiske Studier; de vare mindre i Omfang end Suhms, men de give ikke hans noget efter i Fantasteri og Vilkaarlighed, og de skulde dog være det Grundlag, paa hvilket Norges allerældste Historie skulde bygges.

Ikke heller maa det glemmes, at den Chronologi, som Suhm anvendte*, ikke var skabt af ham, men var den samme, som mangfoldige Historikere brugte paa hans Tid. Man vilde have et fast, et historisk Udgangspunkt, og det fandt man i de mosaiske Beretninger, thi de stod i Bibelen, og dens Ord lod sig ikke rokke: Moses er »den tilforladeligste og ældste Skribent i den første Historie.« Stillede man saaledes op, at Moses var født i Aaret 2373 efter Verdens Skabelse og at han døde Aar 2439, saa var der her et Grundlag, paa hvilket man kunde bygge i flere end en Retning, f. Ex. med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt Moses's geografiske Kundskaber have strakt sig**. Ja, man havde udarbejdet den bibelske Chronologi i den Grad, at det har kunnet siges, at Mennesket

* Næmlig den engelske Biskop *Ushers* Behandling af den bibelske Chronologi. *James Usher* (paa Latin *Usserius*), f. 1580, d. 1656, var en Tid protestantisk Ærkebiskop i Irland. Blandt hans Skrifter ere: »*Annales veteris testamenti*,« Londini 1650—54, og: »*Chronologia sacra*.« Ed. Th. Barlow, Oxon. 1660. Hans bibelske Tidsregning spiller en stor Rolle i det følgende Aarhundrede og blev af mange Videnskabsmænd lagt til Grund for Chronologien ved deres historiske Studier.

** Fortsættelse der allg. Welthistorie, XXXIII., Halle 1770, *Joh. Chr. Gatterer's* Fortale.

er blevet skabt af Treenigheden den 23. Oktober 4004 f. Chr. F. Kl. 9 om Morgenen.

Det er gaaet med disse mange Bind, der indledede Suhms Danmarks Historie i Middelalderen, som det er gaaet andre Forfatteres Værker, der satte deres Samtid i Forbauselse paa Grund af noget Blændende, der var ved dem, enten fordi Værkerne vidnede om en utrolig Lærdom, en umaadelig Læsning, eller fordi Foretagendet overraskede ved det Nye, der var ved dem, medens Videnskaben snart lagde disse Bøger til Side, lagde dem ad acta. Ingen bryder sig nu om disse Suhmske Studier, og den Skjæbne have de faaet for meget længe siden. Dog maa der gjøres en Undtagelse med et af Bindene, nemlig den tredie Del, som handler om den nordiske Gudelære og om Gudsdyrkelsen i de nordiske Landes Fortid. Thi det var første Gang, at disse Æmner bleve behandlede udførligt i Modersmaalet; det var da naturligt, at denne Bog fandt mange Læsere, og det strax da den udkom, thi Digterne vare den Gang begyndte til deres Behandling at vælge Æmner fra den nordiske Mythologi, eller Æmner for Skildring af Forfædrenes Liv i Hedenold*. I Anmeldelsen af Bogen i de københavnske »Lærde Efterretninger« blev der gjort opmærksom paa Betydningen af Suhms Skrift for Læserne af den nyere Digtning med gammelnordisk Indhold⁶². Og her kan mindes om, hvad *Nik. Fred. Sev. Grundtvig* skrev den 15. Maj 1807 til Nyerup fra Egelykke paa Langeland⁶³: »Suhms Skrift om Odin, der er mig dobbelt kjært, da det i min Skolegang først stillede min Længsel efter Nordens Guder, beder jeg Dem sende mig, da jeg uagtet al anvendt Umage ej kan blive Ejer af det.«

Suhm anede næppe, at der, snart efter at hans Liv var afsluttet, kun vilde blive vist hans møjsommelig udførte Arbejde liden Ærbødighed; men var han bleven berørt af Kritiken over det, saa kunde han have gjentaget, hvad han sagde i Afhandlingen om Vanskelighederne ved at skrive de nordiske Landes Historie, at hans Vildfarelser kunde hjælpe til, at man senere kom ind paa rigtigere Veje til at granske Folkenes ældste Historie.

* I det store kongelige Bibliothek findes et Exemplar af denne Bog, som er blevet indbundet under Christian den Syvende, og som bærer tydelige Spor af at være blevet læst meget flittigt.

Da Suhm 1781 udgav det tiende Bind af Indledningen, kunde han i Fortalen meddele, at der af første Del af den egentlige Historie allerede var trykt 424 Sider og at den anden Del laa færdig i Manuskript. Det varede da ikke længe, før denne første Del blev trykt færdig og kunde udgives, og dermed aabnede det store Værk, der egentlig kan siges at være Suhms Livs-Arbejde.

Idet nu dette mærkelige Arbejde skal omtales, vil der først blive givet en Oversigt over dets Inddeling og dets Udgivelsesmaade samt forskjellige Meddelelser om hver af de fjorten Bind, af hvilke det bestaar.

Titlen paa den første Del er følgende:

»Historie af Danmark fra de ældste Tider til Aar 803. Ved Peter Friederich Suhm. I. Tome. Kiøbenhavn. Trykt med Brødrene *Berlings* Skrifter 1782.«

Den første til den sjete Tome ere trykte i dette samme Bogtrykkeri.

Som alle de følgende Tomer er denne første i Kvart-Format. Den bestaar af Titelblad, tre Blade Fortale, Text S. 1—588, Register S. 589—650, et Blad med Trykfejl og et Tillæg.

Titlen er formelt seet ikke rigtig, og det er da ogsaa Tillæddet med Titlerne paa de ni første Dele. Thi det skulde have heddet: »Historie af Danmark fra de ældste Tider til 1448. I. Tome fra de ældste Tider til 803.«

I Fortalen gjør Suhm Rede for, hvorledes han vil behandle Historien: det er hans Hensigt, at skrive efter de gamle Historieskrivers Vis, Mænd som Herodot og Snorre, hos hvem der er det Ejendommelige, at, for hver Gang man læser dem, opdager man noget Nyt; han vil mere fortælle, mindre dømme, han vil gjøre et Hele ud af det Altsammen, indflette, saavidt muligt, de faae Betragtninger i Historien selv, og overlade meget til Læsernes Tanke og Flid. Suhm forsikrer, at han har gjort sig Umage for »at skrive det reneste Dansk muligt var, dog uden rent at forjage alle fremmede Ord, naar de ere aldeles vedtagne og af større Fynd og Korthed end vore egne, men dog haver jeg hel sjelden betjent mig af dem.« Saavidt muligt har han søgt at glemme Fædreland og Tro, »thi Historien er og tør være en streng Dommer, ej forvende eller

fortie nogen Sandhed*.« I denne Tome findes der mange Fabler, som man naturligvis ikke kan tro paa, men som dog maa fortælles, fordi Forfædrene troede paa dem. I de følgende Bind ville Citaterne blive anførte ved hvert Aars eller Tings Slutning, thi det er ubekvemt, at de staa ved Enden af hver Konges Regiment. Registret er forfattet af *Sandvig*. »Nu ligge allerede tvende andre Bind færdige, det ene slutter med Aar 900, det andet med Aar 1000.«

Fortællingen begynder saa langt tilbage som det er muligt at komme, nemlig fra Aar 1757 efter Verdens Skabelse, og den fortsættes til Aar 3950, gaar saa fra Aar 50 f. Chr. F., det Aar da Odin kom til Sverig, til Aar 803, da Godfred blev Konge, og den gennemløber saaledes alle Kongerne i Danmark indtil den 34te, Sivard, der var Konge i Lejre. Fortællingen fortsættes fra Først til Sidst uden Afbrydelser, uden Inddelinger; til Vejledning for Læseren er paa hver Side i Marginen foroven trykt Navnet paa den Konge, hvis Historie fortælles, og der er i Marginen trykt Aarstal, og saadan er Fremgangsmaaden i hele Værket. Der henvises jævnlig til den »critiske Historie« og de andre indledende Dele, og Citater forekomme i mindre Omfang. Dette samme gjælder om Anmærkningerne. Dog læses S. 476—83 en lang Anmærkning om Runerne, som efter Suhms Mening ikke ere fordrejede latinske Bogstaver, men ere opfundne af Odin. Han omtaler Mønter med Runer, fortæller, at Hielmstjerne og han eje de største Samlinger heraf, og at han, »om Gud vil, agter at samle og udgive dem alle med Tiden.« Paa to Kobbretavler er Kivik-Monumentet nær ved Cimbrishamn i Skaane afbildet.

Tome II udkom 1784. Den fører Historien fra 803 til 941, d. fra Godfred til Gorm den Gamle, den 45. Konge i Lejre, og den bestaar af Titelblad, Fortale paa 5 Blade, Text, S. 1—606; Register, S. 607—26, og 1 Blad med Trykfejl, Tillæg og Rettelser til denne Del. Til Bogen hører en Stamtavle over Regnar Vaidghes, og en over Harald Klaks Slægt, samt to kobberstukne Tavler, den ene med Afbildning af fire Mønter.

* Disse Ord minde noget om, hvad *Fénélon* har sagt: »*Le bon historien n'est d'aucun temps ni d'aucun pays: quoiqu'il aime sa patrie, il ne la flatte jamais en rien.*« Denne Sætning findes i *Fénélons »Lettre écrite à l'Académie française sur l'éloquence, la poésie, l'histoire,«* som blev trykt første Gang i Paris 1718.

Af Fortalen meddeles her Begyndelsen, thi i den viser Suhm sig noget som den gode Stilist:

I det forrige Bind har jeg vist vort Folks Oprindelse, som taber sig i de ældste Tiders Mørke, vist dets ringe og afmægtige Begyndelse, vist, hvorledes de adskilte Landskaber, Skaane, Øerne, Jylland ere blevne samlede til eet Rige, for atter mange Gange at adskilles; vist, hvorledes et raat og uslebent Folk har efterhaanden begyndt at faa Sæder, og er med Tiden bleven skrækkeligt for sine Naboer. I denne viser jeg, hvorledes de Danske og Norske have, snart alene, snart tilhobe, gjort Krigs- og Sø-Toge til Spanien, Italien, Frankerige, Engelland, Skotland, Irland, Finland, Tydskland, ej at tale om Venden og det saa kaldte Austur-Veg, eller Landene Østen for Østersøen, hvorved de gjorde sig frygtede af det ganske Europa, bragte deres Vaabens Ære paa den højeste Spidse, og stiftede Stater i Normandie, Ost-Angeln, Northumberland, paa Sudur-Øerne, Ørkenøerne, og i Irland, Betau og Kinheim. Her har jeg og vist, hvorledes Christendommen begyndte efterhaanden at indtrænge i Norden, og at blødgjøre dets haarde Sæder, og endeligen hvorledes Gorm den Gamle samlede Danmark under eet Hoved, og Harald Haarfager ligeledes Norge. Skade kun, at man har saa lidet om Danmarks indenlandske Handlinger og Bedrifter, imod det meget om de udenlandske; hvorimod det er herligt, at næsten alt dette sidste berettes af Frankiske og Engelske Skribenter, der enten have været jævn gamle med Bedrifterne, eller dog ej levet meget længe efter; hvorvel man og derhos maa tilstaa, at det havde været at ønske, at vi havde haft indenlandske Skribenters Vidnesbyrd om disse store Tildragelser, thi da havde man vist faaet at see mange Ting i et andet Lys, noget af vores Fædres Grumhed havde maaske forsvundet, og især havde de Danske og Normaner ej tabt saa mange Folk, som ofte foregives. Da den chronologiske Orden synes mig at have store Fortrin, og bedst af alle at vise Tingenes Fremgang, saa haver jeg i denne Del, hvor jeg har kunnet med Vished følge den, udvalgt den; ville nogle derfor snarere kalde mit Værk en Aarvog end en Historie, saa er det mig ikke imod.

Det meddeles, at Suhm nu har udført den danske Historie til Erik Ejegods Død 1103, »saa at Fortsættelsen vil ej mangle, om Gud sparer Liv og Hilsen.«

Derefter følger en Beskrivelse af den 1778 ved General-lieutenant *von Krogh* skete Undersøgelse af den mægtige Høj paa Lekø, som blev fortsat 1780 ved Lieutenant *Peter Henrik*

Sommerschild; det er egentlig denne Officers Beskrivelse, som det kgl. Norske Selskab havde overdraget Suhm at offentliggjøre*; hertil hører en kobberstukken Tavle efter Sommerschields Tegning, stukken af C. M., o. *Carl Martin*.

Som det fremgaar af Fortalen behandles Vikingetog-Perioden udførlig i denne Tome, som derved er bleven saa stor. I en lang Anmærkning, som strækker sig fra S. 91 til S. 109, behandles »Vareger«ne, Navnets Etymologi undersøges, samt Væringernes Historie fortælles.

Tome III gaar fra Aar 942 til 1035; den udkom 1787. Den bestaar af Titelblad, 1 Blad Fortale, Text S. 1—792; S. 793—99 indeholde tre Diplomer, et latinsk, to angelsachsiske. Derefter følger Tillæg og Trykfejl til første, anden og tredie Tome, fem Sider. I Fortalen omtaler Suhm med Beklagelse, at han kun har kunnet benytte Schönings norske Historie til Aar 995, da han døde 1786; derimod fremhæver han al den Nytte, han har havt af *Langebeks* Noter til *Scriptores Rerum Danicarum* og af *Lagerbrings* herlige, svenske Historie. Foruden af nogle Stamtavler ledsages Bogen af et Faksimile i Kobberstik af et Diplom, som Pave Marinus II. udstedte til Ærkebiskop Adaldag i Bremen i Aarene 943—45. Den originale Bulle ejedes af det danske Selskab, der havde modtaget den som Gave af *Frederik Rostgaard*. Dette Diplom, der længe er blevet betragtet som det ældste skrevne Dokument, som fandtes i Danmark, bevares nu i Rigsarkivet. »Original« er Bullen i Forhold til Faksimilet af den, men Bullen selv er uægte. Endnu i Aaret 1842, da *Lappenberg* omtalte den i »Hamburgisches Urkundenduch,« vidste han ikke andet, end at den var ægte; det var først *Jaffé*, som 1851 i sit Værk »*Regesta Pontificum Romanorum*« gav den Plads blandt »*literæ spurie*,« og senere, 1866, paaviste *Koppmann* de Ejendommeligheder ved den, som bevise, at Bullen er falsk⁶⁴.

Tome IV gaar fra Aar 1035 til 1095; den udkom 1790. Denne Tome bestaar af Titelblad, 1 Blad Fortale, Text S. 1—780; S. 781—82 indeholde et Diplom af 1085: *Fundatio et dotacio Ecclesiæ Lundensis per sanctum Canutum regem et*

* Denne Høj ved Gaarden Skeid paa Lekø (Nord for Namsos i Nordre Trondhjems Amt) var 700 Fod i Omkreds og 35 Fod høj; den er nu tildels forstyrret. Sml. P. A. *Munch*, Det norske Folks Historie, I., S. 469.

martirem. S. 783—90 indeholde Tillæg og Trykfejl til 1., 2., 3. og 4. Tome. Derefter følger Registre til tredje Tome, 20 Blade, og til fjerde Tome, 16 Blade. I Texten er der indsat 8 genealogiske Tavler og følgende kobberstukne Tavler: en Tavle fremstillende Ligstenen over Biskop i Vendsyssel, Magnus, død 1065; en Tavle med Afbildning af to Mønter; to Tavler med Afbildninger af et Krucifix »af Rosmer-Træ« (o. Hvalros-tand), som er udført for Helene, Datter af Svend Estridsens Søn Magnus, ved Luitger*; Harald Heins Ligsten, og Grundtegnning af Sjøring Borg. — I denne Del er, S. 486 ff., meddelt Alt, hvad der indtil Suhms Tid var fremkommet om *Adam af Bremen*, hvis Beskrivelse af Danmark er meddelt i dansk Oversættelse, S. 490—543. Og derefter er der, S. 543—67, givet en Oversigt over Spor af det danske Sprog, som ere bevarede i de Landes Sprog, hvor de Danske i Vikingetiden ere komne hen.

Tome V udkom 1792, og i den behandles Historien i Tidsrummet fra 1095 til 1147. Den bestaar af Titelblad, et Blad Fortale, Text S. 1—648, S. 649—52 indeholde to latinske Dokumenter fra 1135 og 1140; to Blade Tillæg og Trykfejl til 1., 3., 4. og 5. Tome, 5 Sider, og indeholder 14 Stamtavler, en Kobbertavle med Billede af Kong Niels, men intet Register. I Fortalen hedder det, at i denne Tid har Danmark ej været lykkelig og vist nogen Kraft, uden i de første otte Aar af Erik den Gode; »saa meget kommer det an paa Regenterne og Folks-Styrerne.« »Nu er jeg i mit Manuskript ved Slutningen af Aaret 1313 og agter med Guds Hjælp at fortsætte Historien videre indtil min bestemte Stand-Punkt 1448.«

Tome VI udkom 1793, indeholdende Historien fra 1147 til 1152 [rettet til 1157]. Den bestaar af Titelblad, Fortale, 1 Blad, Text S. 1—299, tre Sider Tillæg og Rettelser, Register til Tome 5, 20 Blade, til Tome 6, 6 Blade; paa Bagsiden af dette sjete Blad tillige Trykfejl til Tome 6; i Texten er indsat 6 Stamtavler. I Fortalen siges, at Danmarks hel sørgelige Tilstand i fulde 10 Aar, Norges i 3 Aar, beskrives her. »Det skeer ofte, at man ved at skrive eller læse Historien finder

* Dette Krucifix er afbildet hos *J. J. A. Worsaae*, Afbildninger fra det kgl. Museum for nordiske Oldsager, Kbh. 1854, S. 106, Nr. 393; Kbh. 1859, S. 134, Nr. 519.

Tingene at have gaaet meget anderledes, end man vilde ønske.« Registret til Tome 5 er gjort af Præsten *J. L. Hertel**, Registret til Tome 6 er gjort af Prokurator [Hans Christoffer Hersleb] *Sandru*.

Tome VII udkom i Aaret 1800 »Trykt og forlagt af *Johan Frederik Schultz*, Kongelig og Universitetsbogtrykker,« som ogsaa har trykt Tomerne 8—11. Dette Bind handler om Danmarks Historie fra 1157 til 1182, og det bestaar af Titelblad, 1 Blad Fortale, 2 Blade indeholdende Tillæg og Forbedringer til 3., 4., 5. og 6. Tome, Tillæg og Trykfejl i 7. Tome; Text S. 1—719; S. 720 er aftrykt et Udtog paa Latin af et Dokument om Stiftelsen af Tvis Kloster, udstedt 1163 af Hertug Buris; derefter følger et Register paa 60 Blade; en genealogisk Tavle over det danske Kongehus »fra Svend Estridsen til Valdemar den Store« med denne Konges Børn. — Denne Tome udkom efter Suhms Død, men Fortalen er dog skreven og undertegnet af ham, og her fortælles, at Registret er gjort af Studiosus *Christian Wilhelm Schou***.

»Da den store Ildebrand fortærede Oplaget af denne Tome, der paa Registret nær var færdig, har man maattet omtrykke samme, hvilket er Aarsagen hvorfor den saa sildig udkommer.« »I det Skrevne har jeg udført Historien til Aar 1400.« S. 670—94 indeholde en lang Afhandling om Dannevirke.

Tome VIII, som udkom 1806, fører Historien fra 1182 til 1202. Den bestaar af Titelblad, Fortale S. (III)—XII; Text S. 1—688; S. 689—713 Bilager A, det vil sige en Regest over Dokumenterne til Knud den Sjettes Historie; Register [fra S. 714], udfyldende 59 Sider.

Fortalen er forfattet og underskrevet af Udgiveren, *Abraham Kall*. Han meddeler, at i den store Ildebrand brændte foruden syvende Tome ogsaa de første Ark af den ottende. Dette Værk kunde ikke blive almen Læsning, thi Suhm anvendte ikke Flid paa Stilen; »han forstod paa den behageligste Maade at fortælle,« hvilket »hans mange mesterlige, smaa Fortællinger vise,« »og i dem fremskinde ogsaa umiskjendelige Prøver paa, hvor ganske han havde Sproget og Stilens Skjøn-

* *Jørgen Lund Hertel*, Præst 1791 til Fensmark, 1792 til Rønnebæk; død 1831 som Præst til Ballerup.

** Han døde 2. Marts 1810. Notits af *E. C. Werlauff*.

hed i sin Magt;« men i dette Værk var hans Omsorg og Omhyggelighed henvendt paa Gjenstanden selv, saa at den udvortes Form og Stilens Pyntelighed slet ikke paaagtedes af ham. Suhm var bestemt paa, at Værket skulde fortsættes, hvorfor han skjænkede en ikke ubetydelig Del af sin Formue til dets Fremme; Manuskriptet indtil Aar 1400 laa færdigt. Men Suhms Haandskrift var saa slet, at han selv ofte ikke kunde læse, hvad han havde skrevet. Kall afskrev Noget af Manuskriptet til denne Tome, Afskrivningen blev fortsat af stud. theol. *Joh. Jac. Hansen* og cand. theol. *Johan Daniel Jørgensen*. Kall havde havt meget Arbejde med Udgivelsen, da han havde eftergaaet alle Citationerne. Suhm arbejdede nemlig i Formiddagstimerne om Vinteren, men kom der Besøg, saa afbrød han Arbejdet, og det kunde da hændes, at han tabte Traaden; om Sommeren gjennemlæste han, hvad han havde skrevet, supplerede ved Hjælp af de Bøger, han havde hos sig paa Landet, eller ved under Besøg i Hovedstaden at slaa efter i Bøgerne, som han havde der. Kall havde altsaa gennemgaaet alle Citationerne, som nu vare indskudte i Texten til de Steder, hvor de hørte til. Registret var forfattet af hans Søn, Cand. theol. *Peder Rosenstand Kall*, og dette Register var af Vigtighed for Middelalderens Topografi; Registrene til de foregaaende Tomer vare meget daarlige. Kall havde tænkt paa, at Bilag B skulde have indeholdt en Undersøgelse om Dronning Ingeborg, men denne maatte han opsætte til næste Del. Han tør dog kun love, at udgive Valdemar den Andens Historie, da han vil ofre Tid og Kræfter paa Margareta og Erik af Pommern.

Tome IX gaar fra Aar 1202 til 1241 og udkom 1808. Den bestaar af Titelblad, Fortale, 1 Blad, Text S. 1—736; S. 737—79 indeholde Fortegnelse over de af Suhm anførte og til Danmarks og Norges Histories Oplysning henhørende Diplomer og Breve, som endnu haves. Derpaa [fra S. 780] 24 Sider Register. Den sidste Side indeholder Trykfejl og Rettelser.

I Fortalen meddeler *Abraham Kall*, at han paa Grund af denne Dels Størrelse har formindsket Antallet af Anmærkningerne, som ere mærkede med hans eller Suhms Navn, og at han har rettet i Texten med den største Varsomhed; sine Undersøgelser om Greverne af Navn Nicolaus, om Dronning Ingeborg og om Dannebrogspanen har han udeladt. Af Fortegnelsen over Diplomer og Breve ere de holstenske og de

norske udeladte, da hvad af disse [nemlig de norske] findes utrykte, kan ventes i en særlig Samling udgivne.« Kall maa »paa Grund af Alder og Svaghed og indløbne ubehagelige Tildragelser« standse med Udgivelsen, det øvrige vil blive fortsat »ved mine lærde og kjære Venner, de Herrer Professorer *Nyerup* og *Werlauff*.«

Tome X gaar fra Aar 1241 til 1286 og udkom 1809. Den bestaar af Titelblad, 1 Blad Fortale, Text S. 1—960; S. 961—1036 indeholde som Bilag aftrykte Dokumenter, samt Rettelser og Tilføjelser; der sluttet med et Navneregister, et Realregister og Register over Landsbyer, Torper og enlige Gaarde i Danmark og »Hertugdømmene,« tilsammen 32 Blade. Nu er Værkets Titel givet rigtig: »Historie af Danmark. 10de Tome fra Aar 1241 til 1286.«

Udgifveren, *R. Nyerup*, omtaler i Fortalen, at Omstændigheder, der vare en Følge af den i Sommeren 1807 udbrudte Krig, have voldet, at nærværende 10de Tome udkommer før den 9de. *Nyerup* har fulgt Kalls Plan, især hvad Pladsen til Citaterne angaar. Medens Kall havde den 9de Tome i Arbejde, besørgede *Nyerup*, under Kalls Opsyn, Revisionen og Korrekturen af denne Tome.

Tome XI gaar fra Aar 1286 til 1319; den udkom 1812. Den bestaar af Titelblad, Text S. 1—866, S. 867—934 Bilag: Diplomer. Tilsidst følge paa tilsammen 12 Blade: Nominalregister eller Henviisning til de mærkværdigste mest danske og norske Navne; Realregister og Register over nogle danske Landsbyer.

Tome XII gaar fra Aar 1320 til 1340; den udkom 1824, »trykt og forlagt af Directeur *Jens Hostrup Schultz*,« — der havde overtaget Bogtrykkeriet efter sin Stedfaders og efter sin Moders Død (1821). Dette Bind bestaar af Titelblad, 1 Blad Fortale af *R. Nyerup*, dateret 12. Martii 1824, Text S. 1—330, Bilag, samt Anmærkninger og Rettelser S. 331—424; Navneregister og Realregister S. 425—439; Trykfejl S. [440]. Fortalen begynder med disse Ord: »Denne kritisk-diplomatisk Historie af Danmark, som salig Etatsraad Kall i sin Fortale til den 8de Tome med Føje kalder »det største og vigtigste historiske Arbejde, som dansk Mand nogensinde har paataget sig etc.«« Det nævnes, at der er to Bind til Rest; at Diplomerne ere tagne fra det langebekske Diplomatarium, at Professor *Rask*

har læst baade første og anden Korrektur af de norske Diplomer. »Hans bekjendte udmærkede Sprogkundskab og Nøjagtighed borge da Historiegranskeren for, at disse Aktstykker leveres aldeles overensstemmende med Afskrifterne i Langebeks Diplomatarium.«

Tome XIII gaar fra 1340 til 1375; det er paa Titelbladet angivet, at der hører tvende Kobberer til den; Bogen udkom 1826. Denne Del bestaar af Titelblad, 1 Blad Fortale, underskrevet: *R. Nyerup*, den 28. Januar 1826, Text S. 1—774; S. 775—876 Bilag, mest Diplomer, samt Rettelser og Anmærkninger; Navneregister, Realregister, tilsammen 16 Blade; paa sidste Side tillige Trykfejl. Kobberne fremstille: Ligstenen over Andreas Bundsøn og Hustru Alke fra Koret i Ribe Domkirke, Visbykorset; begge Plader ere efter *S. Abildgaards* Tegning stukne af *O. O. Bagge*. — I Fortalen fremhæver Nyerup, at denne Tome er vigtig for de tre nordiske Rigers Historie: »Thi uagtet Danmarks Ve og Vel er Forfatterens egentlige Hovedæmne, saa vare dog Norges og Sverigs Anliggender saa nøje sammenkjædede med Danmarks, at hine Landes Historikere kan have Anledning til at raadføre sig med dette Orakel i Nordens Historie.« Rask har læst Korrektur paa de tyske, norske og svenske Dokumenter.

Tome XIV, den »sidste, fra Aar 1375 til 1400. Udgivet med en Fortale af *R. Nyerup*,« udkom 1828. Den bestaar af Titelblad, Fortale etc. S. [III]—XVI; Text S. 1—492, Bilag af Diplomer S. 493—666; Navneregister, Realregister, 13 Blade; paa næstsidside Side tillige Trykfejl. Fortalen er fra Dec. 1827.

I Fortalen giver Nyerup en Udsigt over hele Værkets Historie. Han meddeler, at der den 2. December 1793 blev oprettet en Kontrakt imellem Suhm og Direktør J. F. Schultz, som fra 7. Tome at regne skulde have 300 Daler for hver Tome, imod at aflevere et Parti Exemplarer til Suhms eller dennes Arvingers Disposition. I Marts 1807 bevilgedes der Nyerup af Kuratorerne i Suhms Bo, Konferentsraaderne Falbe og Treschow, for Manuskriptets Revision og Supplering samt Korrekturlæsning 7 Daler pr. Ark. Det var tidligere blevet omtalt, at *Werlauff* skulde sammen med Nyerup have med Udgivelsen af Suhms Danmarkshistorie at gjøre, men paa Grund af sine andre Sysler havde *Werlauff* ikke kunnet deltage i Publikationen; Nyerup havde da ene udført denne, thi

han var vant til at læse Suhms næsten ulæselige Haandskrift, han havde let Adgang til Universitetsbibliotheket, og »hertil kom, at det var min Pligt, efter Evne at bidrage til, at min uforglemmelige Velgjørers Ønske, at Alt hvad det havde lyk- kets ham at faa færdigt, maatte see Lyset,« kunde gaa i Opfyl- delse. Nyerup havde selv forfattet Registrene til de af ham udgivne fem Tomer; Suhms Manuskript til Historien om Chri- stoffer den Anden, Valdemar Atterdag, Oluf Hakonsen og Mar- grethe opbevaredes i det store kongelige Bibliothek*. Derefter følger en Oversigt over de skrevne Kilder, som Suhm har be- nyttet: a. Langebeks Diplomatarium, b. de Bartholinske Manu- skripter i Universitetsbibliotheket, 26 Foliobind, c. de islandske Annaler, d. Recessus Hansæ, e. Dethmars lybske Krønike.

Efter Fortalen læses, S. XV—XVI, en »Liste over de Mænd og offentlige Bibliotheker, til hvilke Suhm i Overensstemmelse med ovenomtalte imellem ham og Direktør Schultz 1793 af- sluttede Kontrakt bestemte Foræringsexemplarer af dette sit Værk,« nemlig Navnene paa dem, »som endnu den 4. Oktober 1800 vare i Live.« Der nævnes tre kongelige Personer, det norske og det svenske Videnskabernes Selskab, Universitets- Bibliothekerne i Lund og i Göttingen, Hielmstiernes Bibliothek, samt 30 Navne paa private Personer, blandt hvilke følgende Mænd i Udlandet forekomme: Professor Gebhardi i Lyneborg, Giörwell i Stockholm, Professor Heinze i Kiel, Baron Rosen- hane i Stockholm, Professor Schlözer i Göttingen.

Værket er i det Hele godt udstyret; dog er Trykken smuk- kest i de Tomer, som udgik fra Brødrene Berlings Bogtrykkeri. Prisen for det hele Værk anføres saaledes i Schultz's Forlags- katalog: 63 Rdl. for et Exemplar paa Skrivpapir, 50 Rdl. for et Trykpapirs Exemplar, men Prisen blev senere nedsat til det Halve.

Her er nu blevet fortalt, hvorledes dette mærkelige Værk er fremkommet, dets ydre Historie er bleven fortalt. I sin Dagbog skrev Suhm den 10. Oktober 1748: »Begyndt at skrive *dissertatio de Saxonis Grammatici historiae autoritate et fide.*« Her er den tidligste Spire til Suhms Studier over den danske Hi- storie, og han havde dengang endnu ikke fyldt sit tyvende Aar. Da han døde 1798, nær ved et halvt Hundrede Aar

* De findes der i den nye kongelige Samling, 4°, Nr. 2262, 4 Bind.

efter, var han naaet til Aar 1400, og 1828, firsindstyeve Aar efter, var hele Værket, Indledningen og selve Historien, udgivet i 24 Bind, fyldende 15,000 Sider i 4° og i Folio.

Suhms »Historie af Danmark« blev modtaget af Samtiden med stor Beundring, og denne har tildels holdt sig til de nyeste Tider. De samtidige Anmeldelser af de enkelte Dele, som fremkom i danske literære, kritiske Tidsskrifter, forholdt sig mest refererende, og det varede en Tid, inden Værket ret blev kritiseret⁶⁵.

Mere i Forbigaaende er Suhm som dansk Historiker bleven bedømt af to fra hinanden meget forskellige Mænd, nemlig Rektoren *Oluf Worm* og Præsten *N. F. S. Grundtvig*⁶⁶.

Rektor *Oluf Worm* i Horsens skrev 1797 i Breve til Nyerup saaledes: »Jeg har aldrig kunnet overbevise mig om, at denne Mand af Naturen har været udrustet med noget udmærket stort Talent, allermindst af det Slags, som hører til at være Historieskriver, og det er mig ubegribeligt, hvorledes man kan sætte ham ved Siden af eller over en Gram, Schøning og Guldberg . . . Jeg maa tage hvilket jeg vil af hans historiske Skrifter, saa finder jeg intet andet end *confusum chaos et data facta* i den kjedsommeligste Stil, mængede blandt hverandre; bliver jeg ved at læse, sortner det for mine Øjne, og jeg veed ved Enden slet intet.« »Ak, havde denne ædle Mand, med sin store Læsning, utrættelige Arbejdsomhed, lykkelige Otium, havt en Grams, en Guldbergs Dømmekraft og Sprogstyrke, Danmark havde da havt en Historie trods Livius', Humes, Robertsons, Gibbons og hvad de alle hedde. Dog dette bliver imellem os.« Og i Aaret 1804 skriver *Worm* til *Nyerup*: »Du tillægger Suhm en nøjagtig og grundig Kritik. Saaledes maa Du ikke tale imod Overbevisning og Sandhed. Suhm har aldrig, det jeg erindrer, bragt noget antikvarisk Problem til endelig beroligende Afgjørelse.«

N. F. S. Grundtvig skrev 1812: »Hvad Skønning vilde skjænke Norge, ønskede Peter Frederik Suhm at kunne give Danmark, og, naar man blot betragter Vilje og Virksomhed, er det et fornøjeligt Syn, hvorledes han rækker Hin den ene Broderhaand og Lagerbring den anden; men til et saadant Værk var hans indvortes Evne kun ringe. Alt det Udførlige, han leverede, var blot Samling, snart af Udsagn og Meninger, som i hans kritiske, snart af Gjæringer, uden andet Sammenhæng end

Aarstallet, som i hans Danmarks Historie. Spildt er Arbejdet visselig ikke, men stor Jammer maa det nævnes, at Danmark ej har fostret en Søn, der sømmelig kunde beskrive hendes Idræt og Levedage; ikke engang en Broder til Saxo er opvoxet, og hvo som vil kjende sin Moders Levnet maa enten nøjes med Holbergs skjæve, løse Tale, eller Tydskeren Gebhardis tørre Ramse, eller gaa sig træt i Suhms Vildnis.«

Oluf Worm var klassisk Filolog, ikke Historiker, det er derfor ikke forunderligt, at han har sat saa liden Pris paa Suhms Arbejder, og det saa meget mere som han ikke synes at have opfattet paa rigtig Maade, hvilken den Opgave var, som Suhm havde foresat sig at løse. Men Worms Kritik blev udtalt privat i et Brev til en Ven, og den blev først offentlig bekjendt i Aaret 1831. Grundtvig betragtede Historien fra et filosofisk, et religions-filosofisk, et moralskt Standpunkt, og han var fremmed for historiske Enkelt-Undersøgelser, som Studiet af Middelalderen absolut kræver. Det er derfor meget naturligt, at disse to Mænds Domme om Historikeren Suhm lyde saa strenge.

Grundtvig havde dog meget tilovers for Suhm. Dette kan sluttes af hvad han 1818 skriver i Fortalen til sin Oversættelse af Saxo, hvor han nævner »to Dannemænd, hvem den Ære tilkommer at have i de for Fædrelandets Krønike ulykkeligste Dage dog hos en Deel vedligeholdt eller vakt nogen Kjærlighed til den, og Opmærksomhed paa de gamle herlige Sagn, det var Suhm og hans Yndling Frederik Sneedorf.« Og han taler om, hvorledes det, i Modsætning til Sagtiden, forholder sig med at rette paa Saxo efter Gorm den Gamle, »hvorom man kan overtyste sig ved blot at kige ind i den blandt os amindelsesværdige Peter Frederik Suhms udførlige Samlinger til Danmarks Historie.«

Som Kritiker ligeoverfor Enkeltheder mødte frem *Gustav Ludvig Baden* 1807 og 1810. *Chr. Molbech* karakteriserede 1814 hele Værket og tillige Suhm som historisk Forfatter. 1829 talte *H. Estrup* i Anledning af den fjortende Tome dels om denne, dels om Værket i Almindelighed, og det samme skete i en Artikel, som 1832 læstes i »Dansk Literaturtidende.« Af nyere Forfattere, som have dømt om Værket, maa nævnes *N. M. Petersen* og fremfor alle *Caspar Paludan-Müller*. *N. M. Petersen* har egentlig kun i Forbigaaende talt om Suhms Hi-

storie, som han naturligvis kjendte meget godt; om han end gerne vil give den en god Karakter, saa er dog hans Kritik nærmest forkastende. Der er for Suhms Biograf ikke meget Nyt at føje til hvad de forskjellige Mænd, som ere nævned, have sagt, og, hvad der bliver udtalt i det Følgende om Suhms Arbejde, er nærmest en Extrakt af deres Domme og Karakteristiker, især af Paludan-Müllers. Men der maa stadig have i Erindring, hvad der ovenfor er meddelt i Uddragene af Fortalerne til flere af Tomerne, dels af Suhm, dels af Abraham Kall, dels af Rasmus Nyerup, thi disse Fortaler oplyse ikke saa lidt om det Maal, som Suhm havde sat sig, og om hans bevidste Fremgangsmaade ved at skrive sit Værk.

Man gjør gjerne Forskjæl paa de første Dele og de følgende. De første Dele indeholde den tidligste Historie, der i saa høj Grad er indhyllet i Sagn; her var der god Lejlighed til at fortælle, og det fremhæves, at Fortællingen er mere sammenhængende, og at Stilen er omhyggeligere end i de følgende Dele, hvor det mere kom an paa at meddele. Største Delen af Værket kaldes af G. L. Baden »et Magazin,« medens Estrup siger, at »Danmarks Aarbøger« vilde have været en mere passende.

Suhm indsaa, at en historisk Fremstilling, som beroede paa fuldstændige, fra Kilderne selv hentede Materialier, og en dyb, kritisk Forskning, som tillige opfyldte alle Fordringer til den historiske Kunst, var en altfor stor Opgave for een Mand paa det Standpunkt, den danske Historiografi havde naaet ved Midten af det forrige Aarhundrede, og med de Forarbejder, som dengang vare tilstede. Maaske tiltroede han sig ikke alle en udmærket Historieskrivers Evne i heldig Forening; maaske følte han ikke med sin historiske Lærdom, sit kritiske Blik, sin Kjærlighed for den rene historiske Sandhed forenet, den filosofisk-historiske Aand, den særegne, man kunde sige digteriske, Opfattelses-Gave og det Herredømme over Sproget, af hvilke Historieskriveren, i dette Navns ypperste Bemærkelse, maa være i Besiddelse. Men ingen dansk Lærd havde til samme Tid større indvortes Kald og flere udvortes Midler, aandelig og legemlig Sundhed, Otium, Rigdom og et stort historisk Bibliothek, — Altsammen udmærkede Betingelser for en Videnskabsmand, der havde Vilje til at ville udrette Noget. Suhm valgte da at give sit Værk Form af en Aarvog efter

Følgeordenen i Kongerækken, hvor hvert Aars Tildragelser ere henførte til tre Afdelinger, af hvilke den første indeholder, hvad der nærmest angaar og er forefaldet i Danmark selv, den anden, hvad der er gaaet for sig i Holsten og de nærmeste Dele af Tyskland, saavidt det har berørt Danmarks Historie eller danske Personer, hvorhos Blikket stadig vendes mod Paven, der jo stod i nøjeste Forhold til den danske Kirke og Stat i Middelalderen. Den tredie Afdeling optager Begivenhederne i Norge og dets Kolonier: Island, Ørkenøerne og de andre Øer i Nordhavet eller vest for Skotland; tillige følger den Nordboerne i Udlandet, — medtager altsaa meget af Frankrigs, Spaniens og Italiens, de britiske Øers og Nederlandenes, Ruslands og Østersølandenes Historie. Denne Form, der fører Fortællingen frem fra Aar til Aar, hvert Aars Begivenheder igjen afdelte i sine Rubriker, er ikke den højeste Form for historisk Fremstilling. Følgen af den kalendariske Fordeling er den, at ved Aarets Slutning standser, ved Aarets Begyndelse gjenoptages Fortsættelsen af de afbrudte Rubriker i den en Gang vedtagne Rækkefølge, eller nyt indskydes, uden Hensyn til at, naar saa en ældre Begivenhedsrække i sin Tid gjenoptages, er Fremstillingens Sammenhæng forstyrret ved at andet er kommet ind imellem det i forrige Aar afbrudte og dets Fortsættelse i næste Aar. Men denne Ulempe har Suhm været sig fuldt bevidst, og, naar han har valgt Aarbogsformen, er det skeet, fordi han ikke kunde vælge nogen anden. Værket er saaledes blevet et vel ordnet Magazin, hvor Gjenstandene ere henstillede i et bestemt Schemas Rubriker og derfor lette at finde, især for den, der søger dem efter Registret. Suhms Princip har været Fuldstændighed og Orden efter Tidsfølgen, og dette Princip har han forstaaet at føre igjennem. Suhm har jo selv ytret om sit Værk: »Ville nogle snarere kalde mit Værk en Aarbog end en Historie, saa er det mig ikke imod.«

Idet Ordet »Aarbog« nævnes i Forbindelse med Suhms Værk kan der være Anledning til at omtale nogle historiske Værker, der ere udkomne i Tydskland i det nittende Aarhundrede og som have dette Navn. I Aaret 1835 satte *Leopold Ranke* sig i Forbindelse med flere yngre tyske Historikere, blandt hvilke var *Georg Waitz*, om at behandle det tyske Riges Historie under det sachsiske Hus. Dette Foretagende blev sat i Værk og fra 1837 til 1839 udkom der flere Bind, i

hvilke Historien blev gennemgaaet periodevis af forskjellige Forfattere, og Titlen paa disse Bind blev: »Jahrbücher des Deutschen Reichs unter dem Sächsischen Hause. Herausgegeben von L. Ranke.« Tanken om at behandle Tydslands Historie paa en lignende Maade blev optaget af den historiske Kommission under det kongelige bajerske Videnskabs-Akademie i München, hvis Præsident *Ranke* var, og fra 1862 indtil nu er der udkommet over 30 Bind, med Hovedtitel: »Jahrbücher der Deutschen Geschichte,« i hvilke Tydslands Historie er behandlet fra Karolingernes Tid til ind i det trettende Aarhundrede. I Forordet til et af de første Bind: »Geschichte des Ostfränkischen Reichs, 1. Ludwig der Deutsche,« siger dets Forfatter, Professor *Ernst Dümmler*: »*Wie für den einzelnen Menschen das Tagebuch, so ist für das Leben der Nationen das Jahrbuch die natürlichste und kunstloseste Form historischer Aufzeichnung. Wenn die gelehrte Bearbeitung auch zu dieser zunächst den Quellen eigenthümlichen Form zurückgreift, so will sie ebenfalls sich den Vortheil einer übersichtlichen und klaren zeitlichen Ordnung zu Nutze machen, sie verzichtet aber damit auf eine Darstellung im höheren Sinne, um statt dessen für eine solche nur die brauchbaren Bausteine bequem zurecht zu legen, die unbrauchbaren auszuscheiden.*« Det var netop en saadan Tanke, Suhm havde, da han satte sit store Arbejde: »Danmarks Historie i Middelalderen,« i Værk, hvilket han udførte i Aarbogs-Form, saaledes som han kunde udføre det og saaledes som det lod sig udføre i forrige Aarhundrede. Men Suhm var ene om sit Arbejde, medens de tydske Historikere ere mange om deres og de arbejdede efter Metoder, som have været længe om at modnes*.

Spørges der om, paa hvilket Grundlag Suhm har bygget sin Historie, saa svares der, at hans Kilder er Alt, hvad der indtil hans Tid var fremkommet ikke alene i Nordens, men i Europas Literatur om Danmark og Danske. Men desuden har han benyttet mangfoldige utrykte Kilder, som endnu ikke udgivne islandske Skrifter, Diplomer, endnu ikke udgivne Middelalders Skrifter. Og her maa det ikke glemmes, at uden Langebeks Samling af Afskrifter af Diplomer, at uden Lange-

* Et stort historisk Værk i Aarbogs-Form af *Leibnitz* vil blive omtalt i det Følgende.

beks *Scriptores*-Samling vilde Suhm ikke have været i Stand til at skrive Danmarks Historie i Middelalderen. Men spørges der om, hvorledes han har benyttet sine Kilder, saa svares der, at hans Værk lider af store Mangler, thi det Fundament fattes, som alene kunde give den fulde Sikkerhed i Brugen af Værket, den rette Tillid til Rigtigheden af Forfatterens Fremstilling, fordi den ikke er bygget paa en gennemgaaende Kritik af Kilderne, idetmindste af Hovedkilderne*. Men: intet enkelt Menneskes Liv og Kræfter havde været tilstrækkelige til at udføre begge Opgaver: at samle Stoffet i det Omfang, som Suhm har gjort, og kritisk at sigte dette Stof og bestemme Enkelthedernes Værd og Betydning for historisk Erkjendelse. Skulde han overalt kritisk have behandlet de Kilder, han har benyttet, saa var der vist ikke fremkommet nogen Danmarks-Historie. Suhms Værk er derfor vistnok et Kildeskift, — for mange Kildeskiftet, men det er en Kilde, som er enestaende i Rigdom, ikke i Renhed. Mere kunde det ikke være, saa at man maa takke Forfatteren, som Huitfeldt, fordi han har givet hvad han havde, uden at lægge an paa at gjøre sit Værk til andet end hvad han formaaede. En tilkommende Historieforsker maa dog ikke formedelst dette Værk holde sig fritaget for selv at gaa til de Kilder, af hvilke Suhm øste, om han end turde forudsætte, at alle Kilder ere blevne afbenyttede af ham, hvilket ikke er eller kunde være Tilfældet. Desuden er Meget draget for Lyset, siden Suhm lagde Pennen ned, og mere staar tilbage. Og tillige maa det erindres, at Suhm benyttede de Afskrifter, han havde bekostet til sit Brug, f. Ex. af islandske Haandskrifter, de Bartholinske Manuskripter; han stolede paa sine Afskrifter, som ofte vare skjødesløst eller uagtsomt udførte. *C. F. Allen* dømmer om Værket, at det er »Vidnesbyrd om mageløs Lærdom og Kundskabsfylde og Kjærlighed til Værkets Gjenstand; men Fremstillingen er langt fra at rose, og en senere Tids dybere og mere nøjeregnende Kritik har fundet meget at udsætte paa Enkelthederne⁶⁷.«

Hvad her er sagt i Almindelighed om Kilderne og om Benyttelsen af dem maa ikke forstaas, som om Suhms Blik

* Sml. *H. M. Velschows* Bemærkninger herom i hans Afhandling om Biskop Regner, i »Genealogisk og biographisk Archiv,« Kbh. 1840—49, S. 365, Anm. 1.

ingensinde er trængt ind i Begivenhedernes Sammenhæng, eller som om hans Opfattelse af dem er sløv, hans Domme altid overfladiske. Dette er langtfra Tilfældet. I det Enkelte træffer han ofte det rette, — hvor skulde det være andet med saa lyst et Hoved og saa omfattende Kundskab? Langt mere end i Sammenføjningen af Husets enkelte Dele savner man Kritiken i dets Grundvold. Og dette sidste kan paavises i hans Benyttelse af Sagnene, af Mytherne, af de gamle Digte, hvor han blev realistisk, rationalistisk, idet han gjorde Alt til Historie, men bortkastede det i Fortællingerne, der stod for ham som det fysisk umulige, det mirakuløse, uden at lægge Vægt paa, hvorledes den digteriske Fantasi havde omsat Stemminger, Følelser, Trosindhold. Det vilde have været Suhm en Umulighed at udtale en Sætning som denne⁶⁸: »At Odins historiske Personlighed bør forvises af den videnskabelige Fremstilling, kan der vist ikke være Tvivl om*.«

Molbech har paa en veltalende Maade skildret Suhm og hans Forhold til Danmarkshistorien. Han siger: »Den Ros skal evig følge Suhms, Historieskriverens, Navn, at han foretrak det Grundige, det Simple, det Gavnende, for det Glimrende og Blændende, Granskning og Sandhed for spillende Vid og forfængelig Kløgt; at han foretrak det saare tunge og møjssomme Arbejde, at udrede Alt det Forvirrede i den danske Historie, at bringe det Skjulte for Dagen, at samle de adspredte og ubekjendte Materialier, for det langt lettere, i Verdens Øjne mere lønnende, at benytte sine Forgængere og nærmeste Kilder, til at give Mængden en let og behagelig Læsebog i Hænde; endskjøndt det sidste vilde erhvervet ham en langt større Kreds af Læsere, og i denne et langt mere udelt Bifald end han ved det første var i Stand til at erholde. Han vilde hellere arbejde for Historiens lærde og kyndige Granskere, for dem som kunde benytte hans Flid og Kritik, han vilde hellere frembringe et Værk, der er at betragte som en Grundvold og Hjørnesten for den danske Historie, end skrive denne til Be-

* Suhm antog tre historiske Odin'er, af hvilke den ældste, hvis Levetid er ganske uvis, indførte Solens Dyrkelse blandt Aserne ved Tanais, medens den mellemste Odin flygtede for Darius Hystaspis mod Norden med sine Gother, og den tredie Odin ankom til Norden omtrent 70 Aar før Christi Fødsel. Denne Odin udgav sig for den gamle Gud Odin.

hag for et større Publikum, men uden at udtømme dens Kilder, og saaledes kun gjøre en halv Gjærning. Ere derfor end hans Arbejder ikke for Alle, og kunne de ej være Alle tilpas: saa bør dog Enhver, som elsker Alvor og Sandhed i Historien, Enhver, som med Flid vil studere Fædrelandets, enten for selv at vorde kyndig i Fortidens Tildragelser, eller for at træde i Suhms Fodspor og fremsætte dem i sand og værdig Fortælling, taknemmeligen erkjende, at det er for *dem*, han har arbejdet, for Videnskaben og Fædrelandet, han har opofret sit Liv, og maaske en mere glimrende Forfatter-Navnkundighed; at det var *ham*, der ved halvtredsindstyve Aars Arbejde har banet Vej for Danmarks kommende Historieskriver, som de næppe ville finde saa ryddelig eller saa bekvæm i nogen anden Historie som nævnes kan.«

Paludan-Müller slutter sin Fremstilling af Suhm som Historieskriver med disse Ord: »Fordi man ikke kan lukke Øjnene for Manglerne og Svaghederne i Suhms Værk, vilde det være ikke alene urigtigt, men taabeligt, om man vilde skyde det til Side som et Foster af en uoplyst Tids forældede og overvundne Anskuelse. Omfanget af hans Værk, Massen af den Kundskab, han meddeler, vil altid gjøre ham og det umisteligt. Hundrede Aar ere hengaaede, siden han udsendte sine første Tomer, men endnu vender Enhver, der søger Oplysning om vor ældre Historie, sig først til ham; og saaledes vil det sandsynligvis vedblive ogsaa i Fremtiden; thi det er vel ikke for dristig en Forudsigelse, at Danmark ikke tør vente sig en ny Suhm, der gjør den gamles Gjærning om igjen ved at samle det hele historiske Stof i en saadan Række af stærke Kvarter.«

I Tydskland vakte Suhms Danmarks Historie Opmærksomhed, hvilket kan slutes af de Anmeldelser, som i ansete kritiske Tidsskrifter bleve offentliggjorte om den⁶⁹. Det var især de første Dele, der handlede om Sagnperioden og om Vikingetiden, som bragte noget Nyt frem for de tyske Lærde, for hvem de islandske Skrifter vare som en ukjendt Verden, medens ingen tydsk Forfatter havde taget sig for at samle Efterretningerne om de nordiske Folkevandringer til Søs, hvilket Æmne da ogsaa laa noget fjærnt for tyske Historikere.

Efter Suhms Død begyndte der at udkomme en tydsk

Oversættelse af hans Værk *. Oversætteren, *Friedr. Dav. Gräter*, dedicerede de to Bind, de eneste, der udkom heraf, til Arveprinds Frederik; i en »Vorbericht,« i hvilken Suhms Liv og hans Virksomhed som dansk Historiker fortælles med megen Berømmelse for Suhm, siger Gräter**, at denne Historie »ist ein wahrer Nekrolog der Regierungen, ein drittes Buch der Könige, ein speculum regale, das ohne je die Gefahr der Ungnade zu laufen, die Stelle eines treuen Ministers und eines freymüthigen Staatsmannes vertritt,« saa rigt er dette Værk paa Betragtninger og »Warnungsregeln,« fremdragne af de mange forskjellige Omstændigheder, som Regenterne paa de forskjelligste Maader have været udsatte for. De to Bind udkom i Leipzig 1803—4 og de indeholde Danmarks Historie i Sagtiden til Slutningen af det ottende Aarhundrede.

Det er berørt i det Foregaaende, at Stilen i Suhms Danmarks Historie lader Adskilligt tilbage at ønske med Hensyn til Pyntelighed, det vil sige med Hensyn til godt Sprog, god Sætningsbygning o. l. Derimod er der ikke i det Foregaaende, og ikke heller i Skrifter, hvor Suhm og hans historiske Værk udførligere er omtalt, sagt Noget om hele Tonen i det. Planen har jo været at fortælle, hvad der er hændet Aar efter Aar, og den Plan udelukker at udvikle i Sammenhæng Fortællingen om Begivenhederne fra deres Begyndelse til deres Afslutning,

* Gräters Oversættelse har følgende Titel: »Peter Friedrich von Suhm's Geschichte der Dänen. Aus Liebe zu dem Studium derselben und aus Ehrfurcht für ihren Verfasser ins Teutsche übertragen. 1., 2. Abtheilung. Geschichte der Nordischen Fabelzeit vom grauesten Alterthum an bis zur Ende des achten Jahrhunderts.« Oversættelsen udkom ogsaa med Titlen: »Peter Friedrich von Suhm's historische Darstellung der Nordischen Fabelzeit. Aus dem Dänischen übertragen etc. 1., 2. Abtheilung.« Allerede 1790 var der i Lybæk udkommet: »Versuch eines Entwurfs von einer Geschichte der Entstehung der Völker im Allgemeinen, als eine Einleitung zu einer Geschichte von der Entstehung der Nordischen Völker insonderheit. Aus dem Dänischen des Herrn Kammerherrn P. F. Suhm.« Oversætteren var en noget obskur Person ved Navn *Steineck*, der var fra Brunsvig, studerede i Kiel 1781—82 under Navnet *Steinholtz*, og senere levede som Informator i Kjøbenhavn, hvor han kaldte sig *Mejer*. Han havde den Tanke at oversætte Suhms Værker paa Tydsk. Se Nyerup, Suhms Levnet, S. 419 ff.

** I Fortalen fortæller *Gräter*, at han havde faaet at vide i Breve fra Kjøbenhavn, at *Engelstoft* skulde udgive Fortsættelsen af Suhms Danmarks Historie, hvilket maa være en Forvexling med Kall eller Nyerup.

men den udelukker ikke, at der gives en Forklaring, en Kritik af dem. Og her er det nu værdt at lægge Mærke til den Ro, der er udbredt over det store Værk, og som er holdt helt igjennem det fra først til sidst. Suhm har, til en vis Grad, affattet sit Skrift saa objektivt som muligt, og der gaar en vis Kølighed igjennem det, som man godt kan kalde en Suhmsk Farve. Allerede i Fortalen til den første Tome siger Suhm: »Saavidt muligt haver jeg søgt at glemme Fædreland og Tro, thi Historien er og bør være en streng Dommer, ej forvende eller fortie nogen Sandhed*.« Han kan beundre og glæde sig over Personer og Handlinger, men Udtrykket herfor er altid maadeholdent, tilbagetrængt; han kan misbillige og dadle Personers Handlinger, men Udtrykket herfor er aldrig heftigt, aldrig bittert. Paludan-Müller gjør opmærksom paa, at man ingeniunde maa frakjende Suhm Evnen til at kritisere, og det er ganske rigtigt, thi Suhm dømmes hele Tiden. Og dette fremtræder især, naar han har Noget at meddele, der stemmer med eller imod hans egen Livsopfattelse, f. Ex. naar der fortælles om haard, tyrannisk Fremgangsmaade, eller om Overgreb, hvorved enkelte Stænder vinde Herredømmet over det menige Folk, hvis Sag altid ligger ham paa Hjertet. Nogle Exempler skulle anføres paa, hvorledes Suhm bliver subjektiv Historiker og træder, saa at sige personlig, ind i Skildringen⁷⁰.

Efter at have fuldendt Fortællingen om Hagbarth og Signe, taler Suhm saaledes: »Hvo kjender ej i denne mærkelige Tildragelse vore Fædres Hævn-Begjærighed, faste Mod og usvigelige Had og Kjærlighed til Fjender og Venner. Hvilken Lighed med Amerikas Vilde. Samme Foragt for Døden, samme Trodsen i den, samme Haanhed over sine Fjender, samme Trofasthed mod Venner, understøttet ved et urykkeligt Haab om en evig Lyksalighed, en evig Samkvem med de Elskte. Lifligt er det undertiden at skue tilbage i hine raa, men trofaste Tider, at betragte hine vilde, men ophøjede Sæder, for hvilke vore smaa Sjæle skjælve, og zitre tilbage, vi som ej

* J. F. V. Schlegel citerer flere Steder i Suhms Værk, hvor Suhm »med sædvanlig Upartiskhed« har skrevet om Danmarks Lensbaand til den tyske Kejser. Schlegel, Danmarks og Hertugdømmernes Statsret. I. Kbh. 1827, S. 27.

finde een Ven, fordi vi ej selv vide at være Venner.« Derefter følger et Citat af den romerske Digter *Lucanus**.

Ved Aaret 1036 fortælles om den grusomme Død, en engelsk Prinds leed, og Suhm udbryder da: »Er det Menneskers Historie jeg beskriver, jo, det er Menneskers og Christnes.«

I Anledning af Krig mellem den norske Konge Harald og den danske Konge Svend Estridsen, skriver Suhm: »Saaledes tænkte og hadede Danske og Norske hinanden, ej forestillende sig, at den Tid skulde komme, da de vilde blive eet Brødre-Folk, og hver med Billighed ansee hinandens Skade og Fordærv som sin egen.«

Der fortælles, hvorledes en Biskop Johannes i Meklenborg leed Martyrdøden, og saa skrives Følgende: »Om end nogle af disse Martyrer have havt deres Skrøbeligheder og været befængte med en Del vrang Meninger i Troens Lærdomme, efter Tidernes Maade, saa kan man dog ej andet end beundre deres Heltemod i at overvinde Pinsler og Død, ej nok takke dem, at de ved deres Gjenvordigheder have forskaffet os Fred, Lise, Ro og Oplysning, ej nok erkjende, at de med deres Fare have tæmmet grumme og vilde Folk, og frembragt milde og velgjørende Sæder. Dem maa vi takke for at vi ere sædelige, og at vi nu undgaa at sættes paa saa haarde Prøver for Oplysning og Retskaffenhed. Hvor gjerne vilde jeg ønske, at kunne trække et evigt Slør over vore Fædres, Nordiskes og Venders Grumhed og Blod-Religion, men Historiens Love byde mig at tale Sandhed.«

Den bekjendte Strid, som 1159 forefaldt imellem Valdemar den Store og Absalon, fortælles, og Suhm bemærker da: »Der vilde ej være saamange slette Konger, der sove bort paa Thronen, om deres Mænd havde Mod i Brystet, vare redelige og ej dreves af Ærgjerrighed,« og efter at de Ord ere meddelte, med hvilke Valdemar søger at forsvare sin Opførsel, hedder det: »Saaledes ville Konger og store Herrer især, ja alle Mennesker gjerne besmykke deres Fejl.«

* *Lucanus, Pharsal., I., v. 458—62:*

Certe populi, quos despicit Arctos,
 Felices errore suo, quos ille timorum
 Maximus haud urguet leti metus. Inde ruendi
 In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
 Mortis: et ignavum rediturae parcere vitae.

Snart efter, ved Aaret 1160, møder man følgende Ytring: »Saa skjævt dømmer Saxo af Had til Venderne, forledt ved en Munkisk Lære; anderledes dømmer den vise Eutyphron om Fadermord og Had for Religionens Skyld.«

Istedenfor eget Ræsonnement citerer Suhm kort efter denne Verslinie: »*Tantum Religio potuit suadere malorum**.«

Ved Aaret 1167 fremkommer følgende Betragtning: »Her ved viste Absalon sig som den sande og store Statsmand, der vel ikke siger Alt, hvad han tænker, men dog ej andet end hvad han tænker, og hvis Agt [o. Agtelse] er derfor almindelig, da man trygt kan hvile i hans Ord og Løfter. Saaledes viste den første Grev Bernstorff sig hos os i vore Dage.« . . . »I Statsmandskunsten bør dette være den første Grundsætning, at Løfter ere ubrødelige.«

Der fortælles om indbyrdes Krige i Tydskland i Aaret 1179, og Suhm siger da: »Paa saa grusom en Maade førtes denne borgerlige Krig, og at man ej derfor skal alene anklage hine gamle grove og uoplyste Tider, saa have de borgerlige Krige i Polen, Amerika og Frankrig vist ej hædret vore forfinede og oplyste Tider.«

Om Absalons Maade at optræde paa overfor Skaaningerne (1180) dømmer Suhm strengt. Det fremhæves hos Saxo, hvad Absalon havde gjort for at rense Havet for Sørøvere, saa at Skaaningerne kunde sejle og fiske i Ro. Dette omtaler Suhm, og derefter fortsætter han paa følgende Maade: »Men senere Mishandlinger udslette altid ældre Velgjerninger, og aldrig udsættes enten Konge eller Minister for offentligt og almindeligt Had og Foragt, uden at de have fortjent det. Vist smerter det mig, at jeg saaledes maa skrive om Absalon, der ved sin utrættelige Flid og Aarvaagenhed i udenlandske Krige, ved sit Venskab og Tilbøjelighed for sine Konger, Fader og Søn, Valdemar og Knud, og endeligen ved sin Omhu for Videnskaber og Studeringer har gjort sig evig fortjent af Danmark; men derimod bør dog Sandhed ej fortie hans Fejl, men først udsige, at han var haard, stolt og gjerrig, uden Tvivl af Natur, Fødsel og Stand, samt Fordøm for Sjællandsfarerne.« I sin Karakteristik af Absalon kommer Suhm tilbage til hans For-

* Citatet er taget fra den romerske Digter Lucretius, *De natura deorum*, I, v. 102.

hold ligeoverfor Skaaningerne: »Historien bør være retfærdig og ej overklistre store Folks Laster.« Absalon befordrede Hierarkiet og Aristokratiet; Hierarkiet blev knækket ved Reformationen, men om Aristokratiet siges, at dette »endnu paa nogen Maade føles.«

Det omtales, at Magnus Gissurs Søn i Aaret 1188 sejlede to Gange fra Island til Ribe, hvilken Meddelelse giver Anledning til følgende Bemærkning: »Saadan fri Handel maatte nødvendigvis befordre Islands Velstand og holde National-Gejsten vedlige, uagtet al den indbyrdes Uro, hvormed Landet var plaget; men den Gang var og Island en fri Stat.«

I Anledning af Dronning Ingeborgs ulykkelige Forhold i Frankrig siger Suhm: »Dersom Ingeborgs Breve havde været ligesaa smukt skrevne som Ovidii Sørgebreve, saa vilde Verden have talt mere om hendes Lidelser end om hin store romerske Digters, thi hendes overgik langt hans.«

Da Suhm skrev sine »Tanker om Vanskelighederne ved at skrive den gamle danske og norske Historie« udtalte han sig saa skarpt som vel muligt imod at benytte »Kæmpeviserne« som historisk Kilde. Denne Mening har han dog forladt og man vil i hans »Historie af Danmark« oftere træffe paa Episoder, hvor han drager Viserne frem. Saaledes siger han om Erik Glippings Drab: »Til Kongens Mords Beskrivelse tager jeg Kæmpeviserne herom til Hjælp; thi endskjøndt de ere satte i en nyere Stil, saa ere de dog vist meget gamle, og anfører den svenske Historieskriver Ericus Olai dem allerede.« Og Visen om Niels Ebbesen er ogsaa benyttet, som det vil sees af følgende Citat, i hvilket Suhm dømmer om denne Mands Bedrift. Han fortæller, hvad der bragte Niels Ebbesen »til den fortvivlede Beslutning at dræbe Greven midt i sin Lejr. Naar man henseer til Følgerne, og at dette lagde den første Grundvold til Danmarks Hæder og Held, saa kan man gjerne være enig i de store Berømmelser, vore Skribentere derfor lægge paa ham. Saaledes ligner Hvidtfeld ham med Mucius Scævola, og Holberg vil, at han har fortjent en Æres-Støtte; men et Mord kan dog aldrig blive en moralsk god Gjerning. Imidlertid maa man tilstaa, at om det er rigtigt, hvad Visen fortæller, at Niels havde Samtalen med Greven, og deri tilsidst undsagde ham, saa forandrer det meget Sagen.«

... »Heinze viser ret godt, at Niels Ebbesen begik efter Tider-

nes Tænkemaade ingen Ugjærning og at han bør ansees som Fædrelandets Befrier; men prise kan jeg dog ikke hans Handling.«

Kjender man Suhms »Euphron« og har man læst f. Ex. hans »Blandede Tanker,« saa vil man ved at læse disse Citater let iagttage den Overensstemmelse, der er i Opfattelsen af mange betydningsfulde Forhold, saaledes som den er udtalt i disse Skrifter og i »Historien af Danmark.« Men Citaterne ville ogsaa vidne om, at dette Skrift ingenlunde helt igjennem er en kjedelig Aarbog; thi er der end mange tørre Referater, tales der end ofte frem og tilbage, naar forskjellige mod hinanden stridende Beretninger føres frem, saa er der mangfoldige Steder, hvor man støder paa en god Fortælling, især naar der ligger en nordisk Saga eller et Stykke af Saxos Værk til Grund. Og bestandig støder man paa Vejledning til at forstaa Tiderne og paa Domme over disse. De sidste Dele af Historien antage mere end de tidligere Karakteren af en Dagbog, hvilket kan komme af, at Suhm ikke har magtet, at udarbejde Fortællingen i en bredere Form, men nok saa meget af, at Aktstykkerne, Diplomerne, Brevene, alt som Historien rykker frem, stadig foreligge i større og større Antal, saa at Følgen let har kunnet blive omfangsrige Referater af disse Kilder, eftersom det laa i Planen, at ethvert af dem skulde have sin Plads i dette historiske Værk.

For at give et Vidnesbyrd om, hvorledes Suhm kan fortælle, meddeles først hans Karakteristik af Knud den Store, der tillige kan tjene til Prøve paa de Karakteristiker, med hvilke hver Konges Historie afsluttes⁷¹.

Naar man betragter den Maade, paa hvilken han erlangede Kronen af Engelland, de mange Voldsomheder og Tyrannier, han i sine første Regjerings-Aar udøvede, saa kan han ikke regnes iblant de gode Konger, og han ved intet undskyldes, uden ved sin Opdragelse, og Tidernes Tænke- og Handlemaade; Dog bliver man igien forsonet med ham, saasom man mærker, at han forbedrede sig, og blev efterhaanden endog saa andægtig, ved Omgang med sin Dronning *Emma*, og med den Engelske Geistlighed; Vel sandt, at hans Andagt var blandet med megen Svaghed og Overtroe, men det maae atter skrives paa Tidernes Regning. Engellænderne berette eenstemmig, at hans Andagt og Forbedring viste sig især efter

hans Romerreise. Saa meget er vidst, at han var en kjærlig, men svag Ægtemand, en god Fader, klog og tapper Herre, lykkelig i Krig, venlig i Omgang, gavmild mod Fremmede, sine Mænd, sine Skalder, og de Geistlige, særdeles hengiven til Religionens udvortes Tieneste, mistænkelig og ivrig i at holde over sin Høihed, duelig og hurtig, prægtig og ærekiær, hastig til Vrede, listig og mere tilbøielig til at vinde ved Svig og Underfundighed end ved aabenbare Magt; For at erlange et Rige lod han intet være uforsøgt, og ansaae intet for uanstændigt. I Drik var han temmelig afholden, og finder man det kun sielden optegnet om ham, at han var beskienket. I Henseende til det smukke Kiøn kan og intet bebreides ham, uden det, han af politiske Aarsager forlod *Alfifa*, for Resten roses han for Kydskhed. Derfor elskede han og god Orden og Skik ved sit Hof, og gav det nyttige Love. De gamle Engelske Love stadfæstede han, og forøgede dem med nye. Men de Mægtige overtraadde dem ofte, og taug han ofte hertil, dels fordi kan skyldede dem meget, og de havde hiulpet ham i hans Krige, dels og fordi han elskede sine Venner. Det var ei heller let at holde et talrigt, seiervant og haardt Folk i Ave, som det Danske da var, hvilket ansaae Engelland for sin Erobring. For Resten holdt han god Fred i sine Lande, saa at intet Oprør og Frafald udbrød der, undtagen det i Norge, og var han en stræng Hævner over dem, som enten ved Røverie, Tyverie, eller noget Underslæb gjorde mindste Uret. Hvad det Udvortes angaaer, da var han høi og anseelig, stærk, og smuk, undtagen at hans Næse var tynd, spids og krum, og forekommer denne spidse Næse endog paa hans Mønter; Derimod var han hvid af Ansigt, havde et smukt og langt Haar og skarpe Øjne.

Om Saxo taler Suhm paa følgende Maade⁷²:

Den Siellandske Krønike hos *Lang. II.* 608. 623 kalder den Danske Historie, som Saxo skrev, *Gesta Danorum*, og forsikkrer, at han besad en forundringsværdig og zirlig Veltalenhed; En Sag enhver vel maae tilstaae, der læser hans i 16 Bøger forfattede Danske Historie, hvor hans Latinske Prosa er herlig, saa at neppe nogen Skribent af Middelalderen kan deri sættes ved Siden af ham, og hans Vers end herligere, de bedste efter mine Tanker fra Boethii Tid indtil hans, hvorfor og Eftertiden har givet ham det Tilnavn »Grammaticus,« hvorvel man maae tilstaae, at han undertiden be tiener sig af Ord, der ei forekomme hos gode Latinske Skribentere,

hvorover man ei maae undre sig, da Bøger vare rare i hans Tid, og da han meest haver efterlignet Valerius Maximus og Martianus Capella; Saa og at ligesaa høit han derfor er over de fleste Middelalderens Skribentere i Sproget, saa langt er han dog neden for Guld- og Sølvalderens Skribenter. Af Bøger anfører han kun selv Beda og Dudo, samt vore Forfædres Vers. I de første 8 Bøger er han fuld af Fabler, men man bør dog takke ham meget, at han haver givet os vore Forfædres Viser og Sagn, og benyttet Islændernes Efterretninger, som han uden Tvivl meest har faaet af den Islænder Arnold, han omtaler, der var hos Biskop Absalon. Her ved haver han bevaret os meget; Sandt nok, han har ei altid brugt det vel, ei altid forstaaet det og ladet sig forlede ved vrangte Hypoteser, iblant andre ved den, at Dan var den første Konge i Danmark, og at Landet bar Navn efter ham, og end mere ved den, at heele Danmark havde fast altid været et samlet Rige og staaet under een Konge. Men fordi vi nu omstunder kunne, ved det Bogtrykkeriet haver bragt saa mange gamle Bøger for Lyset, saavel af vore egne, som især af andre Rigers, samt Grækers og Romeres, overbeviise Saxo om mange Feil, samt rette, forbedre og forøge ham, saa bør vi dog derfor ingenlunde glemme det meget vi skyldte ham, og som vi uden ham ei vidste, især i Sædernes og Tænkemaadens Historie, den vigtigste af alle. Naar han undertiden ogsaa er i Modsigelse med de nu tiloversblevne Islandske Skribentere, saa har han derfor ei altid Uret, og har ofte havt Islandske Efterretninger, ja indenlandske Danske Viser, som nu mangle os. I de sidste 8 Bøger, som handle om en meere historisk Tid, er han og temmelig frie for Fabler, og Kongefølgen for det meeste rigtig; der skriver han ofte pragmatisk, indstrøer sunde og herlige Betragtninger, endskiønt en overdreven Fædrelands Kierlighed henriver ham alt for ofte til at være ubillig mod Fremmede og andre Folkeslag; men sandt er det, at Danmark var i hans Tid paa en høi Spidse af Magt, og at trende saadanne Regjeringer paa hinanden, som Valdemar den førstes, Knud den siettes, Valdemar den andens, og en Minister som Absalon, maatte spænde de Danskes Tænkraft høit, og bringe dem til at føle deres Værd; Man finder derfor og, at alle efterfølgende Danske Skribenter i Middelalderen have kun været mavre Krønikeskrivere. At Saxo's Historie ellers endog her er ofte urigtig og ufuldstændig, maae nu tilskrives ovenmeldte Aarsager, ei at tale om, at da han kun er udgivet efter et eneste Manuskript, og at intet Manuskript er tilovers af hans Værk, saa træffer man stundom paa aabenbare Udeladelser ved Skrivefeil i hans Historie. Da han og saa herligen og udførligen

beskriver Valdemar, thi hvad kiendte vi til ham og Absalon, om ei Saxo var, saa er det ubegribeligt, at han ei taler om den førstes Love. Vist er det derfor, at det Sted mangler os nu i hans Historie*.

Det var under Samlivet i Trondhjem, at Schøning og Suhm besluttede at skrive hver sit Fødelands Historie. Det lykkedes dem begge, at sætte Værkerne i Gang, men det lykkedes ingen af dem, at føre dem til Ende. Schøning vilde have ført Norges Historie fra den tidligste Tid til henimod hans egen Levetid, Suhm havde allerede tidlig besluttet ikke at føre sin Danmarks Historie længere frem end til Christoffer af Bajerns Død, 1448, da den Oldenborgske Kongestamme blev Danmarks regjerende Kongehus. Men Schøning naaede kun til Aaret 995, medens Suhm naaede til Aaret 1400. Disse to Mænd lignede hinanden i brændende Iver, for at løse den Opgave, de havde stillet sig, i den reneste Fædrelandskjærlighed, de kappedes i Flid, den ene veg ikke for den anden i udstrakt Lærdom. Men i andre Henseender var der stor Ulighed tilstede imellem dem. Schøning var Embedsmand, først Rektor, saa Professor, saa Geheimearchivarius, og heraf var Følgen, at han ikke selv kunde raade for sin Tid, men maatte dele den mellem Embederne og Studeringerne. Suhm var ikke Embedsmand, saa at han havde hele sin Tid til sin egen Raadighed, og han var rig, medens hans Ven vist kun havde sin Løn at leve af. Suhm blev ikke afbrudt i sit Arbejde for sin Danmarks Historie, medens Schøning blev afbrudt ved sin store norske topografiske og historiske Undersøgelsesrejse 1773—75, og senere ved at det 1776 blev overdraget ham at udgive Heimskringla. Schøning døde i Juli 1780, og Aaret efter udkom den tredie (og sidste) Del af hans Værk. Suhm døde i September 1798, og han opnaaede saaledes flere Arbejdsaar.

Den Norges Historie og den Danmarks Historie, Schøning og Suhm udgav, ligne ikke hinanden. De skrev deres Værker hver efter i sit Geni. Schøning havde sat sig for, at fortælle Norges og det norske Folks Historie, Suhm havde sat sig for

* Derefter tales om Udgaverne af Saxo.

at samle, ordne, kritisere hele Materialet, paa hvilket en fortællende Danmarks Historie skulde bygges. I nogle Opfættelser mødtes de, f. Ex. naar Spørgsmaalene kunde dreje sig om Folkenes ældste Historie, hvor de begge tog som virkelig Historie hvad der kun kan være Digt. Men de gik ellers hver sin Vej, thi de havde hver sine Kilder at øse af. Og her havde Schøning et stort Fortrin fremfor Suhm, thi han havde hele den gamle nordiske Literatur at gaa til, hvad enten den var skreven i Norge eller paa Island, medens denne samme Literatur ikke i samme Omfang kunde være Suhm til Gavn. Suhm havde de gamle danske Historikere at gaa til, men mødte bestandig Vanskeligheder, naar han skulde lægge de fremmede Historikere ved Siden af, ogsaa Sagaliteraturens Skrifter, thi de stemmede ikke altid med hverandre, og deraf kom Usikkerhed, thi paa hvilken Side var det rigtige? Schøning vilde vistnok ogsaa være stødt paa lignende Vanskeligheder, dersom det var blevet ham forundt at føre sit Værk flere Aarhundreder frem i Tiden end Tilfældet blev, men dog næppe i samme Grad som Suhm, thi for Danmarks Historie i Middelalderen gjælder, at det Usikre, det Vaklende gaar saa at sige igjennem den fra først til sidst. Et Vidnesbyrd herom er, at hver Gang et enkelt Æmne tages op til monografisk Behandling, viser der sig Uoverensstemmelse, undertiden i meget høj Grad, imellem de Forfattere, som drøfte saadanne Æmner, og Grunden hertil er især den, at Kilderne ere uklare, modsigende, thi for det danske Folks Vedkommende kan det godt siges, at det ikke har været anlagt for Historie.

Resultatet blev det, at Schøning fik skrevet et mindre Parti af sin Norges Historie, som med Lethed lader sig læse, men som nu meget faae læse, og at Suhm fik skrevet et større Parti af sin Danmarks Historie, som ikke lader sig læse med samme Lethed, men som dog nu er aldeles uundværligt for Enhver, der vil sysle med det samme Æmne, saa stor er Stofrigdommen i det, saa vigtige ere de Rækker af Diplomer, der ere meddelte i det i Uddrag eller fuldstændige, og som lidt erstatte, at Langebeks Diplomatarium aldrig er udkommet. Schønings Værk er til at læse i, Suhms Værk er til at studere i. Og her vender Takken sig til de to Mænd, som bleve Udgivere af de sidste Bind af Suhms Danmarkshistorie, *Abraham Kall* og *Rasmus Nyerup*, hvilke begge have stor Fortjeneste

dels af Udgivelsen af de mange Diplomer, som findes aftrykte sidst i disse Bind, dels af Henvisningerne til Originalerne i Arkiverne*.

Det bør ikke lades uomtalt, at Suhm til sine historiske Arbejder havde faaet mangfoldige Sager udlaante fra det kongelige Gehejmearkiv, naturligvis imod Kvittering. Ved Skiftebehandlingen efter hans Død blev det ført til Protokols, hvad han havde laant fra Arkivet — saavel som fra det store kongelige Bibliothek og Universitets-Bibliotheket. Alt blev leveret tilbage, men det viste sig, at enkelte Ting fra Arkivet ikke kunde findes. Derom blev der gjort Indberetning til det danske Kancelli, men ved kongelig Resolution af 21. December 1799 blev Kravet paa disse savnede Sager frafaldet, da Arkivet fik mere end det havde udlaant.

Afsnittet om Suhms Danmarkshistorie kan passende sluttes med følgende Bemærkninger, som *C. F. Dahlmann* har skrevet 1822. Efter at have talt med Roes om Schøning, men ogsaa om det meget Svage hos ham i hans ældste Norges Historie, og efter at have overført sin forkastende Dom herover paa Suhms kritiske Historie, siger Dahlmann Følgende⁷³:

Ich würde meine Feder lieber niederlegen als ein Wort wider Suhms Ehren schreiben. Es ist keiner unter allen Schriftstellern des neuen Dänemarks, der dem Menschenfreunde so lieb zu seyn verdiente. Denn er verband mit ächter Vaterlandsliebe eine für alles Gute der Menschheit rein empfängliche Natur. Ihm ward aus seinen angestregten Studien der Lohn, dasz sie ihn in der Liebe der Freiheit befestigten, ohne welche alle Geschichte Tand ist, dasz sie ihn freie Einrichtungen schätzen und sein Urtheil bekennen lehrten. Desz sind Zeugen an unzähligen Stellen seine schriftstellerischen Arbeiten, sein Handbuch vaterländischer Geschichte bewährt es, und würde klarer hievon zeugen, wenn nicht ein in den gewöhnlichen Formen des Patriotismus gleiszender Minister die Schöszlinge einer edlen Aufrichtigkeit vorsorglich beschnitten hätte. Es ist der Sinn für die Entwicklung seines Volkes, nicht

* Ved Omtalen af Suhms store Værk skal her erindres om de to Værker, som kunne knyttet til det: »*Regesta diplomatica historiae Danicae*,« udgivet af det kgl. danske Videnskabernes Selskab, og »*Repertorium diplomaticum regni Danici mediaevalis*,« udgivet af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie.

jener bløst poetische, der in demselben Athem die Beserkerwuth der ältesten und die zahmen Excellenzen der neuesten Zeit feiert, der ihn zum Geschichtschreiber machte. Diesem verdanken seine elf Quartbände dänischer, bis in vierzehnte Jahrhundert fortgeführter Geschichte das Gepräge eines dauernden Werks; der Reichthum seiner scharfsinnigen Forschungen kann ausgeschöpft, die Materialien können noch reiner den Quellen abgewonnen werden, aber durch die schwerfälligen Formen des Werks geht die leise Schwingung eines edeln Gemüths, das einer beherzigenden Nachkommenschaft sich zuwendet. Allein jene kritische Geschichte, deren Ausbeute denn der erste Theil der eigentlichen Geschichte wiedergiebt, bleibt ein verunglücktes Buch, auf dem geradehin verkehrten Wege begonnen.

Medens Suhm i disse mange Aar fordybede sig i den danske Historie, fik han eller tog han dog Anledning til at beskæftige sig med andre Folkeslags Historie. Det var især forskjellige Folkeslag, som havde boet eller endnu boede i det østlige Europa, henimod Asien, der tidlig havde fængslet hans Opmærksomhed og hvis Slægtskab med andre Folk, eller hvis Vandringer og ældre Historie han vilde fortælle. Man kan kalde disse Arbejder ethnografiske Studier, og de stod i en vis Forbindelse med hans Forsøg paa at udrede Folkenes og især da det danske Folks Oprindelse; de fleste af dem bleve læste i Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn, i hvis Skrifter de derefter bleve trykte.

Et af de tidligste Arbejder i denne Retning handlede om Patzinakerne; han forfattede det 1766, forøgede det senere, og det udkom i Videnskabernes Selskabs Skrifter 1770. Han indleder Afhandlingen med disse Ord: »Da jeg haver besluttet korteligen at handle om de Folks Herkomst, der i Middelalderen beboede Polen, Rusland og Landene imellem det Kaspiske Hav og den Sorte-Sø, saa og i det Europæiske Tyrki Norden for Donau, saa vil jeg begynde disse Undersøgelser med Patzinakerne, der udi det tiende Sekulo fornemmeligen spillede saa stor en Rolle.« Derefter fulgte Afhandlingerne: »Om Finnerne, deres ældste Sæde og Herkomst,« 1768, en Undersøgelse »Om Slaverne, deres Herkomst og ældste Sæde,« 1779, en Afhandling »Om Chazarerne,« 1780, en Afhandling »Om Galicia og Ludomeria,« 1782, og endelig »Formodning

om at Schweizerne stamme fra Skandinaverne,« 1793. Hertil maa endnu føjes Suhms Afhandling om »Hvad Gelli hos Mamertinus have været for et Folk,« 1771, samt hans »Abhandlung von den Uzen oder Polowzen,« som 1774 blev udgivet i Scherers tyske Oversættelse af Nestors russiske Krønike⁷⁴.

Disse Afhandlinger vidne om Suhms omfattende Kjendskab til Oldtidens og Middelalderens Forfattere, især de byzantinske Historieskrivere, thi Suhm førte disse Folks Historie langt frem i Tiden, og de vidne om hans Kjendskab til den nyere og nyeste Literatur. Spørgsmaalene om disse fjærne, til dels, idetmindste efter Navnet, forsvundne Folk, interesserede det 18. Aarhundredes Lærde i højeste Grad, af hvilke *Bayer* og *Thunman* ere de meste bekendte*, men deres Arbejder om dem bleve kun Forarbejder, thi der manglede Materiale til at kunne besvare Spørgsmaalene om disse Folkeslags ældste Historie. Suhm refererede, rekapitulerede, gav sine egne Meninger til Kjende, og de grundede sig ofte kun paa Formodninger. Hans Afhandlinger have nu ikke nogen stor Betydning, men i forrige Aarhundrede bragte de noget Nyt frem for de Læsere, som ikke kjendte de fremmede Forfattere, og de Stykker i dem, hvor Suhm er fortællende, kunne endnu læses med Fornøjelse. Flere af dem bleve oversatte paa Tydsk med nogle Tilføjelser af Suhm, og udgivne af *Valentin August Heinze*, Professor i Kiel, i »Historische Abhandlungen der kön. Gesellschaft der Wissenschaften zu Kopenhagen,« hvis sjette Bind er dediceret til Suhm⁷⁵.

Slutningen af Afhandlingen om Slaverne er saa ejendommelig, at den fortjener at fremdrages. Suhm skriver:

Af det hidindtil sagte sees korteligen det Slaviske Folks Herkomst, Ælde og Udbredelse i gamle Dage; da jeg med Vilje haver forbigaet det nyere som mere bekendt. I en Tid af omtrent 2000 Aar [!] sees, hvor mange Forandringer dette ene Hoved-Folk har undergaaet. Hvad om vi havde Efterretninger fra langt ældre

* *Theophilus Siegfried Bayer*, f. 1694, d. 1738, var en anset Orientalist; han var Medlem af Akademiet i St. Petersborg, til hvis Skrifter han har leveret mange Afhandlinger. — *Hans Thunman*, Svensk af Herkomst, Professor i Halle, f. 1746, d. 1778, er Forfatter til flere Skrifter af ethnografisk Indhold.

Tider? Hvad om vi vidste det fornemste af alt hvad fysisk og moralsk der haver tildraget sig paa vor Jordklode, paa den ene — Ja! da vilde jeg overlade Historien til andre, og alene nyde den nærværende Verden. Men hvad om det var os muligt at vide andre Kloders Tildragelser? — Ja! det kunne vi ej fatte; det maa vi overlade den Tid, da egen Erfarenhed lærer os maaske deres Tilstand, da vore Kræfter udvides, da al vor nu værende Kundskab bliver Børneleg. For vor svage Hukommelse, for vor indskrænkede Forstand, er det godt at Historien er saa ny. Men dog er det ogsaa godt, at vor Jordklodes Beskaffenhed opdager os et Glimt af den Hemmelighed om Guds Storhed og Evighed i hans Handlinger.

Sandelig, Suhm kunde have store Fremtids-Syner! Men hvor smukt har han ikke her sat disse sine Syner frem!

Den sidste Hædersbevisning, Suhm modtog fra Regjeringen, var Udnævnelsen den 11. Maj 1787 til »kongelig Historiographus.« Bestillingen lyder saaledes:

C. VII. G. A. V. At vi allernaadigst have beskikket og forordnet saa og hermed beskikke og forordne Os elskelig *Peter Friedrich Suhm*, vores Kammerherre, som har de Egenskaber, som udi Indføds Retten ere fastsatte, til at være vores *Historiographus*; Thi skal han fremdeles være Os som sin *Absolut* og *Souveraine* Arve Konge og Herre Huld og Troe, vores og vores Kongl. Arvehuuses Gavn og Beste søge, viide og ramme, Skade og Forderv af yderste Magt, Evne og Formue hindre, fore komme og afværge, Isærdeleshed skal han sig i samme Bestilling med største Fliid og Vindskibelighed lade finde, og ellers, hvis samme Tiid efter anden allernaadigst anbefales, troeligen forrette, saa og ikke for nogen aabenbare, hvis samme hans Embedes Forretninger vedkommer og hemmelig bør at holdes, men sig derudi saaledes skikke og forholde som det en ærekiær *Historiographus* samt Kongl. Troe tiener egner og vel anstaaer, og han agter at ansvare og bekiendt være efter den Eed, han os derpaa allernaadigst gjort og aflagt haver. Givet etc. *Christiansborg* den 11. *May* 1787.

Dette Embede var blevet ledigt ved *Joh. Heinr. Schlegels* Død 1780. Det laa vel næppe saa fjærnt, at vælge Suhm til hans Efterfølger, thi der var dengang ingen dansk Historiker

som kunde stilles ved Siden af ham; Nyerup er tilbøjelig til at tro, at det var »særdeles Omstændigheder,« der bragte ham denne Gunst, idet man ved at vælge ham, undgik at skulle mulig vælge en anden. Nyerup fortæller ogsaa, at *Niels Ditlev Riegels* søgte dette Embede, men at Regjeringen var denne Mand ugunstig stemt. Dette seer meget besynderligt ud, thi i Aaret 1787 havde Riegels endnu slet Intet skrevet, der kunde give ham Haab om at komme i Betragtning som dansk Historiograf; det eneste større Skrift, han indtil da havde udgivet, var en almindelig Kirkehistorie, som udkom i tre Bind 1781—86. Men Riegels havde fra 1781—84 været Hovmester for Enkedronning Juliane Maries Pager. Det er imidlertid vist, at Riegels meldte sig som Ansøger til Historiograf-Embedet; hans Ansøgning blev sendt til Universitetet til Erklæring, og *Abraham Kalls* skriftlige Votum i denne Anledning, dateret den 27. Marts 1787, er kjendt. Kall begynder med at omtale, at Riegels havde »anvendt Flid paa den ældre Kirke-Historie, og udgivet adskillige til dette Fag henhørende Skrifter; men uden at inlade sig i en Bedømmelse af samme, bør Konsistorium dog tilkjendegive, at derudi endnu ikke findes tilstrækkelig Grund til at anbefale denne Ansøgning;« derefter fremhæver han, hvad der maatte kræves hos den Mand, der skulde beskikkes til at være kongelig dansk Historiograf: »han maa, foruden at besidde en mere end almindelig Retsindighed og Upartiskhed, være bekjendt saa vel af Indsigter i Fæderne-landets Historie og Stats-Retten, som Talenter til et værdigt historisk Foredrag.« Kall mener, at Konsistorium ikke kan bestemme, om disse Egenskaber findes hos Ansøgeren, og han nævner som Mænd, der havde særdeles Fortjenester af den danske Historie, Professor *Thorkelin* og Professor *Wandal*, »men frem for andre Hr. Kammerh. *Suhm*, en Mand der i Fald han fandtes villig til at imodtage en Kong. Historiographs Embede, unægtelig meget vilde pryde samme⁷⁶.«

At Suhm fik Embedet, har ikke bragt nogen Forstyrrelse i det gode Forhold, som længe havde hersket imellem ham og Riegels. Saaledes skrev Riegels 1792: »Stod det i min Magt, at sætte Kammerherre Suhms Fortjenester af den danske Historie, ja af al Lærdoms og Forfinelses Udbredelse i Danmark i deres sande Lys, vilde det blive det mindste, jeg som dansk Borger havde at takke ham for, at han udgav tvende Bind af

Samlinger til den danske Historie etc.,« og efter Suhms Død indrykkede Riegels i »Adresseavisen« en latinsk Gravskrift, under hvilken han underskrev sig: »*defuncti amicus Riegels.*«

Udnævnelsen til Historiograf bragte Suhm forskjellige Lykønskninger. *Kofod Ancher* skrev i de Kjøbenhavnske »lærde Efterretninger:«

Apolline jubente, ut detur dignissimo munus Historiographi Regii, non poterat non deferri Petro Friderico de Suhm. A.

I det samme Tidsskrift læstes endvidere følgende Vers:

Historiæ Patriæ, Dno P. F. Suhmio munus Historiographi Regii capessente, senili vena ita gratulatur W.

Danorum Clio sortem plorabat acerbam,

Patronis sensim tot viduata suis.

Torpentem luctu sic est solatus Apollo:

Suhmius, en! superest, hic tibi tutor erit.

Hactenus ille tuam rem totam gessit et auxit

Sic, ut vix alius dexteritate pari.

Audiit exsultans, frontemqve serenat, et inquit:

Aut nunc, aut nunquam, res mea salva manet.

Den W., som skrev denne Hilsen, var *Jens Worm*, vel bekendt ved sit Forfatterlexikon; han var nu noget over 70 Aar gammel. En offentlig Stemme — hvis man kan tale derom paa denne Tid — om Suhms Udnævnelse fremkom i det af *Tode* redigerede Tidsskrift »Kritik og Antikritik,« hvor der blev sagt følgende Ord: »Det er da nu at Kammerherre Suhm beklæder et Embede, som hans udmærkede og navnkundige Fortjenester og det hele Publikums enstemmige Ønske for længe siden havde givet ham Rettighed til⁷⁷.«

Rasmus Nyerup bragte Suhm en Lykønskning paa sin Vis. En saa literært anlagt Mand som han kunde ikke give sig tilfreds med at skrive nogle Verslinier, enten de bleve latinske eller danske; han maatte give sine Tanker Luft ved et Skrift. Og det skete ved Udgivelsen af et lille Arbejde, som var vel to Hundrede Aar gammelt, som havde havt sin Bestemmelse, men som indtil da havde henligget i Manuskript.

Den Bog, som blev Nyerups Lykønskningsskrift til Suhm, har Titlen:

Peter Frederik Suhm.

Anders Sørensen Vedel

om

den Danske Krønike

at beskrive;

forfattet 1581,

udgivet 1787,

da

Peter Friderik Suhm

blev kongelig Historiograph.

med

Tillæg

af

Udgiveren

Rasmus Nyerup *.

Kiøbenhavn

Trykt hos Hofbogtrykker N. Møller og Søn.

1787.

Det er ikke ganske rigtigt, naar det her er sagt, at Vedel har forfattet denne Afhandling 1581, thi han skrev den 1578 paa Latin, og oversatte den 1581 paa Dansk. Den latinske Afhandling overrakte *Vedel* i Efteraaret 1578 til *Niels Kaas*, og Tanken ved dens Affattelse var at bane sig Vej til at blive beskikket til at være Historiograf⁷⁸. *Nyerup* udgav nu den danske Bearbejdelse, som i Bogen gaar fra S. 1 til S. 51; derefter følger fra S. 53 til S. 100 »Udgiverens Tillæg, indeholdende Fortegnelse paa Kongelige Danske Historieskrivere,« i hvilket sidste Ord *Nyerup* paa Dansk har oversat det fremmede Ord »Historiografer;« disse omtales i Tidsfølge fra *Christiern Pedersen* til *Suhm*, med tilføjede Notitser om hver enkelt af dem. Det har uden Tvivl glædet *Suhm*, at modtage denne Gave fra sin unge Ven, der paa saa mange Maader dels allerede var knyttet til ham, dels skulde blive det endnu mere. *Nyerup* var dengang 28 Aar gammel.

Paa det Sted i sin Biografi af *Suhm*, hvor *Nyerup* omtaler hans Udnævnelse til kongelig Historiograf, har han meddelt følgende Steder af denne *Vedels* Afhandling, da de paa en træffende Maade passe paa *Suhm*⁷⁸.

* Herefter staar paa Titelbladet *Kofod Anchers* latinske Lykønskning.

Den Person, som skal lade saadant Arbejd paa sig, skal ikke aleneste kunne sin Bog temmelig vel, hvad Tungemaal og alle frie Kunster er anrørendes, men være ogsaa af Naturen og lang Øvelse, beqvem oc tilneget til saadant Arbejde.

Den, som vil begive sig til Historien at skrive, hand skal være vel belæst udi allehaande gamle Krøniker, som røre alle Nationer paa, men allermest udi de Nationers Historier, som grændse med os, Med huilke vi have havt at skaffe enten udi Fred eller Fejde-viis.

Er og fornøden at vide, iblandt andre Sprog, noget af vort eget gamle danske Tungemaal, fra hvilket man er nu denne Dag meget afvant.

At være hver Mand trængt, og see effter Skjænk og Gave, forhindrer den, som skal have fri Tanker, huilket jo vil udkræves hos dette Arbejd.

IX.

1788. Dødsfald i Suhms nærmeste Kreds: Bolle Willum Luxdorph, Ancher Andreas von Suhm. Fru Karen Suhm fød Angell dør; Suhms Karakteristik af hende; Suhms Forhold til hende. Hofapotheker Beckers Familie. Suhm ægter Christiane Becker; Bryllupsfestlighederne.

Det Aar, som fulgte efter Suhms Udnævnelse til Historiograf, bragte en stor Forandring i hans Liv: i Aaret 1788 mistede han sin Ven *Luxdorph* og sin Slægtning *Ancher Andreas von Suhm*; hans Hustru, Fru *Karen Suhm*, døde, men hun fik en Efterfølgerske i Jomfru *Christiane Becker*. Først skal *Luxdorfs* Død omtales.

Bolle Villum Luxdorph* var født 1716, og han var altsaa 12 Aar ældre end Suhm. Denne var kun 12 Aar gammel, da han 1740 første Gang saae *Luxdorph* i Admiral *Judichærs* Hus,

* Eller *Luxdorph*, som hans Navn blev skrevet og han ogsaa blev kaldet af sine Samtidige.

hvor Luxdorph blev omtalt som en fortræffelig latinsk Poet og et stort Æmne til en dansk Jurist. Hos Judichærs saae Suhm ham flere Gange, thi i dette Hus samledes mange af forskjellige Aldre, vittige, muntre og sædelige Folk. »Man skjemtede, gjorde Vers, sang Viser, drak Skaaler, spillede noget Kort, saa og Skak og i Bredtet; Biskop var Ynglingsdrikken, Alting var derved dog anstændigt⁷⁹.« Senere mødtes de paa Landet, hvor Suhm boede paa Næsbyholm, Luxdorph paa Mørup. I Tiden fra August 1746, da Suhm kom til Kjøbenhavn, til Juni 1751, da han rejste til Norge, saaes de næsten hver Uge tvende Gange mest hos Luxdorph, efterat denne havde giftet sig med *Bolette Junge*, men ogsaa hos Suhm, Hielmstjerne, Klevenfeldt, Ramus. De mødtes i det danske Selskab til den danske Histories og Sprogets Forbedring, og i Vinteren 1750—51 sad de begge i Højesteret. Medens Suhm var i Norge, vexlede de af og til Breve, »dog ej ret hyppig,« skriver Suhm, »hvilket var min Skyld, saasom ingen dovnere Brevskriver kan findes i Verden end jeg.« Efterat Suhm 1765 var vendt tilbage til Kjøbenhavn, gik der aldrig nogen Uge uden at de jo saaes i det mindste to Gange om Ugen; naar de laa paa Landet om Sommeren, gik Suhm to Gange om Ugen til Luxdorph, thi der var kun en halv Mils Vej fra Øverød, hvor Suhm boede, til Ørholm, hvor Luxdorph havde sin Lystgaard. De havde mange fælles Interesser: Digtekunst, historiske Studier, Beskæftigelse med Møntvæsen, Læsning i Bøger og Samling af Bøger; de mødtes i Kommissioner, som de begge vare Medlemmer af, de samstemmede i deres Karakter, alvorlige til sin Tid, muntre og fulde af Skjemt og Lune til sin Tid. De havde fælles Bekjendte og Venner, — af hvilke de saae mange i det danske Videnskabernes Selskab — og de havde megen Glæde af Omgangen med dem. Luxdorph var en af de Faa af Suhms Venner, som brugte det fortrolige »Du« til ham, og det er et Vidnesbyrd om, at der herskede gjensidig Tillid imellem dem, at Luxdorph valgte Suhm til at være den ene af sine »Executores testamenti;« den anden var Raadstueskriver, Justitsraad Lange.

Luxdorph kom af og til til at spille den samme Rolle, som Suhm tidligere havde betroet Benjamin Dass, idet han underkastede sine Skrifter Luxdorps Censur. Dette er idetmindste skeet to Gange. Den ene Gang var det i Anledning

af et Digt, som Suhm havde givet Titlen: »Saga om Liren;« det var skrevet 1776 og er tildels en Satire over Kongerne af den oldenborgske Stamme; den anden Gang var det i Anledning af »Junker Philip, en komisk Roman⁸⁰.« Intet af disse Skrifter blev udgivet af Suhm, thi Luxdorphs Censur var saa bestemt udtalt imod dem, især imod Romanen, at Suhm vist gjorde klogt i at følge sin Vens aabenhjærtig udtalte Raad. Det Samme menes ogsaa at have været Tilfældet med »Svend Felding, en Fortælling ved Forfatteren af Sigrid,« et komisk Digt bestaaende af omtrent 300 Linier; det var skrevet imellem Aarene 1772—80 og er blevet sendt til Luxdorph til Censur. Nyerup har ladet trykke Begyndelsen af Digtet, nogle og tredive Linier, ligesom han har udgivet Prøver paa »Junker Philip.«

Af Suhms gamle, mangeaarige Venner var Luxdorph den sidste, der gik bort, og hvis Død efterlod et stort Savn for ham. Da Luxdorph var død den 13. August 1788, skrev Suhm følgende Epitaphium over ham, som om Aftenen stod trykt i »Adresseavisen«⁸¹:

H. S. E.
 Bolle Willum Luxdorph.
 Vir
 Plane Incomparabilis.
 Patriæ et Orbis Ornamentum.
 Sincerus Dei Amator.
 Christianus oculatissimus.
 Pauperum Pater.
 Scientiarum in Dania Stator.
 Danorum Maro.
 Vivum omnium Officiorum Exemplar.
 Amicitiae Corculum.
 In Negotiis Dexterrimus.
 In omni Litteratura Scientissimus.
 Cujus Judicium æqvavit maximum Ingenium,
 Cujus Ingenium par adhuc qværit.
 Sic
 Amicorum summo,
 moestissimus posuit
 P. F. SUHM.

Til et Portræt af Luxdorph, stukket af *G. Haas* efter et Maleri af *G. Fuchs*, skrev Suhm denne Underskrift:

Quantum Hellas magno celebrata superbit Homero;

Romaque Virgilio principe Vate suo:

Tantum Cimbrorum terræ Luxdorphius addit

Doctrina, ingenio, quin pietate, decus.

Men Suhm lod det ikke blive herved. Foran Udgaven af sine latinske Digte, der udkom 1775, havde Luxdorph sat en kort Autobiografi. Denne tog Suhm nu frem, førte Biografien videre indtil Luxdorps Død og gav den Plads i Fortalen til syvende Bind af »*Scriptores Rerum Danicarum*,« som udkom 1792; i dette Bind var nemlig den saakaldte Valdemars Jordebog bleven trykt, og da Luxdorph havde staaet Suhm bi ved Udgivelsen af det mærkelige Middelalders-Aktstykke med Mønt-Beregningerne, var dette Anledning nok for Suhm til at føre sin bortgangne Ven frem for den store lærde Verdens Øjne. Til Biografien benyttede han en Skildring, som han allerede havde skrevet i Aaret 1789: »Character af Bolle Willum Luxdorph,« der blev trykt i »*Minerva*« 1790, første Bind, og samme Aar blev optagen i den sjete Del af Suhms »Samlede Skrifter.« Det er ikke nogen fuldstændig Levnetsbeskrivelse af Luxdorph, som Suhm her har givet, ikke en Fortælling om hans Livs Historie; men det er en Skildring af det indre Menneske, af hans Hjertelag, af hans Evner i mange forskellige Retninger, saaledes som de kom frem hos ham i hans Embedsførelse, i Udøvelsen af de Hverv, hvilke Regjeringen overdrog ham, eller de viste sig hos ham som Digter og som Forsker; endvidere af hans kjærlige Forhold ligeoverfor sine Venner og ligeoverfor de mange, der henvendte sig til ham, for at søge Hjælp og Støtte, fremdeles af hans Opfattelse af Strømningerne i Literaturen, af de ældre og nyere Digteres Ejendommeligheder, endelig af hans Forhold ligeoverfor Religionen og Christendommen. Suhm slutter sin Karakteristik af Luxdorph med en Sammenligning mellem ham og andre Mænd, som han selv havde haft Forbindelse med, nemlig: Gram, Holberg, Langebek, Schøning og Kofod Ancher. Der mangler ikke meget i, at man kan sige, at denne Karakteristik af Luxdorph er udtømmende og at den er et godt Arbejde.

Endnu en Maade var der at hædre Luxdorffs Minde paa, og det var ved at udgive et efterladt Skrift af ham. Et saadant Skrift bekostede Suhm og lod det udgive ved Rektor *Oluf Worm* i Horsens; det har Titlen: »*Luxdorffiana e Platone. Sumtibus P. F. Suhmii cum annotationibus edidit Olaus Wormius Mag. et Rector Schol. Hothersnes. Particula I. Havniae 1790. Excudebat Joh. Frid. Schultz aulae regiae, et Universitatis typographus. Apud C. G. Proftium in comissis.*« 4°, XVI + 78 SS. Opgaven for Luxdorff ved Forfattelsen af dette Skrift har været, at sammenstille Udtalelser, der forekomme i Platons Værker, med Steder saavel i det gamle som i det ny Testamente, hvilke vise Lighed i Tanke og i Udtryk. Rektor Worm korresponderede med Nyerup i Anledning af denne Bogs Fuldendelse og Udgivelse, og i sine Breve til ham udtaler han sig temmelig uforbeholdent om Suhm, hvem han ikke sætter videre højt som Videnskabsmand og Skribent. Det er derfor ret interessant at læse et Brev, som Worm skrev til Suhm den 10. Januar 1790 netop i Anledning af Skriftet »*Luxdorffiana e Platone,*« thi her har Tonen overfor Suhm selv en anden Klang. Brevet er trykt i Tillæget⁸².

Ancher Andreas von Suhm var Næstsødskendebarn til Peter Frederik. Hans Fader, *Heinrich von Suhm*, havde været Gouvernør først over de danske Besiddelser paa Guineakysten, derefter over de dansk-vestindiske Øer, og døde som Kontre-Admiral. Selv var han født 1721, gik den juridiske Embedsvej og døde den 26. Juli 1788 som Konferentsraad samt Justitiarius i Hof- og Stadsretten*. *P. F. Suhm* lod trykke en Gravskrift over ham i »Adresseavisen« den 29. Juli, Dagen før den Afdøde blev bisat i Kapellet i Frederiks tyske Kirke⁸³.

Den 11. Juli 1788 døde Fru *Karen Suhm* paa Lyststedet i Øverød. Hendes Lig blev indsat i Kapellet i Frederiks tyske Kirke den 15. Juli Kl. 6 om Morgenen, — saaledes vistnok efter hendes egen Bestemmelse. Til Sammenligning

* Han havde to Brødre, af hvilke den ældste, *Christian*, der var født 1717 og døde 1759, havde været Vicekommandant paa Fortet Christiansfort og Gouvernør over de dansk-vestindiske Øer; han var Oberstlieutenant i Infanteriet, da han døde. Den anden Broder, *Burchard*, var født 1718; han var naaet til at blive Premierlieutenant i den danske Marine, men omkom ombord paa Fregatten »Falster,« som den 3. Juni 1753 ved Uforsigtighed kom i Brand og sprang i Luften paa Saffias Rhed under den marokkanske Kyst.

med den Maade, paa hvilken man i Kjøbenhavn modtog Efterretningen om hendes Søns Død i Aaret 1778 og man bevidnede Forældrene, især Faderen, sin Deltagelse ved dette sørgelige Dødsfald, skal her anføres, hvorledes man gik frem, da man fik at vide, at Fru Suhm var død.

I »Adresseavisen« for den 14. Juli er under Rubriken »Dødsfald,« der svarede til hvad der nu hedder »Døde anmeldte for Skifteretten,« hendes Navn anført tilligemed hendes Alder og Stedet, hvor hun var død. Men allerede samme Dag, som Fru Suhm var død, havde hendes Mand paa en Maade bekendtgjort Dødsfaldet ved følgende Gravskrift, — det var endnu ikke bleven almindelig Brug, at Familien i Avisen bekendtgjorde et Dødsfald, saaledes som det dog snart begyndte at blive Skik ⁸⁴:

Herunder hviler
Det Forgiængelige
af

Frue KAREN ANGEL.

Født i Tronhiem den 16 Maii 1732,
Gift med PETER FRIDERICH SUHM
den 19 April 1752.

Død paa Øverød den 11 Julii 1788.

Den beste Moder og Ægtefælle.

Øm, Omhyggelig, Klog, Gudfrygtig.
Taalmodig uden mage.

Sit Kiøns Zirath.

Sine Venners trofaste Veninde;

De Fattiges Husvalerske,

De Bedrøvedes Trøst.

Ingens Fiende.

—

Af

Hendes bedrøvede Ægtemand.

P. F. SUHM.

Denne Gravskrift fremkaldte følgende Vers, som læses i »Adresseavisen« for den 15. Juli:

I Anledning af Hr. Kammerherre SUHMS Gravskrift over
sin afdøde Frue og den ædelmodige Gave af 100 Rdl. til
ethvert Sogns Fattige.

Med sande, ædle Træk Du malte din Veninde,
O dyrebare Mand! Du reyste hendes Minde
Ey der, hvor haarde Staal i Marmor leve bød,
Men der, hvor Armød græd ved en Tabithas Død.
Og naar Du hviler træt engang ved Hendes Side,
Da Sandhed skrive bør, og Verden bør det vide:
Her sover rolig Han, som brugte vel sin Tid.
Her sover ogsaa Hun, som lettede hans Flid.

Den 14. Juli læstes i »Adresseavisen« følgende

Gravskrift
over afdøde Frue Kammerherreinde SUHM.

Staae stille! hvo du er,
og læs hvad der staaer skrevet paa denne Steen;
hvis du troer der er et Ord stilet af Smiger
eller tankeløs Lidenskab,
saa vil jeg, der skriver dem,
møde dig for Gud og gjøre Regnskab derfor.

Herunder hviler
Frue KAREN SUHM, fød ANGEL,
fød 1732, død 1788.

Hun var klog, og kiendte Verden;
men derfor mild og eftergivende.

Hun var husholderisk sparsom
og gavmild tillige.

Hun var i Hendes sidste Aar plaget af Smerter;
men altid roelig, venlig og smilende til Graven.
Hvad der bandt Hende til Livet var Hendes Mand,
Men denne Mand var og PETER FRIDERICH SUHM.
Alle, som kiendte Hende, bare Ærbødighed for Hende.

Troer Du nu, min skønsomme Læser!
at hvad her staaer er Sandhed,
saa maa Du tilstaae, at Hun var sielden blandt sit Kiøn,
og Du vil ønske:
at Hendes Venner havde beholdt Hende længere.

Endelig læstes i »Adresseavisen« for den 1. August følgende latinske Digt:

Non temerè moerens mortem, Celeberrime SUHMI,
 Miraris Costam surripuisse Tuam —
 Scilicet, ingentem voluit renovare dolorem,
 Dilecti Nati qvem peperère Tibi
 Fata, Juventutis celebrem sistentia cursum,
 Cujus erat finis Gloria, Fama, Decus —
 Temporis haud ullum spatium removeere dolorem.
 Hunc potuit penitus; Pars remaneret adhuc —
 Vah' totus rediit, tantò cumulator, omnem
 Spem tollens & opem, qvâ relevetur onus —
 Fida tori Consors, cujus sincera voluntas,
 Aspera communi pectore ferre, fuit —
 Eheu! nunc abiit, geminò sub pondere linquens
 Solum, qvem simplex sat grave pressit onus —
 Non tamen es solus, Socium se præstat & offert,
 Ex cujus Nutu tristia, læta, fluunt —
 Non ut Te tristem, sed Eam, qvam duxit ad astra,
 Perfectè lætam redderet, ista facit —
 Scilicet ANGELicò cognomine cognita Stirpis
 Moribus angelicis nominis omen erat —
 Cumqve Deo visum fuit hinc ut abiret, habère
 Inter coelicolas digna reperta locum —
 Jacturam proinde tuam Te plangere fas est,
 Defunctæ simul at commeminisse Bona.

Ex intimo pectore *συλλυπομενος*

hanc næniam cecini

H..

Det er vist ikke vanskeligt, ved Læsningen af det lille Digt at opdage, at det er skrevet af en gejstlig Mand, og det Rette træffes uden Tvivl, naar man udfylder Forfatterens forkortede Navn ved at læse det ved *Hee*, og derved tænker paa *Jørgen Hee*, som nu var Biskop i Aarhus, hvor han døde den 30. December 1788. Hee havde staaet den Suhmske Familie nær, som det ovenfor er omtalt. — Allerede den 5. Marts 1761 havde Suhm og Fru Suhm oprettet et reciprokt Testament, ifølge hvilket Suhm nu blev Eneejer af den fælles Formue.

Hadve Suhm offentlig skildret sine kjæreste Venner, naar Døden havde taget dem fra ham, saa var det ikke saa underligt, at han gjorde dette, da hans Kone var død. Det laa saa let for ham, at føre sine Tanker i Pennen, og som han altid delte Andres Glæde eller Sorg, saaledes vilde han gjerne, at de Andre skulde dele hans Sorg. Og saa fremkom hans lille Mindeskrift: »Karakter af Frue Karen Suhm fød Angell,« som blev skrevet den 23. August 1788 paa Lystgaarden i Øverød, men først blev trykt i Tidsskriftet »Minerva« for Marts 1789, og samme Aar udkom i den fjerde Del af Suhms »Samlede Skrifter.« Af denne Karakteristik er der ovenfor meddelt Adskilligt om Karen Angell, om hendes Giftermaal med Suhm, om Bortreisen fra Trondhjem, om Bibliotheket. Her er Pladsen til at fremdrage hvad Suhm fortæller om hendes Karakter.

»I dette Tilfælde, nemlig med Testamentet og utallige flere, udviste Karen Angell en ugemeen Taalmodighed og Standhaftighed, hvilke Dyder tilligemed en oplyst Gudsfrygt, et usædvanligt og mandigt Mod, en utrættelig Arbejdsomhed og en mageløs Orden i alle Ting især udmærkede hende og udgjorde hendes Hovedkarakter . . . Sin øvrige Tid henlevede hun i Kjøbenhavn, agtet og æret af alle Retskafne og alle dem, der kjendte hende indtil hendes Død, som skete paa hendes Lystgaard i Øverød den 11. Juli 1788 efter en Sygdom af tre Uger [herefter nævnes, hvori hendes Sygdom bestod og at hun havde] mange Plager, som hun bar med en forunderlig Taalmodighed uden at klage og med en fuldkommen Hengivenhed i Guds Vilje; Plager, som ej hindrede hende fra med den største Nøjagtighed at besørge alle Ting i Husholdningen*, at opskrive og antegne alle Ting, at tale med alle, at spørge om alt.

»Foruden Husholdningen elskede hun meget gode danske, tyske og franske Bøgers Læsning, især gudelige og moralske, dog læste hun ogsaa historiske, skjemtsumme og vittige. Hendes Sindelav var alvorligt, men aldrig lunefuldt eller fortrædeligt; hun sørgede for alle Ting i Huset, endog naar Bygninger skulde opføres, saa at hendes Mand havde intet andet at gjøre end studere og fornøje sig, da hun med al mulig Æmhed sør-

* Der er endnu bevaret en Bog i 4°, som indeholder Opskrifter for Mad-Tillavning og som for største Delen er skreven med Karen Suhms Haand.

gede for ham i alle Ting, hvorfor han og altid elsker og ærer hendes kjære Ihukommelse.

Musik og Skuespil fandt hun Behag i, men tabte al Lysten dertil ved hendes Søns Død. Ellers havde hun ingen Lyst til nogen verdslig Fornøjelse i Stads, Pragt, Gjæstebude, Besøg, da hun altid var en Elskerinde af det alvorlige, nyttige, dydige. Imidlertid var hun dog ikke streng mod andre, men mild og eftergivende, som og saaes i hendes Ansigts Træk og Gebærder,

hvilke vare milde, levende og rolige, og af god Farve, endskjøndt Smaakopperne havde fra hendes tidlige Aar fordærvet hendes Hud, ja endog forvandlet hendes blaa Øjne til brune. Den store Drift, Arbejdsomhed og Orden, som besjælede hende, gjorde, at hun krævede det samme af andre, og derfor kunde hun undertiden blive hastig, hvilket var hendes eneste Fejl, om det og er en Fejl og ej en nødvendig og nyttig Egenskab i denne Verden, helst naar Hastigheden gaar snart over, som hos hende. Hendes Goddædighed ledsagedes af megen Fornuft og Overlæg, og var stundom denne Egenskab nyttig for

hendes Mand, hvis Goddædighed gik undertiden over Grændserne.

Af Legems Skabning var hun noget før, maadelig høj, og noget fedladet, hvilken Fedme tog til med Aarene, helst efter hendes Søns Død, da hun for meget efterlod at bevæge sig, endog paa Landet, som hun dog forhen havde gjort.«

Der kjendes ikke noget malet Portræt af Karen Suhm fra hendes ældre Dage, men efter hendes Død lod hendes Mand

D. J. Adzer præge en Medaille, som paa Forsiden viser hendes Portrætbuste i Profil vendt tilvenstre. Omridset af hendes Ansigt giver Billedet af en Kvinde med svære Træk, og det svarer til den Beskrivelse af hende, som Traditionen har bevaret, at hun snarest maa siges at have været styg og noget karleagtig; hun har en fremtrædende Næse og en stærk Haarvæxt. Paa Forsiden læses hendes Navn samt Fødsels-Sted, -Aar og -Datum. Paa Bagsiden læses indenfor en Blomsterkrands »UXORI INCOMPARABILI P. F. SUHM« samt Stedet, hvor hun døde tilligemed Aar og Datum.

Originalen til det Billede, som her er gengivet i Træsnit efter et Fotografi af en Medaillon i Gips, som ejes af det kgl. Videnskabers Selskab i Trondhjem*, er den Portræt-Medaillon i Marmor, som den Dag idag er bevaret paa sin Plads paa Muren bag Karen Suhms Kiste i Kapellet i Frederiks Kirke. Medaillonens viser Karen Suhms Hoved i Profil vendt tilvenstre; Profillinien er godt behandlet og hjælper til at den fyldige, mandhaftige Ansigtsform træder levende frem. Det Indtryk, som man nærmest maa faa af dette Billede, er, at hun har været en solid Person, som det maaske ikke altid var godt ikke at være føjelig imod. Men om Munden er der dog et venligt Træk.

Nyerup føjer den Bemærkning til paa det Sted, hvor han omtaler Fru Karens Død, at naar Suhm har sagt, at hun

K. Suhm

ikke havde Lyst til Gjæstebud, saa maa det forstaas om briljante standsmæssige Gjæstebud, store Traktementer med »Snese Retter,« og ikke saaledes, som om hun ej gjerne havde gode Venner hos sig. Tvertimod indbød hun hyppig og idelig sligt Selskab, som hendes Mand gjerne saae, en Tid hans gamle Venner, senere den store Skare af unge Lærde og vittige Hoveder, der dyrkede Suhm som Horats Mæcen.

Suhms Evne til at give en nøjagtig Skildring af Personer, som han kjendte meget nøje, har ikke svigtet ham, da han forfattede denne Karakteristik af sin bortgangne Hustru. Man faar igjennem den et tydeligt Billede af hende: hun var den gode, omhyggelige, kjærlige Husmoder, der fredede om Hjemmet, lagde Alt tilrette for sin Mand, og styrede Husvæsenet paa det Bedste og hun var især økonomisk. I ét mødtes begge

* Medaillonens er c. 55 cm. i Diameter. Den er tilligemed de tilsvarende med Suhms og Sønnens Billede, kommen til Selskabet fra Holtaalens Kirke i Guldalen.

Ægtefolk, og det var i at være godgjørende. Det fremgaar ogsaa af Karakteristiken, at Suhm følte oprigtig Taknemmelighed ligeoverfor sin bortgangne Hustru for Alt, hvad han skyldte hende. Men man faar ikke noget Indtryk af, at hun besad Aand, ikke nogen Forestilling, om hun ogsaa forstod sin Mands videnskabelige, literære, digteriske Sysler. Det er muligt, at der i den Retning ikke har været nogen egentlig Forstaaelse imellem dem; flittige, arbejdsomme, utrættelige vare de begge to, men den ene blandt sine Bøger eller med Pennen i Haanden, den anden mest med Naal og Slev. Man kan maaske sige om dette Ægtepar, at Manden repræsenterede det Ideelle, Konen det Reelle*.

I de forskjellige Karakteristiker af dem, der stod ham nær, som Suhm har skrevet, har han altid været meget behersket med Hensyn til at lade sin Følelse faa stærke Ord. Der er en egen højtidelig Ro udbredt over dem, men dette kommer let til ligesom at bære Mærke af noget Kjølgt. Saaledes er det med Karakteristiken af Karen Angell. Mon det var, fordi Suhm vilde beholde Noget for sig selv, naar han talte til Publikum om hende? Skyede han, paa Prent at sørge og klage over hendes Død? Eller var hans Hjærte ikke helt med? Det er muligt, at noget af Alt dette fandt Sted. Men Sagen var nok den, at disse Ægtefolk vare voxede fra hinanden; Hustruen var ikke mere for Manden det, som hun dog vist engang havde været, selv om der aldrig har hersket imellem dem nogen Kjærlighed, dette Ord taget i dets ædle Forstand; thi Ægteskabet var fra Først af sluttet mest med ydre Hensyn for Øje. Men dertil kom den Omstændighed, at Manden, idetmindste i hans senere Aar, ikke holdt det Løfte, som han ved Vielsen havde givet Hustruen, at være hende tro, og den Omstændighed maatte nødvendigvis have Indflydelse paa deres indbyrdes Forhold.

At det har forholdt sig saaledes, er uomtvisteligt, thi de Oplysninger, som ere fremdragne derom, staa til sikkert Troende. Det maa være tilstrækkeligt at henvise til de Skrifter fra nyere Tider, hvor den Sag er omtalt⁸⁵. Dog bør det

* G. L. Baden siger i Aaret 1807, at Suhms »Giftermaal med en jævn borgerlig Pige var ikke i senere Aar fri for Ydmygelser paa Grund af sin uadelige Handle- og Tænkemaade.« Lærde Efterretninger, 1807, S. 450.

erindres, at man her er i det overmaade vanskelige Tilfælde, at blive ført ind i et Ægtepars mest intime Forhold, hvor man kun kan faa saa overmaade lidt at vide, og at det derfor maa være det retteste, at være forsigtig med sin Dom*.

Paa dette Sted maa en Sag berøres, som kan sættes i Forbindelse med hvad her er omtalt. I Aaret 1784 havde Kronprindsen i Tanke at foreslaa Kongen, at hædre Suhm med Dannebrogordenens hvide Baand, og ved denne Lejlighed skrev *Schack Rathlau* et Brev, dateret 8. Maj, til Prindsens Hofmarskal, *Johan Bülow*, i hvilket han fremsatte flere Betæneligheder imod at dette Skridt blev gjort, og han nævnedes som den værste Anstødssten Suhms usømmelige Vandel i en enkelt bestemt Retning, som i flere Aar havde vakt offentlig Skandale, og som »skal« have bevæget hans Hustru til at gjøre indledende Skridt til en Skilsmisse. Dette Brev er blevet offentliggjort 1888⁸⁶, og den Historiker, som har udgivet det, har gjort opmærksom paa, at Suhm, efter Bernstorffs Sigende, kunde have faaet Baandet, dengang han blev Kammerherre [1774], hvilken Titel Suhm selv havde foretrukket, og at den egentlige Grund til at Schack Rathlou udtalte sig imod, at Suhm blev Ridder af Dannebrog, vistnok var denne, at den stok-konservative Schack-Rathlou nærede Uvilje imod den for sine frisindede Meninger vel kjendte Videnskabsmand**. Denne

* Det er omtalt, at Fru *Ditlevine Feddersen* i et Brev har »berørt denne Sag og givet et sorgeligt Billede af Fru Suhms sidste Aar.« Disse Ord kunne misforstaas, thi der kan lægges den Mening i dem, at Fru Feddersen fortæller om Fru Suhms ulykkelige Ægteskab. Men Fru Feddersen omtaler sin Kusines Lidelser fremkaldte ved de Sygdomme, hun led af, de samme Sygdomme, som Suhm omtaler, og hun fortsætter derefter: »Stakkels Kone! hun har vist lært, at der vil mere til end Penge for at være lykkelig. Han derimod konserverer sig meget, seer lige glad og forliebt ud. Om hans Amourretter hører man nu ikke: maaske han har lært mere at skjule dem end forhen.« Brevet er udateret, men det skal af Begivenheder, som omtales, lade sig godtgjøre, at det er skrevet i Aaret 1786.

** At Schack Rathlou, rigtignok med Hensyn til andre Forhold, havde gode Tanker om Suhm, fremgaar af et Brev til Prinds Fr. Christian af Augustenborg, skrevet den 3. Juni 1787. Prindsen ønskede Forandringer foretagne i en Kommissions-Betænkning om Universitetets Reform, hvilket Schack Rathlou ikke gjerne vilde indlade sig paa, blandt Andet fordi Planen var udarbejdet »*par les gens les plus savants et les plus experts précisément dans cette matière, que nous ayons dans ce pays ci, tels qu'un Luxdorph, un Carstens, un Suhm, un Nielsen et un Erichsen etc.*« Danske Magazin. V. Række, 3. Bd., S. 68.

Forklaring er naturlig og vist rigtig; men den graverende Beskyldning i Brevet mod Suhm bliver staaende. Ridder af Dannebrog blev Suhm ikke, men i Unaade kan han ikke være faldet, thi ellers vilde han næppe Aaret forinden være bleven hædret med Ringen »Merito,« og tre Aar efter være bleven udnævnt til kongelig Historiograf.

Naar det i Afhandlingen »Peter Frederik Suhm og den Angelske Familie« i Anledning af Suhms Karakteristik af Karen Angell siges, at »Almenheden vidste Besked om det virkelige Forhold, og det lille Skrift har næppe gjort det heldigste Indtryk paa de forstandigere Læsere,« saa er det tvivlsomt, om denne Ytring er rigtig, det vil sige, om Alverden kjendte Suhms svage Side, om han var Gjenstand for Byens Sladder. Thi det er dog ret mærkeligt, at det vistnok er i Aaret 1861, at Sagen første Gang strejffes, medens det er i Aaret 1880, at det første Gang er blevet udførligere omtalt, hvorledes det stod til med Suhm i sædelig Henseende, men at der i Tiden fra 1788, da Karen Suhm døde, og indtil da aldrig er ymtet et Ord derom i noget trykt Skrift. Er det tænkeligt, at Kjøbenhavnerne 1789 skulde have vidst god Besked om Suhms Forhold, og at der saa dog i Løbet af næsten et Aarhundrede aldrig skulde være piblet en lille Draabe ud om Historien? Mon *Peter Andreas Heiberg* vilde have ladet disse bekjendte Linier synges i Selskabet paa Skydebanen i September 1790:

Ordener hænger man paa Idioter,
 Stjerner og Baand man kun Adelen gi'er,
 Men om de Mallinger, Suhmer, og Rother
 Man ej et Ord i Aviserne seer.

dersom det vidstes almindeligt, at Suhm havde ført et slet Levnet? Mon *Knud Lyne Rahbek*, da han lod sin Mindetale over Suhm, som han holdt i »Det forenede Selskab,« trykke i Tidsskriftet »Minerva,« vilde have føjet denne Bemærkning til⁸⁷: at han kun talte om Suhm, forsaavidt som hans Død var et offentligt Tab, »hvad hans Egne, hans Venner, hans Kjendinge, hans Omgangs- og Levekreds savne i ham, maatte forbigaa, saa tungt det end var at nægte sig at tale om hans elskelige Privatlivs blide Dyder, der med Føje

kunne siges, at have gjort ham til den venneseligste Mand i Norden, der ene vilde gjøre hans Minde uforglemmeligt og helligt for den, der nogensinde har levet ham nær,« — hvis Rahbek havde havt Kundskab om, hvad der var at dadle hos Suhm, og hvis han havde sikker Formodning om, at hans Læsere vidste Besked herom? Vilde *Kampmann*, der havde levet i Suhms Hus, have skrevet i sin Mindetale over Suhm: »Intet kunde være lykkeligere for ham, end hans ægteskabelige Forbindelser?« Det er fra Breve og Kalender-Notitser, bevarede i Arkiver og Bibliotheker*, at Suhms Skrøbelighed er bleven bekjendt i den nyere Tid, men man kan næppe af disse Notitser slutte, at hele hans Samtid vidste lige saa god Besked om ham som vi nu vide.

Men det er muligt, at mangan En, naar han læste Suhms Karakteristik af sin afdøde Kone, har trukket paa Smilebaandet af en anden Grund. Thi da denne Karakteristik forelaa trykt, var Suhm ikke længere Enkemand; den tredsindstyveaarige Mand havde holdt Bryllup med en Dame, der var fire og tyve Aar gammel, altsaa sex og tredive Aar yngre end sin Ægtefælle. Suhms første Giftermaal havde sin Forhistorie, som Suhm selv har fortalt; hans andet Giftermaal har ogsaa sin Forhistorie, der vistnok for første Gang bliver fortalt her af hans anden Kones Broderdattersøn.

Hofapotheker *Johan Gotfred Beckers* Familie hørte til de ansete borgerlige Huse i Kjøbenhavn, — den Beckerske Familie regnes jo nu til de danske patriciske Slægter. Hofapotheket var dengang i den store Gaard paa Store Kjøbmagergade, skraas for Silkegade, den samme Gaard, hvor »Elefantapotheket« har havt Hjemsted fra 1669 til 1845. Johan Gotfred Becker var gift med *Anna Christine Torm*, Datter af Etatsraad

* Den vigtigste Kilde til Oplysning om Suhms Skrøbelighed er de Optegnelser, som *Luxdorph*, en af Suhms intimeste Venner, har indført i sine Almanakker, *Luxdorph*, hvem Suhm saa smukt har karakteriseret (han var Fru Suhms Fortrolige under disse bedrøvelige Historier). Justitsraad *Jacob Gude* (Embedsmand i Kancelliet, Inspektør ved Vajsenhuset, d. 1810), der stod *Luxdorph* nær og fra hvem der er bevaret autobiografiske Notitser, kunde ikke rime det med *Luxdorps* Forsigtighed, at gjøre saadanne Optegnelser; Gude mener, at *Luxdorph* vist har villet brænde Almanakkerne, men at dette ikke skete; Suhm fik aldrig *Luxdorps* Almanakker at see.
 »Personalh. Tidsskrift,« 2. R., 2. Bd., S. 119.

Erik Jensen Torm, Borgemester og Politimester i Kjøbenhavn, og *Anna*, Datter af *Thyge Jespersen* til Mattrup. *Anna Torm* har ført en Dagbog, af hvilken Bladene, som indeholde Optegnelserne fra den 13. November 1787 til den 7. Marts 1790, ere bevarede og ere blevne udgivne 1870, som Manuskript, af en af hendes Sønesønner⁸⁸. Denne Dagbog er i sin Form meget tør, men den giver et godt Billede baade af Forfatterindens Personlighed og af, hvorledes Livet førtes i hendes gjæstfri Hus, thi det er mange Navne paa bekjendte Familier og Personer, man finder nævnede i den. Og dette gjæstfri Liv førtes baade i Kjøbenhavn og paa Lyststedet i Nærum, som *Becker* i Aaret 1782 havde kjøbt af *Gehejmeraad Luxdorph*. Fra Nærum til Øverød, hvor *Suhms* boede, var Vejen ikke lang; kortere var den i Kjøbenhavn fra *Suhms* i Pustervig til Hofapothekeket paa Store Kjøbmagergade. Dagbogen vidner iøvrigt om et smukt Sammenhold i den *Beckerske* Familie.

I det *Beckerske* Hus var der fem Børn. Af to Sønner var den ældste, *Erik*, født 1760; han havde Titel af Sekretær og var ved Aaret 1788 Fuldmægtig i Revisionskontoret for de Umyndiges Midler under Rentekammeret; den yngste Søn, *Gotfred*, var født 1767, og han opholdt sig i Aaret 1788 i Berlin, hvor han studerede Chemi og Farmaci. Saa var der tre Døtre: *Johanne Henrikke*, født 1761, *Anna*, f. 1762, *Christiane*, f. 1764. *Anna Torm* havde noget af den samme travle Natur, som udmærkede *Karen Angell*: hun var meget praktisk og hun var altid paa Færde. En Gang skriver hun i sin Dagbog: »Jeg omkring i Kjælderen og paa Loftet,« en ret betegnende Notits, thi hun var altid »omkring.« I ingen Henseende dog mere end for at faa sine Døtre gifte, om end ikke rigt gifte, saa dog gifte saaledes, at de fik Navn og Rang. Her havde hun Held med sig, idetmindste indtil en vis Grad. *Johanne Henrikke* blev 1783 gift med *Emanuel Bozenhard*, der var østerigsk Generalkonsul i Kjøbenhavn og altsaa hørte noget med til Diplomatiets; *Anna* blev 1786 gift med *Andreas Høyer*, der fra 1771 til 1783 havde været Sekretær i Departementet for de udenlandske Sager, fra 1781 med Titel af Legationsraad, og fra 1785 til 1786 havde fungeret som Chargé d'affaires i Stockholm; senere blev han, der var født i Christianssand, Amtmand i Hedemarken. Og der var da 1788 kun den

trede Datter, *Christiane*, tilbage. Hun blev gift med Kammerherre Peter Frederik Suhm den 18. Oktober 1788, og hun var den eneste af Søstrene, som gik ind til et vel forsynet Hus. Thi de to ældre Søstre fik vel gode Navne, men de gik en besværlig Fremtid imøde, den ene paa Grund af, at hun tidlig mistede baade sin Mand og sine Børn, den anden paa Grund af svageligt Helbred, og begge paa Grund af Fattigdom.

Der var tre Personer virksomme, for at Suhms andet Giftermaal kunde komme istand, — ja egentlig var der, som det strax vil blive vist, fem Personer. Af de tre var den ene Suhm, den anden Anna Becker, f. Torm, og den tredje var — Karen Angell. At hendes, den Afdødes, Navn kommer med i denne Giftermaalshistorie, kan synes højst mærkværdigt, men det er dog saaledes, og herom er der i den Beckerske Familie bevaret følgende Forklaring, som utvivlsomt er sandfærdig.

Da Karen Angell havde mistet sin Søn, foregik der en Forandring med hende. Hun havde i ham tabt den, hun elskede saa højt, og hvis Udvikling hun havde fulgt med den største Omhu og Kjærlighed; der blev nu som et tomt Rum for hende, hvilket ikke kunde udfyldes; hun trak sig tilbage fra Verden, og blev mere og mere alvorlig stemt. Dette gav sig Udslag blandt Andet derved, at hun ti Aar før sin Død skrev op, hvorledes hun vilde klædes og behandles, naar hun var død, og i en Kuffert havde hun allerede dengang nedlagt sit og sin Mands Ligtøj. Tænkte hun her paa Døden, saa havde hun ogsaa vendt sine Tanker helt andensteds hen, til Livet, nemlig til hvorledes det vilde gaa hendes Mand efter hendes Død. Suhms havde, som anført, den Beckerske Familie i sin Omgangskreds, og i denne Familie fandt Karen Angell den Kvinde, hun ønskede skulde være hendes Efterfølger og blive en ny Fru Suhm. Det var den mellemste Datter, Anna, hun foretrak. Fru Karen var umaadelig flittig og arbejdsom, hun lod væve og sy, samlede meget ypperligt Linned og Dækketøj, og det fornøjede hende, naar Beckers besøgte hende, da at vise Anna og hendes Moder disse Sager, idet hun ganske ligefrem sagde til dem, at Alt dette skulde Anna engang have som hendes Efterfølger. Hun forærede Anna en Guldring, omviklet med hendes Mands Haar, og denne Ring blev meget længe bevaret hos Annas Efterkommere.

Anna Becker blev gift i Aaret 1786; Karen Angell overlevede denne Begivenhed i noget over halvandet Aar, og nu gik hendes Kjærlighed over paa Søsteren Christiane, hvem hun pegede paa som sin Efterfølger, hvilket hun ogsaa blev.

Gjennem Anna Torms Dagbog faar man at vide, at Familierne Becker og Suhm plejede Omgang med hinanden, især om Sommeren, naar de boede paa Landet, og at i de sidste Dage, Fru Suhm levede, Fru Becker eller hendes Mand besøgte hende hyppig. Den 11. Juli læses: »Fru Suhm døde,« men om Begravelsen indeholder Dagbogen ikke nogen Efterretning. Derimod giver Dagbogen Oplysning om Forholdet mellem den efterlevende Mand og den Beckerske Familie. Becker besøgte Suhm den 13. Juli om Aftenen, altsaa to Dage efter Fru Karens Død. Den 17. spiste Suhm om Middagen hos Beckers — der var 20 Personer tilbords — og næsten hele Selskabet blev til Aften. Den 26. Juli kom Suhm til Beckers til Middag, medens den 30.: »Vi kjørte til Suhm og gik hjem.« I August optegnes fire Besøg, som Suhm gjorde hos Beckers, hver Gang til Middag; men den 26. noteres: »Suhm og Poell til Middag*. En betydelig Dag . . Suhm og Poell toge bort henimod 7,« og den 27. noteres: »Vi spiste alle hos Suhm i Øverød om Middagen; imod Aften tog jeg med min Mand og Erik til Kjøbenhavn, Christiane og Fikke toge tilbage til Nærum.« Den 1. September fortælles: »Kammerherre Suhm om Middagen samt Lieutenant Poell. Og blev det Vigtige afgjort, hvortil Gud give Naade og Lykke. De toge bort Kl. 7.« Den 2. September hedder det: »Om Formiddagen vore gifte Børn, Fru Schouboe; vi bekjendtgjorde dem vor Glæde.« Suhm aflagde Besøg hos Beckers den 7. 8., 9. og 10. og paa denne sidstanførte Dag: »blev resolveret, at Forlovelsen skulde være bekjendt.« Den 12. September havde Beckers Besøg af en hel Del Damer, som maaske fremførte deres Lykønskninger i Anledning af Forlovelsen. I den følgende Tid vexle Besøgene i Øverød og Nærum og senere i Kjøbenhavn hyppig. Den 30. September noteres: »jeg med

* Forhenværende Lieutenant *Hans Frederik Poell* var Fætter til Suhm, Sosterson af hans Moder; han var født 1726. — »Fikke,« som nævnes strax efter, er Hofapotheker Beckers Søster, *Catharine Sophie*, der boede, ugift, i Kjøge.

Christiane om Formiddagen til Suhm; min Mand og Erik kom siden og de andre Børn og bleve der den hele Dag.« Den 3. Oktober: »Jeg var om Formiddagen paa Silkefabriken hos Schmidt, paa Manchesterfabriken og Møbelmagazinet« — for Udstyrets Skyld, naturligvis. Den 9. Oktober: »Vi til Skrifte, Suhm om Middagen.« Den 10.: »Vi kommunicerede. Om Middagen Suhm.« Den 11.: »Suhm skriftede, men kom om Eftermiddagen.« Den 16.: »Jeg med Christiane til Suhm om Formiddagen og gjorde lidt istand, blev der om Middagen, gik lidt hjem og derhen igjen.« Den 17.: »Jeg havde meget travlt. Suhm og Fru Schouboe om Middagen.« Den 18.: »Om Middagen under os [o. Familien var alene, uden Fremmede]. Om Aftenen Bryllupsselskabet, som bestod af 24 Personer. Vi gik tilbords Kl. 9, kjørte dem hjem lidt efter 1.«

Selskabet bestod, foruden af Bruden, hendes Forældre, Broderen, Fuldmægtig *Erik Becker*, og Brudgommen, af: Kammerherre *Warnstedt* med Frue, Konferentsraad, Livmedicus *Joh. Just von Berger*, Konferentsraad, Stempelpapirsforvalter *Frederik Adam Müller*, Konferentsraad *Niels Ryberg*, Gehejmerraad, Deputeret i Finantskollegiet *Christian Brandt*, Kammerraad *Johan Collett*, Assessor i Højesteret *Peter Feddersen*, Justitsraad, Kommitteret i Rentekammeret *Lorenz Angell Meincke* og Kone (en Datter af tysk Hofpræst *Christopher Bluhme*), Major *Jens Schouboe* og Kone (o. *Charlotte Amalie Becker*, Søster til Hofapotheker *Becker*), Generalkonsul *Bozenhard* med Kone, Legationsraad *Høyer* med Kone, Lieutenant *Poell*, Fru Konferentsraadinde *Horn* (o. *Mette Sophie Torm*, Søster til Apotheker *Beckers* Kone), Præsten. Højesterets-Assessor *Peter Feddersen* var Søn af de nedenfor nævnte *Nikolai Feddersen*, Præsident i *Christiania*, og *Ditlevine Collett*; han var født 1750 i *Christiania* og døde 1822 i *Kjøbenhavn* som Justitiarius i Højesteret og Gehejmekonferentsraad.

Fru *Becker* noterer fremdeles: Den 19.: »havde meget at bestille. Spiste hos Suhm om Middagen, tog bort og kom igjen om Aftenen.« Den 20.: »Om Middagen her anden Dags Bryllup. Selskabet bestod af 29 Personer . . . . 6 Spilleborde.«

Selskabet bestod, foruden af Bruden og Brudgommen, Brudens Forældre og hendes Broder *Erik*, af: Lieutenant *Poell*, Gehejmerraad *Hans Henriksen Bülow* med Frue og Datter, Justitsraad *Meincke* og Kone, Gehejmerraad *Carstens* og Frue

o: Kancelliraadinde Carstens*, Højesteretsassessor *Peter Feddersen*, Kammerraad *Johan Collett* med Søn, Etatsraad *Tyge Rothe* med Datter og Søn, Professor *Frederik Sneedorff*, Sekretær i Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet *Münch* (i Familie med Beckers), Hr. *Friedleb*, Major *Schouboe* med Kone, Generalkonsul *Bozenhard* med Kone, Legationsraad *Høyer* med Kone, — Justitsraad *Westergaard* var buden, men kom ikke. — Superkargo, Justitsraad *Hans Westergaard* var 1769 bleven gift med Jomfru *Katharine Thygesen*.

I Rækken af alle disse Notitser falder nu en udateret Billet, som Suhm skrev til *Christiane Becker*; den var kun bestemt til at læses af hende, men blev dog i Aaret 1859 trykt i et dansk Tidsskrift⁸⁹, og gjorde dengang næsten Opsigt. Den er skreven i elskovsfulde Udtryk, som vidne om, at Suhm følte sig lykkelig og at han glad saae Fremtiden imøde. Billetten indeholder adskilligt, som ikke har kunnet forstaas, fordi der manglede Kommentar til det. Nogle Bidrag til en bedre Opfattelse kunne vistnok gives, og et Forsøg paa at give en Forklaring skal blive gjort her.

Billetten begynder saaledes** : »Hierte allerkiæreste *Christiane*. Tak for den herlige dag i gaar; Det beste jeg derfor, og for al din godhed kan give dig, er et kiærligt, hengivent og oprigtigt hierte og det skal du altid have.« Man tager næppe Fejl, ved at sige, at »den herlige dag igaar« var den 26. August 1788, den Dag, da Suhm meldte sig som Frier, og hans Frieri blev modtaget, saa at Billetten er skreven den 27. August. — Derefter fortsættes i Billetten — det er et længere Stykke, som her gjengives, og det er ret vigtigt for hele Giftermaalshistorien — »Søde *Christiane*, det første jeg lærte dig og dine Søstre at kiende behagede du mig strax mest; Denne

* Der staar i Dagbogen: »og Frue.« Men Carstens var altid ugift. I Dagbogen nævnes den 8. Januar 1788 »Gehejmerraad Carstens og Frue« som Gjæster ved et Middagsselskab hos Beckers. Kancelliraadinde Carstens, der boede i Hus sammen med Gehejmerraad Carstens, maa være Enken efter Kancelliraad *Gerhard Friderich Carstens*, der var Broder til Gehejmerraaden. Suhm skriver om denne: »Han var aldrig gift og levede i mange Aar med sin Broder, en meget værdig Mand, der sad i Rentekammeret. Man kunde glædes ved at see deres Enighed, og var det ret: *Par nobile fratrum*.« Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 262.

** Bogstavret Gjengivelse.

behag voxte; jeg frøgtede for den, thi hiertet er forvanskeligt, derfor besluttede jeg at recipere mig mest med dine Søstre, først Henriette og siden Anette, thi kiærlighed [omtalede] ikke i vor da værende Situation. Da Anette giftedes var min kone desuden meget svag, hos mig besluttede jeg at ingen anden skulde blive min brud end du, om jeg overlevede hende. Dine tvende søstres giftermaal gjorde at jeg frøgtede for du skulde mig fratages, og da var min faste beslutning, at om saa skeede og jeg blev enkemand, vilde jeg aldrig gifte mig igien, naar jeg ei kunde faae min elskte, og du skulde da være min eeneste arving; derfor at jeg nu gjør det er heel begribeligt og gandske lige frem. Derfor og var det, at jeg saa hastig gav mig tilkiende for dig og forældre, thi jeg frøgtede for at nogen skulde tage min Engel fra mig. Denne min beslutning er derfor aldeles intet overilende skridt, men et længe betænkt og prøvet. Frue Feddersen* frøgtede for at jeg aleene skulde have seet efter skiønhed og yndighed, og spurgte mig, om jeg var vis paa at du elskte mig. Ja aller-sødeste, dett er jeg vis paa ligesaa vis, som jeg nu skriver dig til.« Lidt efter forekomme disse Linier: »Ja en Engel, den beste Pige som vil gladgiøre alle mine dage og erstatte mig det tab af kiærlighed, jeg længe har følet, kiærlighed, det eeneste i verden, jeg sætter ret pris paa.«

Brevet er skrevet »morgen Kl. 8,« og Suhm siger i det, at han længes meget efter Christiane, »gid Klokken var 12.« Det maa vist have været en Aftale, at Beckers denne samme Dag skulde aflægge Besøg hos Suhm, hvortil denne Notits kan sigte i Fru Beckers Dagbog for den 27. August: »Vi spiste alle hos Suhm i Øverød om Middagen.« Brevet kan da være skrevet den 27. August 1788**.

* Frue *Ditlevine Feddersen* var Kusine til Karen Suhm, idet hendes Pigenavn var Collett, og hun var en Broderdatter af Fru Karens Moder. Hun var født 1727, blev gift 1749 med *Nikolai Feddersen* (f. 1699), der var Præsident i Christiania, men blev afskediget og noget efter fik Titel af Konferentsraad. Han døde 1769 og hans Enke flyttede da til Kjøbenhavn, hvor hun døde 1803. Hun hørte til de fremragende Kvinder af den Collettske Slægt. — Fru Feddersen boede paa Nørregade, men har paa denne Tid maaske været Gjæst hos Suhm i Øverød.

** Ordet »igaar« i Brevet peger paa en Forbindelse mellem den fore-gaaende Dag og den Dag, da Brevet er skrevet. Efter Fru Beckers Dagbog kan en saadan Forbindelse kun paavises for den 26. og 27. August. Ifølge

Der er et fast chronologisk Holdepunkt i Suhms Brev, nemlig Anna Beckers Giftermaal, der fandt Sted den 3. November 1786. Fra den Tid af har Suhm seet paa Christiane Becker som den han ønskede sig til Hustru, hvis Karen Angell døde før ham. Og hans Tanker ere altsaa faldne sammen med Karen Angells. Et andet fast chronologisk Holdepunkt i Suhms Forhold til Christiane Becker kan findes i det Testamente, Suhm skrev i Dagene efter at Fru Karen var død, thi deri testamenterede han 20,000 Rdl. til Frøken Christiane Becker. Tilstaaelsen i Brevet, at Suhm længe har følt Tabet af Kjærlighed, kan kun forklares ved at antage, at Forholdet mellem ham og Karen Angell længe har været følt som et Konvenients-, et Pligt-Forhold, fordi de nu engang vare gifte, men at Suhm ikke har følt sig — lykkelig er næsten for stærkt et Udtryk, ved at leve sammen med hende, at han har følt Samlivet som en Tyngde. Men det samme har vist ogsaa været Tilfældet med Karen Angell ligeoverfor sin Mand. De to Ægtefæller, som i Fællesskab skulde vandre Livet igjennem, vare paa deres gamle Dage komne saa langt fra hinanden, at de vel fulgtes ad, men gik adskilte, hver paa sin Side af Vejen. Hvor meget Fortræffeligt og Ædelt, der var hos Karen Angell, saa hjalp det ikke til at formindske Afstanden imellem dem, thi Sagen var vist den, at hendes Person var bleven hendes Mand ubehagelig, og at han ikke ævnede at overvinde det Mishag, som han følte ligeoverfor hende. Der var Sandsynlighed for, at den svage Fru Karen først vilde gaa bort, og hun efterlod da til Suhm, paa en Maade, Christiane Becker som en Arv efter sig. Man fristes let til at spørge: mon Fru Karen Suhm har talt til sin Mand om sit Ønske, at en af Jomfruerne Becker skulde indtage hendes Plads efter hendes Død, og, hvis hun har gjort det, har hun da ikke paa en smuk Maade tænkt paa sin Mands Bedste, han som dog havde saa stor en Skyld imod hende?

Dagbogen var Suhm hos Beckers den 1. September »om Middagen . . . og blev det Vigtige afgjort, hvortil Gud give Naade og Lykke.« Man kunde nu tænke, at Ordene i Brevet »gid Klokken var 12« pegede hen paa den 1. September, men saa kommer man i Forlegenhed med Ordet »igaar,« thi den 31. August var hverken Suhm hos Beckers eller Beckers hos Suhm. Man maa da vist tænke sig, at Frieriet er skeet og et indledende Ja er givet den 26. og 27. August, medens Forlovelsen er bleven fastslaaet den 1. September.

Naar Suhm frygtede for, at Nogen skulde tage hans »Engel« fra ham, saa kan denne Frygt have havt sin Grund. Der lever nemlig i den Beckerske Familie en Tradition om, at Christiane Becker paa den Tid, da hun blev forlovet med Suhm, havde sine Tanker rettede imod en anden Mand, nemlig Kammerjunker *Conrad Revenfeldt*, Ritmester i Garden til Hest; men at Fru Anna Becker ikke ønskede ham til Svigersøn, da han var fattig og Fru Anna ærgjærrig; da Suhm havde forebragt sit Ønske om at ægte Christiane, fik dennes ældste Broder, Erik, af sin Moder det Hvery, at bevæge hende til at slaa Revenfeldt af Tankerne og at give Suhm sit Ja^{90*}.

Hvis det er rigtigt, at Christiane Beckers Broder, Erik, har hjulpet til med at bringe hendes Forlovelse med Suhm i Stand paa den Maade, som ovenfor er fortalt, maa man vist antage, at Suhm har indledet Frieriet ved at forhandle med Fru Anna Becker.

Modsætningen imellem Karen Suhm og Christiane Suhm maa have været stor. Den første har maaske været en dybere Kvinde, men den anden besad Egenskaber, som maatte stille Fru Karen i Skygge. Christiane og hendes Søstre kaldes et Sted »Søstre i Skjønhed, Vittighed og Dyd**«, og Nyerup siger om hende, idet han slutter Udsigten over Suhms Liv i Femaaret 1786—90, at det »bragte Suhm i den dejligste, vittigste, ømmeste og

* *Conrad Revenfeldt*, der var Søn af Kammerherre, Landraad *Chr. Dett. Revenfeldt* til Nienhof og Birkenmoor, Ridder af Dannebrog (f. 1725, d. 1794), og *Auguste Christiane Reventlow*, blev udnævnt til Kammerherre den 30. November 1792. Han var en Tid daglig opvartende Kammerherre hos Kongen og flyttede efter Christiansborg Slots Brand med Hoffet til Amalienborg. Han avancerede gennem de forskjellige Officersgrader til Generalmajor, men nævnes allerede 1805 som Oberst à la suite i Livgarden til Hest. Hans Fødselsaar vides ikke, men han menes at være født i 1750' Aarene. Han findes ikke nævnet i Kjøbenhavns Vejviser efter 1812, thi han flyttede fra Hovedstaden, og det hedder, at da Christiane Suhms Broder, Hofapotheker *Gotfred Becker*, i Aaret 1819 med sin Kone og deres Børn rejste til Holland, for at aflægge et Besøg hos Fru Beckers Familie der, besøgte han Revenfeldt i Altona. Revenfeldt blev gift 1796 med Hofdame *Helle Urne Lüttichau*, f. 1768, d. 1808, Datter af Kammerherre *Adam Mogens Lüttichau* til Nordskov og *Anne Cathrine Wolffradt*. *Conrad Revenfeldt* døde 1844.

** *Odin Wolff* dedicerede sin Oversættelse af *J. J. Rousseaus Botanik* for Fruentimre i Breve til Frue de L**, Kbh. 1789 — nye Udgaver 1790, 1803 — til Frue *Johanne Henriette Bozenhard*, Frue *Anna Hoier*, Frue *Christiane Suhm*, »Søstre i Skjønhed, i Vittighed og Dyd.« *Odin Wolff* havde været Lærer i Hofapotheker Beckers Hus.

mest indtagende Kones Arme; thi hvad Poeterne have sagt til hendes Ros er prosaisk Sandhed, og hun var ved sin hulde, blide Omgang, udbredte Lektüre, korrekte Smag, fine Selskabstone fremfor nogen anden Evas Datter istand til at forsøde en Suhms gamle Dage.« *Frederikke Brun* taler om Suhms »junge, schöne und liebenswürdige Frau, meine Jugendfreundin.« *Bernt Anker* slutter et Brev til Suhm, skrevet fra Christiania den 20. April 1791, med disse Ord: »Nu til Alt, som gjør Dem lykkelig, ligesom De er stor — Deres yndige, dydige og fornuftige Frue! o hils Hende og kys Hende, og sig Hende: at det var idel Sandhed man skrev om Hende ved *Tableau des Dames*.«

Hvilket Skrift det er, som *Bernt Anker* sigter til ved disse sidste Ord, vides ikke med Sikkerhed. Men det er muligt, at der er tænkt paa »*Portraits et Caractères de quelques jeunes Dames de la Cour Danoise*,« som er skrevet 1791. Der beskrives her i alfabetisk Følge 45 Damer, som kun ere betegnede ved Efternaynets første og sidste Bogstav med Prikker imellem; men der er tilføjet en »*Explication des lettres initiales de chaque Portrait*,« og heraf seer man, at Nr. 42 er »Suhm née Becker,« om hvem der gives følgende Beskrivelse:

42. S . . . . m ; il me faudroit des Pinceaux tout neufs pour ce Portrait ; c'est mon Tableau favori, je pourrois fort bien ramasser tout ce qui compose une jolie, bonne, spirituelle, bref une tout à fait charmante femme laissant à chacun le plaisir de l'arranger à sa fantaisie, mais charité bien entendue commence par soi même, et je serois bien aise que l'on sache l'apprécier à sa juste valeur ; peu de femmes à la Cour sont si bien élevées qu'elle, peu, bien peu ont-elles l'esprit cultivé comme elle, et y en a t'il beaucoup de plus jolie, je soutiens qu'une meilleur caractère ne se trouve point. S'il peut tenir contre l'ecueil de la Cour et du grand monde je dirois alors avec *Dorat*:

Si l'art quelque fois la seduit
 Dans le séjour de l'imposture
 Cet art qu'elle seul embellit
 devient rival de la Nature
 Oui c'est une onde que les Vents
 troublent pendant quelques moments
 mais dont la source est toujours pure.

Man kan ikke sige, at Forfatteren taler smigrende om de Damer, hvis Portræter han giver, thi han er ofte streng og affejende; men det Billede, han maler af Fru Suhm, er et af de længste og næsten fuldt af Beundring.

Suhms Bryllup vakte Opsigt i Kjøbenhavn og i denne Visedigtningens Tidsalder gav det Anledning til at Digtere lod høre fra sig. I »Adresseavisen« for den 20. Oktober; hvor Nyheden bragtes til det store Publikums Kundskab, idet der stod at læse: »Copulerede. 18. Oktober. Hr. Kammerherre Peter Friderich Suhm og Jfr. Christiane Becker,« læstes et anonymt Lykønskingsdigt til Suhm fuldt af Beundring for ham, og i »Nytaarsgave for Damer,« 1789, blev trykt en Sang, ligeledes anonym, til Ægteparrets Forherligelse. Disse Digte ere flove. Men der var to bekendte Mænd, som sang til de tvendes Ære, og den Idé, de benyttede, var ret original⁹¹. Den ene af disse Mænd var *Werner Hans Friderich Abrahamson*. Han skrev et Digt: »*Ragna-Råd*«, i hvilket han lod Guderne holde Raad i Valhal om, hvorledes de skulde belønne Suhm, fordi han, som Heimdal berettede for Odin, havde fremdraget Sagnet om Asers og Asyniers Idræt af Tidens Mørke og frelst Asa-Æt og Daad fra Glemsel. Guderne nævne, hvilke Gaver de ville give ham: Guldets Fylde, Tonestrøm fra Læben, varigt Helbred, Hjertens Godhed, Varme for hver Mand i Norden, al Nordens Yndest. Heimdal siger, at Alt det ejer han allerede, og Odin vil da give ham Lykke i Strid, Thor Styrke, Tyr Mod, Valer vil lære ham at kaste Spyd, Uller at løbe paa Skier, men Heimdal siger, at saadanne Gaver passer ikke mere til Tiderne. Endelig løser Freja Vanskelighederne, idet Gudinden synger:

Jeg veed en Pige, Gefiones Yndling,
 Min Datter lig i Lifligheder.
 Vor Ven jeg leder hen til hende.
 I hendes Bryst min Sjøvna tænder
 Den varme Æmhed for den Ædle;
 Da skal de enes, og vor Vara
 Skal evig have deres Baand i Gjemme.

Den anden Mand var *Christian Friderich Jacobi*. Han skrev et Digt: Til Suhm paa hans Bryllupsdag den 18. Octob.

1788, og lader i dette de græske Guder og Gudinder samles paa Helikons skønne Top, hvor de forhandle om, hvilken Gave de skulle skjænke Suhm paa hans Festdag den attende. Klio siger, at hun gjerne vil forære ham Noget, som kunde fornøje ham; men da En foreslaar et stort Navn, en anden vil flette ham Krandsse, siger Klio, at det allerede er gjort. Saa taler Fru Venus:

Vi vil udsøge ham en Brud,
Som kan forsøde ham hans Dage;
og hende vil vi smykke ud
Med Lyst og Gaver at behage.

Apollo smilte med et Nik.
(De Guders Nik et Ja betyder.)
Det Bifald rundt om Bordet gik,
Da en Charite saa udbryder:
Vi har fra første Ungdoms Aar
Opdraget selv en yndig Pige;
Om han den Skjønnes Hjerte faar,
Saa er hans Lykke uden Lige.

Strax Venus tog sit Bælte af,
Og det med himmelsk Ynde rækker
Til Clio hen — — men hun det gav —
(O! Held Dig, *Suhm!*) til Jomfru Becker.

Digtet blev trykt anonymt i »Minerva« med en Anmærkning om, at det ventes, at Forfatteren vil tilgive, at Digtet aftrykkes uden hans Tilladelse, da Minervas Læsere ellers ikke vilde tilgive, om man havde undladt at trykke det. Heraf tør vist sluttes, at Digtet er kommet frem ved en af Bryllupsfesterne. Det vandt Bifald, og det blev optrykt i Provinds-Aviser som »Odense Adresse-Avis« den 18. November 1788.

Et Ægteskab, der saaledes var stillet under baade de nordiske og de græske Guders Beskyttelse, maatte ventes at ville blive et lykkeligt Ægteskab; det blev det vist ogsaa, thi der høres ikke om nogen Misstemning mellem Ægtefolkene. Der høres overhovedet saa godt som Intet om deres Liv i Tiden, der forløb til Suhm døde, Kilderne ere tause, eller rettere: der er ingen Kilder, hvorfra der er Kundskab at hente. Kun nogle faa Notitser er der at finde i Fru Beckers Dagbog,

af hvilken det fremgaar, at Suhms meget hyppigt gjæstede Beckers. De faa, og ikke meget indholdsrige Notitser, der sigtes til, ere følgende: Den 11. Januar 1789: »Fru Suhm her et Par Timer efter at have været til Taffels.« Den 6. Februar: »Om Eftermiddagen Fru Bozenhard og Fru Suhm, som tog paa Bal paa Gjethuset;« Suhm, Høyer, Schou og Bozenhard spillede L'Hombre hos Beckers. Den 19. Maj: »Suhms rejste til Roskilde; Fru Bozenhard med dem.« Den 7. Januar 1790: »Om Aftenen . . . Fru Suhm og Fru Høyer til Bernstorffs.« Den 3. Marts: »Fru Suhm var paa et lille Bal.« Den 7. Marts: »Jeg med Christiane i Koncert og hørte et Barn paa 10 Aar, der færdigt spillede Klaver; hans Navn Hummel — « : det er den bekjendte Klavervirtuos og Komponist Joh. Nepomuk Hummel her er Tale om (d. 1837).

Fru Beckers Dagbog giver nogen Vejledning til at see, hvilken Omgangskreds Suhm og hans Kone havde. Det Beckerske Hus var meget livligt og var godt anlagt for Selskabelighed. Selv havde han næsten ingen Familie, og de Personer af hans afdøde Hustrus Slægt, der levede i Kjøbenhavn, indskrænkede sig til meget faa; dog er det værdt at lægge Mærke til, at Omgangen med dem ikke standsede ved Fru Karen Suhms Død, men blev fortsat, og det er ovenfor nævnet, at flere af dem deltog i de Selskaber, som fandt Sted hos Beckers i Anledning af Datterens Bryllup med Suhm. Men Suhms og Beckers havde længe havt Omgang med hverandre, og det var da rimeligt, at de havde mange fælles Venner og Bekjendte, med hvilke de mødtes snart i Pustervig, snart paa Kjøbmagergade, snart i Øverød, snart, idetmindste en Tid, i Nærum. Det var i Reglen ret fint Selskab, fine Familier, uden at de dog egentlig hørte til *crème de la crème**.

* Johan Bülow fortæller, at Fru Suhm, fød Becker, vilde vide *Bernt Ankers* Dom over Prindsesse Louise Augusta og Kronprindsesse Marie, og at han da svarede: »*la première parle à Vous, mais Vous parlez avec l'autre.*«

X.

1787—1798. Om Suhms Mindeord over de Venner og Bekjendte, som døde i hans sidste Leveaar. Af Suhms Korrespondance med Fremmede og med Landsmænd, mest i hans ældre Alder. Frederik Sneedorff. Suhms sidste literære Arbejder — ved Siden af Danmarks-Historien.

Suhm havde oplevet et smerteligt Tidspunkt i sit Liv, dengang i Løbet af forholdsvis kort Tid foruden hans Hustru saa mange af hans bedste Venner gik bort. Han maatte være forberedt paa, at, som hans egne Livsaar voxede i Tal, saa vilde den ubønhørlige Høst bringe mangt et Hjerte til at standse, som havde været ham dyrebart. Der skete efterhaanden mange Forandringer i den Kreds, han var bleven indlevet i, og den Kreds, som han hørte til fra tidligere Tider, skiftede efterhaanden Fysiognomi.

Gjennem de Mindeord, som Suhm skrev om de Personer, der hørte til hans Kreds og som døde i det sidste Tiaar af hans Liv, lærer man at kjende Navnene paa de mange begavede og fortræffelige Mænd, som han kunde regne med blandt sine Venner. Mindeordene, der ligesom de tidligere omtalte, kom frem i »Adresseavisen,« ere alle trykte i det fjortende Bind af hans »Samlede Skrifter;« men saa interessant det vilde være at gennemgaa dem et efter et andet, er det dog nødvendigt, kun at dvæle lidt ved et Par af dem.

Edvard Storm døde 1794. Suhm havde staaet i et særegent Forhold til denne ædle Mand, hvem han engang havde understøttet pekuniært, og altid havde havt kjær. Suhm skriver om ham, paa Latin: »Han var en lærd Mand, from og brav, og han var en udmærket Digter; men endnu mere udmærket var han i Opdragelseskunsten og den pædagogiske Videnskab; han elskede Børnene og han var deres Ven.« Storm kom i nogle Perioder meget i Suhms Hus, og Storm har i sine Regnskabsbøger skrevet op, naar han spiste til Middag i Pustervig eller i Øverød. Suhm har i sine »Blandede Tanker« et Stykke til Karakteristik af Edvard Storm, hvem han omtaler paa den venligste og smukkeste Maade.

Den »gode Ven,« her omtales, som en Tid gav ham aarlig 200 Rdl., var Suhm⁹².

Geheimeraad *Adolph Gothard Carstens* døde i Aaret 1795. Han er vel bekjendt som en fin, æsthetisk Kritiker, der havde meget at sige herhjemme i den Verden, som levede med og for Digtekunsten. Suhm skrev et latinsk Gravskrift over ham, men tillige skrev han nogle Bidrag til en Karakteristik af Carstens, som ere meget oplysende om denne fortræffelige Mand⁹³. Suhm berømmer ham især for hans Forhold til Johannes Ewald: »med utrættelig Iver vejledede han dette store, men vilde Genie, lærte ham at skjære bort, at file, at tæmme sine altfor vilde Udbrud; han hjalp Ewald i hans Trang. Carstens nægtede Ingen at gennemse hans Skrifter, som forlangte det. Saaledes haver jeg og i det Fald havt Nytte af ham i Henseende til: De tre Venner, og Habor og Signe.«

Mange af de Mænd, som Mindeordene handle om, ere nu glemte, men mange af dem ere endnu erindrede, og flere end een af dem staa omgivne med en vis Glands i Danmarks, Norges og Islands fælles Videnskabs- og Literaturhistorie. Det er en sjelden smuk Venne- og Omgangskreds, Suhm har havt i Kjøbenhavn og som han har tegnet i sine Afskedsord. Han forstod paa en træffende Maade at fremhæve det, hvorved disse Mænd havde gjort sig fortjente, og han saae bestandig paa det Almindelige, stillede ikke sig selv og sit Ven-skab for dem i første Række. Flere af dem vare dengang de døde i Virksomhed fjærnt fra Kjøbenhavn, i Norge, paa Island, i Sønderjylland, men Suhm drog dem frem for Offentligheden og, idet han omtalte dem, mindedes han sit Ven-skab til dem i de yngre Dage*.

Suhm skrev sine Mindeord strax efter at de Personer, de handle om, vare døde. Men der er mange andre Personer, som Suhm har kjendt og til hvis Karakteristik han har givet gode Bidrag, foruden at han ogsaa har skrevet Mindeord om nogle af dem; disse Bidrag ere mest forfattede i hans ældre Alder og bleve trykte i de »Blandede Tanker.« I det tiende Bind af de »Samlede Skrifter« og spredt i andre Bind af dette

* Suhm har desuden skrevet Mindeord om *Frederik den Store*, Prinds *Ferdinand af Brunsvig*, Broder til Dronning Juliane Marie, og *Ludvig den Sættende*.

Værk vil man saaledes finde omtalt en hel Række Personer, der vare Suhms Samtidige, der havde indtaget en mere eller mindre fremragende Stilling i Samfundet, og som Suhm har kjendt. Det er ikke saa meget historiske, biografiske Oplysninger, som det har været Suhm magtpaaliggende at give, derimod er det Oplysning om disse Personers Karakterer, man kunde vel sige: Oplysning om deres Psychologi, om deres Ethik. Føjer man til disse korte Karakteristiker de længere, som Suhm har skrevet, af Langebek, Schøning, Luxdorph, Fru Karen Suhm, Frederik Sneedorff, Læreren Christian Graae, hvortil kommer Karakteristikerne af Christian den Fjerde og af Ludvig Holberg, saa maa man faa en Forestilling dels om Suhms varme Interesse og Hengivenhed for de Personer, som han kunde regne til sin Kreds eller som han satte Pris paa, dels om hans Evne til at iagttage og til at skildre. Men man vil ogsaa lægge Mærke til, at den Kreds, som han kunde kalde sin, talte mange af hans Samtids begavede Mænd, der dyrkede Videnskaben og Literaturen, eller som hørte til den civile Embedsstand, medens man træffer meget faae Navne, der tilhørte Adelsstanden, Statsmændenes Kreds, de militære Stænder.

Gustav Ludvig Baden siger en Gang⁹⁴: »Pennen hos Suhm flød over, naar han skrev om sine Venner, han glemte saa Historieskriverens Upartiskhed.« Ja, Suhm førte en blød Pen, naar han skrev om de bortgangne Venner, thi en haard, en spids Pen som *Gustav Ludvig Baden*s holdt han ikke af at bruge*.

Suhm har iøvrig tidlig øvet sig i at tegne Karakterer. I det sidste Hefte af de »Trondhjemske Samlinger,« som udkom 1765, har han saaledes udgivet: »Karakterer af onde og daarlige Fruentimmer,« smaa komponerede Skizzer, som minde om Theofrasts og *La Bruyère's* saa vel bekjendte Karakterer.

Dette Afsnit skal sluttes, og det skeer bedst ved at meddele følgende Mindeord over *Andreas Peter Bernstorff*. Denne Statsmand døde den 21. Juni 1797 (62 Aar gammel), og allerede den 23. Juni stod Suhms Epitaphium at læse i »Adresseavisen.« Det lyder saaledes:

* *G. L. Baden* skrev de anførte Ord i Anledning af Suhms Karakteristik af Langebek.

BERNSTORFIO sublato ingemuerunt Musæ Patria Virtus. Tunc dixit Religio: Ne suspirate Sorores, non ablatus, sed translatus est. Vos, Musæ! dicite ejus laudes. Tu, Patria grata! cujus numen tutelare erat, sancte serva ejus memoriam. Tu Virtus! redde multos ei similes. Ego lucidas inire Eum sedes arvaque Beatorum felicia jura ibi piis dantem faciam. — Memoria viri immortalis posuit P. F. Suhm.

Suhm omtaler et Sted, at han ingen Gave havde til at skrive Breve og at han var en overmaade slet Brevskriver. Han paadrog sig ofte Misfornøjelse hos dem, som sendte ham Breve, fordi han ikke svarede, og i denne Mangel paa Evne eller Ulyst til at korrespondere maa for en Del Grunden søges til, at der er saa faae Breve bevarede, som ere skrevne af ham. Og det er ret beklageligt; thi der har været Indhold i hans Breve, idetmindste hvis man tør slutte dette af følgende Ytring af *Gräter* i et Brev til *Nyerup* (Halle, 2. Sept. 1798): Suhms »Briefwechsel enthält einen solchen Schatz interessanter und lehrreicher Neuigkeiten, das ich immer wieder von vornen zu lesen anfangen, und niemals satt werde.« Men afsendte han ikke mange Breve, saa modtog han mange, og *Nyerup* fortæller i sin Biografi af Suhm, at han, da han skrev den, havde »mange tusinde Breve til Suhm for sig.« En haard Skjæbne har hvilet over alle disse Breve, thi de ere saa godt som alle forsvundne; i det store kongelige Bibliothek er der kun bevaret omtrent 50 Breve sendte til ham. Den rige Kilde til biografisk Stof, som Breve saa mange Gange ere, flyder ikke for Suhms Vedkommende. Saa meget mere maa der sættes Pris paa, at Rasmus *Nyerup* i sit Skrift om Suhm har i et Anhang udgivet 94 Breve skrevne til Suhm; vel ere de ikke alle fuldstændigt aftrykte, men, som de nu foreligge, ere de dog indholdsrige. Brevene fylde i *Nyerups* Bog paa 524 Sider omtrent 360 Sider, han har delt dem i to Grupper, Breve fra Fremmede og Breve fra Landsmænd, og i den samme Følge skal der her gives en Udsigt over Brevenes Indhold, især forsaavidt dette angaar Suhm selv*. De Breve, som *Nyerup* ikke har udgivet, og som her ville blive omtalte, idet de indskydes paa passende Steder, ere betegnede ved en Stjerne føjet til Brevskriverens Navn⁹⁵.

* Nogle mindre betydelige Breve ere dog blevne forbigaaede.

Rækken af Brevene fra Fremmede aabnes med et Brev fra Pave *Pius VI.*, skrevet den 23. Marts 1785, paa Latin i første Person, i hans Navn af Sekretæren »*Callistus Marinus a latinis epistolis Sanctissimi.*« Paven takker for det ham tilsendte femte Bind af »*Scriptores Rerum Danicarum,*« hvilket har glædet ham baade for det meget, det indeholder til de nordiske Landes kirkelige og borgerlige Historie, og for de Indledninger og Anmærkninger, hvormed de forskjellige Stykker ere ledsagede. Til Tak sender Paven Suhm et Exemplar af den nye Udgave han har foranstaltet af Biskop Maximus Taurinensis's Værker*. Paven havde gjerne villet sende Suhm Ansgars Dagbog, men denne er forgæves bleven eftersøgt i det Vaticanske og i det Barberinske Bibliothek, og der udtales Frygt for, at en Eftersøgning i andre romerske Bibliotheker vil føre til det samme negative Resultat. Og dette saameget desto mere, som det kan være tvivlsomt, om Dagbogen nogen-sinde er bleven bragt til Rom, thi den eneste Forfatter fra Middelalderen, der har Efterretningen om, at den er bragt til Rom, nemlig Forfatteren til Annalerne fra Corvey, meddeler ikke dette som en Kjendsgjerning, men som Noget, man har fortalt, og endda støtter dette sig paa en upaalidelig Kilde, om hvilken der gives nogle Oplysninger. Paven slutter med at nedbede Guds Beskyttelse over den, hvem Brevet er stilet til.

Det Bind af »*Scriptores Rerum Danicarum,*« hvilket Suhm sendte som Foræring til Paven, blev overrakt denne af *Stefano Borgia*, der 1789 blev Kardinal***; han var en udmærket Kunstlser og Samler, men tillige var han udmærket som Beskytter af Videnskabsmændene, ikke mindst af de Unge, som fra de nordiske Lande kom til Rom for at studere. Fra ham ere de to følgende Breve til Suhm. I det første, som er dateret fra Rom den 19. Juli 1783, takker Borgia for et Exemplar af »*Scriptores Rerum Danicarum,*« hvilket Suhm har foræret ham; han udtaler sin Glæde over den udmærkede Stilling, Videnskaben indtager i Danmark, og for hvilken han

* *Maximus Taurinensis, Opera aucta atque adnotationibus illustrata (a Brunone Bruni). Romae 1784.* Stor Folio. Det indbundne Exemplar prydet med Pavens Vaaben paa Bindet, som blev foræret Suhm, bevares nu i det store kongelige Bibliothek. Turin-Biskopen Maximus levede i det 5. Aarh. blandt hans Skrifter ere Homilierne de vigtigste.

*** Kardinal *Borgia* var født 1731; han døde 1804.

har lært at kjende saa fortræffelige Repræsentanter som Hviid, Adler, Birch, Zoega. Men han stiller Suhm frem foran disse, fordi han har paataget sig at fuldføre det store Værk, som den u dødelige Langebek havde begyndt. Borgia vil nu i Gjærning vise sin Erkjendtlighed for den smukke Foræring, og han sender ham derfor gennem Hviid en Samling af Mineralier fra Vesuv, fordelte i forskjellige Klasser og ledsagede af en Fortegnelse.

Det andet Brev fra Stefano Borgia til Suhm, skrevet fra Rom den 27. August 1785, har et interessantere Indhold. Længe før Pave Leo den Trettende aabnede Vatikanets Arkiver for de Lærde, have Historikerne havt deres Opmærksomhed henvendt paa den store Mængde Dokumenter, som bevares der og som kunde give Oplysning om deres Fædrelands Kirkehistorie i fjærne Tider. Under Frederik den Fjerdes Regjering var det paatænkt, at sende Hofpræsten *Hektor Gotfr. Masius* til Rom for at gjøre Undersøgelser i det Vatikanske Arkiv med Danmarks Kirkehistorie for Øje, men denne Plan blev ikke bragt til Udførelse. Der gik lang Tid hen, før en Nordbo fik Tilladelse til selv at benytte Kopibøgerne i det pavelige Arkiv og Professor *Peter Andreas Munch* var vist den første Nordbo, som selv gjorde en god Høst i Vatikanets Arkiver for Norges og Danmarks og Sverigs Vedkommende. Men allerede omtrent ved Midten af det 18. Aarhundrede havde *Jakob Langebek* gjort sig Umage for at faa Afskrifter fra de pavelige Registraturer til sit store diplomatariske Værk, og han havde været saa heldig, ved Aaret 1766 at have faaet ved Professor *Mallets* Mellemlhandling i Afskrift et Antal af omtrent 170 Dokumenter, der vare udstedte i Tiden fra 1200 til 1227, hvilke vare blevne ham tilsendte ved Professor *Reverdil**, og Mallet havde givet ham Haab om at faa flere; men om disse flere høres der Intet⁹⁶. Suhm havde i April 1785 skrevet til Stefano Borgia og bedet ham om, at forskaffe sig Dokumenter udstedte i Tiden fra Benedikt den Ottendes til Innocents den Tredies Pontifikat, og Borgia henvendte sig i den Anledning til Paven, som befalede, at der skulde eftersøges i Arkiverne i Vatikanet og i St. Angelo, for at finde Buller og

* Suhm har benyttet disse Afskrifter i sin Historie af Danmark. Abraham Kall siger, at Afskrifterne ikke ere nøjagtige.

Pavebreve skrevne til de danske og norske Konger eller til Ærkebiskopper og Biskopper under Lund og Trondhjem. Denne Befaling blev strax sat i Værk; men det viste sig, at Bullerne først begyndte med Innocents den Tredie, og at de fleste af disse vare Suhm kjendte og vare udgivne. Derimod lod Borgia afskrive de Buller, som Suhm ikke kjendte og desuden et stort Antal Buller udstedte under Pave Honorius den Tredie*, og disse Afskrifter bleve sendte Suhm gjennem *Frederik Münster*, og senere gjennem *Torkel Baden*.

Philppe Antoine Grouvelle*, f. 1758, d. 1806, der 1794 var bleven fransk Minister i Kjøbenhavn, henvendte sig til Suhm i Anledning af, at ensartet Vægt og Maal skulde gennemføres i Frankrig, idet han ønskede Oplysning om, hvorledes man i Danmark var gaaet frem, da man i dette Land indførte ensartet Vægt og Maal ved Forordningen herom, som blev givet 1698. Brevet, som er meddelt i Tillæget, er interessant, fordi det viser, at det har været Grouvelle magtpaaliggende at trænge tilbunds i Spørgsmaalet. Det er dateret den 12. Messidor Aar 3, d. 21. Juni 1794. Kun Underskriften med Hilsenen er skreven af Grouvelle selv.

Et Brev fra Orientalisten *Silvestre de Sacy* vil blive omtalt paa sit Sted i det Følgende.

Naar og gjennem hvem Suhm er kommen i Forbindelse med *Jean Baptiste Gaspard d'Ansse de Villoison* (f. 1753, d. 1805), der var en af sin Tids meget ansete græske Filologer og var Professor i Paris, vides ikke. Men af det eneste Brev fra ham til Suhm, som Nyerup har aftrykt, og som er dateret Paris den 11. Marts 1788, kan det sees, at de allerede for flere Aar tilbage have vexlet Breve. Villoison fortæller ret udførlig og livlig om sine Rejser i Grækenland og om sine videnskabelige Arbejder; han sender Suhm et Exemplar af sin Folio-Udgave af Iliaden trykt i Venedig 1788.

Et Brev fra Hertug *Carl af Würtemberg* til Suhm, dateret Hohenheim den 25. Maj 1784, er tidligere blevet omtalt. Ved dette kommer man til de tyske Brevskrivere, og den næste, som her bliver at nævne, er *Michel Denis*, der var født 1729 og døde 1800 som Kustos ved det kejserlige Hofbiblio-

* Benedikt den Ottende var Pave fra 1012 til 1024, Innocents den Tredie fra 1198 til 1216, Honorius den Tredie fra 1216 til 1227.

theat. Der er to Breve fra ham, af hvilke det første er dateret Wien 11. September 1776. Det indeholder Tak for »*Scriptores Rer. Danic.*«, som Suhm har sendt ham; Denis mener, at han er den eneste Mand i Wien, som har faaet dette Værk, Noget hvorover han er meget stolt, og Noget som skal opmuntre ham til fremtidig poetisk Virksomhed, da han nu har faaet en saa stor Velynder. Denis længes efter at læse Suhm, og han vil søge at overvinde Vanskelighederne ved at lære de nordiske Sprog. Han omtaler sine egne Arbejder, baade de som ere udkomne: Ossians Digte i tydsk Oversættelse — Denis indførte disse Digte for det tydske Publikum —, die Lieder Sineds, Fortegnelsen over Sommerfuglene i Wiens Omegn, og de som forberedes, især af bibliografisk Indhold. Med det andet Brev, dateret Wien den 1. August 1784, sender Denis til Gjengjæld for den Gave, han havde modtaget fra Suhm i Aaret 1775, et af sine Skrifter, hvis Titel ikke er nævnet. Han ønsker, at Forsynet vil lade sin Velsignelse hvile over en Mands Dage, der er en sand Pryd for sit Fædreland og dets Literatur, og som de Danske, der ere rejste igjennem Wien: Kall, Hviid, Adler, Fabricius, Moldenhawer og den forhaabningsfulde Greve Moltke, have omtalt med Ærefrygt.

Historikeren *Ludvig Albrecht Gebhardi*, Director ved Gymnasiet Lyneborg, meddeler Suhm, den 9. August 1792, at han med Glæde har modtaget det ham tilsendte syvende Bind af »*Scriptores Rer. Danic.*«, og fortæller om sit Samarbejde med Langebek i Gehejmearkivet i Kjøbenhavn, for hvem han aftegnede Sigiller. Nogle af sine Tegninger havde Gebhardi nylig gjenfundet paa Tavlerne til Thorkelins Diplomatarium Arna-Magnæanum, saa at disse Tegninger paa en for ham uforstaaelig Maade maatte være komne ind imellem Arne Magnusens Haandskrifter.

Med Professor *Fried. Dav. Gräter** stod Suhm i Brevvexling, men Nyerup har ingen Breve meddelt fra denne bekendte tydske Lærde, der saa levende interesserede sig for de nordiske Landes Sprog og Historie (f. 1768, d. 1830). Men mærkelig nok er der vendt to af Suhms Breve til ham tilbage til Danmark⁹⁷. Det ene af dem er skrevet paa Tydsk den 28. April 1791 og indeholder en Lykønskning til Gräter i Anled-

ning af at han er bleven Professor*; det andet er skrevet paa Dansk den 20. Marts 1793: Suhm har havt Podagra og Chiragra i over 8 Uger, men han kan dog nu bruge den høire Haand; Suhm har læst det andet Bind af Gräters Tidsskrift »Bragur«, udtaler sin Glæde over, at han gjør Nordens Sprog og Sange bekendt, og han sender Gräter flere af sine Skrifter. Dette Brev er blevet udgivet 1824 i Gräters »Zerstreute Blätter.«

Da Nyerup havde udgivet sin »Udsigt over P. F. Suhms Levnet og Skrifter« sendte han et Exemplar af Bogen til Gräter. Denne takkede for Gaven i et Brev dateret 2. September 1798: han er henrykt over Alt, hvad han lært ved at gjennemlæse dette Skrift, han glæder sig over Suhm og over Alt, hvad han har udrettet, og ved at sammenligne Forholdene i Tydskland med dem i Danmark udbryder han: »*Wir Deutschen haben wahrhaftig keinen weder als Mäcen noch als Schriftsteller*« som Suhm. Kun faae Uger efter kunde Gräter skrive nogle Mindeord paa Latin over Suhm.

Det følgende Brev, som er udgivet af Nyerup, er fra ingen ringere Mand end *Johann Gottfried von Herder*, skrevet i Weimar den 30. Juni 1788. Suhm har sendt ham dels Skrifter, til hvilke han selv er Forfatter, dels Skrifter, som han har foranstaltet udgivne (de islandske); Herder bringer sin Tak for disse Gaver i et Brev, som er smukt formet, og i hvilket der udtales den største Anerkjendelse af Suhms Fortjenester; Suhm har gjort ham til en »*proselytus portæ* der nordischen Literatur.« Herder henleder Suhms Opmærksomhed paa den fjerde Del af sine »Ideen«, som snart vil udkomme, hvor det vil findes, at han har vist større Interesse for Beboerne af de nordiske Lande og for deres Historie end for de Tydske.

Derefter kommer et Brev fra Greve *Ewald Fried. Hertzberg*, f. 1725, d. 1795, der var Udenrigsminister i Preussen, men tillige Historiker, og som særlig beskæftigede sig med Brandenburgs Historie. Suhm havde den 28. April 1791 tilskrevet ham og udbedt sig Oplysning, om der i en Samling Aktstykker til Pommerns Historie skulde findes nogle, som angik Danmark. Hertzbergs Svar er dateret Berlin den 25.

* Suhm beklager, at et Brev, som han havde sendt Gräter i Oktober 1789, ikke havde naaet ham. Korrespondancen imellem dem har altsaa været i flere Aar.

Maj 1791: han er glad over at være traadt i Forbindelse med en Mand, der er en saa betydelig Kjender og Befordrer af den historiske Videnskab, samt lover den største Beredvillighed til at hjælpe ham; de nødvendige Oplysninger gives angaaende Suhms Spørgsmaal.

Joh. Frid. Aug. Kinderling*, Diakonus ved Steffanskirken i Kalbe ved Saale, skriver til Suhm den 11. Aug. 1792, for at bede ham forskaffe sig de sidste Bind af »*Scriptores Rer. Danic.*,« da han vil udgive et historisk Repertorium, som skal indeholde en Fortegnelse over alle de Skrifter, som findes trykte dels i mange kirkehistoriske Samlinger, dels i forskjellige Landes Scriptores-Samlinger.

Christian Wilhelm Schneider, Generalsuperintendent i Sachsen-Eisenach og Medlem af det øverste Kirkeraad i Sachsen-Weimar-Eisenach, skrev fra Eisenach et Brev til Suhm dateret 15. April 1785, fuld af Berømmelse, baade fordi Suhm havde samlet sit prægtige Bibliothek, som han aabnede de Lærde Adgangen til, og fordi han støttede Videnskaben og Literaturen, samt ved egne Skrifter fremmede disse. Schneider kjendte Udgaverne af de islandske Skrifter, Suhms kritiske Historie, Fortsættelsen af »*Scriptores Rerum Danicarum*;« han fortalte nu Suhm, at han havde givet Meddelelser om alle disse Arbejder i tyske Tidsskrifter.

Det Brev, som følger herefter, er skrevet fra Altona den 8. Juli 1791 af *Joh. Hermann Stöwer* (f. 1764, d. 1792), som ikke kjendte Suhm personlig*, men længe havde været en stor Beundrer af ham; han sender ham det første Bind af sit Skrift »*Unser Jahrhundert*,« som han har »*dem groszen Manne gewidmet, der der Stolz von Dänemark und mit einem Kaunitz, Herzberg, Pitt und Ostermann die Seele von Europa ist*,« nemlig *Andreas Peter Bernstorff*. Det Æmne, som har givet Stöwer Anledning til at henvende sig til Suhm, angaar et Arbejde, som han havde i Sinde at skrive, nemlig Historieskrivningens Historie i Danmark og en kritisk Bedømmelse af Historieskriverne. Et saadant Skrift udkom ikke.

Efter de tyske komme de svenske Korrespondenter, og den første af disse er Kancellirådet *Johan Ihre*, Professor i Upsala, f. 1707, d. 1780. Fra ham er der et Brev dateret

* Stöwer var dengang Privatsekretær hos Etatsraad *Schirach* i Altona.

Upsala den 22. Januar 1772, i hvilket Ihre bringer Suhm sin Tak for den fjerde Del af hans kritiske Historie, i hvilken Ihre som sædvanlig med Fornøjelse og Beundring har seet den Skarpsindighed, som Suhm har vist ved Anvendelsen af sin usædvanlige udstrakte Læsning. Brevet indeholder iøvrig en vidtløftig Fortolkning af det i den nævnte fjerde Del berørte Dokument i gammelgothisk Sprog.

Fra *Sven Lagerbring*, Professor i Lund*, kjendes to Breve til Suhm. Med det første af disse, som er dateret Lund den 20. Juni 1777, sendte Lagerbring den tredie Tome af sin svenske Historie, og meddelte, at den fjerde var under Arbejde:

och beklagar mig at jag intet fick mycken uplysning i Calmar Unionstiden från Dannemarck. Kan hända salig Langebek hade intet tilstånd at lämna ut några Acter, som rörda desza oroligheter. Men jag hoppas, at man nu är så i Sverige som i Danne-marck curerad för den gamla grälsjukan, då man gjömde tre hundra Års gamla historiska sanningar som Statshemligheter. Jag tagar mig då den friheten at anhålla hos Herr Cammarherran om benägen del af sådana Handlingar som finnas i Dannemarck ifrån 1397 til 1522, aldeles öfvertygad, at en Dansk och Svensk är lika ärlig Patriot, fast man skulle någon gång tilstå, at man var halfgalen under denna hufvud yran.

Lagerbrings »*Svea Rikes Historia*« skulde være gaaet fra ældste Tid til 1520, men de fire Dele, som udkom af dette Værk fra 1769 til 1783, bragte kun Historien til 1457, og af det femte Bind blev der kun trykt nogle faae Ark. Lagerbring kjendte Suhm personlig, blandt Andet fra sit Besøg i Kjøbenhavn 1771, og han stod i nøje Forbindelse med Langebek, som besøgte ham i Lund. Som Suhm har benyttet Lagerbrings Historie, saa har Lagerbring benyttet Suhms Arbejder. Disse tre Historikere vare vistnok de første Skandinaver, som, til en vis Grad, støttede hverandre under deres Virksomhed for at oplyse de tre nordiske Landes Historie.

Det andet Brev fra Lagerbring er dateret den 7. December 1780. Han skriver:

* *Sven Bring*, f. 1707, d. 1787, blev 1769 adlet med Navnet *Lagerbring*. Han blev 1741 Professor i Historie ved Universitetet i Lund.

För Herr Cammarherrens gracieusa bref och Rimbegla tackar jag ödmjukeligen, och måste jag bekänna, at Herr Cammarherren är ensam och allena i hela Scandinavien, hvilken på et så betydande sätt upmuntrar Vetenskaper. Insikter, flit, pengar, ingen ting sparas så snart fråga är om Nationens heder och vetenskapernas förkofran. Det är hederligt at göra det, som Kungar och Förstar kunde och borde göra, men göra sällan. Burman sade i gammaldag om Grävius:

Regum monumenta peribunt,
Grævius, hac mundi mole cadente, cadet.

Man kan sätta Suhmius för Grävius, och mening så väl som vers blifver alltid lika god.

Jag kan intat tänka på Köpenhamn utan ängslan; Langebeck är borta*, Hjelmstjerna är borta, Schöning är borta, siste Viator! Herr Cammarherrens Epigraphe öfver den sidsta är sann och märkelig etc.

Da Lagerbring var död 1787, 80 Aar gammel, skrev Suhm disse Mindeord om ham: »*Vir antiqva fidei, septentrionalis historiae stator. Candore, eruditione, pietate nulli secundus. Sveciae decus. Seculi ornamentum.*«

Ved Fortællingen om Suhms Ophold i Trondhjem var der Anledning til at nævne Linné. Fra ham er der et kort, rask skrevet Brev til Suhm, dateret Upsala den 8. November 1775, der lyder saaledes:

Viro immortalis Petro Friderico Suhm s. pl. d. Car. von Linné.

Jag blef bestört, då jag fick M. H. samblingar och förstår intet huru en enda man kan på så kort tid prästera så många och dryga värk, och ehuru jag ej sjelf förstår Historien, ser jag dock hvad oforliklig förfarenhet, lectur och förstånd fodras att gå in i de morkaste Tider utan at jag må nämna de små värken, i hvilka alla lyser all den munterhet, eld, invention och återtanka, som uti nogon ung. Det är under att M. H. penna aldrig blifver stubbig. Hjerteligen tack som låter mig se hvad det största genie kan prästera. Jag förblifver Vålborne Herrens ödmjukaste Tjenare.

Upsala den 8 Nov. 1775.

Carl Linné.

* Lagerbring savnede meget Langebek, efter at denne var død i Aaret 1775.

Blandt de svenske Brevskrivere er den berømte finske Lærde, *Henrik Gabriel Porthan*, Professor i Åbo, og Greve *Posse* til Svanå, som i et Brev, dateret den 23. December 1785, udtaler sig temmelig mistrøstig om den samtidige svenske Litteratur.

Det sidste Brev fra en Fremmed til Suhm, som Nyerup har meddelt, er ikke det mindst interessante. Det er dateret Stockholm den 19. Februar 1779 og er underskrevet af *Pehr Wargentín**, Sekretær ved det kongelige svenske Vetenskaps Akademi, og det er i dettes Navn, at Brevet er skrevet: Akademiet har ønsket at komme i nærmere Forbindelse og Brevvexling med det kongelige danske Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn, end hidtil har været Tilfældet, og dette har det troet kunde ske ved at vælge nogle af dettes Medlemmer til sine. Den 6. Februar er i Akademiet de fleste Stemmer faldne paa Suhm,

som öfver hela lärde Verlden, besynnerligen här i Norden, är känd af des många vittre arbeten och af dess ynnest för både Litterature och Vetenskaper. Kongl. svenska Vetenskaps-Akademien hoppas, at Herr Cammarherren med välbehag anser dette prof af utmärkt högaktning, som kongl. Akademien velat gifva, och för sin del bidrager til någon närmare förening imellan dessa tvänne nordiska, til et gemensamt mål, som är lärdoms och Vetenskapers befordran, syftande Societeter. På sin Sida vill kongl. svenska Akademien beflita sig, at uti alt, som i dess förmåga står, vara så väl det kongl. danska sellskapet som Herr Cammarherren sjelf, til tjenst och nöje.

Hermed standser Nyerups Udvalg af Breve fra Fremmede til Suhm. De ere for den største Del skrevne til Suhm i hans ældre Aar, efter at han havde vundet et anset Navn, ikke blot hjemme, men ogsaa i Udlandet. Der er Enighed blandt Brevskriverne om at bevidne ham deres Beundring, og det er fornøjeligt at se, med hvilken Glæde man modtog »den udødelige *Langebeks Scriptores Rerum Danicarum*.«

Nyerup anfører adskillige Navne paa fremmede Lærde,

* *Pehr Vilhelm Wargentín*, f. 1717, d. 1783, blev 1748 Medlem af Vetenskaps-Akademien, og 1749 dettes Sekretær.

hvis Breve til Suhm han havde liggende for sig, og han slutter Navnelisten med »o. m. a.,« hvilket vil sige »og mange andre.« Blandt disse Navne fortjene følgende at fremhæves:

Professor i Naturhistorie i Lund, *Anders Joh. Retzius*, f. 1742, d. 1821, Stifter af »Physiographiska Sällskapet« i Lund; Lektor i Skara *Olof Andersson Knös*, Historiker, f. 1756, d. 1804; *Karl Kristoffer Gjörwell*, f. 1731, d. 1811, Publicist, Historiker; Baron *Schering Rosenhane*, f. 1754, d. 1812, Historiker, Statsebedsmand; *Joh. Henr. Lidén*, Professor i Lund, f. 1741, d. 1793; *Gudmund Jöran Adlerbeth*, f. 1751, d. 1818, anset Digter, Statsmand; *Hans Thunman*, født Svensk, Professor i Halle, f. 1746, d. 1778; *Joh. Philip Murray*, f. i Slesvig 1726, Professor i Göttingen, d. 1776; Syndicus *Dreyer* i Lybek; Professor i Göttingen *Aug. Ludw. Schlözer*, f. 1735, d. 1809. — I det kongelige Bibliothek i Stockholm er der bevaret 3 Breve fra Suhm til *Gjörwell** fra 1787, 1789, 1791, som mest dreje sig om Udveksling af Skrifter og indeholde Besvarelser af enkelte historiske Spørgsmaal; Brevet fra 1787 er tillige stilet til Friherre, Rigsraad *Carl G. Sparre*, som var Direktør for Opfostrings-Selskabet, af hvilket Suhm var bleven valgt til Medlem, en Ære som han takker for. I det samme Bibliothek er der bevaret et Brev skrevet i Aaret 1785 fra Suhm til Baron *Schering Rosenhane*. Brevet drejer sig om genealogiske og chronologiske Tabeller, som en Ven af Rosenhane har udarbejdet og til hvilket Suhm giver Rettelser og Forbedringer; det slutter med disse Ord:

Soyes au reste persuadé, Monsieur, que je Vous aime et honore comme un homme de lettre et comme Suédois, c'est-a-dire notre voisin, qui a la même religion, et dans le fond la même langue, et est de la même origine que nous, et par conséquent notre compatriote et notre ami.

Derefter følger i Nyerups Biografi af Suhm den anden Afdeling af Anhanget, nemlig Breve fra indenlandske Lærde. De ere i Antal mange flere end de, som ere meddelte i første Afdeling, og de ere i det Hele interessantere end disse, da man stadig bevæger sig i hjemlige Forhold. Derfor er det ogsaa vanskeligere at gjenneengaa dem og referere deres Indhold, da man kan komme til at tabe sig i Enkeltheder. Nyerup har udgivet Brevene i alfabetisk Orden efter Brevskri-

vernes Navne, og den samme Orden vil omtrentlig blive fulgt her.

Fra *Bernt Anker** er et Brev skrevet, som er dateret fra Christiania den 20. April 1791. Brevskriveren er fuld af Beundring baade for Suhm og for Fru Christiane Suhm; Suhm har staaet i Penge-Forhold til Anker, som med Brevet sender et Afdrag.

To i det franske Sprog skrevne Breve fra Suhm til Stift-dame paa Vallø, Frøken *v. Beulwitz**, begge fra 1771, vise, at han har forsynet Frøkenen med Bøger.

En lille Billet til Rektor i Nakskov *Johannes Boye** viser, at Suhm har staaet i Forbindelse baade med ham og med *Birckner*.

Johan Nordahl Brun* skriver fra Bynæsset den 22. Januar 1774 til Suhm et Brev, — som er bevaret —, hvis væsentlige Indhold gaar ud paa at bede Suhm om at tale hans Sag nu, da han søger Frue Kald i Trondhjem, og til Støtte for sig dvæler han ved sine slette økonomiske Forhold. Med Brevet følger Bruns Stridsskrift i Anledning af »Einer Tambeskjelver,« over hvilket Forfatteren gjerne vil høre Suhms og hans Venners Dom.

Der er bevaret to Breve, der have et lignende Formaal som Bruns. Det ene er skrevet den 2. Juli 1787 af Professor, Regentsprovst *Andreas Christian Hviid*** : han har hørt, at Suhm skal være Chef for det store kongelige Bibliothek, han ønsker Embedet som Bibliothecarius, og han beder Suhm om at anbefale sig. Det andet Brev er fra Rektor i Horsens *Johan Henrik Tauber** og er skrevet den 17. December 1776. Tauber beder Suhm om hans Hjælp til at blive Rektor ved den lærde Skole i Kjøbenhavn⁹⁸.

Disse Breve vidne om, at man tiltroede Suhm Indflydelse paa høje og højeste Steder ved visse Embedsbesættelser. Men man maa dog have taget Fejl, idetmindste dersom man tør slutte fra, hvorledes det gik de tre her nævnte Brevskrivere. Brun kom ikke til Trondhjem, men blev 1774 Sognepræst til Korskirken i Bergen, Hviid blev ikke Bibliothecarius ved det store kongelige Bibliothek, til hvilket Embede D. G. Molden-

** Brevet er trykt i Tillæget.

hawer blev beskikket, Tauber blev først 1781 forflyttet til Odense.

Den største Række Breve, 25 i Tallet, er fra *Benjamin Dass* og gaar fra 15. Februar 1755 til 9. Oktober 1763. Brevene ere omtalte tidligere, og der skal derfor ikke dvæles ved dem paa dette Sted. Det er kun et Udvalg af Dass's Breve, som Nyerup har meddelt, og Udgiveren siger om dem: »At disse Skrivelser forresten, foruden det litterære Indhold, har handlet om mange økonomiske og huslige Affærer og Familieanekdoter, som her ere udeladte, forstaar sig af sig selv.« Desværre! maa der føjes til; thi da de originale Breve ikke ere bevarede, er der med dem gaaet meget biografisk Stof tabt til Oplysning saa vel om Suhm som om andre af hans Samtidige. Dass's Breve ere meget underholdende at læse for den, som er noget inde i den Tids videnskabelige og litterære Liv; de ere livligt skrevne, og uden at blive bidende ere de ofte godmodig snertende. De bære dertil et Præg af Sandhed, som det gjør godt at lære at kjende: Benjamin Dass træder lyslevende frem igjennem dem.

De følgende Korrespondenter ere Kancelliraad *Karl Deichmann* i Porsgrund, *Jon Erichsen*, Biskop *Hannes Finsen* i Skalholt, Præsten *J. C. Grave* i Norge; denne gejstlige Mands Breve dreje sig mest om de landøkonomiske Forhold i Norge.

De Breve fra *Gunnerus*, som Nyerup har udgivet, dreje sig om Gunnerus's egne Anliggender og om det trondhjemske Videnskabers Selskab⁹⁹. De Planer, han havde om at blive forflyttet til Christiania Bispestol, bleve ikke fuldbyrdede, thi han døde i September 1773 i Christianssund paa en Visitats-Rejse. Suhm har ikke offentliggjort nogen Minderune over ham, maaske blot fordi han paa den Tid endnu ikke var begyndt at skrive den Slags Mindeskrifter. Men han har givet Bidrag til hans Karakteristik i det tiende Bind af de »Samlede Skrifter,« hvor han blandt andet siger om ham, at »han var visselig en ret [o. rigtig] god Mand, meget omgængelig og jovial.« I et Brev skrevet den 3. Juni 1775 til »Hr. *Ole Irgens*, Stigts Provst og Sogne Præst ved Dom-Kirken i Tronhiem« berører Suhm den sørgelige Tilstand, i hvilken Dødsbøet var efter Gunnerus's Død, det var nemlig fallit. I dette samme Brev skriver Suhm: »Vær af den Godhed at annamme 100

Rdl. hos Frue Agentinde Lysholm*, som jeg skjænker til Societetet, paa Vilkaar at Præmier derfor udsættes til Agerdyrkingens Bedste, at uddele paa næstkommende Kongens Fødselsdag. Hvilken og hvor mange overlader jeg til Selskabet. Maa- ske det dog ikke skadede, at en Præmie blev udsat for den første, som i Trondhjems Amt, thi man maatte vel indskrænke det til en vis Distrikt, drog sig ud af Fjeldet med sin Udmark. Maaske man endog kunde indskrænke det til et vist Fogderi. Om disse Penge haver jeg ikke havt Tid at tilskrive Fru Lysholm, men hun veigrer sig vist ikke ved at fly dem, saasnart høytærede Ven forlanger dem**.

En af de interessanteste Brevskrivere, fra hvem Nyerup har bevaret Breve til Suhm, er dennes Ven *Hans Hammond*, som er blevet nævnet nogle Gange tidligere i denne Biografi. Brevene, syv i Tallet, 1781—1791, ere skrevne i Tiden efter at han havde været Præst ved den danske Menighed i London, medens han fra 1775 var Sognepræst i Bragnæs, og fra 1782 var Sognepræst til Rakkestad i Smaalenenes Amt nærved Frederikshald, hvor han døde 1792, 63 Aar gammel. Nyerup siger, at »Hr. Hammond var et af de største Genier, Norge har frembragt, det bevidnes enstemmig af alle de, som have kjendt ham personlig; hans medfødte Talenter uddannedes af de berømte norske Rektorer B. Dass og G. Schøning.«

Benjamin Dass skrev sine Breve til Suhm fra Hovedstaden, og han havde meget at fortælle om hvad der passerede i Byen; Hammond skrev sine Breve til Suhm fra en Bygd i Norge, og han havde ogsaa meget at fortælle om, men Indholdet var af en hel anden Natur. Det havde disse to Korrespondenter fælles, at deres Personligheder træde saa levende frem af deres Breve. Hammond var Republikaner, en ivrig Tilhænger af Amerikanerne, en Hader af Enevælde, af Despoti, en Fjende af England, og han gav sine Stemninger i disse Retninger Luft i kraftige Ord. Han var Normand og elskede sit Fødeland; han følte stærkt for det og han udtalte sig

* Catharina Meincke, Enke efter Agent Broder Brodersen Lysholm, der døde 1772.

** Brevet slutter med disse Ord: »For Sildene takkes mangfoldig. De vare overmaade gode. De bedste flamske kan ikke være bedre, og næppe saa gode. Takker saa meget for Umagen med at indkjøbe af Gunneri Bøger. De ere vel ankomne.«

skarpt om de mange Brøst, hans Landsmænd maatte lide under, fordi der efter hans Mening ikke blev gjort nok, for at indføre Forbedringer. Men han havde ogsaa haarde Ord mod sine Landsmænd, der i mange Retninger stode paa et ikke højt moralsk Standpunkt. Der er en vis Lidenskab, som gaar igjennem Brevene, og som uvilkaarlig maa fremkalde den Tanke hos Læseren: mon dog Hammond ikke overdriver meget? Naturligvis berører Hammond gjentagne Gange sit Skrift »Den Nordiske Missions-Historie i Nordlandene, Finmarken og Trundhiems Amt til Lappers og Finneres Omvendelse,« der udkom i Kjøbenhavn 1787 og som er indledet med Suhms Afhandling om Finnerne. Hammonds Hengivenhed for Suhm og hans Tillid til ham kommer bestandig til Orde i disse Breve.

Der er kjendt nogle Breve, med hvilke der fulgte Bog-gaver til Suhm. Et er skrevet af *Johannes Ewald*^{*} og er allerede blevet trykt i »Minerva« 1797; men det er dog taget med i Tillæget for at vise, hvorledes Ewald skrev til Suhm. Et andet er fra *Peter Andreas Heiberg*^{*}, som aldrig har staaet Suhm personlig nær. Brevet er dateret den 3. Januar 1791 og det ledsagede Heibergs Skrift: »Politi-Forhøret og Kjendelsen i Sagen angaaende Visen: Hver Mand i Byen om Indtogetaler etc.,« i en Udgave i Kvart-Format, af hvilken der kun var trykt nogle faae Exemplarer. Heiberg udtaler sin store Højagtelse for Suhm. Brevet er trykt i Tillæget¹⁰⁰.

August Hennings^{*}, om hvis personlige Forhold ligeoverfor Suhm der ikke vides Noget, skrev den 28. Juli 1780 et langt fransk Brev til Suhm, hvem han sendte et Exemplar af sit Digt »*sur le sentiment*,« som han havde taget tilbage fra Boghandleren (*Philibert*). Hennings polemiserer i Brevet mod sine Kritikere, Dr. J. C. Schönheyder og Professor Lars Smith¹.

Hielmstjerne og Suhm boede begge i Hovedstaden eller i Nærheden af hinanden paa Landet, saa det er rimeligt, at de ikke have vexlet Breve i nogen høj Grad. Et Brev fra Hielmstjerne, dateret 18. Oktober 1774, er aftrykt helt i det Foregaaende, og et andet, skrevet 14. Juni 1771, er omtalt ovenfor. Brevet Nr. 61 hos Nyerup har Hielmstjerne skrevet til Suhm den 19. Oktober 1771; det drejer sig om den fortsatte Udgivelse af »Danske Magazin,« som var gaaet i Staa af Mangel paa Penge; Danske Selskabs Medlemmer havde selv maattet

bekostet Udgivelsen af dette Tidsskrift. Det fremgaar af Brevet, at Gunnerus var i Kjøbenhavn paa den Tid, og Hielmstierne mente nu, at Suhm gjennem Gunnerus kunde opnaa et Tilskud af Kongen paa 300 Rdl. aarlig til Fremme af »Magazinets.« Det lykkedes ikke endnu at bringe »Danske Selskab« paa Fode. — Den 23. September 1778 skrev Hielmstierne efter et Anfald af den Sygdom, han led af, paa Landstedet »Soelund« en Billet til Suhm, der endnu er bevaret; den har kun Interesse som et Vidnesbyrd om det Venskab, der herskede imellem disse to Mænd; den er trykt i Tillæget.

Mellem *Ove Høegh-Guldberg** og Suhm har der vistnok hersket et venskabeligt Forhold, men ikke et Venne-Forhold i streng Forstand; thi Suhm havde ikke fuld Tillid til Guldberg, som ikke altid holdt hvad han havde lovet ham, og de vare hinanden diametralt modsatte i mange Henseender. Af de to Breve fra Guldberg til Suhm, der ere bevarede, er det ene, skrevet den 25. Juli 1788, en Kondolence-Skrivelse i Anledning af Fru Karen Suhms Død; det andet, skrevet den 24. November 1789, en Lykønskning-Skrivelse i Anledning af Suhms andet Giftermaal. Guldbergs Brev-Stil er, som bekjendt, temmelig sødladen og udtværet, og disse Ejendommeligheder gjenfindes i disse to Breve. Stilen har næppe fundet nogen Beundrer i Suhm. Brevene ere trykte i Tillæget.

Med *Terkel Klevenfeldt* havde Suhm mange fælles Interesser og de kjendte hinanden godt. Klevenfeldt er en ganske interessant Brevskriver, thi han kunde skrive paa en jovial-satirisk Maade, han kunde skrive jovial-malicieust, og han kunde skrive malicieust. Af hans Breve til Suhm har Nyerup udgivet fire, som falde i Tiden 1751 eller 1752 til 1772. Disse Breve ere skrevne i den Klevenfeldtske Maner, og de indeholde en hel Del Meddelelser om hans Arbejder til den danske Adels Historie, der vare anlagte efter en meget stor Maalestok og som kostede ham mange Penge*; Brevene indeholde ogsaa Meddelelser om sjeldne danske Bøger, som Klevenfeldt erhvervede til sit Museum. I lang Tid stod han paa en god Fod med Langebek; men da denne syntes ham at trænge

* Alle Klevenfeldts haandskrevne Samlinger til den danske Adels Historie bleve 1778 paa Auktionen efter hans Død kjøbt af Regjeringen for tilsammen 2261 Rdlr.

ind paa det Territorium, som han betragtede som sig forbeholdt — Sigiller, Vaaben, Gravstene —, blev han jaloux og bitter imod Langebek. Suhm havde i sin paa Latin skrevne Karakteristik af Langebek, der staar i Fortalen til fjerde Bind af »*Scriptores Rerum Danicarum*« brugt nogle Ord om Langebek, som Klevenfeldt fandt krænkende for Hans Grams Minde, og han skrev da sin »Rhapsodi over Gram,« hvilken Nyerup udgav i det fjerde Bind af »Nye Samlinger til den danske Historie,« udkommen 1795, altsaa endnu medens Suhm levede. Her har Klevenfeldt ret givet sit satiriske Lune Tøjlen, og Suhm gaar da heller ikke ganske fri for at blive angrebet. — I Brevene til Suhm er der een Mand, mod hvem Klevenfeldt ret er spydig, og det er den Mand, han betegner ved Ordene »*der, die, Dass.*« Det er tydeligt, at han ikke har kunnet komme ud af det med Benjamin Dass, hvilket næppe er saa forunderligt, eftersom Dass kunde være ligesaa spydig som Klevenfeldt, og maaske mere end een Gang har været spydig imod ham.

Fra Translatør ved Øresunds Toldkammer, *Frederik Lütken*, er der 2 Breve, af hvilke det første er dateret Helsingør den 22. November 1771. Det indeholder Bemærkninger om Hemmelighedsholdelsen af statistiske Oplysninger om Øresundstolden, og drejer sig for en Del om Planerne til at udvikle Helsingørs Handel, som skulde ske ved at anlægge en Havn ved Helsingør. Lütken vilde have en lille Havn, Regjeringen derimod en stor. Slutningen af Brevet lyder saaledes:

Endelig har jeg da at aflægge min allerhøjest Taksigelse for Deres Højvelbaareheds rare og gudelige Ønske. Herren høre vort fælles Ønske og Bøn! Men ak! hvor sjelden er saadant et Ord hørt i vore Dage! Jeg tænker, at dersom Hedningene forud kun havde talt eller gjort Halvdelen saa meget til Foragt af deres falske Guder og Guders Dyrkelse, som mange vore Christne nu gjøre, mod Gud, og den Herre Jesum, saa havde de bleven levendes brændt som Republikens Fjender. Og hvor maa man da ikke glæde sig ved hver den, som endnu bekjender og helliger den Helige i Israel, og sjunger med Guds Kirke: Behold os Herre ved dit Ord. Guds Naade og Velsignelse hvile da fremdeles over Hr. Konferentsraaden og hans ærede Hus!

Det vilde have været saare interessant at kjende det Brev fra Suhm til Lütken, som har fremkaldt dennes Svar. Der kan vist ikke være megen Tvivl om, at det har drejet sig om Struensee og har indeholdt Ønsker om hans Fjærnelse.

I det andet Brev, som Lütken begynder med at beklage Suhms Upasselighed, hvilken efter hans Mening skriver sig fra Suhms uafadelige Studeringer, taler han om de undertrykte Stykker i sine »Oekonomiske Tanker,« og siger om dem: »Flere af de undertrykte Stykker skal jeg vel ikke kunne finde, de vilde ellers vist være til Hr. Konferenceraadens Tjeneste, saa intet Bind kan ventes; men havde vi beholdt vort Bogtrykkeri her, saa havde jeg dog nok ladet de givne Levninger trykke i saadanne Lapper, som de findes skrevne i Bøgerne, paa det de kunde indbindes i de raa Materier, som jeg har tilbage.« Derefter følger Oplysning om hvem de Mænd ere, som Lütken i sit Skrift kun har betegnet ved Begyndelsesbogstaverne af deres Navne, samt nogle Bemærkninger om dem. De udeladte Stykker i »Oekonomiske Tanker« bleve udgivne i Suhms »Nye Samlinger,« andet Bind, 1793.

Hvad der er sagt om Hielmstjerne og Suhm, at de boede i hinandens Nærhed og derfor næppe have vexlet mange Breve, gjælder ogsaa om *Luxdorph* og Suhm. Nyerup har i »Luxdorphiana« meddelt to Breve fra Luxdorph til Suhm og et fra denne til Luxdorph, alle skrevne i Aaret 1752, altsaa medens Suhm var i Trondhjem²; det sidst nævnte Brev begynder med en Lykønskning i Anledning af Luxdorphs Bryllup. I det samme Skrift har Nyerup udgivet et Brev skrevet 1777 af Luxdorph til Suhm, to Linier af et Brev fra Suhm til Luxdorph skrevet 1778, fremdeles tre Breve skrevne 1781, 1784 og 1785 af Luxdorph til Suhm, af hvilke det første drejer sig om det »Danske Selskab« og om Fortsættelsen af »Danske Magazin,« — nu var dette Selskab ved at blive gjenfødt. I Anhanget til Suhms Levnetsbeskrivelse har Nyerup udgivet tre Breve, eller Stykker af Breve fra Luxdorph til Suhm uden at Datum er føjet til noget af dem; de ere sikkert skrevne i Aarene 1770—88. Alle disse Breve angaa mest literære Sager, og der er ikke meget at finde i dem, som kan oplyse om disse to Mænds Venskabs-Forhold.

Carsten Niebuhr*, der ledede Frederik den Femtes Expedition til Arabien, har skrevet to Breve (1788) til Suhm i An-

ledning af en arabisk Indskrift paa en Stol i St. Markus-Kirken i Venedig, som Apostlen Peter efter Traditionen skulde have siddet paa. De ere trykte i Tillæget.

Den følgende Brevskriver er *Georg Christian Oeder*, som døde 1791, 63 Aar gammel. Ovenfor er der omtalt et Brev, som Suhm skrev ham til den 28. December 1774, dengang han sendte ham sin Bog »Euphron,« og af hvilket det fremgaar, at begge disse Mænd stemte overens i deres Dom over den herskende Tvangs-Regjeringsform, som de misbilligede af Hjertens Grund. I Anhanget har Nyerup udgivet fire Breve fra Oeder, af hvilke det første er dateret Kjøbenhavn den 2. Januar 1762, og altsaa er sendt til Suhm, medens denne endnu var i Trondhjem. Oeder bringer først sin og sin Kones Tak for alt godt, som de havde nydt af det Suhmske Hus under deres Ophold i Trondhjem. Mest skriver han om det trondhjemske Selskabs Virksomhed og han tilbyder det sin Bistand ved Udgivelsen af naturvidenskabelige Afhandlinger.

Man kan ikke rose Oeder nok for den smukke Maade, paa hvilken han stillede sig til Raadighed for dette Selskab, og det saa meget mere som han dog var en Fremmed. Mon der var mange i Kjøbenhavn, som gjorde Selskabet lignende Tilbud? Der forekommer i dette Brev en Linie, som maaske indeholder Noget, man intet andet Sted finder Oplysning om. Han taler nemlig om, at hans gamle Ønske, »at den danske og norske Nation vilde hjælpe til Naturhistoriens Opkomst, ved at gjøre sine særdeles Producter efterhaanden bekendte, har formaaet mig til at tilbyde Selskabet min ringe Tjeneste,« og han tilføjer da: »og at gjøre dette Tilbud til Deres Velbaarenhed, som Selskabets fornemste baade Støtte og Zirat.« Der kan i disse Ord ligge en Antydning af, at Suhm har støttet Selskabet pekuniært i dets tidligste Aar.

I et Brev, som Oeder har skrevet til Suhm den 7. August 1762, fortæller han, hvor travlt han har med, i Fællig med Rektor Dass, at besørge Udgivelsen af anden Tome af det trondhjemske Societets Skrifter. Selskabet har altsaa taget imod Oeders Tilbud om at være dets Medhjælper, og Selskabet har vist staaet sig godt derved, især dersom det har kunnet imødekomme hans Ønske om ikke at give ham Arbejde at udføre om Sommeren — da han var paa botaniske Rejser —, men lægge Beslag paa hans Bistand om Vinteren.

Oeder havde løselig gjennemlæst Fortsættelsen af Suhms Afhandling om det 14de Seculi Character, som han dog, naar han er kommen hjem fra sin Rejse, vil læse med mere Eftertanke, og han skriver nu:

Tør jeg efter den givne Tilladelse sige hvad mig syntes, saa savner jeg i denne Continuation den Fynd og Munterhed, som gjør den første Afhandling saa behagelig at læse. Denne Continuation er mere en epitomeret *Historia litteraria* end som et karakteristisk Skilderie. Og syntes jeg at kunne mærke, hvorledes den Methode i Foredraget, som De var falden paa, har generet Deres muntre Gejst og zirlige Pen. Maa kun min Frihed ikke opvække Fortrydelse, saa skal jeg nok bruge den for saa vidt at jeg skal fremsige mine velmente Tanker; men til at gjøre Forandringer i Deres Velbaarenheds Manuscript, skal og bør den ikke strække sig. Skulde nu Deres Velbaarenhed finde min Critiqve Umagen værd at overhøre forinden Aftrykket skeer, saa burde der være tilstrækkelig Intervallum imellem Manuscripternes Communication og Aftrykken, saa stor, at i al Fald Manuscripterne kunde sendes frem og tilbage.

Slutningen af Brevet er henvendt til Rektor Schønning, som den 13. Juni havde skrevet til Oeder og meddelt ham en Liste paa 10 Subskribenter paa første Hefte af *Flora Danica*, 4 til illuminerede, 6 til sorte Exemplarer.

Det sidste Brev fra Oeder er skrevet den 17. April 1772. Det angaar en for Oeder vigtig Sag, om hvilken han har opsat en Promemoria, som han sender til Suhm med Anmodning om at han, naar han har læst den igjennem, vil levere den til Hr. Etatsraad Guldberg og tale med ham om den; han ønsker »derefter ogsaa at tale med Hr. Guldberg, ligesom og med Dem, højstærede Ven, hvis Venskab er mig altid af højeste Pris, men især vigtigt i nærværende Conjunctur, der meget foruroliger mit Sind.«

Der siges Intet i Brevet om, hvilken Conjunctur det er, Oeder sigter til, og det er kun ved Gisning, at man kan forestille sig, hvilken det har været. Oeder var, da han skrev dette Brev, Finantsraad; efter at Struensee var styrtet var Oeder ikke mere persona grata; han blev den 11. September 1772 udnævnt til Stiftamtmand i Bergen, men da han ikke gjerne vilde dertil, blev han allerede den 13. September beskikket til Stiftamtmand i Trondhjem. Dette Embede kom

han ikke engang til at tiltræde, thi han foretog sig en Rejse til Tydskland og blev imidlertid udnævnt til at være Landfoged i Oldenburg. Den Promemoria, som Oeder sendte til Suhm, har uden Tvivl angaaet det Embede, man vilde give Finantsraaden.

Erindres det, at Oeder var født i Tydskland og at han var 24 Aar gammel, da han kom til Danmark, kan man forundre sig over, men samtidig glæde sig over, at han havde lært det danske Sprog saa godt som hans Breve til Suhm vidne om at han har gjort. Thi bortset fra adskillige mindre rigtige Ordstillinger og et undertiden mindre heldigt Ordvalg er hans Sprog ret upaaklageligt. Det er ikke mange af de indvandrede Tydskere, som det kan siges om.

Der er bevaret adskillige Breve fra to af Suhms Korrespondenter, fra hvem Nyerup ikke har meddelt noget Brev, nemlig *Niels Ditlev Riegels** og *Tyge Rothe**. De ligne hinanden i deres Hengivenhed for Suhm, men iøvrig ere de to fra hinanden saa forskjellige Naturer som vel muligt. Riegels er Oppositionsmand omtrent imod Alt, og han udtaler sig med den største Ligefremhed om de Personer og de Institutioner, hvis Handlemaade han misbilliger, især naar det er ham selv det gjælder. Hans Sprog er daarligt, men hans Ordvalg og den hele Tone, som gaar igjennem Brevene, gjør Læsningen af Brevene ret underholdende, selv om man ikke kommer til at sætte videre Pris paa ham. Fornøjeligt er det at læse, hvad han skriver om sin Hustru og deres Børn. Forbindelsen imellem Riegels og Suhm er allerede begyndt ved Aaret 1772, og Suhm synes bestandig at have vist sig venlig og imødekommende ligeoverfor denne underlige Mand, hvem han laante Bøger og haandskrevne Sager til Hjælp til Udarbejdelsen af hans historiske Arbejder.

Tyge Rothe var en Mand af et helt andet Kaliber. Han var en dyb Tænkter, var en af dem, som søgte at vække Interesse for filosofisk Granskning ved sine Skrifter, der ere vanskelige at tilegne sig paa Grund af den overordentlig tunge Form, i hvilken de ere skrevne, hvortil Suhm mener at Aarsagen maatte søges i, at det danske Sprog endnu ikke var tilstrækkelig udviklet til Brug for filosofiske Forfattere³. Men i Modsætning til Riegels er det hos Rothe altid høje, ædle Tanker, man møder, og et Hjerte, som er uryggeligt knyttet til den,

han har hengivet sig til. Smukt er det at lære at kjende Rothes store Interesse for Bondens Frihed som den kommer til Orde i disse Breve til Suhm. Hvor det havde været interessant at kunne læse Breve fra Suhm til Tyge Rothe! De vilde vist have kunnet give mange Sammenligningspunkter imellem disse to Mænd, der paa een Gang vare saa forskjellige og dog stemmede saa godt sammen.

Flere af Brevene fra Riegels og Rothe ere trykte i Til læget.

Biskop *Rottbøll* i Viborg skriver den 9. Januar 1772 et Brev til Suhm, hvilket begynder saaledes:

Skjøndt det ikke mere skal være Mode at ønske sine Patroner og Venner et glædeligt Nyeaar, finder jeg mig dog forbunden at gjøre en Undtagelse i Henseende til Deres Velbaarnhed og dydige Frue, og at bede Himmelen bevare Dem i Sundhed og bestandig Velgaaende, et Liv, der baade er det Almindelige og mange Bekjendtere i Særdeleshed gavnligt. De leve, for fremdeles at udbrede Videnskab, Fromhed og Menneskekjærlighed i en vidtløftig Cirkel. De leve, fuldkommeligen at danne en Søn, der skal forplante Deres Tænkemaade og Dyder til Efterslægten. Intet skal iblandt Mange være mit ringe Hus kjærere end at Himlen vil høre disse Ønsker, saa vist Hjerterne mere end en forfængelig Sædvane deri har Del.

Derefter følger Svar paa et Brev fra Suhm, der maa have spurgt om, hvorledes Biskopen og hans Frue syntes om at bo i Viborg, thi *Rottbøll* oplyser, at Fruen kjeder sig, da der kun er liden Omgang for hende, og at de let kunne komme til at leve som i en Ørk, hvis man ikke faar Noget at høre imellem fra Kjøbenhavn — »indtil man endelig bliver vant til at finde sig deri.« Saa fortsættes der:

Nu til min Herre selv. Her gjør man Dem til Kantsler for et Akademi i Drammen og Gunnerus til Procancellarius. Da jeg nu Intet har at sige paa Valget, ønskede jeg ikkun at vide til ligemed det kjøbenhavnske Universitets Skjæbne, om det var sandt, at jeg ret af Hjertet kunde lykønske baade Deres Velbaarenhed og det norske Akademi. Man taler og her om, at Gejstligheden skal miste sin Tiende mod 24 Sk. pr. Tønde Hartkorn, og jeg skjælver ved at høre det; thi saa maatte de Fleste her i Stiftet løbe fra

Kaldet. Vil Deres Velbaarenhed enten selv eller ved Andre lade mig meddele nogen Trøst, forbinder De mig dobbelt; Gejstlighedens Skjæbne ligger mig naturligvis nær paa Hjærtet.

Under Bogstavet S bringer Nyerup Breve fra to Mænd, som Suhm elskede højt, den ene var omtrent jævnaldrende med ham, den anden var meget yngre end han. Det første S er *Gerhard Schøning*. Fra ham er der meddelt syv Breve, alle skrevne fra Trondhjem, under Schønings store Rejse i Norge, det første dateret 2. Oktober 1773, det sidste 13. Juli 1775. Indholdet af Brevene angaar mest Rejsen; det omtales, hvilke Steder Schøning har besøgt, hvilke Iagttagelser han har gjort, hvilke Tegninger han har udført eller ladet udføre o. s. v. Det var udelukkende Fortidens Minder, Rejsen gjaldt, og det kan derfor ikke undre, at Brevene saagodtsom Intet indeholde til Oplysning om den senere Tids og Samtidens Liv og Forhold. Nogle mindre Stykker af disse Breve ere meddelte ovenfor.

Det andet S er *Frederik Sneedorff*, der paa en Maade kom til at spille en Rolle i Suhms Liv, ligesom omvendt Suhm kom til at spille en Rolle i Sneedorffs Liv. Frederik Sneedorff blev født den 1. September 1760. I den Biografi af Frederik Sneedorff, som er forfattet af hans Ven *Andreas Birch* og som staar i første Bind af den saa tidlig bortkaldte talentfulde Historikers Samlede Skrifter, siges⁴: »Hvor meget han skyldte sin Velynder og Ven Kammerherre Suhms Raadførsel og Vejledning, erkjendte han med den varmeste Taknemmelighed: han tilstod, at han ikke alene skyldte ham Kundskab om de bedste Kilder, men og at han uden hans Anvisning, hvorledes han skulde betjene sig af disse, havde forøget sit Arbejde og var blevet mindre nyttig.« Denne Notits kan suppleres paa forskjellig Maade.

Frederik Sneedorff blev Student 1778; ikke længe efter begyndte han at benytte Suhms Bibliothek, og Suhm blev snart opmærksom paa den opvakte, flittige Student med det lyse Hoved. Han ikke blot tog sig af ham og vejledede ham, men knyttede ham saa nøje til sig, at han betragtede ham som sin Søn, — han havde jo ikke mere sin egen Søn. Af de mange Unge, der kom i Forbindelse med Suhm, er Frederik Sneedorff den eneste, der kom til at indtage en saadan

Plads i hans Hjerte. Og at den unge Mand forstod at sætte Pris paa dette Forhold, det har han smukt udtalt i et Brev til Suhm, som han skrev den 25. Juni 1789, Aaret efter at han var bleven udnævnt til Professor i Historie ved Københavns Universitet. Det lyder saaledes:

Mæcenas.

Af alle de Velgjerninger, min Mæcenas! som jeg gjennem en Række af Aar har nydt af Dem, anseer jeg den, at jeg daglig har nydt nogle Retter ved Deres Bord for den allermindste; men den at De værdigede mig Deres udmærkede Yndest, den, at min timelige Lykke blev grundet paa denne Yndest, at jeg dagligen lærte ved Deres Omgang, at jeg ved den befæstede min Kjærlighed, min Agtelse for mit elskede Kald, og at jeg med alt dette ikke en eneste Gang har følt det, som synes at være uadskilleligt fra den store Afstand, der er imellem Dem og mig, ikke en eneste Gang har følt Gêne — Alt dette var vel værdt at ønske sig et Liv for af 1000 Aar. De ere de Roser, hvormed Forsynet strøede min Vej gjennem Livet. Har De kun eengang overtænkt det Gode, jeg har nydt af Dem, alt det jeg har lært og vundet ved Deres Omgang, saa vil De finde, at dette er et fuldt Hjertes taknemmelige Tilstaaelse, der aldrig kjendte Smiger, aldrig søgte Venner ved Kunst, og der Intet haaber, Intet ønsker af Dem, som det ikke har, Intet uden at de skjønne Roser, jeg plukker, aldrig maa visne.

Saa tænkte jeg, bedste Mæcenas! saa følte jeg Tusinde Gange, som i dette Øjeblik, jeg skriver dette; men overbevist om, at for Mænd beviser Intet mindre end Ord, Intet mindre end skrevne Ord, saa brugte jeg højstsjelden denne Maade at udtrykke mig paa; men nu strømede de hen paa et Papir, hvor jeg alene vilde tage mig den Frihed at lade Dem vide, at en stærk Forkjælelse tilligemed nogle smaa Sysler nøde mig at holde Stuen i de Dage, der ellers vare mig de behageligste i Ugen.

I Mandags Aftes afleverte jeg Kammerherindens Brev til hendes Moder; den følgende Dags Middag spiste jeg der igjen, og gik bort, da de agtede at kjøre en Tour. I Dag har jeg maattet afslaa en Invitation, Fru Bozenhard har været saa god at gjøre mig til Middag, da jeg ikke tør gaa ud. Jeg er saaledes Deres Frue en dobbelt Taksigelse skyldig, for hendes eget Venskab og det hendes Familie viser mig. Gid De og hun nyde al den Lyksalighed, som der kan ønskes og nydes.

I den første Del af dette Brev har Sneedorff givet de Følelser af Taknemmelighed Luft, som opfyldte ham ligeoverfor Suhm; Slutningen af Brevet vidner om, at Sneedorff er bleven nøjere knyttet til den Beckerske Familie, hvilket kan bekræftes af Fru Anna Beckers Dagbog.

Aaret efter foretog Sneedorff en Rejse til Norge, for at see dette Land og for at lære dets økonomiske Forhold at kjende. Nyerup har meddelt to Breve, som Sneedorff skrev til Suhm under Norgesrejsen, af hvilke det sidste er skrevet fra Trondhjem den 5. Juni 1790. Han fortæller, at siden sin Ankomst til denne By gjør han »næsten ikke andet end svire.« Hver Dag er han udbuden til Byens anseteste Huse, saa at han vel havde Ret i at skrive: »Man maa spise om Dagen og arbejde om Natten, det har hverken Mave eller Hoved godt af.« Han skriver endvidere: »Alle spørge til Dem, Mæcenas! og alle glæde sig ved at høre Deres Velgaaende.«

I det samme Brev skriver Sneedorff: »Paa anden Pintse-dag har De holdt Deres Indtog paa Øverød og Kong Valdemar med. Hans Majestæt ønsker jeg Regn een Gang om Ugen, og at enhver Bogtrykker, som ikke trykker mere end 30 Ark i 3 Aar, maatte uden Pardon hænges i en Vippegalge. Dem, Mæcenas! ønsker jeg uafbrudt Sundhed, lutter Zephirer og Frugters Mangfoldighed, saa vil Kong Valdemar vinde i Forbedring og Reputation, og Landlevnets Lyksalighed nydes uforstyrret af Dem.«

Om Rejsen fra Christiania til Trondhjem fortæller han blandt Andet: »Den behageligste Aften jeg har fordrevet i Norge, var hos en Bonde i Østerdalen, *Ole Evenstad**. Jeg havde et Brev til ham fra General-Krigscommissær Ancher, hvis Tømmermærker han er, han staar i stor Agt omkring i Eggen, har vundet en Guldmedaille i Landhusholdnings-Selskabet, ja et Prisskrift over Myrejern; hans simple Veltalenhed, hans Anstand, Opførsel mod os og hans egen Familie indeholdt de ubedragelige Tegn paa en retskaffen Mand. Og denne Mand har ikke været paa noget Universitet, har ikke rejst og heller ingen Ahner.«

* Denne mærkelige Mand, der døde 1806, 68 Aar gammel, boede i Aamod Præstegjæld i Østredalen. Han burde vistnok have faaet en Plads i Dansk biografisk Lexikon. Se Nyerup og Krafts Literaturlexikon.

Det næste Brev til Suhm, som kjendes fra Sneedorffs Haand, er skrevet i Kjøbenhavn den 18. April 1791. Det har en helt anden Klang, og for Nutidens unge Mænd, som tiltræde et Professorat ved Kjøbenhavns Universitet, kan det være af Interesse at lære at kjende, hvorledes de Vilkaar vare, under hvilke en ung Professor maatte arbejde ved det samme Universitet for Hundrede Aar siden. Sneedorff var i Penge-trang, for en Del foranlediget netop ved hans Stilling som Professor, hvilket udførlig forklares; han undsaa sig ved mundtlig at tale herom til Suhm, hvis Bevaagenhed han havde nydt i ti Aar. Derfor henvendte han sig til ham skriftlig i denne Sag og fortalte, at han trængte til 400 Rdl. Der kan vist ikke være nogen Tvivl om, at Suhm strax er kommet sin Yndling til Hjælp.

Snart efter tiltraadte Sneedorff den Rejse i fremmede Lande, fra hvilken han ikke skulde vende tilbage. Fra denne Rejse skrev Sneedorff mange Breve hjem stilede til bestemte Personer, men affattede saaledes, at de kunde offentliggjøres strax i de i Kjøbenhavn udkommende Tidsskrifter. Brevene bleve senere udgivne samlede i Sneedorffs Samlede Skrifter, første Bind Af Brevene til Suhm skulle blot et Par Uddrag meddeles her.

I et Brev skrevet fra Göttingen 7. Juli 1791 læses: »Jeg har seet Heyne, som var den første af mine udødelige Lærere, jeg saae her; jeg fandt ham yngre end da jeg forlod ham; fik Tilladelse til at komme til ham hver Aften Klokken 7. Her i disse Aftensamtaler tale vi ofte om Dem; det er mig ofte, som om jeg var i Pustervig, og, naar jeg taler til Heyne, ofte som om jeg talte til Dem.«

Sneedorff citerer længere fremme nogle Linier af »Thümels interessante Reise in die mittäglichen Provinzen von Frankreich,« og siger derefter: »Ja, det er en Rejse, som De udstrakt paa Deres Sopha, naar Thekjedlen snurrer og Diana sover, vil høre Kammerherreinden læse med Fornøjelse.« Brevet slutter med disse Linier: »Sundhed, som ingen mindste Podagra forstyrrer, Solskin, Varme, Frugter og Blomster, der-til nogle Videnskabsmænd omkring i Eggen, det ønsker jeg Dem. *De te nam coetera sumes.*«

Fra Paris skrev Sneedorff til Suhm i Begyndelsen af 1792 og han begyndte sit Brev saaledes:

»Her ligger dette Brev for mig, som jeg aabnede med den inderligste Glæde, og som jeg evig skal gjemme som et Kle-nodie, fordi det er skrevet af Dem, og fordi det er skrevet paa den 18de Oktober*. Jeg var syg paa denne de danske Mu-sers Festdag, plaget af den mest rasende Gigt i Hovedet, men det forhindrede mig ikke fra at erindre den og Dem og alt det Gode, jeg har nydt af Dem. Drikke Deres Sundhed kunde jeg ikke; men ønske den af Hjertet og glemme mine Smerter under Tanken af de mange glade Timer, jeg havde haft i den bedste Mands Nærværelse, det gjorde jeg paa den sidste 18de Oktober, da De gjorde mig den Ære at erindre og til-skrive mig.«

Sneedorff var anbefalet af Suhm til Villoison og han havde udmærket Nytte heraf. Han skriver om Villoison: »mit Opholds Behagelighed i Paris begyndte først med hans Til-bagekomst. Han er en Mand af megen Lærdom, af megen Munterhed og Franchise. Han beder Dem hilse paa det aller-forbindtligste hver Gang jeg seer ham, og jeg spiser der aldrig, uden at hele Selskabet maa drikke den danske *Peiresc's* Sund-hed, saa kalder han Dem altid**.«

Dengang Sneedorff tog Afsked med Suhm ved Tiltrædelsen af sin Udenlandsrejse, følte Suhm sig urolig stemt, thi han var ængstelig for hvad Fremtiden vilde bringe. Og denne Anelse slog desværre til. Thi da Sneedorff rejste i England, løb Hestene løbsk med Postchaisen i Nærheden af Liverpool og Sneedorff sprang ud af Vognen. Hverken Kudsken eller de øvrige Rejsende led nogen Skade; men ved Faldet stødte Sneedorff sit Hoved saa voldsomt, at han afgik ved Døden den næste Dag, den 15. Juni 1792. Og med ham blev be-gravet alle de store Forventninger om en smuk, indholdsrig Fremtid, som man i hans Fødeland saa sikkert havde haabet paa. Suhm satte ham en Gravskrift saaledes lydende:

* Suhms Fødselsdag.

** *Nic. Claude Fabri de Peiresc*, f. 1580, d. 1637, var Parlamentsraad i sin Fødeby Aix i Provence. Han var en meget lærd Polyhistor, især Antikvar og Archæolog, men ogsaa Astronom. Han var rig og var Ejer af betydelige Kunstsamlinger. Sin Lærdom lagde han ikke for Dagen i Skrifter, men den traadte frem i den udstrakte Brevvexling, som han førte med mangfoldige af sin Samtids Lærde. Hans Korrespondance er nu ved at udkomme i »*Col-lection de Documents inédits sur l'histoire de France*,« det første Bind blev udgivet 1888. *Bayle* kalder *Peiresc* »*le procureur général de la Littérature*.«

Eheu obiit Vir egregius FREDERICUS SNEDORPH immiti Fato raptus. Ætate Juvenis, consilio, doctrina Senex, qvo terra animam candidiorem non tulit. Heu multis Ille flebilis occidit, nulli flebilior qvam mihi. — Sic Amico moerens posuit P. F. SUHM.

Men til Tidsskriftet »Minerva« sendte Suhm en »Karakter af Friderich Sneedorff,« og i sine »Blandede Tanker« skrev han 1793 et lille Stykke om ham, som begynder saaledes: »Friderich Sneedorff var i de sidste Tider en af mine faae rette Venner, som jeg havde megen Omgang med. Han var trofast, retskaffen, òm, omhyggelig, forstandig, flittig, rig paa Kundskab; han holdt sig til mig som en Søn til sin Fader. Det bar mig for, da han bortrejste, som om jeg aldrig saae ham igjen.«

Fra London skrev *Grimur Thorkelin** den 31. Januar 1791 et endnu bevaret Brev til Suhm, i hvilket han udtaler sin Glæde over, at denne, efter at have gjenneemgaaet en særdeles svær Sygdom, nu atter er bleven frisk. Af Brevet fremgaaer det, at Thorkelin har havt Suhm meget at takke for og er ham meget hengiven*. Han anbefaler to fornemme Engelskmænd til at blive Medlemmer af det danske Videnskabernes Selskab; den ene af dem var Præsident for det kongelige irske Videnskabernes Akademi i Dublin, af hvilket Suhm var blevet Æresmedlem, — Thorkelin havde Patentet hos sig⁵.

Michael Treschow, der senere blev Assessor i Højesteret og fik Konferentsraads-Titel, skrev fra Paris den 16. August 1775 et Brev, der kun indeholder Meddelelser om hans Ophold i England. Af de Notitser, som findes i Brevet, fortjener følgende at anføres: »I Henseende til det angelsachsiske Manuscript i Museo Britannico har jeg gjort mig al Umage baade ved Doctor Solander og andre at faa opspurgt et Menneske, som kunde afskrive det, men forgjæves; Hr. Hammond (som ogsaa har havt det i Erindring) skal derom være mit Vidne; Faa eller maaske slet Ingen forstaa det angelsaxiske Sprog. Bedst var det at give denne Kommission til Præsten Hr. Holm, som baade har Tid til at opsøge en bekvem Afskriver og til

* *Thorkelin* har dediceret Suhm sit Skrift »Kongaerfda ok Rikis Stjorn
 2. Successio regia et regni administratio.« Havn. 1777. Thorkelin havde ved Udgivelsen af dette Skrift benyttet Codex Tunsbergensis, som Suhm ejede.

at konferere Manuskriptet med ham, hvilket er fornødent, om man ellers vil være sikker i sin Sag.« Mon det ikke er Beowulf Haandskriftet, her sigtes til? Thorkelin afskrev det senere og blev Digtets første Udgiver.

Baron *Frederik Hartvig Wedel-Jarlsberg** skrev fra Travendal et Brev til Suhm, dateret 8. December 1793, der handler om et dramatisk Arbejde med et delikat Sujet — nemlig Frihedens Misbrug —, som Forfatteren ønskede spillet paa det kongelige Theater i Kjøbenhavn, og dertil udbad sig Suhms Bistand. Brevet er trykt i Tillæget.

Georg Zoega har staaet i en Forbindelse med Suhm, som nu ikke kan eftervises nøjere. Men i et Brev, som Zoega skrev til Suhm fra Rom den 29. Oktober 1791, er det sagt med tydelige Ord, at Suhm offentlig har søgt at befordre hans Bedste. Brevet er ret interessant, da Zoega udvikler sin Studie-Methode og fremhæver, hvor vigtigt det er, til at forstaa Grækerne og Romerne, at kjende Ægypterne⁶.

Af de to sidste Breve, Nyerup har meddelt, er det første skrevet i Kjøbenhavn den 6. November 1777, og undertegnet »*Selskabet for den ny kritiske Tilskuer*»; det drejer sig om fortsat Hjælp fra Suhm, for at kunne vedblive med Udgivelsen af Tidsskriftet; det andet Brev, uden Datum, er underskrevet af *Weinich, Sandvig, Birch*, der bringe Suhm en Tak for den Understøttelse, han har ydet Selskabet, »uden Deres naadige Understøttelse havde Tilskueren ej kunnet være til i et halvt, end sige i to Aar.« Til dette Brev er der føjet et Tillæg indeholdende en Fortegnelse over Selskabets Indtægter og Udgifter fra sidst afvigte Januar Maaned til næstkommende December Maanedes Udgang: Tidsskriftet havde 139 betalende Subskribenter à 8 Mark — foruden 11 ikke betalende. Udgiften for et helt Aar havde været 239 Rdl. 64 Sk.*; Indtægten 185 Rdl. 32 Sk., Underbalancen blev altsaa 54 Rdl. 32 Sk. Denne Fortegnelse er underskrevet af H. J. Birch, som i en Efterskrift siger, at: »naar vi bestandig turde vente os 30 Rdl. aarlig af Deres Højvelbaarenheds overmaade Godhed, haaber vi nok, at der kommer nogle flere Subskribenter til næste Aar, saa at vi da kunne blive skadesløs.«

Fra Arveprinds *Frederik** er der kjendt et egenhændigt

* Udgifterne ere specificerede.

Brev til Suhm, skrevet den 3. November 1792⁷. Det drejer sig om en Informator til Arveprindsens Søn, Prinds Christian Frederik (senere Christian den Ottende). Suhm havde til denne Post anbefalet Magister [*Torkel*] *Baden*; denne Mand havde Arveprindsen seet efter at han var kommen hjem fra sin Udenlandsrejse, og han syntes nok om ham, men fandt »dog Rønne fuldkommen passende til hans [o. Prindsens] første Alder.« *Bone Falk Rønne* havde taget den theologiske Examen 1790, og han var derefter bleven Lærer for den unge Prinds. Rønne er en velbekjendt Person, thi han var en virksom Mand og arbejdede senere med Iver for Missionen, baade den ydre og den indre, medens han var Sognepræst i Lyngby fra 1802 til sin Død i Aaret 1833, ligesom han ogsaa var en flittig landøkonomisk Forfatter.

Det er kun fragmentariske Meddelelser, som her ere givne om Suhms Korrespondance, og kun for nogle faae af Brevskriverne gjælder det, at deres Breve give et større Udbytte ved Gjennemlæsningen af dem. Men næsten ethvert af dem indeholder ligesom Mosaikstykker, der kunne indsættes i Suhms Biografi. Man vil ogsaa let faa en Forestilling om, at de mangfoldige Breve, som ikke mere ere bevarede, utvivlsomt vilde have givet Eftertiden en Mængde Oplysninger, interessante saavel for Suhms Vedkommende som for hans Samtidiges Personalhistorie, og Oplysninger om hans Samtids Tænke- og Handlemaade.

Suhm var i det sidste Tiaar af sit Liv saa optaget af at skrive og udgive sin Danmarks Historie, at der ikke levnedes ham megen Tid til andre større Arbejder. Men han havde altid haft for Skik, i Hviletimerne at beskæftige sig med mindre literære Sysler, og dette blev han ved med til det Sidste. Sin Forfattervirksomhed som Digter var han allerede standset med 1783, da Fortællingen »*Alsol*« udkom. Et Par Afhandlinger: »Om *Gallicia* og *Ludomiria*,« og »Formodning at Schweizerne stamme fra Skandinavien,« hvilke bleve udgivne 1783 og 1792 i det kjøbenhavnske Videnskabernes Selskabs Skrifter, ere allerede blevne omtalte. En særegen lille Cyklus danne de tildels omtalte »Karakteristiker,« som Suhm skrev og fik offentliggjorte i Tidsskriftet »*Minerva*,« nemlig i

Aargangene 1786 Holberg*, Christian den Fjerde, 1787 N. C. Graae, 1789 Karen Suhm, fød Angell, 1790 Bolle Willum Luxdorph, 1792 Frederik Sneedorff⁸.

Fortaler skrev han — allerede 1777 til første Bind af den danske Bearbejdelse af Tycho de Hofmans Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd — til Katalogerne over Hielmstiernes Bogsamling, 1782, og over hans Skilderi- og Kobber-Samling, 1786; til Hammonds nordiske Missionshistorie, 1786, til første Bind af Naturhistorieselskabets Skrifter, 1790. Suhm var nemlig bleven valgt til at være en af dette Selskabs syv Direktører og hans Kolleger havde ønsket, at han vilde indlede Skrifterne med nogle Ord. Endvidere skrev han 1790 en kort Fortale til tredje Bind af den danske Oversættelse af Samuel Loenbom's Biografi af Magnus Stenbock, Indledningen til den store i Aaret 1791 udkomne »Beskrivelse over danske Mønter og Medailler,« hvor Suhm har fortalt det kongelige Møntkabinets og dette Værks Historie, samt givet en meget kort Oversigt over det danske Møntvæsens Historie; ifølge kongelig Befaling har han i Egenskab af Historiograf givet de historiske Oplysninger, som ere føjede til Beskrivelsen af Medaillerne. Et Tillæg til dette Værk udkom 1794 med Fortale af Suhm.

Paa sine gamle Dage fik Suhm et Par Gange Lejlighed til at fremtræde som populær Forfatter⁹. Den første Gang var i »Samleren, et Ugeskrift, udgivet af *Erasmus Gunnerus*.« Det første Bind heraf udkom i Kjøbenhavn 1787, dediceret til en unævnt »stor Mand«, ved hvem der utvivlsomt maa tænkes paa Suhm, der har skrevet to Afhandlinger i det: »Poeter og Poesi,« »Talere og Veltalenhed,« forfattede som de Afhandlinger, Philalethus mange Aar tilbage udgav i de trondhjemske og i de kjøbenhavnske Samlinger.

Den anden Gang var i Tidsskriftet »Samleren for Landboen,« der blev udgivet af *Thomas Aabye* i Rentekammeret. I det første Bind, som udkom 1789—90, træffes tre Afhandlinger af Suhm. Den første, som indleder Tidsskriftet, har ingen Overskrift, men er i Indholdsfortegnelsen betegnet som

* Karakteristiken af Holberg blev, med Suhms Samtykke, optrykt i *P. T. Wandal's* Værk »De paa Jægerspris ved Mindestene hædrede Mænds Levnetsbeskrivelse,« II., Kbh. 1794, S. 166—72.

»Opmuntringer til Bondestanden af Kammerherre Suhm;« den fylder fire Sider og gaar ud paa at formaa Bonden til at føre et christeligt, sædeligt og flittigt Liv. Den anden Afhandling, som er ni Sider stor, har Overskriften »Geografi,« den tredie, ti Sider stor, »Historie«, nemlig Danmarks og Norges, »af Kammerherre Suhm.« Der kan naturligvis ikke ventes et rigt Indhold af saadanne smaae Afhandlinger; snarere maa man forundre sig over, at Forfatteren har faaet Alt det med, som han har givet Landboen at læse. Nogle Prøver ville vise dette.

I »Geografi« læses saaledes: »Det faste Land bestaar i Jylland, som atter deles i tvende Parter: det egentlige Jylland, eller Nørre-Jylland, og Sønder-Jylland eller Hertugdømmet Slesvig.« »I ganske Danmark tales Dansk, undtagen i nogle slesvigske Egne og Byer Tydsk.« Om Island siges: »Sproget er Islandsk, som i Grunden er Nordens gamle Sprog. Indvaanerne have fra de ældste Tider været meget hengivne til at levere de gamle Historier og Vers.«

Af Afhandlingen »Historie« fortjener følgende indledende Stykke at gjengives:

Dannemark og Norge regjeres af en eenevolds Konge, uden at have noget Rigsraad eller Stænder ved Siden af sig, som han er forbunden til at følge eller raadslaa med. Han har derfor intet Andet at adlyde uden Guds evige og uforanderlige Veje og Love, ham bekendtgjort ved Bibelen og Christendommen, samt de Regler af Retfærdighed, Mildhed og Oprigtighed, som en sand Sædelære befaler og som staa indprentede i alle Menneskers Hjærter. Efter denne skylder han at regjere Bønderne med Barmhjertighed, Skaansel og Lemfældighed; at sætte de gode i Sikkerhed ved at straffe de onde; at sørge for Børnenes Opdragelse ved Skoler og Skolemestre; at holde og beskikke Præster, som kunne give Almuen Guds Vilje tilkjende; at beskytte den Ringe mod de Mægtiges Overvold; at ej betyngte Almuen med for svære Skatter, og ej kræve Penge uden til de nødvendige Udgifter: dette er og en Sag vore Konger altid have gjort, saavidt Tiderne og Omstændighederne have villet tillade det. Men da Kongen er et Menneske og kan ej være overalt, saa haver han derfor ladet trykke Lovbogen og Forordninger, hvori han har givet sin Vilje tilkjende, og hvorved Enhver kan faa sine Pligter mod hinanden at vide. Og til at sætte i Værk hvad Lovbogen og Forordningerne befale, saa beskikker

han Stiftamtmand, Amtmand, Bisper, Præster, Herredsfogder, Amtsforvaltere, og saa fremdeles; og haver indsat Kancelliet, Rentekammeret og flere Kollegier, hvilke man bør høre og lyde, saalænge de befale hvad der staar i Lovene og Forordningerne; men handle de imod dem, da staar det Bonden frit for at klage, og det har man mange Exempler paa, at han har faaet Ret, endog over sine egne Herremænd*. Dog maa Bonden tage sig i Agt for, at han ej ved en Prokurator lader sig forføre til ulovligen at klage over nogen indsat Øvrigheds Person; er og den Forurettelse, han lider, kun ringe og ubetydelig, da gjør han bedre i ej at klage, saasom det altid fører Bekostning og Ulæmpe med sig. Øvrigheds-Personer bør med Mildhed og Lemfældighed begegne Bonden, og underrette ham tydeligen om hvad han ej forstaar, paa det han ej skal forsee sig af Uvidenhed. Ligesom og Handelsmænd bør sælge ham gode Varer, og ej altfor dyrt; kortelig alle bør handle oprigtig med hinanden.

Det er et ligefremt, frimodigt Sprog, i hvilket Suhm har talt i denne Udvikling; frimodigt ligeoverfor Kongen, kjærligt ligeoverfor Bonden. Men hvormange Bønder have vel læst Thomas Aabye's »Samleren for Landboen« og Suhms Afhandling? Det anførte Stykke af den kunde — selv med dets aabenbare Ufuldkommenheder — have fortjent at være trykt paa et enkelt Blad, for at uddeles i mange Tusinder af Exemplarer. — Selve Danmarks Historie indskrænker sig til Historien under den Oldenborgske Kongestamme, fremstillet i højeste Grad sammentrængt. Og her er Suhm paa sine Steder meget tilbageholdende med hvad han vil fortælle; saaledes siger han, at Christian den Anden lod »arrestere fire og halvfemsindstyve fornemme svenske Herrer, verdslige og gejstlige,« men, at Kongen lod disse Herrer henrette, fortæller han ikke.

Det sidste af disse »Parerga,« som beskæftigede Suhm, medens han var optaget af sit store Værk, fremkom i det samme Aar, i hvilket han døde, 1798, og blev trykt i et Tidsskrift, hvis Titel i sig bærer Vidnesbyrd om at nye Opfattelser vare ved at trænge frem, nemlig »*Skandinavisk Museum*^{10.}«

* Denne Ytring minder om, hvad Suhm skrev i sin lille Bog, »Danmarks, Norges og Holstens Historie,« der, hvor han taler om Regjeringsformen ved Tiden 1776: Igjennem Kollegierne »lader Kongen gemenlig alle Ting gaa, og tillader endog, at Processer maa føres mod ham selv, hvilke det ikke er sjældent, at han taber.«

Og erindres det, hvormeget Suhm ved sine nordiske Noveller havde bidraget til at give den store Mængde en Forestilling om de nordiske Folks Sædvaner og Tænkemaade i Fortiden, og hvormeget han ved sit Skrift om Odin havde bidraget til at udbrede Kundskab om Nordboernes Gudetro og Gude dyrkelse, saa bliver det interessant at lægge Mærke til, at det sidste af hans mindre Arbejde fik Titlen: »Hvorfor den christne Lære fortrængte Odins.« Der er intet Sværmerisk, Begejstret i denne Afhandling, som er skreven i en rolig, man kunde vel sige: i en noget nøgtern Tone; den holder sig til hvad Historien fortæller til Oplysning om denne Sag, og den kan endnu læses med Fornøjelse og med Belæring. Det er en populært affattet Kritik uden tilføjet lærdt Apparat. Denne Afhandling blev senere oversat paa Tydsk af Gräter til hans Tidsskrift »Bragur,« 1802, og paa Svensk blev den trykt i et i Stockholm udkommende Tidsskrift, 1816*.

Det er et kuriøst Sammentræf, at dette samme Bind af »Skandinavisk Museum« indledes med: »Første Sang af Homers Ilias fordansket af — *J. Baggesen*.« Holbergs Samtidige mødes her med Oehlenschlægers Samtidige.

XI.

1779—1796. Suhm kjøber Joh. Jak. Reiskes efterladte Haandskriftsamling. Photius's græske Lexikon. Abulfedas arabiske Historie. Suhms Bibliothek: dets Omfang, dets Bestyrelse, dets Betyttelse, dets Betydning. Suhms Planer for dets Fremtid. Suhm sælger det til Kongen.

I Aaret 1789 udkom første Bind af et Værk, som blev afsluttet 1794 med et femte Bind, paa hvis Titelblad Suhms Navn hverken er anført som Forfatter eller som Udgiver, men

* I Anledning af denne Afhandling skrev nogle Aar efter *Joh. Færs Schreyber*, der var Lærer ved det Schouboeske Institut og Alumnus paa Borchs Kollegium, en Afhandling med Titel: »*Recensus quæstionis Suhmianæ, cur Othini doctrina Christianæ cesserit*. Haun. 1804. 8°, 69 SS.

kun som Mæcen. Det er en hel lille Historie, som knytter sig til dette Værk, dog heldigvis er det en ret smuk Historie.

Johann Jakob Reiske, der var født 1716 og døde 1774 som Professor ved Universitetet i Leipzig, kæmpede den største Del af sit Liv med store Vanskeligheder, der hidrørte dels fra hans trange økonomiske Kaar, dels fra et Sind, som ofte gjorde ham det vanskeligt at arbejde med andre. Han var udrustet med en Arbejdskraft, som satte Alle i Forundring, og som kunde maale sig med Suhms. Der var i det Hele megen Lighed imellem disse to Mænd; men der var den Forskjel, at Reiske var tungsindig, Suhm derimod »munter.« I Holland, hvor Reiske i sine yngre Aar opholdt sig længe, beskæftigede han sig med den orientalske Literatur, især den arabiske, men ogsaa med den gamle græske og romerske Literatur, og han havde udmærkede Lærere: Orientalisten Professor Albert Schultens, Professorerne i klassisk Filologi Jac. Phil. d'Orville, Ludv. Caspar Valckenaer. Talrige ere hans Udgaver af de gamle Forfattere og de Afhandlinger, som han skrev og sendte ud i Verden. Han var en dygtig Kritiker og havde han ikke Haandskrifter, ved hvis Hjælp han kunde klare Vanskeligheder i Texterne, saa brugte han Konjunktural-Kritik; Varianter til Forfatterne skrev han op saa vel som sine Rettelser til dem, og efterhaanden fremkom der betydelige Samlinger. Reiske, hvis Hustru *Ernestine Christine*, Datter af Superintendent Dr. *August Müller*, var en meget lærd og begavet Dame*, havde bestemt, at *Gotthold Ephraim Lessing* efter hans Død skulde tage sig af alle hans efterladte Manuskripter og bevare dem, indtil de kunde blive solgte fordelagtigt for Enken; og, for at opnaa dette sidste, bleve Manuskripterne tilbudte »til adskillige Fyrster og offentlige Bibliotheker i Tydskland, men man fandt Ingen, der vilde give det for dem, som Enken forlangte.« Lessing havde i et Brev til Fru Reiske dateret den 27. Marts 1777 henvist hende til Danmark, hvor hun vist vilde faa Manuskripterne bedst betalte, og han havde tilraadet hende, at forlange af Kjøberen en livsvarig Pension af 3 eller 400 Thaler; — det er formodet, at det er den Understøttelse,

* Hun var født 1735, blev gift med Reiske 1764 og døde 1798. Hun elskede Lessing, og ventede, at hun skulde blive hans Hustru; men hendes Haab blev ikke opfyldt.

som Klopstock modtog af den danske Regjering, der kan have bragt Lessing paa Tanken om at den vilde købe de Reiske'ske Manuskripter. Det blev dog ikke den danske Regjering, men en privat dansk Mand, Peter Frederik Suhm, der blev Ejer af dem i Aaret 1779. Hvorledes Forhandlingerne om Kjøbet ere komne i Gang, vides ikke; men det vides, at Professor *Herman Treschow* var Mellemand. Han var Søn af *Herman Treschow*, Sognepræst i Søllerød, og Suhm maa fra sine Sommerophold i Øverød have saavel lært Faderen som Sønnen at kjende; Professor Treschow havde paa sin Udenlandsrejse for sine Studiers Skyld 1768—72 stiftet Bekjendtskab i Leipzig med Reiske, med hvem han stod i fortsat literær Brevvexling. Betingelsen for Erhvervelsen af Reiskes Manuskripter var den, at Reiskes Enke skulde have en aarlig Livrente af 200 Rdl. og have Sikkerhed for Udbetalingen af dette Beløb selv efter Suhms Død. Sin Glæde over denne Ordning udtalte Fru Reiske snart efter i stærke Ord i den Dedikation til Suhm, som hun satte foran Udgaven af Reiskes »*Conjecturæ in Jobum et Proverbia Salomonis*,« der udkom i Leipzig samme Aar, 1779, og fire Aar efter, 1783, da hun udgav sin Mands Autobiografi, dedicerede hun denne Bog til Professor Treschow, og sagde her: »Welchem Gelehrten ist wohl der Name Suhm unbekannt? Dieser mir so uendlich theuere Name! Suhm, noch edler als Mæcen, öffnet nicht nur die Schätze seiner vortreflichen Bibliothek, mit wahrhaftem Edelmuth den lebenden Gelehrten; sondern ehrt auch die Asche des verdienten Mannes, belohnt ihn im Grabe.« Og mange Aar efter da dømte Historikeren *B. G. Niebuhr* paa følgende Maade om Suhm og Reiske*: »Da Suhm klogelig indsaar, hvor kostbare disse

* *Constantinus Porphyrogenetos, De ceremoniis aulae Byzant. e recens. Reiskii cum ejusdem commentariis. Ed. B. G. Niebuhr. I., Bonnæ 1829, i Dedikationen til det kgl. danske Videnskabernes Selskab. — Thomas Frognier Dibdin, f. 1771, d. 1847, Bibliothekar hos the Earl of Spencer, er bekjendt som Bibliograf; han rejste paa Fastlandet, besøgte ogsaa Kjøbenhavn, for at se gamle Bøger og for at købe Bøger til Jarlen af Spencer. Ved de lukuliske Bibliotheker har Niebuhr især tænkt paa de engelske Adelsmænds og Rigmænds Bogsamlinger. — I Biografien af Reiske og hans Kone, som læses i *Allgemeine deutsche Biographie*, XXVIII. Bd., omtales, S. 132, meget kort, at Suhm købte de Reiske'ske Manuskripter, uden at det nævnes, hvilken Betydning Kjøbet af dem havde for Reiskes Enke, og uden at det nævnes, at Ingen i Tydskland havde villet købe dem.*

haandskrevne Udarbejdelser vare af en Mand, som de fleste af hans Samtids Lærde overlegent og uvidende saae ned paa, saa kjøbte han dem af Enken for en god Betaling, indlemmede dem i sin Bogsamling og bevarede dem til videnskabeligt Brug; bevarede dem, siger jeg, ja, thi der fulgte saa megen Uro, saa mange Storme og Forstyrrelser efter, at hvis Suhm ikke havde været ulig alle de andre, saa vilde Reiskes Arbejder enten være gaaede aldeles til Grunde, eller de vare maaske, med en Dibdin som Mellemand, blevne kjøbte for Spotpris og gjemte i et af disse lukulliske Bibliotheker, hvorfra aldrig Noget kommer ud, naar det en Gang er blevet begravet i dem.«

Suhm udbetalte ialt 3600 Rdlr. for de Reiske'ske Manuskripter, hvilke den nye Ejer stillede til Raadighed for dem, som ønskede at benytte dem; Nyerup nævner flere tyske Lærde — Eichhorn, Oberthür, Köhler, Jacobs o. fl.¹¹ —, som fik Meddelelser fra dem, det samme er sket i de følgende Tider, og Forfatteren af denne Biografi har gjentagne Gange havt den Fornøjelse dels at sende Meddelelser fra Manuskripterne til fremmede Lærde, dels at udlaane forskjellige af dem til disses Afbenyttelse.

Men Suhm tænkte ogsaa paa at faa udgivet to Forfattere, som Reiske havde havt sin Opmærksomhed henvendt paa, nemlig den græske Lexikograf *Photius* og den arabiske Historieskriver *Abulfeda*.

Planen med at faa *Photius* udgivet leed et beklageligt Skibbrud. Denne sildige græske Forfatter, der døde 891 som Patriarch i Konstantinopel, havde forfattet et ret omfattende Glossar *Ἀεξέων συναγωγή*, af hvilket der paa Suhms Tid kun kjendtes trykt Begyndelsen, som var blevet udgivet 1719 af J. A. Fabricius. Afskriften af dette Glossar, som Reiske havde ejet, betroede Suhm i Aaret 1780 til Provst og Præst til St. Knuds Kirke i Odense *Lorents Ancher*, som havde studeret i Göttingen og var anseet for at være en dygtig græsk Filolog. Af Breve fra Suhm til ham skrevne i Aarene 1784 og 1785 erfares, at Suhm havde godt Haab om at Ancher kunde faa det Arbejde udført, som var nødvendigt før Trykningen af *Photius* kunde begynde: Værket skulde trykkes i Kjøbenhavn med de smukke græske Typer, som Kongen havde ladet komme fra den berømte Skriftstøber og Bogtrykker *Bodoni* i

Parma, for at anvendes til Trykningen af den nye Udgave af det Ny Testament, som *Andreas Birch* skulde besørge. Men Aarene gik og i 1795 var Ancher endnu ikke bleven færdig med sine Forarbejder, uagtet Konrektor *Ludvig Heiberg* i Ribe ved Brev af 13. August 1794 tilbød ham sin Hjælp. Saa tabte Suhm Taalmodigheden, krævede de Bøger tilbage, som han havde betroet Ancher, for at andre kunde komme til at bruge dem. Ancher svarede Suhm den 6. August 1795, og hermed standse Efterretningerne om Forholdet mellem disse to Mænd. Lorents Ancher døde den 7. Juni 1798 uden at Photius var kommen i Bogtrykkerens Hænder*.

Sagen var den, at medens Suhm havde ønsket, at Photius skulde være trykt som Reiskes Codex-Afskrift indeholdt hans Lexikon kun med Tilføjelse af de nødvendigste Oplysninger, for at denne Forfatters Arbejde dog en Gang kunde komme for Lyset, saa udvidede Ancher Planen ganske overordentlig. Reiske havde nemlig 1767 afskrevet Photius efter en Afskrift, som Professor Kulenkamp i Göttingen havde taget 1766 efter en Afskrift, som den hollandske Læge Simon de Vries havde taget efter det eneste Haandskrift af Photius fra Middelalderen, som kjendes, nemlig en Pergaments-Codex i Trinity-College i Cambridge, hvilken benævnes Codex Galeanus efter en tidligere Ejer af den, Professor i Cambridge Th. Gale, der døde 1702. Lorents Ancher ansaa det for nødvendigt, at kollationere denne originale Codex, og han opnaaede ved Udenrigsminister Andreas Peter Bernstorffs Underhandling med den engelske Regjering den overordentlige Begunstigelse, at Codex blev udlånt til Danmark, endog saaledes, at Ancher kunde benytte den i sit Hjem i Odense, medens hans Fader, Konferentsraad Peter Kofod Ancher gik i Kaution for den. Lorents Ancher maatte beholde Haandskriftet i 6 Uger, men ved at arbejde 16 Timer om Dagen gjorde han Kollationeringen færdig i 3 Uger. Tillige fik han en Afskrift til Laans fra Johanneum-Gymnasiet i Hamborg, som mest udmærkede sig ved Randbemærkninger skrevne af forskellige Lærde. Det var saaledes et godt Ma-

* Det eneste Produkt, der fremkom af Anchers Studier over Photius, var en lille, paa Tydsk skreven, Pjece, rettet imod H. E. G. Paulus, i hvilken Ancher paaviser Betydningen af Photius som Lexikograf. Afhandlingen udkom 1789 i Kjøbenhavn.

teriale, han havde samlet til at kunne give en god Recension af Photius. Men det var ikke nok: Ancher gav sig til at gjennemlæse de vigtige Skribenter og Digtere i den græske Literatur, og til at konferere alle trykte græske Lexica, alle trykte Scholiaster, for at oplyse de i Glossaret optagne Ord. Men Følgen blev den, at Ancher, der havde Embedsforretninger at passe og der havde et svagt Helbred, overvurderede sine Kræfter, saa at det Maal, han havde for Øje, ved sin Ud-gave af Photius at bringe Fædrelandet, Suhm og sig selv Ære, det blev aldrig naaet. Det Bedste kan blive det Godes Fjende, siger et Ordsprog, og det kan finde Anvendelse her. Anchers Plan var rigtig, men den var under de givne Forhold for ideelt anlagt, og derfor blev den ikke ført til Ende. Suhms Plan var praktisk, og den kunde være bleven ført til Ende. Suhm vidste naturligvis meget godt, hvorledes det hang sammen med Oprindelsen til Reiskes Afskrift af Photius, thi det staaer skrevet i den. Og det kom nu til at gaa saaledes til, at, da Photius's græske Glossar blev udgivet for første Gang helt, nemlig 1808 af den ansete Filolog, *Gottfried Hermann*, saa havde han kun andenhaands Afskrifter af Codex Galeanus til sin Benyttelse. Først i Aaret 1822 blev Photius udgivet i London af *P. P. Dobree* efter Porsons førstehaands Afskrift af Codex Galeanus, som Dobree gjentagne Gange kollationerede. Og imidlertid laa i Kjøbenhavn alle Anchers Samlinger til den Ud-gave, som Suhm havde villet bekoste, og snart efter ogsaa Materialet til den Ud-gave, som Professor *Niels Schow* havde forberedt paa Grundlag af Reiskes Afskrift og Anchers Samlinger. Alt dette opbevares i det store kongelige Bibliothek som et Minde om disse brave danske Filologers altfor flittige, og derfor endeløse Arbejder¹². Først i Aaret 1864 er Photius bleven kommenteret saaledes, som Lorents Ancher havde tænkt sig, ved den Ud-gave, som *S. A. Naber* udgav i Leiden. Men Naber har ikke et Ord om de danske Forarbejder.

Med Ud-givelsen af *Abulfeda* gik det bedre. Reiske havde, medens han var i Holland, afskrevet hans Værk første Gang 1745, anden Gang 1749, havde oversat det paa Latin, og gjort sit Manuskript færdig til Ud-givelse*. I Aaret 1748 havde en

* *Ismail Abulfeda* er født 1273 i Damaskus, han døde 1331. Han var arabisk Fyrste, Historiker og Geograf.

Boghandler i Leiden *Elias Luzac* indbudt til Subskription paa en Udgave af denne saa vigtige Forfatter, hvilken Reiske skulde have besørget, men Subskriptionen fandt ikke tilstrækkelig Tilslutning. Nu var Manuskriptet kommet i en rig Mands Eje, og hvad der ikke kunde blive bragt til Udførelse i Holland eller i Tydskland, blev det i Danmark. Suhm var ikke arabisk Filolog, han saae sig da om efter en kyndig Mand, hvem han kunde overdrage Udgivelsen, og en saadan fandt han i *Jakob Georg Christian Adler*, der, født 1756, var bleven Professor i Syrisk ved Kjøbenhavns Universitet 1783, et Embede med hvilket han 1785 forenede et Professorat i Theologi. Han blev 1789 Hofpræst og blev 1792 udnævnt til General-superintendent i Hertugdømmet Slesvig. Det viste sig, at Arbejdet var givet i gode Hænder, thi Adler udtalte: »Min Princip er, hvad der ikke skeer strax og med Iver, skeer aldrig,« og dette Princip førte han nu igjennem¹³. Fra 1789 til 1794 udkom nemlig i fem anselige Bind i 4°:

Abulfedae Annales Muslemici arabice et latine opera et studio Jo. Jac. Reiskii, sumtibus atque auspiciis Petri Friderici Suhmii, nunc primum edidit Jac. Georg. Chr. Adler.

Hvis man vil bruge Udtrykket, at her var et Storværk udført, saa er det næppe for meget sagt, og det hvad enten man tænker paa den Mand, som har afskrevet den arabiske Forfatter og oversat hans Skrift paa Latin, eller paa den Mand, som udgav det, eller paa den Mand, som bekostede Udgivelsen, — eller paa den Bogtrykker *Frederik Vilhelm Thiele*, som trykkede den vidtløftige arabiske Text med Oversættelsen i fremmede Sprog og som tilendebragte Trykningen i en forholdsvis kort Tid*. Der blev da ogsaa udtalt Glæde over, at Abulfeda endelig, for første Gang, var bleven udgivet, saa at hans Værk nu kunde komme Videnskaben til Gode i alle Lande**, og et Vidnesbyrd om denne Tilfredshed er følgende Brev fra den

* Nyerup fortæller 1799, at hvert af Abulfedas fem Bind kostede Suhm henimod 800 Rdl. Suhmiana, S. 418.

** Da den første Afdeling af Suhms Møntsamling blev solgt ved Auktion i November 1800, solgtes tilsidst, blandt Andet, 206 komplette Exemplarer af Abulfeda, 1—5, hvis Subskriptionspris havde været 5 Louisdorer, og et forskjelligt Antal Exemplarer af Bindene 2—5. — I det første Bind er der trykt en Fortegnelse over Subskribenterne; den danske kongelige Familie havde tegnet sig for 32 Exemplarer.

fremragende franske Orientalist *Ant. Is. Silvestre de Sacy*, som Nyerup har udgivet:

Monsieur !

C'est à la protection puissante dont Vous honorez les lettres et particulièrement la littérature Orientale que nous devons la belle édition des Annales d'Abulféda que publie M. Adler. Cette belle entreprise devoit être exécutée par la même Nation à qui les savans devoient déjà les immortels ouvrages de Niebuhr. J'ai seu, Monsieur, que Vous permettriez à un amateur de cette littérature de Vous exprimer les sentimens que lui ont inspirés les bienfaits dont ce genre de littérature Vous est redevable, et c'est à ce titre que je prends la liberté de Vous offrir un exemplaire des Mémoires sur diverses Antiquités de la Perse, que je viens de publier.

Je me flatte que Vous voudrez bien les agréer comme un témoignage des sentimens respectueux avec lesquels j'ai l'honneur d'être

Monsieur

Votre humble et obéissant Serviteur

Silvestre de Sacy,

gi-devant de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres.

Rue S. Dominique Nr. 738 à Paris.

Paris 13 Aout 1793.

Faa Aar efter bleve alle de Reiske'ske Manuskripter tilligemed hele det Suhmske Bibliothek forenede med det store kongelige Bibliothek.

Det er underligt, at der vides saa Lidet om Suhms Bibliothek. Hvad der hidtil er fremkommet til Oplysning om det, er nærmest holdt i almindelige Ord, og Oplysningerne skyldes mest Nyerup. Men saasnart man ønsker at lære Bibliotheket at kjende i dets Enkeltheder, saa siges der: Stop. Den vigtigste Kilde til Kundskab om det, nemlig Kataloger, kan ikke benyttes, thi disse Kataloger ere ikke bevarede; Korrespondance, Regninger, Laaneprotokoller existere ikke. Hvad der bliver fortalt om det i det Følgende maa derfor blive mangelfuldt.

Nyerup antager, at Bibliotheket ved Aaret 1796 talte over 100,000 Bind, og at Anskaffelsen af det havde kostet en Tønde Guld. Han siger, at »det prunkede med de allerkostbareste Værker i Naturhistorie og Antikviteter, det var overordentligt rigt i alle de historiske Videnskaber, det besad de bedste Udgaver af de klassiske Autores, det var forsynet med Afskrifter af saa godt som alle de Manuskripter, der findes i den magnæanske og rostgaardske Samling i Universitetsbibliotheket, og det havde i Henseende til den nyeste danske Literatur den størst mulige Fuldstændighed. Suhm forøgede det daglig, det ny udenlands udkomne hos Proft og Mumme, hos Treschow og Fumars. Ved Auktioner uden- og indenlands og af de sidste især i nyere Tider ved Lüxdorphs, Thotts, Gerners, Augustins, Ankers [o. Kofod Anchers] o. a. havde det faaet overordentlig megen Tilvæxt.« Det er jo ikke meget til en Karakteristik af saa stort et Bibliothek. De Afskrifter af Haandskrifterne i Universitetsbibliotheket, hvilke nu have Plads i det store kongelige Bibthothek, ere let kjendelige, saa at det ikke vilde være forbundet med store Vanskeligheder at drage i det mindste de fleste af dem frem. Og ved Hjælp af de Katalogsedler, som Werlauff har skrevet til alle de Suhmske Manuskripter, og paa hvilke han har sat Notitsen »*Mss. Suhm*,« vilde man vist kunne fremmane katalogmæssig en Oversigt over hele denne Manuskriptsamling, over hvilken Suhm maaske ikke engang selv har havt noget Katalog. Men det lader sig ikke gjøre at skabe et Katalog over de Suhmske Bøger.

En lille Rest er der dog bevaret af hvad der kan kaldes Materiale for Administrationen af dette Bibliothek. Det er en Protokol, i hvilken der er indført Titler paa Bøger, som Suhm har kjøbt, en efter en anden, alt som de kom ind i Bibliotheket. Protokollen har Titlen »*Bibliothecæ Suhmianæ Vol. III*,« den er in 4°, pagineret 1353—1720, den rækker over Aarene 1785—89, og her er tillige tilføjet Prisen, for hvilken hver Bog er kjøbt.

Inddelingen er ret mærkelig, og Suhm maa vist have godkjendt den, om han end ikke selv har bestemt den. Først kommer Afdelingen »*Scriptores antiqui*,« nemlig de gamle græske og romerske Forfattere tilligemed Skrifter om den græske og romerske Oldtid. Derefter kommer Afdelingen »*Scriptores*

medii Ævi,« endvidere »Historia ecclesiastica,« hvortil theologiske Bøger af det mest forskjellige Indhold ere henførte. Saa følger »Geographia«, derpaa »Historia septentrionalis,« i hvilken Afdeling man træffer Titler paa danske og svenske Bøger af meget broget Indhold. Sidst kommer Afdelingen »Scriptores recentiores,« det vil sige Skrifter af nyere Forfattere i alle mulige Videnskaber udkomne indtil de aller sidste Aar. Det er just ingen systematisk Orden, der ligger til Grund for denne Hovedinddeling; men ved Opstillingen af Bøgerne maa der være holdt paa et System, hvorledes dette nu ogsaa har taget sig ud. Inddelingen er ikke ejendommelig for denne tredie Del af Kjøbeprotokollen, thi ved hver Afdelings Begyndelse henvises der til et Sidetal ovenfor, det vil sige i »Bibliothecæ Suhmianæ Vol. II.«

For at give en Forestilling om Kjøbenes Omfang kan nævnes, at Hovedsummen for »Scriptores recentiores in Quarto,« S. 1551—1592, Nr. 6236—7027, gaar fra 7873 Rdl. 2 Mk. 5 Sk. i 1786 til 9053 Rdl. 3 Mk. 13 Sk. i 1789, og at for de tilsvarende Bøger »in Octavo«, S. 1601—1720, Nr. 15751—18599, gaar den fra 7873* Rdl. 3. Mk. 15 Sk. i 1785 til 10355 Rdl. » Mk. 2 Sk. i 1789.

Man kan fra denne Kjøbeprotokol uddrage mange Titler paa kostbare Værker, hvilke vilde vise, at Suhms Bibliothek var hvad man kalder et universelt Bibliothek, og at det var gode Bøger, vigtige Værker i alle mulige Videnskaber, som man kunde finde der.

Naturligvis har Suhm modtaget mange Bøger i Foræring. Herom vidner et Brev fra *Johannes Ewald* og et fra *Peter Andreas Heiberg*, som begge ere aftrykte i Tillæget. Det store kongelige Bibliothek ejer et Exemplar af den sjeldne Bog af *Honoré Bonnor, L'arbre des batailles* (Lyon 1477), Fol., i hvilken der er skrevet Følgende:

Med den oprigtigste Tak for den 2den Deel af Samlingerne sendes disse tvende til den franske Historie noget henhørende sieldne Bøger, som ønsker sig en liden Plads i Hr. Kammerherrens rare Bibliothek.

* Her er ingen Trykfejl; det samme Tal staar baade ved Kvarterne og ved Oktaverne.

Saalænge Lærdom, Dyd i Verden er at finde,
 Vor Suhm har stiftet sig et varigt Æreminde;
 Dog det er Ham ey nok udødelig at være,
 Hans Venner leve bør. De dele skal hans ære.

H. Treschow.

Det er Professor theologiæ *Herman Treschow*, som 1784 blev Præst ved Garnisons-Kirken og som døde 1794, der har skrevet denne Notits; han var Mellemandhandleren dengang Suhm købte Reiske's efterladte Manuskripter.

Saavidt det nu lader sig oplyse, holdt Suhm sit Bibliothek i en god Stand, hvorved menes, at han lod Bøgerne indbinde forsvarligt, om end ikke smukt, for at de kunde holde en god Tørn ud under Brugen af dem. Noget Bibliotheks-Mærke brugte han ikke; men ofte stod Navnet *P. F. SUHM* trykt i Guld med store Bogstaver paa Forsiden af den forreste Bindplade, ofte skrev Suhm sit Navn forrest i Bogen eller paa Titelbladet, ofte lod han en af sine Bibliothekarere skrive det. Dette sidste er saaledes Tilfældet med det smukke Exemplar af Kardinal Ximenes's Polyglot-Bibel, der er det første Værk, som er nævnet i første Bind af det store kongelige Bibliotheks systematiske Katalog*.

Om Greve Otto Thott fortælles, at han var sin egen Bibliothekar. Anderledes var det med Suhm, der havde Bibliothekarere til at staa sig bi ved Styrelsen af Bibliotheket, hvilket var ham saa meget mere nødvendigt som det var offentlig tilgængeligt og de Besøgende følgelig skulde vejledes. Nyerup har bevaret Navnene paa disse Bibliothekarere, der næsten alle vare lærde Mænd, og af hvilke flere end een have faaet deres Plads i den danske Literaturs og Videnskabs Historie. Disse Mænd vare: *Laurids Schow*, der ogsaa var Bibliothekar hos den udmærkede Bogsamler Gehejmraad Luxdorph; han var en god klassisk Filolog, en meget dygtig, men dertil en meget beskednen Mand, der for Exempel uden at lade sit Navn komme frem besørgede den bekjendte Kvartudgave af »Peder Paars,« og skrev Fortalen til den, hvilket sidste først er blevet

* Dette Bibliothek ejede Ximenes's Polyglot-Bibel, før det fik det Suhmske Exemplar, men det har vist udskudt det ældre, der ikke har været saa smukt vedligeholdt og indbundet som det, Suhm havde ejet.

oplyst i Aaret 1832 af A. E. Boye. Schow døde 1789, 55 Aar gammel; han var Klokker ved Helligaands Kirke i Kjøbenhavn*. *Jonas Broager* var født i Laurvig 1753 og døde i Kjøbenhavn 1790. Han havde Titel af Kammerraad, var Underbibliothekar ved det store kongelige Bibliothek og Arkivar ved Rentekammer-Arkivet, Stillinger, der krævede mange Kundskaber i forskjellige Retninger, og Stillinger, som Broager forstod at udfylde; men han har intet Navn vundet ved udgivne Skrifter. *Peter Marquard Cornisch*, der senere blev Klokker ved Domkirken i Christiania; han var en betroet Mand hos Suhm. *Johan Jakob Weber*, der blev Registratør ved det kongelige Gehejmearkiv; han døde 1805. *Rasmus Nyerup*, Suhms Biograf, der blev Bibliothekssekretær ved det store kongelige Bibliothek, saa Universitets-Bibliothekar og Professor i Literærhistorie ved Universitetet; Nyerup var allerede 1788 i Suhms Tjeneste. *Bertel Christian Sandvig*, der døde 1786. *Nikolaus Henrik Weinwich*, der senere blev Bibliothekar ved Kongens Haandbibliothek og er bekendt som kunsthistorisk Forfatter. *Frederik Sneedorff*, som blandt Andet ordnede Kirkehistorien. *Grimur Jonsen Thorkelin*, der senere blev kongelig Geheimearchivarius. Der har været andre unge Mænd, som have havt Bibliotheksarbejde for Suhm, men hvis Navne ikke ere kjendte; om dem alle, baade de, hvis Navne ere anførte, og de, hvis Navne ikke kunne anføres, tør det nok siges, at som de have gjort Gavn for Suhm, saa har dennes Bogsamling været til Gavn for dem og hjulpet dem frem paa Videnskabens Vej.

Noget Reglement for Publikums Benyttelse af Bibliotheca Suhmiana kjendes heller ikke. Det er muligt, at der ikke har været noget saadant, at Benyttelsen af Bibliotheket har været meget liberal og at det væsentlig beroede paa den Person, som forestod Udlaanet, hvorledes og i hvor stort Omfang Laanernes Ønsker kunde imødekommes. Nyerup omtaler, at Suhm som en privat Ejermænd »kunde befale« sine Bibliothekarer, at lade bekendte Videnskabsdyrkere gaa omkring i Bibliothekssalene og tage Bøgerne en efter en anden frem af

* Det eneste Sted, hvor der findes udførligere Meddelelser om L. Schow, er i *E. C. Werlauffs* Skrift, »Det kgl. Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog,« Kbh. 1847, S. 90, Anm. d.

Reolerne, for ved »sandselig Beskuelse og ved at overse et helt Fag ad Gangen at erhverve sig en saadan Literaturkundskab, hver i sin Videnskab, som der ikke saa lettelig hentes fra nogen Haandbog i Literaturhistorien,« og dette Ord »kunde befale« betyder uden Tvivl saa meget som at Suhm »befalede,« at hans Bibliothekarers skulde gaa saaledes frem. Der har naturligvis været Udlaansprotokoller i Brug, og det omtales, at der sædvanlig var indtil 1500 Bøger udlaante paa engang.

Som tidligere berørt finder man det ikke ofte omtalt af Forfattere, at de have benyttet Suhms Bibliothek. *Jens Kragh Høst* fortæller i sine Erindringer, ganske en passant, at han kjendte Nyerup fra Suhms Bibliothek, men dette omtaler han ikke¹⁴. En meget interessant Skildring af, hvorledes *Henrik Steffens* gjorde Suhms Bekjendtskab, fortjener en Plads her.

Steffens fortæller, at han en Gang fik nogle Bøger at se, om hvilke han fik at vide, at de vare fra Kammerherre Suhms rige Bibliothek. Denne Mands Navn var ham vel bekjendt, da han i Skolen havde lært hans Danmarks-Historie udenad. Da han af sin ældre Fætter Mynster fik at vide, at denne ved sin Faders Stilling og ved sine mange Bekjendtskaber havde opnaaet den Gunst, at faa Bøger til Laans fra dette Bibliothek, mente han, at han vel ogsaa kunde faa Bøger derfra, og han besluttede at gjøre et Forsøg i denne Retning. Han tog sin Konfirmations-Klædning paa og begav sig paa Vej til Suhms Bolig under stor Frygt for at blive afvist. »Man gik i en *cul-de-sac*-Gade gennem en Port og over en Gaard hen til den anelige Bygning . . . ofte besluttede jeg at vende om, men dog aabnede jeg Døren og traadte ind. Den for sine store Kundskaber og møjsommelige Flid af den danske Literatur vel fortjente Nyerup var Bibliothekar. Jeg vidste næppe hvad jeg gjorde, da jeg traadte hen til ham og forlangte *Linnés Systema naturæ*. Nyerup lagde, som noget selvforstaaeligt, en Seddel hen for mig; jeg maatte opskrive Bogens Titel, saavel som mit Navn og min Bolig. Han aabnede en Sidedør for at hente Bogen, og jeg saae for første Gang ind i et aneligt Bibliotheks rige Skat. Han bragte mig de tre Dele, — om de Vanskeligheder, jeg havde drømt mig, var der ikke engang Tale.« Steffens var 16 Aar gammel, da han laante disse Bøger. Fra en noget senere Tid meddeler han Følgende:

Jeg har allerede fortalt, hvorledes jeg som en Dreng erholdt Adgang til Kammerherre Suhms Bibliothek; jeg var endnu ikke Student, da jeg paa dette Bibliothek traf sammen med den ældste Mynster. Jeg erholdt de forlangte Bøger, gik bort, og Nyerup, Bibliothekaren, spurgte nysgjærrig, hvem den lille Dreng var og for hvem han hentede de naturhistoriske Bøger. Saa stor var den næsten dadelværdige Liberalitet i dette Bibliothek, at Bøgerne uden Betænkning bleve overgivne til en fuldkommen ubekjendt Dreng, endskjøndt man forudsatte, at han kun var Sendebud fra en Unævnt. Mynster forsikrede, at jeg selv benyttede disse Bøger, og han maa vel have ytret Noget om mig; derved maa Nyerups Opmærksomhed være bleven henvendt paa Drengen, der var lille af Væxt og saae yngre ud end han var. Da jeg nu efter nogen Tids Forløb kom igjen, blev jeg ikke lidt forskrækket, da Nyerup sagde mig, at han havde faaet det Hværv, at føre mig for den højtærede Ejer af Bibliotheket. Jeg traadte næsten zitrende ind; den gamle, venlige Herre kaldte mig til sig og hans opmuntrende Tiltale fordrev al min Frygt. Han underholdt sig længe med mig: »Du vil dog vel gjerne selv gaa omkring iblandt Bøgerne,« sagde han, »Du lærer dem saa bedre at kjende og finder lettere hvad der kan være Dig til Nytte.« Jeg var saa rørt over denne uventede Tillid, at jeg ikke kunde holde mine Taarer tilbage; fra nu af stod Bibliotheket ganske aabent for mig, og da jeg kom tilbage fra Landet og kunde raade friere over min Tid, fik jeg et Slags Opsigt over den naturvidenskabelige Del af samme.

Kundskaben til Bibliothekets Administration indskrænker sig til nogle Notitser, som findes i samtidig udkomne Bøger, og til nogle Avertissementer i »Adresseavisen*.«

I en Beskrivelse over Kjøbenhavn, som udkom 1783, fortælles om Suhm: »Denne brave og lærde Mand udlaaner Bøger, der ere meget kostbare og nitide, af sit Bibliothek til bekjendte Studerende imod deres skriftlige Bevis, og lader det staa aabent fra 9 til 11 om Formiddagen til enhvers Tjeneste.« I en Beskrivelse over Kjøbenhavn, der udkom tretten Aar senere, fortælles, at Suhms Bibliothek bestod af 200,000 Bind. smukt indbundne og ordnede, at Suhm havde gjennemlæst mange af Bøgerne og skrevet sin Dom over dem i dem, og der fortsættes saa: »Dette Bibliothek ejer især en fortræffelig

* Sml. ovenfor S. 213.

Samling af de bedste og kostbareste med illumerede Kobbere forsynede engelske naturhistoriske Værker. Man finder ogsaa der nogle illumerede Haandskrifter. Det er fire Dage ugentlig aabent for Enhver fra 12—2. Man kan paa een Gang laane flere Bøger derfra uden at have nogen nøjere Rekomendation; man har nok i et ærligt Ansigt, og glæder sig, hvis ret mange ville gjøre Brug af denne Indretning.« I den danske Oversættelse af Thorkelins anonyme paa Engelsk skrevne Karakteristik af Kronprindsen af Danmark fortælles, at Suhms Bibliothek er aabent for det Offentlige Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag fra 12 til 2.

Den 12. December 1794 findes denne Annonce indrykket i »Adresseavisen« (Nr. 304):

Fra den 15. December af og indtil Aarets Udgang blive af mit Bibliothek ingen Bøger udlaante. Fra den 15. til den 23. hujus staar Bibliotheket aabent i de sædvanlige Timer for at imodtage de udlaante Bøger. Hvo der ikke i de Dage indfinder sig, kan siden, naar Bibliotheket efter Nytaar igjen aabnes til Udlaan, ikke vente mere at faa Bøger derfra til Laans. Ved denne Lejlighed vil jeg tillige tilkjendegive, at herefterdags maa ingen Bog være ude af mit Bibliothek paa længere Tid end en Maaned, med mindre Beviset derfor fornyes.

P. F. Suhm.

Den 29. December 1794 (Nr. 316) averteres:

Da der endnu ere adskillige, som uagtet min Anmodning derom ikke har tilbageleveret de Bøger, som de har tillaans af mit Bibliothek, saa bekjendtgjøres herved, at de, der ikke indfinde sig inden 9. Januar 1795, herefter ingen Bøger faa tillaans ud af Bibliotheket. Bibliotheket aabnes igjen den 12. Januar for alle og enhver, som agte ordentlig efter en Maanedes Forløb enten at tilbagelevere hvad de har laant, eller efter Omstændighederne at give et fornyet Bevis derfor.

P. F. Suhm.

Den 17. Juni 1795 (Nr. 149):

Fra nu af og til nærmere Bekjendtgjørelse her i Adresse Avisen blive ingen Bøger udlaante af mit Bibliothek, fordi det behøver en

total Revision, saa og fordi jeg ved sidste Indkaldelse i Avisen ved Nytaars Tider ikke fik alt tilbage der var udlaant. De dengang udeblevne blive tilforladelig navngivne i Adresse-Avisen, om de ej inden en Maaned fra Dato indlevere Bøgerne.

P. F. Suhm.

Den sidste Bekjendtgjørelse kom den 4. og 5. August 1795 (Nr. 218 og 219) og lyder saaledes:

Mit Bibliothek aabnes igjen til Udlaan den 1ste September. At det ikke skeer før, er tildels en Følge af adskillige Laaneres Langsomhed med at levere tilbage hvad de have derfra. De uefterrettelige Laanere fra i Fjor, der, uagtet min i Aviserne ved Nytaars-Tid gjentagne Anmodning, hverken den gang ej heller nu siden efter have tilbageleveret de laante Bøger, og hvis Logis i afvigte Vinter enten ikke har været at opspørge eller som ikke har været at formaa til at skaffe det Laante tilbage eller erstatte dets Værdi, ere følgende: Schiønfeldt fra Kjøbenhavn, logerende efter hans Bevises Lydelse i Adelgaden No. 211, Schousted fra Norge, logerende, da Beviset for den laante Bog blev udstedt, i Dybensgade No. 270, C. P. Wadkjær, logerende den gang i Springgaden No. 38, J. Friis, logerende i lille Kongensgade No. 81, T. S. Sørensen i Pilestræde No. 90.

Det er ret mærkeligt, at Avertissementet fra 1782 og disse fra 1794 og 1795 ere de eneste, som, saavidt vides, kjendes angaaende Forholdet imellem Suhms Bibliothek og Publikum. Mon han ellers har brugt ved Opslag udenfor sin Gaard at sætte Publikum i Kundskab om, hvorledes det havde at forholde sig ved Benyttelse af Bogsamlingen? Som man kan se af den sidste Bekjendtgjørelse holdt Suhm Justits med sine Laanere; men han synes, efter Formen af de andre at dømme, at have været meget human ligeoverfor dem.

En lille Notits om, at der fra Suhms Bibliothek laantes Bøger ud udenfor Kjøbenhavn, maa her have Plads. Suhms Skrift »Tidsregning,« Udgiven fra 1792, blev anmeldt i et Tidsskrift¹⁴, og Anmelderen, Dr. theol. *Rasmus Fleischer*, bringer Suhm sin Tak, først fordi han i 1771 vilde hjælpe ham til at blive Rektor i Helsingør, naar Rektor Jakob Baden var bleven

Professor eloquentiæ ved Universitetet, Planer som strandede ved Regjeringsforandringen 1772, og »siden har Du nyttet Recensenten i den Afkrog, hvor han boer, ved at udlaane til ham saa langt borte Bøger af dit kostbare Bibliothek, hvoraf Du ædelmodigen tillader enhver Videnskabernes Dyrker at betjene sig.« Fleischer var Sognepræst i Kallundborg, fra 1782. En anden Mand, om hvem det vides, at han fik Laan fra Suhms Bibliothek ud i Provindsen, er *Niels Ditlev Riegels*, som paa sin Gaard Højet paa Falster skrev sine historiske Arbejder om Christian den Femte og Frederik den Fjerde ved Hjælp af literært Materiale, ogsaa haandskrevet, fra Bibliotheca Suhmiana. Professor *D. G. Moldenhawer* udbad sig i Aaret 1784 Suhms Tilladelse til at medtage til Hamborg de tre Bind af Ciceros Skrifter, som indeholde *Academica*, *Tusculanæ Quæstiones* og *De natura deorum* med Reises tilskrevne Anmærkninger, hvilke han havde tillaans fra Suhms Bibliothek ¹⁵.

Tidligere i denne Biografi er der blevet peget hen paa, af hvilken uberegnelig Betydning det var for Befolkningen i Kjøbenhavn, især den dannede Del deraf, de Studerende, Videnskabsmændene, at Suhms Bibliothek stod aabent til Benyttelse »for alle og enhver.« Her skulle nogle Udtalelser anføres fra to Mænd, som kjendte det og som kjendte Suhm.

Nyerup siger i sit Skrift »Udsigt over P. Fr. Suhms Levnet og Skrifter,« at Suhm »lod sin Bogsamling tildels udsprede Kundskab og Smag i fuldeste Maal og Maade, tildels forskaffe Hovedstadens ledige Mennesker en uskyldig og behagelig Tidsfordriv, og den har i begge Henseender stiftet en uberegnelig Nytte.»

Denne Ytring fortjener nogen Overvejelse. Thi der siges jo i den, at Suhm udlaante af sit Bibliothek Bøger, som man henregner under Betegnelsen underholdende, belærende Læsning, med et noget vulgært Udtryk: Morskabslæsning (Romanlæsning), og at Suhm netop derved gjorde sig fortjent af sine Medborgere. Det ligger da nær at spørge, hvor langt frem er Hovedstadens Befolkning kommen i lignende Retning et Aarhundrede efter Suhms Død? Hvilket er det offentlig tilgængelige Bibliothek, hvor Befolkningen, især den mere dannede Del af den, kan henvende sig, for at hente Læsning til »behagelig og uskyldig Tidsfordriv?« Svaret maa blive, at der

nu intet saadant Bibliothek findes i Kjøbenhavn. Kommunen har sine Folkebibliotheker, beregnede for den lavere Klasse af Indbyggerne, Læseselskaber og Foreninger have deres Bibliotheker til Benyttelse først og fremmest for deres Medlemmer. Men den store Mængde af Befolkningen, den Del heraf, som man kan kalde den dannede Mellemstand har intet Bibliothek — undtagen Lejebibliotheker. Her trænges der til en Suhm med en Karen Angell.

Den anden Forfatter, af hvem en indholdsrig Udtalelse skal fremdrages, er *Knud Lyne Rahbek*. I en Mindetale over Suhm, der senere vil blive berørt, siger Rahbek, at man gjerne sammenlignede Suhm med den ædle Peiresc, der, efter en fransk Forfatters Ytring, »gjorde mere for Videnskaberne end selve August, mere end de tre fjerde Dele af Jordklodens Fyrster havde gjort, da hans Bogsamling paa en Tid, da slige Samlinger vare sjeldne, og Bøger ikke, som siden, Overdaads-sag, stod alle Kundskabselskere aaben, og han end ikke blot delte sine Bøger og Indsigter, men ogsaa sin Formue med dem,« og Rahbek fortsætter da¹⁶:

Ofte, ofte har man adlet dette Hædersnavn ved at anvende det paa vor Suhm; og var det ene hans Aands Nærpaarørende, danske og fremmede Videnskabsmænd, han havde aabnet sin rige Bogskat, var det hans eneste, eller hans højeste Ros, at Tvillingriget næppe ejer en eneste Videnskabsmand, der jo har Føje at velsigne Lykken, at den gjorde Suhm til hans Samtidige; der jo har hin saa højmodigen aabnede Bogskat en betydelig, mangen vel og den største, Del af sin videnskabelige Dannelse at takke, da vilde dette Navn være ham værdigt. Men hin Ros, saa stor den end er, var Suhms almen udstrakte Gavnelyst alt for indskrænket. Almenoplysning var hans store Tanke, hans Ønske; derfor aabnede han samtlige sine læselystne Medborgere, uden Forskjæl paa Kjønn, Alder, Stand eller Haandtering*, sin Bogsamling, og lod den, uafskrækket af den slette Tak, Uskjønsomhed, Uefterrettelighed, ja endog Uredelighed alt for ofte ydede ham derfor, tyve Aar staa dem aaben, Nej! ikke ville vi kalde ham vor Peiresc. Denne over hele Europa saa hædrede Mand var lidet kjendt i sit Fædreland.

* Folk af de lavere Klasser, Haandværkere, laante Bøger fra Suhms Bibliothek.

Og saa maa, saa vil den Mand uundgaelig være, der kun middelbar gennem Bogstaverne virker til sine Medborgeres Oplysning og Fremtarv. Ikke saa var det med Suhm. Er det ikke oyer tyve Aar tilbage, vi kunne regne en vis Almenkulturs Morgenrøde iblandt os, da træffe vi tillige her paa den Tidspunkt, da Suhms aabnede Bogsamling begyndte at fremlokke Lyset, at tilintetgjøre det Monopol, der indskrænkede Kundskab og Læsning til Lærdmanden ene; til alle Borgerklasser, alle Aldre, alle Kjøen, naaede denne hans Velgjerning.

I det Program, som blev udstedt i Anledning af Universitetets Mindefest over Suhm, siger dets Forfatter, Professor *Jørgen Kierulf*: »Hvo er der blandt vore Medborgere, til hvem den ikke naaede, den udmærkede Gavnildhed, hvormed han lod sit private Bibliothek være offentligt? ikke lettelig findes iblandt os en lærd og kundskabsrig Mand, der ikke i det mindste for en Del har denne Suhms herlige Velgjerning sin Lærdom og sine Kundskaber at takke. Naar da Du, o Medborger! undervises af disse, være sig ved Skrifter eller Tale, er det Suhm fra først af, Takken tilkommer derfor.«

Stærke Udtalelser om den Betydning det havde, at Suhms Bibliothek var offentlig tilgængeligt, forekomme i en Artikel i Ugeskriftet »Samleren,« i hvis tredie Bind, Nr. 77, som udkom den 17. Februar 1790, der siges: »En Suhm aabner et ypperligt Bibliothek for et helt Publikum og derved — om han endog aldrig havde udrettet ligesaameget ved sine Skrifter — alene gjør Videnskaberne større Tjeneste end hele Universitetet,*« og i en Artikel i Tidsskriftet »Iris og Hebe,« 1798, hvor denne Ytring læses, at Suhm »ved at aabne sit Bibliotheks herlige Skatte, har i 20 Aar bidraget mere til Oplysningens Fremme i Danmark, end Universitetets og Kongens tilsammen-tagne i Aarhundrede.«

Suhms Liberalitet med at give Publikum Adgang til at benytte hans Bibliothek blev naturligvis ogsaa bekjendt i Udlandet dels gennem Fremmede, der besøgte Kjøbenhavn, dels gennem Danske, som rejste udenlands, og denne Liberalitet

* Artiklen, i hvilken disse Ytringer forekomme, er i det Hele meget bitter imod Universitetet. — Her kan mindes om et Ord af *Thomas Carlyle*: »the true university is a collection of books.«

vakte Opmærksomhed. Suhms Svoger, *E. Bozenhard*, østerigsk Generalkonsul i Kjøbenhavn, gjorde en Rejse til Wien og opholdt sig paa denne Rejse i Berlin og i Dresden. I Berlin saae han det kongelige Bibliothek med Bibliothekaren her, Hofraad *Biester*, og Bozenhard fortæller: »Wir sprachen viel von den Bibliotheken in Kopenhagen, und ich hörte mit Vergnügen, wie sehr Suhm auch in meinem Vaterlande geschätzt und verehrt wird. Es war Biestern vollkommen bekannt, welchen edlen Gebrauch dieser vortrefflicher Mann von seiner Bibliothek machte, und äusserte sich darüber in den ausgesuchtesten Lobeserhebungen.« I Dresden var det *Joh. Chr. Adlung*, Overbibliothekar ved det kongelige Bibliothek, der »lobte sehr den edlen Gebrauch, den Suhm von seiner ansehnlichen Bibliothek macht.«

Nyerup har udgivet et Stykke af et Suhmsk Dokument fra 1788, som er noget langt, men dog maa aftrykkes helt paa dette Sted, da det er meget karakteristisk for Suhm, dels fordi det viser, hvor let Suhm, naar Stemningen kom over ham, strax, saa at sige, overførte den paa Papiret, dels fordi den viser, hvilke Planer han en Gang havde med sit Bibliothek, dels fordi Suhm — kastede disse Planer overbord, idet Stemninger af en helt anden Natur fik Herredømme over ham. Dokumentet har Nyerup givet Overskriften: »Udtog af det i afgangne Kammerherre Suhms efterladte Stervboe forefundue Udkast til hans sidste Villie*, forsaavidt Bibliothekets Bestemmelse til offentlig Brug, de til samme henlagte Fonds, og gode Bøgers Befordring til Trykken, angaar.« Hverken Nyerup eller nogen anden af Suhms fortrolige Venner vidste, at der var et saadant Udkast til, før Skiftekommissærerne i Suhms Bo fandt det, skrevet med Suhms egen Haand, blandt hans efterladte Papirer og Breve, og gav det til Nyerup. Dette Udtog lyder saaledes¹⁷:

Mit Bibliothek skjænker jeg til offentlig Brug, og henlægger dertil en Fond af 100,000 Rdl., saaledes at aarligen deraf anvendes 3000 Rdl. til at kjøbe og indbinde Bøger for, og de øvrige 1000 Rdl. anvendes til aarlig Løn for 2de Bibliothekarier, saa at den

* Suhms »sidste Villie« vil blive omtalt i det Følgende.

ene faar 600 Rdl. aarlig og den anden 400 Rdl. Jeg haaber, at Hs. Majestæt forunder dem og Eftermænd Navn af Professorer. De skulle have fri Bolig i min Gaard i Pustervig. Saalænge Cornisch ikke er hjulpen, skal han foruden dem vedblive Bibliotheket og forestaa Bøger-Udlaanet, dog under deres Direktion, derfor skal han aarlig nyde 200 Rdl. og fri Bolig i bemeldte min Gaard. Til de 2de Bibliothekarier udnævner jeg først Magister Sneedorff og dernæst Magister Nyerup; jeg vil udbede mig af Hans Majestæt at udnævne efter deres Afgang Andre i deres Sted, og at Fonden til Bibliotheket maa være under Rentekammerets Bestyrelse. Disse 2de skulle ugentlig læse 6 Timer, 2 Timer i 3 Dage, over Bogkundskaab, over Fædrenelandets Historie og Antikviteter.

Fonden hertil skal tages af hvad der aarlig indkommer af Røraas, saa at 4000 Rdl. anvendes aarligen, og det overskydende henlægges til Fond; ligeledes af hvad hver Parts Salg, naar den fordelagtig kan ske, indbringer; af Myntkabinettets Salg; af Øverøds Salg; og om dette ej skulle strække til, da af andre Ting, især Besparselsen af de aarlige Pensioner, som efterhaanden maa indfalde; og besørger Executor dette paa det bedste, og indleverer til Rentekammeret den efterhaanden voxende Fond, som da efter bedste Skjøn udsættes i Prioriteter i Jordegods, Kjøbenhavns Gaarde, Kongel. Obligationer og hvad som anses for sikkerst; formoder, at H. M. befrier denne Fond fra Enfjerdedel-Procento-Skatten og alle andre Skatter.

Til Gaardens Vedligeholdelse samt Haugens og paagaende Skatter ville vel medgaa aarligen 2 til 300 Rdl., dertil legeres en Kapital af 6000 Rdl.; Executor besørger det først og det Kongelige Rentekammer siden.

Falcks Gaard i Byen er maaske godt Pant nok og kan derfor skjænkes til Bibliothekets Fond.

Øvrød den 11. Julii 1788.

P. F. Suhm.

I Fortsættelse af dette Udkast er der under 12. Juli 1788, efter at der er fastsat forskjellige Legater til Tjenestefolkene, tilføjet Følgende:

Skulde der efter alt dette endda blive en Fond af Penge tilovers, da skulle de sættes ud paa Rente, og deraf udgives aarligen gode Bøger, saadanne som dog uagtet deres Godhed ingen Afsæt-

ning kunne faa, og først og fornemst udgives de Værker, jeg har ladet begynde paa ved Trykken eller dog ellers tænkt paa, som Abulfeda under Adlers Bestyrelse, Photii Lexicon under Professor Ankers, Eigla under Magnæi, Niala under Johnsonii; dernæst skulle gode islandske utrykte Skrifter i Forening med den magnæanske Commission udgives, og siden Skrifter i alle Videnskaber under Opsyn og efter Skjøn af ovenmeldte 2de Bibliothekarier. Indkomsten af de solgte Exemplarer beholder hver Forfatter og Udgiver, dog indsættes frit et indbundet Exemplar paa bedste Papir paa Bibliotheket. Døer Forfatteren eller Udgiveren inden Værket fuldendes, da nyder hans Livsarvinger eller Enke Indkomsten deraf, og efterlader han ingen, da uddeles Indkomsten aarlig til de Fattige ved Trinitatis Sogn i Kjøbenhavn og i Sillerød [sic!] Sogn, hvor min Gaard Øvrød ligger, proportionaliter, saaledes at hver Fattig faar lige meget. Bibliothekariene besørger dette efter Samvittighed. Fonden staar under Bestyrelse af det Kongelige Rentekammer.

Alle Bøger til Bibliotheket indkøbes efter Bibliothekariernes Skjøn og helst nye og brugbare; de skulle udlaanes som i min Tid, dog med god Overlæg, og kunne Studerende ogsaa sidde paa Kammeret ved Bibliotheket og læse. Mangle Bøgerne Rum, da kan den underste Del af den Bygning, hvori de staa, Staldremise etc. indrettes til Bopæl, og da maa Bogkøb vel i endel Aar indskrænkes for at samle Penge dertil.

Øvrød den 12. Julii 1788.

P. F. Suhm.

Alle Portræter, Medaillons, Medailler og Kobberer af og over mig Sely, min salig Kone, Søn og Fader, skulle blive ved Bibliotheket; som og den Medaille over Langebek og over Indfødsretten bekostede af mig selv, samt Stemplerne dertil, og de Medailler, Kobberer og Bøger, som Hertugen af Würtemberg har foræret mig, blive ved Bibliotheket, saa og Lipperts Daktyliothek.

Saamange Stole og Borde, som behøves, nogle Spejle, 3 opredte Senge, fornødent Kjøkkentøj skal blive ved Gaarden i Pustervig og tilhøre Bibliothekariene. Alle øvrige Meubler sælges og det Indkomne deraf slaas til Massen. Cornisch skal og deraf have en Seng, nogle Stole, et Bord og noget Kjøkkentøj; dette uddeles og paaskønnes [= paaskyndes?] af Executor.

Øvrød den 17. Julii 1798.

P. F. Suhm.

Alle Pensioner, Løn og deres Beløb beregnes først, saa og Gjældens aarlige Afbetaling, og hvad der da bliver tilovers, anvendes paa Bøgers Indkjøb og Binding, hvilke dog i de første Aar ej maa beløbe sig til mindre end 1000, og maa man søge dermed aarlig at tiltage indtil den Summa af 3000 Rdlr., som ej overskrides, hvad større Summa der da udkommer af den sikke Masse, som aarlig forøges ved Pensionernes Afgang, anvendes da paa ovenmeldte Maade til Bøgers Trykning.

Dette interessante Aktstykke viser, hvorledes Suhm, dengang han nedskrev det, tænkte paa at noget af det, som han havde virket for i saa lang Tid og fremdeles vilde virke for, kunde blive fortsat efter hans Død i hans Aand og ved hans Hjælp. Det viser hans betænksomme og kjærlige Sind ved at sørge for dem, hvem dette Arbejde skulde betros, og hans Uegennyttighed ved, ligesom han tidligere havde gjort ligeoverfor Langebek, da der var Tale om at begynde Udgivelsen af »*Scriptores Rerum Danicarum*,« at gjøre Afkald for sit Bo eller sin Stiftelse paa Indtægten af de Skrifter, som skulde udgives for hans Midler, til Fordel for Forfatter eller Udgiver. Det første Afsnit af dette Udkast er nedskrevet samme Dag som Karen Suhm døde; det er blevet konciperet under Indtrykket af denne i hendes Mands Liv saa indgribende Begivenhed, og der kan være noget sandt i hvad Nyerup siger: »man kan antage, at Karen Angells Genius styrede hans Pen*.«

Tænker man sig, at Suhms Plan var bleven bragt til Udførelse, saa kunde man nok have givet den Mand Ret, der sagde, at Privatmanden Suhms Bibliothek var som »et fyrsteligt Bibliothek,« og Suhm vilde have været den eneste Privatmand i Danmark, som paa den Maade og i et saadant Omfang havde indrettet en velgjørende Stiftelse for de aandelige Krav**.

»Men —,« siger Nyerup, »Suhm spadserede saa ofte til Nærum, at denne Genius snart forlod ham,« og »hvad Under, at disse Suhms Planer forsvandt for Christiane Beckers Yndig-

* Sml. hvad der ovenfor, S. 211, er sagt om Karen Suhms Tænker om Bibliotheket.

** Det *Classenske* Bibliothek var meget mindre og talte, da det 1867 blev forenet med Universitets-Bibliotheket i Kjøbenhavn, ca. 35,000 Bind.

heder som Dug for Solen!« — Der gik dog adskillige Aar hen, før Planerne bleve fuldstændig forandrede. Thi Bibliothekets Skjæbne blev i Aaret 1796 en ganske anden end den, der var tænkt paa i Aaret 1788: det blev nemlig Statens Ejendom. Der var flere Grunde, som ledede til, at Suhm solgte sit Bibliothek til Kongen. Som en af dem nævner Nyerup, at da det store kongelige Bibliothek var blevet aabnet for Publikum i Aaret 1793, hvilket var skeet især under Paavirkning af en Stemning for, at en saadan Reform burde indføres, efterat man havde seet, med hvor stor Tilfredshed og hvor gode Resultater Publikum gjorde Brug af Suhms Bibliothek, var dette nu ikke længere fuldt saa uundværligt for Hovedstaden som før. Men Nyerup gjør paa samme Sted opmærksom paa, hvilket stort et Godt det havde været, at bekjendte Videnskabsdyrkere kunde faa Tilladelse til at gaa omkring i Suhms Bibliothekssale og selv lære Bøgerne i de enkelte Videnskabsfag at kjende, en Frihed som Forstanderne for et Universitets- eller kongeligt eller Nationalbibliothek ikke kunde tilstede. Nyerup maatte da vistnok indrømme, at der vilde blive en betydelig Indskrænkning for visse Dele af Publikum, naar det gik Glip af den Frihed, det havde havt før Suhms Bogsamling optoges i den kongelige. Der var en anden Grund for Suhm til at sælge sit Bibliothek, som maa have havt meget at sige, og det var den, at hans Indtægter i Løbet af nogle Aar bleve betydelig indskrænkede, hvilket kan have hidrørt fra, at han var en daarlig Økonom, men ogsaa havde sin Grund deri, at Røraas Kobberværk, i hvilket han havde en Del af sin Formue staaende, var kommet i Dekadence og først kun gav et ringe Udbytte, en Tid næsten intet. Samtidig hermed vare hans Udgifter ikke aftagne, thi han havde nu Udgivelsen af sin store Danmarks-Historie at bekoste, og denne Udgivelse vilde i lang Tid kræve et ret anseligt, aarligt Pengeoffer. En tredie Grund endelig laa i Suhms egen Person. Han var nu henimod 65 Aar gammel, og havde han end Arbejdskraft nok til med Iver at fortsætte sit historiske Værk, saa slog den ikke til til vedblivende at styre et Bibliothek af den Størrelse, som hans havde naaet. Dertil kom, at hans Helbred ikke var saa stærkt som tidligere, thi Podagra svækkede hans Kræfter. Kort sagt: det var blevet ham en Nødvendighed at se at faa Bibliotheket solgt.

Der var forskjellige Planer i Gjærde om, hvilken Skjæbne der skulde blive Suhms Bibliothek til Del. Saaledes tænkte *Bernt Anker* paa at købe det, for at forære det til det Universitet, som ventedes oprettet for Norge i Christiania*. Der var Forhandlinger i Gang, som, hvis de vare blevne bragte til en heldig Afslutning, vilde have gjort den russiske Kejserinde *Katharina den Anden* til Ejerinde af den Bogsamling, som den danske Mand havde bragt tilveje. Men Overbibliothekaren ved det store kongelige Bibliothek, Professor *D. G. Moldenhawer*, kom til at gribe ind, og ham skyldes det, at Bogsamlingen blev i Danmarks Hovedstad. *Jakob Baden* har i denne Anledning brugt disse Ord¹⁸: »Litteraturens gode Genius indgav Regjeringen, at den tænkte paa at bevare saadan Skat for Landet.«

Om Forhandlingerne om Kongens Kjøb af Suhms Bibliothek kunne følgende Meddelelser gives. Suhm og Moldenhawer underskrev den 27. Februar 1796 »Propositionerne« — konciperede af Moldenhawer, følgelig i det tydske Sprog — for de Betingelser, paa hvilke Suhm ønskede at sælge sit Bibliothek til Kongen, og den 29. Februar indgav Moldenhawer til Direktionen for »Fonden ad usus publicos« en længere Promemoria, i hvilken han udtalte sig om Suhm, hans Bibliothek og om hvad der ved Kjøbet af dette vilde være at vinde for det kongelige Bibliothek. Moldenhawer omtaler Suhms pekuniære Vanskeligheder og hans Stilling overfor sine Kreditorer; han omtaler, hvorledes Suhm har vaklet imellem at modtage Tilbud fra Udlandet og at lade sit Bibliothek blive i Danmark, og hvorledes han i denne Uvished har henvendt sig til Molden-

* Herom lod Suhm en Artikel indrykke i den i Christiania udkommende Tidende, »Norske Intelligentssedler,« 1796, Nr. 17, 16. April, hvor der siges Følgende: »Hr. Kammerherre B. Anker skylder jeg denne Erklæring, baade som min gode Ven, som og for hans rosværdige Flid og Lyst til at opmuntre Videnskaber og Vindskibelighed i Norge, at han, ved hans Nærværelse i Kjøbenhavn først i A. 1794, gjorde mig Forslag at sælge ham mit Bibliothek, hvilket jeg og af Kjærlighed til Norge, som jeg skylder saa meget, indgik paa Vilkaar, om et Universitet blev Norge bevilget, og imod taalelige Livrenter til mig og Kone. Thi han havde det Forsæt at skjænke Bibliotheket til bemeldte Universitet, hvortil jeg og vilde bidrage ved at give billige Vilkaar. Men nu, Sagen har faaet en anden Vending, saa er derved denne Forening bleven frugtesløs.« *E. C. Werlauff*, Historiske Efterretninger om det store kgl. Bibliothek, 2. Udg., Kbh. 1844, S. 271, Anm. b.

hawer, for at søge Hjælp hos ham. Det fremhæves, hvorledes Suhm bestandig har havt for Øje at samle et Bibliothek, som kunde gjøre Nytte, i den Hensigt at skaffe sine videbegjærlige Medborgere i Hovedstaden og udenfor den en Nydelse, som intet offentligt Bibliothek kunde tilbyde dem. Der lægges Vægt paa den Patriotisme, Suhm har lagt for Dagen ved at skabe dette Bibliothek, som efter Alles Mening, baade indenlandske og udenlandske Kjenderes, er et Privatbibliothek af første Rang, og paa hvilket der efter de opbevarede Regninger er blevet anvendt over 120,000 Rigsdaler. Hvis Suhms Bogsamling bliver forenet med det kongelige Bibliothek, vil dette sidste blive forsynet med Bøger, som kunne udfylde de mange Huller, der ere fremkomne i de sidste fyrretyve Aar, og det vil uden nogen Modsigelse blive løftet op til at blive det andet i Rangen. Moldenhawer fremhæver Suhms Uegennyttighed, hvorledes han, saa længe hans Omstændigheder have tilladt det, altid har stræbt at hjælpe andre, hvorledes det aldrig er faldet ham ind, at forlange en Skilling af en offentlig Kasse til Dækning af de betydelige Udgifter, som fremkaldtes for ham ved Udførelsen af Historiograf-Embedet, hvorledes det er den Forpligtelse, der hviler paa ham, med den strengeste Retfærdighed at tilfredsstille sine Kreditorer, der tvinger ham til at skille sig af med en Skat, som han har samlet for sit Fædreland uden nogen Byrde for det; hvorledes der ikke kan blive Tale om at overtale ham til at slaa af paa Salgs-Betingelserne, og at benytte sig af hans Forlegenhed, hvorved han i sit Livs Aften vilde blive truet med at lære den frygteligste af alle Sorger at kjende.

Idet Moldenhawer skrev denne Promemoria, maatte det først være hans Maal, at stemme Direktionen for Fonden ad usus publicos gunstig for de indsendte Propositioner, hvilket han gjorde ved at fremhæve, at Kongens Bibliothek vilde faa en betydelig og værdifuld Forøgelse, hvis Suhms Bibliothek blev forenet med det; men han gjorde naturligvis opmærksom paa, at der vilde blive mange Dubletter, om hvis Anvendelse der senere maatte tages Bestemmelse. Dernæst maatte han søge at vinde Direktionen for Suhm, hvilket han gjorde ved at fremhæve hans Patriotisme, hans Uegennyttighed, og — hans uheldige økonomiske Stilling. Moldenhawers Afhandling om Kjøbet af Suhms Bibliothek er skrevet i en tung Form,

men den vidner smukt om hans Interesse baade for det Bibliothek, hvis Chef han var, og for Suhm, hvem han vilde hjælpe.

Kongens Resolution i denne Sag faldt den 11. Marts 1796: Kongen vil kjøbe Kammerherre Suhms Bibliothek paa de foreslaaede Vilkaar, nemlig at der strax efter Modtagelsen af Bøger, Manuskripter og Repositorier (o. Reoler) udbetales ham 2000 Rdl.; sidenefter, saalænge han lever, skal der udbetales ham en aarlig Livrente af 3000 Rdl. dansk Courant, og efter hans Død til hans Enke, saalænge hun lever, og selv om hun indgaar et nyt Ægteskab, 2000 Rdl.; det tillades Suhm, før Afleveringen af hans Bibliothek finder Sted, at udsøge sig af det de Bøger og Haandskrifter, som han har Brug for ved Fortsættelsen af sine lærde Arbejder, og de Bøger i de skjønne Videnskaber og historiske Fag, som han ønsker at beholde til underholdende Lektüre; der skal forfattes en af Suhm underskreven nøjagtig Fortegnelse over disse Sager, »da de tilligemed Continuationerne deraf, som han for egen Regning anskaffer, efter hans dødelige Afgang tilbageleveres som en Os tilhørende Ejendom.« Kongen skjænker »den af Os tilkjøbte Suhmske Bogsamling til vores store Bibliothek.«

I den kongelige Resolution om Kjøbet var det bestemt, at Etatsraad *Immanuel Christian Ryge*, Deputeret i Finants-Kollegiet, og Overbibliothekar, Professor *Moldenhawer* skulde modtage Suhms Bibliothek og besørge Flytningen af det til det store kongelige Bibliothek. Flytningen skete strax efter; Professor Nyerup fik en Gratifikation af 150 Rdl. i Anledning af denne Flytning. Alle Laanebeviser for Bøger, udlaaente fra Suhms Bogsamling, bleve leverede til *Moldenhawer*, som skulde tilbagekalde Bøgerne. Dette er vistnok skeet og Tilbageleveringen er vel i Reglen løbet godt af; men den har ogsaa forvoldt Ubehageligheder. *Riegels* blev saaledes meget vred over, at han skulde give Slip paa adskillige af de Bøger, Suhm havde udlaaent til ham; han havde ikke skarpe Ord nok at slynge ud imod *Moldenhawer*, da han klagede over dennes Adfærd mod sig i et Brev til Suhm, dateret 1. Oktober 1796, og den 27. December s. A. skrev han i samme Anledning til Nyerup et Brev fuldt af Haan imod *Moldenhawer*.

Suhm havde den 4. Maj 1796 med Lieutenant *Poell* og Registrator *Weber* som Vitterligheds-Vidner udstedt en General-

Kvittering for de Bøger, som han havde faaet Tilladelse til at laane af sit eget forhenværende Bibliothek; denne Kvittering, som er knyttet til en Fortegnelse over Bøgerne, blev læst i Kjøbenhavns Hof- og Stads-Ret; den blev den 22. September 1798 forsynet med en Paategning af D. G. Moldenhaver om at alle Bøgerne vare blevne leverede tilbage til det store kongelige Bibliothek, hvorefter Tilførselen til Pantebogen blev ud-slettet den 24. September samme Aar, — det Hele blev holdt i de nøjagtigste retslige Former.

Det var en ret mærkelig Samling Bøger, c. 4000 Bind, som Suhm fik »udlaant.« De Bøger, som han skulde bruge, medens han fortsatte sit historiske Arbejde, vare naturligvis udsøgte med Omhu og vilde have glædet mangan en historisk Forfatter. Men Suhm havde ofte af bindstærke Værker kun taget de Bind, som han kunde have Brug for, medens Resten strax gik til Kongens Bibliothek, og Fortegnelsen over disse Bøger har derved faaet Udseende af at være ufuldstændig, hvilket altsaa dog har sin gode Grund. Den anden Del af Fortegnelsen indeholder Titlerne paa de Bøger, som hørte til den underholdende Lektüre, og denne Fortegnelse er interessantere end den første. Thi det er ikke alene æsthetiske Bøger, Mor-skabsbøger, der ere henregnede til underholdende Lektüre, det er ogsaa fremragende historiske Værker, (f. Ex. af Gibbon*, Rapin Thoyras, Clarendon), Rejsebeskrivelser, filosofiske og theologiske Værker. Den æsthetiske Literatur, man her finder nævnet, bestaar af Digterværker i Prosa og paa Vers i forskjellige Sprog, og det er de mest fremragende Forfatters Navne, man møder: Dante, Petrarca, Boccaccio, Ariosto, Tasso, Cervantes, det bedste af den franske Literatur, Shakespeare, B. Johnson, Milton, Pope, Thomson, Young, Richardson, Fielding, næsten alle fremragende tyske Forfattere fra det 18. Aarhundrede med Goethe og Schiller som de nyeste. Dertil kommer saavel svensk som dansk Literatur. Naar man lægger Mærke til, at den allernyeste Literatur er repræsenteret, og erindrer, at alle disse Bøger, ogsaa Romanerne — og de ere

* Gibbons Navn lærte Suhm allerede at kjende 1762, da Dass sendte hans Skrift: »*Essay sur l'étude de la littérature*« til Trondhjem. Suhms Exemplar af Gibbons Værk: »*The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*« findes i det store kongelige Bibliothek.

mange — indtil det Suhmske Bibliothek ophørte at være til, vare Gjenstand for almindeligt Udlaan, saa kan man godt forestille sig, hvilken Velgjerning det havde været for Publikum, at kunne søge til Bibliotheket i Pustervig. — I Mangel af Kataloger over Suhms Bibliothek ere disse Fortegnelser tiligemed den tidligere omtalte Kjøbe-Protokol gode Hjælpemidler til at danne sig en Forestilling om hvad Bibliotheket indeholdt.

Fortegnelserne indeholde ogsaa Listen over de c. 350 Haandskrifter, Suhm laante; de angaa for den allerstørste Del Danmarks og de andre nordiske Landes Historie, og iblandt dem have de Afskrifter været, som han havde ladet tage efter Originalerne i den arnamagnæanske Samling og i Universitets-Bibliotheket.

Den Forøgelse, som det store kongelige Bibliothek fik ved at Suhms Bogsamling blev indlemmet i det, har naturligvis været betydelig, men dog ikke saa stor som mange maaske forestille sig, naar de tænke paa, at Suhms Bibliothek talte omtrent 100,000 Bind. Thi det kongelige Bibliothek fik en stor Mængde Dubletter*. Der er bevaret en Optælling af Bøgerne i Kvart- og Oktav-Format i de mathematisk-fysiske, naturhistoriske, økonomiske, medicinske, filosofiske Videnskaber og i Handelsfaget, som det kongelige Bibliothek blev forøget med; Tallet er i Alt 7130 Bind, men heraf bleve 2734 Dubletter. Medens Molbech har anslaaet den hele Tilvæxt til over 50,000 Bind, antager Werlauff, at dette Tal uden Tvivl er for højt. De mange Dubletter bleve ikke kastede bort; thi da Universitetet i Christiania blev stiftet og et Bibliothek skulde grundlægges der, skjænkede Kongen det, som der siges, c. 40,000 Bind, hvilke det store kongelige Bibliothek havde som Dubletter, og en stor Del af dem stammede fra Suhms Bogsamling; mange af disse Bøger staa nu paa Boghylderne i Universitets-Bibliotheket i Christiania.

To Uger efter Suhms Død vare alle de Bøger og Haandskrifter, som han havde laant af det store kongelige Bibliothek, tilbageleverede til dette.

* I Tidsskriftet »Minerva«, 1796, III., S. 62—65, blev der gjort opmærksom paa, hvor nødvendigt det nu var, at gjøre Statens Bibliothek mere tilgængeligt ved at oprette Læsestuer, og mere brugbart ved at udarbejde Kataloger; det anbefales at uddele Dubletterne til Provindsbogsamlinger.

XII.

Suhms »Samlede Skrifter.« »Hemmelige Efterretninger om de danske Konger efter Souveræniteten.« Suhm Medlem af forskjellige Kommissioner, især angaaende Universitetets Anliggender. Suhm Medlem af forskjellige lærde Selskaber og hans Virksomhed i dem: det kgl. danske, det kgl. genealogisk-heraldiske Selskab; det kgl. danske Videnskabernes Selskab, Prisopgaver; Selskabet for de skjønne Videnskabers Fremme, — Oehlenschläger og Suhm; det skandinaviske Literatur-Selskab.

I denne Skildring af Suhms Liv er der mange Gange blevet henvist til hans »Samlede Skrifter,« uden at det er sagt, hvad der skal forstaaes ved dette Udtryk, og det er derfor paa Tide, at forklare det. Det var ikke Suhm, der fattede Ideen til at et saadant Værk skulde udgives, men Boghandler (fra 1793 Hofboghandler) *Simon Peter Poulsen*, »den brave og vel-fortjente Hr. Poulsen,« der fik Suhms Tilladelse til at samle alle hans smaa moralske Afhandlinger samt de, der slaa ind i de smukke Videnskaber; Suhm vilde føre Tilsyn med Udgivelsen, og det kan eftervises, at han, som han siger om den første Afhandling: »Samtale imellem Lyciscus og Aristides,« har læmpet noget lidet i Orthografien, men forresten har ladet sit urene Sprog staa for at vise, hvorledes han efterhaanden har forladt det, og ved at følge Langebeks Spor stræbt at skrive en ren dansk Stil. Det er dog ikke blevet derved; thi flere af Afhandlingerne har han ved Tillæg forbedret og bragt til at stemme med Udviklingen i den nyeste Tid eller med Udviklingen af sine egne Opfattelser, og han har foræret Forlæggeren flere Stykker, som ikke tidligere havde været trykte. Samlingen voxede, idet Poulsen tog Suhms mindre historiske Arbejder med ind i den.

Det første Bind udkom 1788, det femtende 1798, det sextende 1799. Som det synes, har Publikum taget med Venlighed imod dette Værk, thi der blev subskriberet paa 579 Exemplarer af det. I det første, tredie og femte Bind ere Subskribenternes Navne anførte: Kongefamilien tog 46 Skrivpapirs- og 74 Trykpapirs-Exemplarer; i Norge blev der subskriberet paa

113 Exemplarer, deraf 23 i Trondhjem, hvor Biskop Chr. Schönheyder samlede 10 Subskribenter; Amanuensis T. Arup hos Biskopen i Christiansand havde et lignende Antal paa sin Liste, og saa kom der senere 18 Subskribenter til i Christiansand. Blandt notable norske Subskribenter kan nævnes Etatsraad B. Anker i Christiania og Peter Anker paa Bogstad. Den, som er nævnet sidst paa den første Subskribent-Liste, er Organist Oehlenschläger paa Frederiksberg, Adam Oehlenschlägers Fader.

Sidst i det fjortende Bind er der trykt en Fortegnelse over alle Bindenes Indhold, og gjennemlæser man den, vil man see, at Indholdet er noget nær Alt hvad Suhm har ladet trykke, naar undtages Danmarks-Historien og de indledende Bind til den. Af utrykte Arbejder maa især nævnes Fortsættelsen af de til Bedømmelsen af Suhm saa vigtige »Blandede Tanker,« hvis første Afsnit vare trykte i de trondhjemske og de kjøbenhavnske Samlinger. Det femtende Bind indeholder Rasmus Nyerups »Udsigt over Peter Friderich Suhms Levnet og Skrifter. Tilligemed Valg af hans lærde Brevvexling,« og det sextende Bind fik Titelen: »Suhmiana. Eftersamling af Peter Friderich Suhms for en Del tilforn utrykte Smaaskrifter etc.« Det er kun lidt af dette Binds Indhold, som ikke havde været trykt før, og Noget af Indholdet — henimod 150 Sider — handler mere om Suhm end det bestaar af Skrifter forfattede af ham. Dette Bind er vigtigt, da det indeholder værdifulde Oplysninger.

Adskillige af de Arbejder, som bleve optagne i denne Samling, vare gamle, og de vare, da de fremkom, spredte paa saa mange Steder, at meget af hvad de indeholde maa have været som noget helt Nyt for mange, der nu fik dem i Hænde. Exemplaret i det store kongelige Bibliothek af de tre første Bind, som blandt Andet indeholde de nordiske Noveller, ere saa tilsmudskede ved at være gaaede igjennem mange Læseres Hænder, at Bibliotheket vanskelig kan opvise Magen til dem. Vare de ikke blevne indbundne i forsvarlige Læderbind, vilde der nu ikke have været et Blad tilbage af dem. Det var det store Publikum, som sled i disse Bind. Men den lærde Verden lagde ogsaa Mærke til Samlingen, og i de »Lærde Efterretninger« blev Indholdet af de forskjellige Bind anmeldt og reценseret. Om Artiklen »Elskov« siges: »Hvilken Rigdom af Be-

mærkninger, af dybtgaaende Forskrifter?» Om »Sigrid« siges: »Hvilken Flid Forfatteren har anvendt for at give sin Stil det, der behøvedes for at udholde Kritikens Øje.« Ewalds »Rolf Krage« er »ublidelig bedømt.«

Forlæggeren havde gjort sit til, at Samlingen kunde fremtræde paa en smuk Maade. Han havde saaledes ladet tegne og stikke et Billede til hvert af de fjorten Binds Titelblad, og Æmnet hertil blev taget fra Suhms æsthetiske Skrifter. Der knytter sig en særegen Interesse til fire af disse Billeder, fordi de ere komponerede af en af den nye Tids Mænd, hvis Navn snart skulde blive kjendt over hele den civiliserede Verden, nemlig *Albert Thorvaldsen*; alle fire Billeder ere stukne af *A. Flint**. Om et af dem skrives der i »Lærde Efterretninger:« »Vignetten af Hr. Thorvaldsen er ret vakker og viser ham her som ellers som en tænkende Kunstner. Kostumet er lidt forvildende.« Thorvaldsen var, da han komponerede disse Tegninger, et Par og tyve Aar.

I Tydskland vakte Samlingen Opmærksomhed. Poulsen havde i Fortalen til andet Bind meddelt, at han med Suhms Tilladelse og under hans Opsyn vilde besørge en tydsk Oversættelse af hans samlede Smaaarbejder, naar den danske Udgave var helt udkommen, og i den Anledning skriver Anmelderen i »Göttingische gelehrte Anzeigen:« »Wir wünschen, dasz er einen Mann treffe, der Stärke genug besitzt das Feinere des Suhmischen Ausdruckes in einem gleichmäszig schönen deutschen Ausdrücke den Lesern diesseits der Eider mitzuthellen.« I et andet tydsk literært-kritisk Tidsskrift bleve de første fire Dele anmeldte, og der blev da fremsat den Bemærkning, at langt fra Alt, hvad Samlingen indeholder, fortjente at optrykkes; Anmelderen roser meget, men han stiller sig paa den anden Side skeptisk ligeoverfor meget; de Afhandlinger, som berøre nordisk Historie, Sæder og Literatur, ere »allgemein interessant;« men man bør ikke opmuntre Forlæggeren til at lade Alt oversætte, thi en Forfatter som Suhm maa kun træde frem for et tydsk Publikum i et »durchaus anständigem Gewand¹⁹.«

Det er ganske berettiget, at der udtales Misbilligelse med at Forlæggeren har taget altfor meget med, istedenfor at holde sig til den Slags Skrifter, han har peget paa i Fortalen til den

* Disse Billeder, som ikke ere betydelige, findes i 11., 12., 13. og 14. Bind.

første Del. Thi naar det allerede kunde være tvivlsomt, om det gik an at trykke meget af det, som Suhm udgav, medens han levede i Trondhjem, fordi Publikum ikke vilde have megen Nytte deraf, saa maatte det samme vise sig i endnu højere Grad, naar det blev optrykt tredive Aar senere. Poulsen burde have vist en forsigtig Kritik overfor hvad der skulde optrykkes, og han burde have givet et »Udvalg af Suhms Skrifter« istedenfor dennes »Samlede Skrifter.« Men det har dog altid gjort sin Nytte, at have disse mange Lucubrationer samlede paa eet Sted, saa at man ikke er tvungen til at søge Skrifterne paa mange forskjellige Steder. Det er blevet fremhævet som heldigt, at der bestandig til de forskjellige Stykker er tilføjet Aaret, da de ere skrevne eller første Gang ere blevne trykte.

Efter Suhms Død var der endnu mange Dele af hans Danmarks Historie, som skulde udgives. Men da Nyerup 1799 udgav det sextende Bind af Suhms »Samlede Skrifter,« gav han det Titlen: »Suhmiana,« hvormed han betegnede Indholdet som dels hidrørende fra Suhm, dels handlende om Suhm, og man antog, at der ikke var efterladt mere af denne frugtbare Forfatter, som fortjente at udgives. Der er dog et Skrift af ham*, som aldrig er blevet trykt, skjøndt —, det er egentlig Uret at sige: »et Skrift,« thi det Arbejde, til hvilket der sigtes, indeholder kun Notitser, som ikke ere knyttede sammen til en ordentlig Skildring, og det har Titlen: »En Del hemmelige Efterretninger om de danske Konger efter Souverainiteten skrevne af Peter Friderich Suhm.«

Om dette Arbejde hersker der meget urigtige Meninger. Man kunde være tilbøjelig til at tænke sig, at det indeholder Stats-Hemmeligheder af Vigtighed, men det er ikke Tilfældet. Indholdet er af samme Art som saa mange ældre Arbejder i lignende Retning, som man betegner ved Titlen »Historiæ arcanæ« og som især dreje sig om det Liv, der er ført ved Hoffer. Suhms Arbejde er kaldet »en Samling af fast og løs Folkesnak²⁰,« men denne Betegnelse kan ikke være rigtig; thi Suhm har paa første Side nævnet, fra hvilke Kilder han har sine

* Dette Skrift har Nyerup kjendt, thi en Afskrift af det er skreven med hans Haand.

Efterretninger; det er saa gode Navne, som man kan ønske sig, der ere anførte, — til adskilligt af hvad han fortæller har han selv været Vidne —, og der er ikke nogensomhelst Grund til her at tvivle paa Suhms Sanddrthed. Gjør man sig bekendt med Indholdet af disse Notitser, bliver man let skuffet; thi man venter uvilkaarlig at finde en meget rig Samling af slemme Historier, og saa er det hele Manuskript ikke større end at det i trykt Form langtfra vilde fylde 100 Sider i Oktav-Format, uagtet Tiden, det omfatter, gaar fra 1660 til den 11. Maj 1775, Dronning Caroline Mathildes Dødsdag. Adskillige af Notitserne ere allerede blevne trykte i de »Blandede Tanker,« som findes i Suhms samlede Skrifter; meget andet af hvad der findes i dem, kjendes andensteds fra, især fra *Charlotte Biehls* udgivne »Historiske Breve,« og fra andre Skrifter, som handle om Frederik den Femtes og Christian den Syvendes Historie, men adskilligt i Notitserne er maaske Nyt. De to nævnte Kongers Historie er saa vel bekendt især hvad Sædeligheden og Intrigerne ved Hofferne angaar, at man vel kan slutte sig til, at Suhms Optegnelser ikke yde en behagelig Læsning, især da Fremstillingen af dem er sammentrængt og der er en hel Del at læse paa et forholdsvis lille Rum. Naar man har sagt, at ved Suhms Optegnelser adskilliges Rygte har lidt en slem Medfart, da er dette en stor Overdrivelse; thi for det Første kjendes Suhms Optegnelser af meget faae, da de ikke ere trykte og maaske ikke nogensinde ville blive det; for det Andet har disse »adskilliges« Rygte været vel kjendt af mange andre end Suhm, og et Vidnesbyrd herom er netop Charlotte Biehls »Historiske Breve,« thi denne Forfatterinde taler om de samme Personer som Suhm fortæller om, og den højt ansete danske historiske Forening har ikke gjort sig nogen Samvittighed af at udgive hendes Optegnelser.

Det er ikke som kongelig Historiograf at Suhm har nedskrevet disse hemmelige Efterretninger, thi Embedet som saadan fik han først 1787, men det er af egen Drift han har samlet dem. Og spørger man om, hvilken Grund han vel har havt dertil, da kan man vist godt sige, at den maa søges i hans liden Sympathi for hin Tids Hof og for Hofstat, for ikke at sige hans Had imod det, hvis man ellers kan bruge det Ord om en saa mildt dømmende Mand som Suhm.

Det er tidligere omtalt, at Suhm i det Hele holdt sig borte fra Deltagelse i administrative Anliggender, hvortil han kunde være kaldet fra Statens Side. Helt gik han dog ikke fri for dem, men de Sager, han kom til at medvirke i, vare for det meste ikke af Betydning for det store Samfund. Han blev 1772 kaldet til at være Medlem af den Kommission, som skulde gennemgaa Struensees Papirer. Samme Aar blev han Medlem af Kommissionen for den Arnamagnæanske Stiftelse, 1778 Medlem af den Kommission, som skulde overlevere det store kongelige Bibliothek efter Etatsraad B. Møllmanns Død til hans Efterfølger Joh. Henr. Schlegel. Af andre Hverv, som han paatog sig, kan nævnes, at han var Medlem af den Kommission, der skulde bedømme Prisaftagelserne om en Nationaldragt*, at han var en af Direktørerne for det typografiske Selskab, for Adressekontoret og for Naturhistorieselskabet; en Tid har han ogsaa havt at gjøre med Styrelsen af Kjøbenhavns Fattigvæsen. Interessantere end Alt dette er det, at Suhm var Medlem af Kommissioner, som skulde forhandle om Reformen i Styrelsen af Kjøbenhavns Universitet.

Under Struensee-Perioden blev Suhm ikke draget ind i Statsstyrelsen, men han var engang udseet til, maaske uden at han vidste noget derom, at deltage i forberedende Undersøgelser om Forbedringer ved Universitetet²¹. Der er nemlig bevaret i Manuskript et Kommissorium, udfærdiget paa Tydsk, men ikke dateret og ikke underskrevet, ifølge hvilket følgende Herrer: Konferentsraaderne *Stampe*, *Carstens* og *Suhm*, samt Etatsraad *Hübner* skulde træde sammen som Kommission for at udkaste en Plan til Reformen ved Universitetet, som der ved bedre end ved dettes »nuværende« Indretning kunde paa tidssvarende Maade virke for Videnskabernes sammenhængende Dyrkelse og deres Udbredelse: Sorø-Ridder-Akademi skulde helt reformeres, da det nu stiftede for liden Nytte; der skulde sørges for, at de Videnskaber bleve plejede, som havde til Maal at virke for Industri og for den offentlige og private Økonomi; et Naturaliekabinet burde indrettes. Kommissionen

* Adresseavisen, 25. Januar 1788: »Er det nyttigt eller skadeligt at indføre en Nationaldragt?« Besvarelserne af denne Prisoftagelse skulde indsendes til Kammerherre Suhm. *Christen Pram* besvarede Opgaven; han fik den anden Pris, og 1791 udkom hans Skrift: »Forsøg om Dragten især for Danmark og Norge.«

fik Bemyndigelse til at tilkalde Lærde, der hørte Universitetet til, saavel som Mænd udenfor det, der besad Indsigt og god Smag (∴ god Forstand, common sense). Der blev desuden fremhævet nogle Poster, som Kommissionen især skulde have sin Opmærksomhed henvendt paa, af hvilke følgende skulde nævnes: Oprettelsen af et Universitet i Norge for Sorø Akademis Midler, Anlæg i denne Henseende af en Kjøbstad ved Mjøsen, Charlottenborg-Naturaliekabinetets Forening med Universitetet, Professorernes Corpora skulde inddrages, og Indtægterne af dem skulde gaa ind i en almindelig Kasse, hvorfra Gagerne skulde udbetales, Professorerne skulde behandle Studenterne med Agtelse og omgaas med dem, Disputationer skulde der ikke tillægges stor Værdi, Universitetet skulde foranstalte Udgivelsen af en lærd Tidende, sørge for at Bibliotheket blev forsynet med den nyeste Literatur, at Observatoriet kunde opnaa sin forrige Celebritet, at der blev anskaffet et fysisk Apparat for Professoren i Fysik o. s. v.

Det var mange Retninger, den paatænkte Kommissions Forhandlinger skulde være ledede hen paa, og det var mange gode og rigtige Ideer, der vare nedlagte i Kommissoret. Men man kan vist ogsaa sige, at hvis Kommissionens Forhandlinger ikke bleve ledede med Kraft og hvis der ikke stod en Minister bagved, som havde Evne og Vilje til at føre Reformerne igjennem, saa vilde Forhandlingerne let have taget lang Tid og maaske, som man siger, være løbne ud i Sandet. Det er formodet, at *Oeder* eller *Zoega* har givet Stødet til dette Kommissions-Projekt, som ikke førte til Noget, men dog kom til at høre med til det Grundlag, paa hvilket *Gunnerus* byggede sit Forslag til Universitets-Reformen, som han den 16. December 1771 indgav til Gehejmekabinetetsminister *Struensee*.

Regjeringen fortsatte sine Bestræbelser for at reformere Universitetet, uden at Suhm i den Guldbergske Periode kom til at tage Del i Forhandlingerne. Men senere blev han Medlem af et Par Kommissioner, der havde Universitetets Anliggender til Behandling. Han blev Medlem af Kommissionen, som blev nedsat den 9. September 1785, for at give Betænkning om den Plan, som Professor *Janson* havde indsendt til Regjeringen om Forandring og Forbedring ved de offentlige latinske Skoler og ved Universitetet, og han har underskrevet Kommissions-Betænkningen af 19. Juli 1786, der ved fortsatte

Forhandlinger førte til Fundatsen og Anordningen for Universitetet af 7. Maj 1788, *Schack-Rathlous* Fundats, som man har kaldt den. Og nogle Aar efter var Suhm Medlem af den Kommission, som skulde forhandle om en bedre Indretning og Styrelse af Universitetets og Kommunitetets Jordegods og Tiender, hvis Indstilling fik kongelig Approbation den 5. Juni 1795, og blev af gennemgribende Betydning for Universitetets Økonomi, idet der indførtes Udskiftning af Godset, Udflytning af Gaardene og Arvefæste. Ogsaa findes Suhms Navn under den Forestilling fra Kommissionen, som fik kongelig Approbation den 25. November 1796, og som gik ud paa, at Universitetets Formue skulde samles i en eneste akademisk Fond under Kvæsturens Forvaltning, og at efterhaanden alle »corpora,« Tiender og øvrige Indkomster skulle inddrages under Kvæsturen.

Til Erindring om, at Forfatteren til »Historie af Danmark i Middelalderen« og »Forfatteren af Sigrid« har taget Del i disse Forhandlinger, meddeles først en Billet eller et Brudstykke af et Brev fra *Luxdorph* til Suhm, som Nyerup har udgivet uden at føje Datum for det eller Aar til, — det er vist skrevet 1786 eller 1787:

For alt, hvad I gjøre, Børn! saa forhaster Eder ikke, sagde Skipperen fordem, og Schack Rathlou nu; thi han er i Begreb med at gjøre en Forestilling, om at Janson maa beskikkes til Procanceller, tilligemed adskillige andre Poster, som maaskee kan tjene Commissionen til Vejvisning i deres. Giv Dig derfor, indtil videre, i Færd med Din Kong Knud, og lad Academiet sejle sin egen Søe.

Dernæst meddeles følgende vistnok utrykte Brev til Suhm fra Etatsraad *K. Trant*, der den 16. November 1787 var bleven Medlem af den førstnævnte Kommission, i hvilken han var en af de drivende Kræfter. Brevet er udateret og lyder saaledes:

Vil Deres Hoivelbaarenhed have den Godhed at læse og undertegne hoslagte Forestilling. Brevet fra Cancelliet, hvorpaa den grunder sig, har jeg ikke, men jeg skal sende det, saasnart jeg faaer det. Det indeholdt en Bekjendtgjørelse af Kongens Resolution paa Cancelliets Forestilling om at intet Universitet skal eller

kan være i Norge, men at derimod Commissionen paa anden Maade skal søge at afhjælpe Normændenes Klager, og derom indkomme med Forestilling.

Professor Badens Forslag finder D. H. paa Forestillingens næst sidste Blad. Han var ei i Commissionen, da man resolverte og ventilerede om denne Forestilling, men jeg understøttede hans Forslag saa meget mueligt var; dog fraveg jeg noget, i Henseende til de foreslagne Professorer. Ikke 4 ved hver Skole, men 2 meente jeg kunde være nok. Ogsaa vilde jeg ei kalde dem Professorer, men Conrectorer eller Subrectorer, eller desligt; thi de maatte efter mine Tanker staae, i Rang ved Skolen, under Rectoren, og i saadan Qvalitet kunde man vel faae enhver for 500 r. aarlig. Paa den Maade syntes mig Kongens Hensigt bedst kunde opnaaes, og Norge faae dets Høiskoler i en større Glands og til meere Nytte for dets Ungdom.

De øvrige medfølgende Sager ere det, som i afvigte Aar er passeret ved Commissionen. Dette alt udbeder jeg mig, naar D. H. har læst det, men Forestillingen saa snart skee kan.

Deres Høivelbaarenheds

ydmygste

Trant.

Allerede medens Suhm levede i Trondhjem var han begyndt paa at røre ved Tanken om Oprettelsen af et Universitet i Norge, og han slap ikke den Tanke. Fra Tid til anden drog han dette Spørgsmaal frem, og sidste Gang han i sine Skrifter behandlede det, i »Blandede Tanker, 1793,« der bleve trykte 1794, fremsatte han en Plan, vel i store Træk, men dog med mange Enkeltheder, for dette Universitets Organisation. Men han mindede om det italienske Mundheld: »*Chi va piano, va sano, et chi va sano, va lontano,*« og han fik Ret, thi først i Aaret 1811 blev Frederiks-Universitetet i Christiania stiftet.

Suhm var Medlem af følgende lærde eller literære Selskaber. I Danmark og Norge: det kongelige Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, det kongelige danske Videnskaberne Selskab, det kongelige norske Videnskaber Selskab i Trondhjem, det kongelige danske Landhusholdningsselskab, Naturhistorieselskabet, Selskabet til de skjønne Videnskaber

Fremme, det kgl. genealogisk-heraldiske Selskab, det skandinaviske Literatur-Selskab. I Udlandet: Det historiske Institut i Göttingen (1771), det fysiografiske Selskab i Lund (1778), det kongl. svenska Vetenskaps Akademien i Stockholm (1779), Vitterhets Akademien i Stockholm (1786), Uppfostrings Sällskapet i Stockholm (1786), Society of Antiquaries i London (1787); han var Æresmedlem af Royal Society of Ireland i Dublin.

Om Suhms Virksomhed i de danske lærde Selskaber, af hvilke han var Medlem, kunne følgende Meddelelser gives.

Der er ikke meget at fortælle om hvad Suhm udrettede i de to danske historiske Selskaber, som han var Medlem af, en Tid ogsaa Forstander for. »Det kongelige danske Selskab til den Nordiske Histories og Sprogs Forbedring« havde i mange Aar, ligefra 1752, ført en hensygnende Tilværelse, hvortil Grunden vist var den, at Interessen for dets Arbejde havde tabt sig, efterat den i de første Aar efter dets Stiftelse havde været saa overordenlig levende, hvortil kom, at den Mand, som var Sjælen i Selskabet, Jakob Langebek, fik Arbejder at udføre, som ikke levnede ham Tid til fremdeles at ofre Selskabet sine Kræfter; desuden manglede der Penge. Da det blev gjenfødt i Marts 1781, blev Suhm dets Forstander, men, uagtet han vedblev at beklæde denne Tillidspost indtil sin Død, var han dog ikke den rette Mand til at sætte Liv i det. Som tidligere antydet: han maatte arbejde i Frihed, og fandt kun en Tynge i foreskrevne Love; en Udgiver-Virksomhed havde aldrig ligget for ham personlig.

Af det »kongelige danske genealogisk-heraldiske Selskab,« som havde den Opgave at beskæftige sig med Studiet af »alle Danske, Norske og Holstenske* under Indfødsretten staaende adelige og andre anselige Familiers« Historie og som blev stiftet af *Oluf Bang*, Klokke og Katechet ved Holmens Kirke, var Suhm Medlem fra dets første Begyndelse den 3. Maj 1777²². Allerede i Selskabets Møde, som blev afholdt den 15. August 1777, lovede Suhm, at ville give det aarlig i fem Aar 100 Rdlr.,

* Med dette Ord betegnedes paa hin Tid saavel hvad der var slesvigsk som holstensk. I Aaret 1780 bevilgede Selskabet Rektor *O. H. Møller* i Flensborg 50 Rdlr. aarlig, for at forskaffe Efterretninger om slesvigske og holstenske adelige Familier.

og, da disse Aar vare udløbne, gav han Løfte om den samme Sum aarlig i de næste tre Aar. Suhm har sikkert interesseret sig for dette Selskabs Virksomhed, thi han var flittig tilstede i dets Forhandlings-Møder*, undtagen naar han om Sommeren boede paa sit Landsted, men om hans Deltagelse i Arbejdernes Enkeltheder kan Intet siges, da Materialier til Oplysning herom mangle. Efterat Oluf Bang paa Grund af Alder og Svagelighed havde frasagt sig Forstanderskabet den 18. December 1780, blev Kammerherre *E. A. v. Bertouch* Forstander, og under hans Embedstid bleve Møderne hyppig afholdte hjemme hos Suhm, der i Oktober 1783 gav Selskabets Arkiv Bolig hos sig, idetmindste for nærmeste Vinter. Den 7. Maj 1789 fratraadte Bertouch, som havde faaet et Embede udenfor Hovedstaden, Forstander-Pladsen, og Suhm blev valgt til hans Efterfølger (med 9 Stemmer imod 3). Under Suhms Forstanderskab arbejdedes videre i den engang givne Retning; Møderne, 13 i Tallet, holdtes i hans Hus, hvor ogsaa det første Møde, som blev afholdt efter hans Død, fandt Sted, den 10. December 1798. I Mødet, afholdt den 27. Februar 1794, blev af Adelslexikonnet »Bogstavet T oplæst og approberet.« Det var Dagen efter at Christiansborg Slot var brændt; 4 Medlemmer vare tilstede med Forstanderen. Protokollen over Selskabets Møder udviser — hvis den er ført nøjagtigt —, at der ingen Møder ere blevne afholdte fra den 27. Februar 1794 til den 10. December 1798. Men der maa dog være afholdt Møder, thi for det sidstnævnte Møde blev der tilført Protokollen: »Blev Selskabets Forstander [Kammerherre *Lindencrone*] ombedet at tilskrive Hr. Kammerherre Bertouch om at opgive, hvad de paa Professor Mollers Auktion kjøbte Sager har kostet, og hvor meget af de 200 Rdl., som Selskabet har udstedt Vexel-Obligationer for, er tilovers, paa det at Resten kunde blive remitteret til sammes Indløsning.« Auktionen over *Ole Henrik Mollers* efterladte Bøger og Haandskrifter fandt Sted kort efter Pintse 1797 i Flensborg, og der maa følgelig være afholdt et Møde i Selskabet forinden, for at tage Bestemmelse om Kjøb paa denne Auktion, og ligeledes maa Suhm have meddelt Selskabet, at han havde sendt et Hundrede Rigsdaler til Kammerherre Bertouch i Tønder, for at besørge Indkjøbet paa Auk-

* Møderne bleve i Reglen holdte hos Forstanderen.

tionen i Flensborg, thi ellers kunde der ikke senere være skrevet til Bertouch om at opgive, hvor meget der var gaaet med til Kjøbet. I Protokollen for Mødet den 7. April 1800 er indført: »I Hensigt til den Beretning, Forstanderen troede at burde give Selskabet om et Hundrede Rigsdaler, som skulde være anvendt til at indkjøbe Bøger og Manuskripter for paa afg. Professor Mollers Auktion i Flensborg, men hvorom ingensteds Oplysning kunde findes, uden den, at samme var leveret til Selskabets sidst afdøde Forstander, Kammerherre Suhm, besluttede samme, at da sal. Kammerherren havde bevist Selskabet mange Tjenester, skulde det formeente Krav til disse Hundrede Rigsdaler bortfalde, med hvilken Mening den nuværende Forstander fuldkommen var enig, men maatte melde om denne Punkt for at være angerløs.« At der har været en Uorden tilstede, synes at være tydeligt; Suhms en Tid før Mødet den 10. December 1798 indtrufne Død er vel for en Del Aarsag i, at de ønskede Oplysninger maatte udeblive. Men i den endelige Opgjørelse af Suhms og hans Hustrus Bo findes anført blandt Udgiftsposter følgende: »Kammerherre og Amtmand Bertouchs Anvisning paa den Afdøde for 100 Rdl. at betale til Sekretær Lange, dateret Tøndern den 12. Juli 1797 med Langes paategnede Kvittering.« Denne Post maa vist hænge sammen med Sagen om Kjøbet paa den Mollerske Auktion. Men Forholdets Sammenhæng kan ikke helt oplyses.

Det Selskab, i hvis Virksomhed Suhm tog mest Del, var »det kongelige danske Videnskabernes Selskab.« Han boede endnu i Trondhjem, da han i Aaret 1758 blev optagen som Medlem af det, og de første Afhandlinger, som han leverede til dets Skrifter, bleve følgelig ikke oplæste af ham selv. Men fra den Tid, han tog Bolig i Kjøbenhavn, og til sit Dødsaar var han hyppig tilstede i Møderne; Selskabets Historieskriver har noteret, at Suhm har været tilstede i Alt i 65 af Selskabets Møder²³. Han leverede ti Afhandlinger til dets Skrifter, og han tog megen Del i Ledelsen af Selskabets Anliggender baade i videnskabelig og i økonomisk Henseende. Han var fra først af Medlem af Ordbogskommissionen, og har som saadan i et Votum fra dennes tidligste Tid lagt Vind paa, at Ordbogen skulde indeholde danske Ord, at der ikke maatte indføres i

den tydsk-danske Ord, undtagen saadanne, der vare »blevne temmelig gængse i Talebrugen,« og han advarede mod at indføre Kunst-Ord, »undtagen dem, som forhen have været i Brug, eller og stemme ganske overens med Sprogets Analogi.« Suhm tilbød at ville tage paa sig Omkostningerne ved Udgivelsen af det vidtløftige Bogstav S, — som det jo rigtignok havde lange Udsigter med, — Bindet med Bogstavet S udkom først 1848.

Da Stiftsskriveren i Roskilde, Justitsraad *Ole Strøm*, som havde paataget sig at affatte Bogstavet A, i December 1776 havde indsendt en Prøve til Selskabet, skrev Suhm paa Cirkulæret om det*:

Jeg er ganske enig med Stats-Sekretærens [o. Guldbergs] Anmærkninger. Troer og ej alene at det vilde være godt at sætte ved hvert Stam Ord latin, men endog ved hvert Ord, da dette vilde meget tjene Fremmede, som agtede at lære vort Sprog. De Ord, som fandtes hos Rostgaard, Langebek, burde ej udelades, men anføres paa deres Credit. Navne af alle de Urter, som ere brugelige paa Dansk, bør saa vidt muligt anføres; derimod holder jeg for, at af andre Kunst- og Videnskabs-Ord bør hel sparsomt anføres, og ej andre end de almindeligste. Det var dog vel ellers godt at lade forhøre i Værkstederne om de brugeligste Navne. De som ikke nu haves paa Fransk, Latin etc. og ere meget brugelige som *Astronomie*, *Geographie*, *Stativ*, *Water-Pas* etc. bør saaledes anføres, og ej paa Dansk, undtagen at de Ord, som man anseer for beqvemt at udtrykke dem, kunde sættes strax efter.

P. F. Suhm.

En kongelig Kabinets-Ordre af 4. Januar 1771 paalagde Selskabet, snarest at indkomme med »en Plan til Videnskabernes Flor og Udbredelse,« meget omfattende Udtryk, hvis nærmeste Maal var en ny Organisation af Selskabet; en Følge af dette Reskript var en Række Forhandlinger, som førte til de første egentlige, af Kongen givne og bekræftede Statuter for

* *G. Schøning* skrev blandt Andet: »jeg frygter saa meget, at Arbejdet, ved at gjøres langt, vidtløftigt og besværligt, kan let komme til at staa i Stikken.«

Videnskabernes Selskab af 5. Oktober 1774. Suhm afgav en Gang følgende Votum:

»Da Selskabet er frivilligt, saa bør det ej paalægge sig andre Love end det selv igjen kan ophæve; hvorfor jeg i Alt er enig med Hr. Konf. Raad Hielmstierne; og finder jeg ikke, at det er nødvendigt, at gjøre Forslag og indsende dem til Kongen, om Videnskabernes Tarv i Almindelighed hos os; baade fordi Selskabet bør blive inden sin egen Cirkel, saa og fordi fast Intet herudi kan udrettes uden Penge.«

Suhms Friheds- og Uafhængighedsfølelse kommer ret til Syne her, men han trængte ikke igjennem med sin Anskuelse.

Efterat Hielmstierne, Selskabets Præsident, var død den 18. Juli 1780, modtog Selskabet en Kancelli-Skrivelse af 5. August 1780, som tilmeldte det Kongens Resolution: at Selskabet skulde udmelde to af dets Medlemmer, som skulde modtage af den Afdødes Bo alle Selskabet tilhørende Effekter, Papirer og Regnskaber m. m., som fandtes i det, og hertil valgtes *Luxdorph* og *Suhm*, begge to den Afdødes bedste Venner. Kort efter, endnu i samme Aar, valgtes en Kommission, som skulde ordne Selskabets hele Penge- og Regnskabsvæsen, og et af Medlemmerne i denne Kommission blev Suhm. Dette førte til, at der blev udnævnt en bestandig Kasse-Kommission paa tre Medlemmer, og de første, der bleve valgte, vare *Suhm*, *Erichsen* og *O. F. Müller*; de holdt det første Møde den 17. Januar 1781.

Ved et Reskript af 25. December 1767 skjænkede Kongen Selskabet en Sum af 800 Rdl., hvis Renter skulde anvendes som Belønninger for de bedste Afhandlinger, der maatte indkomme for visse af Selskabet udsatte Prisspørgsmaal i Historie, Fysik og Mathematik med derhen hørende Videnskaber. Det blev overdraget *Luxdorph*, *Suhm* og *Carstens* at foreslaa det første historiske Prisspørgsmaal. Da Selskabet 1792 deltes i Klasser, blev Suhm naturligvis Medlem af den historiske Klasse, og han har da baade før og efter dette sidst nævnte Aar været med til at foreslaa de historiske Prisspørgsmaal. I Reglen valgtes man hertil Æmner fra den nordiske eller den danske Historie, og ved nogle af dem vides det, at Suhm har affattet Spørgsmaalene. Det er ikke uden Interesse at see, hvad Suhms Tanker drejede sig om ved disse Lejligheder, og de af ham proponerede Opgaver skulle derfor nævnes her.

Den 16. December 1773 fremkom følgende Spørgsmaal: »Man forlanger en tydelig og, saavidt ske kan, tilstrækkelig Forklaring og Oplysning om Venantii Fortunati Brev til Flavum, nemlig 18de Brev i 7de Bog; og hvorfra Biskoppen kan have taget den Efterretning om Runerne, og hvad for et Folks Runer han mener.« Der indkom ingen Afhandlinger med Besvarelser.

Den 26. April 1776 blev følgende Spørgsmaal stillet: »Om Folkemængden i Danmark og Norge nogensinde før den ødelæggende Pest, den sorte Død kaldet, som rasede i Midten af det fjortende Aarhundrede, har været større end den blev i de senere Tider.« Spørgsmaalet blev ikke besvaret.

Den 7. December 1787 blev følgende Prisopgave udsat: »*Narrationem Arnoldi Lubecensis de rebus Danorum, inde a morte Waldemari Imi Ao 1182 usque ad annum 1209, cum Saxone, Alberto Stadensi, Cornero aliisque ejus ævi scriptoribus, comparare, ejusque epochæ chronologiam perpetuam contexere.*« Det var en saakaldet Kildeundersøgelse her forlangtes; den blev foretagen af Professor i Kiel, *W. E. Christiani*, hvis Afhandling vandt den udsatte Pris.

Den 28. Maj 1796 blev dette Spørgsmaal udsat: »Hvad Indflydelse og Forandring i Sæder, Kundskaber og Tænke-maade have de saakaldte Korstog til det hellige Land udi Middelalderen havt og tilvejebragt paa Beboerne i Danmark, Norge og Holsten.« Der indkom een Besvarelse, men Prisen blev ikke tilkjendt den.

Det sidste Prisspørgsmaal, som Suhm affattede, fremsatte han i følgende Brev til Professor *P. C. Abildgaard*, Selskabets Sekretær; Brevet er tillige blevet til et Cirkulære:

Til historisk Pris Spørgsmaal for 1797 kunde maaske udsættes: hvilke eller hvilket Folk har førend de Norske fundet og be-sejlet America? Og hvor vidt have de Norskes Opdagelser, helst Sønder paa, strakt sig i Amerika? Altsammen at bevise og for-mode, dels af Skribenter, dels af Monumenter, som Befæstninger, Bygninger, Sprog, Sagn, der findes i America.

Til Professor Kall har jeg sendt Brevet, som lader det videre cirkulere.

Kiøbenhavn d. 12. Maj 1797.

P. F. Suhm.

Saa vel det af Hr. Kammer Herre Suhm, som og alt af Hr. Professor Kall i Forslag bragte Pris-Spørgsmaal, ere efter min For- meening begge beqvemme og værdige at fremsættes. Men som Hr. Kammer Herrens kan ansees som en Forberedelse til Hr. Profes- sorens, kunde hint maaske først fremsættes.

Khn. d. 9de Juli 1797.

S. *Thorlacius.*

Saa vel Hr. Kammer Herre Suhms, som det af Hr. Professor Kall fremsatte Spørgsmaale ere lige vigtige Gienstande. Dog ville jeg give Fortrinet til Hr. Kammer Herrens Spørgsmaal, som mig synes ikke at kunde fuldkommelig besvares uden tillige at opløse og besvare hiint.

G. *Thorkelin.*

Consentio Moldenhawer.

J. E. *Colbiørnsen.*

Det af Suhm foreslaaede Spørgsmaal blev udsat den 11. Maj 1798, men det blev ikke besvaret.

Det maa sikkert indrømmes, at de Opgaver, som Suhm har foreslaaet, drejede sig om interessante Æmner; men de fleste af dem var det næppe muligt for Nogen at besvare paa en tilfredsstillende Maade den Gang, de bleve stillede. Der er endnu to Notitser, som maa fremdrages i denne Sammen- hæng.

I Aaret 1782 udsatte Selskabet følgende Prisspørgsmaal: »*Monstrare indolem poeseos septentrionalis antiquæ et in ejus a græca romanaque discrepantiam inquirere, tum in quo cum anglo-saxonico priscaque germanica conveniat vel secus.*« Det var en meget interessant og vigtig Opgave, som her var stillet frem, og erindres det, hvorledes Kilderne forelaa dengang, maa man ikke blot forundre sig over, at Spørgsmaalet blev stillet, men ogsaa over at det blev saa udmærket besvaret. Det blev Luxdorph, Carstens, Suhm, Erichsen og Rothe, som skulde bedømme den indsendte Afhandling, hvis Devise var: »*Deus nobis hæc otia fecit.*«

Af de Bedømmelser, som foreligge fra disse Mænd, er Erichsens den vigtigste, da han var den af dem, som bedst

kjendte det islandske Sprog og den islandske Literatur. Erichsens Dom er fuld af Roes: der er ikke Nogen, som har skrevet om dette Æmne saaledes som Forfatteren har gjort, thi han er inde i Sproget, og medens andre have havt deres Opmærksomhed henvendt paa det Udortes, som strax falder i Øjet eller i Øret, saa er han trængt ind til det Inderste af Sproget, han har gjort Iagttagelser om den nordiske Poesis særegne Art og Egenskaber, som hidtil have været aldeles ubemærkede, og han har bragt sin Udarbejdelse om Poesien i en ordentlig systematisk Form. Erichsen dømmer altsaa, at Forfatteren har gjort sig værdig til den udsatte Pris. »Dog vil jeg ingenlunde have dermed sagt, at hans Afhandling har al mulig Fuldkommenhed. Nej! saadant er ingenlunde at vente paa eengang. Materien er altfor mørk og vanskelig dertil, saa at det er en Sag, som først kan ventes efter nogle Mandsalderes igjentagne Arbejder, men Forfatteren har brudt Isen, og mere maa man ej forlange af en Afhandling, der skrives for et Prisspørgsmaal.« Erichsen nævner tre Punkter, som han ønskede nøjere undersøgte, af hvilke det første drejer sig om en tydeligere Bestemmelse af »Synge-Sprogets Alder, eller det Tidspunkt, da det var den herskende Art af Poesi i Norden.«

Den Bedømmelse, som Suhm skrev, lyder saaledes:

Jeg er aldeles af samme Mening som Conference Raad Erichsen; dog troer jeg, at hvad den 1. Post angaar, saa kan ikke meget derom siges, thi vel gik Synge-Sproget efterhaanden af Brug, efterat Brage, som jeg mener, havde i 8 *Sæculo* opfundet det kunstigere, hvorfor han og gemeenligen udgives for vor ældste *Poet*, men Synge-Sprogets egen Alder gaar op til de ældste Tider; nogle Eddiske Viser anseer jeg for deres Simpelhed og hedniske Indhold at være fra 4. og 5. *Sæculo*, og maaskee 3., thi ved Hukommelsen have vi venteligen ej bevaret ældre Sange end Skoterne i deres Ossian, men at der have været ældre kan sees af *Ammianus Marcellinus* og *Jornandes* om Gothernes sange, hvilken sidste vidner, at de næsten vare historiske. Min Tanke er at dette Stykke bør trykkes og have Prisen . . . . .

Khavn d. 8. Martii 1784.

P. F. Suhm.

Afhandlingen fik Prisen tilkjenndt, og den blev trykt paa Videnskabernes Selskabs Bekostning. Den udkom 1786 med Titlen: »Om den gamle nordiske Digtekunst, dens Grundregler, Versarter, Sprog og Foredragsmaade, et Priisskrift. Kbh.,« 4°, og nu stod Forfatterens Navn paa Titelbladet: *John Olafsen*. Denne udmærkede Lærde, der var født 1731, blev arnamag-næansk Stipendiar og levede kun for Studiet af sin Fødeøss gamle Sprog og Literatur. Det Værk, han fik belønnet med Videnskabernes Selskabs Pris, er det eneste af større Omfang, som han har forfattet, thi han virkede beskedent ved at lade sine Kundskaber komme Andres Arbejder til Gode. Men hint Værk har gjort hans Navn uforglemmeligt i den nordiske Filologis Historie. John Olafsen døde i Aaret 1811.

Fra Aaret 1785 er der bevaret følgende karakteristiske Brev fra Suhm til Konferentsraad Jacobi, der var Sekretær i Videnskabernes Selskab, som netop angaar Prisopgaver:

P. M.

Det er vanskeligt at sætte spørgsmaal ud, allerheldst for mig, som ved at arbeide saa meget i det fag, troer enten at de ere uopløselige, og altsaa forgiæves at spørge derom, eller og at de ere opløste. Imidlertid foreslaar jeg dog følgende:

1. Have Anglerne været Suever, som Tacitus siger, eller og have de været Saxer, som deres nabolag og connexion med Saxerne i 5 sæculo og derefter, og det Angel Saxiske sprog i England synes at vise.

2. Naar døde Svend Estrithsen, enten 1074, som Ælnothus skriver, eller 1076, som Gregorii 7 breve synes at vise.

3. Naar kom Bleking til Danmark; Efter Wulsthan synes det i 9. Sæculi slutning, at have hørt Sverrige til.

4. Naar opkom Vorned Rettigheden i Sieland og paa smaa øerne; var den strax af samme beskaffenhed som den blev siden.

Dog en gal kan spørge mere end ti Vise kunne besvare.

Lev vel, elsk og ynd altid den, som elsker ham.

Khavn

d. 21 Maj 1785.

P. F. Suhm.

Paa Foden af Siden har Suhm skrevet: verte, og hvad der staar skrevet paa den næste Side viser, at disse projekterede Spørgsmaal have været fremtagne et Par Aar efter. Suhm skriver nemlig*:

Mig synes at enten n. 2[?] kunde udsættes, thi 1. kan det ei blive meget vidtløftigt, 2. kunde udenlandske og tage deel deri.

Man kunde og opgive: hvor den Valadur, en Russisk eller Polsk Konge, har regieret, som var gift med Richiza, enke efter den danske Prinds Magnus, og som var fader til Sophia, Valdemari 1 Dronning.

Er meget particulier.

Hvorfor ophørte videnskabernes flor paa Island ei længe efter dets forening med Norge?

Hafniae d. 14 Novbr. 87.

P. F. Suhm.

Gjennemløber man Listen over Medlemmerne af Videnskabernes Selskab, saaledes som den er meddelt i Molbechs Skrift om Selskabets Historie, vil man finde, at det kun er faae Medlemmer, der ere blevne indproponerede af Suhm**, nemlig Professor *Skule Thorlacius*, 1789, *J. C. d'Ansse de Villoison*, 1779, engelsk Legationspræst *James Johnstone*, 1783. Det samme Skrift indeholder en anden interessant Oplysning om den Plads, som Suhm indtog blandt Medlemmerne. Da dettes Præsæs, Gehejmerraad Luxdorph, var død den 13. August 1788 og der skulde vælges en Efterfølger, fik ved det foreløbige Valg *Andreas Peter Bernstorff* og *Suhm* de fleste Stemmer. Ottende Dagen efter fandt det endelige Valg Sted, og Greve *Bernstorff* blev valgt til Præsæs. Aaret efter at Suhm var død omtalte *Nyerup*, 1799, at Selskabet havde begaaet en Brøde, ved ikke efter Luxdorph's Død at have valgt Suhm til Præsæs.

* Det Følgende maa referere sig til Noget, som har været forelagt Suhm, men som ikke kjendes.

** Suhm indproponerede *Rasmus Nyerup* i Begyndelsen af Aaret 1796, men Forslaget indkom for sildigt, saa at Valget maatte udsættes. Den 1. April 1796 kom han paa Valg, men han faldt igjennem. Først den 3. Januar 1823 blev *Nyerup* valgt til Medlem af Videnskabernes Selskab, proponeret af Professor *Jens Møller*.

Stod Nyerup ene med den Mening eller deltes den af Andre? Bernstorff var allerede død 1797.

Allerede i Aaret 1772 blev Suhm valgt ind i »Selskabet til de skønne Videnskabers Fremme,« af hvilket han var et flittigt Medlem. Selskabets Protokol indeholder især Paategninger paa Cirkulærerne²⁴, der bleve udsendte af Sekretæren, først *Joh. Henr. Schlegel*, derefter *Jakob Baden*, og altid ledsagede de i Portefeuille til Medlemmerne omsendte Manuskripter, og disse Paategninger have Interesse, da de vise Medlemmernes Menings-Opfattelse; her er Suhm i Reglen kortfattet, thi han slutter sig gjerne til et andet Medlems Mening, — hvilket iøvrigt ogsaa hyppig er Tilfældet med andre Medlemmer end Suhm —, men han kan dog ogsaa vise sig selvstændig. Ved Arbejdet i Selskabets Tjeneste kom han i nøje Forhold til sine Kolleger, af hvilke flere vare hans meget gode Venner, og det har utvivlsomt interesseret ham, at høre de forskellige Meninger fremsatte i Selskabets »Forsamlinger.« Nogle Meddelelser fra Protokollen kunne finde Plads her.

Ewald havde indsendt sin »Balders Død en heroik Oper« til Selskabet, og i Februar og Marts 1774 foretoges Spørgsmaalet om, hvorledes dette Arbejde skulde behandles, som laa udenfor de udsatte Prisopgaver. Det blev da foreslaaet, at Forfatteren skulde have en overordentlig Pris af 50 Rdl. Suhms Votering lyder saaledes: »Jeg bifalder at Ewald faar Prisen.« Der var af nogle Medlemmer gjort Bemærkninger om Planen for dette Arbejde, og Sekretæren ønskede derfor en skriftlig Votering. Flere af disse Voteringer ere kjendte, men ikke Suhms. *Ewald* fik den foreslaaede Sum, senere et Tillæg af 25 Rdl., og »Balders Død« blev optaget i Selskabets Skrifter. I Aaret 1779 cirkulerede *Ewalds* »Fiskerne« blandt Medlemmerne til Bedømmelse*. Alle Medlemmerne vare glade over dette Digtværk; Suhm skrev: »Det er et mesterligt Stykke.« *Ewald* fik en overordentlig Pris paa 50 Rdl. for sit Arbejde, der blev udgivet i Selskabets Skrifter. Naar der bruges Ordet »overordentlig«, saa maa det betyde, at Stykket ikke

* I Selskabets Protokol findes ikke Noget om »Fiskerne,« men Censurerne findes i Selskabets Arkiv.

faldt ind under de udsatte Prisopgaver, og at det derfor blev belønnet »udenfor Ordenen.«

Den højeste Belønning, som Selskabet overhovedet gav, var 50 Rdl. Dets Formue var lille, og i Reglen kunde det kun udgive aarlig i Præmier 200 Rdl.; naar der ingen Skrifter indkom og bleve belønnede, voxede dog Formuen. Fra Selskabets tidligste Aar modtog det af den kongelige Kasse 400 Rdl. aarlig, men senere blev denne Sum formindsket aarlig med 6 Procent. Selskabet ejede dog ved Udgangen af 1796 4787 Rdl. 4 Mrk. 4 Sk., uagtet der allerede i 1778 var truffet en Bestemmelse om, at honorere de antagne Arbejder, saavel de originale som de oversatte, paa en bedre Maade. Denne Bestemmelse fik tilbagevirkende Kraft, saa at der paa en Gang blev udbetalt til forskjellige Forfattere 500 Rdl. Ewald fik udbetalt 69 Rdl. 3 Mrk., og den hele Sum, som han har hævet hos Selskabet, beløb sig indtil 1788 til 144 Rdl. 3 Mrk. — foruden den Gave af 60 Rdl., som Ewald fik i Anledning af sin danske Tragedie »Rolf Krage.«

Den 13. November 1788 holdt Selskabet en »Forsamling,« i hvilken vare tilstede Gehejmerraad Carstens, Kammerherre Suhm, Konferentsr. Nielsen, Konferentsr. Müller, Konferentsr. Jacobi og Justitsr. Malling. Suhm blev valgt ind i Bestyrelsen af Selskabets Formue istedenfor Luxdorph, der var afgaaet ved Døden, og det besluttedes af Beholdningen, som kun var 1150 Rdl., at sætte 1000 Rdl. paa sikker Rente. Den vigtigste Forhandlingsgjenstand var et Forslag stillet af *Jakob Baden*, som allerede 1767 var bleven valgt til Medlem af Selskabet og som mod Slutningen af Aaret 1780 var bleven dets Sekretær, hvilket Forslag gik ud paa, at give Selskabet en ny Organisation: Selskabets Navn skulde være »Det danske Selskab til Sprogets og den skjønne Literaturs Forfremmelse;« det skulde bestaa af: 1. Æresmedlemmer, som skulde bæere Selskabets Møder med deres Nærværelse, 2. ordentlige Medlemmer, der skulde være Selskabets ledende Stab, 3. fire med 50 Rdl. aarlig lønnede Medlemmer, ikke under 25 Aar gamle, men som havde gjort sig bekendte ved Skrifter; de skulde mindst hvert Halvaar indlevere et Stykke, saa at Selskabet kunde samles hver sjete Uge og høre et Stykke oplæses, 4. et Antal unge Lærlinge eller Elever, ikke under 20 Aar gamle, som skulde have Adgang til Selskabets Møder og arbejde for

dets Hensigt, dog uden Forpligtelse dertil. »Saadant et Selskab vilde forene mange Hensigter, uden dog at vige for vort Selskabs første Plan. Det vilde med Tiden blive nyttigt for vort Kunstakademi saavel ved Præmie-Opgavers Udsættelse som deres Udarbejdelse. Det vilde blive adspurgt, naar offentlige Monumenter skulde oprejses angaaende Indskrifter og Dekorationer, naar Medailler skulde slaas og ved andre deslige Lejligheder. Det vilde blive Sprogets Orakel og ved sin Myndighed skaffe det Fasthed og Bestemthed. Kort dette Selskab — eller om man ved kongelig Myndighed kunde faa det ophøjet til Akademie, vi have jo dog seet musikalske Koncerter hos os ved dette Navn —, dette Akademi vilde blive for Danmark hvad begge Akademier *des inscriptions et belles-lettres* og *Académie française* er for Frankrig.« Selskabet gik ikke ind paa Sekretærens Forslag, men vedtog dog vigtige Forandringer i dets Virkemaade, hvilket bekjendtgjordes ved en Meddelelse i Aviserne: i adskillige Aar havde Selskabet ikke modtaget noget Skrift i Poesi eller Veltalenhed, som kunde udgives i dets »Samlinger,« og det vilde derfor standse Udgivelsen af disse, der udgjorde 7 Bind eller 14 Stykker; det vilde virke paa en Maade, som var mere passende til den danske Literaturs forandrede Tilstand, »hvori Selskabet tør tillægge sine Bestræbelser nogen Andel,« thi der var nu en mere udbredt Smag blandt Skribenterne og der var en tiltagen Læselyst. Selskabet udsatte en Præmie af 1000 Rdl. for det bedste episke Digt over en selvvalgt Gjenstand*. »Foruden dette indbyder Selskabet Nationens Digtere og Skribentere til at indlevere andre originale Værker, Poesi og Prosa, saasom Læredigte, poetiske Breve, Samlinger af Oder, Sinddigte o. s. v., en dansk Talekunst eller Rhetorik anvendt paa Landets Sprog, en dansk Digtekunst eller Poetik med Hensyn paa vor egen Poesie og Prosodie, med Smag forfattede Levnetsbeskrivelser eller Historier og andet mere. Til disse Stykker, naar de indsendes til Selskabet og i Almindelighed

* Joh. Nordahl Brun indsendte et Epos, »Jonathan og David,« men det blev ikke antaget. Den hele Præmie blev aldrig uddelt, men 1804 fik Jens Michael Hertz 600 Rdl. for sit i Hexametre skrevne Digt, »Det befriede Israel,« og 1827 fik Oehlenschläger 400 Rdl. for »Hrolf Krake.« Oehlenschläger, Poetiske Skrifter, Kbh. 1862, 31. Bd., S. 368.

finder dets Bifald (thi paa Kritiker af enkelte Steder indlader Selskabet sig ej), erholder Forfatteren for hvert trykt Ark af de poetiske Stykker en Belønning af 10 Rdl. og af de prosaiske 5 Rdl. saasnart Stykket er trykt.« Herved kom Selskabet ind i en Retning, som egentlig ikke var ny for det, da det fra sin første Begyndelse, foruden at modtage Besvarelser af de Prisopgaver, som det udsatte, ogsaa modtog alle Slags Værker og Afhandlinger, til hvilke Forfatterne selv havde valgt Æmnerne, naar de hørte til Smagen og de skjønne Videnskaber, f. Ex. Anmærkninger om den theoretiske og kritiske Del af de skjønne Videnskaber, over Skuepladsens Forbedring. Men Selskabet havde ikke ret havt Held med sig med Hensyn til denne anden Række af Skrifter, som det havde ønsket at fremkalde, om end Ewald havde indsendt flere af sine Arbejder til det. Nu gav det Slip paa den første Række af Op-gaverne, hørte op med at være toneangivende, raadgivende, og blev hjælpende, støttende.

Et Aars Tid efter fik Selskabet tilsendt »Sigrig, et heroisk Syngespil« af Forfatterinden Madame *Birgitte Catharina Boye*, som ønskede det trykt paa dets Bekostning. Det var det første Skrift, der i lang Tid var forelagt Selskabet, og Sekretæren anbefalede hendes Anmodning. Det cirkulerede blandt Medlemmerne, som i det Hele vare vel stemte imod det. Suhm voterede saaledes: »Jeg kan ej erindre rettere end at vi have lovet at lade Pjecen trykke og ej alene at give en Hjælp dertil [som Carstens havde foreslaaet], dog kan det være at jeg tager Fejl. Ved at læse Skriftet syntes mig ganske godt derom, men om det vil gjøre Virkning paa Theatret, derom kan jeg ej dømme. Kbh. 26. Nov. 1789. Suhm.« Der voteredes for og imod, men saa kom *Malling* med sin Dom og den var ikke blid. *Malling* skrev: »Fortællingen [c: Indholdet] er Kammerherre Suhms, og dens Værd kjender baade Selskabet og Publikum. Omarbejdningen for Theatret er altsaa det, der egentlig falder under Selskabets Bedømmelse, naar der er Spørgsmaal, om det kan antages til at trykkes paa Selskabets Bekostning, og om saadant offentligen siges. Jeg har læst det meget nøje igjennem, men finder det som Skue-spil langt under Kammerherrens Fortælling som Fortælling betragtet, og dog har Forfatterinden havt baade Fortælling og Sprog for sig, men Kammerherren selv skabt begge Dele. I

Fortællingen er Alt Liv og Lys, men i Skuespillet finder jeg derimod paa mange Steder Tvang og Mørke. I Fortællingen taler Enhver sit naturlige og karakteristiske Sprog; i Skuespillet tale de næsten alle som af en Bog. Paa et og andet Sted har Fortællingen brugt at vende Sætningen om ved at sætte Adjektiv eller Adverbiet først. Dette gjør, hist og her, og sparsomt brugt, god Virkning, men i Skuespillet forekommer det hvert Øjeblik, og denne Ødslen i Tide og Utide giver Dialogen Stivhed og Tvang istedetfor en tilsigtet Mandighed, hvilken Stivhed besværer Deklamationen paa Theatret o. s. v.« I Marts 1790 var man, som det synes, naaet saa vidt, at Skuespillet blev sendt tilbage til Forfatterinden for at gjenarbejdes, og det kom saa først igjen i April 1795. Sekretæren kunde meddele Medlemmerne, at Madame Boye havde ladet sit Skuespil trykke, men ej havde publiceret det, og hun havde nu indsendt det til Selskabet anbefalet af Kammerherre Suhm; hun havde ikke benyttet de Vink og den Hjælp, som var tilbuddt hende ved Justitsraad Malling, men hun havde foretaget mange Forbedringer. Da Skuespillet var trykt, faldt det egentlig udenfor Selskabets Bedømmelse, men Sekretæren mente, at der var saa meget godt i Arbejdet, at der burde sendes Forfatterinden en Kompliments-Skrivelse, medens andre Medlemmer mente, at der nok kunde sendes hende en Belønning af 50 Rdl. Saaledes skete det vistnok. Skuespillet udkom dediceret til Kronprindsen*.

I Aaret 1791 havde Præsten ved Kjøbenhavns Arresthus, Mag. Plum, indsendt til Selskabet en poetisk Oversættelse af Habakuk og Obadiah med Ønske om, at den maatte blive befordret til Trykken af Selskabet. Meningerne vare meget delte, om dette Ønske kunde imødekommes; Suhm skrev paa Cirkulæret: »Dersom Stykket var noget kortere, seer jeg ikke, hvorfor Orientalisk Poesi skal udelukkes. Øverød d. 19. Juni 1791.« Enden blev, at Præsten Plum tog sit Arbejde tilbage af forskjellige Grunde, især fordi han selv indrømmede, at det var mangelfuldt.

I Marts 1792 blev der tilstaaet Professor K. L. Rahbek en Understøttelse af 100 Rdl. til hver af de to første Aargange af

* »Sigrid eller Regnalds Død. Et heroisk Skuespil i fem Handlinger af Birgitte Catharine Boye. Kbh. 1795. Trykt hos Frid. Willh. Thiele.« 126 SS.

hans Tidsskrift, »Den Danske Tilskuer,« og »efter Omstændighederne saaledes for de følgende Aargange.« Selskabets Medlemmer vare enige med Sekretæren i at rose dette Tidsskrift, der udmærkede sig blandt de nyere danske prosaiske Skrifter ved det gode Valg af Stoffet, ved Opmærksomheden paa det nationale Tarv, ved det vittige Foredrag, den gode Stil, det yndige Sprog (Jacobi), og de vare enige om at tilstaa Understøttelsen. Et enkelt Medlem (Jacobi) var bange for at binde Selskabet for Fremtiden, og Malling mente, at det maaske vilde være Rahbek ubehageligt, hvis Selskabet offentliggjorde, at han havde faaet en Gratifikation af det.

Blandt de Breve til Suhm, der ere bevarede, er der et fra Rahbek, og da det netop berører Selskabets Forhold til »Den danske Tilskuer,« aftrykkes det her, idet der forinden meddeles, at Rahbek den 26. Maj 1795, altsaa næsten et Aar tidligere, var bleven valgt til Medlem af Selskabet.

P. M.

Jeg giver mig herved den Ære at tilmælde Hr. Kammerherren, som nu værende formand for det skønne Videnskabers Selskab, at den omspurgte Portefeuille nu skal være kommen til Veye. Den var hos Bogtrykker Schultz bleven leveret til Louses Tiener igien, efterat den var expederet af mig, og han havde bragt den til Assessor Sporon, hos hvem han tiente, før han kom til Louses, og til hvem han rimeligvis har seet Portefeuiller af lige Udseende at bringes; Assessor Sporon siger sig at have sendt den til Conferentsraad Jacobi, hvor den altsaa nu maa være.

Ved denne Leilighed tillade Hr. Kammerherren mig endnu at lade indflyde et Par Ord mig selv og Selskabet personligen angaaende. I Aaret 1792 behagede Selskabet at bæere mig, som Ud-giver af danske Tilskuer med en Understøttelse af 100 Daler, som aarligen lovedes mig, og som jeg og det følgende Aar erholdt. Men Aaret 1794 og 1795 udeblev samme, uden Tvivl, fordi jeg paa den Tid, den ellers pleyede at udbetales mig, var under Tiltale, og det ikke syntes sømmeligt, at understøtte et Skrift, der var under Anke. At Selskabets Understøttelse fra den Tid af, jeg blev dets Medlem, maae og bør ophøre, finder jeg naturligt, og nødvendigt, derimod tilstaaer jeg, at, hvad de to mellemløbende Aar angaaer, jeg troer danske Tilskuer ikke at være Selskabets hædrende Understøttelse mindre værdig, end den de første tvende Aargange

var. Hr. Kammerherren vil imidlertid selv føle, at det ikke vilde være mig selv sømmeligt derom at gjøre nogen Erindring. Jeg talte for halvandet Aar siden derom med min Ven, Justitsraad O. Malling, som lovede at bringe det i Minde; men det gik ham nok i Glemme, da Selskabet i saare lang Tid derpaa intet Møde havde. Selskabets Secretair har jeg neppe Føye at regne mellem mine Venner*; men er min Meening grundet, kan jeg ikke have forbrudt hine tvende Aars Understøttelse ved en Tiltale, hvorfor jeg blev frifundet, da tør jeg i min gamle gode Velynder, i Pollio Suhm unægtelig haabe at finde den Mand, der paa beqvemmeste og sømmeligste Maade vil hos Selskabets daværende Medlemmer bringe den Sag paa Bane, saa at jeg i det mindste erfarer, om min Forventning er ubeføyet.

Værdiges til Slutning at modtage Forsikkringen om min ærbødige og erkjendtligste Høyagtelse, og mit inderligste Ønske om Vedvarelsen af en Yndest, der saa længe har været min Stolthed.

Bakkehuset d. 11 May 1796.

K. L. Rahbek.

Udskrift. (S. T.) Herr Kammerherre P. F. Suhm til Hænde.

Det var formodentlig efter Suhms Anvisning, at Rahbek den 22. Juni 1796 skrev til Baden, Selskabets Sekretær, og bad ham om at sætte Sagen i Gang; thi den 23. Juni sendte Baden et Cirkulære ud til Selskabets Medlemmer, i hvilket han forelagde dem Sagen, gav den en meget god anbefaling og udbad sig Tilladelse til at udbetale Rahbek 200 Rdl. Suhm skrev paa Cirkulæret: »Da Prof. Rahbeks Tilskuer vedligeholder uafbrudt sin engang erhvervede Roes og Biefald og man desuden har i Selskabet fra Først af været af den Tanke, aarligen at understøtte dens Udgaave med 100 Rdl., saa kan jeg efter mit Skjøn ej andet end give min Stemme til Forslaget, at udbetale ham for de 2 Aar de foreslagne 200 Rdl. Øverød d. 25. Juni 1796. Suhm**.« De andre Medlemmer stemmede i med og de 200 Rdl. bleve udbetalte til Rahbek.

* Baden havde i Cirkulæret fra 1792 udtalt sig med stor Ros om »Den danske Tilskuer.«

** »Periodiske Skrifter blive med Tiden ulæste; men det vil aldrig hænde Rahbeks Tilskuer, ligesaa lidet som Englands Spectator,« skriver Suhm i »Blandede Tanker,« Samlede Skrifter, X., S. 137.

Skjøndt det ikke er »Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme's« Historie her behandles, er der dog endnu Lidt fra dets Protokol at fremhæve, nærmest for derigjennem at minde om, at den gamle Suhm kom til at staa en af den unge danske Literaturs Koryfæer nær, nemlig *Jens Immanuel Baggesen*.

Den 4. September 1792 skrev Jakob Baden i et Cirkulære til Selskabets Medlemmer:

Jeg tør vente, at Prof. Baggesens Reise gjennem Tydskland, Sveitz og Frankrig 1ste Del* er de Hrr. Selskabets Medlemmer af egen Læsning bekjendt og har tildraget sig deres Opmærksomhed ved sine originale Skjönheder. Det er i mine Tanker et Skrift, som gjør Nationens Talenter Ære, og viser i en høj Grad vort Sprogs Bekvemhed til at udtrykke Begrebernes og Billedernes fineste Skatteringer og Forskjelligheder. Man træffer paa idelige og nye Betragtninger, ved Lejligheder, hvor al Anledning syntes at være. Det er Gratiernes Philosophi afvexlende med shaksparske Phantasier og Youngiske Sværmerie. Man kunde næsten kalde den en Rejse Epope. Vel er jeg ikke blind mod megen forulykket Vittighed, mod mange overspændte Tanker og Udtryk, mod adskillige en vild og utæmmet Imaginations Udsvævelser. Men saadanne vilde Skud findes gjerne hos de frugtbare Genier og bortsnittes, naar Forstand og Smag komme til Modenhed. Jeg har derfor holdet det for min Pligt at forespørge, om det ej maatte behage Selskabet, for at vise sin Agt for denne unge Mands saa udmærkede Talenter og tillægge ham for hans Rejse etc. en Udmærkelses Belønning af 100 Rdl. uden dog at gjøre ham noget Løfte i Henseende til de følgende Dele.

Desværre indeholder Protokollen Intet til Oplysning om, hvorledes Medlemmerne besvarede Sekretærens Spørgsmaal, eller om hvilket Resultatet blev paa Forhandlingerne om hans Forslag. Men man kan være sikker paa, at Suhm har givet Forslaget sin Stemme, thi han saae noget udmærket bryde frem i Baggesen.

Der er næppe noget dansk literært Selskab, der er blevet bedømt saa strengt som »Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme.« Det Navn, som den satiriske Rektor *Benja-*

* Labyrinthen, hvis første Del udkom 1792.

min Dass gav det 1760, endnu forinden det havde udgivet Noget, »det smagende Selskab,« er blevet gjentaget mangfoldige Gange og altid har det rummet Spydighed; Selskabets Medlemmer kaldte han »vore nye danske Smagianere.« Det begyndte sin Virksomhed med i større Stil at efterfølge, hvad Holberg, Rostgaard, Pontoppidan vare begyndte med, nemlig at udsætte Prisopgaver; det bestod kun af en halv Snes Medlemmer, det levede et stille Liv og traadte kun frem ved sine Bekjendtgjørelser i Aviserne* og ved de Samlinger af Skrifter, som det udgav i syv Bind fra 1761 til 1783.

Men Utilfredshed med Selskabet har der hersket, og det, som vel især fremkaldte Misfornøjelse med det, var vist, at det virkede som en Slags æsthetisk Tribunal og ikke nøjedes med at bedømme, kritisere, men lagde Haand paa Forfatternes Arbejder, i det Hele fulgte en æsthetisk Grammatiks Regler, der betragtedes som det ene Rigtige. *Macaulay* har i sin Essay om Lord Byron interessant udviklet, hvilken Betydning Begrebet »*correctness*« har i Digtekunsten, og han har anvendt sine Betragtninger paa den engelske Digtning fra Tiden ved Midten af det 18. Aarhundrede, da denne Digtning stod lavt. Hans Udvikling kan i flere Retninger passe paa Forholdene i Danmark i Selskabets første Periode. Thi meget af dets »*correctness*« gik ud paa Reglernes Iagttagelse, medens de digteriske Elementer, som Lidenskab, Sjælen, Gnisten, Inspirationen sætte i Bevægelse, betragtedes som Noget, der ikke kunde bringes ind under Lovene, som »*correctness*« foreskrev. Der manglede Frihed. Men der var den Forskjæl, at England havde haft udmærkede Digtere og ejede udmærkede Digte fra en tidligere Tid, medens Danmark ikke ejede saadanne fra en tidligere Tid, som den nye kunde lære af. Erindres dette, saa kan det vist siges, at »Selskabet til de skønne Videnskabers Fremme« ikke virkede omsonst, thi ført af dygtige Mænd ledede det Digterne frem gennem en Udvikling, som nødvendigvis maatte prøves, inden Kunsten herhjemme kunde faa Liv og bære Frugt og kunde paavirke de kommende Digtere til den gode, den rigtige Side.

Saa forandrede Selskabet sin Plan, og det Mærkelige er

* I »Kjøbenhavns Vejviser« for 1774, S. 150, finder man dog anført Navnene paa Selskabets Medlemmer, undtagen de »fraværendes.«

nu dette, at Selskabet lever endnu, og at det omtrent et helt Aarhundrede igjennem har virket, idet det ved Hjælp af sin lille Kapital har kunnet og endnu kan opmuntre og hædre danske Forfattere, hvis Skrifter falde ind under Betegnelsen »det Skjønne,« og som have tildraget sig fortjent Opmærksomhed, — ligesom det i Aaret 1770 ved Hjælp af sin lille Kapital opmuntrede og hjalp Johannes Ewald i Anledning af hans »Rolf Krage.«

Suhm skrev 1775 paa følgende Maade om »Rolf Krage« i sine kjøbenhavnske »Samlinger:«

Her er meget Genie, de gamle Sæder og Skikke temmelig vel fulgte, og den barbariske Heroismus vel forestillet. Skade, at det ej er paa Vers, at det ej udgjør noksom een Handling, at det egentligen hører op med den tredie Akt, da Rolf dør, at Gevars Karakter er alt for slet for en dydig og vis Mand, at Hothers er tvetydig, at slæbende Udtryk og matte Steder afbryde alt for ofte Handlingen, naar den bør være heftigst, at Streger forekomme for ofte, i Utide, og uden at betyde noget. Derimod ere Rolf, Hialte, Rude, og Signe fortrefligen skildrede. Bjarke er kun maadelig, Skuld er afskyelig som hun bør. Det synes ej rimelig, at Rude skulde ej have fundet Lejlighed at advare Rolf, da hun vidste saa meget om Forræderiet. Frø og Frejr gjøres uretteligen til tvende Guder, da de kun vare een. Freja og Frigga derimod, som vare tvende, til een. Hvidskjalf skrives allevegne i Stedet for Hlidskjalf.

Saa vist som det kan indrømmes, at Suhm var paa sin Plads i Videnskabernes Selskab, saa vist kan det paa den anden Side indrømmes, at han ikke var paa sin rette Plads i Selskabet til de skjønne Videnskaber. Thi interesserede han sig end for Poesi, for det danske Sprogs Renhed, Skjønhed og Styrke, Noget som det hørte til Selskabets Opgave at arbejde for, saa manglede han Kundskaber og Indsigt nok til at bedømme Skrifterne, der bleve forelagte dets Medlemmer, naar der skulde sees f. Ex. paa den metriske Behandling af Digtene, naar Planen i dem skulde prøves, og meget andet. Æsthetisk Kritiker i strengere Forstand var Suhm ikke; æsthetisk Dilettant kan man i det Højeste kalde ham, og, seer man bort fra hans Nordiske Fortællinger, saa vidne hans andre digteriske Arbejder kun om en lille Digtersjæl. Det er derfor ikke med

Rette, naar man har regnet ham blandt Tidens Kunstdommere; hans Domme indskrænkede sig til korte Bemærkninger om de ham forelagte Arbejder; han vilde hjælpe, hvor han kunde, og fik han et almindeligt Indtryk af, at der var noget Godt at vente af en Forfatter, saa ønskede han at begunstige ham. Det har ligget bedre for ham at bedømme den Slags Skrifter, som Selskabet havde til Bedømmelse i hans sidste Levetid, Skrifter, som Præsten, Magister *Jens Blochs* Oversættelser af Xenophons Sokratiske Mærkværdigheder og af Synesius's Tale om Fyrstevælde, Præsten, Magister *Rasmus Møllers* Oversættelse af Livius, Rektor *Johannes Boyes* Værk »Statens Ven.«

Det er dog ikke umuligt, at han kan have været virksom i Selskabet med at faa det til at udsætte den store Pris for et episk Digt, thi det var en Sag, som interesserede ham. Alle-rede 1775 havde han i sine »Blandede Tanker« skrevet herom²⁶; han gjør her opmærksom paa, at den danske Literatur havde ypperlige Læredigte, gode Oder, taalelige Tragedier og Satyrer, Idyller og Fortællinger, smukke Lovtaler og Fabler, men »der vil Tid til at frembringe en episk Digter.« Han udtaler sig nu nærmere herom, og siger blandt Andet, at »et episk Digt kan ej vel skrives uden i Hovedstaden,« — thi der kan Sproget i Digtet blive renest og gaa fri for »Provincial-Ord.« Nu er der det mærkelige, at Suhm faae Aar efter, 1779, skrev en Plan til et episk Digt, hvilket han gav Navnet: »Odin,« som skulde bestaa idetmindste af 12 Bøger. Nyerup har meddelt denne Plan og de fire første Linier af dette Digt, som Suhm utvivlsomt aldrig vilde have været istand til at skrive. Men Aaret efter udsatte Selskabet sin store Præmie for et episk Digt.

I sit »Forsøg til Besvarelse af det ved Københavns Universitet fremsatte Prisspørgsmaal: Var det gavnligt for Nordens skjønne Literatur, om den gamle nordiske Mythologi blev indført og almindelig antaget i Stedet for den græske,« skriver *Oehenschläger* 1801:

»Jeg troer med vor afdøde Suhm, at den [nordiske Mythologi] kunde behandles fra Begyndelse til Ende (med nogen Forandring) som et eneste episk Digt. Der er sat en Præmie ud af de skjønne Videnskabers Selskab for et saadant, og den Digter, som har Evne og Lyst til at fortjene den, vil næppe finde et mere fordelagtigt og originalt Sujet, end at skrive en Epopee om Odin og Aserne. Suhm havde udkastet Plan til

saadant et Digt; men den var kun løselig, og heller ikke troer jeg, at denne ypperlige Historiograph besad det højere Digterkald, der udfordres til at udføre en saadan Plan. Men Ideen er fortræffelig.«

Mon Suhm for Oehlenschläger har peget hen imod »Nordens Guder?»

Idet Talen her har været om Suhms Forhold til den skjønne Literatur, kan det nævnes, at Suhm saa at sige aldrig — eller idetmindste kun sjelden — taler om det danske Theater og om Skuespilkunsten, ligesaa lidt som om Musik, eller om Bygnings-, Maler- og Billedhuggerkunsten. Det er aabenbart, at hans Øre og hans Syn ikke have været aabne for disse Kunster.

Endelig er der at omtale »Det Skandinaviske Literatur-Selskab*«. Dettes tidligste Medlemmer vare: Professor P. Abildgaard, Kaptajn W. H. F. v. Abrahamson, Professor Baggesen, Hofmarskal, Kammerherre Hauch, Sekretær Høst, Professor Kierulf, Dr., Professor Münter, Professor Nyerup, Sekretær Pram²⁷. De holdt et indledende Møde den 5. Oktober 1796 hos Baggesen paa Regentsen. Den 10. Oktober blev et nyt Møde afholdt, i hvilket Hauch ikke deltog, medens Professor N. Abildgaard og Sekretær Sander vare mødte. Forsamlingen besluttede i dette Møde: »førend Selskabet skrider til Valg af flere Medlemmer og til Iværksættelsen af noget dets Foretagende som Medudgiver og Medbestyrer, at indbyde Hr. Kammerherre Suhm, dansk Historiograf, i Betragtning saavel af hans høje Værd som Videnskabsmand som af hans overordentlige Fortjenester af det literære Skandinavien.« I Mødet den 16. Oktober meldtes, at Suhm havde modtaget Indbydelsen; Suhm var tilstede i et Møde den 17. December, i hvilket det besluttedes, at indbyde tolv Herrer til at være medarbejdende Medlemmer. Den 7. Januar 1797 bleve i et Møde, der blev afholdt i Videnskabernes Selskabs Værelser paa Christiansborg, sex Punkter, som indeholdt Grundlaget for Vedtægter for

* De følgende Notitser afvige Noget fra den Fremstilling af dette Selskabs ældste Historie, der er givet i »Nordisk Tidskrift för Politik, Ekonomi och Literatur,« IV., Lund 1869, S. 452 ff. af *Fr. Bajer*, som ikke har kjendt Selskabets Protokol.

Selskabet, underskrevne af de tilstedeværende Medlemmer og senere tiltraadt af de fraværende, blandt hvilke Suhm var*, og fra den Dag at regne kan Selskabet betragtes som stiftet. Selve Vedtægterne bleve først fastsatte længe efter. Medlemmerne, hvis Tal bestandig voxede, delte sig i fire Klasser: en historisk, en filosofisk, en fysisk og en æsthetisk. Suhm, der blev Medlem af den førstnævnte Klasse, kom kun sjelden i Møderne; den 28. April 1797 var han sidste Gang tilstede. Han indleverede en Afhandling, som blev anmeldt i Mødet den 15. Marts 1797, og til at bedømme den valgtes den 8. April Professor Kierulf, Dr. Professor Moldenhawer og Dr. Professor Münter. Den blev antaget til Tidsskriftet med alle Stemmer i Mødet den 7. Oktober; den 23. Maj 1798 blev det første Bind af Selskabets Tidsskrift »Skandinavisk Museum« forelagt i et Selskabs-Møde. Det er allerede tidligere omtalt, at den første Artikel i dette Bind er Baggesens Oversættelse i Hexameter af første Sang af Iliaden, og at den anden er Suhms Afhandling: »Hvorfor den christne Lære fortrængte Odins.«

XIII.

Suhm modtager fra Medborgere en Hæders-Medaille i Guld. Suhms Død og Jordefærd. Mindeord, Mindetaler, Mindeskrifter om Suhm. Sørgefest paa Universitetet. Det kgl. danske Videnskabernes Selskab udsætter som Prisopgave en Skildring af Suhm. Fru Christiane Suhms Død. Familien Willemoes-Suhm. — Auktioner over Suhms Ejendomme og Ejendele; Dødsboet efter Suhm og Fru Suhm.

De Titler og Hædersbevisninger, som Danmarks og Norges Konge skjænkede Suhm, ere omtalte ovenfor. I hans sidste Leveaar blev der ham en Hædersbevisning til Del, som

* Underskrifterne ere i den Række, i hvilken Medlemmerne have underskrevet, følgende: P. C. Abildgaard, Hauch, D. Moldenhawer, F. Thaarup, F. Münter, E. Wiborg, J. D. Herholdt, Wad, J. Baggesen, Pram, Nyerup, Gamborg, Kierulf, Rosenstand Goiske, J. Bloch, C. H. D. Eggers, Bugge, P. F. Suhm, [T.] Thaarup, Sander, W. H. F. Abrahamson, Nicolai Abildgaard, Malling, J. K. Høst, J. F. W. Schlegel.

i hine Tider kun sjældnen blev ydet Nogen i levende Live, idet en Del af hans Medborgere sammenskjød en Sum Penge, for at lade en Medaille præges til hans Ære. Ideen hertil udgik fra en Mand, som aldrig havde staaet Suhm nær, en Mand med en bestemt Mening, som han forstod at hævde, nemlig *Peter Andreas Heiberg*. Han forenede sig med fire andre ansete Mænd og de udsendte en Opfordring om at tegne sig for Bidrag til en saadan Medaille, nemlig: *Christen Pram*, Udgiver af »Minerva,« *Rahbek*, Udgiver af »Den danske Tilskuers,« Professor *Jørgen Kierulf*, og Agent, Boghandler *Søren Gyldendal*. Af disse Mænd var *Rahbek* den eneste, som stod i et nærmere personligt Forhold til Suhm*, »der ligesaa lidet var *Kierulfs* og *Prams* Mand**, som de i adskillige Henseender burde have været hans²⁴.«

Opfordringen, der var skreven af *Kierulf*, blev trykt paa to Kwartblade og lyder saaledes:

Kammerherre Suhms Fortjenester af Literaturen kunne med Føje forudsættes at være saa bekjendte, at man ikke her behøver at opregne dem. Tvillingriget ejer sikkerlig faa af de yngre Videnskabsmænd, som ikke, for endel, have dannet sig til hvad de ere, og erhvervet sig de Kundskaber, som de besidde, ved Hjælp af det Bibliothek, som Kammerherren med saa sjelden en Skjønsomhed og saa stor Bekostning haver samlet, og hvortil han med saa uegennyttig en Godgjørenhed tilsteder alle Studerende og Kundskabselskere fri Adgang. Ikke for at hædre Manden — thi ingen Dødelig kan enten forøge eller røve ham den Hæder, som han selv har erhvervet sig — men for at give Nationen en Lejlighed til at lægge sin Erkjendtlighed mod ham for Dagen, indbyde vi herved til en Subscription for at lade slaa en Medaille over Peter Frederik Suhm. Vi ere overbeviste om, at de Kunstnere, som Ideen og Udførelsen overlades til, ville opmuntres til dette Arbejde, ikke alleneste af deres egen Konstner-Ære, men ogsaa af den Erkjendtlighed, der besjæler os ved denne Indbydelse, og frygte altsaa ikke for at love, at Medaillen skal blive saa skjøn som muligt.

* *Rahbek* fortæller, at P. A. Heiberg var Suhm ubekjendt og blev forundret, da Suhm engang sendte Bud efter ham, for at anmode ham om en Tjeneste i et Privatanliggende. *Rahbek*, Erindringer, V., S. 97.

** Dog er det sagt, at »*Pram* vandt vore Ypperstes Bevaagenhed, hvorom Suhm og *Luxdorph* have efterladt uforgængelige Vidnesbyrd.«

Det ville være en Fornærmelse imod Nationen, om vi ikke holdt os forvissede om, at Subscriptions-Summen langt vil overgaa, hvad der behøves til Medaillens Forfærdigelse, og vi tro ikke at kunne anvende Overskuddet paa en mere anstændig Maade end ved at anmode Hr. Kammerherre Suhm om at disponere derover til et eller andet offentlig Brug.

Undertegnede Agent Gyldendal har paataget sig Incassationen af de subscriberede Summer, der hos de indenbys Subscribertere skulle blive affordrede imod trykt Qvittering, hvilket dog kun gjelder om dem, der subskribere 2 Rdl. og derover. De, som tegne under 2 Rdl., ville behage strax at erlægge Pengene til Planens Ihændehavere. De udenbys Venner, som umage sig med Planens Circulation, ville selv behage at udstede Qvittering til enhver Subscriber, hvorimod en General-Qvittering skal, ved Pengenes Indsendelse, blive dem tilstillet for hele Planens Beløb.

Et fuldstændigt trykt Regnskab over de indkomne Penge og sammes Anvendelse, hvorved Medaillen følger i Kobberstik, skal i sin Tid blive enhver Subscriber tilstillet. Ligeledes skal føjes den fornødne Anstalt, at enhver Subscriber, men ingen anden, skal, imod at betale Sølvets Værdi, kunne erholde et Aftryk af Medaillen.

Kjøbenhavn den 25 Januarii 1793.

Gyldendal.

J. Kierulf.

P. A. Heiberg.

K. L. Rahbek.

Pram.

NB. Da alle Planerne ere numererede, saa bliver det en Fornødenhed, at de samtligen maa tilbageleveres, endogsaa de, hvorpaa muligt Intet maatte være tegnet*.

* Af Subskriptions-Planerne ere endnu to bevarede, paa hvilke Bidragydere have skrevet deres Navne og noteret, hvor stort et Bidrag de vilde give til Medaillen; den ene har Nr. 26, paa den anden er intet Nummer tilskrevet. Sammen med dem ligger følgende Seddel: »Som Subskribent til Suhms Medaille beder jeg antegnet Hr. *Guldberg*, Lærer ved Seminariet paa Blaagaard, for 2 Rdl. Den Franske Minister, Borgeren *Grouvelle* for 5 Rdl. Denne sidste udbeder sig en Medaille i Sølv, som Hr. Agenten ville behage at sende ham tilligemed Qvitteringen for hans Subscription, da jeg har averteret ham om at Medaillen betales aparte. Han er ikke i Byen uden om Mandagen. *Heiberg*.« Neden under har Gyldendal skrevet: »Baron *Løvenschiold* paa Vognserup ved Hr. Heiberg betaler 5 Rdl.« Endvidere ligger der en trykt og udfyldt Qvittering underskrevet den 18. Marts 1799 af Gyldendal for et Bidrag af 50 Rdl. fra »Hr. Kammerherre *Bernt Anker*.«

Denne Indbydelse blev ikke omtalt i Aviserne, og Indsamlingerne gik ganske stille for sig, men tillige meget langsomt, hvortil Forklaringen søges i Kjøbenhavns Ildebrand, den Uenighed, der var imellem de to nylig stiftede Selskaber »det skandinaviske Selskab« og »Selskabet for Sandhed,« og Mangel paa Drift og Dygtighed hos Indbyderne til at samle Bidrag. Medaillen blev først færdig halvfemte Aar efter at Indbydelsen var bleven udsendt. Den er udført af *D. J. Adzer* og fremstiller paa Forsiden Suhms Billede vendt tilhøjre med Omskriften: *PETRUS FRIDERICUS SUHM HISTORIOGRAPHUS*. Paa Bagsiden sees Façaden af et antikt Tempel** med en omstraalet Lyre i Frontonen og den ene Halvdør aaben; nedenunder læses: *APERUIT*. Der blev lagt Vægt paa, at Suhm kun blev nævnet som Historiograf, thi det var Videnskabsmanden, ikke Hofmanden, Kammerherren man vilde hædre.

Den 31. Oktober 1797 blev der sendt Suhm — ikke højtideligt overleveret til ham — et Exemplar af Medaillen i Guld ledsaget af et anonymt Brev, der var forfattet af Professor *Kierulf*. Dette Brev lyder saaledes:

Et Antal af Medborgere har ønsket at kunne lægge den Erkjendtlighed for Dagen, som de skyldte Videnskabsmanden og Videnskabernes ædelmodige Befordrer Peter Friderich Suhm, der med uegennyttig Godgjørenhed aabnede sit udsøgte Bibliothek for Studerende og Kundskabs-Elskere.

De have altsaa ladet præge den medfølgende Skuepenge for

* I de Werlauffske Samlinger, Nr. 36, i det store kongelige Bibliothek, bevares et Aktstykke, dateret 3. August 1802, som indeholder »Afrekning for Suhms Medaille.« Indtægten var 928 Rdl., Udgiften var 1024 Rdl. 52 Sk.; »pr. Ballance Boet tilgode 96 Rdl. 52 Sk.,« hvilket maa sige saa meget som, at Suhms Bo idetmindste foreløbig har dækket Underballancen.

** I »Lærde Efterretninger,« hvor Medaillen omtales, 1798, S. 39, gjøres opmærksom paa, at det er ikke rigtigt, naar man ved dette Tempel har tænkt paa den palatinske Apollos, med Bibliotheket der, som Augustus lod opføre, thi dette var ikke offentligt; snarere kunde man tænke paa Frihedens Tempel nær ved Forum Romanum, i hvis Forgaard Asinius Pollio anlagde et offentligt Bibliothek. Det augusteiske Bibliothek havde Plads i en Buegang, som var føjet til Templet. Maaske forklares Billedet paa Medaillen rigtigst, ved ganske i Almindelighed at tænke paa Videnskabens Tempel, hvis Dør Suhm aabnede for alle.

at bevidne denne deres Erkjendtlighed, og bede, at den maatte modtages som et Bevis paa den Højagtelse, sande Fortjenester og Opofrelser for det Almindelige aldrig kunne aflade at opvække, og som derfor i saa høj Grad skyldes Nordens kundskabsrigeste Historiegrandsker, der paa sin Bekostning aabnede Videnskabernes Helligdom for disses unge Dyrkere, førend Fædrelandet ejede nogen offentlig Foranstaltning, der fuldkommen kunde opfylde dette Øjemed.

Kjøbenhavn den 30 October 1797.

Til

Danmarks Historiograph Peter Friderik Suhm.

Svaret fra Suhm kom den følgende Dag i »Adresseavisen« og lyder saaledes:

Den 31 October blev mig bragt en Guldmedaille og et Brev uden Underskrift; men som lød fra et Antal Medborgere.

Ædle Medborgere! med den varmeste Følelse har jeg modtaget Deres forbindtlige Skrivelse, og den medfølgende smukke Skuepenge, hvormed det har behaget Dem at hædre mig. Dersom jeg ikke var overbevist om, at man er pligtig at gjøre alt for sit Fædreland, som man skylder Liv, Opdragelse, Tænkestemning, Slægt, Venner, saa skulde denne mine Medborgeres Agtelse snart forlede mig til at troe, at jeg havde gjort mig særdeles fortjent. Maaske har jeg ikke været aldeles unyttig, men saa megen Hæder maa jeg dog fornemmelig tilskrive Deres Godhed og Venskab, for hvilken jeg herved aflægger min inderligste og oprigtigste Taksigelse.

Kbhvn. d. 1. Nov. 1797.

Suhm.

Disse Skrivelser blev aftrykte i Tidsskriftet »Minerva« med den beskedne Overskrift: »Tillæg til Litteraturartiklen,« men de bleve ledsagede af nogle indledende Ord, som lyde saaledes:

For omtrent tre Aar siden havde den historiske Artikels Samler den Glæde at meddele Efterretning om et Taknemmelighedstegn, som nogle Borgere havde tilsendt den Mand, Danmark

da satte øverst blandt sine Statsborgere, Fredsvogteren Bernstorff. I Dag har Litteraturartiklens Samler et lignende Erkjendtlighedsbevis fra Videnskabernes Rige at meddele, vist vort Videnskabsriges fortjenteste Borger, den Mand, der ikke blot ved sin egne Arbejder, sin redbonne Raadførsel, sin veldædige Hjælpsomhed, men fremfor Alt ved sit rige Bibliothek, det han i saa mange Aar helligede til sine Medborgeres Nytte, meer end nogen Anden blandt os med Føje kan siges, at have ladet sit Lys skinne for sine Brødre.

Og sidst læstes følgende Efterskrift:

O! vilde enhver, som med Litteratursamleren i disse faa ovenstaaende Linier erkjender sande Fortjenesters og ægte Beskedenheds broderlige Forening, tillige mindes, at der er een Erkjendtlighed, der skyldes Suhm, og der er over Skuepenge, Lovtaler, over alle de Æresbevisninger, Medborgere eller Regjering kunne yde denne fortjente Medborger, og det er, at erkjende, som han, den Pligt, at gjøre Alt for sit Fædreland, og til dettes og til Menneskehedens Tarv at hellige de Kundskaber, de have hans højmodige Rundhed at takke!

Det er værdt at erindre, at dengang Medaillen blev bragt til Suhm, havde »Bibliotheca Suhmiana« ikke mere sit Hjem i Gaarden i Pustervig og stod ikke mere aabent for Publikum, thi det var Aaret forinden flyttet ind i det store kongelige Bibliotheks Bygning ved Christiansborg.

Ikke et fuldt Aar efter blev denne flittige og opoffrende Mands Liv udslukt. Hans Død blev bekjendtgjort paa følgende Maade²⁹:

Den 7de September berøvede Døden mig min elskelige Mand Peter Friderich Suhm, i hans Alders 69. Aar 11 Maaned, efter 7 Ugers Sygdom; hvo som kjendte den Forklarede siældne Værd vil kunne bedømme, dog ikkun svagt, mit Tab.

Christiane Suhm, fød Becker.

Den Sygdom, der blev Dødsarsagen for Suhm, var den samme Sygdom, Podagra, som han i mange Aar havde lidt af.

Fru Frederikke Brun fortæller, at Suhm var i Besøg paa Sophienholm, hvor han efter Bordet satte sig i stærk Træk »eines Aequinoctial-Windes« og førte en meget levende Samtale med *Bonstetten*, som de ikke lod sig forstyrre i trods Fru Bruns Advarsler. Nogle Dage efter fik Suhm et Anfald af Podagra, som snart udartede til Nervefeber. Suhm døde paa den ham saa kjære Lystgaard i Øverød, plejet saa længe den haarde Sygdom stod paa indtil det sidste af sin Hustru. Den Afdøde blev bragt til Gaarden i Pustervig og blev bisat i Kapellet i Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn den 17. September »i Følge af en talrig Ligskare baade af Indbudne og Uindbudne.« Saaledes fortælles i den »Berlingske Tidende,« hvor de Indbudne nævnes, nemlig: Gehejmerraad *Brandt*, Sekretær *Erik Becker*, Professor, kgl. Hofapotheker *Gotfred Becker*, Generalkonsul [*Emanuel*] *Bozenhard*, Justitsraad *Meincke*, Assessor i Højesteret *Peter Feddersen*, Assessor i Hof- og Stads-Retten og Kongens Foged [*Ditlev Frederik*] *Feddersen*, Lieutenant *Pohl*, Marskalk *Hauch*, Grev *Rosencrone*, Biskop *Balle*, Konferentsraad [*Christian*] *Colbjørnsen*, Hr. [*Christian*] *Holst*, Præst ved Trinitatis Kirke, Professor [*Fred. Chr.*] *Winsløw* og Assessor i Hof- og Stadsretten [*Frederik*] *Horn*.

Paa Kistens Laag var der anbragt en Plade med en Indskrift, som var forfattet af Professor *Jakob Baden*. Den var bleven trykt og blev uddelt til dem, som vare tilstede i Sørgehuset; den lød saaledes:

Disse Fiele giemme
det Forgiængelige
af

PETER FRIDERICH SUHM

Kongelig Kammerherre og Historiographus.

Sit Fødelands Stolthed, Fremmedes Beundring

Stor ved Fortieneste, som Menneske, Borger, Lærd,

Større ved opløftet Sind og Siels Adel.

Han var født den 18. October 1728.

Giftede sig tvende Gange

og døde den 7. September 1798.

Allerede den 10. September stod der en Artikel i »Adresse-avisen,« som indeholdt en Opfordring om at følge Suhms Lig

til Gravstedet, og da alle ikke kunde forskaffe sig Sørgekapper, saa anmodedes de, som vilde tage Del i Ligfølget, om at møde i sædvanlig Dragt, men med sort Flor om Armen. Dette skete ogsaa; det lange Ligtog bevægede sig ad Kjøbmagergade forbi Brandtomterne fra Ildebranden 1795, forbi Slotsruinen til Kirken paa Christianshavn, og det var saa anseligt, at de første stode med Kisten i Kapellet (Krypten), før de sidste vare komne ind i Kirken*. Studenter og Videnskabsmænd bar Kisten fra Sørgehuset til Kirken.

En saadan Begravelse var ikke almindelig og det skete da, at det Højtidelige ved den blev afbrudt flere Gange paa en lidet hyggelig Maade. Ja det forsikres, »at Opfordringen om at give Møde til Suhms Ligfærd havde til Følge, at der strømmede saa mange Mennesker til den, at man snarere maatte tro, at et Haandværksskilt blev flyttet end at Ædlingen Suhm ledsagedes til Graven.« En snavset Person ledsaget af en smudsig Pudelhund trængte sig ind i Sørgestuen, hvor Liget stod. Ved Rundetaarn trængte en Mand med svætede Knebelbarter, malede røde Øjne, en lang Tobakspibe i Munden, en Ølkande i Haanden, sort Flor om Armen, sig ind i Ligtoget og forvoldte Forstyrrelse. Paa Kirkegaarden var der stimlet saa mange Mennesker sammen, at der næsten ingen Orden kunde opretholdes. Det var den lavere Befolkning, som foraarsagede disse Besværligheder. Men værre var det, at en Ridende i Uniform ledsaget af sin Knægt paa Kjøbmagergade, ved nuværende Nr. 8 og 10, styrede sin Hest lige ind i Ligtoget; en ung, stor og kraftig Mand i Følget greb Hestens Tøjle og drejede Rytteren om mod Silkegade. Rytteren var Prinds *Ludvig af Anhalt-Köthen*, og den Mand, som viste ham til Rette, var Cand. theol. *Peder Hans Mønster*, der ved sin Død, 1830, var Dr. theol. og Biskop over Aarhus Stift.

Fru Suhm lod samme Dag, som Bisættelsen havde fundet Sted, følgende Taksigelse indrykke i Adresseavisen:

* Naar det undertiden er blevet fortalt, at Ligtoget naaede fra Suhms Gaard i Pustervig til Frederiks Kirke, da beror denne Fortælling paa en Misforstaaelse. — Suhms Jordfærd blev omtalt i »Hamb. Correspondent,« Nr. 152, 22. September, i en Korrespondance fra Kjøbenhavn dateret 18. September, og der fortælles, at »Unterwegs ward der Sarg von einem Kinde mit dem Dichterkranze belegt.«

Med inderlig rørt Hjerte har jeg været Vidne til det Agtelses- og Kjærligheds Bevis, som min salig Mands Venner have givet ham ved i Dag at ledsage ham til sit Hvilested. Saa meget dette Hengivenheds Bevis erindrer mig om hvad jeg har tabt ved min Mand, saa er det mig tillige den største Trøst, at min Sorrig er forbunden med saa mange Ædles. Min Taknemmelighed til alle og enhver for dette rørende Agtelsesminde kjender ingen Grændser.

Christiane Suhm, fød Becker.

Og Dagen efter sendte hun følgende Skrivelse til Professor Nyerup:

Uagtet jeg allerede i Dag i Adresseavisen har søgt, nogenlunde at bevidne den Taknemmelighed, jeg skylder de ædle Mænd, der ledsagede min afdøde Suhm til sit Hvilested, saa har jeg dog anset det som en hellig Pligt imod min uforglemmelige Mand, i Besynderlighed at takke de Kjøbenhavnske Studerende for den Hæder, de have værdiget deres afdøde Ven, ved selv at hembære ham til sit Gravsted.

Ved at forsikre de Herrer Studenterne om, hvormeget deres Hengivenhed har rørt mig, vilde De, Hr. Professor, som selv veed, hvor kjær den Afdøde havde Videnskabernes Dyrkere, meget forbinde

Kjøbenhavn, d. 18. Sept. 1798.

Deres . . .

C. Suhm, fød Becker.

Den Suhmske Begravelse er i Kapellet under Frederiks-Kirken, omtrent lige under Hovedindgangen til Kirken fra Strandgaden. Der staar i Begravelsen tre Marmorkister; i den midterste hviler Sønnen Ulrik Frederik Suhm, i en hvid Marmorkiste lidt kunstnerisk behandlet og lidt højere end de to andre, sorte Marmorkister, der ere uden nogen Forziring, Suhms tilvenstre — seet fra Gangen i Midten af Kapellet —, Karen Suhms tilhøjre. Paa Fodstykket af hver af Kisterne er der anbragt en paa Latin affattet Indskrift med Oplysning om, hvem der hviler i den, og om deres Fødsel og deres Død. Bag Kisterne er der en fremspringende Mur, paa hvilken der er anbragt lige ovenfor Kisterne tre Medailloner af Marmor med Portræter af de tre Afdøde, Sønnens lidt højere end Forældrenes, medens der yderst tilvenstre og tilhøjre er anbragt to

krydslugte Fakler med Blusset vendt nedad. Ovenpaa denne Mur er paa Midten stillet en knælende Engel af Marmor, som i hver Haand holder en Fakkell med Blusset vendt opad; yderst tilvenstre og tilhøjre er anbragt en lille Vase. Begravelsen er lukket ud imod den brede Midtergang ved et Jerngitter med en Dobbeldør, paa hvilken man seer i Farver Suhms Vaaben og Fru Karen Suhms Familiemærke: to Fiskerkroge med Odderne vendte udad; imellem dem og paa Siderne af dem sexoddede Stjerner.

Denne Begravelse gjør et trist Indtryk, thi de umaadelig store Kister staa ganske tæt op imod hverandre og danne saa at sige en eneste, tung Masse, som fylder Gulvet, og der hersker et Mørke i den, saa at man Intet kan se uden ved Hjælp af Lys eller Lygte.

Som Begravelseshøjtideligheden var et Vidnesbyrd om, i hvor stor Agtelse Suhm stod hos Samtiden, saa kom der Vidnesbyrd frem, som i ikke mindre Grad, men paa en anden Maade udtalte Beundring af den afdøde Videnskabsmand og Filantrop, og Taknemmelighed imod ham. Jakob Baden var ved at slutte et Hefte af sin »Universitets-Journal,« da han modtog Efterretningen om Suhms Død, og han bragte den til sine Læseseres Kundskab, idet han skrev bevægede Ord om den Afdøde: »hvis Grav er hele Verden, og Gravskrift hans Navn.« Vi kjende ikke den Ligtale, der maaske er bleven holdt, eller de Psalmer, som maaske ere blevene sungne i Frederiks-Kirkens Kapel. Men Ordet kom frem paa anden Maade og det i rigt Maal. Præsten i Søllerød, *Christoffer Nyholm*, omtalte i Slutningen af den Prædiken, som han holdt den første Søndag efter Suhms Død, hvor meget den Heden-gangne havde været for Sognebeboerne i Søllerød og Øverød, og hvor meget de Fattige her havde ham at takke for. En talrig Mængde af Mindedigte og Gravskrifter paa Dansk, Latin, Tydsk, Fransk, Italiensk, nogle anonyme, nogle med Bogstavmærker, nogle med Navn: saaledes *P. D. Bast*, *Birgitte Cath. Boye*, *Bozenhard*, *S. C. Ehlers*, *Fogh*, *J. W. Fischer*, *V. Fumars*, *Gräter*, *J. G. Maurenbrecher*, *S. Poulsen*, *Riegels*, *S. Thorlacius*, *A. Wöldike*, — bleve efterhaanden trykte i »Adresseavisen« og

bleve derefter samlede i et Tidsskrift*. Men der fremkom ogsaa Mindeord af større Omfang.

I Tidsskriftet »Den danske Tilskuér« for 1798, Nr. 69, den 13. September³⁰ blev der trykt en Elegi over Suhm med Forfattermærket *K. R.*, hvilken har Overskriften »P. F. Suhms Minde« og er indledet med dette Motto:

Tu decus omne tuis; postquam te fata tulerunt,
ipse reliquit Apollo.

Virg. Ecl., V., v. 34—35.

Forfatteren er *K. L. Rahbek*, og Stykket er vel tilsyneladende i Prosa, men det er i Virkeligheden skrevet i veksellende Hexametre og Pentametre**³¹: Muserne lade en efter en anden deres Sorg over Suhms Død komme til Udbrud, de synge om deres Savn og forkynde hans Fortjenester. Slutningen lyder saaledes:

Dødelig Stemme kan ej gjentage Gudindernes Sang; Hæder var den og Pris for den Ædle, den Gode, og Store, nylig vort Fædrelands Pryd, nu dets smertende Savn! I, som i easomme Stund høre Gudindernes Sange; I, i hvis tryllende Kvad spores et Gjenlyd deraf; griber, Thaarup og Pram! og du den Hengangnes Yndling, Valborgs liflige Skjald***³²! griber den borthængte Luth! synger, synger vor Suhm! bevarer de svagere Slægter Mindet om Gudernes Børn, dem vi endnu have seet! soner ved Sange for

* En lidet kjendt Forfatter, *H. G. Sveistrup*, udgav en Pjece: »Klagesang over Suhms Død,« 8°, 16 Sider, dediceret til det Skandinaviske Literatur-Selskab. *Werlauff* har i sit Skrift, »Historiske Efterretninger om det st. kgl. Bibliothek,« 2. Udg., Kbh. 1844, S. 269, Anm. z., meddelt en ret mærkelig latinsk Gravskrift over Suhm forfattet af *Frederik Ekkard* — der staar i den om Suhm: »*nunquam aurea torque redimitus*« — og anbragt paa en Mindesten, det Hele kobberstukket af *Fahrenholtz*. Selve dette Blad bevares i det st. kgl. Bibl. i de Werlauffske Samlinger, Pakke Nr. 36, hvor der ogsaa bevares et Udkast til en Gravskrift over Suhm paa Dansk af *Abraham Kall* (haandskreven af ham selv).

** Det er vist ganske urigtigt, naar *N. M. Petersen* siger, at denne Form er fremkommen, uden at Forfatteren synes at have haft nogen Anelse derom.

*** Normanden *Peder Harboe Friman*, hvis Digt, »Axel Tordsen og skjøn Valborg« er trykt i: »Poetiske Samlinger udgivne af et Selskab [d. det norske Selskab]. 1. Kbh. 1775, S. 3—20.

Suhm vor Brøde mod Lüdendorff, mod Rothe! soner, at Carstens's Grav ikke er hædret med Sang. Synger vort Fædrelands Tab, vor Rigdoms eneste Minde. Daniens Hæder og Pryd, Musernes Yndling er død!

Rahbek fik snart efter Lejlighed til igjen at tale om Suhm, nemlig i Klubben »Det forenede Selskab,« tidligere kaldet »Drejers Klub« (stiftet 1775), hvis Formand Suhm var, da han døde. Dette Selskab foranstaltede en Sørgefest til hans Ære, der fandt Sted den 14. Oktober i Overværelse af flere af den Afdødes Familie, som ikke vare Medlemmer af Klubben. Festen blev indledet og sluttet med en Kantate forfattet af Præsten *Michael Frederik Liebenberg* med Musik af Koncertmester *C. Schall*. Talen blev holdt af *Rahbek*. Medens han forhen havde talt om Suhm overvældet af Følelse og Stemning, saa gik han nu nærmere ind paa en Skildring og Karakteristik af Suhm, han dvælede ved hans Virksomhed og og ved hans Betydning for sine Samtidige; Rahbek var en Beundrer af »Pollio-Suhm,« hvem han skyldte meget, saa at han ogsaa havde en personlig Grund til at lægge Varme i sin Tale.

Afhandlinger om Suhm i Form af Mindetaler over ham bleve skrevne af Præsten i Bloustrød *Joachim Junge* og af Præsten i Farum *Henrik Kampmann*, og de bleve udgivne i »Minerva.«

Den Sørgehøjtid over Suhm, som blev afholdt paa Københavns Universitet, vilde have været den anseligste Mindefest, hvis den var udgaaet fra Universitetet selv og saaledes var bleven et Udtryk for dets Vurdering af Suhm*. Den fandt

* I Tidsskriftet »Iris og Hebe,« Oct.—Dec. 1798, S. 247—59, er trykt et Stykke, som indeholder Beklagelse over, at Universitetet ikke havde ladet en Mindetale holde over Suhm, der berømmes meget. Stykket fortsættes S. 260—64. — I Tidsskriftet »Politisk og fysisk Magazin,« 1799, S. 247 ff. blev der anket over, at Universitetets Fest over Suhm var bleven betalt, idet Professor J. Baden havde faaet 200 Rdl. for Talen, medens Rahbek ikke havde forlangt Noget for Kantaten og heller ikke havde faaet Noget. Baden svarede i sin Universitetsjournal, 1799, S. 84—85: Mindefesten over Suhm var bleven afholdt efter hans afgangne Enkefrues, Frue Christiane Beckers Foranstaltning; det indrømmes, at den latinske Tale var kjøbt, men det gjøres gjældende, at Universitetet ikke havde Raad til at afholde saadanne

Sted den 15. April 1799 — mere end et halvt Aar efter Suhms Død³¹. Indbydelsesskriftet, paa Latin, til denne Fest var skrevet af Professor *Jørgen Kierulf* og handler om Historiens Opgave; en Kantate var skreven af *Rahhek* og Kapelmester *F. Kunzen* havde sat Musik til den; Talen, paa Latin, blev holdt af Professor *Jakob Baden*; den blev snart efter trykt og den udkom i dansk Oversættelse ved Talerens Søn Professor *Torcel Baden* i Kiel.

Der var en ung Mand, Cand. theol. *P. H. Mønster*, som snart efter Suhms Død skrev et »Bidrag til Hædersmanden Peter Fridrik Suhms Minde.« Der er noget ejendommeligt friskt i dette Stykke, som bærer Præget af det stærke Indtryk, Suhms Død havde gjort paa ham. Mønster nævner flere af Fortidens fremragende Mænd, som offentligt ere blevne hædrede af deres Samtidige eller af Efterslægten, og han mener, at paa lignende Maade burde Nationen hædre Suhms Minde. Han siger blandt Andet om ham: »Han var en af Danmarks værdigste og mest almenfortjente Mænd: hans Aand var lys, som Middags Solens Straale: hans Hjærte var ædelt og godt: hans sjeldne Kultur gav ham Forraad af gavnlige Kundskaber, uudtømmeligt som hans Forstand var stor og høj, og hans Virksomhed utrættelig: ikke blot tabe vi i ham en ædel, stor og værdig Medborger, men ogsaa hele Menneskeheden tabte en af sine varmeste Talsmænd.«

Suhm, der for det kongelige danske Videnskabernes Selskab havde affattet saa mange Spørgsmaal til Prisopgaver af historisk Indhold, har næppe tænkt sig, at han selv engang skulde blive gjort til Gjenstand for et saadant Spørgsmaal. Selskabet udsatte nemlig en Pris af 50 Dukater for den bedste Mindetale over Suhm, men det fik ikke den ventede Tilfredsstillelse af sin Plan. Thi uagtet Spørgsmaalet blev stillet tre Gange, og uagtet der indkom Besvarelser, fandtes dog ingen af dem gode nok og Prisen blev ikke uddelt. Da Opgaven blev stillet tredie Gang, skete det med en Forklaring, underskrevet af Selskabets Sekretær, Professor *P. C. Abildgaard*, af hvad der

Sørgefester. — Det kan oplyses, at Sørgefesten kostede Suhms Bo 685 Rdl.: Baden fik 300 Rdl. for Talen, Kunzen fik 100 Rdl. for Kantaten, hvis Opførelse ved det kongelige Kapel betaltes med 50 Rdl. til Kapellets Enkekasse; en Middag paa Skydebanen for 29 Personer — formodentlig Musici og Sangere — kostede 111 Rdl.

ønskedes fremhævet i Besvarelsen: »hvad det er, han har udtrettet i Historien, der erhvervede ham den almindelige Agtelse i Europa som Videnskabsmand, hans gode Egenskaber som Menneske og hans Fortjenester som Borger, ved hvilke han gjorde sig elsket af sine Landsmænd, hvad fordelagtige Følger for Kundskab og Oplysning, Suhms Tilværelse iblandt os sandsynligvis maa have efterladt.« I sin Universitets-Journal kritiserede *Jakob Baden* noget skarpt denne Forklaring og han kom derved til at udtale sig om Suhm som historisk Videnskabsmand: han kunde nok kaldes Historiker, historisk Samler, men ikke Historieskriver. — I det store kongelige Bibliothek bevares blandt »Werlauffs Samlinger« de Bedømmelser om den eneste indsendte Besvarelse af Prisopgaven saaledes som den nu var bleven stillet, og, da der findes adskillige Bemærkninger til Oplysning om, hvorledes Mænd i Videnskabernes Selskab dømte om Suhm, er denne Votering meddelt i Tillæget. Det vides ikke, hvem Forfatteren var til denne Besvarelse, men det vides, at Prisen ikke blev ham tilkjendt³².

Kammerherreinde Christiane Suhm havde den Plan, at lade udkomme — vistnok med Rasmus Nyerup som Udgiver — samlede i en Bog alle de Digte, Mindeord, Mindeskrifter, som hendes Mands Død havde fremkaldt, i Lighed med hvad der var skeet efter A. P. Bernstorffs Død. Men fem Maaneder efter, at Suhm var bragt til sit sidste Hvilested, afgik hun ved Døden, og Planen blev ikke sat i Værk.

I et Brev, som Præsten *Hans Hammond* den 19. November 1791 skrev fra Rakkestad Præstegaard til Suhm, ytrede han allersidst: »jeg ønsker Dem saa inderlig en for Dem mere indtrængende Hjertet henrivende Lykke, nemlig en Arving.« Denne Lykke skulde Suhm ikke opleve, hvor nær han ogsaa var ved det. Thi tidlig i Aaret 1799, i Begyndelsen af Februar, blev følgende Budskab bragt ud gennem Aviserne³³:

Efter en haard Forløsning og 21 Dages Sygdom er min Datter Kammerherreinde Suhm, fød Becker, i sit Alders 35 Aar den 7de d. M.* ved Døden afgaaet. Hvo der kjendte

* Fru Suhm døde Klokkeren 10 $\frac{1}{2}$ om Aftenen.

hende, vil beklage vort Tab. Vi udbede os fritagne for skriftlig og mundtlig Deltagelse i vor Sorrig.

Paa hendes Datters; mine Børns og egne Vegne
A. C. Torm, sal. Beckers.

Den Afdøde blev den 15. Februar jordet paa Assistentskirkegaarden, saaledes som hun selv havde bestemt*. Gravskriften paa Kisten lød saaledes:

Herunder hviler
Kammerherreinde CHRISTIANE SUHM
født BECKER
kom til Verden den 29 Martii 1764,
var PETER FREDERIK SUHMS
Alderdoms Trøst og Glæde
med hvem
hun levede i 10 Aars kiærligt Ægteskab
og
overlevede ham ikkun 5 Maaneder
da Hun
efterat have født en Datter til Verden
døde i Barselseng den 7 Februarii 1799
til stor Savn for Venner og Trængende.

I »Adresseavisen« fremkom der flere Mindeord over hende, men ikke noget af Betydning. Hun roses som blid, ædel, godgjørende, forstandig, og der bringes hende Tak for den Omhu og Kjærlighed, hvormed hun har formildet sin Ægtefælles Dage**.

* Man har gjort opmærksom paa det Besynderlige i, at Fru Christiane Suhm ikke blev bisat i Frederiks-Kirke ved Siden af hendes Ægtefælle. Men naar man har seet den Suhmske Begravelse, vil det tilsyneladende Besynderlige vistnok falde bort; thi de tidligere omtalte tre store Marmorkister fyldte den Suhmske Begravelse saa meget, at der ikke kunde blive Plads til en fjerde Kiste.

** Fru Christiane Suhms Søster, *Johanne Henricca*, hvis Mand, østerigsk Generalkonsul *Emanuel Bozenhard*, var død den 25. Februar 1799, fik i Pension kun 400 Rdl., og der blev da skjænket hende af den danske Regjering en aarlig Understøttelse af 400 Rdl. af Fonden »ad usus publicos;« »Hvad

Frederikke Brun siger i den ovenfor meddelte Notits om Suhm: »seine junge, schöne und liebenswürdige Frau, meine Jugendfreundin, folgte ihm sehr bald.«

Fortællingen maa her afbrydes for at give Plads til en Redegjørelse af Domme, som i nyere Tider ere blevne fremkomne om Fru Christiane Suhm født Becker, og derefter vil der blive givet en Meddelelse om Suhms og hendes Datters Skjæbne.

Frøken *Benedikte Arnesen-Kall*, der var født i Aaret 1813, udgav 1889 sine »Livserindringer,« som gaa fra 1813 til 1857, og hun meddeler her Adskilligt om Fru Christiane Suhm³⁴. Saaledes fortælles, at Suhm formanede hendes Moder og øvrige Omgivelser til ikke at bruge nogensomhelst Overtalelseskunst for at bevæge hende til at give ham sit Ja; — men efter hvad der tidligere er blevet oplyst i denne Biografi blev der anvendt Overtalelse, dog er det ikke blevet sagt, at det skete efter Suhms Ønske. Endvidere hedder det, at hendes Hjertes Trang førte hende til en Uværdig, og at det ikke var hendes Skyld, at hun ikke paa sit Dødsleje blev viet til denne højst uværdige Skikkelse, der var saa ilde seet i Kjøbenhavn, at han, der heldigvis var en Udlænding, maatte forlade Byen. Forfatterinden omtaler fremdeles, at medens Dommen over *Thomasine Heiberg f. Buntzen* var streng i den Kreds, fra hvilken de Meddelelser skrive sig, som hun har offentliggjort, saa

er det for en Kone af hendes Stand!« »Iris og Hebe,« 1799, 2. Bd., S. 173. I N. C. Østs Litteratur-, Kunst- og Theater-Blade, II., S. 128—29, omtales i en Artikel undertegnet med et ? denne Understøttelse, [som jo var en Naades-bevisning,] om hvilken der siges, at den tænkes tagen af den bespærede Livrente, som Fru Suhm skulde have havt [ifølge en afsluttet Kontrakt]; men der udtales ogsaa et Ønske om, at, da Kammerherreinde Suhm er død og det kongelige Bibliothek derved har faaet en Profit, og Regjeringen har sparet en betydelig aarlig Udgift, der da maa blive anvendt Noget til Udgivelsen af *Corpus diplomaticum Danicum* og de Langebek'ske Monumenter; for et Aarstid siden skal, efter et Rygte, Professorerne *Münter* og *Kierulf* have indsendt til Kancelliet et Forslag om at udgive dette »Corpus« mod en vis Godtgjørelse, men Forslaget er blevet afslaaet; nu anbefales Professor *Thorkelin* til at blive Udgifveren.

Det havde været Suhms højeste Ønske, at disse Værker skulde udgives, og det var smukt, at der blev tænkt derpaa saa snart efter hans Død; men Sagen kom ikke videre.

havde Ingen i denne samme Kreds et ondt Ord at sige om *Christiane Suhm*, der stod for dem som sin Tids yndigste og interessanteste Skikkelse.

Frøken Arnesen-Kalls Skildring tager sig saa troværdig ud, at det næppe kan undre, at den Historie hun fortæller er bleven benyttet i det mindste i et senere udkommet Skrift, hvis Forfatter har nævnet hende som Kilde. Men er nu Historien sand? Hun har hjulpet til at besvare dette Spørgsmaal, idet hun skriver: »Min gamle Tante troede fuldt og fast, at Grev v. d. N. maatte have givet Fru Suhm en Elskovs-Drik.«

Her er der givet et Fingerpeg; thi den Mand, der er betegnet ved de tre anførte Bogstaver, heed *von der Nath*, i Almindelighed kaldet *von Dernath*. Der var paa den Tid to Mænd, som bar dette Navn, Fader og Søn. Faderen, Greve *Friderich Otto von Dernath* var ikke Udlænding, men den danske Konges Undersaat, Herre til Haselburg, Oevelgoenne, Perdoel og Salinen, Gehejmerraad, Kammerherre (1763), Landraad, Ridder af Dannebrog (1776). Han var født 1734, han døde 1805 i Wismar. Disse Oplysninger ere rigtige, og de stemme ikke med Frøken Arnesen-Kalls Fortælling. Men dertil kommer, at Grevens tredie Kone *Marie Augusta Therese von Keller*, der var født 1748, blev gift med ham den 8. Februar 1788, og hun døde først den 6. Marts 1801, og følgelig kan der ikke 1799 have været Tale om Giftermaal mellem ham og Fru Suhm. Sønnen, Greve *Magnus von Dernath*, var født 1765, han døde i Kjøbenhavn 1828, og med ham uddøde Slægten paa Mandslinien. Han var tjenestegjørende hos Kongen, blev 1788 udnævnt til Deputeret i General-Land-Økonomi- og Kommerce-Kollegiet, men da hans Fader ved fejlslagne Spekulationer i Anledning af en Saline, som han havde anlagt i Nærheden af Oldesloe, havde mistet en stor Del af sin Rigdom, saa at han maatte sælge nogle af sine Godser, blev Sønnen, der stolende paa Faderens Rigdom havde ført et kostbart Liv i Kjøbenhavn, nødsaget til at opgive sine Embeder og forlade Kjøbenhavn. Dette skete 1796; han boede nu en Tid paa en af sine Ejendomme, Antvortskov og Aakjær. Han ægtede 1787 Magdalene Charlotte Grevinde Bernstorff, en Datter af Andreas Peter Bernstorff, og, da hun først døde 1841,

har der heller ikke kunnet være Tale om Ægteskab i Aaret 1799 imellem Fru Suhm og den yngre Greve von Dernath³⁵.

Men Frøken Arnesen-Kalls Fortælling kunde være sand, blot at det er et urigtigt Navn, hun har givet den formentlige Udlænding! Ja, troværdige Kilder nævne denne Mand, *Christian Diderik Emerens Bangeman Huygens*, der var født 1772, blev akkrediteret den 5. December 1796 som den Bataviske Republiks Gesandt ved det danske Hof, fra hvilken Post han blev rappelleret den 24. April 1807, altsaa henved otte Aar efter Fru Suhms Død; han ægtede 1802 i Paris Elise Marguérite Josèphe Sophie Constance Laure Grevinde af Danne-skjold Løvendal (f. 1777 i Versailles, død 1812 i Paris). Fremdeles nævne andre troværdige Kilder som Fru Suhms Beundrer et Medlem af den portugisiske Legation i Kjøbenhavn, uden at dog hans Navn erindres. Søger man efter i den danske Statskalender, da finder man fra 1791 til 1800 nævnet »*le Chevalier de Souza, Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire*« for Kongeriget Portugal ved det danske Hof; han blev vel rappelleret den 28. Februar 1797, men blev paany akkrediteret den 11. August 1799 og var nu portugisisk Gesandt i Kjøbenhavn til den 3. Februar 1801; han nævnes dog ogsaa i Statskalenderen som Gesandt i Vakancetiden, og han boede under den i Kjøbenhavn, hvilket denne Bys Vejviser synes at vidne om. Fra 1791 til 1798 var »*Mons. Guerreiro*,« »*Secrétaire de légation*,« for 1799 var »*Msr. de Rademacher*« Legationssekretær ved det portugisiske Gesandtskab.

Alt dette seer ikke godt ud for Fru Christiane Suhm, thi Fortællingerne indeholde et stærkt Angreb paa hendes Ære, eftersom Meningen af dem er den, at hendes Datter var et uægte Barn. Men ere de troværdige Kilder paalidelige? Grunde de sig paa Andet end løse Rygter, som uforsigtig Opførsel af hende kan have fremkaldt³⁶? Kunde man faa et Ord fra hende selv, som kunde bringe nogen Klarhed over dette saa ømfindtlige Punkt i hendes Liv! Mærkeligt nok er der bevaret Udtalelser fra hende selv, fremkomne under Forhold, som dog vist maa gjøre dem mere paalidelige end hine troværdige Kilder.

Den 7. Februar 1799 døde Fru Suhm og Dagen efter holdt Skiftekommissionen i Suhms Bo Møde i det Hus, hvor hun laa Lig. Tilstede vare Fru Becker født Torm, Fru Bozenhard født Becker, Sekretær Erik Becker — Fru Suhms Moder,

Søster og Broder — samt Kammerjomfru Lerche. Sekretær Becker indleverede to Dokumenter, den Afdødes Disposition og en Koncept til den. Af disse Dokumenter skal det, som er ældst, meddeles først, nemlig Koncepten, der lyder saaledes:

Skulde det være den allerhøjestes Vilje at bortkalde mig fra denne Verden, uden at nyde den Lykke, at leve med det Barn, han haver været saa naadig og skjænke mig, uden selv at kunde virke for det, da er det min inderligste Begjæring, at følgende maatte efterleves, dersom det er en Dreng kaldes han *Peter Friderich Suhm*, og udbeder jeg mig af Conferentzraad *Christian Colbjørnsen* at ville bevise det Venskab at tage ham i sit Hus og sørge i alle Maader for ham som om det var hans eget Barn. Ligeledes udbeder jeg mig af Etatsraad *Carl Falbe*, at han vil være hans Formynder. 300 Rdl. skulde da betales aarlig til Conferentzraad Colbjørnsen indtil han er fem Aar gammel, da 500 Rdl.

Jeg har den faste Tiltro til Conferentzraad Colbjørnsen, at han vilde vist søge at danne ham til en duelig Borger for Staten, at erhverve ham Kundskaber, men især anvende sin Opmærksomhed paa at danne hans Hjærte, at han blev et redeligt og godt Menneske, og at hans Lærer vil anvende al sin Tid paa at give ham faste og grundige Principis i Religionen, som jeg anser for det vigtigste i alle Livets Begivenheder. Denne Lærer skulde apparte betales, forresten blive Renterne lagte til Capitalen indtil han blev myndig. Er det en Pige, da kaldes hun i Daaben *Petra Friderica Christiane*, hendes Opdragelse ligger mig meget paa Hjærtet. Til den Ende udbeder jeg mig af *N. N.* at hun vilde tage hende til sig, og opdrage hende med sin Datter, og sørge i alle Maader for hende saavel for det Fysiske som Moralske, at hun blev oplært i Religionen og alt hvad der kunde gjøre hende lykkelig og behagelig for Gud og Menneskene.

Jeg vil ikke anmode min kjære Søster at tage hende, da det ikkun daglig vil opvække hendes Sorg og Erindring om hendes Børn, hun haver mistet; desuden var det en Lykke for min lille Pige at blive opdraget med et andet Barn.

Jeg haver og den fulde Tillid til *N. N.*, at hun besidder de Gaver som behøves for at opdrage en ung Pige. Der be-

tales aarlig for hende 200 Rdl. indtil hun er fem Aar, da 400 Rdl., ligeledes udbeder jeg mig af Etatsraad Carl Falbe at vilde være hendes Formynder. Renterne bliver ligeledes lagt til Capitalen indtil hun bliver gift, ifald det er Guds Vilje. Af de Pensioner, som aarlig udgives, maa vedblive: 200 Rdl. aarlig til Frøken *Ulrica Lerche* i Roeskilde Kloster, 200 Rdl. aarlig til Hr. *Holm*, som boede paa Rudersdahl, dog ikkun til hans ældste Datter blev gift, 18 Rdl. qvartaliter til Student *Rasmussen*, 100 Rdl. til Jomfru *Lerche*, 100 Rdl. til Jomfru *Møller*, 100 Rdl. til *Berthelsen* aarlig. Til min kjære Søster *Anna Høyers* Datter *Christiane* udbetales 2000 Rdl., til hende selv 1000 Rdl. og til min kjære Søster *Henriette Bozenhard* 2000 Rdl., som udsættes for hende til Brug, min Broder *Erich* udbetales 500 Rdl. Til Lieutenant *Poell* aarlig 200 Rdl., min kjære salig Mands og min Gjæld betales da først og fornemmeligen. *Et Portrait af mig males af Professor Juell**, *Mage til det store Portrait af min salig Mand til mit Barn, at det kunde dog derved kjende de som det skylder Livet***. Forresten har jeg intet at erindre end som at udbede at enhver af min Familie og Venner vilde have Godhed for dette Barn, med hvilket at leve og selv danne det og virke for det er mit inderligste Ønske; men skulde den algode Gud have besluttet det anderledes, da, o Gud! vær min Sjæl naadig og velsign det Barn, som vilde have været al min Glæde og Trøst, i Jesu Navn!

Mine Klæder og hvad andet Smaating jeg besidder, skal min Søster *Henriette* have, dog hvad min gode *Moder* vilde deraf udvælge af mit Tøj til at bære i Erindring af mig skal staa til hende. Skulde det kjære Barn dø, da deles Midlerne imellem min salig Mands og min Familie. Jomfru *Lerche* skal have de Meubler til den gule Stue, dog den store Stol skal *Bozenhard* have. *Lerche* faar og et Par enkelte Sølv-Lysetager. Skulde det være den algode Guds Beslutning at ende mine Dage, da skal Begravelsen være simpel og begraves paa Assistentz Kirkegaarden uden Nørre-Port, og beder jeg at man vilde lade sætte Roser derom og ligge en Sten over. Mine Ringe og Medaillon*** lader man mig beholde paa. De Würtem-

* Afskriveren har fejlagtig skrevet Zahl.

** Denne Sætning er udhævet af Udgiveren.

*** Afskriveren har fejlagtig skrevet Medailler.

bergske Bøger og Kobbere skal Prindsen af Würtemberg have tilbage.

Kjøbenhavn 2den December 1798.

Paategning: Fremlagt i Commissionen i afgangne Kammerherre Suhms og ligeledes afdøde Frues Stervboe den 8de Februari 1799.

Det yngste Dokument lyder saaledes:

Skulde det være den allerhøjestes Vilje at bortkalde mig fra denne Verden uden at nyde den Glæde at leve med det Barn, han haver været saa naadig at skjænke mig, uden selv at kunne virke for det, da er det min sidste og inderligste Begjæring, at hun i Daaben kaldes *Petra Friderica Christiane*, og da hendes Opdragelse ligger mig meget paa Hjærtet, saa udbeder jeg mig af mine saa oprigtige Venner Hr. Conference-raad *Carsten Anker* og hans Frue *Hedvig Anker* født *Wegener*, at de vil tage hende hos dem og opdrage hende som deres eget Barn, og sørge i alle Maader for hende saa vel i Henseende til det Fysiske som det Moralske, at hun vorder vel oplært i Religionen og i alt hvad der kan bidrage til hendes Lyksalighed og gjøre hende behagelig for Gud og Menneskene. Etats Raad og Justitiarius *Falbe* anmodes om at være hendes Værge og aarlig at oplægge Renterne til Capitalen. For Opdragelsen skal Conferenceraad Anker aarlig have 200 Rdl. indtil hun fylder sit 5te Aar, da 400 Rdl. aarlig.

Af de Pensioner, som hidtil aarlig udgaves, vedbliver følgende: 200 Rdl. aarlig til Frøken *Ulrica Lerche* i Roskilde Kloster, 200 Rdl. aarlig til Hr. *Holm* boende forhen paa Rudersdal, dog ikkun til hans ældste Datter bliver gift eller skulde dø. 18 Rdl. qvartaliter til Student *Rasmussen*, 100 Rdl. aarlig til Jomfru *Lerche*, 100 Rdl. til Jomfru *Møller*, 100 Rdl. til *Berthelsen* aarlig*. Til min kjære Søster *Anna Høyers* Datter *Christiane* udbetales 2000 Rdl., til hende selv 1000 Rdl. Til

* Frøken *Ulrica Lerche*, Kusine til Suhm, havde af denne faaet en aarlig Pension paa 150 Rdl., hvilken Fru Suhm havde hævet til 200 Rdl. Hr. *Holms* Datter hed *Christiane Frederikke Holm*; hun var kommen meget i Suhms Hus og blev — efter hendes Sigende — betragtet som Plejedatter. Suhm havde skriftlig med Navns Underskrift og med sit Segl, og med *Poell*

min kjære Søster *Bozenhard*, To Tusind, skriver 2000 Rdl., som udsættes for hende til Brug, min Broder *Erich* udbetales 500 Rdl. Til Lieutenant *Poell* aarlig 200 Rdl.; min kjære salig Mands og min Gjæld betales først og det med al mulig Skaansel for vort Eftermæle. *Et Portrait af mig males af Professor Juel, Mage til min salig Mands for vort Barn, at det maatte kjende de som det skylder Livet**. Forresten har jeg intet at bede om, uden dette, at Enhver af mine Slægt og Venner ville have Godhed for dette Barn.

Mine Klæder og andre smaa Ting, jeg besidder, skal min Søster *Henriette* have, dog hvad min gode *Moder* deraf vilde udvælge af mit Tøj til at bære i Erindring af mig skal staa til hende. Skulde det kjære Barn dø, da deles Midlerne imellem min salig Mands og min Familie. Jomfru *Lerche* skal have Meublerne til den gule Stue, dog den store Stol skal min Svoger *Bozenhard* have. Jomfru *Lerche* faar og et Par enkelte Sølv-Lysestager. Min Begravelse skal være simpel og skee paa Assistents Kirkegaarden uden Nørre Port, og beder jeg at man om min Grav vil plante Roser og lægge en Steen derover. Mine Ringe og Medaillon lader man mig beholde paa.

Saaledes forfattet i Guds velsignede Navn. Ham anbefaler jeg min Sjæl.

Kjøbenhavn den 26de Januar 1799.

C. Suhm
født Becker.

(L. S.)

Til Vitterlighed efter Forlangende

Poell. Strøm.

Fremlagt i Commissionen i afgangne Kammerherre Suhms og ligeledes afdøde Frues fælles Bo den 30te Januari 1801.

som Vitterligheds-Vidne tilsagt hende en aarlig Pension af 200 Rdl. Jomfru *Lerche* var Kammerjomfru, Jomfru *Møller* var Husholderske hos Suhms. Jomfru *Lerche* havde allerede tjent hos Fru Karen Suhm, efter hvis Død hun fik hendes Gangklæder. *Berthelsen* var Tjener hos Suhm.

* Denne Sætning er udhævet af Udgiveren.

I Skifteprotokollen findes Følgende indført:

»Sekretær Becker indleverede den afdøde Frues egenhændig skrevne Konzept, hvor efter den forefundne originale Disposition af ham efter hendes Begjæring er forfattet og af hende underskreven, der med Koncepten i det Væsentlige er overensstemmende paa det nær, at Slutningen af denne betræffende de Würtembergske Medailler, Bøger og Kobbere ikke blev indført i Originalen, da hun, formedelst at hun følede hendes Kræfters Aftagelse, hastede med at faa den sidste underskreven.«

Disse Dokumenter, som ere indførte i den Suhmske Skiftekommissions Protokol, tale tydeligt nok, og de ere affattede i en Form og i Udtryk, som maa fjærne enhver Tvivl om, at det er Sandhed hvad der er sagt i dem. Da der ikke er bevaret mange Kilder til Oplysning om Fru Christianes Stemning ligeoverfor hendes Mand, fortjener følgende Citat at fremdrages fra et Brev, som hun skrev den 24. September 1798 til Kobberstikker Clemens i Anledning af et Billede af Suhm, som han skulde stikke: »Jeg tør haabe kjendende Deres Talenter, at det vil blive meget godt, og ønskede jeg gjerne, at De begyndte saasnart muligt paa det. Vel vil det blive mig et stort Savn at miste det Portræt, men haaber jeg, at Professor Juel imidlertid overlader mig det andet.« Interessant er det at lægge Mærke til, at de Mænd, til hvilke Fru Christiane Suhm ønskede sit Barn overgivet til Opfødselse og Opdragelse, begge vare Normænd: *Christian Colbjørnsen* og *Carsten Anker*. Hendes Ønske blev opfyldt, thi den 27. Februar 1799 blev der ved en Session i Skiftekommissionen fremlagt en Skrivelse fra Konferentsraad Carsten Anker om, at han fra 1. Marts vilde tage Datteren til sig.

Portrætet af Christiane Suhm, hvilket Professor Jens Juel efter hendes Ønske skulde male som Pendant til Portrætet af hendes Mand, kom tillige med dette til at tilhøre deres Datter. Billederne ejes nu af dennes Sønneson, og de bevares i Itzehoe hos den sidstnævntes Moder, Enkefrue Kammerherreinde *Mathilde v. Willemoes-Suhm, fød von Qualen*. De to Portræter ere gjengivne i denne Bog i Fototypi. Juel har udført Fru Suhms Billede, — som er malet efter hendes Død —, med

malerisk Effekt, men han har forstaaet at fremstille hendes livfulde Fysiognomi. Den Bog, hun holder i Haanden er Fortællingen »Sigrid*«. Juel har ogsaa udført i Pastel et Brystbillede af Fru Suhm, seet en face; Udtrykket er alvorligt, Ansigtsformen er ret en Beckersk med en kraftig Næse **; Klæde- dragten er holdt i lyse Farver.

Adskillige Aar efter Suhms Død gav *Jens Baggesen* Anledning til følgende Episode:

Medens Astronomen og Matematikeren *Thomas Bugge* i Efteraaret 1798 opholdt sig i Paris, hvor *Jens Baggesen* var, fortalte han engang denne i et Brev forskjellige Nyheder, som han havde erfaret fra Kjøbenhavn, og *Baggesen* skrev da et Rimbrev til ham, som med Overskriften »Vers for Prosa« blev trykt 1807 i *Baggesens* »Skjemtsomme Rimbreve.« *Baggesen* dvæler ved den for *Bugge* »forunderlige« Nyhed fra Kjøbenhavn, at en ung, dejlig Enkefrue strax efter at hendes Mand, der havde været over 70 Aar gammel, var død, havde erklæret sig frugtsommelig i femte Maaned. *Baggesen* nævner ikke hendes Navn, og han kommer ikke frem med nærgaaende Beskyldninger, men der var næppe nogen Læser i Kjøbenhavn, der kjendte lidt til Forholdene i Hovedstaden, som ikke let kunde læse imellem Linierne, nævne Enkefruen, og vistnok har forundret sig over, at *Baggesen* havde kunnet tale paa en saa uforbeholden, noget saarende Maade om denne Dame. Det maa være blevet sagt *Baggesen*, at han havde skrevet upassende om hende, thi i »Giengangeren,« som udkom samme Aar, 1807, trak han i Land, idet han skrev:

Jeg tilstaar Dig, det ej mig selv i Sinde randt,
 At det, jeg mener, kunde tydes
 Paa nogen virkelig Person, før andre fandt,
 De vilde heller brændes, druknes, skydes,
 End have ladet trykke slig en Fejl
 Mod en, som var i Gjøren og i Laden,
 I Yndighed og Aand, paa Landet og i Staden,
 Mit Kjøns Beundring og sit eget Spejl.

* Titelbladet med Aarstallet 1774 er fingeret.

** Dette Portræt ejes nu af Enkefru *Elisabeth Burman Becker*.

P. F. SUHM

J. Juel pinx.

Fotogr. H. Mehler, Itzchoe.

CHRISTIANE SUHM
f. BECKER

Fototypi: Pacht & Crone.

Disse Ord gjøre det saa tydeligt, som det vel kan ønskes, at Baggesen nu vidste, hvilken Dame det var, paa hvem man havde overført hans Raillerier i Rimbrevet til Bugge, og hvad han nu siger om hende tyder paa, at han ogsaa vidste, hvorledes man dømte om hende. Denne Dame var Suhms Enke, Fru Christiane Suhm fød Becker.

Det maa nu erindres, at Baggesen hørte til den nye Hof-apotheker, Gotfred Beckers Kreds, — de havde jo rejst sammen i 1789, og at Baggesen havde staaet i Forhold til Suhm, som havde understøttet ham, og som i ham saae den Digter, der skulde aabne nye Baner for den danske Digtekunst. Det er højst sandsynligt, at Christiane Suhm har været vel kjendt af Baggesen, hvilket man vist tør slutte af, at hendes Søster Fru Henriette Bozenhard stod paa en meget venskabelig Fod med ham og hans Kone, hvorom bevarede Breve skrevne paa Fransk af hende til Baggesen (1801) vidne. Lægger man Alt dette sammen, tør man vistnok tænke sig, at Baggesen egentlig ikke har villet saare nogen af Familien Becker eller af Familien Suhm, men at han har været overgiven og kaadmundet* i Brevet til Bugge, og at den største Fejl, han her begik, var den, at han ikke udelod den uheldige Passus om den unge, dejlige Enkefrue, dengang han lod Brevet trykke.

Den lille Pige, som blev født den 18. Januar 1799, fik i Daaben Navnene *Petrea Frederica Christiana Suhm*, og hun blev saaledes opkaldt efter begge sine Forældre. Sine tidligste Leveaar tilbragte hun, som fortalt, i Huset hos Konferentsraad *Carsten Anker*; da han rejste til Norge, var det hendes Mormoder og Morbroder Sekretær *Erik Becker*, som opdrog hende. »Frøken« Suhm fik en god Opdragelse; som dem hun havde om sig nævnes Mademoiselle Durand, Miss Mitchell, Tegnemester Trap, Lærer i Klaverspil Førster; hun lærte at dandse alene sammen med sin Kusine Colette Marie og Fætter Johan Gotfred Becker. Ikke længe efter at hun var bleven konfirmeret, indgik hun i Oktober 1815 Ægteskab med *Martin Willemoes*** , den yngste Broder til Lægen Frederik Vilhelm, Præsten

* Derpaa tyder ogsaa den lidet vakre Maade, paa hvilken han i Rimbrevet omtaler »Peter Frederik« og de Digte, der bleve skrevne i Anledning af Suhms Død.

** Han var født den 16. Oktober 1787, og døde den 12. Oktober 1865.

Joachim Godske, og Søofficeren Peter Willemoes. Martin Willemoes var gaaet den militære Vej og var Officer, ansat ved et Dragonregiment i Itzehoe.

Ved kongelig Resolution af 21. November 1820 blev Ritmester ved Livregiment lette Dragoner Martin Willemoes optaget i den danske Adelstand for sig og sine ægte Descendenter med Navnet *Willemoes-Suhm* og med Tilladelse til at føre det Suhmske Vaaben, imod at oprette et tilbudt Familie-Fideikommis af 60,000 Rdl. Sølv³⁷. Den 28. November 1820 indgave han og hans Kone Ansøgning om allerhøjeste Konfirmation paa det af dem oprettede Fideikommis stort 60,000 Rdl. Sølv, som skulde benævnes det Suhmske til Ihukommelse af afgangne Kammerherre Peter Frederik Suhm »vor Svigerfader og Fader.« Statutterne indeholdt Bestemmelser om, hvorledes Fideikommis'et skulde gaa i Arv — først til Stifternes Efterkommere efter bestemte Regler, og, hvis Efterkommerne aldeles uddøde, skulde det gaa over til »vort Svogerskab og Slægtskab, Justitsraad *Erik Becker*, vor Svoger og Morbroder, levende i Ægteskab med *Katharine Willemoes*, vor Søster og Svigerinde, hans ældste Barn eller dennes Afkom.« Til denne Paragraf knyttedes den 2. Februar 1821 følgende Tilføjelse:

Skulde Fideikommis'et efter denne § være tilfalden Justitsraad E. Beckers Efterkommere, og disse være uddøde, da bede vi Deres Majestæt allerunderdanigst, at Fideikommis'ets Renter under en af Deres Majestæt i sin Tid allernaadigst bestemmende Bestyrelse maatte anvendes den ene Halvdel til Bøgers Indkjøb ved det store kongelige Bibliothek og den anden Halvdel til Understøttelse af fattige Studerende ved Universitetet i Kjøbenhavn, fornemmeligen de, som beflitte sig paa Historien og Oldsager.

Den kongelige Konfirmation paa Oprettelsen af det Suhmske Fideikommis faldt den 28. Februar 1821, og Patentet blev udfærdiget den 7. Marts 1821.

I Aaret 1845 erhvervedes Kongens Tilladelse til at Bestyrelsen af Fideikommis'et blev henlagt under Overretten i Glückstadt.

Fru Christiane Willemoes-Suhm døde den 7. Januar 1837 i Itzehoe. Efterhaanden løsnedes hendes Familie fra sin danske Slægt, og da Peter Frederik Suhms Datter-Sønne-Søn, Zoologen,

Dr. phil. *Rudolf Willemoes-Suhm*, der allerede som ganske ung havde vakt Opmærksomhed og Forhaabninger om en indholdsrig Fremtid, døde, kun 28 Aar gammel, var det den tyske Videnskabs Historie han kom til at tilhøre, ikke den danske*.

Fortællingen vender nu tilbage til Peter Frederik Suhm.

Ikke længe efter at Suhm var bleven gift med Christiane Becker blev der den 21. November 1788 bevilget dem facultas testandi, og Dagen efter, 22. November, oprettede de et reciprokt Testamente, ved hvilket de indsatte hinanden til Arving; i Testamentet blev det fastsat, at, hvis nogen af dem giftede sig igjen, skulde han eller hun give til den Afdødes Paarørende 200 Rdlr. Courant, »og skulde bemeldte Paarørende være nøjede hermed**.« Dette Testament var til Vitterlighed underskrevet af Assessor i Højesteret *Peter Feddersen*, Søn af Fru Karen Suhms Kusine, Fru Ditlevine Feddersen, født Collett, og Sekretær i Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet *Hans Peter Münch*, der var i Slægt med den Beckerske Familie.

Dagen efter Suhms Død blev der foretaget Registrering og Forsegling af hvad der forefandtes i Ejendommen i Pustervig; paa Enkes Vegne mødte hendes Broder, Professor *Gotfred Becker*. Registrerings-Protokollen er meget summarisk, og der skal fra den kun anføres, at der nævnes i Forretningen ialt 230 Malerier. Den 10. September blev der foretaget Registrering og Forsegling paa Lystgaarden i Øverød. Den 14. September beskikkedes af Kongen som Skiftekommissærer til at administrere Suhms og hans Enkes Bo Assessor i Højesteret, Konferentsraad *Michael Treschow*, og Justitiarius i Hof- og Stadsretten, Etatsraad *Carl Wigand Falbe*, og den 19. September blev Boet ekstraderet til dem. Ved denne Lejlighed var Enkens Broder, Sekretær *Erik Becker*, tilstede og han underskrev Protokollen, hvilken ogsaa er underskreven egenhændig af Kammerherreinde Christiane Suhm. Derefter blev

* Han var Deltager i »Challenger«s store Expedition, blev syg paa Rejsen over det stille Hav, og den 14. September 1875 blev hans Lig sænket i Havet.

** Denne samme Bestemmelse læser man ogsaa i Testamentet, som blev oprettet 1761 af Suhm og Karen Angell.

Proklama udstedt og offentliggjort i »Berlingske Tidende« den 24. September, i »Altonaischer Merkur« den 11. Oktober 1798.

*Christiane Suhm
født Becker*

Gjennem Bekjendtgjørelser i »Adresseavisen« kan man følge de forskjellige Auktioner, ved hvilke Suhms Ejendele bleve solgte, imod Betaling til Boets Kurator, Assessor i Hof- og Stads-Retten *Frederik Horn*³⁸. Den 27. Februar 1799 bleve Kjøretøjer, en tosædig engelsk Kareth, en Arbejdsvogn, Slæde o. s. v., Fourage, en Malkeko solgte*. Den 3. April blev Gaarden i Pustervig solgt ved tredje og sidste Auktion; Gaarden er beskrevet i Bekjendtgjørelsen om denne Auktion. Den 12. April begyndte Auktion over Guld og Pretiosa, Sølv, hele Bohavet, og den varede flere Dage. Den 14. Juni blev Lystgaarden i Øverød solgt; den er beskrevet i Auktions-Announcen, og den blev betalt med 2270 Rdl. Den 7. April 1800 begyndte en Auktion over Malerier i Olie- og Vandfarve, Tegninger, »rare« Kobberer, Pretiosa, Antikviteter, Rustninger, Geværer, Naturalia; denne Auktion, der som de følgende blev afholdt i Avlsgaarden i Landemærket, varede flere Dage, og blev fortsat den 18. April, da der blev solgt Mineralier, Konchylier og andre Naturalia, Petrefacta etc. Den 21. April begyndte en Auktion over Bøger, Landkort o. s. v.; Revisor *J. J. Weber*, i tidligere Tider en af Suhms Bibliothekarere, havde forfattet Kataloget over disse Bøger, men det er et meget slet Katalog, thi Bøgenes Titler ere anførte uden nogensomhelst Orden. Der blev solgt en Samling paa noget over 5000 Bind i Literaturer, som gik i alle mulige Retninger. Suhms Dødsaar er Grændsen for de sidste Anskaffelser, og det er kun undtagelsesvis, at man støder paa en Titel som denne: »Schiller, Musen Almanach, Tübingen 1799.«

Suhms Møntsamling blev solgt ved to Auktioner, som bleve afholdte i Revisor *Webers* Værelser i Kronprindsensgade,

* To gamle Heste, til en Værdi af 40—50 Rdl., og en gammel Kareth, sat til samme Værdi, havde Fru Suhm foræret Kudskenen Jacob.

den første i November 1800, den anden i Juni 1802; Katalogerne hertil vare godt udarbejdede af J. J. Weber. Det var en kostbar Samling, der bestod af henimod 7000 Mønter og Medailler, af hvilke 381 vare af Guld, og af dem vare atter 184 danske. Samlingen var især rig paa danske Mønter fra Middelalderen. I et Exemplar af Kataloget, som har tilhørt C. J. Thomsen, er der noteret, at »det Hele er udbragt til 3250 Rdl. 3 Mrk. 3 $\frac{1}{2}$ Sk.« Denne Notits er skrevet og attesteret af C. Thomsen, vistnok Fader til den bekjendte Numismatiker og Archæolog*.

Gaarden i Pustervig, der var assureret for 30,500 Rdl., blev kjøbt af Direktionen for Fattigvæsenet, som her indrettede et Tvangshus. Ved Kjøbenhavns Bombardement 1807 blev Gaarden ødelagt, og, da Hauserplads blev anlagt, forsvandt hele Grunden som Bebyggelses-Grund. Men der blev lagt en Gade fra denne Plads hen til Landemærket, der altsaa kom til at dække en Del af den Have, som havde hørt til Gaarden Nr. 73 i Pustervig; denne Gade fik Navn efter Suhm og hedder endnu Suhms Gade. Og den Lystgaard, han havde ejet i Øverød, bærer nu Navnet Suhms Minde.

Boet blev først sluttet 1809. »Kammerherre Suhms og Frues Skiftebrev,« to store Protokoller, indeholde i Afskrift alle de Dokumenter, som bleve fremlagde i Skiftekommisærernes Møder, og de give gode Oplysninger om hvad Boet indeholdt f. Ex. af Guld, Pretiosa, Sølvtoj**, Dækketøj o. L., hvorefter der fandtes store Mængder. Blandt Kunstsager nævnes et Portræt af Curt Adeler i Perlemor. Rekapitulationen viser en vis Indtægt af 324,124 Rdl. 3 Mrk. 7 Skilling, en Udgift af 97,174 Rdl. 4 Mrk. 12 Sk. Der blev saaledes en Beholdning af 226,949 Rdl. 4 Mrk. 11 Sk., hvorfra der dog droges 4728 Rdl. 5 Mrk. 4 Sk., saa at der blev igjen 222,220 Rdl. 5 Mrk. 7 Sk.

Der er ovenfor efter Nyerup meddelt nogle Stykker af den »Disposition,« som Suhm oprettede efter sin første Kones

* I anden Del ere mange Priser og Køberes Navne tilskrevne af C. J. Thomsen. Dette Exemplar af Kataloget findes nu i det st. kgl. Bibliothek.

** Et Par Sølv-Lysetager i drevet Arbejde med Guirlander og Medaljoner i Ludvig den 16.'s Stil, vog 23 L. 3 Q., paa hvis Bund læses Navnene Karen Angel, P. F. Suhm, og som efter Stemplet er udført i Kjøbenhavn 1778, bevares i den Knudtzonske Samling af Sølvtoj i Christiania. Katalog over den historiske Udstilling i Trondhjem 1897. Trondh. 1897, S. 125.

Død, men den hele har Nyerup ikke meddelt. Denne Disposition fik tilligemed Fru Christiane Suhms Disposition kongelig Konfirmation den 9. Januar 1801. Skiftekommissærerne havde indsendt disse Dokumenter til Kancelliet den 12. Juli 1800 og havde ledsaget dem med en udførlig Redegjørelse af hvad der kunde opfyldes af de Afdødes Ønsker, og da alle disse Dokumenter ere indførte i det ovennævnte »Skiftebrev,« finder man her gode Oplysninger om Suhms Bestemmelser, og enkelte Punkter heraf skulle fremdrages.

Suhm kalder Aktstykket »Udkast til min sidste Vilje, som Konferentsraad *Bornemann** ville sætte i bedre Stil og Orden.« Dette Dokument handler mest om Foræringer og Pensioner, som Suhm ønsker at give bort — foruden Bibliotheksgaven med hvad der hører til den. Til de Fattige paa Røraas skjænkes 5000 Rdl., til Realskolen i Trondhjem skjænkes 5000 Rdl. Til Domkirken i Trondhjem gives 500 Rdl. »for at tilmure det Kapel, hvor min Svigerfader Etatsraad Angell, Frue og flere Lig staa, samt at holde Kapellets Mure og Tag vedlige, og maa aldrig mere noget Lig der indsættes.« Til Nikolaj Kirke gives 500 Rdl., for at holde Cornelius Lerches Begravelse, hvor Admiral Suhm og hans Kone staa, vedlige; Lerches Kobber-Epitafium skal renses. Til Frederiks tyske Kirke paa Christianshavn gives 1000 Rdl. for at vedligeholde de 3 Kister der**³. Edvard Storm skulde have 100 Rdl. aarlig. Alle Tyende og Tjenestefolk fik dels smaa aarlige Pensioner, dels Gaver en Gang for alle. Frøken Agathe Vind i Trondhjem fik 100 Rdl. aarlig; en Fætter i Sachsen, en gammel Mand, fik 60 Rdl. aarlig, og en Fætterske gift med Baron Zetlitz 100 Rdl. aarlig saalænge hun levede. »Frøken Christiane Becker, Datter af Hofapotheker Becker, skjænker jeg 20,000 Rdl.«

Men saa giftede Suhm sig med Frøken Becker, og han føjede da den 17. Maj 1789 til sin Disposition en Bøn til sin Kone om, at hun vilde iværksætte Gaverne til Kirkerne og Pensionerne; »faar hun ingen Børn med mig og gifter hun sig igjen, og Tilstanden taaler det, da vil jeg og have mig udbedet, at Gaven til de Fattige paa Røraas og til Realskolen i Trondhjem maa staa ved Magt.«

* Vilhelm Bornemann, Generalauditor, f. 1731, d. 1801.

** Fru Karens, hendes Søns, og Suhms egen Kiste.

Disse Gaver tyde paa, at Suhm har tænkt kjærligt paa dem, der stode ham nær, paa dem, hvem han skyldte Tak*, og paa de Steder, hvorfra hans Formue stammede. Men gjennemgaar man Skiftebrevet, kommer man let til at tænke paa, hvad Suhm skriver i sin Karakteristik af Karen Suhm, at denne mente, at hendes Mand var for godgjørende og at hun søgte at holde igjen. Suhm var vist ikke nogen god Økonom, forstod vist ikke at omgaas Penge, naar det krævedes, at der skulde spares, og derom kan maaske »Skiftebrevet« føre Bevis. Thi det viser, at han flere Gange har gjort Laan f. Ex. en Gang hos Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme, 2000 Rdl. imod Pant i Lystgaarden i Øverød, en anden Gang hos Universitetet, 14,000 Rdl. imod Pant i Gaarden i Pustervig, en tredie Gang hos Justitsraad, Borgmester Uldall i Kjøbenhavn, 10,000 Rdl. imod Pant i en Obligation dateret 11. Juni 1774, udstedt af Fru Ancher og Sønner i Christiania, paa 40,000 Rdl., som var bragt ned til 22,000 Rdl. Aarsagerne til disse Laan kjendes ikke; men man behøver blot at mindes det Suhmske Bibliothek og de mange Suhmske literære Interesser, og det vil staa tydeligt, at der var Veje nok, hvor Pengene kunde svinde ind og økonomiske Vanskeligheder opstaa. Saadanne Laan kunne forklare, at der ved den endelige Opgjørelse af Boet kom til at staa saa betydelig en Sum paa Udgiftssiden. Men laante Suhm hos Andre, saa var der Andre, der laante hos ham, og Opgjørelsen af Boet er kommet noget til at ligne mangt et Adelsbo i det 17. Aarhundrede, hvor det tog Tid at bringe Kredit og Debet til at staa rent og klart overfor hinanden. Den endelige Hovedopgjørelse af Boet maa vidne om, at Skiftekommissærerne have været dygtigere Finantsmænd end Suhm. Men det var betydelige Summer, der bleve lagte op i Aarene 1799—1809**, og som bleve indsatte i Overformynderiet.

* Ved Gavebrev af 1. Januar 1790 fik Kammerraad *Broagers* Enke, *Anna Catharina Birch*, i Pension 25 Rdl. kvartaliter.

** I Aaret 1808 skjænkede Boet 500 Rdl. til Opmuntring for de norske Krigere og til Understøttelse for deres Enker og Børn.

XIV.

Biografier af Suhm. Rasmus Nyerup og hans Levnetsbeskrivelse af Suhm. Portræter af Suhm. Til Karakteristik af Suhm. Historikeren Suhm. Slutning.

Den første, som fortalte Noget om Suhms Liv, var hans Ven, Rektor ved den lærde Skole i Flensborg, Professor *Ole Henrik Moller*. Han udgav i Aaret 1775 i Flensborg et stort Skrift i Folio om »Die von Zaum oder Suhm,« og indsatte her et Stykke om Peter Frederik Suhm, der vistnok enten ved denne Lejlighed eller tidligere har givet ham adskillige Meddelelser, som f. Ex. Navnene paa de to Dreng, der bleve underviste sammen med Drengen P. F. Suhm. Mollers Afhandling er skreven med Omhu; den indeholder genealogiske Meddelelser om Familierne Angell og Collett, en meget udførlig Fortegnelse over Suhms Skrifter, hvor f. Ex. Titlen paa hvert Stykke i de trondhjemske og kjøbenhavnske Samlinger er anført, og den slutter med Suhms latinske Mindeord over Langebek. Faae Aar efter, 1778, tog *Bertel Christian Sandvig* Anledning til at fortælle om Suhm, idet han i den danske Oversættelse og Bearbejdelse af *Tycho de Hofmans* Værk »Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd,« som han udgav, inddrog Familien Suhm, og saaledes fik Lejlighed til at omtale Peter Frederik Suhm, hvis Brev »Til Kongen« blev aftrykt i dette Skrift. Men Skildringen af ham i disse to Arbejder er dog kortfattet og maa nærmest betragtes som de første Udkast til en udførligere Biografi. Og en saadan kom ogsaa ³⁹.

Blandt de yngre Mænd, hvilke Suhm paa sine gamle Dage samlede om sig, var der vist ikke nogen, der næst efter Frederik Sneedorff, var ham saa kjær som *Rasmus Nyerup*, der var født 1759. Det første Bekjendtskab med Suhm, idetmindste med hans Navn, gjorde Nyerup som Skoledreng, thi han var en af de Dreng, hvem Skolemesteren i Skydebjerg 1772 lod afskrive Suhms Brev til Kongen efter »Berlingske Avis,«

som blev laant hos Præsten. Endnu før Nyerup havde taget den theologiske Embedsexamen (1780) var han begyndt at arbejde, fra 1778, som Amanuensis ved det store kongelige Bibliothek, og det var hans Disputats om en Del sjældne Palæotyper i dette Bibliothek, ved hvilken han 1784* erhvervede Magister-Graden, der gav Anledning til, at Suhm drog ham til sig og gjorde ham til Bibliothekar ved sin Bogsamling. Nyerup var i en sjelden Grad skikket til denne Gjerning; thi han var venlig og tjenstvillig og med heldige Anlæg for den praktiske Virksomhed forenede han den mest levende Interesse for Literaturen, saa at det ikke var underligt, at, da Suhm 1788 nedskrev Bestemmelser om, hvorledes hans Bibliothek skulde bestyres efter hans Død, var det de to Magistre *Frederik Sneedorff* og *Rasmus Nyerup*, som han beskikkede til Bibliothekarere, med Paalæg om, at de skulde læse over Bogkundskab, samt Fædrelandets Historie og Antikviteter. Denne Tanke blev ikke bragt til Virkelighed, thi det var Kjøbenhavns Universitet, der blev Nyerups Virkekreds som Bibliothekar og som Professor. Forelæsninger over Fædrelandets Antikviteter kom han ikke til at holde, men det var Rasmus Nyerup, der gav det første Stød til at Museet for de nordiske Oldsager blev grundlagt.

Fra Aaret 1797 er der kjendt følgende Brev fra Suhm til Nyerup, som i Faksimile er føjet til det første Bind af det af Nyerup udgivne »Magazin for Rejseiagttagelser**»:«

* I Indledningen til en Disputats fra samme Aar, — pro stip. Colleg. Medicei i en Dialog mellem N. og W. — taler *Nyerup* om »instructissima et selectissima Suhmiana suppellex libraria, qvam publice prostare jussit Viri optimi et literatissimi pia liberalitas et vere civicus amor, ut per patientes ædes et invitantia limina istos omnigenæ eruditionis thesauros adeant, iisqve ad satietatem usqve fruantur literarum cultores et studiis operata juvenus.« Hertil svares: »Impius esset, qvi non agnosceret summi istius Mæcenatis in literas merita, qvorum nescio primo loco ponam illud, qvod laudasti, in patriam totam et eruditorum rempublicam beneficium, qvo nihil ad publicam utilitatem majus, nihil ad privatam Viri gloriam uberius cogitari potuit.« *Er. Nyerup*, Librorum, qvi ante Reformationem in scholis Daniæ prælegebantur, Notitia. Hafn. 1784, S. IX—X.

** Originalen til dette Brev er landet i Frederikke Bruns Autografsamling i det store kongelige Bibliothek, ny kgl. Samling, 4°, Nr. 1992 i. Udskriften: »Til S. T. Herr Professor Nyerup i Kjøbenhavn« er ikke skreven af Suhm; Brevet har været forseglet med Suhms Signet.

Min kjære Nyerup! jeg vil herved advare ham at være forsigtig og klog, thi der trækker et uveier op over Skribenter og Redacteurer. Søg at afværge det for sin person ved Moldenhauer og ved Patronen men hør dog efter hos den første hvorvidt det strækker sig, thi jeg har kun min efterretning af Sagn.

Totus tuus

P. F. Suhm.

Øverød d. 1 October 1797.

Det var den Anmeldelse af *Birckners* Bog om Trykkefriheden, som Assessor i Hof- og Stadsretten *Peter Collett* havde skrevet i Kjøbenhavns »Lærde Efterretninger,« hvilket litterære Tidsskrift Nyerup redigerede, der fremkaldte Uvejret. Collett var allerede, forinden Suhm skrev dette Brev, bleven afskediget uden Lov og Dom fra sit Embede, uden Pension, den 30. September 1797, men for sit Vedkommende skriver Nyerup: »At jeg, som var Redaktør, blev skaanet, har jeg til Dato ikke erfaret Grunden til.« Mon Suhm har bidraget til, at Nyerup slap uskadt ud af dette Uvejr? Der var god Overensstemmelse mellem dem, thi de elskede begge Friheden, ligesom de begge vare Hadere af Alt, hvad der kunde smage af Tyranni, og som saadant stod for dem begge Undertrykkelse af Skrivefriheden.

Har Nyerup havt Suhm meget at takke for, saa har han ogsaa gjengjældt dette. Og som det største Vidnesbyrd herom maa nævnes, at han paatog sig og gennemførte Udgivelsen af de fem sidste Bind af Suhms Danmarks Historie, af hvilke det fjortende Bind udkom Aaret før han døde, tredive Aar efter at Suhm var gaaet bort*. Om Nyerups Virksomhed i denne Henseende skriver *Chr. Molbech*: »Dette vidtløftige Værks møjsommelige Udgivelse, den trættende Undersøgelse og Jævnførelse af alle de i Haandskriftet anførte Kilder og Skriftsteder, den Synet og Aandskræfterne sløvende Korrektur af en saa

* *J. C. Berg* skrev den 29. Oktober 1798 til Nyerup: »Suhm maatte vi da miste, den eneste Trøst, vi have tilbage for saa stort et Tab, er Forvisning om, at De, Herr Professor, hans mangeaarige Ven, sørger for, at vi faa saavel hvad andet, han efterlader sig, som især hans Historie af Danmark komplet udgiven.« *L. Daae*, Udvalg af Breve til Professor R. Nyerup. Chra. 1861, S. 46—47.

stor Skriftmasse, vare Arbejder, som vanskelig nogen Anden havde paataget sig, vanskelig nogen Anden udført, med den trolige Omhu, som Nyerup, hos hvem dette Værk var et heligt Efterladenskab til Fædrelandet af Danmarks og Nyerups Velgjører, som denne, indtil sit Livs Ende, mindedes, ærede og elskede med rørende Taknemmelighed og Hengivenhed*.
«

Endnu medens Suhm levede, udgav Nyerup en Bog, som har været Samtiden og Eftertiden til megen Gavn og som først nu, hundrede Aar efter, paa en Maade bliver afløst af en lignende; det er hans Levnetsbeskrivelse af Suhm, der udgør

det femtende Bind af dennes »Samlede Skrifter« og udkom i April 1798, ledsaget af et Portræt af Suhm og en Afbildning af Medaillen, som blev tilsendt ham af Medborgere. Nyerup har forfattet dette Skrift for største Delen allerede 1796; han har skrevet sin Bog med Benyttelse af mange Oplysninger og forskjelligt Materiale, især Breve, som bleve betroede ham af Suhm, under hvis Øjne Biografien kan siges at være forfattet, og den er skreven med en Oprigtighed og Ligefremhed, som uvilkaarlig vækker Tillid. Men den er ogsaa skreven med Kjærlighed til Suhm og med den varmeste Interesse for Op-

* Originalen til det her gjengivne Portræt af *Rasmus Nyerup* er stukket 1792 af *C. W. Bock*.

gaven. Nyerups Biografi udkom 1799 i tydsk Oversættelse af *Fr. Ekkard* med Tilføjelser baade af Forfatter og Oversætter.

Til *G. L. Lahdes* »Samling af fortjente danske Mænds Portræter med biografiske Efterretninger,« anden Del, som udkom mod Slutningen af 1798, skrev *R. Nyerup* Efterretningen om Suhm, der, noget forøget, blev optaget i det sextende Bind af Suhms »Samlede Skrifter« med Titel: »Efterretninger om Suhm og hans Skrifter.« Stykket indeholder en udførlig Fortegnelse over alle Suhms Skrifter, samt Prøver paa Kritiker over dem, fremkomne i forskjellige danske og tydske Tidsskrifter. »Suhmiana« indeholder ogsaa nogle Tillæg til Biografien.

Denne Nyerups korte Levnetsskildring af Suhm blev oversat paa Fransk af *Børge Thorlacius* til »Magazin encyclopédique,« hvor den blev trykt Thermidor, Ann. VII (1799).

Suhm er naturligvis bleven omtalt ofte i Konversations- og biografiske Lexika og i Literaturhistorier, men i Reglen paa en saadan Maade, at det er let at see, at Forfatterne ikke have gjort hans Liv og Virksomhed til Gjenstand for et omhyggeligt Studium. Der er dog et biografisk Lexikon, i hvilket Suhm er bleven skildret paa en noget grundigere Maade; Forfatteren, *Malte Conrad Bruun*, har vel ikke havt nyt Stof at føje f. Ex. til Nyerups Levnetsskildring, men han har sin egen Kritik. Det er saaledes ret interessant at see, hvorledes denne Geograf dømmer om Suhms Bøger om de fra Norden udvandrede Folk, med hvilke han i det Hele er tilfreds, ligesom ogsaa at læse hans Dom om Suhms nordiske Noveller, en Retning, siger han, som senere blev udviklet af *Walter Scott*, for hvis Stil Suhms dog staar langt tilbage.

Det ældste kjendte Portræt af Suhm ejes af det kongelige norske Videnskabers Selskab i Trondhjem; det er vist malet — ikke godt malet — paa Lærred, i denne By, og maa da stamme fra de første Aar han levede der. Suhms Ansigt er ret fyldigt, der er Ro over det, men tager sig noget dødt ud. Det er første Gang blevet gjengivet i Træsnit i *O. A. Øverlands* illustrerede Norges Historie, i 5. Del, 2. Bd., som er udkommet 1891—95. Derefter følger det Portræt, der er gjengivet ovenfor til S. 46, og er malet som Pendant til Fru Karen Suhms i deres tidlige Ægteskabs-Aar. Ansigtet er her fuldt af Liv;

de mørke Øjne og de mørke Øjenbryn kontrastere stærkt mod den lyse Paryk. Der er en Skjævhed ved Munden, som ogsaa kan iagttages i senere Portræter af Suhm, maaske fremkaldt ved nervøse eller Vane-Trækninger. I Aaret 1772 er Suhm bleven malet af *Jens Juel*, og dette Billede blev stukket i Kobber 1789 af *F. Schürer* til Ugeskriftet »Samleren,« Brystbillede i Medaillon. Dette Stik er ikke meget tiltalende, thi hele Underansigtet er svært og noget plumpt; det kan være Kobberstikkerens Skyld, som ikke var nogen stor Kunstner — og senere blev Glashandler. Under Billedet læses disse Ord: »Videnskabens første Ven i det danske Norden, fød i Kjøbenhavn den 18. October 1728.« Dette Portræt er i Træsnit gengivet ovenfor Side 117.

Fra den følgende Tid kjendes tre endnu bevarede Portræter af Suhm, alle malede af *Jens Juel*. Det tidligste er uden Tvivl det, som er gengivet ovenfor til S. 453. Det næste, som ejes af det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg Slot, er det, der er gengivet som Titelbillede til denne Biografi; Suhm er her malet i mindre Brystbillede i oval Medaillon; han er klædt i en brun Slobrok, har aaben Skjortelinning, holder Pennen i højre Haand, løfter den venstre Haand op foran Brystet, og har Udseende som om han et Øjeblik hvilede fra Arbejdet og tænkte. Det sidste Portræt fremstiller Suhm i Brystbillede i en oval Medaillon; han er klædt i en rød Slobrok, har aaben Skjortelinning, hviler den venstre Haand paa den højre Arm, der ligesom læner sig til et Bord, hvilket dog ikke kan sees. Dette Maleri ejes af det store kongelige Bibliothek*.

Strax efter Suhms Død indbød Hofkobberstikker *G. L. Lahde* til Subskription paa et af ham stukket Portræt af Suhm efter et Maleri af *Juel*, netop det nys omtalte. Dette Stik ledsager *Nyerups* Biografi af Suhm i *Lahdes* »Samling af for-tjente danske Mænds Portræter,« og det er det Billede af Suhm, som er benyttet mangfoldige Gange i de følgende Tider. Subskriptionsprisen skulde være 3 Mark, men senere skulde Prisen være 4 Mark. Ligeledes strax, efter at Suhm var død,

* Dette Maleri modtog det st. kgl. Bibliothek i Aaret 1812 i Følge testamentarisk Bestemmelse af Suhms det foregaaende Aar afdøde Læge, Etatsraad *F. C. Winslow*.

indbød *J. F. Clemens* til Subskription paa et Portræt af Suhm »efter Juels veltrufne Maleri i Knæstykke,« uden Tvivl det Maleri, som er gjengivet ovenfor til S. 453; men der tegnede sig kun 89 Subskribenter paa dette Stik, som skulde have været i stor Folio og koste 2 Rdl.; det udkom ikke. I Januar 1801 fornyede Clemens Subskriptionsindbydelsen: 1798 havde Kammerherreinde Suhm opmuntret ham til at udføre et Portræt af hendes afdøde Mand, nu var det Kommissærerne i Dødsboet, med hvilke han havde truffet Overenskomst om at optage Arbejdet; Juels store Portræt af Suhm skulde stikkes i Kvart og saaledes kunne svare til den danske Historie; Prisen skulde være 9 Mark. Heller ikke denne Gang lykkedes det at føre Planen igjennem. Nyerups Biografi af Suhm er ledsaget af et lille Brystbillede af Suhm, i Profil og i en oval Ramme, som *G. L. Lahde* har stukket efter en af ham selv »ad vivum« udført Tegning; Billedet fremstiller Suhm, i Profil, saaledes som han saae ud 1795; han er klædt i en tilknapet Frakke. Nedenunder læses:

P. F. SUHM.

nat: d. 18. Oct. 1728.

Doctrinæ columen, patriæ ac heliconis ocellus,

Et stator arctoæ Suhmius historiæ.

Ingenium scriptis animique relucet imago;

Ora viri magni parva tabella refert.

S. Thorlacius.

Om Gibsmedaillonen af Suhm, der er gjengivet ovenfor, S. 316, er den, som *Fr. Ludv. Zuschlag* modellerede 1786 og som skal have været »overmaade lignende,« kan ikke siges med Sikkerhed*; den originale Medaillon er da den, som i Marmor er anbragt paa Muren bag Suhms Kiste i Begravelsen under Frederiks tyske Kirke, og som er omtalt ovenfor S. 439. *Adzer* udførte Portrætet af Suhm, som sees paa Medaillen, der blev præget til hans Ære, men Portrætet holdes for ikke at være truffet vel. Begge Medaillens Sider, stukne af *A. Flint*, ere afbildede paa et Blad til S. 497 i Nyerups Biografi af

* Den kunde kjøbes hos Agent Gyldendal for 1 Rdl. Minerva 1786, II., S. 362.

Suhm. Nyerup nævner en Medaille af *Bauert* med Suhms Billede; den synes nu at være ukjendt, eller skulde det være den, som er tillagt *Zuschlag*? Derimod kjendes en Buste af Suhm, som *Domenico Gianelli* har modelleret, men efter Suhms Død*. Et bronceret Exemplar af denne Buste ejes af det store kongelige Bibliothek; et andet Exemplar, ligeledes bronceret, findes i det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg Slot⁴⁰.

Disse forskjellige Billeder give nogen Forestilling om Suhms Udseende, men en fyldigere Beskrivelse af hans Person er ikke efterladt. *Lidén* siger om ham, at han var »en liten behagelig man,« *Kampmann* skriver om ham i sin Mindetale⁴¹: »Han havde en skjøn udvortes Anseelse. Han var lav af Størrelse, med brede Skuldre og et stærkt frit aandende Bryst. Hans veldannede Lemmer stode i et skjønt Forhold til hinanden. Hans Mine var ædel og frydefuld. I hans Øjne tindrede den skjemtsumme Munterhed. Hans Pande og Forhoved hvævede sig rummelig omkring den kunstfulde Hjerne.« Der er god Overensstemmelse mellem denne Beskrivelse og Malerierne fra Suhms ældre Alder: Suhm var en lille noget svær Mand; Livlighed og Mildhed lyste ud af hans Ansigt, som var rundt og ret fyldigt; Øjnenes Farve var nærmest graablaa, Øjenbrynene vare fremtrædende og graasprængte ligesom Haaret, der faldt ned over Nakken i rige, lange Lokker; Panden var høj og hvælvet, Næsen noget tyk, Læberne svulmende, især Underlæben**, og der var Dobbelthage.

Mangler der rigeligt Stof til at skildre Suhms ydre Person, saa mangler der ikke Stof til at skildre den indre. Vælger man til Udgangspunkt for en saadan Skildring *Kampmanns* Mindetale, saa vil man føle sig noget i Forlegenhed, thi Mindetalen gjør Indtryk af at være en panegyrisk Lovtale, til hvis Ædruelighed man kan faa Mistro. Men sammenligner man

* D. Gianelli modellerede ogsaa Fru Christiane Suhms Buste, og den blev støbt i Gibs, men den synes nu at være ukjendt; maaske den er helt forsvunden.

** Man har forklaret den stærkt fremtrædende Underlæbe som Tegn paa Sandselighed. Det er dog værdt at lægge Mærke til, at Suhms Fader, Admiral Suhm, havde en lignende stærkt fremtrædende Underlæbe.

denne Mindetale med de andre Mindeord, der fremkom snart efter Suhms Død, og med de forskjellige Ytringer og Domme om Suhm fremsatte af Mænd, som have kjendt ham personlig, faar man Tillid til Kampmanns Skildring, thi det er den samme Klang, som lyder gennem alle Dommene. Man finder Vidnesbyrd herom paa mærkelige Steder. Saaledes læses i Frederiks tyske Kirkes Ligprotokol midt iblandt de tørre Notitser om Begravelser følgende Notits under Aaret 1798: »den 17. September wurde der verstorbene Körper des allgemein beliebten und hochgeachteten Herr Kammerherr Peter Friederich Suhm in die Kapelle in No. 25 hingesetzt etc.*«

Alle stemme i at lovprise Suhm som det gode Menneske, Ordet gode taget i den ædleste, den mest udstrakte Betydning; den »eiegode Suhm,« kalder Nyerup ham. Denne Egenskab vandt ham alles Hjerter, og det er ikke overdrevent at sige, at han var elsket af sin Samtid**. Han viste sin Kjærlighed til Folket ved efter Evne at arbejde for sine Landsmænds Vel

* I Adresseavisen 1790, Nr. 230, 8. Oktober, læses: »En Tanke i Anledning af S. T. Hr. Kammerherre Suhms lykkelig igjen erlangte Sundhed:«

O! at dit Legem kunde være
Som Du, og Dine Værker, Selv!
Methusalem i Mosis Lære
Da døde vidst, som Dreng mod Dig:
Og, naar om Tusind Aar høyst tvende,
Selv Cicero dør anden Gang,
Og, man ey mere Mosis mindes,
Vil Du i favrest Alder staae!
Og, naar de nye Nordens Slægter
Os gamle Fædre kiende vil;
Strax spørges Du, og Millioner
Af os da blot ved Dig blir til.

Under dette vistnok vel mente, men temmelig gyselige Vers staar som Forfattermærke O. H. W., hvilke Bogstaver sikkert betegne *Odin Henrik Wolf*, General-Lotto-Administrator, Fader til den mere bekjendte Professor *Odin Wolf*.

** Der udkom i Aaret 1793 paa *S. Pouelsens* Forlag en »Nyeste Samling af Selskabssange især for blandede Selskaber,« og her findes der Sange til Forherligelse af fremragende, agtede og elskede Mænd, som endnu vare i Live, saaledes Mænd som Greverne Chr. Ditl. Fr. og Ludv. Reventlow, Christian Colbjørnsen, Biskop Balle, Kaptajn Werner H. Fr. Abrahamson o. fl.; en Hæderssang for Oldgrandskeren og Menneskevelgjøreren Peter Frederik Suhm af *P. H. Haste* læses S. 158—60. Og da *Tode* skrev en Afhandling »om Nationalskaale« nævnede han efter Skaaler for Kongen og hans Hus

— hans Landsmænd de Danske saavel som de Norske. Hermed forenede sig Kjærlighed til Næsten, som ytrede sig derved, at han ikke holdt sin Rigdom tilbage for sig selv og for sine, men af et godt Hjærte delte med saa mange som muligt. Det viste han ved en Godgjørenhed, som ikke var almindelig, og som ofte blev udøvet i Stilhed, saa at mange først efter hans Død fik at vide, hvilken godgjørende, hjælpsom Mand der havde forladt dem. Saaledes fortæller *Jakob Baden* i sin Sørgetale over Suhm⁴²: »Han havde henlagt en vis Pengesum, som de Fattige hver Uge, saavel paa Landet som i Byen, kunde kræve som deres egen. Men han vidste, at Trang afhjælpes snarere ved at formindske Armoden end ved at understøtte den. Derfor tog han mangan Fattigmands Barn, som han vilde frelse fra Armodens Smitte, bort fra Forældrene, lod det opdrage og oplære ved et Haandværk eller anden anstændig Næringsvej, og trak ikke Haanden tilbage, førend det havde lært en Kunst, hvorved det paa en ærlig Maade kunde fortjene Brødet for sig og Familie. Saae han end imellem sine Velgjerninger spildte eller paa Utaknemmelige forødede, saa lod han sig derved dog ikke standse i sit velgjørende Løb. Han tænkte som Landmanden, der, naar han med sin Haand har betroet Saakornet til Jorden, finder sig i, om ikke Alt kommer frem, og er fornøjet, naar det, som bærer, frembringer desto rigere og overflødigere Frugter.«

Det er om Mennesker her tales, som vare af fattig Stand. Men Suhm med det kjærlige Hjærte var ogsaa velgjørende mod dem, som vare af bedre Stand, men levede i fattige Kaar. Saaledes hjalp han mange islandske Studerende, som fik rundelig Betaling for det Afskrivnings-Arbejde, de udførte for ham; han gav *Thorkelin* en fast aarlig Løn for at udføre et Arbejde for sig; paa en Tid, da *Edvard Storm* var i Trang, gav Suhm ham en aarlig Pension, og det er ikke usandsynligt, at Suhm har hjulpet *Johannes Ewald*, om dette end ikke findes omtalt noget Sted — tydeligt*. Men han siger et Sted, at *Carstens*

i de varmeste Ord en Skaal for Suhm, »en af Danmarks og Norges Riges største og bedste Mænd, han leve!« J. C. Tode, Prosaiske Skrifter, I. Kbh. 1793, S. 204—5.

* I *Rahbeks* Kantate til Universitetets Sørgefest over Suhm forekommer der et Sted, hvor Storm og Ewald nævnes som Førere for de unge Digtere, hvem Suhm har støttet.

hjalp Ewald ved i nogle Aar at give ham »Underholdning af sin egen og Venners Pung.« Og naar Suhm ved at omtale saadanne Forhold nævner »Ven« eller »Venner,« saa kan man være saa temmelig overbevist om, at til disse hører han selv⁴³. I sin Karakteristik af sin første Kone, Karen Angell, skriver Suhm: »Hendes Godædighed ledsagedes af megen Fornuft og Overlæg, og var stundum denne Beskaffenhed nyttig for hendes Mand, hvis Godædighed gik undertiden over Grændserne.« Det var altsaa en Svaghed, men en ædel Svaghed hos ham, at gjøre Godt, endogsaa over Maalet. Højdepunktet i denne Goddædighed var, at han aabnede sit Bibliothek for Publikum.

Alt dette vidner om et godt Hjærte hos ham. Og at det forholdt sig saaledes, kommer ogsaa frem, naar man faar at vide, at han var en overordentlig mild Mand. Mildheden skinner ud af hans Ansigtstræk og af hans Blik. Kampmann siger: »Hans Hjærte var fri for al Misundelse, al Stolthed, alle hæftige Sindsbevægelser. Som den klare skyfri Himmel var hans Sindsforfatning, Ømhed, Hengivenhed, forekommende Godhed imod hans Venner, Lemfældighed mod hans Undergivne, Tjenstagtighed mod enhver, som trængte til hans Bistand, Velvillighed mod alle. Saaledes viste han sig i sit Hus, saaledes udenfor. Som Ægtemand, Fader, som Herre, som Ven, var han i alle Tilfælde den føjelige, eftergivende, gode, elskværdige Mand.« *Frederikke Brun* siger om Suhm, at han var »heiter, immer wohlge-launt, dem Wiszbe-gierigen immer offen und mittheilend, nachsichtig gegen den Unwiszenden.«

Det var intet Under, at man søgte og satte Pris paa hans Selskab. Ikke saaledes at forstaa, at han var hvad man kalder en Selskabsmand, en Levemand; men man holdt af at høre ham tale og at tale med ham, thi hans Samtale indeholdt noget andet end Selskabs-Passiar. Han havde fra tidlig Tid udprægede Gaver til at omgaas Mennesker, kvilket ret træffende er udtrykt saaledes af *Joachim Junge*, Præsten i Bloustrød, Forfatter til det bekjendte Skrift om den nord-sjællandske Almues Karakter⁴⁴: »Suhm var som Ung gammel med den Ældre, som Gammel var han ung med den Yngre.« Og her kom ham tilgode en Egenskab, som han besad i rigeligt Maal og som kan betegnes med Ordet »Munterhed.« Han har skrevet en lille Afhandling om dette Begrebs rette Betydning, og hans Forklaring passer til hans eget Naturel. Maa-

ske kan det betegnes ved det engelske Ord »*humour*«, det vil sige, han kunde forene det Alvorlige med det Spøgefulde; man kunde bringe paa Bane, hvilke Materier man vilde, saa forstod han at slaa ind paa dem; en sørgmodig kunde søge ham og kunde gaa opmuntret bort fra ham, en lystig kunde komme til ham og kunde gaa bort fra ham alvorlig stemt, thi ved Samtalen med Suhm havde de faaet noget Nyt at tænke paa*.

»Hans Samtaler vare stedse behagelige, og det som fornemmelig gav dem Ynde, var ikke udsøgt Kløgt eller fin Satire, men den blide, venskabelige, bløde Tone, og den rige Meddelelse af Kundskab for dem, som kunde eller vilde benytte sig deraf. Hvor mange søde Timer hans Venner have tilbragt i hans Selskab ved Samtaler, ville de bestandig beholde i kjær Erindring. Dertil var han overmaade beskeden, han var den jævne, simple Borger, han var imod enhver som hans Lige-mand, omgængelig, kjærlig, fortrolig.« *Lavater* besøgte Suhm i Øverød den 26. Juni 1793 og han skrev om ham i sin Dagbog⁴⁵: »Ein ruhiger, bescheidner, vernünftiger, unendlich viel wissender, sehr natürlicher und unermüdeter Mann.«

Det bedste Selskab han kjendte, udenfor sin allernærmeste Familie, var dog Vennernes, og dem var han trofast hengiven. De bedste Venner havde han blandt Embedsmænd (af hvilke flere vare Adelsmænd, om end af ung Datum) og Lærde. Suhm regner det »iblandt sine Lyksaligheder« at have kjendt saa mange af »de herlige og fornuftige Mænd,« som vare hans Samtidige, blandt de ældre: Gram, Wøldike, Holberg, Anchersen, Kraft, blandt de Yngre Schøning, Langebek, Luxdorff, Temler, Adler, Cramer, Hielmstjerne, Holmskjold, Gunnerus, Carstens, Erichsen, Lagerbring, Storm, og mange andre. De gik bort alle før Suhm, men en yngre Slægt rykkede ind i de Afdødes Sted: Pram, Hviid, A. Kall, Thorkelin, Brødrene Sneedorff, Sandvig og mange flere. Guldberg findes ikke nævnet blandt Vennerne, uagtet Guldberg selv i Breve til Suhm slaar paa sit mangeaarige Venskab til Suhm; men denne har vist ikke stemmet helt overens med ham, og fra 1784

* *Johan Bülow* skriver et Sted: »Jeg har adskillige Gange 1770 og 1771 spist hos Konferentsraad Lehn i Selskab med ham, Hielmstjerne, Suhm, Sturtz og flere. Det var saare behageligt at høre disse oplyste Mænd tale; muntre vare de tillige, men mig syntes, at Klevenfeldt, den mest muntre og talende, dog ikke var den, der altid behagede mig mest.« Bülow var født 1751.

boede Guldberg ikke mere i Kjøbenhavn. Suhm var rede til at hjælpe Vennerne, naar de trængte til Penge; saaledes da Langebek skulde til at udgive *Scriptores-Samlingen*; en anden Gang, da *Luxdorph* havde faaet det hvide Baand, men ikke var istand til at betale 500 Rdl. for Korset, saa fik han Pengene tillaans hos Suhm, der ikke turde vægre sig ved at tage hans Sølvtoj i Pant*.

Gjennem de mange Mindeord og Karakteristiker, som Suhm har skrevet, faar man en Forestilling om et lykkeligt Samliv med mange af de betydelige Mænd, som paa hans Tid levede dels i Trondhjem dels i Kjøbenhavn; hans Liv har været indholdsrigt. Det er her værdt at lægge Mærke til, at Suhm fortrinsvis kom i danske Kredse. Det kan jo ikke være Andet end at han maa have gjort Bekjendtskab med og maa have seet og talt med Personer, Mænd og Kvinder, der hørte til hvad man plejer at kalde de fremmede Kolonier, men disse kunde ikke regne ham til at være en af deres Folk. Forholdet mellem disse fremmede Kolonier og de gode kjøbenhavnske Kredse er endnu paa ingen Maade bragt til den rette Klarhed, og det vil maaske aldrig blive det, fordi der ikke er tilstrækkeligt Materiale bevaret til at oplyse dette Forhold, især paa den kjøbenhavnske Side**. Men det er ikke umuligt, at der i det Hele taget har været en Afstand imellem de to Grupper, som det ikke var let at dække over. Læser man hvad der i de nyere Tider er fremkommet om de Fremmedes, hvorved paa dette Sted især forstaas de Tydsktalende, selv om disse ere Holstenere — deres Levevis, deres Omgang, deres Cirkler, saa maa man nødvendigvis blive slaæet ved saa sjelden der at læse om ansete, dannede, lærde Danske, som omtales mere end i Forbigaaende; man faar let en Fornem-

* Personalhist. Tidsskrift, 2. R., 2. Bd., S. 119. I dette samme Tidsskrift, 3. R., 4. Bd., S. 280 findes meddelt, at Suhm paa Anbefaling af *Edv. Storm* pekuniært støttede *Poul Edvard Rasmussen*, som er vel bekjendt i den danske Literaturhistorie og som har skrevet *Melodien til Danmark dejligst Vang og Vænge*.

** Det er saaledes ikke let, at danne sig en fyldigere Forestilling om Selskabslivet i højere danske Kredse. Helt undtagelsesvis finder man en Meddelelse som denne, at »Gehejmerraad *Hielmstiernes* Hus altid var en Samlingsplads for Eliten af de højere Selskabskredse.« *Engelstoftiana* i *Histor. Tidsskr.*, 5. R., 2. Bd., S. 357. *Hielmstjerne* var født Kjøbenhavner af borgerlig Herkomst, men blev adlet. Han døde 1780.

melse af, at de Danske ikke trivedes der, men at de foretrak deres eget Hjem og deres nære Frændere og Venner. Man tænke sig f. Ex. en Mand som Luxdorph i saadanne Kredse, denne fint dannede, og dog saa jævne Personlighed! Men det samme var Tilfældet med Suhm; ham finder man ikke nævnet blandt dem, der kom i de Fremmedes Kredse. Mon disse Mænd og deres Lige, der ikke vare som Jens Baggesen, ikke vilde have befundet sig der som Spurve i Tranedands? Suhm kom i det Brunske Hus, hvilket maaske nærmest var foranlediget ved, at Fru Christiane Suhm og Fru Frederikke Brun vare Ungdomsveninder.

Om Venskab skriver Suhm en Gang⁴⁶: »Af egen Erfarenhed kan jeg sige, at de meget fromme, føjelige og behagelige Mennesker vel ere meget skikkede til daglig Omgang og Samkvem, vel og kunne blive Ens Venner og bevise En mange Tjenester; men til det meget stærke, faste og urokkelige Venskab ere de sjelden oplagte; Nej! hertil udfordres gemenligen strenge, vanskelige, morøse og faste Folk, som ikke let indgaa Venskab, saadanne, der tro at ære andre med deres Venskab, og ogsaa derfor udsøge saadanne, hvis Venskab de tro at ære dem*. Af slige har man sjelden flere end een Ven, højst tvende, i sin hele Levetid. Saadan var Magister Dass.« Det er vist ikke mange, der have havt Mod til at definere Venskab paa den Maade.

Det var Suhm magtpaaliggende, at leve i Fred og Ro, og han sørgede for at holde Alt fjærnt, som kunde bringe Sindet i stærk Bevægelse. Det var saaledes en Grundsætning for ham, aldrig at indlade sig i Polemik. Han skriver herom: »Kritiker over sine Skrifter bør man aldrig besvare; det gode i dem bør man rette sig efter og forandre efter dem i andet Oplag eller i nye Skrifter, og det vrangt eller slette besvarer sig selv. Desuden ere vi kun saadanne smaae ubetydelige Punkter i det Hele, baade i Henseende til Tid og Rum, at vi ved Besvarelser og Forsvarsskrifter Intet vinde hos Efterkommerne, og i Nærværende kun gjøre os latterlige; hvortil kommer, at det første Indtryk bliver gjerne ved, og at hel faae læse Forsvarsskrifter; det gamle *Calumniare audacter* gjælder her.«

* 2. ved hvis Venskab de tro sig selv hædrede.

Suhm glædede sig over den behagelige, venlige Stemning, der herskede i den Kreds af Videnskabsmænd, til hvilken han hørte fra tidlig Tid, og man finder ikke i hans Skrifter bitre, polemiske Udtalelser, allermindst imod Samtidige, sjelden en streng Dom, thi han var mere tilbøjelig til at rose end til at dadle. Men ved Aaret 1795 skriver han: »Skade er det, at saa slem en Tone hersker nu hos os i Stridigheder og Stridskrifter, saa at den, der skriver skarpest og kaster mest om sig med Skjældsord og Sarkasmer, bilder sig ind at skrive kraftigst og bedst, og betænker ikke, at han derved ikke fornædtrer sin Modstander, men sig selv. Slige maatte ønske, at de aldrig havde lært at skrive.«

Det Princip, ikke at polemisere, har Suhm i det Hele gjennemført. Den Kritiker, som paa hans Tid i sine Domme udtalte sig mest uforbeholdent, var Rektoren i Helsingør *Jakob Baden*. I sit Tidsskrift »Den kritiske Tilskuer« har han skrevet om de allerfleste af Suhms Skrifter, som udkom, medens denne »Tilskuer« levede; Baden sparede ikke paa Ros og Lovtale, naar Skrifterne fortjente det, men han lagde ikke Baand paa sine Ord, naar han fandt, at det Modsatte var Tilfældet. Suhm replicerede aldrig. Han og Baden kjendte ikke hinanden personlig; men en Dag lod Suhm spænde for og kjørte til Helsingør, for at stifte Bekjendtskab med Baden. Dette maa være sket før Baden i Aaret 1780 flyttede til Kjøbenhavn efter sin Udnævnelse til Professor ved Universitetet. Samme Aar blev Baden Sekretær i Selskabet til de skjønne Videnskabers Fremme; i dette Selskab mødtes Suhm og Baden, og denne fortæller, at, da han var i Forlegenhed med at faa det sidste Bind af Selskabets Skrifter fyldt, henvendte han sig til Suhm, der i mindre end sex Dage skrev Fortællingen *Alfso*, som kom til at staa i det fjortende Stykke af Skrifterne⁴⁷. Senere sad de sammen i Kommissionen, som under Ledelse af Hertugen af Augustenborg skulde gjøre Forslag til Reformer for Universitetet og de lærde Skoler. Det blev saaledes et ret smukt Samliv, disse to Mænd, den Kriticerende og Kritikeren, kom til at føre, og da Universitetet holdt Sørgefest over Suhm, var det *Jakob Baden*, der holdt Talen.

Hvor loyal en Mand Suhm end var ligeoverfor Kongehuset, blev han dog ikke knyttet til det paa en saadan Maade, at han kom til at staa paa en intimere Fod med Hoffet, hvor

han ifølge sin Rang kunde blive Gjæst. Det er kun en af de kongelige Personer, han omtaler efter at have seet hende paa nært Hold, nemlig Enkedronning *Juliane Marie*. Han skriver*: »Af alle kongelige Personer i vort Land har jeg ikke kjendt nogen nøjere end Dronning *Juliane Marie*, og jeg kan med Sandhed bevidne, at hun i Forstand og Kundskab havde faae sine Lige blandt sit Kjøen.« Han fremhæver derefter, at hun vel kunde være hidsig og opfarende, dertil noget satirisk, »som de Vittige gjerne ere, men derhos var hun forsonlig endog mod dem, som havde gjort hende meget ondt og vist sig uartige imod hende.« Efterat have fortalt nogle Vidnesbyrd herom fortsætter han: »Derfore har det faldet mig underligt i et Land, hvor Tankens Ytring er som selve Tanken fri, at Ingen har frimodigen ydet hende den tilbørlige Lov, undtagen nogle faae. Men Tiden vil, som Rahbek viseligen har anmærket, sætte hende i sit tilbørlige Lys.« Suhm nævner saa de berømteste danske Dronninger, og mener, at *Juliane Marie* fortjener at regnes blandt dem. Suhms Forventning herom er ikke gaaet helt i Opfyldelse; men vist er det, at de, som i de nyeste Tider have skrevet om denne Dronning, tale om hende i en ganske anden Tone end man gjorde tidligere, og fremhæve mange gode Sider hos hende, som tidligere helt bleve oversete. Saaledes hendes Forhold til sin Ægtefælle, hvem hun med Kjærlighed tog sig af under den sørgelige Tilstand, i hvilken han befandt sig i sin sidste Levetid.

Den Mildhed og Blidhed, som var et Særkjende for Suhm, havde en Støtte i hans Religjøsitet. De Ord, med hvilke Jesus hilste sine Disciple: »Fred være med Eder,« laa som bagved Suhms Forhold til sine Medmennesker. I en meget ung Alder læste han af egen Drift i Biblen, og Læsning og Granskning i denne Bog vedligeholdte han Livet igjennem. Der var en Tid, da han blev stærkt paavirket i pietistisk Retning, men efterat han havde vundet igjennem denne Krise, har han vist i religiøs Henseende levet et uforstyrret Liv, men Religionen opfyldte ham og gav ham meget at tænke paa. Han fastholdt, at det burde være Enhver en meget alvorlig Sag, at blive og at være en sand Christen, og at dertil fordredes et uafbrudt Arbejde. Han skriver et Sted (1764)⁴⁸: »At kalde

* Dette Stykke er skrevet 1797. *Juliane Marie* døde 30. Oktober 1796.

alle Ting i Tvivl, for desto bedre at undersøge dem, at overveje dem for sig selv og med andre, det er godt, dermed kommer Sandheden for Lyset. Men Religionen maa man lade være i Ro, den er en hellig Ting, som ej bør røres ved. Ulykkelig hvert Menneske, som tvivler paa den.« Men der maatte arbejdes for at holde Tvivlen borte. Han skriver (1764):

»Om end Intet i Religionen var vist og uryggeligt uden dette ene, at der er een Gud, saa vilde dog Religionen være en sød, en nyttig Vildfarelse; sød fordi den gjør os frimodige, haabefulde, glade i Livet og i Døden; nyttig, fordi den opmuntrer til Dyden og afskrækker fra Lasten, hvorved det borgerlige Selskabs Velfærd beforders. Er Religionen Digt, som jeg ikke tilstaar, saa have de Gamle ved at opfinde den, gjort Politikens Mesterstykke; de Nye derimod ved at ville afskaffe den, Politikens Fuskerstykke. Derfor om end nogen Filosof skulde synes sig at være overbevist om Religionens Falskhed, hvilket han dog aldrig kan blive, saa bør han dog ej ytre sig hermed uden for Filosofer, thi de kan maaske være i Stand at øve borgerlige Dyder uden Religionen, alene ved at indse Dydernes Sammenhæng og Natur, samt Menneskets; Almuen derimod behøver stærke Opvækkelser, Himmel og Helvede ere den i Stedet for Eftertanke, den maa have rene Befalinger, rene Forbud; tag Religionen fra den, saa tager Du og Lydighed imod Øvrigheden, Fredelighed mod dens Medborgere, kortelig alle udvortes Dyder.«

Spørgsmaalet om Religionens Nødvendighed for det borgerlige Samfund hørte til de Spørgsmaal, som Filosoferne drøftede i det 18. Aarhundrede, og det er derhen Suhm sigter i dette Stykke. Men det fremgaar tillige af det, at Religionen for ham var noget dyrebart, noget sødt. Dog, Religionen er Et, Kirken er noget Andet. Han regner det for en Tvang, at Kirken foreskriver hvad En skal tro⁴⁹: »Det er ej nok at man er Christen og tror Jesu Lære, man skal og være enten Katholik, Reformert eller Lutheraner, og det i den strengeste Mening, uden mindste Afvigning. *O cæcæ hominum mentes!*« Et andet Sted udvikler han denne Tanke videre. Han skriver:

»Det er vel nødvendigt og kan ej være anderledes, end at der maa være saa mange Meninger, Religioner, Konfessioner, de sidste for Orden og den offentlige Gudstjenestes Skyld; men at man derfor vil hade og forfølge hverandre, og

tror, at det Parti, man er født i, har absolut Ret i alle Ting og de andre Uret i Alt, det kommer alene af vrang og indskrænket Forstand.« Han bemærker endvidere: »Besynderligt er det, at Protestanterne anbefale, at alle bør forske og vide og indse, hvorfor de tro, og dog alt for ofte derhos paastaa, at Forskningen skal falde ud som de symboliske Bøger foreskrive, og Enhver tro som hans Kirke troer. Vel sandt, at Liv og Gods ere nu sikre, men man lider dog i mange Maader, naar man viger fra den herskende Kirke, man er født i. Dette er ganske imod Protestantismens Aand, og skal det ansees for Ret, saa havde vore Fædre Uret, som i det sextende Sæculo forlode den romerske Lære*. Religionsfrihed bør være uindskrænket og fuldkommen, thi ellers falder man igjen til Papisteri. Det kan være mig lige meget, enten den hedder Pave, Konge, Kejser, Første, Bisp, Konsistorium, Staten, som byder mig at tro og indskrænker min Frihed heri. Saalænge derfor det Ord og den Sag herskende Kirke høres og bruges, saalænge er Religionen ej fri. Sligt skeer ej i Amerika. Efter megen Forskning er jeg overbevist om, at Protestantismus er den sande Lære, men slig Overbevisning bør være virkelig og frivillig hos alle.«

En Mand med saadanne Anskuelse vil man regne for at høre ind under det man kalder Latitudinarisme, men man kan ikke nægte, at der hos Suhm bagved ligger et stærkt religiøst bevæget Sind. Forsaavidt kan man kalde ham en smuk Repræsentant for Oplysningens Tidsalder. Med disse Anskuelse hænger sammen Suhms Krav paa Tolerance. Han betragtede det som en Livssag for Mennesket, at kunne tænke

* »Denne væsentlige Forskjel bliver evig mellem Protestantismus og Catholicismus, at den første byder at forske, den sidste at tro, den første gjør Frie, den sidste gjør Slaver.« Saml. Skrifter, X., S. 143. — Suhm har skrevet et Stykke med Titel: »Nabonassars Drøm oversat af det Chaldæiske ved Forfatteren af Sigrid.« Det blev trykt i »Minerva,« 1785, II., S. 319—384, men er tildels skrevet allerede i Aaret 1749, altsaa da Suhm var 21 Aar gammel. Forfatter-Betegnelsen med Sigrid er naturligvis fra Aaret 1785. I en Anmeldelse af Stykket i lærde Tidender, 1790, S. 786, siges om det, at det »giver Beskrivelse over forskjellige Tidens og Folkeslags Sæder, især deres Religionsskikke, viser det Fornuftstridige deri, samt det, der fra Tid til anden er skeet til det Bedre.« Disse Bemærkninger give ikke noget tydeligt Begreb om Stykkets Indhold. Dette er nemlig en satirisk Kritik af Islamisme, Catholicisme, Munkevæsen, Jesuitisme, Inkvisition.

og tale frit, og som Mad og Drikke er nødvendigt for det fysiske Menneske, saaledes mente han, at Skrivefrihed er nødvendigt for det moralske Menneske. Summen af det Altsammen vilde Trosfriheden være, med den vilde Tolerancen i saa mange Maader være til Velsignelse for Menneskene og for Samfundene. »Religion og Tænkefrihed haver Mennesket ej af Naade, men af en fuldkommen medfød, vedhængende og umistelig Ret. At handle herimod er Vold og Tyranni.«

Et andet Sted skriver Suhm: »I de tyve til tredive sidste Aar har Verden faaet stor Forandring . . . Frihed i at tænke og handle har gaaet frem med Kæmpeskridt, i de fleste Lande skæmmes man nu ved at forfølge Folk for Meninger; man kan nu skrive det, som man før ej turde sige. . . . Allevegne tales og tildels udøves Tolerance, og mange kunne ej engang lide dette Ord, saasom Ingen har Ret til at tolerere mig, da jeg har Ret til at tale og skrive hvad jeg vil, saasom Ingen kan dømme os imellem.«

Hvormeget Religionen var Suhm til Vækkelse og til Trøst, saa kunde han dog ikke altid jage mismodige Tanker bort, naar han forestillede sig Verdens og med den Menneskets Forgængelighed. Han kunde sige, at »hvor fortrinlige Videnskaberne ere, saa indeholde de dog meget uvist, have endnu ej naaet mulig Fuldkommenhed, og give ej alene den ønskelige Glæde og Beroligelse i Sjælen, som Religionen ene formaar at give, og man maa derfor tilsidst sige om alle, endog de bedste Ting: *Quantum est in rebus inane**.« Og han kunde skrive: »Indprent Dig, at om Hundrede Aar og maaske længe før bliver Intet tilovers af dit Navn, dine Arbejder og Alt, hvad du har gjort; at Alting er ej Andet end en Sæbeboble af prægtige Farver, en *Laterna magica, camera obscura*, et tilsynværende Noget; at de, som hvile i Jægersprises Jættestuer, have og engang levet, handlet, men at de, deres Samtidige, Sprog, Religion ere forglemte. Nyd derfor det Nærværende, bedriv Intet ondt, gør Ret og Skjæl, paa det du kan engang retteligen leve i en bedre Verden.«

De Citater, som her ere anførte, ere tagne fra den Række »Blandede Tanker,« som Suhm har nedskrevet i Løbet af

* Dette Citat fra Persius, *Sat. I., v. 1.*, har Suhm brugt som Motto for sit Skrift: »Mine Hændelser,« 1775. Sml. Lucretius, *De nat. deor., I., v. 331.*

mange Aar og som først bleve trykte i hans »Samlede Skrifter,« 1789—1798. Han siger et Sted i denne Række: »Den Slags Skrivemaade, jeg her bruger, kan let misforstaas; hvad jeg hører, seer, læser, giver mig Anledning til en Tanke; denne Anledning veed Ingen, og efter nogen Tid har jeg ofte selv glemt den.« Disse Strøtanker ere vigtige til at lære Suhms Karakter og hans Opfattelser i forskjellige Retninger at kjende; de ere fremkaldte umiddelbart efter et modtaget Indtryk, og de have noget aforistisk ved sig, thi de have ikke været Gjenstand for nøjere Overvejelse, og det kan derfor være noget vanskeligt, at finde Overensstemmelse med hvad han her har udtalt og hvad han ellers har skrevet til forskjellige Tider.

Naar det erindres, at Suhm i Januar 1772 skrev et Udkast til en konstitutionel Forfatning for Danmark (, Norge og Fyrstendømmerne), saa kunde man være tilbøjelig til at tro, at han var meget revolutionær anlagt og gjerne vilde omstyrte den bestaaende Enevolds-Regjering. Men det er vist det sidste, man kan sige om Suhm, at han paa nogen Maade har været illoyal. Han var gennemtrængt af Humanitetsfølelse, han ønskede, at hans Medmennesker kunde leve under lykkelige politiske Forhold, og det, mente han, kunde naas, naar Folket fik Lov og Lejlighed til at give sin Mening, sine Ønsker tilkjende med Udsigt til, at der ikke blot kunde, men at der skulde tages Hensyn til dem. Han skriver (1791—92)⁵⁰:

Den Stat er den bedste, den Stat nærmer sig mest Fuldkommenhed, hvor Enhver nyder den mest mulige Frihed, være sig Borger eller Bonde, Mægtig eller Ringe, hvor Enhver er sikker paa sit Liv, sin Ejendom, hvor Lovenes Domme gjælde, hvor det er umuligt at dømme en Uskyldig, hvor man heller løslader ti Skyldige end alene tvivler om, at have forurettet een Uskyldig, hvor Sandhed kan siges ej alene uden Sky, men endog med Berømmelse . . . De alene ere fuldkomne Stater, hvor mest borgerlig Frihed hersker, hvor enhver enkelt Person haver mest Tilladelse til at følge sin egen Villie og at handle som den vil. Men saadan Frihed kan ligesaa vel have Sted i Monarkier som i de egentlige frie Stater . . . Jeg kjender ikke uden tvende Slags Stater: frie og despotiske. Efter deres Natur hører Monarkier til de første; men er Regenten svag enten ved Sygdom, Alder, Vellyst eller Mangel paa Indsigt, og Ministrene altsaa regjere, da have vi et fuldkomment Aristokrati: det er at sige Despotismus. Er Regenten derimod

selv indsigtfuld, naadig, elsker han sine Undersaatter, anser han sig ej for deres Herre, men for deres Fader, Beskytter og Ven, lader han Lovene alene gjælde, forandrer han ej gamle Love, eller gjør nye, uden at have hørt alle Stænders eller Kollegiers Betænkning, da er Folket i den mest despotiske Regjering mere fri end i det Land, hvor Frihed efter Grundlovene bør herske, men hvor den hemmeligen undermineres ved falske Forrædere.« Konklusionen bliver, at »Fuldkommenhed kan ej opnaas i denne Verden; den Stat bør derfor anses for mest fuldkommen, som haver saa megen Frihed, som Menneskernes Skrøbeligheder og Laster det ville tillade.«

Sammenligner man flere af de her udtalte Meninger med Reglerne i Statsromanen »Euphron,« vil man finde, at de stemme godt med hverandre, at det Humane, det Menneskekjærlige er det, som raader begge Steder. Men Tanken om den parlamentariske, den indskrænkede Regjeringsform er nu holdt tilbage i de »Blandede Tanker.« Suhm vedblev at beskæftige sig med Spørgsmaalet om den bedste Regjeringsform. Han skriver saaledes:

At trættes om, hvilken Regjeringsform er den bedste, er underligt, thi den er bedst, som bliver bedst regjeret; gemenligen ere de og bedst en Tid lang efter en Forandring, eftersom de, der have indført dem, almindeligen have været store Mænd, og som elske deres Bygning, og derfor kjende den og gjøre sig Umage at holde den vedlige . . . Hurtighed og Taushed i Sagerne have mest Sted i Monarkierne. Det synes mig, at enhver god Borger bør forsvare den Regjeringsform, som er i hans Land, saa længe han kan og saavidt det staar til ham, ej tillade dens Forandring uden naar han ej kan forhindre det eller overbevises om, at Forandringen er uforbigængelig fornøden og ej kan andet end bør være. Men hvo staar inde for, at den nye bliver bedre. Man har den forriges Fejl, men og følet Virkningen af dens Fuldkommenheder, den nye kjendes endda kun i Theori; Erfarenhed er den usvigeligste Lærerinde.

Til det sidste beskæftigede Suhm sig med store politiske Spørgsmaal. Saaledes træffer man et Sted i den fjortende Del af hans »Historie af Danmark,« hvor Talen er om Sverigs

Konge Albrecht af Meklenborg, paa følgende Betragtning i Anledning af hvad der er fortalt om, at denne Konge gav mange Fremmede Embeder i Sverig:

Man maa tilstaa, at det altid er betænkeligt, naar en Fremmed behersker et Rige; hvor let opkommer ej paa begge Sider Mistanke og Uvillie; og hvor naturligt da, at Regenten holder sig til sine Landsmænd; Gemenligen findes derfor Skyld paa begge Sider. Vel kan man sige, at Undersaatter bør taale Alt af deres Regenter, men det er næsten aldrig bleven udøvet, kan ej heller; thi det er naturligt, at man vil kaste Byrden fra sig; letteligen kan det siges, at man skal handle Ret for at gjøre Ret, men det store Spørgsmaal bliver altid at afgjøre, hvad er Ret? thi er det Ret, at Alting skal være En tilladt og Intet alle de Øvrige, naar handler Regenten Uret, naar Folket? lad Regjeringen være vis og retfærdig, saa kan man sikker vædde paa, at Folket ej gjør Opstand, mindre Oprør, og man kan sætte som en uforanderlig Regel, at naar det skeer, saa er det enten directe Regjeringens Skyld eller at den i det mindste ikke haver vaaget nok over sine Betjente, men seet for meget igjennem Fingre med dem.

Havde Suhm været Godsejer, saa havde han utvivlsomt gjort Alt, for at skaffe sine Bønder Frihed og gode Kaar; og havde han været Minister, havde han utvivlsomt stræbt, at faa de Baand brudte, som hindrede Borgernes frie og lette Udvikling af deres Handel og deres Industri. Men han var ikke Godsejer, thi hans Landejendom indskrænkede sig til Lystgaarden i Øverød, og han var ikke Minister, men kun Privatmand, der kun, naar Lejligheden tilbød sig, mundtlig eller skriftlig kunde fremsætte sine Ideer, der altid vare grundede paa Humanitet og Kjærlighed til Næsten. Længere kunde han ikke komme. Jo, han kunde, naar Nogen henvendte sig til ham derom, tale deres Sag hos højere Vedkommende. Saaledes har »Bergalmuen paa Kongsberg« i et Anliggende, hvis Karakter nu ikke kjendes, henvendt sig til ham, og han har talt for denne Almues Tarv hos Arveprinds Frederik og Guldberg; og da han var bleven udnævnt til Kammerherre, hvilket Almuen fik at vide gjennem Aviserne, saa foranledigede den, at der blev sendt ham en Lykønskningsskrivelse med Tak for den »beviste Hjælp og visse Raadførelse udi vor store Trang,«

og med Udtalelse af Glæde over det Ærestegn, med hvilket Kongen »haver udmærket vor inderlig elskede og ærede Kammerherre.«

Et andet Vidnesbyrd om, at man i Norge følte, at dette Land havde Suhm Noget at takke for, kan indskydes her. Paa den Tid Videnskabernes Selskab i Kjøbenhavn havde udsat en Præmie for den bedste Mindetale over Suhm, læste man i de kjøbenhavnske lærde Efterretninger, som dengang blev redigeret af Assessor *Peter Collett*, en Artikel med tre Stjerner under som Forfatter-Mærke, i hvilken Ønsket udtales om, at det kongelige norske Videnskabers Selskab i Trondhjem vil hædre Suhms Minde til Tak for hvad han har været for Norge og især for Trondhjems Stift, han som har været en af Selskabets Stiftere og var den Virksomme blandt dem: »al Videnskabeligheds Opmuntret i dette Land, og i samme Tid den eneste, ligesaa smagfulde Lærde som flittige Skribent, der opvakte Lyst hos Landets Sønner til med Skribent-Daad at træde frem paa Navnkundigheds Bane.« Denne Opfordring blev ikke efterfulgt. — Allerede tyve Aar tidligere, da *Edvard Storm* anonymt udgav sine »Fabler og Fortællinger i den Gellertske Smag. En Sang om Jøndalen,« Kbh. 1778, da indflettede han i Sangen om Jøndalen (S. 80) et Vers til Suhms Forherligelse: »Hver Norsk din Ros skal flette!«

Suhms milde Sind, hans bløde Hjærte viste sig i hans Forhold til dem, som var ham de kjæreste, hans Fader, hans Søn, hans intimeste Venner, den unge Mand, som han næsten betragtede som Søn: Frederik Sneedorff. Mest iøjnefaldende er Brevet til Christiane Becker som Udtryk for, at han, da han allerede var til Aars, kunde blive behersket af stærke Følelser.

Der er saa megen Harmoni i Suhms Karakter, fra hvilken Side man ogsaa betragter den, at det gjør ondt at skulle erindre om Disharmonien, der fremkom i Forholdet til hans første Hustru. Der kan mindes om Ordene i Matthæus' Evangelium: »Aanden er vel redebon, men Kjødet er skrøbeligt,« men der kan ogsaa peges hen paa det i psykologisk Henseende ikke uinteressante, at en Mand, der har gjennemtænkt de menneskelige Forhold i den Grad som Suhm har gjort, og der har været saa klar som han paa disse Forhold, at han dog bukker under for en skrøbelig Fysik, og ikke har Karakter-

styrke nok til at staa imod. Det hænger sammen med Suhms gode Karakter, men svage Karakter. Som tidligere omtalt i denne Biografi er det først i anden Halvdel af det nittende Aarhundrede, at det gennem Literaturen er kommet til almindelig Kundskab, at Suhm havde en sandselig Natur; men denne Viden har ført med sig, at hans Svaghed næsten er kommen til at dække over hans gode Sider; ja, det kan hændes, at naar man nu nævner Navnet Suhm, hører man først en Bemærkning som denne: »det var nok en slem Mand, der var meget sandselig.« Nu er Sagen den, at Suhm i sin Forfattervirksomhed ikke paa nogen Maade har givet Anledning til Beklæggelse over, at Tonen i hans Skrifter var lasciv, tværtimod, han har altid løftet de gode Sæder højt og lagt sine Medmennesker paa Hjærte, at leve sædeligt. Samfundet har ikke taget nogen Skade, som kan tilskrives Suhm. I et engelsk Tidsskrift, hvor Talen er om Horatio Nelson, er der sagt nogle Ord, som kunne finde nogen Anvendelse paa Suhm⁵¹: »Ofte er det muligt, og, hvor det er muligt, er det ofte sømmeligt for en Biograf, at drage et Slør for betydelige Mænds sexuelle Uregelmæssigheder. Nelson's egen Opførsel tilsteder ikke en saadan Fremgangsmaade i hans Sag. Men Biografen er ikke en Censor. Det er snarere hans Hverv i et saadant Tilfælde, at fortælle end at dømme; og saa vidt som der kræves en Dom af ham, saa bør han mildne sin Dom med den Kjærlighed, som »haaber Alt« og som »ikke tænker paa Ondt.«

I Afhandlingen om Suhm og den Angelske Familie er det omtalt, at Fru Karen Suhm ved Aaret 1776 tænkte paa Skilsmisse, at en af Grundene var den, at Suhm brugte for mange Penge, at der var Sigtelser imod ham for at spille i Lotteriet, i hvilken Henseende han dog vist har været uskyldig, da Luxdorph noterer i sin Almanak under den 6. December 1778: »Suhm lader sætte i Adr. Cont. Aviserne at han ikke spiller i Tallotteriet.« Denne Sigtelse imod Suhm er bleven omtalt for mange Aar siden af *Gustav Ludvig Baden* i hans »Christian den Syvendes Regjerings Aarvog⁵².« Han citerer Suhms Avertissement — det staar allerforrest i »Adresseavisen« for den 5. December 1777, trykt med latinske Bogstaver — og lyder saaledes:

Da et Rygte har gaaet og endnu vedvarer, at jeg skulde spille i Tal-Lotteriet, saa imodsiges det herved aldeles og erklæres for falskelig opdigtet.

Kiøbenhavn den 5. December 1777.

P. F. Suhm.

G. L. Baden fortsætter derefter: »Konferenceraad, Grosserer *Ryberg* skal have gjort Suhm opmærksom paa Rygtet, for at han [Suhm] itide kunde underrette sin Kone om Rygtet, da hun vel stundom var noget umild, naar hun fik Anledning til at tro, at han, i Følge sin mageløse Liberalitet, ruttede for meget med de Penge, hun havde bragt ham. Falskt var sandelig Rygtet, da der ikke kunde være nogen mindre pengegjerrig Mand end Suhm, og han af Trang langt fra ikke behøvede at skaffe sig Penge paa den for hver en oplyst Mand uanstændige Maade.«

Der kan her mindes om, at i »Euphron« havde Suhm, 1774, som den trettende Regel nævnet: »Lad aldrig noget Lotteri findes i dit Land, thi de fordærve Sæderne og kvæle Vindskibeligheden.«

Gustav Ludvig Baden havde meget at rose Suhm for, men han havde ogsaa Noget at dadle ham for. Han havde for Skik paa Steder, hvor man ikke venter det, at give sit Bidrag til Bedømmelse af Personer, og han skriver saaledes om Suhm i sin »Christian den Syvendes Regjerings Aarbog⁵³:« »Suhm, denne som Skribent og paa mange Maader højt fortjente Lærde, kunde ikke, skjøndt fød Adelsmand, bringe det videre end til at blive Kammerherre, dog Suhm var med Hensyn til dette Slags Rang ingenlunde forfængelig, i hvor meget han vist var det i andre Henseender. Han havde vist ikke brudt sig om at blive Kammerherre, naar han ikke dermed kunde have glædet sin borgerlig fødte Kone, der havde tilbragt ham sine Midler.«

De her fremdragne Ytringer af G. L. Baden have forsaavidt nogen Betydning, som de ere de eneste fremkomne i ældre Tid om svage Sider i Suhms Karakter, at han var noget forfængelig og at han maatte tage Hensyn til sin Kones Ønsker, hvor det maaske var ham imod. Baden var yngre Samtidig med Suhm og han har vist i sin Faders, Professor Jakob Badens, Hus seet Suhm eller idetmindste ofte hørt ham om-

tale, saa at han kan have vidst Besked. Men de Svagheder hos Suhm, som han sigter til, ere ikke graverende for ham.

Mange Aar efter maatte Suhm igjen benytte »Adresseavisen« til Forsvar mod falske Beskyldninger. I »Adresseavisen« for 1794, Nr. 135, 30. Maj, læser man nemlig følgende Avertissement:

Da der af ildesindede Mennesker skal være forfattet Reverser og andre Gieldsbeviser, saaledes indrettede som om samme til dem af mig vare udstædte, uden at det enten er mit Navn eller mit Segl, som derunder befindes, og hvoraf saadant et Document for kort Tid siden ved Hof- og Stadsrets Dom er kiendt død og magtesløs; saa har dette foranlediget mig herved at erklære, at alle slige Documenter ere falske og urigtige, naar derunder ikke er trykt mit sædvanlige og herunder befindende Segl, samt underskrevet til Vitterlighed enten af Notario publico eller tvende andre bekiendte gode Mænd, da jeg paa anden Maade ikke vil udstæde noget Gieldsbrev.

Kiøbenhavn den 9 May 1794.

P. F. Suhm,
Kammerherre.

Læst i Kiøbenhavns Hof- og Stadsret, samt protocolleret Mandagen den 12 May 1794.

C. Schifter.

Fremlagt og læst i Siellands Landsting Onsdagen den 14 May 1794.

Bartholin.

Nissen.

Protocolleret

Nissen.

Det er ejendommeligt, at Adelsmanden Suhm egentlig ikke yndede den adelige Stand som saadan, men nok kunde sætte Pris paa den enkelte udmærkede, dygtige Adelsmand. Han har kun een Gang sat »von« foran sit og sin Kones Navn, nemlig i Gravskriften over Admiralinde Suhm, hans Moder. Og, skjøndt han havde en Hof titel* og kom til Hoffet, yndede

* Et Sted i sine »Blandede Tanker« skriver Suhm (vistnok 1792): »Børn lege med Dukker, Gamle med Baand og Nøgler: dog det sidste er bedre end med Eder, som Lyscander sagde og gjorde.« Samlede Skrifter, X, S. 59.

han ikke Hofflivet; thi han frygtede det Intrigevæsen, der dengang i saa høj Grad var knyttet til det danske Hof, og han var en Hader af den Mangel paa Ærlighed og Oprigtighed, som man efter hans Mening kom til at opleve der. Han holdt sig helst tilbage fra det store, fornemme Liv, og trivedes bedst i Selskab med Familier og Personer, der i Interesser og i Syn paa Livet stemmede med ham og hans. Naar han paa Sedlen, der fulgte med Fortællingen »Sigrid« istedenfor sit Navn skrev: »*Bene vixit, qui bene latuit**,« saa ikke blot sigtede han derved til, at han vilde holde Navnet paa »Sigrid«s Forfatter hemmeligt, men han udtalte en Sætning, som indeholdt noget af hans Livsanskuelse, nemlig at han foretrak et stille Liv for et bevæget Liv, Hjemmets Ro for, som man siger nu, Platformens Uro. Den 29. September 1786 skrev han i *Johan Bülow's Stambog*⁵⁴:

»*Beatus ille qui procul negotiis*. Det er mit Valgsprog; min gode Ven tilkommer derimod dette: *Principibus placuisse Viris, non ultima laus est***». En Lykke jeg vil tilønske ham, at maae vedlive bestandig som jeg og haaber, og som ey heller kan feyle, naar han altid bliver sig selv lig, hvilket hans bestandige Character forvisser os om.«

Her har Suhm ogsaa udtalt den Tanke, at det var en Lykke for ham at leve befriet for de trykkende Forretninger, at leve i Fred og Ro. Stærkest er det samme maaske sagt ved det Motto, han satte foran »Nabonassars Drøm:« »*Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit****.«

Oehlenschläger, som vel kan kaldes en født Kjøbenhavnner, fortæller i sine »Erindringer:« »Suhm kjendte jeg godt, skjøndt jeg aldrig havde seet ham. De første Dele af hans Danmarks Historie, hans Bog om Odin havde jeg gjentaget læst.« Dette fortæller *Oehlenschläger* i Anledning af sin Omtale af A. P. Bernstorffs og Suhms Begravelse, og af Mindefesten for Suhm, som blev afholdt i Dreyers Klub, fra hvilken han havde den mærkelige Erindring, at Rahbek ved den Lejlighed drak Dus med ham. Men *Oehlenschläger*, som var født 1779 og var 19 Aar gammel, da Suhm døde, havde altsaa aldrig seet ham,

* Ovid, *Trist.*, III., 4, 25.

** Horats, *Epod.*, II., v. 1. — Horats, *Epist.*, I., v. 35.

*** Dette Citat er taget fra Horats, *Epist.*, I., 17, 10.

og Suhm var dog ved sin Død Formand i Dreyers Klub. Til et saadant Vidnesbyrd om, at Suhm levede et tilbagetrukket Liv, kan føjes et andet. I Subskriptions-Indbydelsen til sit kobberstukne Portræt af Suhm skriver *Lahde*: »saa stor den Kreds var, som kjendte Mandens Fortjenester, saa faae ere der i Forhold, som kjendte ham [Suhm] personlig, da han fordømte levede i en liden Cirkel ene beskjæftiget med Studeringer og Planer til at gavne og gjøre vel.« I Hjemmet saae han Familien og Vennerne, men det synes, som han ikke førte hvad man kalder stort Hus. Forøvrig er der ikke levnet Efterretninger om, hvorledes hans Hjem saae ud, hvorledes det var udstyret. Vistnok har det baaret Vidnesbyrd om, at han var en rig Mand, men Kampmann siger, at han »i sin Leve-Orden fulgte Simpelheds og Sparsomheds Love*.«

Af et Brev, som Suhm skrev i Marts 1771 til Frøken von Beulwitz paa Vallø, erfares, at Suhms den Gang havde Modtagelses-Aften om Tirsdagen.

Den Karakter, som, efter hvad her er fortalt, var ejendommelig for Suhm, beroede vel for en meget stor Del paa hans medfødte Naturel. Men den maa ogsaa være bleven paavirket ved det omfattende Studium, som han fra sin tidligste Tid havde hengivet sig til, og som gav ham Lejlighed og Anledning til at tænke, saa at han derefter kunde føre Tankerne over i sit Liv. Man skal ikke let finde en Læsehest, kan man kalde ham, men i god Betydning, som Suhm. Allerede tidlig gjorde han den Erfaring, at man ogsaa kan gjøre for meget af det i den Retning. Han skriver 1764⁵⁵: »Vil Du vide meget, være lærd, da læs Alt hvad Du kommer over. Vil Du være vis, da læs igjen, læs, og atter læs nogle faae udvalgte Bøger, tænk meget, betragt Alt hvad Du seer, omgaas flittig

* I sit Skrift »Gamle Dage« har Fru *Conradine Dunker* meddelt nogle »Scener af Livet i Trondhjem, 1793,« hvor Oberstlieutenantens Frue, der skal have en General og en Oberst som Gjæster i sit Hus i flere Dage, ønsker at de skal blive modtagne og beværtede som deres høje Stand fortjener. Hun siger da til en Kogekone: »Jeg raadførte mig desangaaende med Jomfru Modin, der i Sandhed er en meget klog og poleret Dame, hvilket da ikke er at undres over, da hun har tilbragt otte Aar i Huset hos Kammerherre Suhm, — men Beværtningen, Maden, derom vidste hun ikke mere end jeg.« *C. Dunker*, *Gamle Dage*, S. 297.

med Mennesker, og øv Dig flittig i at skrive, i at lide, i at tvinge Dig selv; men skriv ej, idetmindste ikke strax, for andre, men kun for Dig selv. Jeg har bortdrevet for megen Tid med at læse allehaande.« Disse Lærdomme fulgte Suhm ikke ganske; havde han noget paa Hjærtet at sige, saa skrev han det ned og saa lod han det trykke. Kampmann siger om Suhm: »Han arbejdede med stor Lethed. Naar han tog Pennen i Haanden, fløde Tankerne frem, som en rig Kilde udflyder. De Følelser, som Kjærlighed, Venskab, Patriotisme eller Religionen opvakte hos ham, fremsatte han uden Møje, og hvad han havde skrevet, gjorde han almindeligt uden Betænkning. Han brugte sjelden Filen; men naar han brugte den, gav han derved sit Arbejde en Fuldkommenhed og Skjønhed, som stedse vil blive beundret. Den Muse, som begejstrede ham, var undertiden mere lærd end vittig, mere ordrig end tankefuld; men altid underholdende og opfinderisk, lærerig, sædelig og religiøs, altid sig selv lig.«

Suhms Læsning gik i mange Retninger; man kan godt sige om ham, at han blev en lærd Mand, men det bliver et Spørgsmaal, om han blev en vis Mand. Han læste i Biblen og han læste theologiske Skrifter, saa at Kampmann kunde sige om ham: »Som den lærdeste Theolog havde han Kundskab om Lærdommens Historie gennem alle Aarhundreder. Alle Religions Stridigheder, nye og gamle, vare ham bekendte.« Men Formaålet med denne Læsning var ikke at blive theologisk Forfatter. Han læste filosofiske Skrifter og havde især Leibniz kjær; men han fulgte med Tiden, han nævner Kant 1775, og 1786 skrev han: »Kant, om end hans Filosofi ej bifaldes af Efterverdenen, har dog paa ny vakt os op af Søvn, ved at vise, at meget er tvivlsomt, som vi troede at være vist, og at der staar meget tilbage at undersøge*.« Men det var ikke Suhms Maal at blive filosofisk Forfatter. Han studerede de nyere Forfattere, som skrev om Statsøkonomi, Statsstyrelse, Politik⁵⁶. Han siger 1761 om *Montesquieu's* Værk »*Sur l'esprit des loix*«: »Dette Skrift er en af de faae Bøger, som ej maa læses, men med Flid studeres i;« og om *Rousseaus* Bog »*Discours sur l'oeconomie politique*« siger han 1765:

* En af Suhms sidste Afhandlinger: »Nogle Tanker om Mennesket,« strejfer Kants Filosofi. Suhm, Samlede Skrifter, XVI., S. 465—80.

»Dette Værk er et Mesterstykke, værdig at læses, igjen læses, overvejes, og dets Indhold at føres i Øvelse af alle Øvrigheds-personer.« *Adam Smith* kjendte han. Skjøndt det ikke var hans Livs Maal, at tage Del i Statens Styrelse, saa fandt han dog Lejlighed til at skrive i statsøkonomisk Retning og til at udtale sig om politiske Spørgsmaal paa en saadan Maade og i en saadan Aand, at man kunde holde ham for at være Discipel af en Mand som *Turgot*.

Suhms religiøse og theologiske, hans filosofiske, hans statsvidenskabelige og politiske Læsning i Forbindelse med den Friheds-Trang, som boede i ham fra hans tidligste Tid, aabnede hans Øje for, hvor meget hæmmende der var i mangfoldige Forhold, under hvilke det danske og norske Folk levede paa hans Tid. Uforskrækket trængte han paa, for at hjælpe til at bryde Baandene, der strammede, og han gjorde det ikke i store Bøger, ikke i lange, docerende Udviklinger; han fremsatte sin Kritik, sine Meninger, sine Reform-Forslag i smaae, let læselige Skrifter, han kom ofte tilbage til de samme Tanker, og han hjalp utvivlsomt til at mange af hans Læsere ret fik fat paa, hvorhen det var, at Fremskridtet skulde gaa. Men han sagde 1774 i Brevet til Oeder: »Vi ere og blive desværre dog et Folk af Slaver, og næppe have vi været større Slaver end nu,« en utaalmodig Ytring, som Tanken om det saakaldte Guldbergske Regimente fremkaldte hos ham. Oplevede han end at see nogle af sine Ønsker opfyldte, saa indeholdt de 42 Paragrafer i »*Euphron*« saa mange Reform-Forslag, at der maatte gaa flere Menneskealdre hen, før de alle kunde blive bragte ud i Livet. Suhm indtager en smuk Plads i Oplysningens Tidsalder; thi han var en Talsmand for Frihed i sit Fødeland, han var en Stridsmand for alt det Humane, der var oppe i Tiden, han var en Ordførende for dem, der vilde lade Kjærlighed til Næsten faa et Udslag derved, at de Svagere i Samfundet, de, som i Tidernes Løb vare blevne trængte tilbage, kunde blive løftede og kunde faa Del i mange af de Goder, som de Mægtigere, de Rigere nød, — men han var det i det Stille.

Den gamle græske og latinske Literatur havde en stor Beundrer og en flittig Dyrker i Suhm, der blandt de gamle Forfattere fandt adskillige, som han ret fordybede sig i. Blandt de græske Skribenter satte han især *Platon* højt. Han skriver

(allerede 1758)⁵⁷: »Jeg veed vel, at der ere mange, som foragte ham, men de ere saadanne, som aldrig have læst ham; thi det er umuligt, at en, der haver læst ham, kan foragte ham, om han just ikke sætter saa stor Pris paa ham som jeg, hvilket beror paa en Samling og Overensstemmelse af mangehaande Tanker, som sjælden træffer ind hos to, end sige hos flere at være den samme. Hvad hans Stil særdeles angaar, og den utrolige Fornøjelse, som den meddeler sine Læsere, da er Ingen istand til at dømme fuldkommen om den, som maa lade sig nøje med at læse ham i en Oversættelse, saasom en stor Del af Stilens Smukhed beror paa den Flydenhed, Ordrigdom og fornemmelig Harmoni, hvilke det græske Sprog besidder frem for noget andet, og hvoraf Plato har, som den største Mester, vidst at benytte sig, saa at alle hans Samtaler opfyldte Øret og Sindet med samme Harmoni og Sødhed som de bedste Vers, og det uden at tabe noget af deres Tydelighed, Anstændighed, Ærbarhed og Sandhed.«

Af de latinske Forfattere var *Horats* den foretrukne; »han er,« skriver Suhm 1763, »altid i mine Hænder, om Sommeren særdeles, naar jeg gaar ud at spadserer, da er han min *comes individuus*.« Suhm forfattede den Gang nogle exegetiske Anmærkninger til *Horats*, og føjede hertil en Bedømmelse af ham, som ingenlunde er uheldig affattet.

Den nyere engelske og franske Literatur har Suhm læst flittig. De engelske Romanforfattere fra det 18. Aarhundrede satte han højt, de *Ossianske* Digte beundrede han. *Voltaire* og *Rousseau* fængslede ham, om de ogsaa i mange Henseender stødte ham bort, men han maatte bøje sig for disse Forfatteres udmærkede Sprog og de mange »ugemene, fine og som oftest nye Tanker,« som han fandt i deres Skrifter. Den letfærdige Tone, som gik igjennem de franske Romaner, stod ham imod. Den samtidige tyske Literatur vakte hans Opmærksomhed paa Grund af det mærkelige Opsving Sproget tog, medens det tidligere ikke var saa udviklet som det italienske, det franske og det engelske, og alle de nye tyske Forfattere, hvis Skrifter faldt ind under det Skjønne, vare ham vel bekendte.

Den svenske Literatur taler Suhm om som af Selvsyn, hvilket er naturligt nok, da hans Forbindelser med svenske Forfattere og Lærde kunde give ham Oplysning om hvad der

fremkom, som fortjente Opmærksomhed. Men størst Interesse havde det for Suhm at følge Literaturen, der blev skrevet i det danske Sprog, og det gjorde han ogsaa i rigt Maal. Han var forbavset over den Udvikling, Literaturen tog efter Holbergs Tid og over de mange Digtere der fremstod. Med oprigtig Glæde taler han om disse Mænd, af hvilke han kjendte mange personlig, og om *Baggesen* skriver han 1786: »Hvad lettere og behageligere Poesi kan gives end en Baggesens? og hvor flittig er ikke denne unge Mand, der, naar han saaledes vedbliver og tiltager, giver Haab om at blive Danmarks tilkommende Naso.« Han kunde sige seende tilbage over Udviklingen, »at Danmarks gyldne Alder, i Henseende til Poesien er nu fuldkommen.«

Det er næppe urigtigt at sige, at denne saa omfattende Læsning i saa mangfoldige Retninger gjør Indtryk af noget usammenhængende, noget løst, noget overfladisk. Meget af Læsningen gik for sig, naar der fandt Hvile Sted for de egentlige Studier, som bleve drevne alvorligt med et bestemt Maal for Øje. Om meget af den Læsning, der er omtalt, betragtedes som Underholdnings-Læsning, saa var der andre Dele af den, som hjalp Suhm til at komme til Klarhed om mange Forhold i det menneskelige Liv, i dettes Udvikling, i Menneskesamfundenes Kamp og Strid, og som kunde modne ham til at udføre hvad der var hans Livs Gjerning, skrive om det danske Folks Historie i Middelalderen. I hele denne voluminøse Læsning forenedes *utile cum dulci*. Derfor læste han og excerperede han i det Uendelige den store historiske Literatur, der laa for ham fra ældre og nyere Tider, som han kunde bruge til sit Værk, og derfor læste han de fremragende Historieskrivere, af hvilke hvert Land og hver Tid frembyder nogle, for at iagttage, hvorledes Historien er bleven behandlet af dem.

Idet Ordet »excerpere« nævnes, kommer man til at tænke paa Suhms Maade at arbejde paa; men herom vides ikke det mindste, thi der er Intet bevaret af hans Material-Samlinger, intet Udkast, ingen Koncepter; hans Bøger kunne alene oplyse om, hvorledes han har bygget sine Arbejder.

Ved at berøre Suhm som historisk Forfatter, rejser Spørgsmaalet sig: hvilke vare hans Tanker om Historie, om den

historiske Videnskab, om Historieforskning, om Historieskrivning? Han har engang lovet at ville levere til Tidsskriftet »Samleren«: »Betragtninger over Historie og Historieskrivere,« men denne Afhandling kom ikke⁵⁸; han har aldrig udtalt sig i Sammenhæng om disse Æmner, men spredte paa forskjellige Steder i hans Skrifter findes der Ytringer, som kunne benyttes til at danne sig en Mening om hans Opfattelse, idetmindste i nogle Henseender. Dog maa man ikke vente at finde Antydninger af Noget, som gaar i Retning af Historiens Filosofi, hvortil der vilde kræves Definitioner og en Systematisering, i hvilket det dels laa udenfor Suhms Ævner dels udenfor hans Lyst at fordybe sig. Man vil vist snart komme paa det Rene med, at hans Opfattelse nærmest beroede paa Stemning, paa Følelse, derimod ikke paa noget bredere filosofisk Ræsonnement.

Suhm delte Historien i to Dele, som han kaldte den borgerlige Historie og Videnskabernes Historie. Han skriver (1764): »Enhver upartisk skal finde, at den borgerlige og end mere Kirke-Historien ere ej nær saa meget til Menneskenes Ære som Historien af Videnskaberne; thi hvad den første angaar, da handler den om Krige og Stats-Greber, hvor Vold og List jævnlig forekomme, der med Ulykker have opfyldt Jorden, og den anden viser, hvad Uheld Overtro og Vantro kan afstedbringe, og hvorledes Theologerne, der ej tillige ere sunde Filosofer, opfyldte alle Ting med Kiv og Mord for ringe, ja rent ud pedantiske Ting. Videnskabernes Historie forestiller os derimod Borgere, der arbejde paa deres Medborgeres Velfærd og Nytte, saa vel her som hisset.« Idet han da begynder paa et omfattende Værk, hvis første Afsnit hedder: »Forsøg til et Udkast af Videnskabers og Kunstners Historie fra Jordens Dannelselse af og til Syndfloden,« og hvis Fortsættelse hedder: »Skilderi af Verden,« og gaar fra Syndfloden til Isaks Død, uden at blive fortsat videre, skriver han: »Ingen maa forundre sig over, om han enten aldeles ikke eller og efter sine Tanker ej tilstrækkelig og udførlig finder afhandlet Ting, som han mener at burde staa i en saadan Bog. Derimod skal, hvor Tydeligheden og Sammenhængen det udfordrer, adskiligt medtages af Skikkenes, Religionens, Lovenes og den borgerlige og Kirke-Historien, samt overalt den egentlige saakaldte lærde Historie forklares, i Henseende til sine vigtigste Dele.« Vil man omskrive dette med et andet Ord, saa bliver

denne Del af Historien til Kulturhistorie. Den interesserede Suhm i høj Grad og han forfattede en Række Afhandlinger, som havde kulturhistoriske Æmner til Gjenstand, nemlig foruden de tidligere nævnte: »de Danskes og Norskes Handel og Sejlads i den hedenske Tid, . . . i det ellefte Seculo;« »Historien af den danske Agerdyrkning og Landvæsen;« Afhandlingen om Økonomien i Norge kan paa en Maade ogsaa regnes hertil. I Lærebogen: »Danmarks, Norges og Holstens Historie« er det Kulturhistoriske bestandig fremhævet, og i Skriftet: »Tidsregning til Ungdommens Nytte« finder man Opfindelsernes og de Lærdes Historie medtaget.

Noget monografisk Arbejde af historisk-politisk Indhold har Suhm ikke skrevet. Dette kan ligge i, at hans Ævner ikke strakte til til at udrede de fine Traade, der saa ofte danne Politikens Væv, og i Mangel paa Materiale; men det kan ogsaa hænge sammen med hans Karakter. Thi hans gode Hjærte, hans Medfølelse for sine Medmennesker, hans Lyst til at hjælpe andre kunde opfordre ham til at beskæftige sig med de Sider af Historien, hvor Følelsen var en bevægende Kraft, medens hans Antipathi imod Regjering, mod Ministre, mod Hof stødte ham bort fra at fordybe sig i den politiske Historie. At dette forholder sig saaledes, kan støttes med en Udtalelse af ham selv. Han skriver nemlig et Sted i »Blandede Tanker«: »Historien indeholder intet andet end et Væv af Uretfærdighed, Nedtrykkelse, Ulykker, Despotisme, Hierarchi, Adel-Stolthed; man finder, at Dyden haver næsten altid lidt ilde, og Lasten triumferet. Sligt haver ofte gjort mig kjed af Historien og opvakt det Ønske, at jeg havde vendt mig til Naturen, hvor alting er herligt og skjønt og i sand Overensstemmelse; men da Historien har dog usigelig sin store Nytte og jeg har saa længe studeret den, saa er jeg bleven den tro, overbevist om, at Intet hindrer mere Fremgang i Videnskaber end at springe fra den ene til den anden.« Et andet Sted skriver han: »Jeg vil heller ride paa Kjæp med Sokrates end med Alexander tvinge Verden.« Der kan ikke være nogen Tvivl om, at det er den store, den politiske Historie, han her har havt i Tanker, og man kunde forestille sig, at, da disse Bemærkninger ere nedskrevne 1793, var det den franske Revolution, hvis Udvikling forfærdede Suhm, som virkede saaledes paa ham, at han blev mismodig ligeoverfor

de historiske Studier. Men det Sandsynligste er, at en saadan mismodig Stemning har berørt ham tidligere; thi i Fortalen til sin lille Bog fra 1773 »Tids-Regning til Ungdommens Nytte« har han paa lignende Maade skrevet om den politiske Historie og om den Ulyst, han nærede for den*.

Suhm, der havde læst saa meget, kjendte utvivlsomt Alt, hvad der var fremhævet som Betingelsen og som Maalet for Historien. Han har læst hvad *Prokopius* har sagt⁵⁹, at »ἱστορικῆ μὲν πρόπειν δεινότητα, ποιητικῆ δὲ μυθοποιίαν, συγγραφῆ δὲ ἀλήθειαν.« Han har vist læst hvad *Leibniz* har sagt: »*Historiæ publicæ est, nihil falsi dicere, arcana præterea nihil veri non dicere,*« og hvis dette Sted er undgaaet ham, saa har han ganske sikkert kjendt *Leibniz's* Forgænger *Marcus Tullius Cicero*, som i sit Skrift om Taleren siger: »*Quis nescit, primam esse historiæ legem, ne quid falsi dicere audeat? deinde ne quid veri non audeat?*« Hvilke Ord idetmindste i forrige Aarhundrede have været alle Historieskriveres fælles Gods, saa at Gram anfører dem i sin Fortale til *Johan Møllers Cimbria literata*, uden at nævne *Cicero* som Kilden til dem. Suhm har nu paa mere end et Sted fremhævet, at det i hans historiske Forskninger var ham om Sandheden at gjøre. Han skriver 1764 i sit »Forsøg til et Udkast af Videnskabers og Kunstners Historie fra Jordens Dannelse af og til Syndfloden:« »Det skal være mig nok, om jeg ikkun kan blive saa lykkelig, at lægge nogle faae Sandheder for Dagen.« Han skriver i »Tanker om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle danske og norske Historie:« »Jeg vil holde mig noksom belønnet for mit Arbejde, om jeg ikkun udfinder en eneste Sandhed i Historien om vort Folks Herkomst ved Sprogene oplyst. Sandheden er, efter mine Tanker, saa smuk, saa ædel, det maa være en liden eller en stor Sandhed, at ingen Møje, ingen Bekostning er for stor for at finde denne rene Skat.«

Historien skal fortælle om Begivenhederne, men det maa skee med Varsomhed og Betænksomhed; Alt maa nøje overvejes og undersøges, Intet maa tilsættes og forandres, Sandheden maa følges og ikke udpyntes. Men hvad er det, som skal fremdrages og fortælles**?

* Sml. ovenfor S. 174—75.

** Ved de Betragtninger, som følge, er der tænkt paa Suhms store »Historie af Danmark,« ikke paa de indledende Skrifter til den.

Der er blevet gjort opmærksom paa, at det er *Leibniz*, som har udtalt og gennemført den store Sandhed, at Historien alene hviler paa Kildernes Vidnesbyrd: »*in historia testimoniis nitendum esse*,« »*in historia vetere testibus est opus*,« og at det var dette Princip, der ogsaa laa til Grund for hele Grams Forskning. Det er ogsaa blevet fremhævet, at Leibniz ønsker, at Vidnesbyrdene blive trykte, og at der paa Vidnesbyrdene maa anvendes en kritisk Fremgangsmaade, da ellers Døren og Porten holdes aaben for Opdigtelser, idet man be- raaber sig paa sin gode Smag, og det er sagt, at disse Leibniz's Ord kunne betragtes som Programmet for Grams og Langebeks Virksomhed, skjøndt de ikke have læst dem. Det er med Eftertryk, at Leibniz's Ytringer ere blevne fremhævede, og det fortjener derfor at nævnes, under hvilke Forhold Leibniz har udtalt dem.

Leibniz havde til Opgave, at skrive det brunsvigske Huses Historie, og her fik han det Problem at løse, at undersøge, hvorledes det forholdt sig med Slægtskabet imellem Huset Este og det welfiske Hus, og om muligt at dokumentere det. Paa en længere Rejse, som han foretog sig over Wien til Italien, for at samle Materiale til sit Værk, skrev han i Januar 1688 fra Nürnberg et Brev til Friherre Heinr. Julius von Blum, i hvilket han omtalte, hvad Maalet var for hans Rejse, hvad Grunden var til at han nu var i Nürnberg, og han siger da: »*Quæ Pigna, Bucelinus et similes excogitant potius quam inveniunt, mei similibus non satisfaciunt. Didici, in mathematicis ingenio, in natura experimentis, in legibus divinis humanisque auctoritate, in historia testimoniis nitendum esse*.« Af de Forfattere, som han her nævner, har Jo. Bt. Pigna skrevet et Værk med Titel: »*Historia de' principi di Este, Ferrara 1570, Fol.*,« i hvilket han behandler det romerske Kejserriges Historie indtil 1476. Bogen udkom i latinsk og tysk Oversættelse og den maa da vist have tilfredsstillet i Slutningen af det sextende Aarhundrede. Men Historien er givet i en fort-sat Fortælling uden Dokumentering, og et Aarhundrede senere kunde Leibniz ikke slaa sig til Ro med hvad Pigna fortalte om den ægteskabelige Forbindelse mellem Huset Este og det welfiske Hus. Gbr. Bucelinus er Forfatter til »*Germania topo- chrono-stemmatographica sacra et profana, Ulmæ 1662—78*,« 6 Bind i Folio, i hvilket Værk der indeholdes en stor Mængde

Stamtavler, men uden Bevisligheder. Leibniz fortsatte sin Rejse, kom til Italien og fandt her hvad han søgte, saa at han kunde skrive til Magliabechi, at Forbindelsen mellem Huset Este og Huset Brunsvig nu var bevist »*certis demonstrationibus diplomatum et monumentorum.*« Paa den samme Tid var der i Tydskland Tale om Oprettelsen af et »*Collegium historicum,*« hvis Opgave skulde være, at faa historiske Vidnesbyrd trykte. Leibniz interesserede sig meget for denne paa-tænkte Institution, og udtalte sig herom i nogle Breve til Filologen og Historikeren Hiob Ludolf i Frankfurt: man skulde ved Siden af større Værker udgive Vidnesbyrdene i en mere fri Form, f. Ex. i et periodisk Skrift, »*Ephemerides;*« i et af disse Breve forekomme Ordene: »*in historia vetere testibus est opus;*« det er ogsaa i disse Breve han udtaler sig om Nødvendigheden af at øve Kritik ved Behandlingen af historiske Vidnesbyrd.

Det er altsaa ikke i en større Udvikling af Historieforskningens Krav, at Leibniz har ytret de fremhævede Ord, men mere som i Forbigaaende i Breve, der først bleve trykte længe efter hans Død; Brevet til Blum blev trykt 1805, Brevene til Ludolf bleve trykte 1755 og derefter 1839, og Historikerne, som levede i den nærmeste Tid efter ham maatte da især lære hans Anskuelse at kjende fra den Maade, paa hvilken han bragte dem til Udførelse, i: »*Codex juris gentium diplomaticus,*« 1693, der indeholder Aktstykker og Traktater og er et Foretagende, som var noget Nyt, — »*Accessiones historicae,*« 1698, som indeholder Krøniker, Aarbøger o. L., »*Scriptores Rerum Brunsvicensium*« 1707. Det historiske Kollegium blev ikke oprettet, og de historiske »*Ephemerides*« udkom følgelig ikke⁶⁰.

Nu er det ganske interessant, at læse Leibniz's bestemte og klart og kort fremsatte Anskuelse af, hvor nødvendigt det er for Historikeren at have »*testimonia*« at bygge paa. Men det er ikke nogen ny Tanke, han har udtalt, thi »*testimonia*« have Historikerne brugt fra meget gammel Tid. Man behøver blot at nævne Thukydidens som Exempel. Og gaar man tilbage i den danske historiske Literatur, saa vil man kunne nævne Huitfeldt som en Historiker, der i rigt Maal har brugt »*testimonia*« i sin Krønike; man vil finde, at de mange danske Historiografer, som skulde have skrevet Danmarks Historie, i stort Omfang havde »*testimonia,*« baade Breve, Do-

kumenter, Aktstykker af mange Slags, og Krøniker til deres Raadighed, at den yngre Thomas Bartholin afskrev mangfoldige saadanne Kilder, som han vilde bruge til de historiske Værker, hvilke han paa Grund af sin tidlige Død ikke kom til at skrive, at Arne Magnussen indsamlede Breve og Aktstykker i Mængde, der skulde bruges til historiske Værker, som han aldrig naaede at forfatte, og, for at tage dette med, man vil finde, at Regjeringen gjentagne Gange gjorde sit til, at der kunde tilvejebringes »testimonia,« paa Grundlag af hvilke Landets, Landenes Historie kunde skrives. Da Gram og Langebek tog Arbejdet op, kunde de kun fortsætte, hvad man allerede herhjemme længe — men under ugunstige Forhold — havde sat i Gang. De kunde efterfølge Leibniz i at tilvejebringe en Diplomsamling, med det Formaal at faa den trykt, hvilket ikke lykkedes dem. Og de kunde, ligesom Leibniz ved sine *Scriptores*-Samlinger gik i mange Forgængeres Fodspor, saaledes gaa i hans Fodspor, for at der kunde udkomme en Samling »*Scriptores Rerum Danicarum.*« Nok saa rigtig som at sige, at de to danske Historikere fulgte Principer, som Leibniz havde opstillet, kan det siges, at de fulgte Principer, som de havde lært ved at beskjæftige sig med den ældre historiske Literatur, ved at følge de Tanker, som laa til Grund for Bestræbelserne i det 16. og 17. Aarhundrede, for at faa Danmarks Historie paalideligt skreven, og at de saa fulgte deres eget medfødte sunde og betænksomme historiske Anlæg. Suhm blev disse to Mænds Arvetager, og hans »Historie af Danmark« er skrevet med »testimonia« som Grundlag, Fortidens historiske Værker, Krøniker, Annaler, og Dokumenterne, Diplomerne, hvilke sidste i en væsentlig Grad har givet hans Værk Betydning for den følgende Tids Historikere.

Hverken Gram eller Langebek indlod sig paa at skrive et større historisk Værk handlende om en større Periode, hvilket derimod Leibniz gjorde, uden at det dog blev forundt ham selv at vise Verden, hvorledes han som Historieforsker og Historieskriver benyttede »Vidnesbyrdene.« Thi hans Værk »*Annales imperii occidentis Brunsvicensis,*« der gaar fra 768 til 1005*, blev først udgivet i det nittende Aarhundrede af G. H.

* Det var først Leibniz's Plan, at føre sit Værk helt frem imod hans egen Tidsalder, men han maatte gjentagne Gange rykke Grændsen tilbage. Leibniz, som var født 1646, døde 1716.

Pertz, 1843—46. Her er en historisk Fortælling, som i sit Anlæg noget minder om Suhms »Historie af Danmark,« idet Leibniz opfatter Begrebet »imperium occidens« meget vidt, saa at Kejserrigets Naboer drages ind med i Fortællingen; Leibniz's Værk er holdt annalistisk, og mange Aktstykker ere meddelte paa de Steder i det, hvor de efter Tiden, da de ere udstedte, eller efter deres Indhold høre hjemme.

Men for Historikeren kommer det an paa, foruden at have Vidnesbyrdene til sin Raadighed, at forstaa dem og vide at bruge dem paa den rette Maade. Og hvorledes brugte Suhm dem? Det maa være en Historikers Opgave, at give en Skildring af en svunden Tids Begivenheder, som, saavidt muligt, stemmer med Virkeligheden, med Sandheden. Denne maa søges, og det maa skee ved at fjærne det Urigtige, det Usande, det Falske. Aristoteles har sagt: »Ἀρχὴ τῆς σοφίας ἀπιστία,« o. gennem Tvivlen skal man naa til Visdom, til Vished. Den historiske Tvivl kjendte Suhm godt, og han vidste, hvad den kan føre til, naar den ikke bliver tøjlet. Han skriver saaledes, 1793: »Den sandeste Tildragelse kan gjøres fordægtig ved en Tvivl og naar man paa det allernøjeste vil udforske hver ringe Omstændighed, som Historien enten ikke har vidst eller som umærkelig forbigaaet.«

Læse, excerpere, samle, ordne, det forstod Suhm; men forstod han ogsaa gennem Tvivlen, gennem at skille det rigtige fra det urigtige, det ægte fra det uægte, at naa til Sandheden? Med andre Ord, vidste han, hvad Kritik er, forstod han at criticere? Man vilde gjøre Suhm Uret, hvis man paastod, at han skrev uden Kritik, thi han kriticerede egentlig altid. Men der er Forskjæl paa Kritik efter dens Natur, som udøver Kritiken. Der er Forskjæl paa en Kritiker som Gram og en Kritiker som Suhm. Gram var Filolog, før han blev Historiker; han medbragte til sine historiske Studier Øvelse i at læse gamle Haandskrifter og Øvelse i at criticere Texter, og han havde her et Forspring fremfor alle dem, som i tidligere Tid havde givet sig af med at behandle Danmarks Historie; han var den rolige, besindige Mand; han var en skarpseende, en robust Kritiker. Suhm var den livlige, varme, følsomme Mand, han var en blød Kritiker. Gram, som i sin ovenfor nævnte Fortale erindrer om, at Historikeren maa be-

sidde *prudential*, var den forstandige Mand*; Suhm var ingenlunde uden Forstand, men han var desuden noget af en Digter, og Fantasien kunde raade for stærkt hos ham. Thi vel er det sandt, at Historikeren skal bygge paa »Vidnesbyrdene,« men af »Vidnesbyrdene« alene faar man kun Materiale til Historie, ikke Historie selv, det sker først, naar Historikeren forklarer, forbinder »Vidnesbyrdene,« og her kommer det nok saa meget an paa, at bruge sin Forstand som paa at bruge sin Følelse, og her kommer det an paa, i Tide at bryde af og at dekretere: *non liquet*, naar Afstandene mellem »Vidnesbyrdene« ere for store til at en Forbindelse imellem dem kan bringes tilveje. Gram sigtede nu sine Kilder med Klogskab, medens for Suhm altfor ofte alle Kilder, alle Forfattere, hos hvem der var Noget at finde om et omspurgt Æmne, paa en Maade vare lige gode og havde Ret til at høres. Dette hang vistnok noget sammen med den Samvittighedsfuldhed og Sandhedskjærlighed, som en Historiker efter hans Mening bør lade komme til Syne i sine Arbejder, og som han selv satte som et Maal for sin Forskning; thi derved paatvang han ikke sine Læsere sine egne Meninger, sin egen Opfattelse, men han lagde Alt til Rette, saa at Læsere selv kunde arbejde med og vælge den Mening, som de syntes var den rigtigste; han vilde »overlade meget til Læserens Tanke og Flid,« — tilvisse en smuk moralsk Opfattelse, men tilsyneladende næppe en meget videnskabelig. Og dog, ere ikke de allerfleste historiske Værker skrevne saaledes, at de forstandige, eftertænksomme Læsere stedse under Læsningen af dem maa arbejde med og overveje, om de kunne billige Forfatterens Fremstilling og tiltræde deres Meninger***? Hvad der manglede Suhm, kan vist siges at have været Skarphed i Syn og Tanke og Ævne til at begrænde sig.

* Men Gram kunde ogsaa finde paa forvovne Tanker. I sine »Forbedringer til Kong Valdemar Christoffersøns Historie« siger han: »Jeg er i Tanke, at Skriften og Figurerne paa K. Harald Gormssøns og Dronning Thyres Stene, ved Jellinge, ere blevne udgravede i hans [d. Kong Valdemar Christoffersøns] Tid.« Det Kjøbenh. Videnskab-Selskabs Skrifter, IV., Kbh. 1750, S. 198, Anm.

** I en Artikel om S. Gardiners Skrift »History of the Commonwealth and Protectorate, I—II., Lond. 1894—97,« siges i The Quarterly Review, Vol. 187, 1898, S. 446, i Anledning af den Maade, paa hvilken Gardiner har benyttet sit Materiale: »The reader is made to be a judge as well as a learner.«

Vil man omsætte alt dette i en mere almindelig Sætning, saa maa man vist sige, at Suhm havde en Følelse af, hvor usikker Historien er paa uendelig mange Punkter. Forskjellen i Maaden, paa hvilken Gram og Suhm kunde behandle Historien, laa dog ikke saa meget udelukkende i Uoverensstemmelse imellem dem hvad methodiske Principer angaar, som i Ulighed i disse to Lærdes Naturel. Man tør vistnok rolig sige, at Gram ikke vilde have været istand til at behandle et saa langt Tidsrum af Danmarks Historie som det Suhm har behandlet, fordi Gram bestandig vilde være bleven standset af sin Kritik, medens Suhm skjød meget af sin egen Kritik til Side, hastede mod Enden, men samlede en Mængde Materiale, ordnede det paa en bestemt Maade, saa at en følgende Generation har kunnet, om end ikke altid helt let, søge Hjælp i hans Værk til at udfinde det, som han selv ikke dristede sig til at udfinde og slaa fast. Det er ret mærkeligt, at høre Suhm sige, at, naar han fortalte Danmarks Historie, vilde han søge at glemme Fædreland og Tro, hvilket vil sige saa meget som, at Historikeren bør skrive Historien saa objektivt som muligt. Det var et rigtigt Forsæt, men vanskeligt for et Stemnings-Menneske som Suhm at føre igjennem.

I Fortalen til første Del af Danmarks-Historien siger Suhm, at det er hans Hensigt, »at skrive efter de gamle Historie-skriveres Vis, Mænd som Herodot og Snorre,« en Ytring, som viser, at Suhm vidste, hvor meget Form og Stil have at sige i et historisk Værk. Men anvendes den paa hans eget Værk, saa bliver det klart, at han, da han skrev disse Ord, ikke saae langt nok frem over Værkets Fortsættelse; thi saaledes som det blev bygget, blev der ikke let Anledning til at vise stilistisk Færdighed, medens dog Fortællingen paa mange Steder, f. Ex. i Karakteristiker, ikke er blevet behandlet uden Kunst. Suhm siger et Sted⁶¹: »De overmaade Belæste have sjelden en god, i det mindste pyntelig Stil, thi de see saa meget paa Tingen, at de derover glemme Formen.« Denne Bemærkning kan for en meget stor Del anvendes paa Suhm selv. Theorien, at Stilen skulde være god, den kjendte han, men »Tingen« overvældede ham.

Det var mange Videnskaber, som Suhm gav sig af med, men »den ædle Videnskab,« Historien, var den, som han satte højest.

Nyerup har givet en Résumé af sin Opfattelse af Suhm, og han skriver da Følgende⁶²:

»Hvor meget man end, baade inden- og udenlands, baade ved Hoffet og i Publikum, har lagt for Dagen, at man skjønnede paa hvad Danmark ejede i Suhm, saa vil det dog nu mere vise sig efter hans Død. Den seneste Efterslægt vil prise hans Idrætter, velsigne hans Minde, og fryde sig ved alt det Gode, som er en Følge af, at han har været iblandt os. Thi naar vi og vore Efterkommere see, at Videnskaber gjøre alt flere Erobring, at Kundskaber udbredes og Oplysning gaar flux frem og skinner i hver en mørk Vraa; naar Skrivefrihed og Publicitet stadfæste deres Throne paa orthodox-hierarkisk og kollegial-aristokratisk Vældes Ruiner, naar vi see en brændende Tørst efter udbredte Indsigter og grundig Lærdom forbunden med beskeden Erkjendelse af Andres Fortjenester, fornuftige Religionsbegreb, forbundne med Tolerance og Lempe mod dem, der endnu hænge ved Overtro og Præstetant, lyse Frihedsideer forbundne med villig Underkastelse under enhver Regjeringens Foranstaltning, Opløftelse over Standsfordomme hos den Adelige, Blidhed og Belevenhed hos den, som Aar ud og ind, Nat og Dag ruger over sine Bøger og Papirer, Goddædighed og Rundhed hos den Velhavende — saa er dette Alt en Virkning af Suhms Exempel og Suhms Belærelse.«

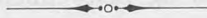
Den beskedne Suhm vilde utvivlsomt have protesteret imod denne panegyriske Tale. Er blot lidt af den sand, saa har Suhm spillet en langt større Rolle, end man vist ofte har været tilbøjelig til at forestille sig.

Gjennem hans »Historie af Danmark« vil Eftertiden erindre Suhms Navn; det vil være knyttet til hans Fædrelands, og en skjønnere Maade at blive mindet paa kan man ikke ønske sig. Skulde man søge efter det, som blev det Centrale i Suhms Liv, saa maatte man sikkert sige, at det var Fædrelandskjærlighed, Kjærlighed til Danmark (og Norge), dets Folk, dets Sprog, dets Historie, dets Literatur, dets Konge. Danmarks Lykke, Folkets Velfærd og dets Oplysning laa ham paa Hjærte, al hans Tanke, alt hvad han skrev, havde det til Maal. Havde han havt Magt dertil, saa havde han stræbt efter at give Folket større Frihed end det havde under den bestaaende Regjeringsform. Men skete der Noget fra Regjeringens Side, der førte gode Reformere med sig, saa var Suhm rede til i

Gjerning at vise sin Glæde derover. Da Indfødsretsloven var givet, lod han en Medaille præge til Erindring om denne velgjørende Lov⁶³; og dengang Stavnsbaandet var blevet løst, og der blev indbudt til at indsamle Penge for at rejse Frihedsstøtten til Minde herom, da stod Suhms Navn som det første blandt de sex Indbyderes Navne⁶⁴.

Da Rahbek holdt Mindetalen over Suhm i Det forenede Selskab, sluttede han med følgende Ord, som gjentages her ved Slutningen af Suhms Biografi:

»Vee os, om vi forglemme, at den eneste ham værdige Skjønsomhed, Hæder og Tak er, at vi stadigen hukomme, troligen følge hvad han ved Lære, og end mer ved Exempel indskærpede os: at elske Fædrelandet fremfor Alt, i Sæders Forbedring og Kundskabs Udbredelse at vise den ægte Fædrelandskjærlighed, og til at opnaa dette Maal agte hver Møje, hver Bekostning, hver Opofrelse ringe.«

TILLÆG

RECIPROKT TESTAMENTE

OPRETTET 5. MARTS 1761

IMELLEM ETATSRAAD P. F. SUHM OG KAREN SUHM, F. ANGELL.

No. 22. Een Rigsdaler.

1761.

Barchman. Harboe.

Vi underskrevne, ieg Peter Friderich Suhm, Kongelige Majestæts til Danemark og Norge p. p. virkelig Etats Raad, og ieg Karen Angel herr Etats Raad Suhms hustrue, have i nogle aars tid levet med hverandre udi ægte stand, men ere ikke endnu med livsarvinger af Gud blevene velsignede, og derfor have overveyet den foranderlige tilstand det menneskelige liv er underkastet, og da fortrædelige følger os til stor skade udi det timelige deraf maatte tilstøde, naar vi ey i tide ved en god disposition sligt søgte at forebygge, saa og formedelst den imellem os værende kiærlige ægte pagt og forening finde os befoyede at sørge for hinandens gavn og beste; Til den ende have vi indbyrdes udi den Hellig Trefoldigheds navn opretted dette testamente, som vi declarere at være vor sidste villie, der, naar det skulde behage Gud ved døden at bortkalde en af os, skal af den efterlevende ubrødeligen holdes og efterkommes udi alle sine ord og clausuler saaledes som følger:

1) Dersom jeg Etats Raad Peter Friderich Suhm skulde afgaae ved døden før min elskelige hustru Karen Angel uden med hende at efterlade Livs arvinger og paa bemeldte tid min moder skulde være i Live, skal hun dog ei nyde arv efter mig eller være berettiget at paastaae noget af min efterladende boes midler eller effecter under hvad navn det end maatte være. Ligeledes og dersom jeg Karen Angel bemelte Heer Etats Raad Suhms hustru skulde uden livs arvinger døe før min mand, skal ingen der eer mig beslægted være i nogen maade berettiget at gjøre aller mindste

paastand udi min efterladende boe, under hvad Titul det end maatte skee.

2) Derimod overlader jeg Karen Angel til min mand Etats Raad Peter Friderich Suhm min fulde boes midler og effecter efter min død, og giver herved tilkiende, at derunder eer befatted alle de midler, gods, penge, samt eyendele, hvad navn de end have, der mig ere tilfaldne udi arv efter min fader salig Etats Raad Lorents Angel, saa og min moder salig fru Sara Collett, saa at min mand skal nyde, bruge og besidde til arv og eyendom min fulde boes midler og effecter uskift, udelt og upaatalt af hvem det end maatte være efter min død i alle maader. Ligeledes overlader jeg Etats Raad Peter Friderich Suhm til min hustru Karen Angel min fulde boes midler og effecter til fuldkommen arv og eiendom efter min død uskift og udelt, samt ubehindret af nogens tiltale i nogen maade.

3) Skulde den af Os, som overlever den anden, igien vilde træde i andet ægteskab, da skal han eller hun give til den afdødes paarørende 200 Rdlr. Courant og skulle bemelte paarørende være nøyede hermed, og han eller hun, naar til dem blive betalte to hundrede Rixdaler Courant, være aldeles fri for al videre paastand fra dem og beholde den fulde boe til sin arv og eyendom.

Til bekræftelse paa at dette, saaledes af os er indgaaet og besluttet, samt at vi herved have forpligtet os, hvorledes vi ville, at dette imellem os oprettede testamente, som vor fulde mening og sidste villie, skal i alle maader af os blive efterlevet, have vi det egenhændig underskrevet og forseglet, og venligen formaaet Kongelige Majestæts Conference Raad vor elskelige Farbroder Herr Stie Tønsberg Schøller og Kongelige Majestæts Cammer Raad Herr Helmer Meincke dette testamente med os til vitterlighed at underskrive og forsegle.

Trondhiem d. 5. Martii 1751.

P. F. Suhm.
(L. S.)

K. Angel.
(L. S.)

Efter begiering til vitterlighed.

Sti Tønsberg Schøller.
(L. S.)

Helmer Meincke.
(L. S.)

Konferentsraad Sti Tønsberg Schøller, f. 1700, d. 1769, blev 1762 udnævnt til Kammerherre. Han var først gift med Elisabeth Angell, der døde 1742, og i dette samme Aar ægtede han Cecilie Christine Frølich, en Datter

af General Frølich. — Kammerraad Hilmar Meincke, f. 1710 i Flensborg, d. 1771 som Kjøbmand i Trondhjem, var gift med Sara Maria Müller, en Søsterdatter af Karen Angells Moder, Anna Collett, gift med Anton Müller, Kjøbmand og Stadmajor i Christiania. — Kancelli-Indlægene i Rigsarkivet i Christiania. Meddelt Udgifveren af Hr. Rigsarkivar H. J. Huitfeldt-Kaas. Ved Proclama læst i Sjællands Landsthingsret den 15. Oktober og i Kiøbenhavns Hof- og Stadsret den 20. Oktober 1788 indkaldtes ifølge Testamente af 5. Marts 1761, konfirmeret 10. Juli 1761, Fru Karen Angells Arvinger, som mente at have Ret til de dem testamenterede 200 Rdl., til at møde i Hof- og Stadsrettens Skiftekommission med Bevis for deres Arveret, for at imodtage denne Sum, hvilken var indbetalt til Kommissionen af Suhm. Adresseavisen, 1788, Nr. 243, 29. Oktober.

BEDØMMELSE AF EN MINDETALE OVER P. F. SUHM,
INDSENDT SOM PRISAFHANDLING
TIL DET KONGELIGE DANSKE VIDENSKABERNES SELSKAB 1801.

Promemoria.

Til Selskabet er indkommet medfølgende Minde-Tale over Kammer-Herre Suhm med Devise: Qvi posteros cogitant, et memioriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est. etc.

Efter Selskabets Befaling har jeg den Ære at fremsende den til den historiske Classe med Andmodning, at samme ville bedømme, om den kunde eragtes værdig til at belønnes.

Kiøbenhavn den * Marts 1801.

Bugge.

Jeg havde ønsket, at dette Priis-Skrift ey havde været det eeneste og at Valg mellem flere kunde have fundet Sted. Mig forekommer dette Skrift ikke at være fra en Forfatter, der haver gjort Historien til sit egentlige Studium eller har været ret bekiendt og bevandret i Sl. Suhms Skrifter, førend han fattede det Forsæt at skrive denne Minde-Tale. Hans Dom om endeel af vore Historie-Skrivere finder jeg ikke gandske rigtig, og Sl. Grams store Fortienester slet ikke paaskiønnede. Imidlertid er dette dog det bedste af hvad vi endnu har faaet og som meest nærmer sig til den af Selskabet foreskrevne Plan. Jeg troer derfor, at den bør tilkiendes Priisen.

A. Kall.

* Tallet ulæseligt, da der er slaet en Blæk-Klat over det.

Jeg er ligeledes af den Mening, at dette Priisskrift fortiener Fortrin for de hidindtil indkomne. Alligevel er det kun det bedre iblant de slettere. Foruden de hyppige Spor, det indeholder, af et ikkun superficielt Bekientskab med Hoved Gienstanden for Op-gaven saaledes som den tilsidst blev bestemt af Societetet, møder man ogsaa flere meget umodne Dømme og sielden ogsaa Beviis paa en endnu ikke rensat Smag i Foredraget, og især i Billedernes og Tropernes Valg. Med Hensyn til disse umiskienkelige Ufuldkommenheder og Mangler troer jeg, at Prisen maaſte tilkiendes denne Afhandling allene som den, der er forholdsmæssigen bedre.

Moldenhawer.

Jeg er af samme Meening som Herr D. Moldenhawer.

F. Münster.

Efterat have giennemlæst denne Mindetale, over en Mand, jeg selv har havt Lejlighed til at kiende, skjønner jeg icke andet, end at Selskabet med Værdighed kan, og efter Omstændighederne bør, tilkiende den Priisen.

S. Thorlacius.

Efter min Dom kan Selskabet ikke tilkiende denne Mindetale Prisen, uden fordi den er nu den eeneste. Men ubemærket troer jeg ikke det bør blive, som Hr. Prof. Abr. Kall og Hr. D. Moldenhawer have anmærket, at der er vigtige Erindringer imod Foredraget at gjøre, men endnu vigtigere imod Materien, da Forf. øjensynlig ikke har kiendt den nordiske Histories Litteratur saa tilstrækkeligt, som nødvendigt var, for at bestemme Suhms Fortienester. Ikke heller er Forf. bekiendt med den historiske Litteratur i Almindelighed. (See det underlige, han siiger om Gebhardi S. 19.)

Kierulf.

Jeg vil først optegne nogle enkelte Steder, som især støde mig, og ved Enden sige min Dom over det Hele. Pag. 5. »yndet af Landets første Lærde; den strænge Holbergs« etc.*. Hvorfor kaldes Holberg »stræng«? Jbid. »Skarpsindige Fortolkninger af de vanskeligste Steder hos Alderdommens Digtere have givet Germaniens Heine i sin fuldmodne Manddom et stort Navn, men Suhm

* Hvad der her staar imellem Anførselstegn, er i Originalen understreget.

viste som Yngling hartad en Heines Bekiendtskab med de Gamle.« Tanken er absurd og viser, at Forfatteren hverken har kiendt »Heine« eller »Suhm,« i det mindste ikke fra Philologiens Side. Pag. 18. Forfatterens Dom om »Holbergs Danmarks Historie« er ganske urigtig og viser tydeligen, at han aldrig har studeret den. J Danmarks allerældste Historie indtil Christendommens Jndførsel er rigtig nok Holbergs Historie ufuldstændig og uden Kritik; men i den øvrige Deel staaer han ved Siden af Europas bedste Historieskrivere. Skulde han beskyldes for Partiskhed, saa vilde det maaskee være med Hensyn til den Danske Adel; men ogsaa disse Tilfælde ere yderst sieldne. Man sammenligne »Spitlers« Kritik over Holbergs Danmarks H. i hans »Europ. Staaten Geschichte.« Pag. 19. Citeres Gebhardis »Almindelige Verdens Historie« 33. Deel. Gebhardi har for sig aldrig skrevet nogen »Almindelig V. H.,« men han har i Sælskab med andre af sine Landsmænd oversat og fortsat saavel det større som det mindre Engelske Værk i dette Fag. Κατ' ἐξοχήν altsaa at tillægge ham Tydskernes »Allgemeine Welt-Geschichte« er enten Uvidenhed eller utilgivelig litterærisk Skødesløshed. Af Sprogfeil have følgende stødt mig: Pag. 22. »Det almindelige Tillid,« isteden for »den« alm. T. Pag. 24. Ogsaa ved Sproget i Suhms Historie skylder vort Fædrelandssprog ham meget af »dens« Dyrkelse, istedenfor »dets« Dyrkelse. Pag. 25. lin. ult. og ingen Lovtale vilde »kundet« forhøie isteden for vilde »kunnet«. f. Forfatteren maa være yderst raa og vankundig i alt hvad der angaar Philologi og Humaniora. Man veed ikke enten man skal lee eller græde ved et Sted Pag. 26., hvor han efterat have talt om »Torfæana« saaledes udtrykker sig: »ikke at forbigaae den Reiske (skal være den »Reiskiske«) Samling af udenlandsk Oldkyndighed, som han kiøbte uden nogensinde at kunne vente Skadeløsholdelse ved et saadant Værks Bekiendtgjørelse, men tvertimod ny Bekostning ved Udgivningen deraf.« Forfatteren maa her have været i stor Angest for at brænde sig. Pag. 30. »Det var Suhm — det var den Mand, som ved Aand, Lærdom og Frugtbarhed i Skriver« (Frugtbarhed i Skriver!!!) »havde vundet den ærefuldeste Navnkundighed« etc. Jbid. »siden selve der« etc. Forfatteren bruger ofte dette »selve,« og røber derved at han udentvivel er en Normand. Jbid. »og Theosophen gaar Haand i Haand med Selvtænkeren« etc. Udtrykket »Theosoph« er meget upassende paa det Sted. Forfatteren veed formodentligen ikke hvad man i Almindelighed forstaaer ved en »Theosoph.« Pag. 36. »Saa vidtstrakt en Lærdom, saa riig en Autorfrugtbarhed, saa vedholdende en Fliid« etc. Udtrykket »Autorfrugtbarhed« er tvetydigt og op-

vækker Latter. Pag. 43 imod Enden er en Periode, i hvilken jeg ingen Mening kan finde. Forfatterens Ord ere disse: »Endnu langt færre ere de, som nyttede Lærdom og Vidskab til at berige Fædrelandet med et Lærdomsværk, som var almindelig Tarv, almindeligt Savn, almindelig Længsel, var det længe — og maatte være det, fordi Kraft til at frembringe et saadant, Villie og Taalmod i een Dødelig forenet, ligeledes Tid — og Verden over, var almindelig Tarv og Savn og Længsel; men iblant saadanne Verdens Sieldne var Suhm for Danmark.« Saaledes skriver man, naar [man ikke] har nogen fast og reel og solid Tanke i [Hovedet]. Kan være at her er Skr[ivfeil] og Udeladelser. Pag. 44. Jmod Enden har ha[n villet] give Tankerne et høit Sving, [men] han har været uheldig i at udtrykke det, og er næsten uforstaaelig.

Forfatteren forekommer mig i det Hele at være ulærd; i det mindste er Historien ikke hans Fag. Den Idee at ville fyldestgøre Selskabets Ønske har nødt ham til at blade omkring i de uundværligste Historiske Værker. Jeg kan ikke mærke, at han har brugt F. Sneedorfs »Indledning til sin Danske Historie,« som vilde have været ham til megen Nytte. Da han dog erindrer de Reiskiske Haandskrivter, taler han hverken om Abulfeda's Udgave af »Adler« eller Photii Lexicon ms. som Ancher i Fyen skulde have udgivet med Anmærkninger, og som nu maaskee ligger i Kongens Bibliothek. Hans Foredrag er ordrig, slæbende og uden Aand og Kraft. Han har rigtig opfattet Opgaven, men han har ikke havt Indsigt og Evne til at udføre sit Thema. Imidlertid ere hist og her kionne Steder, og adskillige ret fine Bemærkninger over Suhm som Borger og Menneske. Uagtet dette Skrivt virkeligen er bedre end de tvende sidste, saa synes mig dog ikke at Sælskabet med Værdighed kan tilstaae Forfatteren Præmien; thi jeg indseer ikke, hvorfor Sælskabet skal krone et Skrivt, som i Grunden er under maadeligt, og til hvis Fordeel der ej kan siges andet end at det er det bedre iblant de slettere.

Jeg erholdt Skrivtet den 12. Mai og den 14. ej. afleverede jeg det.

Schow.

Mig synes heller ikke, at nærværende Skrivt kan tilkiendes Prisen. Ved igientagne Gange at udsætte Præmien har Selskabet lagt for Dagen dets Skjønsmhed paa Suhms, denne sieldne Mands Fortienester af Fædrelandet og Videnskaberne, ved ogsaa inden dets Cirkel at ville stifte ham et Mindesmærke. Men et kronet Skrivt bestemt til at opbevare Suhms Eftermæle i Sælskabets Aar-bøger, naar samme ikke kan agtes at være over det middelmaadige,

er hverken Suhm værdigt eller Selskabet anstændigt. Til at have kunnet fremstille de vigtigste Resultater af Suhms Grandskninger i Historien, seer man at Forfatteren mangler de fornødne Indsigter. Sproget er paa mange Steder incorrect: Stilen er ujevn, og har, enkelte Stæder undtagne, ikke den Værdighed som egner en Mindetale. Hyppige Gientagelser af samme Ytringer og Udtrykke, synes at røbe Skiødesløshed: Og uden Tvivl kunde Skrivtet heller have vundet end tabt i dets Værd, ved at være blevet afkortet til det Halve.

J. Colbiørnsen.

Det indkomne Minde Skrivt over Videnskabernes Velgiører Sal. Kammerherre Suhm synes mig ikke at være værdigt enten Selskabets Øyemed eller Mandens Fortienester. Det synes endydermere at sette i ufordeelagtigt Lys Danmarks Opførsel mod Sverrig under Unionen, hvilket en Dansk og Norsk mand, vel bekjænt med Kilderne, hverken kan eller bør gjøre. Stilen og Sproget er ikke ædelt; og Kundskab om Suhms fortræffelige Fortienester som Videnskabsmand og Hans virksomme Bidrag, ja skabende Indflydelse til Literaturens Fremgang hos os, er ikke skildret med tilstrækkelig stærke Farver.

G. Thorkelin.

Originalen i det store kongelige Bibliothek, Werlauffiana, Pakke Nr. 36.

BREVE.

I.

Brevvæxling imellem Suhm og L. Ancher.

1.

P. M.

Til D. H. hr. fader har jeg sendt et exemplar af Villoisons anecdota græca, som jeg vil bede D. H. at unde sted i sit bibliotheqve. Deri er Kaiserindens Eudociæ Ionia, som jeg mener kan hielpe til at forklare Photii lexicon; Dog skal det meste være taget af Aristophanis Scholiast. Photii lexicon kan gjerne udgives i folio; men jeg kan ei forestille mig at det bliver mere end eet bind, og dertil maae D. H. gjøre al sin flid at bringe det, dog saa at gandske Photius bliver trøkt, thi ellers bliver værket for kostbart. Moldenhaver har lovt selv at sende ham hvad han har an-gaaende Photius. Efter mine tanker bør værket trækkes her, og nu venter man meget skønne Typer fra Parma, af hvilke jeg har

seet prøve, men det kommer an paa at faae en god Correcteur. Hvad Bloch og de fleere angaaer, da gjør jeg mig en fornøjelse af at lade dem have adgang til mit bibliothèque, saavel for deres egen skyld, som især for D. H. recommendation.

Deres hr. fader er temmelig vel efter sin alder, og fru moder ogsaa. Jeg er gandske vel, men min kone skranter af og til. Ønsker at sundheden maae aldrig forlade ham selv, saa længe han lever.

Vale et ama

tuum

Kiøbenhavn, d. 13. November 1784.

P. F. Suhm.

P. S. Det er Kongen, som lader komme typi fra Parma til at lade trække et nyt testamente; Siden tænker jeg at faae dem til brug. Professor Kall har ogsaa ladet komme smukke Typi fra holland, som endda ei ere brugte.

Udskrift: Til Hr. Professor Ancher i Odensé franco.

2.

Hoystærede kiære Ven.

bedre er det at svare engang, hvorvel seent, end aldrig, anden undskyldning veed jeg ikke at give for min lange udeblivelse med Svar.

Det fornøyer mig, at Photius avancerer got. Ellers frøgter jeg for, at vi kommer til at bie længe efter de grædske Typi, thi endnu er det ej langt kommet med Luccas, og seer det ud til at 4 til 5 aar kan gaae bort inden det Grædske Nye Testamente bliver færdig trøkt. Men naar vor Photius er færdig, saa faaer man vel endeligen raad til trøkken, enten det saa bliver her eller paa et andet sted. Her har man nu saa travlt med land væsenet, og Sigvard Lyches viser, at neppe nogen god bog kan afsættes. Min kone har nu næsten i eet aar været hel sygelig, dog er hun nu noget bedre. Jeg haaber at han selv og Kiæreste leve vel, som jeg og gjør. Jeg er altid høistærede kiære Vens ydmyge tiener.

d. 10. Martii 1787.

P. F. Suhm.

P. S. Hans fader er dog efter sin alder og omstændigheder, saa nogenledes.

Udskrift: Til Hr. Professor Lorentz Ancher til Odensé.

3.

Underdanig P. M.

Deres Høyvelbaarenheds særdeles ærede Skrivelse af 1ste h. m. & a. er mig rigtig til Hænde kommen; Og vist nok, jeg tilstaaer det, er, hvad De udi samme omskriver, at jeg udi lang Tiid haver af Deres Bibliothek havt alle af Dem ommeldte Bøger til Laans en overmaade lang Tiid, for at bruge samme ved Photii Udgave. Fuldkommen rigtig er og Deres Erindring, at det ikke er hensigtsmæssigt med Indretningen af Deres Bibliothek, at Bøgerne skulde være saalænge hos een Mand, da Brugen derved betages andre, som og ønskede at betiene sig af samme; Dobbelt Ret skulde De have havt, dersom Deres Formeening havde været rigtig, at der uden Tvivl intet vil blive af Photii Udgave. Derimod er mit underdanige Svar dette: Vel er det sandt, at det ved første Øyecast maatte synes, som at Deres Høyvelbaarenhed havde Ret til at være fortrydelig over, at Udgaven (eller, rettere sagt, Beredelsen til Udgaven) af Photii Glossarium i saa mange Aar endnu ey er bleven færdig. Men det maatte gunstigt tillades mig, at fremføre til mit Forsvar følgende.

1. Deres Høyvelbaarenhed haver stedse yttret den Formeening, at Photii Glossarium meget gierne kunde, uden videre Omstændigheder, udgives, naar blot berigtigende og oplysende Anmærkninger i største Korthed bleve tilføyede. Jeg derimod haver troet, og troer endnu, at en saadan Udgave vilde, for at tale mildest, ikke være bleven hædrende, hverken for Fædrelandet, eller for Deres Høyvelbaarenhed, som en saa bekjendt Videnskabernes Beskyttere og Befordrere, og endnu meget mindre for mig, som Udgivere. Jeg haver derfor ved andre Velyndere og Venner, uden nogen Deres Høyvelbaarenheds Medvirkning, maattet forskaffe mig dels den Cambridger-Original, fra hvilken Deres Høyvelbaarenheds Copie nedstammer i Tredie Leed, dels den i Johannes-Bibliotheket udi Hamborg værende Afskrift, som vel, hvad Texten betreffen, er af aldeles ingen Værdie, men dog vigtig, formedelst de adskillige Anmærkninger af Lærde, som findes skrevne paa Bredden.

2. Min Vey, som ieg er gaet, ved Beredelsen af denne Udgave, nemlig at giennemlæse alle vigtige Skribentere og Digtere i det Grædske, for at opdage, saaviidt mueligt, Sedes Glossarum, og tillige conferere alle trykte Græske Lexica, samt alle trykte Scholia-ster, var vel lang, men den eeneste rette, naar Arbeydet skulde kunde blive giort tilgavns. Kan der findes saadanne Sprogkyndige

i Danmark, som ere istand til, naar de have vidtløftige Embedsforretninger, at bearbeyde Verket paa omtalte Maade i kortere Tiid end sex Aar, saa ønsker ieg Danmark til Lykke. Skulde Deres Høyvelbaarenhed vedblive deres retmæssige Fordring betreffende Bøgernes Tilbagelevering, skal samme vist vorde oversendte inden Skibsfarten ophører, men, at jeg ey til nogen udleverer, hverken mine Collationer, eller mine Anmærkninger, er en begribelig Sag.

Odense d. 6 Aug. 1795.

underdanigst

L. Ancher.

Udskrift: Til Deres Høyvelbaarenhed Hr. Kammerherre de Suhm til Kiøbenhavn. Betalt.

Originalerne til Nr. 1 og 2 i den nye kongelige Samling, Folio Nr. 52 b, til Nr. 3 samme Samling, 4°, Nr. 2125 b.

II.

Suhm til Stiftsdame paa Vallø, Frøken F. L. S. C. v. Beulwitz.

1.

Mademoiselle!

Votre dernière lettre m'a comblée de joie, en m'apprenant des bonnes nouvelles de votre santé, et en m'assurant de votre souvenir. Dans les livres renvoyés il manque le 8 tome des memoires de Madm. de Montpensier; Vous ne mandés aussi rien de l'Emile de Rousseau, que je Vous ai envoyé depuis long tems. A présent je Vous envoie le miscellaneous tracts d'Addison, le sentimental journey de Yorick, que j'ai en double, et que je Vous prie de garder pour l'amour de moi, et l'Aminta de Tasse; et 2 tomes des Comedies de Goldoni, car j'espere que Vous Vous etes assés perfectionnée dans la langue Italienne pour la lire. J'ai depuis longtems reçu les Oeuvres de Plutarque chez Philibert, mais ils ne sont pas encore reliés parce qu'il y manquent quelques feuilles, qu'ils m'a promis de faire venir de Hollande, mais qu'ils ne peuvent pas venir durant cet hiver. J'ai vu Msr. votre frère quelquefois; je l'ai aussi prié une fois pour toutes de venir chez moi le soir tous les mardis; mais je ne l'ai pas encore vu ce jour. Je lui ai aussi preté quelques livres, en fait de Politique et de Jurisprudence, et je serai charmé de lui pouvoir rendre quelque service,

et de le voir courir sur les traces glorieuses de feu son Père ; Pour ce je voudrai qu'il eut deja quitté le militaire, et entré dans le civile ; Il m'a aussi assuré d'y travailler de toutes ses forces, mais les tems sont difficiles. Je voudrai de tout mon cœur le voir aussi heureux qu'on peut etre, et pour l'amour de lui meme, et particulierement pour l'estime et l'amitié, que je porte envers Vous, que je suis si éloigné de pouvoir oublier, que je Vous desir de penser plus souvent à moi, que je ne pense à Vous ; ma femme a les memes sentimens, Elle Vous embrasse de tout son cœur, mon petit Fritz Vous baise les mains ; Nous rendons tous nos respects à Madm Votre Cousine et je suis touiours sincerement

Mademoiselle

A Copenhague
le 15 de mars 1771.

vosre très humble et très obeissant serviteur

P. F. Suhm.

P. S. Je Vous prie d'envelopper les livres dorenavant dans quelque chose, car leur relieure est d'ailleurs endommagée.

2.

Mademoiselle

ma très chere amie !

Enfin le tardif Philibert m'a rendu la feuille qui manquait dans le Plutarque, et je l'ai aussi reçu du relieur. Il est relié en marbre selon votre ordre. La relieure a couté 4 écus. Le relieur voulait absolument avoir 4 ecus et 4 marcs. 4 ecus et 11 chez Philibert font 15 en tout. Je suis fâché que ce livre a tant tardé, et qu'il est si cher ; mais aussi il est beau, tant en dedans que dehors. Je souhaite à présent que vos compagnes presentes et futures veuillent le bien feuilleter, et souvent lire dedans, car en verité c'est une très bonne lecture. J'envoye aussi 4 continuations du Monthly Review ; Bien que Vous n'avies pas ecrite des livres anglois et Italiens. Si Vous souhaitez d'autres, Vous n'aves que commander. Msr. votre frere se porte bien, comme j'ai oui dire à d'autres, car je ne le vois pas. On m'assure qu'il s'applique aux mathematiques. Il est à present dans les casernes.

Ma femme Vous fait mille compliments. Mon petit Fritz Vous baise les mains. Il ne peut pas de soi meme presentement se souvenir de Vous ; mais nous parlions si souvent de Vous, qu'il ne peut pas Vous oublier. Ce serait une grande consolation pour nous, si

nous n'étions pas obligé a parler de Vous, mais si nous pouvions parler à Vous. Mes respects à Madam, votre Cousine, et soyes toujours assure que je suis avec le plus parfait attachement, et la plus sincere estime et amitié

Mademoiselle

A Copenhague   votre tres humble et tres obeissant serviteur
le 22 de November 1771.   P. F. Suhm.

Udskrift: A Mademoiselle Beulewitz, Mademoiselle Chanoinesse de Wallø, à Walløe. Hermed følger en liden Pakke og 14 bøger.

Originalerne i Arkivet paa Brahetrolleborg. — Frederikke Louise Sophie Charlotte v. Beulwitz, f. 1747, var Stiftsdame i Vallø Kloster. Hun blev gift 24. Juni 1774 med Greve Christian Ditlev Frederik Reventlow. Hun døde 1822. Suhm har maaske stiftet Bekjendtskab med hende i Sorø, hvor hendes Fader var Amtmand. Hendes interessante Portræt er gjengivet, efter et Maleri af J. Juel, hos L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familie-Kreds etc. I, Kbh. 1895, til S. 91; sml. S. XXXIII, S. 278. — Broderen, Gottlob Friedrich v. Beulwitz, f. 1750, var Officer, blev afskediget i Naade 1776 og døde 1811 i Linköping som svensk Hofjunker.

Det er Hr. L. Bobé, som har gjort Udgifveren opmærksom paa disse Breve og forskaffet ham dem til Laans.

III.

Suhm til Rektor Johannes Boye.

P. M.

Jeg sender herved de 5 tomer af min critiske historie, som jeg beder at han vil beholde til min erindring; men desuden er der 5 tomer indledning eller forberedelse, som jeg kalder dem, om folkenes oprindelse, om Odin etc., som og 2 tomer af den virkelige historie, om hvilke jeg ikke veed om han og begriber dem under navn af den critiske historie. Lad mig ved leilighed dette vide, saa og om jeg ligeledes kan sende dem til Birckner. Lev altid vel, hav i erindring og glem ikke

P. F. Suhm.

Khavn d. 24. Januarii 1785.

Udskrift: Til Hr. Rector Johan Boye i Nakskov. Hermed følger en pakke bøger.

Originalen i den nye kongelige Samling, 4°, Nr. 2270.

IV.

Johannes Ewald til Suhm.

Høivelbaarne

Herr Kammerherre!

Da min Helbred for omtrent 12 Aar siden tillod mig Planer, som fordrede Activitet, giæredes det Forslag imellem den salige Grev Bernstorff, Klopstock og mig, at jeg med kongelig Understøttelse skulde i Selskab af en Componist have reist til Nordskotland, Ørkenøerne, Island og Nordlandene, og der af Indbyggernes Munde have samlet alle de gamle Sange, som Macpherson enten havde levnet eller slet ikke søgt. Det blev mig i denne Hensigt nødvendigt, at lægge mig efter de gamle nordiske og blant disse det celtiske Sprog eller i det mindste [et] Par af dets fem overblevne Dialecter. Til dette Øiemed skaffede Klopstock mig det første Bind af Archæologia Britannica, som indeholder en complet celtisk Glossographie m. m.; thi om jeg erindrer ret, er det et Pentaglotton. Endnu skaffede han mig, Himlen veed hvorfor just den anden Deel af en Vallisisk Bibel, og saa en Vallisisk Ordbog og Grammatica. Imidlertid reiste Bernstorff og Klopstock, jeg blev syg, mine Udsigter gik over Styr, og Bøgerne blev mig liggende paa Halsen, uden at jeg ved al min Efterspørgsel i al denne Tid har kunnet opdage hvem de hørte til, førend nu da Klopstock har tilskrevet Doctor Münter, at de hørte til sal. Etatsraad Langebeks Bibliotheqve. Jeg har, som billigt, offereert dem til hans efterladte Arving. Den unge Herr Langebek, som finder, at han ikke kan bruge dem til nogen Ting, har foræret mig dem; og jeg, som sandt at sige ikke meget meer veed hvad jeg skal gjøre dermed, har taget derimod, blot, tænker jeg, af en naturlig Modbydelighed at sige Nei til Foræringer. Vist nok er det, at skal de komme til nogen Nytte, dette da langt rimeligere kan træffe sig i Deres Høivelbaarneheds Bibliotheqve end i min lille Bogsamling; overalt ere de bedre forvarte og passeligere, end hos mig, og i denne Tanke tager jeg mig den underdanige Frihed at sende Deres Høivelbaarnehed dem. Skulde De slet ikke kunne bruge dem selv, veed De dog maaskee nogen anden, som kan.

I Hensigt til den lille Bogsamling, som jeg nævnede, og som det er mig nødvendigt at gjøre for ei at døe af Kiedsommelighed, har jeg en ydmygst Bøn til [Deres] Høivelbaarnehed, som jeg vover med alt det Mod, som i slige Tilfælde er os Versemagere

egentlig, og det saa meget før, som det i alle Hensigter er saa passeligt paa Dem at give, og paa mig at tage, at jeg ikke engang bliver varm i Ansigtet ved at bede Dem. Da jeg nemlig usigelig gierne vil og maa have det Vigtigste og Beste i Fædrenelandets Historie, forstaaer det sig, at jeg maa anskaffe mig Deres Høivelbaarnheds og vor Schønnings Værker; men da min Kasse fordrer al min Nænsomhed, saa vilde jeg om muligt helst have dem for Intet. Vilde Deres Høivelbaarnhed vel have den Godhed at skienke mig Deres Skrifter? Endnu har jeg et lille Spørgsmaal: Hvilken Edda, og hvilken Udgave deraf raader Deres Høivelbaarnhed mig helst at anskaffe mig? I ydmygst Forventning af et lille Svar paa alt dette, henlever jeg med levende Taknemmelighed og med sandeste Ærefrygt Deres Høivelbaarnheds

Kiøbh. d. 30te Oct. 1780.

underdanigste Tienner
Johannes Ewald.

Trykt i Minerva, 1797, April—Juni, S. 69—71; Joh. Ewalds samtlige Skrifter, VIII., Kbh. 1855, S. 206—8.

V.

Suhm til Enkepastorinde Birgitte Fabricius.

Min kiære frue!

Jeg har ladet leye værelser for hende i Skindergaden n. 72 hos Parykmager Hans Møller, og koste de 28 Rdl.* halvaaret. De ere i anden etage, eller paa første Sal, som det kaldes. Pengene ere betalte og er dette sket ved en sikker person. Der er en smuk sal, et stort sovekammer, og et kykken, samt spisekammer, brænde loft, hvor der kan rummes 3 favne, 1 kielder, som rummer 1 favn, samt fælles tørre loft. Naar hun nu kommer kan hun strax aftræde der. Staar de værelser hende ey an, maa hun dog holde ud det første halve aar. Manden har lovet for det første at skaffe noget kykkentøj og nogle stole, vil og modtage, og sikkert bevare hvad møbler hun forud vil sende, og skulde jeg snart raade til at sende noget forud, saa mange hun kan undvære. Senge stæder og Senge klæder kan man inden 1 time faae til leye hos Madame Hempel. Nu kan hun have alle sine børn hos sig,

* Vistnok rettet til 38 Rdl.

og maae man da see med tiden at faae en god plads til den ene af dem. Jeg vil haabe, at hun ikke skal fortryde dette skridt. Manden veed ey, at jeg har nogen del heri, og er jeg forvisset paa, at hun og, min kiære frue, fortier det. Naar hun herefter skriver mig til, kan hun om det forseglede brev slaae en couvert til hr. Lieutenant Poell logerende i Pustervig hos Kammerherre Suhm. Jeg haaber og troer vidst, at hendes Døttre vil giøre hende glæde, og ved dyd og flid deres egen lykke, endskiønt jeg ikke kiender dem, og aldrig har seet dem, men jeg dømmes dem efter moderen. Jeg er altid

min kiære Frues hengivne Tiener

P. F. Suhm.

Udskrift: Til Frue Fabricius Enke efter Hr. Fabricius boende i Strand-Gaden. Til Kallundborg.

Originalen i den Abrahams'ske Brevsamling i det store kongelige Bibliothek. Fru Birgitte Fabricius, født Hansen, var gift med Lauritz Schurman Hansen Fabricius, Sognepræst til Raklev, som døde 1791. Det her udgivne Brev indsendte hun til Skiftekommissionen efter Suhm og hans Enke; det er indført i dens Protokol tilligemed et Brev fra hende til Kommissionen, i hvilket hun i varme Ord udtaler sin Taknemmelighed for Alt, hvad Suhm havde gjort for hende og hendes Børn. Suhm havde saaledes betalt for hende den halvaarlige Husleje med 60 Rdl. og havde desuden givet hende 5 Rdl. om Maanedes. Hun bad nu, om hun vedblivende maatte faa denne Hjælp tildelt. Hun døde den 20. November 1803.

VI.

Minister, Borger Ph. Grouvelle til Suhm.

Copenhague le 12 Mes.

L'an 3e de la République une et indivisible.

Je suis chargé, Monsieur, d'une recherche dans la quelle je ne puis reussir sans le secours de Vos lumières. Je me propose et je vous demande la permission d'en aller conférer avec vous incessamment. mais j'ai crû, pour plus de célérité devoir vous exposer d'avance l'objet de cette recherche.

Le Gouvernement de la République française s'occupe de mettre à exécution la loi déjà rendue depuis longtems, qui établit l'uniformité des Poids et des Mesures dans toute la France. Instruit qu'il y a environ cent ans, cette uniformité a été réglée

dans tous les pays de la domination Danoise, il me demande des renseignemens certains et détaillés sur la manière dont s'est opérée alors cette réforme. J'ai déjà vérifié que l'ordonnance qui a établi l'uniformité est de l'année 1698, et l'on doit me la procurer. On me communiquera également celles qui l'ont précédée et suivie, concernant le même objet. Car j'ai pensé que ces actes pouvaient retracer les faits essentiels de cette importante réforme.

Mais il faudrait avoir une connaissance précise de l'État de choses antérieur à la Loi, ainsi que des résultats quelle a produits.

Quelles étaient les inégalités, les différences entre les poids et mesures de diverses provinces ?

Quels abus naissaient de ces variations ?

Quels motifs portèrent le législateur à entreprendre la réforme ?

Quelles en furent les difficultés ?

Sur quelle base réglat-on les nouveaux poids et les nouvelles mesures, ou bien lesquels des anciens furent préférés ?

Par quels réglemens, par quelles précautions l'administration dût-elle préparer, appuyer et consolider la réforme ?

Subsiste-t-elle encore telle quelle fût alors consommée etc.

Telles sont, Monsieur, les questions auxquelles vous seul êtes en état de répondre. Est-ce être indiscret que de vous prier de vous en occuper dès ce moment ? Je le craindrais si je n'étais pas persuadé que vous ne serez pas insensible à l'honneur philosophique de concourir à une opération qui doit influer si puissamment sur la félicité d'un grand peuple et peut-être, un jour, de tout le monde civilisé ; puisque la Base d'après laquelle nos nouveaux poids et mesures sont calculés, étant la plus parfaite que la nature offre au savant, on doit espérer que pour le bien commun des nations, elle sera adoptée par tous les gouvernemens, à mesure qu'ils s'éclaireront sur leurs vrais intérêts.

Ma reconnaissance personnelle est sans doute un motif bien inférieur, pour vous engager à donner quelques momens à cette recherche. Cependant, Monsieur, elle vous est toute entière acquise, et je ne puis me refuser au plaisir de Vous en assurer.

Reçus, je vous prie, mes respectueuses et fraternelles salutations.

Le Ministre plénipotentiaire de la République Française près le gouvernement Daniois.

Ph. Grouvelle.

VII.

Suhm til Biskop Gunnerus.

Deres Høyærværdighed

Høystærede Ven!

Førend Kongen reiste ud i fior tilbød Grev Thot mig at blive Conference Raad, med vilkaar at sidde i Høyeste Ret. Men jeg undskyldte mig med min svagelige helbred, og med de historiske Arbeider, som jeg havde under hænder; bad ham tilligemed aldrig mere at tænke herpaa, da det var en værdighed jeg ey attraaede. Men i aar gjorde han Titulaturen færdig, førend jeg vidste noget deraf, og uden vilkaar. Dette skrives i sengen, som jeg har maat holde i nogle dage formedelst et anstød af Podagra. Med skipper Kruse har jeg opsendt til D. H. tvende exemplaria af min nylig udkomne bog, eet til Dem selv, og eet til Societætet; Altsammen under adresse til Agent Lysholm. Grev Thot har været længe sygelig, saa der ei længe er bleven holdt Societæt; med første tænker jeg nok at D. H. bliver der antaget som Medlem. Sagen angaaende Klæboe hviler endnu i Kirke Inspectionen; Cancelliet havde snarere expederet den. Bisp Harboe haver dog nu lovt mig at gjøre sit til dens befordring. Hvad fiskenes etymologier angaaer, da har Ha eller Haa uden tvil navn af Hav ∴ stor, høy, og betyder saa meget som den støre fisk. Horrebow er en slet autor, og Islænderne sige ey Hav-Kall, men Haa-Kall. Hafur vil vel sige saa meget som hav-fisk. Det er uden tvil rigtigt at Heiddungur har navn af sin Ondskab. Haddunefur kiender jeg intet til. Reidr er vred, betyder ogsaa et fugle rede. Glir-reidr; Det første ord betyder et spyd, og ogsaa vultur. Hafu-kitte er en haf kat. I henseende til Raudkemingur er jeg eenig med Wachter. Nar er rigtig nok et cadaver. At Na betyder luridus er mig ikke bekiendt. Stockr er: en frøgt som kommer en til at flye; maaskee denne fisk af frøgt for en anden, springer ind paa skibet. Hafur betyder og paa Islandsk en giædebuk; maaske denne fisk er lystigere end andre, og springer mere, eller og er den stærkere end andre, og vil ligesom støde. Dulr er stultitia, dulen ∴ gal, Dur en let og liden søvn, om nogle af disse ord kan passe sig paa Durner veed jeg ey; Nera er at nyse, pruste; Det kunde maaske passe sig paa

den sidste stavelse. Mida er at sigte, mede, og miolkur mælk; Deraf mener jeg at den fiskes navn kan forklares. Jeg er altid med en bestandig hengivenhed og høyagtelse

Khavn.
d. 22 April 1769.

Totus tuus
P. F. Suhm.

Hermed sender jeg en prænumeration paa en bog af en Islænder Olavio. Bogen har jeg læst i Manuscript. Der er meget anført af utrøkte Islandske love, og et artiggt glossarium ved. D. H. gjorde mig en stor tjeneste om han ved sin famulum vilde samle prænumeranter.

Sml. Afhandlingen af Gunnerus i Ny Samling af det kgl. norske Videnskabers Selskabs Skrifter, I., Kbh. 1784, S. 1—44: Critiske Tanker om Kraken, Søormen og nogle flere Vidunder i Søen.

Originalen i det kongelige norske Videnskabers Selskabs Arkiv i Trondhjem.

VIII.

Fra Peter Andreas Heiberg til Suhm.

P. M.

Deres Høyvelbaarenhed vilde naadigst tillade, at jeg til Deres Bibliothek tager mig den Frihed at fremsende en Bagatelle, der, i hvor ubetydelig den endogsaa er, dog i Dannemark vil blive en Sieldenhed, siden der, i denne Format, paa denne Sort Papir, og med de heri giordte Tilsætninger, icke existerer meere end 6 Aftryk; og siden det aldrig vil kunne lønne nogen Forlæggers Umage, at foranstalte noget nyt Oplag heraf.

Overbevist om at dette Exemplar aldrig af Deres Høyvelbaarenheds Bibliothek bliver udlaant paa den Maade, at det skulde kunne bruges, som Vaaben imod mig, dem dog Vedkommende i denne Sag have viist at de gjerne erhverve sig, om det endog skulle skee under Venskabs Maske; og stoelende paa at Deres Høyvelbaarenhed icke ugunstig anseer, at endog een af de ubetydeligste Personer i den danske litteraire Republik — sit venia verbo! — viser Dem Kiendetegn paa den Agtelse, som Mænd af udmærkede Talenter allerede længe have anseet sig pligtige at yde Dem, vover jeg dristig at formode, at Deres Høyvelbaarenhed anseer denne Ubetydelighed som noget, der eene og aleene for sin Sieldenheds Skyld kand frembydes i Steden for et mere værdigt Beviis paa den uendelige

Høiyagtelse ogsaa jeg, fra mange Sider betragtet, finder mig pligtig til at føle for Deres Høiyvelbaarenhed.

Kiøbenhavn d. 3. Januarii 1791.

P. A. Heiberg.

Udskrift: Til Deres Høiyvelbaarenhed Hr. Kammerherre Suhm.

Udgiyet af C. Molbech i Historisk Tidsskrift, IV., Kbh. 1843, S. 358.

Den Bog, som Heiberg sendte Suhm, har følgende Titel: »Politie-Forhøret og Kiendelsen i Sagen angaaende Visen: Hver Mand i Byen om Indtoget taler, andre til Advarsel, at vogte sig for hvad man ikke maae skrive. Udgiyet af Visens Forfatter P. A. Heiberg. Tredie eftertrykte Oplag. Carlsruhe. Trykt hos Christian Gottlieb Schmieder. 1790.« Bogen er i 4°, og indeholder 64 SS. og 1 Blad. Paa Titelbladet læses, foran det fingerede Trykkested, følgende Citat: »Det er ikke at beskrive hvad Fynter der er hos min Søster Frøiken Fikke. Men est du Maseur, saa skal jeg vise dig, at jeg er din Monfrere, petite Canaille. Holberg i Henrich og Pernille.« Skriftet er tilegnet »Herr Niels Ditlev Riegels som et ringe Erkiendtligheds Bevis fordi han, ved en ham velbekjendt Anledning, har sparet Udgiveren for en Omkostning af 50 Rdler.« Det Exemplar, som blev sendt Suhm, er indbundet i originalt Læderbind og er det samme, som nu findes i det store kongelige Bibliothek.

Den Begivenhed, der gav Anledning til at dette Skrift blev forfattet og udgiyet, er saa vel bekjendt, at den ikke trænger til at fortælles. (Se: Christen Thaarup, Peter Andreas Heiberg, i Historisk Tidsskrift, 3. R., 2. Bd., Kbh. 1860—63, S. 146. Skriftet blev udgiyet i 8°, 56 SS. stort, til Publikums Brug.) Derimod fortjener det at fortælles, at der i det Wegenerske Bibliothek findes et Exemplar af denne samme Bog i originalt Læderbind, i hvilket der er skrevet følgende Notitser:

»Af denne Quart-Udgave har aldrig været trykt mere end fire Exemplarer, hvoraf dette er det ene. Det andet fandtes i Justitsraad og Nötarius publicus Schmidts Bibliothek, der brændte ved Bombardementet. Et tredie Exemplar findes i afdøde Justitsraad Abildgaards Bogsamling. Hvor det fjerde Exemplar findes, veed jeg ikke.«

»Ovenstaaende Linier ligesom de, der findes bag i Bogen, ere egenhændig skreyne af P. A. Heiberg, og nærværende Exemplar er 1823 i Paris af ham foræret til Professor A. Rothe, og af denne til mig den 22. April 1861. C. Wegener.«

Paa sidste Side er skrevet: »I et Exemplar af Oktav-Udgaven af dette Skrivt, tilsendt Frue Caroline Møller (Walther), da hun paa en Rejse fra Stockholm til Kjøbenhavn var blevet mulkteret af Politimester Flindt paa 4 Rigsdaler, fordi hun havde forsømt at anmelde sin Ankomst paa Politikammeret:

Geni og Politie var nys hinandens Plage;
 Da hørte Kongen Flindtes Tale:
 »Slaae Hundene, han bød, men lad Genier gaae,
 »Dem skal vor Hof- og Stads-Ret slaae.«
 Nu gik Herr Flindt sin Hæders-Bane,
 Skjøndt ubemærket af Talenter, frem;
 Dog see: han lader ey sin gamle Vane,
 Thi nylig han mulkterte Dem.

P. A. Heiberg.

NB. Kort efter at dette Skrivt var udkommet, blev Jurisdiktionen i Pressesager frataget Politimesteren og henlagt til Hof- og Stads-Retten. Forordningen om at lade dræbe Hunde, er af samme Aar, men noget senere.«

IX.

Hielmstjerne til Suhm.

Soelund den 23 Sept. 1778.

P. M.

Skjønt det sterke anstød af feber paakom mig uformodentlig helst ieg efter medici høie ordre har i saa lang Tiid familiariseeret mig med China fattede jeg mig dog strax, og uvidende, om det kunde blive min sidste Sygdom, deelte jeg den heele nat mine Tanker imellem det lidet jeg ynskede efterkommet af dette verdslige, og resten til det vesen, som gjør en god Ende paa vor sidste Strid naar vi figte under Hans Banner; Jeg merkede i Gaar paa alting, at det er en sterk forkølelses feber, og da Jensenius kom, var ieg næsten ligesaa klog paa min Sygdom som Hand, Jeg skrev to Erklæringer igaar, men Tankerne vilde ei følge eller Pennen flyde. Jeg sat nu midt i en Erklæring, da jeg fik dit kiære Brev, det gik bedre end i gaar; Jeg forloed gierne det arbeid, for at tale med dig, og takke for din kiærlige omsorg. Denne gang gaar Kalken nok over, Gud ligge det dybt paa alles vores Hierter, at

denne korte Tids Piinagtighed er ei den Herlighed værd etc. Stats Secretairens Frues Syster som skal boe i Wiborg, skal giftes med Kammerh. Lilienschiolds Broder. Skiøndt den eene er maaskee den anden værd, kand ieg dog ei undlade herover at gjøre en Deel betænkninger; det Menneskelige Hierte ligner sig altid self. Jeg fik med nest sidste Post breve baade fra Rosenkrone og Hustrue*, de lever friske, men faa elendige breve fra deres Godser. Min kiære Hustrue med mig helse paa det kiærligste Dig og kiære Frue. Gud lad det altid gaae Jer, som vi ynsker, og lad os aldrig saune den glæde at elskes af Eders oprigtigste venner og Tjennere.

Hielmstjerne.

Udskrift: Pour Monsieur le Chambellan De Suhm à Øuerød.

X.

A. C. Hwiid til Suhm.

Højædle og velbaarne

Hr. Kammerherre Naadigste Herre.

Da Rygtet fortæller mig, at det store kongelige Bibliotheque nu, da Reventklou er udnævnt til ministre i Stockholm**, skal overdrages som chef til Dem, Naadigste Herre, og samme Rygte tillige siger mig, De ikke er ganske uvillig til at modtage dette Tilbud, saa tager jeg mig den Frihed, da jeg er blant dem, som allerunderdanigst har ansøgt om at blive Bibliothecarius, at anbefale mig paa det bedste, og at bede Dem Naadigste Herre, at ledsage de motiver jeg har søgt dette Embede paa, med Deres Gunst og Bevaagenhed, hvorpaa ieg taknemmelig skal skiønne saa længe jeg lever, og som ieg nu skatter, ærer og anseer for et stort gode.

Nest min allerærbødigste og ydmygste respect til Hendes Naade, hvis velbefindende ieg med sand fornøjelse har erfaret, har ieg den ære med den meest uindskrænkede høyagtelse at forblive

Højædle og Velbaarne Hr. Kammerherre Naadigste Herre

Deres underdanigste Tiener

Regenzen d. 2. Juli 1787.

Andr. Chr. Hwiid.

* Hielmstiernes Svigerson og Datter.

** Bibliothekets Chef, Greve Kaj Reventlow, var 1789—94 overordentlig dansk Gesandt i Stockholm, og Greve A. P. Bernstorff fungerede under hans Fraværelse som Bibliotheks-Chef.

XI.

O. Høegh-Guldberg til Suhm.

1.

Høi-Velbaarne Hr. Kammerherre,
Elskeligste Ven,

Alle andre kand efter Deres Høivelbaarenheds Begiering i den bedrøvelige Tilmeldelse undlade at bevidne Dem den ømmeste Deeltagelse; men det kand jeg ikke. Det gamle Venskab, som jeg staaer i med Dem, og den stadige Høiagtelse, jeg bar for Deres salige Afdøde, vil, at jeg maae sige min Udkaarne Ven, at mit Hierte har lidt med Dem, og føler med Dem. Jeg kiender og jeg har seet Deres saarede Hierte, og vilde saa gierne, at De ei for længe skulle henge i de Forestillinger, hvis Unytte ingen kiender bedre end De. Vor Salige, hvis Liv var de sande Christnes, nyder nu Sit og Vort Haab, og kand nu i Henseende til Sin efterladte Mand kun have eet Ønske, at see Ham til sin Tid med Sig, og imidlertid at han maae leve hos os lyksalig og med den Godgiørenhed og den Arbeidsomhed, som hidtil aldeles har udmærket Ham. Denne Deres Saliges Villie ville De, min Ven, opfylde; og det vil De. De ville da og kalde Deres Siel tilbage til os og lade os nyde Dem. Dette Ønske, saa følt af mit hele Hierte, opfylde Gud! Jeg er med den ømmeste Hengivenhed Deres Høivelbaarenheds

gamle tro Tiener og Ven

Aarhus d. 25. Jul. 1788.

O. Høegh Guldberg.

2.

Høi-Velbaarne Hr. Kammerherre
Høistærede Kiere Ven.

Med megen og sand Glæde har jeg modtaget af min Krarup baade Deres Høivelbaarenheds venskabsfulde Brev, der var. og er mig saa kiert, og alt det Gode og Rare, som De ved Ham har sendt mig; saavel Abulfedæ Annales, saa værdigt et Minde af Deres megen literariske Godgiørenhed, som vor Sl. Luxdorphs Stykke, der er mig ret Luxdorph en beau, men dog Luxdorph; og dertil hvad der af Deres mageløse Historie er aftrykt, og endnu forud have

vi faaet; min Kone, hvad der hende var fra Sl. Kammeherreinden bestemt; og jeg den Medaille, der var mig saa kier, fordi jeg ærede Hende og elsker Dem: begge takke vi nu; min Kone, som fik med de paategnede Linier fra saa elsket en Haand, og jeg for dette Alt, der har saadan Priis for mit Hierte, siden det er fra den Eneste, jeg nu hartad har tilbage af gamle Venner.

De har, Kiereste Ven, giftet sig, og faaet en smuk ung Kone. Det har glædet mig; thi De burde derved nyde i Huuslig Fryd Livets væsentlige Lyksalighed. Hvo ønsker Dem og denne ivrigere og oftere end jeg, der veed, hvor den letter, forfrisker og styrker os til vore Forretninger, være sig i hvilken Verdens Cirkel det er? Mine Ønsker ere da for Dem Begge det, en Vens Ønsker bør være. Maatte dog denne angenemme Foreening styrke Dem til at kunne fuldføre, og see fuldført alt, hvad De bestemmer for den Danske og den lærde Verden, saaledes at vi fik ikke Abulfeda alleene fuldt ud, men og Eigla, og den vigtige Langebecks toms 7, der ender saa vel, at vi deri skal faae Waldemars vigtige Jord-Bog; og endnu det, nogen efter Dem, Elskeligste Ven, neppe saaledes skal kunne giøre, vor egen Historie i Deres Form og med Deres Styrke. Jeg læser den aldrig, at jeg jo forbauses, og ærer denne Flid, denne Fuldstændighed, denne Nøiagtighed! O! De leve, og nyde viridi illa vegetaque senecta!

Aviserne have sagt mig et Natur-Selskabs Stiftelse med og under min Ven, og vor lærde og grundige Rothe har skrevet mig, og opmuntret mig til at søge hos os Deeltagende deri. Jeg burde svare denne brave Mand, og undseer mig aldeles derfor, fordi jeg intet her kand udrette. Skatten i Aar og meere saadant, som Tab paa Banco-Sedle, trykker alle og qvæler her al Lyst. Det er stygt til en Mand, man saa agter, at skrive saadant: De ville da, værdigste Ven, være min Talsmand, at han undskylder mig, og det af slig Aarsag. Jeg vil bie, og snappe en bedre Tid, og see, det jeg ønsker, at komme uventet. Dette ville de ikke glemme.

Min Ven opmuntrer mig til at fortsætte min Verdens Historie. En eeneste Tome kunne jeg lyste at tilføie. Men jeg krymper mig ved at sette mig ind igien i al denne Udsigt, og Tiden, jeg har, er saa afbrudt, saa stykket, at omendskiønt det, naar det samles, er noget vist nok, saa skikker det sig kun slet til sammenhængende Foretagender af denne Art. Jeg følger da min Smag, er aldrig ledig, skriver og, læser og, samler og, men, hvad jeg giør, ofres enten til visse yndede Dele, eller og tiener kun til at udfylde visse Huller i mine Kundskaber. Det vil komme an paa, om disse Lyster kand tillade at gaee engang hen igien til denne feilende

Tome, og skille mig saa af med en Gield, jeg tilstaaer, og ikke er fornøiet med.

Nu farvel, Ærede Ven: vi to ere af Vennerne 1763 hartad ene tilbage. Skriv mig dog eengang om Aaret. Min Kone og jeg helse paa det venligste saavel Dem Selv, som Deres kiere Frue Kammerherreinden, og jeg er med den allerstørste Høiagtelse og det oprigtigste Hierte

Aarhus d. 24 Nov. 1789.

Deres Høivelbaarenheds
ærbødigste Tiener og tro Ven
O. Høegh Guldberg.

XII.

J. Johnsonius til Suhm.

Høivelbaarne Hr. Kammerherre!

Jeg tager mig den underdanigste Frihed at fremvise Deres Høivelbaarenhed Oversættelsen af Gisla-Saga, som De for længst har betroet mig at udarbeide. Texten er paa det nøjeste skreven efter en Codice membr. Regio, som ligger hos mig, og paa nogle Steder er ulæselig, men et Stæds mangelhaftig paa 4 Blade, som er omtrent $\frac{1}{6}$ af bemeldte Historie. Hvilken Mangel deels ikke mærkes og deels erstattes i Codice Magnæano membr., som er meget kortere og slettere Exemplar end den anden. Af denne allene ere de mange forskiellige Læsemaader anførte og oversatte. De faa Papiers-Exemplarier, som haves, og tillige den trykte, følge alle Cod. Magn. skøndt mangedeels meget forskiellige i Ordene og slettere, saa ieg uden Deres Høivelbaarenheds Samtykke ikke torde foretage mig at anføre variantes lectiones af dem, helst da de andre ere saa vidtløftige, skøndt ikke nær Ord for Ord optegnede: Det ville og blive meget vanskeligt at anføre deres Forskielligheder, da de ikke kan anvises i Texten selv, men maatte sættes enten under de andre som nye Afvigelser fra dem, eller og iblandt samme som Parentheser. Mig synes nok at anføre nogle faae paa de Steder hvor Codex Magn. ikke er saa tydelig. I Begyndelsen viger denne fra Regio saameget, at den maae heller udskrives Ord for andet, end stykkeviis anføres, hvilket ieg og har gjort paa det medfølgende løse Hæfte; Hvoraf ogsaa kan sees Prøve paa Papiersbøgenes og den tryktes Afvigelse fra membrana. Viserne kom

meget overeens i begge Membraner, ere bedre i Regio, men kan dog ikke forstaaes, uden man hielper sig med begge. Disses Forskielligheder har [ieg] hos mig optegnet, men har ikke anført, da ieg vilde først søge at udfinde nogen Meening af dem, og tillige gjøre nogen rede for Udtolkningen af de antagne; hvilket ieg og har giort nogen Begyndelse med, som siden skal forevises. Hvad Registerne til Nials-Saga angaaer, da har ieg dem saavidt færdige, at strax efter Nytaar skal begyndes med Trykningen.

Kiøbenhavn d. 24. Novbr. 1780.

John Johnsonius.

Afskrift ved E. C. Werlauff i det store kongelige Bibliothek, Werlauffiana, Pakke Nr. 29.

XIII.

Klevenfeldt til Suhm.

P. M.

Tusind Tak for kiærlige Forsorg — Nu, (maaskee) sofver jeg et par nætter rolig, i haab uden haab til haab men jeg venter den kiære Gbergs ansigt som en Engels, deri mindste vederqvæger og styrker de snublende Knæe.

Det er mig ligemeget enten Mandag eller Tirsdag-Eftermiddag at maatte glædis med hands Komme. Jeg agter vist icke at misbruge hands store høflighed — mens under det glædis haab jeg er stædd udi, forventer jeg, at hand ligesaa villig hører som kommer, ja at hands Komme ey skal blifve til Skade men til Fordeel og Trøst — Tak Søde Ven! hand er af de ægte og værdige — Gud lønne og opholde ham med sig og sine og lade ham høste Frugten af endnu sin Ungdoms Fortieneste — Nam Phoebus Ephoebus erat

KL.

Min compliment anmeldes meest respectueusement.

Mange Tack for Rthe Piece som sendis tilbage herved — Sangen kand versificeret — rimeligvis siungis under Melodi

Udi min Angest og Nød!

Udskrift: Hr. Conferentz Raad Suhm til hænde.

XIV.

Johannes von Müller til Suhm. 1794.

A Mr. P. P. de Suhm, Historiographe de Danemarck.

Monsieur le Baron !

Je prends la liberté d'insérer ce peu de lignes dans une lettre à notre ami commun, dont j'ai reçu cette excellente collection des sources de l'histoire du moyen âge du Danemark; que je dois au genereux intérêt que Vous avez bien voulu prendre à un désir très-naturel, lequel je n'aurois pû, sans Vous, Monsieur, parvenir à satisfaire. Je Vous en dois la reconnoissance la plus vive : et je ne puis qu'ajouter, combien je suis charmé de me savoir obligé à ce doux devoir envers un homme dont depuis tant d'années je suis accoutumé de respecter le merite en plusieurs genres. Cette collection même en est un des plus grands que Vous eüssiez pu Vous faire, non seulement auprès de tous ceux qui étudient l'histoire solidement, et pour qui celle du nord, avant la publication diplomatique de ses sources, étoit couverte d'obscurités, mais encore auprès de tous les hommes vraiment attachés au bien public. Car la reconnoissance du vrai de l'hist. d'une nation, qu'on a trop souvent regardée pour un simple objet de curiosité, est, à mon avis, un des meilleurs moyens dont on ait à se servir de nos jours pour faire aimer à chaque peuple la constitution de son gouvernement, le véritable esprit de sa constitution, et sa^[!] rapport au bien-être du pays. J'ai toujours considéré comme une des grandes causes des malheurs de la France, que dans la première assemblée il y ait eu tant de metaphysiciens, accoutumés à des speculations abstraites sur la politique, et qu'il y ait eu si peu d'hommes en état de juger les institutions politiques d'après l'expérience des siècles. Il en a resulté cette différence que l'on voit entre Montesquieu et Rousseau : celui-la, qui avoit infiniment lû, ne condamnoit que des abus vraiment destructifs de la felicité publique parceque de toutes les autres diversités des formes il en avoit vû des raisons dans l'histoire de chaque pays, qui lui faisoient respecter les loix de chacun : tandis que Rousseau, qui ne connoissoit que très-imparfaitement l'histoire, s'abandonnoit à son imagination et à son dépit, pour créer^[!] des systèmes, qui ne tiennent à rien de ce qui a été ni de ce qui est. C'est ce qui a egaré tant de têtes de gens, d'ailleurs respectables par des vertus. Les gouvernemens, il me

semble, devoient donner une attention particulière aujourd'hui à rectifier les chimères de l'esprit par le grand sens qui se forme par l'étude de l'expérience de tant de peuples. Pour cela il faut bien, que l'histoire soit épurée des fables qui la dénaturent, et que l'on recherche dans ses sources authentiques des certains faits auxquels nos pères ne faisoient pas tant d'attention. C'est là une opération qui, quant au Danemark, n'eût jamais été possible, sans les admirables travaux que Vous avez fait, et pour l'un des principaux desquels j'ai aujourd'hui à Vous remercier. Vous sentirez à quel point j'en suis enchanté, en pensant que je suis dans l'habitude de ne lire que les sources de l'histoire. Je la trouve si bonne, cette habitude, que même sur l'histoire de la Suisse, dont j'ai écrit une partie, j'ai à peine regardé les auteurs modernes qui en ont écrit. Malheureusement l'Helvétie n'a jamais eu de Suhm, et il a fallu rasssembler moi-même, aussi bien que j'ai pû, plusieurs milliers de documens la plupart manuscrits. Au reste je ne cesse de poursuivre cette espèce de travail sur l'hist. de tous les pays dont je puis avoir les sources; j'ai un plan, auquel je travaille depuis plusieurs années, autant que mes emplois m'en ont laissé le loisir, pour lequel cette étude diplomatique et critique m'est de la première nécessité. Mais comment suis-je venu à parler de moi, et je ne voulois parler que de Vous, Monsieur, et Vous dire tous les sentimens de respect que Vos nombreux merites m'ont inspirés, et y ajouter ceux de la reconnoissance et ceux d'un attachement bien sincère que m'ont donné pour Vous les details que Mr. de Botzenhard se plaisoit à me raconter sur Votre caractère d'homme et d'ami. Daignez agréer les hommages que Vous à voué à tant de titres,

Monsieur le Baron, Votre très humble et très-dévoué serviteur etc.

Trykt i Johannes von Müllers sämtliche Werke, XVII., Tübingen 1814, S. 10—13.

XV.

Carsten Niebuhr til Suhm.

1.

Hoch und Wohlgebohrner Höchstgeehrtester Herr Kammerherr.

Ew. Hoch und Wohlgebohrner werden sich vielleicht aus Reisebeschreibungen erinnern, dasz sich in der St. Marcus Kirche zu Venedig ein groszer Stuhl befinde, welchem die Catholiken viele

Ehrerbietung erweisen, weil ihre Geistliche vorgeben, dasz der Apostel Petrus auf demselben gesessen habe. Eine arabische Inschrift mit Karmatischen Schriftzügen, die sich an demselben befindet, soll nach der Erklärung eines Assemanni, und der Versicherung des Herrn Norberg, welcher jenem nachbetet, einige Verse aus den Psalmen enthalten; Herr Hofrath und Professor Tychsen aber (ein geborner Unterthan des Königs von Dännemark) hat diese Inschrift näher untersucht, und gezeigt, dasz sie Verse aus dem Koran enthält, und dabey sehr wahrscheinlich gemacht, dasz dieser für heilig gehaltene Stuhl einem mohammedanischen Printzen in Sicilien gehört habe. Er hat darüber eine kleine Abhandlung drucken lassen, die vielleicht nicht in die Buchhandlungen kömt: und da ich nicht weisz, ob er sich die freyheit genommen hat davon ein Exemplar an Ew. Hoch und Wohlgebornen zu senden, so habe ich die Ehre eins von den Exemplaren welche er mir zu meiner Disposition zugesandt hat, hiebei anzulegen.

Herr Hofrath Tychsen ist besonders in den südlichen Ländern von Europa, die ehemals unter mohammedanischer Herrschaft gestanden haben, wegen seiner groszen Kenntniz in der arabischen Sprache sehr geachtet. Er correspondirt nicht nur mit dasigen Gelehrten, sondern der spanische Staats-Minister Florida Blanca, der Vice-König und der Erzbischof von Sicilien schicken von Zeit zur Zeit Manuscripte, Inschriften und Münzen an ihn, um darüber seine Meynung zu erfahren. Die Gelehrten in Spanien, Portugal und Sicilien haben auch seine Erklärung an dem vermeynten heiligen Stuhl zu Venedig sehr gnt aufgenommen; allein der Patriarch zu Venedig, und andere Gelehrte in Italien, an welche er davon Exemplare gesandt hatte, haben ihm gar nicht geantwortet.

Meldorf d. 10. Martii 1788.

Niebuhr.

Det Halve af Brevet synes at mangle; Datering og Underskrift er skrevet af Nyerup.

2.

Hoch und Wohlgebohrner Höchstgeehrtester Herr Kammerherr.

Herr Bruns hat mir aufgetragen Ew. Hoch und Wohlgebornen nebst Bezeugung seiner Hochachtung für die Mühe die Sie sich wegen des Abulferadsch gegeben haben, seinen verbindlichsten Danck abzustatten. Mein Brief ist vom 14ten April, vielleicht hat er seit dem auch an Herrn Prof. Adler geschrieben, und dann

wird es Denenselben bekannt seyn, dasz der erste Band des erwähnten Wercks zur Jubilate Messe noch nicht fertig gewesen ist.

Des Hofrath Tychsens Abhandlung über den vermeynten Stuhl Petri in der Marcus Kirche zu Venedig hat die Wirkung gehabt, dasz der Senat die an dem Stuhl befindliche Inschrift näher hat untersuchen lassen, und man hat sich genöthigt gefunden, dem Ketzer Recht zu geben. Hätte Hr. Tychsen seine Abhandlung dem Patriarchen und dem Senate zu Venedig persönlich wie jetzt schriftlich eingehändigt, so möchte ihm solches, wo nicht sein Leben, so doch wenigstens seine Freyheit gekostet haben.

Ich wünsche gewisz nicht mehr als endlich auch den dritten Band meiner Reisebeschreibung liefern zu können, ich kann aber nicht anhaltend daran arbeiten und daher auch noch nicht bestimmen wenn er wird erscheinen können. Unterdesz habe ich schon verschiedenes in das Deutsche Museum einrücken lassen das für den 3ten Band bestimmt ist. Jetzt beschäftige ich mich mit einer Abhandlung über die Verfassung des Otmannischen Reichs, wovon der Anfang in dem Stücke für den Monat Julius erscheinen wird. Es wird mir sehr angenehm seyn wenn Ew. Hoch und Wohlgebohrner mein über die Türcken geführtes Raisonement gegründet finden werden.

Wir haben seit einiger Zeit zwey Beschreibungen türckischer Provinzen erhalten, derer Verfasser auch die Landessprache gelernt haben, nemlich Tott und Volney. Diese beschreiben die Morgenländer ganz anders als die vorigen Reisebeschreiber. Indesz ist es mir leid, dasz Tott den 4ten Theil seiner Memoiren hat drucken lassen, denn dazu hat er alle Materialien von seinen Landsläuten gesammelt. Er verstand gut türkisch und griechisch, aber nicht arabisch, er konnte also in Egypten und Syrien nicht selbst mit den Eingebornen sprechen. Jetzt bin ich sehr begierig auf das grosze Werck des Muradsja. Der Verfasser, ein Grieche, war viele Jahre schwedischer Dolmetscher bey der Pforte, und die Schweden haben bereits zum voraus viel Wesens von seinem Wercke gemacht. Wir werden dann auch ja wohl sehen, ob er ohne Vorurtheil geschrieben hat, ob die Knechtschaft der Griechen ihn nicht noch in seinem Alter anklebet.

Ich empfehle mich Dero fernern Gewogenheit, und verbleibe mit vollkommenster Hochachtung

Ew. Hochwohlgebohren gehorsamster Diener

Niebuhr.

Meldorf d. 3ten Juni 1788.

XVI.

N. D. Riegels til Suhm.

1.

Høy og Velbaarne Hr. Kammerherre!

Ubeskrivelig er den Glæde, Haabet afmaler mig at Nordens Suhm, ey allene tilgiver mig min dristighed at ieg som fremmedt tør tilskikke ham et ungdoms arbeyde, men at han endog vil med sine skarpseende øyne giennemlæse det — og at ieg da af hans dom kan vente opmuntring, eller varsel. De haver viist verden hvorledes man bør behandle de gamle Kilder, De veed hvor møysommeligt arbeydet er, hvormeget man maae læse, for med overbeviisning intet at tabe, ved at glemme det — Lysten hos mig er stor til saa, at giennemgaa alle Secula liige til det 14 sec: og maaskee ieg kunde bane vey til en Historia dogmatum, den fattes fordi en kiæde af paafølgende Slægters arbeyde udfordres dertil. Glad om min heele leve Tiid kan skienke materialia dertil. Petavius tordner, Calow og Chemnitzius fremsætter Kietterierne for at aabne dem selv en vey til at giendrive og viise Iver. Nyere modtager electriske stød af de ældre og sælger os ofte gamle urigtigheder i nye klædninger, og de allernyeste forstaar mesterlig saa at skrive at de ere ganske usporlige. Den store Cramer haver, omendskiøndt ey fuldstændig, dog viist hvorledes Kiettere bør behandles. i hans Bossuet ere Scholastikerne mesterlig af handlede. Men hvad Ret haver ieg til med mit brev at berøve Deres arbeyder Tiiden?

Forsikkert om, at de tilgiver mig, skal ieg aldrig unnlade med ubrydelig Høyagtelse at forblive Deres Velbaarenheds underdanige Tiener

Kiøbenhavn d. 2 May
1788

Niels Riegels.

P. S. logerende i Skiibet paa Vestergaden.

2.

Høy og Velbaarne Her Kammer Herre!

Jeg vilde blottet fra Deres Godhed føre et elendig Liv i Kiøbenhavn. Deres ypperlige Bogsamling gjør at jeg ey haver

foretrukket mange maaske for min Sundhed mere passende opholds Steder. De maa da nu og tillade mig at aflegge Regnskab for de af Dem saa ofte laante Rigdomme, og hvor lykkelig hvis De troer at ieg haver anvendt dem vel. Ingen haver ieg, hvis Dom ieg anseer for at være af nogen værdie, naar det gielder om Kirkehistorien, Schönheyder lader jo Natalis Alexander være den yderste Grad af Fuldkommenhed i dette fag. Rohte kan gierne philosophere over Beretninger oversadte i frandsk eller tydsk, kort ieg kiender ingen her der overseer Historien i sin fulde Strækning undtagen De og vor store Schiønning, hvilken maaskee Professor Schlegel allene kan succedere, fordi han tør alt, hvor skal jeg henvende mig? ingen haver ieg at tale med, Jeg var da dristig nok til at sætte en prøve paa om Deres Høy Velbaarnhed vilde paa tage sig den umage at siige mig de feyl De fandt i Udkastet til denne Kirkehistorie paa Dansk, ieg vil saa nødig gaa gandske allene — mig fattes ikke paa Collectanea, den skal snart blive færdig, naar Deres Velbaarnhed først biefalder Udkastet. Jeg kan ikke just heri føre lærde beviiser af grædske og latinske Scribentere, minst om Kietterierne, men maa da i Registeret, som kommer senere, henviise til den latinske afhandling som udførligen og critisk skal behandle de 4re første aarhundreder — skulde Tiiden ikke kunde tillade Dem at siige mig Deres Dom, maa ieg skikke det til Cramer i Kiel, der hidtil har ophiulpet mig ved sin opmuntring til at lade det af mig skrevne trykke, men sandelig veed ieg ikke i det Historiske at giøre forskiel paa Dem og Cramer. Jeg er med uryggelig Høyagtelse

Deres Høy Velbaarnheds underdanige Tiener

N. D. Riegels.

Kiøbenhavn d. 28 Febr. 1780.

boendes i Strandstrædet Num: 145.

Desuden den Kirkehistorie er et underhaanden befalet arbejde, disse pleyer sielden at lykkes.

3.

Høy og Velbaarne

Her Kammerherre!

De Godes Tal her paa Skue Pladsen bliver alt mindre og mindre. Den Almægtige overøse Dem med al Sundhed og Glæde, Oplysningen, hele Fædrelandet sukker derom, Fru Lysholm skrev

mig ret bedrøvet til om Deres Sind, for alting lad det ikke nedslaaes, men det er haardt at erindre Dem om Deres Tab*.

Viis mig den Godhed og und denne Fortale Deres Opmærksomhed, og tillader Deres Tid Dem det, da sig mig om De ikke finder det rigtigt at tale den physiske Opdragelses Sag som Grundvolden hvorpaa al moralsk Forfinelse skal grundes, alle vore moralske Evner ere jo blot physiske forfinede.

Sommeren er for varm til deri at anatomere, dog gjør jeg mange forsøg paa dyr, der alle sigte til dette foresadte Øyemedes Opnaaelse. Naade virkninger, Bønnens Kraft, Catechismi Vælde, Omvendelsens Umulighed er noget underligt, som den philosophiske Anatomicus ikke kan begribe. Just derfor maa han stedse kiempe med Theologerne der finder alt daarligt, der strider imod deres ensidede vrantne Kundskab uden for deres vedtagne Indsigter. Man haver skrevet mig til at Kongen af Sverrig haver tilbudt Kayserinden Fred endog i en bedende Tone, det er vel ikke sandt. Ahnelser tør man ikke troe, efter disse skulde Rusland og Sverrig ikke have Kræfter til at udholde Krigen med.

Med uryggelig Høyagtelse forbliver jeg Deres Velbaarnheds

Vestensborg pr Nykiøbing
paa Falster. d. 12 August 1788.

tienstskyldigste Ven og Tiener
N. D. Riegels.

4.

Høy og Velbaarne

Her Kammer Herre!

Aldrig følte jeg større Glæde, end da Geheime Raad Walmoden forsikkrede mig om Deres Sundhed og Munterhed. Gid disse, Livets sandeste Gode, i en lang Række af Aar aldrig maa forlade Dem. Det er efter Deres Raad at jeg vil give i Trykken hvad jeg haver om Christian den femte og Friderich den fjerde, Vi Danske maa i alting sige Noget er bedre end intet. Med Christian den femtes Historie kan jeg begynde Trykningen til Paaske. Jeg haver i Udarbejdningen lagt Hendrich d. IV^{des} Historie af Pierrefixe til Grund. Men hvor vanskeligt at sige noget klogt om Finanzernes Forvaltning, og Videnskabernes Tilstand under en Regiering, hvor Bestyrerne selv ikke kiendte noget til disse Ting. Skulde Deres Velbaarnhed

* Fru Karen Suhm var død den 11. Juli 1788.

ingen Brev Vexling have enten fra Statholder Ahlfeld, General Ahrensdorff, Geheime-Raad Moht, Geh. Bolle Luxdorff, Stadtholder Güldenlöwe, Dronning Sophia Amalia, eller nogle forordninger fra 1670 til 1683, hvilke af Delene hensigtende til Christian den femtes indvortes Regiering, som enten Skatte Beregning, Told Intra-derne eller Antallet af Coffardie Skibene o. s. v. Deres Velbaarnhed maatte have, kunde de sikkert sendes mig med den lollandske Post med Udskrift Trykte Sager.

Min Sal. Fader haver efterladt mig rare Samlinger til den ældre og nyere danske Statistik, hvoraf sees, at Magni Durells Relation til Dronning Christine om Dannemarks Indtægter ere anførte paa Beram for dog at sige noget. Hans Mantal er derimod rigtig, siden det efter anstillede Forsøg synes meget troværdigt. Saaledes stemmer det til Punkt og Prikke med det Mantal, Printz Christian 1643 skikkede sin Fader over Falster og Lolland.

Mit Liv haver jeg indeelt i trende Dele, om formiddagen pusler jeg med den svage, forædte og af Adspredelser fortumlede Christian den femte, om Eftermiddagen træde Rotter, Katte og Hunde i Monarchers, Ministres og Bispers Sted, hvor tørre ere ikke disse imod hine? Den største og bedste Deel er opoffret min Henriette. Det er ikke liden Lettelse for Sielen naar saadan en betydelig Deel af Nerver, som de Kierligheden haver Magt over, staae under en god Kones Herredømme. Det beste Instrument forstemmes, naar for mange spiller paa det.

Jeg kan ret fornøye mig over de mange Skabere Kiøbenhavn er fuld af, alle skabe af usundt Materie eller af intet. Printz Carl vil giøre af en Printz en Admiral. Bernstorff af adelige Holstener dulige Embedsmænd i Dannemark. Schimmelman af Pialter Guld og Sølv. Reventlow af Fæevandte Bønder, kyndige, sædelige og ærekiære Borgere, og det som al Skabning strax, ikke engang bruger 6 dage dertil. Ligeledes agter Colbiørnsen at omskabe Jyder, ney just Jyde-Proprietairene agte med deres privilegier i Munden og en Bonde i Lotterie, i hver Haand at møde Colbiørnsen med Stevne Maal og Tingsvidne lige for Guds Domstoel. Her vinder vist Colbiørnsen neppe her paa Jorden, hvor Geh. Brandt og Bernstorff ja Reventlow selv tale Adelens Sag. Polietimesteren vil og være med iblandt hine Pottemagere, han vil af forfattere dreje Skiødehunde, der kan slikke Ministrene hvor de vil have det. Ærede jeg ikke Polietimesterens gode hierte, hafde jeg ikke selv trukket ham hiem, hans politieforhør over Julemærkerne skulde blive ham dyr. Manden er svag, ustuderet, elsker høyere Ministres Smil end Sandheds.

Næst min underdanige respect til hendes Naade haver jeg den ære med uryggelig Høiyagtelse at forblive

Nykjøbing paa Falster
d. 30te November 1790.

Deres Velbaarnheds underdanige Tiener
N. D. Riegels.

5.

Høy og Velbaarne Hr. Kammer Herre!

Inderlig var min Glæde, da jeg af Dem selv erfoer Deres Helbred og at De gik ordentlig i Seng, troe mig Søvnens før Midnat er ulige vigtigere end man forestiller sig. Mange Gietninger kunde anføres om Luftens Electricke Dele, seige Dele, og uendelige vandagtige tunge Partikler, som Solens længere frastand fra vores Atmosphære er Skyld i, og hvorledes Lungerne der for endeel meddeler vores Blod de for vores Sundhed passende Dele af Atmosphæren just arbejder herpaa ved Søvnens. og at denne maaske er en Hvile for Lungerne. Saameget tør jeg med Vished raade Dem, at De hafde ingen urolig Søvn at vente, hvis Luften i Deres Sovekammer er tempereret, og om De i en Krog hafde staaende enten en balle vand eller Iis, til alle Aarsens Tider. Var jeg creeret Doctor, talte jeg med Vished, men nu som et uskabt Væsen tumlende mig i mit Intet, kan mine diætetiske Raad ey være af Vægt. Imellem os haver dog Forsøg paa Dyrenes Søvn og Lunger frembragt slige overbeviisninger hos mig.

Naar Canceliet bliver fisker Kierling, nødes snart Kongen til at kysse den første fisker Kierling, Canceliet hver sin, og Polietimesteren dem alle. Ildesindet er da Julemærkernes forfatter*. frækhed er den Aand han besieles af, Regieringsringen handler tvertimod Julemærkerne, den sunde fornuft afsiger dommen, ikke jeg, men Canceliet maatte maaske rødme ved at høre den. Hvorfore mon Canceliet ikke tager fat paa mit Brev til Procuratoren og besørger Sag anlagt. Jeg skal bede Polietimesteren om at indlevere dette Brev i Canceliet. Aldrig haver nogen vovet at sige prosit til et heelt Consistorium, uagtet det haver nysset høiydt nok under hver Konge.

Min Broder Capitain Riegels, en god mathematicus og virkelig vel belæst Mand, der vist vil æres af Dem, naar De kiender ham, overbringer Dem dette Brev, tillige haver jeg bedet ham om at

* Riegels udgav: Julemærker fra Landet og Byen. Kbh. 1790.

tage de manuscripter ud, som jeg ønsker mig til Christian 5s Historie.

Dette Arbeyde hafde jeg aldrig paataget mig, hvis ikke en Qvart kaldet Christiani 5te Historie var faldet mig i Hænderne i Manuscript som indeholder gode Materialier. Og nu med Kammer Herrens Hielp skal jeg stræbe at levere noget, der alletider er bedre end intet. Udenlandske Sager agter jeg for Danmark for mindre vigtig end indenlandske, og her møder stedse gode forordninger, men ingen Overholdelse, ingen Execution.

Næst min og min Kones underdanige Respect til fruën, haver jeg den ære, med et oprigtigt Hierte fuld af de varmeste ønsker for Deres Velbaarnheds uafbrudte Vel og Helbred i mange Aar, at forblive

Deres Høy Velbaarnheds underdanige Tiener
N. D. Riegels.

Nykjøbing d. 14 December 1790.

6.

Høy og Velbaarne Her Kammer Herre!

Ved en Hændelse reddede jeg denne anden Deel af Jacob Sachons ikke almindelige Udgave af Virgilius fra at friste samme Skiebne som Æneidos at foræres af Præste-Konen til Bønder-Konerne for at sættes paa Kiste Lougene. Maaske De vil unde den Plads i Deres Bogsamling. Præsten, der sidst eyedede den, kunde ikke andet end opvække Forundring, han havde 400 Vidner paa coitus, han hafde forrettet hele Sognet igiennem. Da disse ikke vare uden enkelte, forblev han som en kydisk ubesmittet Præst i sit Embede.

Torde jeg udbede mig en liden Tieneste, at De vilde gennemløbe nærværende Correctur Ark af femte Christians Historie, men ey at lade nogen Skriftborer eller Skrift Kagpidsker faa dem at see, og da at sige mig Deres Tanker derom. Af Fortalen vil man erfare, hvorfor jeg ikke citerer Skridt for Skridt mine Kilder. De trykte Bøger ere faa, som kunde fortælle om femte Christian, disse kiende enhver. Af Haandskrifter fortæller jeg en Deel, og hvorledes her citere Lapper, Calendere, Obskrifter i Postiller og Psalm-Bøger, Kirke Bøger etc. Hvorfore kan man ikke have samme Ret som Suetonius, Salustius, helst jeg kun skriver Forsøg til en Historie, der er strax villig til at forandre det Fortaldte, naar bedre Grunde fordre det. Haver jeg skrevet noget friemodig er det be-

gribeligt, siden jeg som Bonde ikke saae at Bonde Standen var ved Souverainiteten nærværende, ey heller af samme høstede mindste godt.

Deres Velbaarnheds Biefald vilde gandske opflamme mig til at fortfare med at arbejde paa fierde Friderichs, hvor jeg blot er Høyers oversætter og abbreviator.

Næst min Henriettes underdanige respect til Deres Velbaarnhed og Hendes Naade forbliver jeg med uryggelig Høragtelse

Deres Velbaarnheds underdanige Tiener

N. D. Riegels.

Nykøbing paa Falster d. 25 Octob. 1791.

Naar disse Blade mig sendes, skal nogle friske være følgagtige, hvis deres læsning maatte behage.

7.

Høy og Velbaarne Hr. Kammer Herre.

Da De yttrede formodning at jeg gik femte Christians Character for nær, da viis mig den Tieneste efter at have læst disse sidste Ark om jeg kunde den historiske Sandhed uskadet lade ham vederfares større Ret.

Jeg er med Høragtelse

Deres Velbaarnheds underdanige Tiener

N. D. Riegels.

Nykjøbing d. 16. November 1791.

Jyden kalder ikke uretteligen flad-luus Præste Krebs, det værste er at deres Nid, Liv, Roes, Bagtalelse er ligesaa ubehagelig, ligesaa vedhængende. Mourier fordrives ikke uden med unguentum Neapolitanum, smør lidt paa Gehren, der fandtes vel og nogle Capellaner der kunde trænge.

8.

Trofaste Velynder!

Tiden haver næsten med Jomfru Maria det eneste tilfælles, at den er evig svanger, føder evig og man veed ikke, hvorfra und-

fangelsen med, eller uden Stød kom. Utrolige Ting have i vores Taushed udviklet sig. Vi have seet hele folkeslag, før Vellystens forkieledede Maddiker, at blive til glubende Tygre og Havheste, — og disse dyr at tale saa ypperligen om friehed og dyd — midt imellem Bajonet Orden og lydighed see vi Konger forjagne og hele drifter af Polakker med deres Heste og oxser at drives til armeerne. Hvor afskyeligt det franske folk der dræber en kronet drukkenbolt — Hvor ærværdige de trende kronede Hoveder, der med Alliancer kagpidsker Polens Konge og jager ham ud af sit land — I Pohlen fattes der ikke paa Guds Engle Adelige Jorddrotter, de skulde med gloende Sværd vogte at Synderne ikke køre ind i Paradis — Gud veed! hverken Kayserinde Catharina eller den gudfrygtige Kong Wilhelm ere Syndere — De fordre af mig Beskrivelse over Waldemars Rudera ved Wordingborg. Opholdende mig hos Stiftamtmand Juul i Lolland paa nogen Tid, kan jeg ikke gandske opfylde Deres Ønske. Ey heller veed jeg hvorledes De ønskede Efterretningerne. Som en sand Ven af Waldemars Efterfølger Kammer Herre Calmette, kunde jeg i Sommer indhente der paa Stedet de allerudførligste. Kortelig kan jeg blot melde Dem hvad der er at see ved Wordingborg —

1. Basin for hans Flaade, der var bedækket med Fæstningsværker.

2. Et overmaade stort Vagt Taarn, hvorfra Fienden kunde sees langt ude i Søen.

3. Wordingborgs Slot med alle sine Grave og Udværker.

4. Hans Nyeboder paa Knuds Hoved, eller Matros Baracquer, hvor hans faste Søe-Folk hafde frie Huus, Jord og Hauger at dyrke.

5. Hans betydelige Lande Veye.

6. Canalen fra Wordingborg til hans frilles lystslott Gurre, hvori han, plaget af podagra og chiragra, blev i en Baad trukket af en Hest for at faae hos hende fordelende og opvarmende Raad.

Naar De nu melde mig hvorledes De befale disse Efterretninger Dem meddelte, skal jeg giøre alt hvad jeg kan for at indhente dem.

De Manuscripter jeg ikke uomgiengelig bruger til fierde Fride-
richs Historie skal visselig med Skibsleylighed blive sendt.

Min Kone og hendes tvende Drengene leve vel og fornøyet. Det er snart svigefuldt med Børn i vore Tider, hvor Egge Stokken er enrolleret eller sadt i Requisition. Glad er jeg ved at have tvende Drengene, den ældste lærer at være Hiulmand — og at flye Præster som Bussemænd. Jeg troer han bliver meget gudfrygtig, siden han begynder saa tidlig med Overtroe.

Noget er bedre end intet, er alt det, der kan siges om fjerde Friderichs Historie. Og De have Ret, at de længes efter Fortsættelsen siden Berlingianerne haver afmalet den som Praxiteles's Venus NB at jeg er Kunstneren og fordums Fru Brigaderinde Ros den Venus ieg hafde udarbejdet.

Iøvrigt haver jeg blot tvende Øyemedede hvortil jeg med al min Pønsen stræber. Det er til Noorets udgravning og Ret at lære fittets Oprindelse, Nytte, Sygdomme og Helbredelse at kiende — Mine historiske Arbeyder udfylde blot den Tid hine Arbeyder levne mig. Et vist Selskab vilde for min Afhandling om Huudlungerne have mig til Doctor Medicinæ, men da de ikke vilde gjøre mig til Doctor philosophiæ animalium, vilde jeg ikke blandes ind med i Charlatans Hoben. De kan troe mig, Grouvelle er ingen Dumrian, han er ret besielet af Videnskabernes høye Værd og Vigtighed. Balles Psalmer og den nye Lærebog bevise det samme at være den herskende Smag hos os.

Endelig have vi faaet en dansk Zollikopher i Capellanen Clausen, og derfor maa han leve af 200 rd. aarlig, og prædike for Masser. Jeg haver opfundet et Tale Rør igiennem hvilket Jeg kan tale med Masser alene uden at røre Forstanden eller Hiertet. Sproget haver jeg lært mig selv af nye Kooge Bøger, og siden jeg taler dette Sprog, bagtales jeg af ingen Præst. Min Kone udbeder sin Respect formeldet til Hendes Naade, og næst at tilønske Dem varig Helbred og uafbrudt glade Dage er jeg med sand hoyagtelse

Deres underdanige Tiener

Høyet paa Falster pr. Nykiøbing*.

N. D. Riegels.

Jeg helbreder ogsaa Syge — Gaae De med blaadt Bay paa Deres smertefuldeste Steder og lad Dem indrive over gløer, oleum medullæ equin: forsat med noget calomel og opium, De skal opleve sære Forandringer. Disse ting formaae at helbrede den Syge sit Huude og at rense Huudlungerne ved at fremkalde den i chiragra og podagra saalænge qualte Huududaanding.

Medicamentet er mit eget Opspind, men sandelig probat, helst naar frisk luft dermed forbindes.

Hvorledes kan man med faa linier forlade en Suhm. Jeg længes ret efter at fordrive behagelige Timer hos Dem. Men Aristocraterne gaae jo efter mig med Mølle Stenen — og Præsterne raabe jo see her er den fra hvilken forargelsen kommer.

9.

Sande Velynder!

Ikke mindes jeg nogensinde, at have med saa megen Glæde læst, ja atter læst et Brev som Deres. Af Deres Siels Muntherhed slutter jeg til Deres Legems Sundhed. Udødelig er De, mens at De maatte vandre mange Aar iblandt os. Med Dem nedstyrter al Oplysning i Danmark i evig ligegyldighed. De allene holder den i Veyret. Her have nogle Bisse-Kræmmere bragt følgende Rygter: At Sorøes Academie burde forlegges til Exerceer Huuset i Gothersgaden, at hele Universitetet skulde indlemmes i Guld Huuset. Man fik da til Priis Materier i Mathematiken. Hvor mange triangler gaar der til et Par Buxer. I Medicinen. Er ikke Frottering med Hassel Stokke det sundeste for hele absorptions Systemet. I Physiologien. Om ikke Hiernen kunde saaledes med Traade fra Ungdommen omgives, at man kunde ved Hielp af disse regiere den blot ved at sige om igien og at trække i Traadene. Men Spøg tilside sadt, saa haver vores kiere Fædreneland aldrig været barbariet nærmere end nu man taler i hver en Vraa om Oplysning. Man sagde mig engang, den Conference Raad er en oplyst Mand, jeg kom ikke længere end i Forstuen, der skinnede nogle gamle Silde Hoveder og jeg hafde nok. Ingen bedømmer min Mening om fittets Oprindelse, ingen læser min Afhandling de inspiratione et expiratione cellulosa. Ingen vil have min grandskende Dyr Beskrivelse i Trykken. Alle Naturphilosophiens Arbejder hvile, uden i Breve til Lærde, de moere sig dog med mig. Fierde Friderich er den triste sire, giver jeg ham ledebaand vil han gaae ene og falder over sine egne tombede Been. Giver jeg ham faldehat paa, troer han det er Nordens tredoppelte Krone og da er han selv-klog, uregierlig og stedse gnisk. Naar jeg undtager Høyers for-tieneste af de Holsteenske Stridigheders Historie, er hans Historie om Fierde Friderich høyst mager. Lidet haver han om land-væsenet, intet om Videnskaberne, jeg maa være glad ved min fader og de haandskrifter jeg selv nu i 9 aar haver kundet rapse fra Urtekræmmere etc. I de som De sendte mig vare dog nogle Perler. Jeg skal skrive den saa godt jeg kand. Smiger skal vist ikke være Haarene i min Pen.

Alt tilsendte og laante skal rigtig blive ørkiendtligen tilbage-sendt. Tael nu et godt Ord for mig hos Kal, jeg skrev ham paa deres Ord til om at laane mig Høyer. Var Bülow den han lod

til at være? Maaske Bonden i Høyet kiendte ham. At han foragtede og forfulgte mig, moerede mig stedse ligesaa meget som at Baden nu paa engang tog mig op fra 3die lectie og gjør mig til dux i Mesterlectie, lærer mig Rhetorica, logica verborum, Æstetik paa en advarende Maade for hele lectien, som ikke allene basker sig træt paa mig med sin og Kones ferle, harker og spytter paa mig, slaar Hatten af mig og siger omsider nu kan I have lov. Ikke agter jeg at svare denne værdige Olding noget, det glæder mig oprigtigen, at han ved at læse mig sparer at kiøbe squilla. Vil De kiøbe Chimærer for godt Kiøb, sælges de indbundne i november Maaned hos Boghandler Malling.

Borgia haver sendt mig Systema Brahmanicum, dette med alphabetum tibetanum, sammenlignet og eftersporet i Manichismum, kunde bevise hvor underlig Traditionen kan blive ukiendelig. Jeg gad skrevet Systema Bamannicum Lutheranense. Jeg haver en Brahmaner, der haver 150 Gies inde at fede, hvilket herligt ævn-system.

Franzosen blev endnu ikke opædt; ney det gik hastigere at æde Polakker, disse drak man fordom, nu fortæres de paa alle maader. Smuk ligevægt at eye de $\frac{3}{4}$ af Verden. Bernstorfs Erklæring gjør os ingen Skam. Siig nu, at De skrev en Bonde til, han sendte Dem sludder nok.

Min beste Jette og raske Drengte hilse, og er jeg med Høytelse, beste Velynders

underdanige Tiener

N. D. Riegels.

Høyet d. 29 October*.

Hvorfor Natur Directionen er vred paa mig, begriber jeg ikke. En Rotte giordte jeg geyl ved at electricisere hans testicular. Jeg gider knap mere talt om naturphilosophie. Naar Chymie og electricitet ey vil hielpe mig, bliver jeg med alle anatomister blot ved Skallen. Det er sandt, jeg skal sige Glose Kundskab. prosit Hr. Tacitus der tog feyl af Julius Agricola og Bisp Harboe. Prosit Hr. Lexicographus der glemte den herlige Høst der findes af glemte Bemærkelser i Miscellanea Lipsiensia. Det er sandt Amberg er ikke Menckenius. Prosit Hr. Editor Virgillii, som om Heyne aldrig hafde gjort det samme. Prosit Hr. Journal Skriver, der kaster Publicum Støv i Øynene og kalder alt det pamphlets som beder Professorerne om at regne rigtig.

10.

Høy og Velbaarne Her Kammer Herre!

Zen-Vesta, alcoran, Sibyllæ-Bøger, Gammel og Nye Testamenter maae dog nok ikke være komne i lige linie ned fra Himmelen, siden de ikke kan føre deres dyrkere lige dertil. I det mindste haver Bispens fristerinde den høyfornemme Dame vist ikke fundet det i Biblen og Bibellæsningen, hun søgte. Hun siger vist, skal Guds Ord være nyttige til alting, maa de apocryphiske Bøger ikke glemmes.

Hvilken Tænkefærdighed! Canoner styre Comedie Smagen — oven paa Bomber og Granater hviler hele landets Bogsamling, der styres af en Jesuit, der ikke værdiger at svare paa danske Breve. Det er en lykke for Skribentere, at Artilleriet kan bruge deres Skrifter til Carduuser — og at Banquen og elsker Trykkerie, ellers vilde i Monarkierne Bogtrykker Konsten snart tabe sig — forordninger, Psalme-Bøger og Catechismusser eller Excellencerne iblandt disse lære Bøgerne, ere jo de eneste Skrifter, Canonerne ynde — Saare faae Videnskaber behøves der og til at holde disse i Gang.

Hermed sendes Dem noget af det der kan erfares fra Wordingborg, vilde De opgive mig Spørgsmaale skulde jeg stræbe at skaffe dem besvarede.

Lad Dem give af den unge Apoteker Manthey oleum Medullæ equinæ cum opio albo saturatum, gjør det varm over Ild og gnie dermed Deres pinefuldeste og stiveste Steder, og De skal vist finde lindring. Lad aldrig nogen dødelig vide, at De have dette uordte Middel fra et Intet, fra en upromoveret Bønhas — min underdanige Respect fra min Jette og mig til Hendes Naade, forbliver jeg med den sandeste Hengivenhed

Deres underdanige Tiener

N. D. Riegels.

Høyet pr. Nykiøbing paa Falster d. 6. April 1796.

Slottet er mærkværdig deraf, at V. Friderich som Kronprinds lærte her at drikke, og at han forærede det til v. Osten. Det vilde moere Dem at besee Wordingborg selv. vidste jeg Deres Komme, skulde jeg vist skaffe Dem alt at see.

11.

Høy og Velbaarne Her Kammerherre!

Ikke haver jeg længe følt større Glæde, end at være et Øyenvidne til Deres Siels og Legems Sundhed. Himmelen selv forlænge Deres for den sande Oplysning saa vigtige Dage indtil det sidste Maal og menneskelige leve aar — hvorfra den skyldfrie Siel saa glad flyver over i hine salige Egne, og træt af at kiempe med Tiden gierne overlader denne det Rov den søger.

De laante mig, beste Velynder af Deres Bibliotheck i Aarene 1787—88—89—90 nogle faa Bøger og en Deel Haandskrifter til femte Christians og fierde Friderichs Historie, De laante mig disse som ven og kyndig Historieskriver, der vilde lette mig Arbejdet, ved at lade mig beholde Alt dette til laan indtil jeg med begge disse Kongers Historie var færdig. Jeg maae da bede Dem om forladelse at jeg ikke haver sendt Dem disse historiske Hielpemidler før, men maa endog udbede mig denne Godhed lagdt til alt det øvrige gode De i 24 Aar have viist mig, at de vilde melde mig, om det ikke var Deres fulde Mening, da jeg laante disse Papirer, som De nu paa nye stadfæster, at jeg maa beholde dette laan indtil jeg er færdig med femte Christians og fierde Friderichs Historie. Vist vil tvende Aar endnu medgaae inden jeg reent kan henlegge fierde Friderich.

Nu veed jeg ingensteds mere at laane Bøger som arbejdsom lærd, thi chicaner, formaliteter, tydsk hovent Væsen, theologisk Hofmod, jesuitisk lumskhed, aristokratisk Dumhed, nedrig Snuhed for denne ere ikke de liflige Træer det Academie skal være beplantet med, hvor lærde samle lyst og mod til at grandske og meddele Borgerne nyttige Grandskninger.

Revisor Andersens Skatte bør ikke være for Dem ubekjendte, thi hvor De finde en Perle, er den ægte.

Næst tusend Tak for sidst og min underdanige Respect til Hendes Naade forbliver jeg

Deres Velbaarenheds underdanige Tiener

Høyet pr. Nykiøbing paa Falster
d. 1ste October 1796.

N. D. Riegels.

Med dette Brev maa sammenholdes Brevet fra Riegels til R. Nyerup, dateret 27. Dec. 1796, som er udgivet af S. B. Smith: Til Belysning af literære Personer og Forhold i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Kbh. 1884, S. 255—56.

XVII.

Tyge Rothe til Suhm.

1.

Dette, kiereste Herre Kammerherre, er tenkt af mig ved at høre Dem siunge om Norge: Jeg føler som jeg siunger: Jeg vilde saa gierne viise Dem mit hierte, hvordan det føler for Dem.

Ville De læse Stykket? frit sige mig Deres Tanker; jeg er ei kielen over mine Arbeider: De tegne hvad jeg bør erindre.

Gierne vilde ieg snart have Stykket, thi det skulde trykkes, og naar man bier længe med dets lige, da faae andre rett til at vente sig meget. De have jo dog intet imod at De nevnes. Dog dette faaer jeg da at viide af Dem.

Skulde De ikke have hørt om Kiøbenhavns Amtmandskab vorder leedigt?

Med det troeste hierte er jeg Deres

d 3 Marts 1776

Rothe.

Jeg udbeder mig, jeg venter mig en Critisk Betenkning, i den forsage De mig dog ikke!

2.

Tak være Dem, kiereste Herr Kammerherre, derfor at De have givet mig Leylighed at skrive Dem til! Det er Sandhed, at jeg ofte havde i sinde at gjøre det, men saa tenkte jeg, at det kunde synes, som vilde jeg nøde Dem et Brev af, og jeg veed jo, at De have Arbeider hvilke kræve ald Deres tiid. Nu have De sendt mig baade Bog og Skuepenge, og da bør jeg jo sige Dem tak baade for tingene i sig selv og for det at De havde mig i tanker. Hvorfor skulde jeg ikke torde sige det frieligen, at jeg er Deres Venskab værdig, naar jeg saa levende føler det i mit hierte at jeg med reen troefasthed elsker Dem? Det gjør jeg visselig, og ey er det den gieldende Mand, ey den Mand med hvilken det er saa hæderligt at staae i forbindelse, ey er det ham jeg tenker mig, naar jeg, som i Sandhed ofte skeer, sidder i et stille øyeblik og har tankerne heftede paa Dem; Ney, men det er Manden med den reene, den frie, den milde Siel, Manden der i de stoere handeler lader ret og Sandhed være sig meere end ald anden livets bliidhed;

derhos Manden, der i udvortes adfærd, saa vel som i arbeider, dem hiertet tilsiger, lader see, at bliid følsomhed er grundordningen til hans Charakter; saaledes tenker jeg mig Dem, og vee mig, om jeg da ey havde Dem kier; Men jeg har det, og nu som før kommer hvert ord mig fra hiertet; troe dette, kiereste Herr Kammerherre, og troe, at Velsignelse fra vor Gud over Dem og over hver der hører til Deres Huus, over Deres den hæderværdige Frue, og Deres den haabefulde Søn, at det er mig til sand Glæde; jeg tenker mig derved, at Verden seer, hvor retskaffenhet faaer stundom ønskelig og kiendelig løn; jeg tenker at Patriotiskhed og undertiden fører til hæld og ære; og jeg tenker at slige tilfælde stedse gavne verden og gavne folket, blandt hvilke de finde sted. Ja med de beste af dette lives Velsignelser lyksaliggjøre vor Gud Dem! Med folkets stedse voxende Agt og tilliid; med mange glade Dage, og mange glæder over en eeneste Søn — Nu jeg vil bryde af, thi vist blev bladet fuldt, om jeg loed Pennen løbe hen, og loed den udtrykke tanker og følelser, dem jeg har, og har i hobetal.

For udtoget af vort Folkes Historie skylder dette folk Dem tak, og hver der ønsker nyttig kundskabs udbredelse, han yder den Dem gierne. Vor Ungdom kan dog faae idee om hvad Historie er, og hvad det er at kiende tider og Sæder. End eet goede lover jeg mig; dette, at mangel en vil blive læget for Nationalstoltheden, hvilken er saa almindelig blandt os, som den er det for alle folk, indtil de naae en vis grad af philosophisk oplysning; Tidsrummet fra Waldemar indtil Frider III i henseende til regerings Maade, til status personarum, til folke frieheden, det kan vel ydmyge, eller det kan gjøre traurig; alle vore Baroner, vore smaae Lehnsherrer fra Tyskland; derfra aldt det for Menneskeligheden haarde og ydmygende, hvilket lehnsforfatningen førte med sig — Saa det senere tidsrum, og derved tanker om mange punkter; om seenheden i at gaae mod oplysning og nye og frie udsigter i den intellektuelle, i den physiske, i den politiske Verden; om det at vi ere saa eene for os selv; og det, goede Her Kammerherre, at blandingen mellem Danske og Norske er endnu ey bleven fuldt broderskab — Gid jeg toeg feil heri; og gid vi vare virkeligen brødre. Men . . . dog jeg vil ey sige meere. O det kan jeg begribe, hvordan De har været tilmode, da De for den halve Deel, ja meer end den halve Deel af XVIII Sek. maae nøyes med at nevne Langebek og Gunnerus som vore Lærde; og Bogen er trykt 1776. Ingen opdagende, dybt skuende, ved egen Kraft fremgaaende Philosoph; ingen der fik moed og kraft ved en Tyge, en Bork, en Rømer, en gammel Horbov — hvor lysteligt er det at have store

Objekter at male: hvor lysteligt at handle om folk og Mennsker der have spillet stoere, stolte Ruller: om begivenheder, der have havt goed og hældiggjørende indflydelse i det heele: i vort Europas tilstand: det kan jeg misunde vor Naboe, at deres Gustav og hans Mænd staae som de staae i Europas politiske Frieheds og Religions historie. Dog nu ikke eet ord meere herom, uden allene tak fra mig som dansk Mand for bogen; og gid den blive brugt retteligen, brugt af tenkende Lærere, De have da Vished paa megen Løn*.

og Arbeide; i Sommer faaer jeg Stykket færdigt om hierarkiet, det bliver et Bind for sig. Materien er riig, og indbefatter meget. Men det er mig ubehageligt, at jeg skal have saa faa Kiøbere til Bogen! thi sandelig jeg kan ey undvære Pengene den saaledes hensætter[?]; dog det faaer saa være, og jeg vil ey aflade at yde mit til medmenneskers gavn —

Har jeg nu ikke været for vidtløftig? og er det Dem til Lyst at høre mig tiere? De maae, De maae ikke nøde Dem til at skrive mig til. Ney, jeg beder derom. Naar Vinteren kommer, da kan jeg høre Dem, nyde Dem, og jeg kan ikke undvære at nyde Dem. Gid De saae mig dybt i Sielen, saa skulde De være vel tilfreds med ønskerne, jeg gjør over Dem og Deres, ogsaa vel tilfreds med grundene, efter hvilke jeg ærer Dem saa fast[?], elsker Dem saa troeligen, at De visselig kunde kalde mig Deres

Tybjerggaard d. 4. Aug. 1776**.

3.

Her have De en Sang, og lad den være Dem et vidne om mit Venskabs reenhed — hvad jeg følede for Dem — for Deres første Ven — det sang ieg — intet uden det — og ieg sang fordi ieg vilde ære Dem.

Vil De have bladet trykt — da lad det skee — jeg har intet derimod — Om De da ville dette, saa lad formaten blive som mine andre Sanges — jeg meener den om Dannemark, eller den til Berger. Endnu beder jeg, at om De lade det trykke, ieg da maatte faae en Correctur, thi ieg kan best rette feilene.

Gud velsigne Dem mangfoldelig

d. 10. Marts 1778.

Rothe.

* Herefter ere ca. 13 Linier bortskaarne af Nyerup.

** Denne Linie er tilføjet af Nyerup.

4.

Høyvelbaarne Kiereste Her Kammer Herre!

At De og Deres værdige Frue henleve Dagene i Sundhed og med Velbehag, det sees af Brevet med hvilket De have bæret mig. Mit hierte henger ved Dem og Deres Huus, og til min Død bliver jeg Dem troefast; altsaa Kiereste Hr Kammerherre, er hver tanke om Deres Lyksalighed mig til Glæde; hvordanne mine Ønsker ere over Dem, det veed vor Gud; men for anskreven[?] redelighed har jeg den mig glædende Løn, at jeg med Vished troer De have mig kier, og at Deres dyrebare Frue under mig sit Venskab og sin Yndest; De begge maae stedse vedbeholde sig dette, og derved fremme mit Livs Lyksalighed. Derimod skulle de begge finde mig troefast og nidkier for hver Deres Ære, hver Deres Glæde.

Mine Dage løbe hen i denne Sommer saaledes at jeg er lykkelig, og at jeg føler mig at være det — den svage Helbred dog noget fastere end i de nest foregaaende tider — Kraft og drift til at arbeide — En Søn kommen sig fra Universitetet med Ære — de andre Børn givende mig glædeligt Haab — ellers nydende her fuld roe og frihed — Langt fra de mægtige — og aldeles uden Ønske at være dem nær — Med alt dette, kiereste Hr. Kammerherre, dagligen beskieftiget med anlæg for engang maaskee at skaffe mine Bønder det uskatteerlige Goede, Frihed og Eyendom. Dette kan ikke skee hastigen — men trinnene skulle gøres efterhaanden, om Maalet eengang skal naaes — Iaar ere 4 Bønder Gaarde udfløttede og hver har sin Jord samlet paa eet Sted ved sin Gaard — i det tilkommende aar sker det samme med 7 gaarde — Kunne de derefter vel bruge deres jord, da faae de formue — de kunne da betale mig for Hoverie — de kunne da eye deres Gaarde — de kunne da blive Borgere — thi hvad ere de nu — De ædle Mand, med det mod med Mennisker kierlige hierte — De ædle Frue, med den adel i Sielen — det hengen ved Forsettet at vandre mod Himmelen. De begge med det Herredomme jeg tiltroer Dem at have over deres Rigdom! hvor jeg ofte har ønsket Dem at De maatte faaet lyst til at blive nogle bonde slegters velgiørere — og da hvilket varigt Monument skulde De oprette sig? Men som vor Gud satte Dem her i Verden, saa kunde de have gaaet frem; langt anderledes end jeg, med mine mange Børn og min ey store

Formue — Nu dette har ey skullet være Deres Bane — og saa kunne De gavne Verden paa en anden, som De saa herligen gjøre — og derimod har jeg det Kald at arbeide i det omtalte, og det vil jeg troeligen gjøre — skulde jeg end lide noget tab, og skulde børnene savne noget, nu saa veed jeg at mine Fædres Gud er ogsaa disse Børns — og det skal gaae dem vel, thi de skulle vandre frem med reedelighed, og blive duelige; Kan De undres derover at jeg med at have disse Udsigter er roelig for alt det øvrige? Ney, De undre sig ey derover! thi De tenke mandigen — og saa ville De at andre skulle gjøre — O hvor har ieg erfaret paa min Vandring, at man kan nyde godt i livet, uden megen Yndest hos de mægtige! men derfor være min Gud de ydmygste og de varmeste Taksigelser.

At vi kan vente os Deres arbeide til Vinter, det glæder mig meget — bliv lunge — lunge ved Kraft; og lev lunge Deres Land til Gavn og Ære — De ere saa faa, de der handle som De, ædelmodige Patriot — men efterslegten skal og herligen fryde sig ved Deres Minde — Hvad bøger jeg haver af Deres, skal jeg vist tage med ind — jeg er meget ordentlig i den henseende; men det er jo og en Pligt.

Nogle Sange giver jeg til Vinter — en liden Samling — dernest kommer 2 Deel af Hierarkiet, hvoraf allerede 13 ark ere trykte — saa tager jeg fat paa enten Lehns Sagen eller Reformationen — begge Materier ligge mig meget levende i Sielen — Uden arbeide kan jeg ey leve — vilde jeg ey kunne leve — Til løn for denne reedelighed skal vor Gud give hæld og gode dage — og det beste er jo det beste. Dette at man ved enden af banen kan vide sig at have været troe i det os tildeelte Ærende.

Nu jeg skrev dette ey korteligen, thi jeg troede at De med Lyst hører mig. Vor Gud velsign Dem og Deres Frue med sine beste Velsignelser — det ønsker ingen ivrigere end Deres

Tybjerggaard d. 30te Sept 1778.

Rothe.

5.

Til Deres Høyvelbaarenheds Eftersyn og Overveyelse fremsendes indlagde. Havde De været her i Byen, var det kommet først til Dem. Nu beder jeg at De ville, som de andre Herrer angive Deres Mening, og derefter lade mig faae det igien.

Heldst ønskede jeg at faae det tilbage med den Ven, der nu beforder det; da det igien skulde leveres Prof. Abildgaard til igientagen Overveyelse.

Kunde det skee at Deres Høyvelb. var her i Byen Onsdag eller Torsdag Eftermiddag Klokken 4 — da vilde ieg derom underrette de andre, og vi saa kunne samles hos Dem, ædle Mand, for at overlægge, saaledes at Indbydelsen snart kunde komme i Omløb. Herom udbeder jeg mig Efterretning, saa ieg derefter kan giøre Anmeldning for de Andre.

Jeg anbefaler mig til Deres Venskab

19 Sept. 89

Rothe.

XVIII.

F. H. Wedel Jarlsberg til Suhm.

Traventhal den 8de Decbr 1793.

Høy og Velbaarne

Allerhøystærede Herr Kammerherre,

At Deres Høy og Velb. synes godt om mit Stykke, kunde giøre mig meget stolt, da jeg ingen veed hvis Biefald jeg heller ønskede. Jeg nægter ikke, at Sujettet er delicat i disse Tider, hvor Tanker selv ikke alletider gaae Toldfrie, og vilde jeg i Paris kandskee derved have tildraget mig Guillotinen. Som fød Aristocrat haver jeg behandlet Friehedens Misbrug, og dertil taget Anledning af en i de offentlige Tidender bekiændtgiordt sandfærdig Tildragelse. Naar Deres Høy og Velbd vilde have det Venskab at geleyde det med et pr. Ord fra Deres Haand, haaber jeg det og vil finde Grev Ahlefeldts Biefald, og at det altid blandt de maadelige Stykker man opfører kunde søge sin Lykke, for at vise Fordomes latterlige Side. I henseende til Stykket selv, tillader mig Deres Høy og Velbd følgende at erindre.

Blandt de mange nyere Stykker som medens min Ophold i Nærheden af Riigs Stæderne falde mig i Hænderne, har jeg og fundet en original Abbildning af det Mainzer Frieheds Træ. Det er et ligevoxen Gran eller Fyrretræ kandskee og en Ell, uden mindste Green saanær som ved Toppen. Der oven paa sidder Frieheds Huen (ingen Hat) med en trefarvet Kokarde. Stammen er fra Roden til Toppen omvunden med de 3farvede Baand. Ved Siden staae 2de Pikker paa samme Maade omvundne, og oppe ved Jernet fladdrer en heel Dusk Baand. Naar nu fra Toppen af Træet ned til Pikkerne blev nedladt Blomster Guirlander, og nogle fleere Pikker i Dandsen af Piger nedsættes, maatte saadant ved Dandsen paa Theatret giøre en meget god Virkning. Jeg seer ikke

at det kand være noget kroned Hoved anstødelig, at man spørger med Frihedens Symbolum, da disse Jordens Guder i andre Stycker jo aldeeles ikke skaanes, og saa reent afklædes det Guddommelige at neppe Mennesket bliver tilbage. Det Sted hvor om Hattemager Professionen tales, maatte altsaa udelades eller forandres, som og jeg igientager min ydmygste Bøn, reent at udstryge hvad som ikke finder Deres Approbation eller hvad De kunde finde Tidens Smag anstødelig. Frihedens Sang maatte nødvendig have nogen Overeensstemmelse med de Franskes çà-ira, og seer man tydelig paa Opløsningen at ingen Democrat kan have skrevet en Satyre paa en misforstanden Pøbels Frihed. I det mindste er det i Berlin saaledes optagen, og vil i Følge et Udtog jeg deraf haver didsendt dets Opførsel ingen Modsigelse være underkasted. Imidlertid har jeg holdt det for min Pligt som Dansk Mand først at tilbyde det mit Fædrenelands Theater, skiøndt jeg unødigt vilde supponeres som Autor dertil. Ved at være saa* nær paa den tredie Side, at jeg selv maa vende Bladet, seer jeg først hvor vidt jeg haver overskredet et ordentlig Brevs fastsadt Grændser, og at jeg misbruger Deres Høy og Velbds Godhed og Taalmodighed. Hvad skal jeg sige? Forseelsen er engang begangen, og jeg haaber Tilgivelse. Jeg æsker endnu meere, naar jeg udbeder mig Deres Høy og Velbds Godhed og Deres Protection for min første Fødde. Med dybeste paa sand Fortieneste grundedste Ærefrygt har jeg den Ære at kalde mig Høy Velbaarne Allerhøystærede Herr Kammerherre Deres Høy Velbds ærbødigste og forbundne Tienere

F. H. Wedel Jarlsberg.

XIX.

O. Worm til Suhm.

Høyædle og Velbaarne Hr. Kammer Herre!

Denne er den første Gang, ieg er saa lykkelig, at tale med Deres Velbaarenhed; i al den Tid, ieg laae i Kiøbenhavn, berøvede en, maaske ilde forstaaet Beskedenhed mig den Ære og Fordeel, at blive bekient for Dem, alle Studerendes felles Beskytter og Velgiører; ieg gjorde mig en Samvittighed over at trænge mig paa Deres Velbaarenhed, og berøve Dem nogen Time af den Tid, som Videnskaberne og Deres Studeringer havde Fordring paa. Imidler-

* Herefter begynder den fjerde Side af Brevet, i 4°.

tid var Kammer Herre Suhms Navn og Velgierninger mod Studerende mig altid saa kiere og hellige, som de kunde være den, der havde nødt Deres Velbaarenheds Gunst personlig i mange Aar; og ieg nød, skjønt ukient, Fordeel og Gavn af Deres offentlige og mageløse Veldædighed og Opofrelse for Musernes Sønner. Gid denne første Anledning, som skaffer mig Adgang til Deres Velbaarenhed, ikke være vanhældig. ieg oversender Collationerne af Bibel-stederne, som fantes i Sal. Geheimeraad Luxdorps Plato; Efter Magister Nyerups Anmodning, paa Hr. Kammerherrens Vegne, har ieg samlet dem, efter bedste Skjønnende, paa min Viis; Methoden, ieg har fulgt, er angivet i Fortalen til Læserne; Noget syntes mig der burde siges ved et og andet Sted; Snaksomhed var ieg derimod paa den anden Side meget bange for; det kommer allene and paa Deres Velbaarenhed, hvad Brug De vil gjøre af disse Bagateller; duer intet andet i dem, saa er det dog for den danske Læser, som kiendte, elskede og ærede den lærde ædle Luxdorf, underholdende at see disse hans Collationer mellem Bibelen og Plato. Mig har dette lille Arbeyde været behageligt, fordi ieg saa høyt ærede Luxdorff, og hans Minde var mig saa dyrebart. Der findes endnu i Hans Plato artige Ting; naar man kuns kunde finde paa, hvorledes de skulde behandles og udgives, og dertil havde Tid og Bøger. Bøger savner ieg her for en Deel, og Tid næsten gandske. Skulde ellers Hr. Kammerherren nogenledes være fornøyet med min første lille Prøve, kunde ieg altid siden tage mig den Frihed, at indhente Deres Betænkning om det øvrige. ieg er altfor øm over Luxdorps litterariske Ære til, at ieg ikke skulde ønske hans lærde Arbejder overgivne til en Mand, som har mere Otium, Indsigt og Smag til at udgive dem end ieg tør tiltroe mig at have.

ieg anbefaler mig Hr. Kammerherrens Bevaagenhed og har den Ære med dyb Høyagtelse at være

Deres Velbaarenheds underdanige Tiener

O. Worm.

Hors. d. 10. Jan. 1790.

Udskrift: Høyædle og Velbaarne Hr. Kammer Herre Suhm i
Kiøbenhavn.

XX.

Professor Chr. Gottfr. Schütz til Suhm.

Hochwohlgeborner Herr,

Verehrungswürdigster Herr Kammerherr!

Ich wage es Ihnen, als einem der verdienstvollsten Kenner und Beförderer der Literatur ein literarisches Projekt zu allererst zu eröffnen, bey dem ich vielleicht eben so oft Gefahr laufe, damit zurückgewiesen zu werden, als Columbus (si parva licet componere magnis) obgleich hier keine neue Welt aufzusuchen, und keine Schiffe dazu auszurüsten sind.

Seit 20 Jahren arbeite ich an einem Werke, das für einen sehr ansehnlichen Theil der Literatur sehr wichtig und von ausgebreitetem Beyfall in ganz Europa begleitet seyn wird, wenn ich es vollenden kann.

Dazu wird aber eine Unterstützung auf die nächstfolgenden zehn Jahre erfordert, die kein Buchhändler einem Verfasser gewähren kann.

Lesen Sie beygehenden Plan, Verehrungswürdigster Mann; und wenn er Ihnen nicht entweder schimärisch scheint, oder Sie schon a priori sich der Beförderung desselben auf die angegebene Weise nicht unterziehen zu können überzeugt sind, so werde ich unmittelbar nach Eingang Ihrer Antwort Ihnen das Werk selbst nennen, und näher charakterisiren.

Wenn es die Kräfte Ihres eignen Vermögens erlaubten zehn Jahre nach einander den Vorschusz von 1000 rt. zu leisten, so wünschte ich freilich keinen Mann auf der Welt lieber, als den edeln Suhm zum Beförderer, ist dies aber nicht der Fall, so würde vielleicht durch Ihre Einleitung des Königes Majestät, oder des Kron-Prinzen königl. Hoheit dazu geneigt seyn.

Wäre auch dis nicht, so dächte ich, es sollten sich wohl in Kopenhagen, unter Ew. Hochwohlgeb. Vermittelung zehn Actionärs finden, derer jeder jährlich für 100 rt. baare Zahlung auf zehn Jahr Sicherheit stelle, und dem dann der zehnte Theil des Ertrags von dem Werke zugesichert würde.

Da dieser Ertrag höchst wahrscheinlich 40,000 rt. aufs wenigste seyn wird, wie aus anliegendem Plane erhellet, so würde von zehn Actionärs, derer jeder jährlich 100 rt. als in 10 Jahren 1000 rt. Vorschusz gestalt hätte, nach Zurückzahlung dieses Vorschusses noch auf 4000 rt. Gewinn rechnen können.

Vorizt musz ich nur inständig um die strengste Verschwiegenheit meiner Unternehmung, meines Antrags an Sie und um Zurücksendung des beyliegenden Plans bitten, wenn Sie voraus sehen, dasz Sie auf keine Weise etwas für das Werk thun können. Halten Sie dis aber nach Ihrem Wirkungskreise nicht unmöglich, so belieben Sie mir es gütigst anzuzeigen, und ich werde dann mit der nächsten Post Ihnen, wie gesagt, durch die Beschreibung des Werks, wie ich hoffe, darthun, dasz bey der Enterprise nichts zu verlieren ist. Wäre ich ein Engländer, so dürfte ich das Werk nur vorläufig bekannt machen, und wäre sicher for the preparation to the Press, so gut wie Kennicottt den nöthigen Vorschusz auf 10 Jahr zu erhalten; allein in Deutschland ist an so etwas nicht zu denken.

Das Werk soll nach seinem Beförderer Regium *** oder Suhmianum genannt werden; das letzte auch, im fall Sie nur Actiengesellschaft dazu engagirten, weil diese doch durch Ihren Credit allein errichtet werden könnte.

Dasz übrigens ich in literarischen Entwürfen nicht ganz unglücklich bin, beweiset schon einigermaszen die allgemeine Literatur Zeitung, an deren ersten Plane ich den gröszten Antheil habe, und die, ob man gleich anfänglich ihn für gigantisch, und folgich für ganz unausführbar hielt, nunmehr unter allen literarischen Journalen das beliebteste geworden, und auf eine Grundlage gebaut ist, die ihm seine fortdauer auf so lange Zeiten sichert, als die Unternehmer nicht muthwillig selbst das fundament untergraben wollen.

Ich bin mit der gröszten Verehrung Euer Hochwohlgebohrner gehorsamster Diener

Schütz,

Jena 12. Julii 1790.

Herz. Sachsen Weimarischer Hof-Rath
und Professor der Beredsamkeit.

Originalerne til Brevene I, 3; VI; VIII; IX; X; XI, 1—2; XIII; XV, 1—2; XVI, 1—11; XVII, 1—5; XVIII; XIX; XX findes i det store kongelige Bibliothek, nye kongelige Samling, 4°, Nr. 2125 b.

HENVISNINGER.

1. O. H. Møller, Historische und genealogische Nachricht von dem uralten adelichen Geschlecht derer von Zaum oder Suhm. Flensburg 1775, Folio. Tavle I; sml. S. 8, 33, 119 ff. P. F. Suhm, Historie af Danmark, IX., S. 680. E. H. Kneschke, Neues allgem. Deutsches Adels-Lexicon, IX., Lpz. 1870, S. 111. — Den danske Familie Suhm er omtalt hos Hofman, Historiske Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd, II., Kbh. 1778, S. 179 ff. Her er Vaabnet afbildet i en Vignet.
2. Admiral Suhms Udseende er beskrevet efter det lille Portræt af ham i Kobberstik af Meno Haas, som findes i det store kongelige Bibliothek, og som er beskrevet hos A. Strunk, Samlinger til en Catalog over Portraiter af Danske etc. Kbh. 1865, S. 616, Nr. 2838 a. I Mynt- og Medailleværket er, Frederik V., T. XXVI, 2, den Portræt-Medaille afbildet, som Sønnen lod præge over ham, af J. H. Wolf, med Beskrivelse, Text, S. 779.
3. Gravskriften over hende er aftrykt hos O. H. Møller, anf. St., S. 180—81.
4. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 160—61, S. 345 ff. X., S. 75—76.
5. Minerva, 1787, I., S. 219 ff. Stykket er optaget i Suhms Samlede Skrifter, IV., S. 345—60. Sml. Notitsen om Graae i dette samme Bind, S. 160—61, skreven 1776.
6. R. Nyerup, Udsigt over P. F. Suhms Levnet og Skrifter, o. Suhms Samlede Skrifter, XV., S. 11—14.
7. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 26.
8. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 75—76.
9. Suhm, Samlede Skrifter, VI., S. 57, 59. *Scriptores Rerum Danic.*, VII., fol. d 2.
10. Tronhiemske Samlinger, II. 1, Tronhiem 1762, S. 123—24.
11. Ny kgl. Saml., Fol., Nr. 569 b.
12. Suhmiana, o. Suhms Samlede Skrifter, XVI., S. 225 ff.
13. Kjøbenhavnske lærde Tidender, 1749, S. 93—95; 1751, S. 18—19.
14. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 60, 77.
15. Suhm, Samlede Skrifter, XVI., S. 362—63.
16. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 17 ff.
17. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 96—97.
18. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 25.

19. Danske Magazin, III., S. 111 ff.
20. Jacob Langebeks Breve, Kbh. 1895, S. 119.
21. Jacob Langebeks Breve, S. 126.
22. Lærde Tidender, 1750, Nr. 2, S. 20. Suhm, Samlede Skrifter, XVI., S. 360. Tronhiemske Samlinger, I., S. 67—68. — Suhm, Samlede Skrifter, I., S. 3 ff.
23. Professor *P. Hansen* har været saa god at oplyse Forfatteren om, at de Suhmske Oversættelser findes i *den Clementinske Samling* af Skuespil. Her er Suhm ikke nævnet som Oversætter; nogen Oversætter er slet ikke angivet.
24. Suhm, Samlede Skrifter, XVI., S. 363. — Tronhiemske Samlinger, III., S. 243—303.
25. Suhmiana, S. 257—94. Den tredie Epistel er trykt her S. 269—70.
26. L. Holberg, Epistler, IV., S. 370, Bruuns Udgave.
27. Suhmiana, S. 244—47. — Suhmiana, S. 248.
28. L. Holberg, Epistler, IV., S. 370.
29. A. E. Erichsen, Rektor Benjamin Dass. Et Bidrag til norsk Skolehistorie. I Tidsskriftet »Vor Ungdom,« 1894, Kbh., S. 394.
30. Suhm, Samlede Skrifter, VI., S. 34. — XVI., S. 225.
31. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 363.
32. Disse Digte bevares i det kgl. norske Videnskabers Selskabs Bibliothek i Trondhjem, hvis Præses, Hr. Overlærer *K. Rygg*, og Sekretær, Hr. *Richter*, velvilligst have besørget dem afskrevne til dette Skriffs Forfatter. Digtet, som er aftrykt ovenfor, S. 43—44, blev aftrykt i de Kjøbenhavnske lærde Tidender 1752, S. 146.
33. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 77.
34. Tronhiemske Samlinger, III., S. 106—21. Suhm, Samlede Skrifter, II., S. 105 ff. — X., S. 33, 31.
35. Suhmiana, S. 225; Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 134.
36. Suhm, Samlede Skrifter, XIII., S. 33—34; sml. XV., S. 404, et Brev fra Klevenfeldt til Suhm.
37. Suhmiana, S. 359.
38. Brevet fra Dass er trykt i Suhms Samlede Skrifter, XV., S. 243.
39. Suhmiana, S. 233.
40. Suhmiana, S. 329—44. — S. 369.
41. Suhm, Samlede Skrifter, VI., S. 36. — IV., S. 160.
42. Jacob Langebeks Breve, S. 147. — S. 173.
43. Jacob Langebeks Breve, S. 251; 255. — Suhm, Samlede Skrifter, XVI., S. 266.
44. P. F. Suhm og G. Schøning, Forsøg til Forbedring i den gamle danske og norske Historie, Kbh. 1757, S. 25; S. 279.
45. Jacob Langebeks Breve, S. 274.
46. Skrifter, som udi det Kiøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte, VIII., S. 101—120; S. 19—84; IX., S. 84—150.
47. Om Gunnerus, se: L. Daae, Throndhjems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814. Throndhjem 1863, S. 176 ff. — Om Selskabets ældste Tid handler *H. J. Huitfeldt-Kaas* i Afhandlingen: »Det lærde Treklover i Throndhjem og Videnskabsselskabets Stiftelse,« i det af H. G. Heggveit udgivne Skrift: »Throndhjem i Fortid og Nutid,« Horten 1897, S. 312—23.
48. Det Tronhiemske Selskabs Skrifter, 4. Deel, 1768, S. 220 ff.

49. Den kritiske Journal, 1769, Nr. 5.
50. *Nic. Wergeland*, Mnemosyne. Et Forsøg paa at besvare den af det kgl. Selskab for Norges Vel fremsatte Opgave om et Universitet i Norge. Christ. 1811, S. 3. Ogsaa med Titel: *Histor.-philos. Samlinger*, I. 1., Christ, 1811. *Trondhiemske Samlinger*, I., S. 271.
51. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 296.
52. *Trondhiemske Samlinger*, III., 1763, S. 234; II., 1762, S. 132; III., S. 313; II., S. 305; III., S. 73 v°.
53. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 309—11.
54. Jacob Langebeks Breve, S. 264, 304, 353. — Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 293.
55. Suhm, *Samlede Skrifter*, IV., S. 365. — Om Thomas Angell har *Joh. Midelfart* i Aaret 1892 i *Trondhjem* udgivet en »Tale til Thomas Angells Minde paa Tohundredeaarsdagen efter hans Fødsel, 29. December 1892.« *Midelfart* søger at rense Thomas Angell for den temmelig nedsættende Dom, der længe skal have hvilet over ham; han paastaar med den største Sikkerhed, at det er Suhm, fra hvem Mythen om denne slette Mand stammer, uagtet han ikke har været istand til at fremføre Beviser for denne sin Paastand, og uagtet han slet ikke har anført de Ord om Thomas Angell og om Morten Hoff, som Suhm har udtalt, og som ere gjengivne her i Texten. Men *Midelfart* har desuden taget Anledning til at give en Karakteristik af Suhm, som tydelig nok viser, at han ikke kjender noget til Suhm, og ikke har gjort sig Umage, for at gjøre sig bekendt med hvad der er skrevet om ham. Bogen er saaledes paa een Gang et Rehabilitations-Skrift for Thomas Angell og en Pamflet rettet mod Suhms Minde. — I den Afhandling, som Forstander *J. Midelfart* har skrevet om »Thomas Angell, hans Tid og hans Stiftelser« i det af H. G. Heggtevit udgivne Skrift, »*Throndhjem i Fortid og Nutid*,« *Horten* 1897, S. 290 ff., ere Dommene om Suhm noget blidere. — Trykt i *Trondhjem* udkom, vist ikke længe efter Thomas Angells Død: »Velædle Hr. Thomas Angells publiqve Stiftelser i Tronhiem, efter Hs. Kgl. Maj. allern. forundte *Facultatem Testandi* med paafølgende *Codiciller*.« 4°. 32 SS.
56. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 42—43. — O. A. Øverland, *Illustreret Norges Historie*, V., 2 Bd., Kra. 1891—95, S. 1320. Conradine Dunker, *Gamle Dage*, Kbh. 1871, S. 315—16. Fr. Storm, *Om Fattig- og Understøttelsesvæsenet i Throndhjem*. *Throndh.* 1846, S. 21. Dette Citat kjendes fra N. Nicolaysen, *Norske Stiftelser*, III., Chra. 1854, S. 844.
57. Suhm, *Samlede Skrifter*, IV., S. 366.
58. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 293, 303.
59. Suhm, *Samlede Skrifter*, VI., S. 39.
60. *Werlauffs Samlinger*, Nr. 36, i det store kongelige Bibliothek; 2 sammenhængende Blade i 4°, det første pagineret 1, 2, det andet upagineret. Om der har hørt flere Blade til dette Stykke, er uvist.
61. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 44.
62. P. F. Suhm, *Historie af Danmark*, III., Kbh. 1787, S. 448, Anm.
63. Suhm, *Samlede Skrifter*, VI., S. 35, skrevet 1783. *Samlinger*, II. 2, Kbh. 1776, S. 104. Suhm, *Samlede Skrifter*, XIV., S. 267, skrevet 1797; XV., S. 452; 307.
64. *Danske Samlinger*, II., S. 334. — *Adresseavisen* 1799, Nr. 144.

65. R. Nyerup, *Magazin for Rejseiagttagelser*, I., Kbh. 1820, S. 416—18. — 419—28. *Jacob Langebeks Breve*, S. 436.
66. Suhm, *Historie af Danmark*, VI., S. 76.
67. *Jacob Langebeks Breve*, S. 495. — Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 77.
68. *Ny kritisk Journal*, 1771, Nr. 33, S. 257—60. Skriftet er ogsaa anmeldt i *Kjøbenhavns lærde Efterretninger*, Kbh. 1771, S. 598—600.
69. J. Worm, *Forsøg til et Lexikon over danske lærde Mænd*, III., Kbh. 1784, S. 993.
70. [Kjøbenhavnske] *Samlinger*, I. 2., S. 122; I. 4., S. 273—317; II. 1., S. 9 ff.
71. *Werlauffs Samlinger*, Nr. 23. Hr. Bibliotheksassistent, Dr. phil. E. Gigas har henledet Forfatterens Opmærksomhed paa dette Haandskrift. — Suhm, *Samlede Skrifter*, XVI., S. 77—86. F. Schiern, *Bidrag til Oplysning af Katastrophen den 17. Januar 1772*, i *Historisk Tidsskrift*, IV. R., 2., Kbh. 1870—72, S. 830 ff. Suhms Forfatnings-Udkast er aftrykt hos O. A. Øverland, *Illustreret Norges Historie*, V., 2., S. 1433—34.
72. R. Nyerup, *Magazin for Rejseiagttagelser*, I., Kbh. 1820, S. 438.
73. R. Nyerups *Levnetsløb* beskrevet af ham selv. Udg. af C. L. Strøm, Kbh. 1829, S. 49—50.
74. *Histor. Tidsskr.*, IV. R., 2., S. 831—36.
75. *Tronhiemske Samlinger*, II., 3. Stykke, 1763, S. 176.
76. *Sml. O. H. Moller, Nachricht von dem Geschlecht derer von Zaum oder Suhm*, S. 202—3.
77. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 62; 63; 61; 66. — Fortegnelse over alle de Skrifter, som siden Trykkefriheden ere udkomne. II., Kbh. 1771, S. 164.
78. *Se Th. Erslevs Forfatterlexikon, Suppl. III.*, S. 151—64.
79. G. L. Baden, *Christian den Syvendes Regjerings Aarvog*, Kbh. 1833, S. 110; J. K. Høst, *Joh. Fr. Struensee und sein Ministerium*, II., Kph. 1827, S. 218 ff. *Nordisk Universitets-Tidsskrift*, 1859, 1., S. 148.
80. *Suhmiana*, S. 2. *Roths originale Haandskrift af Afhandlingen: »Til Folket og til Suhm etc.«* findes nu i det store kgl. Bibliothek, ny kgl. Samling, 4°, Nr. 2274.
81. E. Holm, *Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedstidens Historie 1770—1773*. Kbh. 1885, S. 62.
82. *Samlinger*, II., 1., S. 22 ff. — *Nye kritiske Journal*, 1775, S. 241.
83. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 108—9.
84. Hofman, *Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd*, II., S. 197—99. Suhm, *Samlede Skrifter*, XVI., S. 1—8.
85. *Mémoires de Reverdil et la cour de Copenhague 1760—1772*. Paris 1858, S. 348—50.
86. *Adresseavisen*, 1772, Nr. 194, 202, 25. Nov., 9. Dec.
87. *Adresseavisen*, 1774, Nr. 187.
88. *Ny kritisk Journal*, 1774, S. 399—401. *Minerva*, April—Juni 1799, S. 226. Suhm, *Samlede Skrifter*, XV., S. 75.
89. *Ny kritisk Tilskuer*, 1777, S. 125.
90. *Bibliothèque des Sciences et des Beaux-Arts*, XLVI., *La Haye* 1776, S. 430—37. *Brevet fra Guldberg* er udgivet af Jens Kragh Høst, endogsaa to Gange, i *Tidsskriftet Politik og Historie*, II., Kbh. 1820, S. 370—71, IV., Kbh. 1821, S. 366.
91. *Fortale til »Abu Taleb,«* Kbh. 1774. I et Exemplar af den første Ud-

gave af Sigrid, som bevares i det store kongelige Bibliothek, og som har tilhørt Suhm, har denne paa hvide Blade skrevet de Læsemaader, som stod i hans Manuskript, men bleve forandrede før Fortællingen blev trykt, og forrest i Bogen læses Følgende: »Udi Manuscriptet stod: Personernes navne. Sigrid, deilig, yndig, blufærdig, sindig, bestandig, ædelsindet, forelsket i Othar. Syvald, hendes fader, Konge i Sieland, mild, jævn. Othar, Sigrids frier, tapper, bestandig, høymodig, hæftig. Ebbe, hans Fader, og Syvalds Jarl, fornuftig. Svanhvide, Othars moder, fin. Gunhild, Sigrids moder, stolt, herskesyg, uforsonlig. En Rise eller Kiæmpe. Ragnhild, Sigrids amme, falsk, giærig. Thorkild, Odins Præst, retvis, klog. Hiordys, Regnalds moder, from, meget talende, naturlig og lige frem. Regnald, høymodig, ædelsindet, noget vild. Thorgrim, hans ven, elsker af Fruentimmer. Aslaug, Regnalds kone, elsker sin mand, frygtsom. Ulf, Freyæ Præst, sandselig. Insegundis (saa staaer allevegne i Manuscriptet), Othars Slavinde, ligegyldig, vellystig, god-tossed, mandesyg. Alt dette er ikke trøkt, da det dog tiende til at vise, at denne fortælling var en Character Fortælling.« Derimod er »Forklaring over de Guder, etc. [rettet til de mythologiske Navne], der forekomme i dette Skrift,« medtaget i Udgaven.

92. Stephanus's Udgave af Saxo; P. E. Müllers Udgave, I., S. 68—74; 278—80, 311—14.
93. Nye kritiske Journal, VI., 1774, S. 5 ff. — (J. C. Tode), Blandinger, Kbh. 1772, S. 93 ff.
94. »Brynhilde und Haldan« blev trykt i »Die Einsiedlerin aus den Alpen,« 4. Bd. (Suhmiana, S. 384); begge Idyller ere optrykte i Gräter's »Zerstreute Blätter,« I, Ulm 1822, S. 231 ff., med et Brev fra Gräter til Nyerup, skrevet i Stuttgart i August 1793; sml. S. XII.
95. Kritisk Journal, 1773, Nr. 5, S. 33—35.
96. Kritisk Journal, 1773, Nr. 27, S. 211—12.
97. Nye kritisk Journal, 1775, Nr. 17, S. 129—33. — Kritisk Tilskuer, 1776, S. 397.
98. I Stephanus's Udgave af Saxo; i P. E. Müllers Udgave, I., S. 330—34. — Adresseavisen, 1773, Nr. 144. Ifølge Selskabets Protokol var »Sigrid« næsten trykt færdig i Maj 1773.
99. I P. E. Müllers Udgave af Saxo, I., S. 338—47. »De tre Venner« staaer i Forsøg i de skjønnede og nyttige Videnskaber, XI. Stykke, S. 127—88; »Signe og Habor« staaer i disse Forsøgs XII. Stykke, S. 93—215. Begge disse Stykker høre til det 6. Bind af Forsøgene, som udkom 1777. »Alfsol« fylder Siderne 43—102 af det fjortende Stykke, der har Aars-tallet 1783 og udgjør en Del af det 7. Bind af Forsøgene, hvis Titel-blad har Aars-tallet 1779.
100. P. E. Müllers Udgave af Saxo, I., S. 337, 354—61.
  1. P. E. Müllers Udgave af Saxo, I., S. 216—24, 230—31.
  2. K. L. Rahbek og R. Nyerup, Bidrag til en Udsigt over dansk Digte-konst under Kong Christian den Syvende. I., Kbh. 1828, S. 332—33. — Citatet er taget fra Selskabets Protokol, af hvilken en Afskrift findes i det store kgl. Bibliothek, ny kgl. Saml., Folio, Nr. 768 ae.
  3. Nye kritisk Journal, 1774, S. 5 ff., Sigrid; S. 182, Gyrithe; 1775, S. 54, Frode; S. 183, de tre Venner; 1776, S. 16, Haldan; S. 138, Signe og Habor; 1774, S. 69, Abu Taleb. Den kritiske Tilskuer, 1775, S. 174,

- Gyrithe; S. 337, Haldan. Den nye kritiske Tilskuer, 1777. S. 136, Signe og Habor.
4. Literatur-Zeitung, Erlangen 1799, S. 79—80.
  5. Göttingische gel. Anzeigen, 1778, S. 1265; 1785, S. 124—25.
  6. Minerva, 1789, Jan.—Marts, S. 181.
  7. K. L. Rahbek, Suhms Minde. Tale, holden i det forenede Selskab. Minerva, 1798, Nov. Suhmiana, S. 439.
  8. Minerva, 1799, Juli—Sept., S. 38—39.
  9. Chr. Molbech, Mindeskrift over P. F. Suhm. Kbh. 1814, S. 23.
  10. F. Rønning, Rationalismens Tidsalder, I., Kbh. 1886, S. 203 ff.; II., Kbh. 1890, S. 215 ff. — I Joh. Ewalds Skrifter, VIII., S. 212—19, er Fragmentet af Ewalds Fortælling »Frode« udgivet.
  11. Nye kritiske Journal, 1775, S. 260, Tvistigheden; S. 160, Mine Hændelser.
  12. Nye kritiske Tilskuer, 1776, S. 135. I Registret til Kritisk Tilskuer for 1776 er dette Digt uden Videre opført under Navnet Suhm.
  13. Adresseavisen 1774, Nr. 174, den 4. November.
  14. Nye kritiske Journal, 1774, S. 20. Sml. Lærde Efterretninger, 1774, S. 120—21.
  15. Lærde Efterretninger, 1793, Nr. 5, S. 65—67. Dansk-Literatur-Tidende, 1831, S. 9—13.
  16. Skilderie af Verden, I., S. 96; II., S. 48. — Nye kritiske Journal, 1775, S. 225—32. Lærde Efterretninger, 1775, S. 385—94. Kritisk Tilskuer, 1776, S. 395.
  17. Om Compendium historiæ Danicæ se E. C. Werlauff, Det kgl. danske Selskabs Historie, Kbh. 1847, S. 42, 76. — Kritisk Tilskuer, 1776, Nr. 49—50, S. 385—92. Nye kritiske Journal, 1776, S. 337—43.
  18. Lærde Efterretninger, 1776, Nr. 33, S. 513—23. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 80—82.
  19. Suhm, Samlede Skrifter, XVI., S. 345—56.
  20. St. kgl. Bibliothek, Ny kgl. Saml., 4°, Nr. 2125 b.
  21. Lærde Efterretninger, 1803, Nr. 4, S. 49—64. Badens Navn staar under Anmeldelsen.
  22. N. F. S. Grundtvig, Kort Begreb af Verdens Krønike, Kbh. 1812, S. 326—27.
  23. Dansk Litteraturtidende, 1832, S. 553.
  24. Meddelt af Hr. Underbibliothekar C. Weeke, der blev Student 1852 fra Odense Kathedralskole. — For Literatur og Kritik, I., Odense 1843, S. 108—9.
  25. Suhm, Historie af Danmark, III., Kbh. 1787, S. 602; IX., Kbh. 1808, S. 234.
  26. E. C. Werlauff, Det kgl. danske Selskabs Historie, Kbh. 1847, S. 96.
  27. Göttingische Anzeigen, 1777, 1., S. 74—80. Joh. Müller, Sämmtliche Werke, VI., S. 338.
  28. Denne Notits findes paa det sidste Blad, pag. 47—48, af Haandskriftet i det store kgl. Bibliothek, ny kgl. Saml., 4°, Nr. 2125 d. Autograf af Suhm, ogsaa Pagineringen. — Afhandlingen findes samme Sted, S. 1—46, — af hver Side er kun den halve Del beskrevet.
  29. Bibliotheca Danica, III., S. 1500—2. — I Frederiks tyske Kirkes Lig-protokol er Skarlagensfeber nævnet som Dødsarsaagen.
  30. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 37. — Johannes Ewalds Skrifter, I., Kbh. 1850, S. 200—2.

31. Beskrivelse over danske Mynter og Medailler, Kbh. 1791, Christian den Syvende, Tavle XVI, Nr. 2; Text S. 792. Billedet er næppe heldig gengivet. A. Strunk, Samlinger til en beskrivende Catalog af Portr. af Danske etc. Kbh. 1865, S. 617, Nr. 2839; — Nr. 2838 b indeholder Beskrivelsen af Haas's Stik efter E. H. Löfflers malede Portræt.
32. Brevet er trykt i Danske Samlinger, III., Kbh. 1867—68, S. 374—75.
33. Nye kritiske Journal, 1775, Nr. 31, S. 244.
34. Luxdorphiana, S. 496.
35. Choix de nouveaux Opuscles, IV., S. 304—14.
36. Adresseavisen, 1774, Nr. 88, 9. Juni.
37. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 490 ff.
38. Brevet er trykt i Suhms Samlede Skrifter, XV., S. 147—48.
39. Adresseavisen, 1774, Nr. 170, d. 28. Oktober. — Berlingske Tidende, 1783, Nr. 90, 10. November; Adresseavisen, 1783, Nr. 214, 10. November.
40. Breve fra Jacob Langebek, S. 469.
41. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 158.
42. Nye Samlinger til den danske Historie, IV., Kbh. 1795, 3.—4. H., S. 62—72. — Jacob Langebeks Breve, S. 488—90, Brev til Greve Otto Thott, 10. Juli 1770. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 85 ff. — Jacob Langebeks Breve, S. 494, 498. — Jens Møller i Nye Danske Magazin, IV., Kbh. 1823, S. 44.
43. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 105; VI., S. 82.
44. Adresseavisen, 1775, Nr. 134, d. 23. Aug. Optrykt i Suhms Samlede Skrifter, XIV., S. 279.
45. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 158. Adresseavisen, 1780, Nr. 120, 19. Juli. Optrykt i Suhms Samlede Skrifter, XIV., S. 279. — X., S. 35; XV., S. 101—2; IV., S. 160.
46. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 446, 450—51, 445; VI., S. 25 ff.; Adresseavisen, 1780, Nr. 120, 19. Juli. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 279; VI., S. 36, 50—51, 82; IV., S. 160; XIV., S. 268.
47. Om Gerner, se: Suhm, Saml. Skrifter, XIII., S. 3; Adresseav., 1787, Nr. 275, 28. Dec., Suhm, Saml. Skrifter, XIV., S. 290. Meddelelsen om Gerner's Jordeferd er for største Delen tagen fra en skreven Avis for Jan. 1788 i det st. kgl. Bibliothek, den nye kgl. Saml., Folio Nr. 1459. Adresseav. 1788, Nr. 2, 4. Jan. Suhm, Saml. Skrifter, XIV., S. 328. Minerva, 1790, I., S. 308—11, hvor Skuepengen er gengivet i Kobberstik. Beskrivelse over Medailler og Mynter i det kgl. Kabinet, Christian den Syvende, T. XIX, 2.
48. P. F. Suhm, Critisk Historie af Danmark, IV., S. XIV.
49. P. F. Suhm, Critisk Historie af Danmark, IV., S. XIII.
50. J. Worm, Lexicon over danske, norske og islandske lærde Mænd, III., S. 781 ff.
51. P. F. Suhm, Critisk Historie af Danmark, IV., S. XXXVII.
52. Lærde Efterretninger, 1786, Nr. 16, S. 241—46. Det nævnes i denne Anmeldelse, at Kammerherre Suhm har bekostet Tavlerne, hvilket er omtalt i Fortalen.
53. Sml. E. C. Werlauff, »Biografiske Efterretninger om Arne Magnussen« i, Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, III., Kbh. 1836, S. 150 ff.
54. Minerva, 1786, II., S. 662. P. F. Suhm, Critisk Historie af Danmark, IV.,

- S. XI—XII. Smst. S. XXXIII om »Sturlunga Saga.« — Auktionskataloget over Suhms Montsamling, I.
55. E. C. Werlauff, Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog, Kbh. 1847, S. 96, 101, 107, 110, 125, 145, 152.
56. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 29—34. — Breve fra Jacob Langebek, S. 263. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 271—73.
57. Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 295—96.
58. Afhandlingen blev anmeldt, eller rettere refereret i de anonyme »Breve. I Anledning af nye udkomne Skrifter.« Kbh. 1767, T. 156—66. Forfatteren er Benjamin Georg Sporon.
59. Se: E. Hübner, Monumenta linguae Ibericae. Berol. 1893. Sml. E. Hübners Bemærkninger i Deutsche Rundschau, XXIII., Berlin 1897, S. 43 ff.
60. Afhandlingen »Tanker om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle danske og norske Historie« blev optrykt 1792 i det niende Bind af Suhms Samlede Skrifter, S. 3—112, med nogle Tilføjelser af Forfatteren.
61. De forskellige Dele af Værket ere blevne anmeldte i følgende Tidsskrifter:
- I. Om Folkenes Oprindelse. Kiøbenh. Efterr. om lærde Sager, 1769, S. 258—67, 73—85, 89—97. Kritisk Journal, 1769, S. 455—64. Götting. Anzeigen von gel. Sachen, 1769, S. 896—904.
  - II. Om de nordiske Folks Oprindelse. Lærde Efterretn., 1770, S. 353—61, 69—76. Kr. Journal, 1770, S. 204—14. Götting. gel. Anz., 1770, S. 609—16.
  - III. Om Odin. Lærde Efterretn., 1771, S. 417—26, 33—44; Kr. Journal, 1772, S. 361—69. Götting. gel. Anz., 1772, S. 209—13. Gatterer, Histor. Journal, II., Göttingen 1773, S. 140—61.
  - IV. De fra Norden udvandrede Folk. 1. Lærde Efterretn., 1772, S. 473—82, 88—98, 505—14. Kr. Journal, 1772, S. 401—11. Götting. gel. Anz., 1772, S. 1202—5.
  - V. De fra Norden udvandrede Folk. 2. Lærde Efterretn., 1773, S. 384—87. Kr. Journal, 1773, S. 413—19, undertegnet V.—V. Götting. gel. Anz., 1774, S. 541—44.
  - VI. Critisk Historie af Danmark, 1. Lærde Efterretn., 1774, S. 593—98, 608—20. Kr. Journal, 1775, S. 41—44. Götting. gel. Anz., 1775, S. 204—7.
  - VII. Critisk Historie af Danmark, 2. Lærde Efterretn., 1776, S. 273—81, 89—98. Kr. Journal, 1775, S. 275—78. Götting. gel. Anz., 1777, Zugabe, S. 298—301.
  - VIII. Critisk Historie af Danmark, 3. Lærde Efterretn., 1777, S. 705—14, 20—23. Kr. Journal, 1779, S. 89—96. Götting. gel. Anz., 1777, S. 833—70.
  - IX. Tabeller. Götting. gel. Anz., 1780, S. 785—87.
  - X. Critisk Historie af Danmark, 4. Götting. gel. Anz., 1782, S. 682—84.
62. Kjøbenhavnske lærde Efterretninger, 1789, S. 754.
63. S. Birket Smith, Til Belysning af literære Personer og Forhold i Slutningen af 18. og i Begyndelsen af 19. Aarh. Kbh. 1884, S. 255—56.
64. Lappenberg, Hamb. Urkundenbuch, I., Hamb. 1842, S. 43; Jaffé, Regesta Pontificum Romanorum, Berol. 1851, S. 946, nr. CCCLIX; ed. II., Lips. 1885, S. 459, m. 3630. K. Koppmann, Die ältesten Urkunden des Erzbisthums Hamburg-Bremen, i Zeitschr. f. hamb. Geschichte, V., Hamb.

- 1866, S. 555—56. Regesta diplomatica historiæ Danicæ, I., S. 6., nr. 2; II. Række, 1., S. 5., nr. 2.
65. De forskjellige Tomer af Suhms »Historie af Danmark« ere anmeldte i følgende kritiske Tidsskrifter: T. 1—3 i Kjøbenhavnske lærde Efterretninger, 1789, S. 753—71; T. 4 sst., 1790, S. 401—10; T. 5 sst., 1791, S. 359—64, 1792, S. 369—76; T. 8 sst., 1807, S. 449—96, 508—11; T. 10 sst., 1810, S. 417—28, 32—40; T. 11, 12, 13, 14 i Dansk Literatur-Tidende, 1832, S. 1—10, 17—22.
66. Nyt theologisk Bibliothek, XIX., Kbh. 1831, S. 177, 197. — N. F. S. Grundtvig, Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng, Kbh. 1812, S. 320. Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus, fordansket af N. F. S. Grundtvig, I., Kbh. 1818, S. XXVIII—IX, XXXV.
67. Chr. Molbech i Athene, 3. Bd., 1814, S. 477—540; H. Estrup i Maanedsskr. for Literatur, 2. Bd., S. 419—31; N. M. Petersen, Den danske Literaturs Historie, V., 2., 1861, S. 81—87; C. Paludan-Müller, Dansk Historiografi i det 18. Aarh., i Histor. Tidsskr., V. R., 4. Bd., 1883—84, S. 117—88. C. F. Allen, Haandbog i Fædrelandets Historie, 7. Udg., Kbh. 1870, S. XIX.
68. C. F. Wegener, Anmeldelse af F. C. Dahlmann's Geschichte von Dänemark, I., i Tidsskrift for Literatur og Kritik, VI., Kbh. 1841, S. 18.
69. Anmeldelser af Suhms »Historie af Danmark« findes i følgende tyske kritiske Tidsskrifter: Tome I. i Götting. Anz., 1783, S. 1489—91; T. II. sst., 1785, S. 1683—85, Allgem. Literatur-Zeitung, Jena u. Leipz., 1785, II., S. 97—99, 101—4; T. III., Götting. Anz. 1788, S. 226—27; T. IV., sst., 1790, S. 2006—8; T. III. og IV. i Allg. Litt. Zeit. 1791, 2, S. 244—47; T. V., Götting. Anz., 1793, S. 1693—95, Allg. Litt. Zeit., 1794, S. 265—66; T. VI., Götting. Anz., 1794, S. 1170—71, Allg. Litt. Zeit., 1795, 1, S. 429—30. Hertil kan føjes en Anmeldelse i Revue encyclopédique, Paris, 1828, S. 411—12, undertegnet Z**.
70. Suhm, Historie af Danmark, I., S. 165, Hagbarth og Signe; IV., S. 10, Aar 1036; IV., S. 195, Harald og Svend Estridsen; IV., S. 343, Biskop Johannes; VII., S. 37, 39, 1159; VII., S. 64, 1160; VII., S. 237, 295, 1167; VII., S. 568, 1179; VII., S. 588—89, 1180; VIII., S. 600, 1201, Absalon; VIII., S. 168, Magnus Gissurs Søn; IX., S. 30, Dronning Ingeborg; X., S. 937, Visen om Erik Glipping; XII., S. 323, 326, Visen om Niels Ebbesen.
71. Suhm, Historie af Danmark, III., S. 756—58.
72. Suhm, Historie af Danmark, IX., S. 106—8.
73. C. F. Dahlmann, Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte, I., Altona, 1822, S. 398 ff.
74. Afhandlingen om Patzinakerne staar i Videnskabernes Selskabs Skrifter, X., S. 260—310, og i Suhms Samlede Skrifter, X., S. 157—244. Afhandlingen om Finnerne staar i Vidensk. Selsk. Skr., X., S. 50—60, og i Suhms Saml. Skr., XI., S. 275—96. Afhandlingen om Slaverne staar i Vidensk. Selsk. Skr., XII., S. 271—84, og i Suhms Saml. Skr., X., S. 267—90. Afhandlingen om Chazarerne staar i Vidensk. Selsk. Skr., Ny Samling, I., S. 448—526, og i Suhms Saml. Skr., XII., S. 3—120; den er anmeldt i Almindelig dansk Literatur-Journal, III., Kbh. 1781—82, S. 429—42. Afhandlingen om Galicia og Ludomeria er trykt i Vidensk. Selsk. Skr., Ny Samling, II., S. 471—509, og i Suhms Saml. Skr., X., S. 291—358. Afhandlingen om Schweizerne staar i Vidensk. Selsk. Skr., Ny Samling, V., S. 82—88, og i Suhms Saml. Skr., XIV., S. 3—14. Af-

- handlingen om Gelli er trykt i Suhms Samlinger, I., 1., S. 57—79, Kbh. 1771, og i Suhms Saml. Skr., X., S. 244—66. Afhandlingen om Uzerne i Des heiligen Nestors älteste Jahrbücher der russischen Geschichte. Uebersetzt von J. B. Scherer. Leipz. 1774, S. 271—310.
75. Denne Samling indeholder følgende Afhandlinger af Suhm: I. Kiel 1782 (trykt i Leipzig) S. 265—300 Svend Tveskjægs Dødsaar, S. 351—464 Vanskelighederne ved at skrive den gamle danske og norske Historie; III. Kopenh. 1787, S. 45—152 Skibsfarten i det 10. Aarh.; VI. Altona 1796, S. 187—324 Skibsfarten i det 11. Aarh.; VII. Altona 1797. S. 1—92 Om Patzinakerne, S. 93—116 Om Slaverne, S. 117—138 Om Finnerne; VIII. Altona 1799, S. 1—116 Om Chazarerne.
76. Nyerups Anmærkning til Ekkards tyske Oversættelse af hans Biografi af Suhm, S. 127. — Kalls Votum er trykt i Historisk Tidsskr., IV. Kbh. 1843, S. 350. — Bestallingen findes i Kancelli-Protokollen Sjællandske Registre Nr. 77, Fol. 716; den er meddelt Forfatteren af Hr. Arkivar A. Thiset. — N. D. Riegels, Forsøg til Femte Christians Historie, Kbh. 1792, S. XXI.
77. Kofod Anchers Lykønskning er trykt i Lærde Efterretninger 1787, S. 320. »Indsendt;« den er gjentaget i Adresseavisen 1787, Nr. 115, 4. Juni. Worms Lykønskning er trykt i Lærde Efterretninger, 1787, S. 400, »Indsendt.« — Kritik og Antikritik, I., S. 134.
78. C. F. Wegener, Historiske Efterretninger om Anders Sørensen Vedel. Kbh. 1851, S. 102—3, 130—32, 258—59. — Vedels Afhandling paa Dansk i hans egen Haandskrift bevares i det store kongelige Bibliothek, gl. kgl. Samling, 4°, Nr. 2435.
79. »Character af Bolle Willum Lüxdorph« i Suhms Samlede Skrifter, VI., S. 53 ff. — To Breve fra Luxdorph til Suhm og et fra denne til hin, alle skrevne 1752, ere trykte i Lüdorphiana, S. 447—59. Tre udaterede Breve fra Luxdorph til Suhm, vistnok fra en senere Tid — det sidste er sikkert skrevet 1787 — ere trykte i Suhms Samlede Skrifter, XV., S. 414—18.
80. »Saga om Liren« er trykt i Suhms Samlede Skrifter, IX., S. 377—86; Kritiken over dette Arbejde er trykt samme Sted, XV., S. 82—83. — En Prøve af »Junker Philip« er trykt i Suhmiana, S. 311 ff., efterfulgt af Luxdorphs Kritik, S. 324—28. — Om »Svend Felding« se Suhmiana, S. 460—64.
81. Adresseavisen, 1788, Nr. 183, 13. August; Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 295; S. 282 er trykt Suhms latinske Epitafium over Fru Anna Bolette Luxdorph. — Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 347. — Minerva, 1790, I., S. 136 ff. Suhm, Samlede Skrifter, VI., S. 53—82.
82. Breve fra O. Worm til R. Nyerup, skrevne 1789 og 1790, trykte i Nyt theol. Bibliothek, XIX., Kbh. 1831, S. 145 ff.
83. Adresseavisen, 1788, Nr. 170; Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 330. A. A. Suhms Kiste blev ikke hensat i den samme Begravelse i Frederiks Kirkes Kapel, hvor P. F. Suhm og hans Families Kister staa.
84. Tiden for Fru Suhms Bisættelse er anført efter Frederiks tyske Kirkes Ligprotokol. — Adresseavisen, 1788, Nr. 156, 11. Juli. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 329. — Adresseavisen, 1788, Nr. 158; Nr. 159; Nr. 173. — Testamentet, der i Afskrift findes i Rigsarkivet i Christiania og er aftrykt i Tillæget, er meddelt Forfatteren af Hr. Rigsarkivar *Huitfeldt Kaas*.

- Minerva, 1789, I., S. 395—401. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 361—68.
 — Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 113. — Beskrivelse over danske Medailler og Mynter etc. Christian den Syvende, Tavle XIX., Text S. 806.
 — De tre Gibs-Medailloner vare at se paa Udstillingen i Trondhjem 1897. Katalog over den historiske Udstilling i Trondhjem 1897, S. 133.
85. Dr. phil. *J. G. Burman Becker*, f. 1802, d. 1874, en Brodersøn til Suhms anden Kone, har i Aaret 1870 i en Notits om Suhm skreven til Professor, Dr. *E. Holm* — velvilligst overladt Forfatteren til Afbenyttelse — omtalt, at han i sine Drengear havde seet en Dame, som heed Marie og var en Datter af Suhm, og at hun blev gift med en Baron Koskull. I G. Anreps Svenska Adelsns Ättartaflor, II., S. 490, nævnes Carl Eric Koskull, der var født 1762, var Ritmester, fik sin Afsked og døde 1812 i Kjøbenhavn: »Gift (med hvilken är ej kändt).« Men her maa vistnok en Forvexling være skeet. Thi i Adresseavisen, 1781, Nr. 183, 29. Oktober, nævnes som Copulerede i Hamborg den 18. Oktober: »Hr. Baron Koskull og Jomfru Anne Charlotte Gjelstrup.« Hun var Søster til Skuespiller Gjelstrup og det heed sig, at hun stod i Forhold til Suhm, og at Fru Suhm fik hende forvist. I Adresseavisen 1781, Nr. 126, 24. Juli, findes trykt »Tanker ved en Venindes Bortrejse,« og i den samme Avis, Nr. 187, 189, 192, 195, 202, 203, 5., 7., 13., 19., 30. Nov., 3. Dec., finder man Digte skrevne i Anledning af dette Bryllup; et af Digtene er underskrevet K.—P.—L., et andet har Mærket R., et tredie er undertegnet W...s.; i alle disse Digte tales der om hendes forfulgte Dyd, hendes Uskyldighed, det Had og den Avind, hun havde været Gjenstand for, og den Oprensning og Lykke, der nu vil blive hende til Del. — L. Daae, Gerhard Schøning, Chra. 1880, S. 62—64. — Det anførte Stykke af Fru Ditlevine Feddersens Brev er blevet meddelt Forfatteren af Hr. Rigsarkivar *Huitfeldt-Kaas* i Christiania. — Den S. 43 anførte Afhandling af Professor L. Daae.
86. Schack-Rathlous Brev er efter den franske Konzept i Arkivet paa Ravnholt udgivet i dansk Oversættelse af Professor Dr. E. Holm i Histor. Tidsskrift, VI. R., 1., Kbh. 1887—88, S. 800—3. — N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Historie, V., 2., Kbh. 1861, S. 88, Anm. 1.
87. Minerva, 1798, Oct.—Dec., S. 203, Anm.; Minerva, 1799, Juli—Sept. S. 78.
88. Af Anna Christine Beckers (fød Torm) Dagbog. Ved J. G. Burman Becker. (Trykt som Manuskript.) Kbh. 1870. 8°. Den S. 324—25 meddelte Fortælling om Karen Angells Medvirken til Suhms andet Ægteskab støtter sig dels til den i Anmærkning 85 omtalte Notits, som min Morbroder har skrevet til Professor, Dr. E. Holm, dels til mundtlig Meddelelse af Frøken *Agathe Becker*, f. 1810, Datter af Christiane Suhms Broder, den S. 323 nævnte Sekretær, fra 1812 Justitsraad Erik Becker, der døde 1837. Frøken Agathe Becker, der endnu i sin høje Alder har bevaret sin forbausende Hukommelse usvækket, har nævnet sin Fader som Kilde til hvad hun har fortalt mig. Chr. Bruun.
89. Folke, et nordisk Tidsskrift. Udgiven af Frederik Barfod. I. Kbh. 1859, S. 461—62: »Et brev fra Peter Frederik Suhm til hans anden kone.« Originalen findes nu i det store kgl. Bibliothek.
90. Flere af Notitserne om Conrad Revenfeldt skyldes velvillig Meddelelse af Hr. Arkivar *A. Thiset*. — Nyerup i Suhms Samlede Skrifter, XV., S. 118; dette Bind udkom medens Suhm levede. — Berent Ankers Brev i Danske Bruun, P. F. Suhm. Tillæg.

- Samlinger, IV., Kbh. 1868—69, S. 184. »Portraits... de quelques Dames« i de Werlauffske haandskrevne Samlinger i det st. kgl. Bibliothek, Nr. 24. Hr. Bibliotheksassistent, Dr. phil. E. Gigas har henledet Forfatterens Opmærksomhed paa dette Haandskrift.
91. Minerva, 1788, Octob.—Dec. S. 121—32; S. 133—134.
  92. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 256. Edv. Storms Udgifts- og Notitsbog i det st. kgl. Bibliothek, Ny kgl. Saml., 8°, Nr. 396 r.
  93. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 261—63.
  94. G. L. Baden, Frederik den Femtes Regjerings Aarbog, Kbh. 1837, S. 47. — Tronhjemske Samlinger, V., S. 243—75; Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 165—98.
  95. Gräters Brev til Nyerup er aftrykt i N. C. Østs Literatur-, Kunst- og Theater-Blade, Kbh. 1798, S. 189. De Breve, som ere aftrykte i det XV. Bind af Suhms Samlede Skrifter, lade sig let finde ved Hjælp af Registret i dette samme Bind.
  96. Jakob Langebeks Breve, S. 410 Brev til Otto Thott, S. 416 og 420 Breve til Broeman.
  97. De originale Breve bevares i den Abrahams'ske Autografsamling i det store kgl. Bibliothek. — F. D. Gräter, Zerstreute Blätter, 2. Samml., Ulm 1824, S. 417. — Oplysningerne om Suhms Breve i det kgl. Bibliothek i Stockholm skyldes Hr. Bibliothekar, Dr. phil. *Harald Wieselgren*.
  98. Brevene fra Bernt Anker og Nordahl Brun ere trykte i Danske Samlinger, IV., S. 183—87. Brevet fra Tauber er trykt samme Sted III., S. 378—79.
  99. Brevet fra Gunnerus til Suhm, hvilket Nyerup har udgivet og dateret 15. Juli, er skrevet i Aaret 1772, ikke i Aaret 1771; se R. Nyerup, Kjøbenhavns Universitets Annaler, S. 404, Anm. — Brevet fra Suhm til Stiftsprovst O. Irgens bevares i det kgl. norske Videnskabers Selskabs Arkiv i Trondhjem.
  100. Brevet fra Joh. Ewald er trykt i Minerva, 1797, April, S. 69—71 og i Ewalds Samtlige Skrifter, VIII., Kbh. 1855, S. 206—8. Brevet fra P. A. Heiberg er udgivet af C. Molbech i Histor. Tidsskr., IV., Kbh. 1843, S. 358—59 og her i Tillæget.
1. Om dette Skrift af Hennings se F. Rønning, Rationalismens Tidsalder, II., Kbh. 1890, S. 464.
  2. Lüxdorphiana, S. 447—59; S. 494—96, 502—6, 507—9.
  3. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 137.
  4. F. Sneedorf, Samlede Skrifter, I., Kbh. 1794, S. XIX. — Fr. Nygård har i sit Skrift: Frederik Sneedorff. Et Mindeskrift. Kbh. 1893, S. 68 ff., S. 131 ff., fortalt om Forholdet imellem Suhm og Sneedorff, og om den Paavirkning, den sidste har modtaget af den første. — Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 119—20. — Brevet af 18. April 1791 er trykt i Danske Samlinger, IV., S. 187—88. — Adresseavisen, 1792, Nr. 107, 2. Juli. — Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 304. — Minerva, 1792, Juli—Sept., S. 108—11; her er ogsaa Suhms Gravskrift aftrykt. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 141.
  5. Brevet fra Thorkelin er trykt i Danske Samlinger, III., S. 379—81.
  6. Brevet fra Zoega er trykt i Danske Samlinger, III., S. 381—84.
  7. Brevet fra Arveprinds Frederik er trykt i Historisk Tidsskr., IV., S. 360.
  8. Karakteristiken af Holberg blev oversat paa Tydsk og trykt i Wielands

- Der neue teutsche Merkur, Oktober 1795, S. 187—94; Stykket er her undertegnet: R. Karakteristiken af Luxdorph er oversat paa Tydsk og trykt i J. F. Schüz's Sammlung angenehmer Reisebeschreibungen und Aufsätze allerley Inhalts. Lpz. 1792.
9. Samleren, I., Kbh. 1787, S. 209—23; 385—99; 401—7. — Samleren for Landboen, I., Kbh. 1789—90, S. 1—4; 60—68; 68—77.
  10. Skandinavisk Museum, I., Kbh. 1798, S. 56—107; optrykt i Suhmiana, S. 165—214. Bragur, VII., Leipz. 1802, S. 96—135, 167—98. Histor. Museum, Stockh. 1816, S. 1—50.
  11. E. C. Werlauff, Histor. Efterretninger om det store kgl. Bibliothek, 2 Udg., Kbh. 1844. S. 272, Anm. e; S. 273. S. 414. — Suhm, Saml. Skrifter, XV., S. 124 ff. J. Worm, Lexikon over lærde Mænd, III., S. 813.
  12. Anchers Samlinger bleve solgte med hans Bøger ved Auktion i Odense den 25. Februar 1799. Se Kataloget til denne Auktion, Manuscripta Nr. 1a—h. — N. Schow udgav 1817 »Specimen novæ editionis lexicæ Photiani, Hafniæ. — Anchers Samlinger til Photius-Udgaven findes i Ny kgl. Saml., Folio, Nr. 51—52b; 4°, Nr. 206—8c. Schows Apparatus findes i den samme Samling, 8°, Nr. 111 c.
  13. Werlauff, Hist. Efterretn. om det st. kgl. Bibl., S. 273, Anm. h. — Silvestre de Sacy's Brev er trykt i Suhms Samlede Skrifter, XV, S. 141—42.
  14. J. K. Høst, Erindringer om mig og mine Samtidige, Kbh. 1835, S. 22. H. Steffens, Was ich erlebte, I., Breslau 1840, S. 296 ff. II., S. 202 ff. — E. C. Hauber, Beskrivelse over Kjøbenhavn, Kbh. 1783, S. 83. (Schellenberg), Freie Bemerkungen über Kopenhagen in Briefe. 1796, S. 138—39. — (Thorkelin), Udkast til en Karakteristik af Kronprindsen af Danmark. Overs. ved Fr. Schneider. Kbh. 1793, S. 48.
  15. Rasmus Fleischer i Kritik og Antikritik, XIII. Hefte, Kbh. 1793, S. 17. — Moldenhawers Brev findes i det st. kgl. Bibliothek, Ny kgl. Saml., 4°, Nr. 2125 b.
  16. Rahbeks Tale i Suhmiana, S. 445—47. — Professor Kierulfs Program ved Sørgenhøjtidens over Suhm, oversat ved K. R. v: K. Rahbek, Minerva, 1799, April—Juni, S. 43. — Samleren, III. Bd., S. 402. — Iris og Hebe, 1798, Octob.—Dec., S. 247. — Iris og Hebe, 1798, Oct.—Dec., S. 260, 264 — E. Bozenhard, Tage-Buch einer Reise von Kopenhagen nach Wien Kopenh. 1794, S. 17, 32.
  17. Suhmiana, S. 481—87.
  18. Badens Universitetsjournal, 1796, S. 47. — Oplysningerne om Salget af Suhms Bibliothek ere for en Del hentede fra det store kongelige Bibliotheks Arkiv. I Skriftet: Fonden ad usus publicos, I. Bd., Kbh. 1897; er aftrykt, S. 170—72, den kongelige Resolution om Kjøbet af Suhms Bibliothek, og, S. 172—78, Moldenhawers Promemoria af 29. Februar 1796. — Brevet fra Riegels til Nyerup, 27. Dec. 1796, er trykt hos S. Birket Smith, Til Belysning af literære Personer og Forhold i Slutn. af 18. og i Beg. af 19. Aarh., Kbh. 1884, S. 255—56.
  19. Lærde Efterretninger, 1789, S. 545, 581; 1794, S. 57; 1795, S. 324. — Götting. gel. Anzeigen, 1790, III., S. 1867—69. Allgemeine Literatur-Zeitung, Jena 1790, III., S. 467.
  20. N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Historie, V., 1., S. 87, Anm. 1.
  21. R. Nyerup, Kjøbenhavns Universitets Annaler, Kbh. 1805, S. 380 ff. —

- H. Matzen, Kjøbenhavns Universitets Retshistorie, II., Kbh. 1879, S. 111, 284, 291. — Suhm, Samlede Skrifter, XIII., S. 11—12, S. 22—26. Denne Suhms Plan har N. Wergeland ikke anført i sin literærhistoriske Oversigt over Skrifter om Universitetet i Norge i »Mnemosyne«, Christ. 1811, I.
22. Til de Oplysninger om dette Selskab, som her gives, er benyttet dets Forhandlings-Protokol, Nr. 768 b i Folio i den nye kgl. Samling i det st. kgl. Bibliothek. — E. C. Werlauff, Det kongelige danske Selskabs Historie, Kbh. 1847, S. 153. — Det forholder sig rigtigt, at Notitsen om de 100 Rdl., som er tagen fra Skiftebrevet angaaende Suhms Bo, angaar den Mollerske Auktion. Kammerherre Bertouch havde 14. Aug. 1801 skrevet herom til Skiftekommisærerne.
23. De Notitser om Suhm og det kgl. danske Videnskabernes Selskab, som her ere meddelte, ere for største Delen tagne fra Chr. Molbechs Skriff om dette Selskabs Historie, Kbh. 1843. — Werlauffiana i det st. kgl. Bibliothek, Nr. 33 og Nr. 29. — Den Bøllingske Brevsamling i det st. kgl. Bibliothek. — Suhmiana, S. 422.
24. En Afskrift af Selskabets ældste Protokol findes i det st. kgl. Bibliothek, Ny kgl. Saml., Fol. Nr. 768 ae; sml. F. Rønning, Rationalismens Tidsalder, II., S. 87 ff., S. 373, S. 478. — C. Molbech, Histor.-biogr. Samlinger, Kbh. 1841, S. 145 ff.
25. Suhm, Samlinger, II., 1., Kbh. 1775, S. 62—63. Saml. Skrifter, XI., S. 333.
26. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 114 ff. Suhmiana, S. 451—60. Minerva, 1801, I., S. 286; F. L. Liebenberg, Bidrag til den øehlenschlägerske Literaturs Historie, I., Kbh. 1868, S. 303—4.
27. Notitserne om »Det skandinaviske Literatur-Selskab« ere hentede fra Selskabets Protokol, der bevares i det st. kgl. Bibliothek, Ny kgl. Saml., F^o, Nr. 782 d.
28. Rahbek, Erindringer om mit Liv, V., Kbh. 1829, S. 92—97. — Werlauffs Samlinger i det st. kgl. Bibliothek, Nr. 36. — Minerva, 1797, Octob.—Dec., S. 136. Notetallet er S. 432, L. 14, urigtig trykt 24.
29. Adresseavisen, 1798, Nr. 244, 7. September. Fru Frederikke Bruns Notits findes som Tillæg til et Suhmsk Brev, som er indheftet i hendes Autografsamling i det st. kgl. Bibliothek, Ny kgl. Saml., 4°, Nr. 1992 i. Cand. phil. *L. Bobé* har henledet Forfatterens Opmærksomhed paa dette Stykke. — Berlingske Tidende, 1798, Nr. 75, 17. Sept. — Adresseavisen, 1798, Nr. 252, 17. Sept. — Adresseavisen, 1798, Nr. 246, 10. Sept. — Suhmiana, S. XII. J. Baden, Universitets-Journal, 1798, S. 140—41. — N. C. Øst, Litteratur-, Kunst- og Theater-Blade, Kbh. 1798, S. 198—99. Politivennen, 1798, S. 328—32, 341, 343; Rahbek, Erindringer, V., S. 291—94. N. C. Øst, Litteratur-, Kunst- og Theater-Blade, Kbh. 1798, S. 163—65. Adresseavisen, 1798, Nr. 246, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 61, 70, 72, 83; det sidste Digt er trykt den 22. November. Berl. Tidende, 1798, Nr. 76. N. C. Øst, Litteratur-Blade, S. 166, 183—89, 201—5, 239—43, 312—18, 355—58, 369, sml. S. 373.
30. Stykket er aftrykt i Suhmiana, S. 423—30 og i Nyerups Biografi af Suhm, S. 69—77 i Lahdes Samling af fortjente danske Mænds Portraiter, II., Kbh. 1799. — Kantaten er trykt i Iris og Hebe, 1798, Oct.—Dec., S. 261—63; den udkom i Klaverudtog; Mindetalen er trykt i Minerva, 1798, Octob.—Dec., S. 200—19 (heraf Særtryk), og er optrykt i Suhmiana, S. 431—50. K. L. Rahbek, Erindringer, IV., S. 79, 399. — Minerva, 1799,

- April—Juni, S. 196—231, Mindetale af J. Junge; Juli—Sept. S. 18—71, Mindetale af H. Kampmann.
31. Professor Kierulfs Program er i dansk Oversættelse trykt i *Minerva*, 1799, April—Juni, S. 36—43. Kantaten er trykt i *Iris og Hebe*, 1799, April—Juni, S. 98—101, og i *Den danske Tilskuer*, 1799, S. 236—40. Talen er trykt i: *Orationes quas in Rectoratu academico habuit M. Jac. Baden. Accedit Laudatio Petri Frid. Suhmii*. In supplementum *Opusculorum latinorum editæ*. Hafn. 1799, S. 51—84; den udkom ogsaa i Særtryk, og udkom oversat paa Dansk af Professor Torkel Baden, Kbh. 1795, 35 SS. — P. H. Mønsters Mindeord findes i *Iris og Hebe*, 1798, Oct.—Dec., S. 70—78.
  32. Lærde Efterretninger, 1798, S. 719, 1799, S. 239, 1800, S. 206—7; *Baden, Universitets-Journal*, 1800, S. 85—87; *Werlauffs Samlinger*, Nr. 36.
  33. Adresseavisen, 1799, Nr. 33, 8. Febr. *Berlingske Avis*, 1799, Nr. 11, 8. Febr. — Fru Christiane Suhms Begravelse var Gravstedet paa Trinitatis Kirkegaard, Monumentlinie Nr. 51, nu Nr. 368 paa Assistentkirkegaard, Afdeling A. Ejendomsretten til Gravstedet blev fornyet nogle Gange, men er derefter gaaet over til en anden Familie. Meddelt af Hr. Justitsraad A. P. C. *Abrahams*, Chef for Begravelseskontoret i Kjøbenhavn. Adresseavisen, 1799, Nr. 35, 41, 42.
  34. *Benedicte Arnesen-Kall, Livserindringer 1813—1857*, Kbh. 1889, S. 350 ff. — R. Petersen, *Minder fra Øresundskysten*, Kbh. 1891, S. 255.
  35. *General. Reichs- und Staats-Handbuch auf das Jahr 1803*. I., Frankf. a. M. 1803, S. 523. — Meddelelse af Hr. Arkivar A. *Thiset* og af Hr. L. *Bobé*. — Ifølge Kjøbenhavns Vejviser havde Greve v. Dernath fra 1792 til 1801 en Bolig paa Hjørnet af Amaliegade og Toldbodvejen. Men Greve F. O. v. Dernath levede paa den Tid, her er Tale om, vistnok i Holsten paa Godset Hasselburg. — I Skriftet »Gräfin Elise von Bernstorff, gebohrene Gräfin von Dernath,« Berlin 1896, findes flere Notitser om disse Grever von Dernath, Fader og Søn, I., S. 16—17, 31—32. — A. A. Vorstemann van Oyen, *Jaarboek van den nederlandschen Adel*, 1. Jaarg. 's-Gravenhage, 1888, S. 33. Meddelelse af Hr. Baron *Zütphen-Adeler*, Arkivar i Udenrigsministeriet. Huygens fik 1830 adeligt Nobilitations-Patent (nederlandsk); han var befuldmægtiget Gesandt ved forskjellige Hoffer og var Kongerigetets Gesandt i Kjøbenhavn fra 5. Oktober 1832 til 21. Oktober 1842, da Gesandtposten blev forandret til en Ministerresident-Post. Han var dekoreret med Dannebrogordenens Storkors og døde den 29. Marts 1857. Sønnen, Roger Bange-*man Huygens*, blev i Aaret 1828 optaget i den danske Grevestand som Greve af Løvendal. Slægten Løvendal uddøde paa Mandslinien 1885. — Meddelelserne om den portugisiske Legation i Kjøbenhavn skyldes dels Meddelelse af Hr. Baron *Zütphen-Adeler*, dels Oplysninger hentede fra Stats-Kalenderen og fra Kjøbenhavns Vejviser. De Souza's Effekter blev solgte i Kjøbenhavn ved Auktion den 14. Juni 1802.
  36. Frederik Sneedorff skriver i et Brev, sendt den 10. Oktober 1791 fra Paris til Broderen, Kaplt. H. C. Sneedorff, nogle Ord om Fru Suhm i Anledning af, at Fru »Betsy« Sneedorff havde meddelt ham noget, som var ufordelagtigt for hende. *Personalhist. Tidsskrift*, III. R., 5. Bd., S. 194: »Naar Du skriver mig til, ønskede jeg meget at vide Forfatningen i Suhms Huus, Din Kone skriver mig Noget, som foruroliger mig meget og gør mig yderst bange for denne herlige Mands Alderdom. Jeg har skrevet Fru Suhm til fra Basel, men jeg har intet Svar faaet, jeg kunde aldrig

skrive hende meer, aldrig tale med hende, om det Rygte var grundet, som Betsy skriver mig.« Med nogen god Vilje kan man lægge en Fortolkning ind i disse Ord, som kan fremkalde Mistanke ligeoverfor Fru Suhms Opførsel. Kan der være tænkt paa Suhms økonomiske slette Tilstand, som snart truende med en Fallit? Kan Fru Suhm have været ødsel og bidraget hertil? Fra 1791 ere jo baade Bernt Ankers ovenfor S. 331 citerede Brev og det samme Sted meddelte Stykke af »Tableau des Dames.«

J. Baggesen, Skiemtsomme Rimbrev, Kbh. 1807, S. 172—73. Jens Baggesen, Giengangeren, Kbh. 1807, S. 28—29. Jens Baggesens Poetiske Skrifter. Ved A. Arlaud, II., Kbh. 1891, S. 79; sml. S. 305—6. Hr. Kontorchef *Aug. Arlaud* har henledet Forfatterens Opmærksomhed paa disse Baggesenske Acta, og han har tilladt mig, at aftrykke følgende Stykke af et Brev, som Professor *P. Hjort* i Januar 1864 havde skrevet ham til i Anledning af en Anmodning, der var rettet til Hjort om at give Sikkerhed for, at den Person, Hjort i »Tolv Paragrapher,« 1817 havde omtalt, var Fru Suhm. Hjort udtaler da: »Det er aldeles sikkert, at man i Aarhundredets Begyndelse antog, at Jens Baggesen havde villet spotte over den unge Fru Suhms Nedkomst efter Mandens Død; det var hans sædvanlige Lapseri uden Respekt eller Samvittighed. Min Kilde var daværende Kammeradvokat, Etatsraad Schönheyder, der ogsaa førte min Proces med J. B. Jeg har for Deres Skyld spurgt Conf. R. *Werlauff*, om det ikke var rigtigt, og han bekræftede det ubetinget.« I de »Tolv Paragrapher,« S. 75, skriver P. Hjort: »Giengangeren, som helt igiennem burde revses, er i Grunden et med »Jeg selv,« og de sige hinanden de største Complimenter i Anledning af de Uartigheder, man havde fundet i Rimbrevene imod en meget agtet Dame og en hædret Olding.«

37. Oplysningerne om Ritmester Willemoes's Nobilitering og om Oprettelsen af det Suhmske Fideikommis ere hentede fra Aktstykker i Rigsarkivets anden Afdeling. Det i Nobiliterings-Patentet beskrevne Suhmske Vaaben er det samme som det, der er beskrevet hos O. H. Møller, Hist. u. geneal. Nachricht von dem adel. Geschlecht derer von Zaum oder Suhm, S. 98—99.
38. Bekjendtgjørelserne om Auktionerne findes i Adresseavisen, 1799, Nr. 46, 76, 84, 142, 1800, Nr. 109, 390. — »Kammerherre Suhms og Frues Skiftebrev,« indeholdende 740 Ark, findes nu i Provinds-Arkivet for Sjælland etc. Hr. Arkivar *G. M. Hornemann* har været saa venlig at henlede Forfatterens Opmærksomhed paa dette for Suhms Historie saa vigtige Kildeskrift.
39. O. H. Møller, Hist.-geneal. Nachricht von dem uralten adelichen Geschlecht derer von Zaum oder Suhm, Flensb. 1776, S. 181—206. F. de Hofman, Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd, II., Kbh. 1778, S. 195—200. R. Nyerup, Uebersicht des Lebens P. F. Suhms, Kph. 1799, S. 63, Tilføjelse af F. Ekkard. — Magazin for Rejseagttagelser, I., S. 429. — Rasmus Nyerups Levnetsløb beskrevet af ham selv, Kbh. 1829, S. 39. — Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Kunst, III., S. 579—80: Mindes-Ord over Ove Malling og R. Nyerup. — G. L. Lahde, Samling af fortjente danske Mænds Portraiter med biographiske Efterretninger, II., 3., Kbh. 1799. — Suhmiana, S. 371—422, S. X—XVI. — Magazin encyclopédic, V. Année, II., S. 293—300, Thermidor An. VII. — R. Nyerup, Uebersicht des Lebens P. Fr. von Suhm, übers. von F. Ekkard, S. 57, Anm. S. 283, Anm. — Biographie universelle (Michaud) ancienne et moderne,

40. Bd., Paris [1864], S. 417—18. Biografi af P. F. Suhm — forfattet af C. E. Secher — i P. Larsens »Almennyttigt dansk Konversations-Lexikon, »VIII., Kbh. 1860, S. 1207—17. I Skriftet »Billeder af berømte danske Mænd og Kvinder etc.« med Text af P., Kbh. 1868, S. 282—84, findes en kort Levnetsbeskrivelse af Suhm, ledsaget af et Portræt af ham, Juels Billede hos Lahde.
40. O. A. Øverland, Illustreret Norges Historie, 5., 2. D., Kristiania 1891—95, S. 1317. Derefter er dette Portræt trykt i Skriftet: Throndhjem i Fortid og Nutid, 997—1897. Udg. af H. G. Heggtveit, Horten 1897, S. 315, i Afhandlingen af H. J. Huitfeldt-Kaas: Det lærde Treklover i Throndhjem og Videnskabselskabet's Stiftelse. — Adresseavisen, 1798, 18. September. Lærde Efterretninger, 1798, Nr. 37, S. 590—91. — Adresseavisen, 1798, 19. September; 1801, 10. Januar. — Det Suhmske Skiftebrev indeholder i Afskrift Fru Suhms Brev til Clemens af 24. Sept. 1798 og Brevene fra Clemens til Skiftekommissionen i Anledning af dette Portræt. — Samleren, 3. Bd., Kbh. 1790, S. 334. A. Strunk, Samlinger til en beskrivende Catalog over Portraiter af Danske, Norske og Holstenere, S. 616, anfører under Nr. 2836 tre forskjellige Udgaver af Lahdes Stik fra 1795; Forskjællen beror dog kun paa Underskriften. Nr. 2832 i dette samme Skrift giver Beskrivelsen af det Juel-Schürer'ske Portrait, Nr. 2833 er det Juel-Lahde'ske Portrait, Nr. 2837 det Adzer-Flint'ske. Fortegnelsen over det nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg Slot, Kbh. 1894, S. 67, Nr. 255, S. 92, Nr. 359. I Fortegnelsen fra 1898 nævnes Busten ikke, da den er bleven flyttet til Magazinet. Dette Exemplar af Busten har tilhørt I. I. A. Worsaae, hvis Enke har foræret det til Frederiksborg Musæet. Nyerups Forfatterlexikon, S. 587.
41. Danske Samlinger, II., S. 333. Minerva, 1799, Juli—September, S. 69.
42. Jacob Baden, Sørgetale over P. F. Suhm, S. 11.
43. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 262. — Samlede Skrifter, IV., S. 368.
44. J. Junge, Mindetale over P. F. Suhm, Minerva, 1799, April—Juni, S. 207.
45. Notitsen fra Lavaters Dagbog, der ejes af Antistes Finsler i Zürich, skyldes Meddelelse af Hr. L. Bobé.
46. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 268. — X., S. 109. — XIV., S. 258.
47. J. Baden, Sørgetale over P. F. Suhm, S. 32. — Suhm, Samlede Skrifter, XV., S. 269.
48. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 86; S. 90.
49. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 243; 251 ff. — XIII., S. 37, XIV., S. 232, X., S. 58—59; 77. XIV., S. 264. — XIII., S. 30.
50. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 129—31; S. 48—49. Historie af Danmark, XIV., S. 169—70. — Saml. Skrifter, XV., S. 78—79. Kjøbenhavnske lærde Efterretninger, 1799, S. 44—45.
51. Citatet er taget fra Quarterly Review, Vol. 187, 1898, January, S. 133, af en Artikel om Mahans Biografi af Lord Nelson. Ordene mellem Citations-Tegn staae i 2. Korinthier-Brev, 13. Kap.
52. G. L. Baden, Christian den Syvendes Regjerings Aarvog, Kbh. 1833, S. 228—29. Adresseavisen, 1777, Nr. 194.
53. G. L. Baden, Christian den Syvendes Regjerings Aarvog, S. 110, Anm.
54. Det st. kgl. Bibliothek, Ny kgl. Samling, 8°, Nr. 363 p. — A. Oehlenschlägers Erindringer, I., Kbh. 1850, S. 129. — Adresseavisen, 1798, 18. September.
55. Suhm, Samlede Skrifter, IV., S. 85, S. 119. Minerva, Juli—Sept. 1799, S. 42.

56. Minerva, Juli—Septb., 1799, S. 65. Suhm, Samlede Skrifter, X., S. 54. Suhmiana, S. 465 ff. — Om Suhms Meninger i Henseende til Politik og Statsøkonomi kan henvises til Skrifterne af E. Holm, Om det Syn paa Kongemagt, Folk og borgerlig Frihed, der udviklede sig i den dansk-norske Stat i Midten af det 18de Aarh., Kbh. 1883, S. 29, 102—4. — Nogle Hovedtræk af Trykkefrihedstidens Historie 1770—1773, Kbh. 1885, S. 51, 78—86. Den offentlige Mening og Statsmagten i den dansk-norske Stat i Slutningen af det 18de Aarhundrede (1784—1799), Kbh. 1888, S. 50, 123. — Suhm, Samlede Skrifter, VII., S. 210, 421.
57. Suhm, Samlede Skrifter, XIII., S. 80—81, om Platon; VII., S. 108—116, om Horats.
58. L. H. Bøgh, Tillæg til det femte Numer af de berlingske lærde (!) Tidender etc., Kbh. 1791, S. 11. Af denne Pjece ejer det st. kgl. Bibliothek et Exemplar med en længere Tilskrift fra Bøgh til Suhm, der omtales i begejstrede Ord. Suhm, Samlede Skrifter, V., S. 182, 184. XIII., S. 12. X., S. 143.
59. Procopius, De bello Persico, I., 1.; G. G. Leibnitzius, Codex juris gentium diplomaticus, Hannoverae, 1693, Prodromus, fol. (*) verso. — Cicero, De oratore, II., 15, 62. — Suhm, Samlede Skrifter, V., S. 184; IX., S. 44; XIII., S. 18.
60. L. Daae, Gerhard Schöning, Chra., 1880, S. 12, 13. E. Pfeleiderer, G. W. Leibniz als Patriot etc., Leipz., 1870, S. 630—34. G. E. Guhrauer, G. W. Freiherr v. Leibnitz, II., Breslau s. a., S. 73, 103. J. Ludolf et G. G. Leibniti Commmercium epistolicum. Recens. A. B. Michaelis, Gotting. 1755, S. 8 ff., 13 ff., 16 ff., 25 ff. G. E. Guhrauer, Kur-Mainz in der Epoche von 1672, II., Hamb. 1839, S. 201—3. Lettres choisies de la Correspondance de Leibnitz publiées par J. G. H. Feder, Hannover 1805, S. 369.
61. Suhm, Samlede Skrifter, XIV., S. 237.
62. Nyerups Biografi af Suhm hos Lahde, II., 3., S. 64—66.
63. Medaillen, af D. J. Adzer, er afbildet i Beskrivelse over danske Medailler og Mynter. Christian den Syvende, Tavle VIII., 3., Text S. 787—88.
64. Indbydelsen til at bidrage til at rejse Frihedsstøtten, dateret den 23. April 1791, og udstedt af Suhm, Etatsraad Niels Tønder Lund, Deputeret i General-Toldkammeret, begge to Formænd i Naturhistorieselskabet, Otto Fabricius, Præst til Frelserens Kirke paa Christianshavn, Ove Malling, Kommitteret i General-Toldkammeret, Christian Colbjørnsen, Generalprokureur, alle tre Præsidenter i Landhusholdningsselskabet, samt Nikolai Abildgaard, Direktør for Kunstakademiet, som har skrevet Indbydelsen, — er trykt i Den danske Tilskuer, I., 1791, S. 283—86, og i Minerva, 1791, II., S. 185—86. Omkostningerne ansloges til 10,000 Rdl., og heraf var allerede Halvdelen tegnet. Grundstenen blev lagt den 31. Juli 1792. Om Tegningen til Frihedsstøtten, først af Abildgaard, derefter af P. Friis, se Noten hos Fr. C. Krohn, Samlinger til en beskrivende Fortegnelse over danske Kobberstik etc., 1., Kbh. 1889, S. 119, Nr. 993. — Suhm var syg den Dag, da Grundstenen til Frihedsstøtten blev lagt med stor Højtidelighed, og han kunde ikke være tilstede ved denne Fest. Berlingske Tidende, 1792, Nr. 63, 6. August. — Suhmiana, S. 449—50.

RETTELSER OG TILFØJELSER.

- S. 7, L. 5, læs: Personlighed².
- 7, - 24, l.: September³.
- 16, - 7. Til sin Privat-Præceptor valgte Suhm Professor C. L. Scheidt.
Notits af E. C. Werlauff.
- 44, - 11. I de københavnske Tidender om lærde og curieuse Sager, Kbh.
1751, Nr. 52, S. 409, læses følgende Lykønskning til Suhm og
Karen Angell:

Epigramma
in
FELICISSIMAM DESPONSATIONEM
Illustrissimi ac Generosissimi Consilarii Status
Dom. FRIDERICI SUMMII,
cum
Generosissima, eademque Virtutibus ac nummis
æque Divite Virgine
ANGEL
SUMMIUS à *Summis* laudatur, amator amatu
Dignus; *Summus* erit, com bonus esse velit.
Hinc piscatum abiit felix Piscator habendus,
Nam *Aureus* ex votis obtigit HAMUS Ei.
Ita cecinit qvi Generosissimis hisce Despon-
satis optima quævis appræcatur
Amicus ex animo
Hafniæ.

I det sidste Ord er det første Bogstav udhævet og Forfatterens
Navn er vistnok derved antydet. Mon Holberg? Mon Hielm-
stjerne?

- 61, - 8 f. n., l.: Leibniz.
- 65, - 6, l.: Sokrates⁴⁸.
- 117, - 2, l.: Historie⁷⁴.
- 122, - 12 f. n. »Boalth« er vistnok Kancelliraad Jens Boalt, Rektor ved
Kathedralskolen i Bergen, f. 1725, Rektor 1756, d. 1781.

- S. 133, L. 1 f. n., l.: Stykke.
- 142, - 21, l.: Junge.
- 193, - 9 f. n. C. F. Wegener holdt 1829—33 ved Sorø Akademi Forelæsninger over Danmarks Historie med Suhms Lærebog som Grundlag. Se: Ny kgl. Samling, 4°, Nr. 2278 i det store kgl. Bibliothek.
- 214, - 13 f. n., l.: Hofman.
- 216, - 22. Langebeks egenhændige Udkast til Aftalen (Kontrakten) med Suhm bevares i det store kgl. Bibliothek; jeg har havt det for mig og har afskrevet det, men jeg har desværre glemt at anføre dets Signatur, og har trods flittig Søgen ikke kunnet finde det. Chr. Br.
- 245, - 3 f. n., l.: Leibniz; saaledes ogsaa nogle Gange i det Følgende.
- 276, - 17. Tome V. af Suhms »Historie af Danmark« udkom i Hefter, hver Konge for sig.
- 336, - 2. Til det kobberstukne Portræt af Edvard Storm skrev Suhm:
Moribus insignis, Musarum carus alumnus.
Stormius Elysii nunc tenet arva sui.
- 344, - 24. Her skulde være omtalt et Brev fra Professor Chr. Gottfr. Schütz i Jena, som i Aaret 1790 henvendte sig til Suhm med Opfordring om, med 10,000 Rthl. at støtte et literært Foretagende, som Schütz dog ikke nærmere har betegnet. Brevet er mærkeligt som Vidnesbyrd om den Anseelse, som Suhm maa have nydt i Tydskland; det er trykt i Tillæget.
- 348, - 8 og 23, l.: Shering.
- 349, - 22. Niels Schow anmodede i et Brev, dateret Leipzig den 18. Juni 1791, Suhm om at understøtte en Ansøgning fra ham om at blive filologisk Professor ved Københavns Universitet. Schow fik efter sin Hjemkomst 1792 Prædikat som Professor philologiæ extraordinarius; 1805 blev han Professor extraord. i Archæologi, og 1813 Professor ord. i græsk Filologi.
- 355, - 5. Det andet Brev fra Lütken er dateret 26. December 1772.

-
- S. 37*, L. 20. En Udgave af Virgil udkom 1517 i Lyon trykt af Jacobus Sachon og udstyret med billedlige Fremstillinger i Træsnit. Det Exemplar af denne Udgave, som findes i det st. kgl. Bibliothek, har tilhørt Suhm, der har skrevet sit Navn i det 1749.
- 56*, - 17. Et Tillæg til denne Afhandling har Rektor Erichsen offentliggjort i »Vor Ungdom,« 1897, S. 220 ff.: Af B. Dass's Brevveksling.
-

REGISTER.

- Aabye, Thomas, 368.
Aagaard, P., 108.
Aarbøger, Historiske, 285—86.
Abelsen, Per, 11. 17.
Abildgaard, Nic., 431.
— P. C., 414. 430. 431. 443.
— S., 232. 280.
Abrahamson, Werner H. Fr., 332. 430.
431. 470.
Abulfeda, 374. 376—78.
Adam af Bremen, 276.
Adelung, Joh. Chr., 390.
Adler, Jak. Georg Chr., 377.
Adlerbeth, G. J., 348.
Adzer, D. J., 205. 220. 317. 434. 468.
Allen, C. F. 193—94. 287.
Amberg, H., 197.
Ancher, L., 374—76. 9*—12*.
— Peter Kofod, 61. 214. 215. 305.
375. 10*.
Anchersen, H. P., 13. 24. 25. 27—28. 60.
Angell, Familie, 41.
— Albert Lorentsen, 41.
— Elisabeth, 4*.
— Karen (Katharine), 42. 43. 70.
— Lorents, 41—42. 78.
— Sara, 42—43. 44.
— Thomas, 41—43. 44. 47. 74. 80
—85.
Anker, Familie, 461.
— Bernt, 331. 334. 349. 395. 401.
433.
— Carsten, 451. 453. 455.
Anker, Hedvig, f. Wegener, 451.
— Peter, 401.
Arkiv, Det pavelige, Undersøgelser der,
340.
Arna-Magnæanske Kommission, 231—
33. 405.
Arnesen-Kall, Benedikte, 446.
Augustini, J. Sam., 108. 195.
Baco de Verulamia, Fr., 77.
Baden, Gustav Ludv., 129. 177. 190.
283. 319. 337. 486—87.
— Jakob, 68. 125. 134. 158. 267.
395. 419. 420. 425. 426. 437. 442.
443. 444. 471. 476—77.
— Torkel, 341. 366. 443.
Bager, J. P., 108.
Bagge, O. O., 280.
Baggesen, J., 371. 426. 430. 431. 454—
55. 475. 493.
Bajer, Fr., 430.
Balle, N. E., 437. 470.
Bang, Oluf, 409.
Bartholin, Thomas, 499.
Bast, P. D., 440.
Bauert, 469.
Bayer, Th. S., 302.
Becker, Hofapotheker-Familie, 215. 322
—30.
— Agathe, 65*.
— Anna Christine, 323. 326. 445. 448.
— Catharine Sophie, 325.
— Charlotte Amalie, 326.

- Becker, Christiane, 323—34. 460.
 — Colette Marie, 455.
 — Erik, 323. 330. 437. 448. 450. 452
 —57.
 — Gotfred, 323—34. 460.
 — Johan Gotfred, 323. 455.
 — Johanne Henrikke, 323. 445. 448.
 — J. H., Professor, Bergraad, 60.
- Benzon, Jac., Statholder, 112.
 — Lars, Etatsraad, 6.
- Berg, J. C., 464.
 Berger, J. J., 326.
- Berling, Brødrene, 272. 281.
- Bernstorff, A. P., 142. 337. 344. 418. 23*.
 — J. H. E., 124. 127.
 — Magdalene Charlotte, 447.
- Berthelsen, 450. 451. 452.
- v. Bertouch, E. A., 410—11.
- v. Beulwitz, F. L. S. C., Stiftsdame, 489.
 12*—14*.
 — Gottl. Fr., Officer, 14*.
- Bie, J. C., 106.
- Biehl, Charlotte, 404.
- Biester, 390.
- Bille, Frid. Christ., 121.
- Birch, Andr., 360. 366. 375.
 — Anna Catharina, 461.
- Birckner, M. G., 349. 464. 14*.
- Bjarnarsen, Steph., 231. 233.
- Bloch, Jens, 429. 431.
 — Søren, 13.
- Boalth, Jens, 122. 74*.
- Bodoni, 374.
- v. Bonstetten, C. V., 437.
- Borgia, Stefano, 339—41.
- Bornemann, V., 108. 460.
- Boye, Birgitte Cath., 422—23. 440.
 — Joh., 429. 14*.
- Bozenhard, Emanuel, 323. 326. 327. 390.
 437. 440. 445. 450. 452.
 — Johanne Henrikke (Henriette),
 450—52. 455.
- Brandt, Chr., 326. 437.
- Bredal, Niels Krog, 63. 76. 157.
- Breitendich, 17.
- Brinchman, Dandselærere, 16.
- Broager, Jonas, 382. 461.
- Broeman, Niels Reinhard, 98. 217.
- Brun, Frederikke, 331. 437. 446. 472. 475.
 — Joh. Nordal, 157. 349. 421.
- Bruun, M. C., 466.
- Bucelinus, G., 497. 498.
- Bugge, Thomas, 201. 431. 454—55. 5*.
- Burman Becker, El., 454.
 — Joh. Gotfr., 65*.
- Bülow, Hans Henriksen, 326.
 — Johan, 143. 320. 334. 473. 488.
- v. Bünau, Heinr., 261.
- Bynch, Josias Leopold, 126.
- Carlyle, Thom., 389.
- Carstens, Adolph Goth., 60. 326. 336.
 405. 413. 415. 420. 472.
 — Gerhard Friderich, 327.
- Christian den Fjerde, 337. 368.
 — den Syvende, 118—19.
 — Frederik, Prinds, 367.
- Christiani, Wilh. Ernst, 161. 414.
- Cicero, 496.
- Classen, J. F., 214.
- Clausen, P., 124.
- Clemens, J. F., 198. 453. 467—68.
- de Coiffier-Dennet, H. L., 163.
- Colbjørnsen, Christian, 116. 142. 215.
 437. 449. 453. 470.
 — J., 415. 9*.
- Collett, Anna, 5*.
 — Ditlevine, 99. 328. 457.
 — Johan, 326. 327.
 — Peter, 464. 484.
 — Sara, 42—43.
- Cornisch, Pet. Marquard, 382. 391. 392.
- Cortsen, E. H., 108.
- Cramer, Joh. A., 128. 133. 147.
- Daae, Ludv., 43.
- Dahlmann, C. F., 300—1.
- Danneskjold Løvendal, Elise M. J. S.
 C. L., 448.
- Dannevirke, 277.
- Darbes, F., 21.
- Dass, Benjamin, 40. 48—51. 55—57. 59.
 72. 74. 80. 86. 92—95. 98. 223.
 225. 242—43. 308. 350. 354. 427.
 475. 74*.
- Deichmann, Carl, 60. 350.
 — Jac., 191.
- Denis, Michel, 341.

- v. Dernath, Fr. Otto, 447.
 — Magnus, 447.
 Dibdin, Thom. Frogner, 373.
 Dobree, P. P., 376.
 Dreyer, Joh. Karl Heinr., 100. 348.
 Dunker, Conradine, 83. 489.
 Durand, Mlle, 455.
 Dümmler, Ernst, 286.
- Eggers, C. H. D., 431.
 Ehlers, S. C., 440.
 Eickstädt, H. H., 214.
 Ekkard, Fr., 211. 441. 466.
 v. Engelken, Margr. Sophie, 54.
 Engelstoff, L., 290.
 Erichsen, Jon, 230. 231. 234. 260. 350.
 413. 415—16.
 Estrup, H. F. J., 283.
 Evenstad, Ole, 362.
 Ewald, Joh., 155. 157. 168. 169. 202—5.
 336. 352. 380. 419. 420. 428. 471
 —72. 15*.
- Fabricius, Birgitte, Frue, 16*.
 — Gotthilf Just, Etatsraad, 97.
 — J. C., Fysicus, 60.
 — Lauritz Schurman Hansen, Præst,
 17*.
- Fahrenholtz, G., 441.
 Falbe, C. W., 449—51. 457.
 Feddersen, Ditlev Frederik, 437.
 — Ditlevine, 99, 320. 328. 457.
 — Nic., 99. 328.
 — Pet., 326. 327. 437. 457.
- Fénélon, 120. 273.
 Ferdinand, Hertug af Brunsvig, 336.
 Finssen, Hans, 230. 350.
 Fischer, J. W., 440.
 Fleischer, Esaias, 118.
 — Rasmus, 386—7.
 Flindt, J. T., 22*.
 Flint, A., 402.
 Fogh, 440.
 Fosie, J., 16.
 Franckenaу, J. Chr., 108.
 Frederik, Arveprinds, 110. 112. 173. 366
 —67.
 — den Store, 336.
- Frederik Christian, Hertug af Augusten-
 borg, 142.
 Friedleb, 327.
 Friman, P. H., 441.
 Frølich, Cecilie Christine, 4*.
 — Joh. Fred., 39. 41. 5*.
 Fumars, V., 440.
 Førster, Spillelærer, 455.
- Gamborg, A., 431.
 Gebhardi, L. A. 281. 342.
 Gerner, Henr., Fabrikmester, 225—28.
 v. Gerstenberg, Heinr. Wilh., 167.
 Gianelli, D., 469.
 Gibbon, Edw. 268—69. 398.
 Giörwell, Carl Christoff, 182. 281. 348.
 Godiche, Madam, 237.
 Goeze, Joh. Melch., 99.
 Graae, Niels Christian, 10—13. 14—16.
 98. 337. 368.
 Gram, Hans, 9. 25—26. 34. 67. 256. 496.
 497—502.
 Grave, J. C., 350.
 Grilstad, Landejendom, 78—79.
 Grouvelle, Phil., 341. 433. 17*.
 Grundtvig, N. F. S., 190. 271. 282—83.
 Gräter, D. F., 148. 162. 290. 338. 342. 440.
 Gude, Marie Emilie, 5.
 — Marquard, 5.
 Guerreiro, 448.
 Guiter, A. C., 198.
 Guldberg, Høegh-, Fr., 433.
 — O., 98. 106. 108. 116. 117. 134.
 144—45. 179. 185—88. 193. 203.
 207. 214. 353. 474. 24*—26*.
- Gunnerus, Erasmus, 368.
 — Joh. Ernst, 45, 61—63. 101. 350.
 406. 19*.
- Gyldendal, S., 237. 432. 433.
- Haas, J., 262.
 — Meno, 198.
 Haltaus, Chr. Gl., 247.
 Hammer, Hans, 43.
 Hammond, Hans, 45. 351—52. 444.
 — Sara, 41.
 Hansen, Joh. Jak., 278.
 Harboe, Ludv., 60. 230.

- Haste, P. H., 471.
 Hauch, A. W., 430. 431. 437.
 — Joh. C., 170.
 Hee, Jørgen, 98. 201. 315.
 Heiberg, Ludvig, 375.
 — P. A., 321. 352. 380. 432. 433.
 20*—22*.
 — Thom. Sever., 264.
 — Thomasine, 446.
 Heinze, Val. Aug., 281. 302.
 v. Hellfriedt, Karl Friedr., 104. 123.
 Heltzen, Etatsraad, 97.
 Hennings. A., 352.
 v. Herder, Joh. G., 343.
 Herholdt, J. D., 431.
 Hertel, Jørgen Lund, 277.
 Hertz, J. M., 421.
 v. Hertzberg, E. Fr., 343.
 Hielmstjerne, H., 72. 97. 116. 215. 221
 —22. 352—53. 413. 473. 474. 22*
 —23*. 73*.
 Hjort, Peder, Direktor, 45.
 — Peder, Professor, 70*.
 Hoff, Morten, 81.
 de Hofmann, Hans, 214.
 — Tycho, 462.
 Holberg, L., 12. 21. 30. 35. 176. 180. 368.
 73*.
 Holck, Greve, 36.
 Holm, 450. 451.
 — Christiane Frederikke, 450. 451.
 Holmskjold, Theodor, 214.
 Holst, Chr., 437.
 Holstein, Joh. Ludv., 59—60. 180.
 Horats, 492.
 Horn, Konferentsraadinde, 326.
 — Fr., 437. 458.
 Howe, Sam. Friedr., 202.
 Hubner, Mart., 108. 405.
 Huitfeldt, A., 499.
 Huitfeldt Kaas, H. J., 56*. 64*.
 Hummel, Joh. Nepomuk, 334.
 Huygens, C. D. E. Bangeman, 448.
 Hwiid, A. C., 349. 23*.
 Hyldtoft, 9.
 Høst, Jens Kragh, 129. 383. 430. 431.
 Høyer, Andreas, 323. 326. 327.
 — Anna, 450. 451.
 — Christiane, 450. 451.
 — Cornelius, 198.
 Ihre, Joh., 59. 344.
 Irgens, Ole, 350.
 Island, 102. 111. 115.
 Islandsk Literatur, 229—35. 415—17.
 26*—27*.
 Jacobi, Fr. Chr. (Chr. Fr.), 108. 332. 420.
 Jaffé, P., 275.
 Jahrbücher der deutschen Geschichte,
 286.
 Jansson, H. F., 406.
 Jensenius, C., 98.
 Jespersen, Thyge, 323.
 Johnsonius, J., 232. 233. 26*. 27*.
 Johnstone, James, 418.
 Jonsen, Jon, 230. 235.
 Judichær, O., 307—8.
 Juel, J., 450. 452. 467—68.
 Juliane Marie, 118. 132. 134. 336. 477.
 Junge, Joachim, 142. 442. 472.
 Jørgensen, Joh. Dan., 278.
 Kaas, Fred. Christian, 10.
 Kall, Abraham, 210. 215. 233. 277—79.
 299. 304. 414—15. 441. 5*.
 — Peder Rosenstand, 278.
 Kampmann, Henr., 166. 201. 322. 442.
 469.
 Kant, J., 490.
 Karamsin, 163.
 Karl, Landgreve af Hessen, 112.
 — Eugen, Hertug af Würtemberg,
 213. 341. 451. 453.
 Katharina den Anden, 395.
 v. Keller, M. Aug. Therese, 447.
 Kierulf, Jørgen, 189. 190. 389. 430. 431.
 432. 433. 443. 446. 6*.
 Kinderling, J. F. A., 344.
 Kleinwachter, Friedr., 142.
 Klevenfeldt, Terkel, 60. 98. 250. 254.
 353. 433. 434. 473. 27*.
 Klingenberg, Andr. Pet. 81.
 Klopstock, F. G., 167.
 Knud den Store, 295—96.
 Knös, O. A., 448.
 Kongsberg, Bergalmuen her, 484.
 Koppmann, K., 275.
 Krabbe, Niels, 109.

- Kraft, Jens, 16. 36.
 v. Krogh, Georg Fred., 47. 274.
 Krohn, Musiklærer, 201.
 Kunzen, F., 443.
 Kølle, Fuldmægtig, 95.
 Köller von Banner, 134. 214.
- Lafontaine, 76.
 Lagerbring, Swen, 182. 275. 345—46.
 Lahde, G. L., 466. 467. 468. 489.
 Lange, Konrektor, 161.
 Langebek, Jak., 23. 28—30. 40. 53. 55.
 58. 59. 61. 74. 80. 97. 98. 106.
 136. 180. 215—20. 231. 239—41.
 250. 256. 264. 275. 337. 340. 345.
 346. 353—54. 474. 497. 499—500.
 74*.
 — Marie, født Wolf, Enke efter
 Klokker Glud, 218.
- Lappenberg, J. M., 275.
 Laurent, Pierre, 201.
 Lavater, J. C., 473.
 Leibniz, G. W., 246. 286. 490. 496. 497
 —500.
 Leko, 275.
 Lerche, Chr., Etatsr., 5.
 — Chr., Kadet, 6.
 — Kaptajn, 47.
 — Hilleborg Katharina, 5. 98.
 — Karl, 10.
 — Kornelius, 7.
 — Ulriche, 98. 450. 451.
 — Jomfru, 450. 451—52.
- Lessing, Gotth. Ephr., 99. 372.
 Lidén, Joh. Henr., 96. 100. 207. 219.
 348. 469.
- Liebenberg, M. F., 442.
 Liliedahl, 233.
 Linde, Gabriel, 108.
 Lindencrone, J. F., 410—11.
 af Linné, C., 63, 346.
 Loreck, J., 213.
 Ludvig, Prinds af Anhalt-Köthen, 438.
 Luxdorph, B. W., 60. 97. 206. 215. 231.
 239. 307—11. 323. 355. 368. 407.
 413. 415. 474. 485.
- Lütken, Fred., 354.
 Lüttichau, Adam Mogens, 330.
 — Helle Urne, 330.
 Luzac, Elias, 377.
- Lysholm, B. B., 351.
 — Catharina, f. Meincke, 351.
 Løffler, Ernst Heinr., 201. 206.
 Lovenschiold, Baron, 433.
- Mabillon, Jean, 253.
 Macaulay, T. B., 427.
 Magnussen, Arne, 499.
 — Gudm., 232. 233.
 — Sæmund, 232.
- Magnusson, Gudm., 232.
 Mallet, P. H., 157. 340.
 Malling, O., 186. 420. 422—23. 431.
 Mangelsen, Joh., 46. 69.
 Marinus, Callistus, 339.
 Marmontel, 142.
 Martin, Carl, 275.
 Mascou, Joh. Jak., 261.
 Masius, H. G., 340.
 Maurenbrecher, J. G., 440.
 Meincke, Hilmar, 5*.
 — Lorenz Angell, 326. 437.
- Meintz, H. M., 43.
 Mejer, 290.
 Meyn, Peter, 227.
 de Meza, Justus Zadig, 144.
 Midelfart, Joh., 57*.
 Mohl, R., 142.
 Molbech, Chr., 166—67. 283. 288. 464.
 Moldenhawer, D. G., 116. 387. 395—98.
 415. 431. 464. 6*. 44*.
- Montesquieu, 490.
 Munch, P. A., 340.
 Murray, J. P., 348.
 Mühlenpfordt, G., 161.
 Müller, Anton, 5*.
 — Aug., 372.
 — Fr. Ad., 326. 420.
 — Johannes, 196. 28*—29*.
 — O. F., 413.
 — Sara Maria, 5*.
- Münch, H. P., 327. 457.
 Münter, Fr., 341. 430. 431. 446. 6*.
 Møller, Caroline (Walther), 22*.
 — Jens, 418.
 — O. H. (Møller), 99. 409—11. 462.
 68*.
 — Rasmus, 429.
 — Jomfru, 450. 451. 452.

- Møllmann, Bernhard, 61. 72. 208. 256.
 — Gudlov, Etatsraadinde, 47.
 Mønster, P. H., 438. 443.
- Naber, S. A., 376.
 Nannestad, Frederik, 45. 60. 69.
 — Hans, 43.
 Nicolai, Christoph Friedr., 151.
 Niebuhr, B. G., 373.
 — Carsten, 355—56. 29*—32*.
 Nielsen, G., 420.
 Nordahl, Peter Tønder, 45.
 Norge, berømmes, 172.
 — Handel, 136—37.
 — og Suhm, 484.
 — Universitet i, 70. 395. 399. 407.
 — Økonomi, Sædelighed i, 78.
 Nyerup, Rasmus, 235. 238. 279—81. 299.
 305—6. 382. 391. 397. 418. 430.
 431. 462—65. 503.
 Nyholm, Christoffer, 440.
- Odin, 260—1. 288. 429.
 Oeder, Georg Christian, 45. 98. 142.
 356—58. 406.
 Olafsen, Jon, 231. 417.
 Oplysnings-Tiden, 3.
 Ossian, 46. 492.
- Paludan-Müller, Caspar, 193. 283.
 v. Passow, Anna Catharina, 157.
 de Peiresc, N. Cl. Fabri, 364. 388.
 Pertz, G. H., 500.
 Petersen, Gudm., 231. 232.
 — N. M., 283—84. 441.
 Philibert, Claude, 209.
 Photius, 374—76.
 Pigna, J. B., 497—98.
 Pius VI., 339.
 Platon, 492.
 v. Plessen, Christian Siegf., 6.
 — Fru, 36.
 Plum, F., 423.
 Poell, Hans Frederik, 325—27. 397. 437.
 450. 451. 452.
 Pontoppidan, Erik, 72. 106.
 — Johan Ludv., 87.
- Porthan, H. G., 347.
 Posse, 347.
 Poulsen, S. P., 174. 400. 440.
 Pram, Christen, 157. 165. 405. 430. 431.
 432. 433.
 Prokopius, 496.
- Qvist, Fred., Provst, 13. 36.
 — Borgmester, 36.
- v. Raben, Marg., 116.
 Rademacher, 448.
 Rahbek, K. L., 165. 321. 389. 423—25.
 432. 433. 441—42. 489. 504.
 Ranke, Leop., 285. 286.
 Rantzaу, 98.
 — Fred., 47.
 Rasmussen, P. E., 450. 451. 474.
 Rechoerting, Majorinde, 6.
 Rehder, 116. 215.
 Reichel, Christ. Heinr., 162.
 Reimarus, Herm. Sam., 99.
 Reiske, Ernestine Christine, 372—74.
 — Joh. Jak., 372—74.
 v. Reitzenstein, Wolf Christoph, 203.
 Retzius, A. J., 348.
 Revenfeldt, Chr. Ditlev, 330.
 — Conrad, 330.
 Reventlow, Auguste Christine, 330.
 — Christian, 142.
 — Christ. Dittl. Fred., 470. 14*.
 — Ditlev, 128.
 — Kaj, 23*.
 — L., 470.
 Riegels, N. D., 304—5. 358. 387. 440.
 32*—44*.
- Rink, 162.
 Rosenhane, Shering, 281. 348.
 Rosenkrone, Greve, 437. 23*.
 Rosenstand Goiske, 431.
 Rostgaard, Fred., 275.
 Rothe, Tyge, 108. 130. 173. 184. 203.
 358—59. 415. 45*—50*.
- Rottbøll, C. M., 359—60.
 Rousseau, J. J., 70. 76. 491. 492.
 Runer, 249. 255—56.
 Ryberg, Niels, 326. 486.
 Ryge, Imm. Chr., 397.
 Rønne, Bone Falch, 367.

- de Sacy, Silvestre, 341.
 Samsøe, Ole, 170.
 Sander, C. L., 431.
 Sandru, H. C. K., 277.
 Sandvig, B. C., 235—38. 273. 367. 382. 462.
 Saxo Grammaticus, 71. 155. 281. 296—98.
 Schack Rathloul, J. O., 112. 214. 320. 407.
 Schall, C., 442.
 Scheffer, Ridelærer, 17.
 Scheidt, C. L., 17. 73*.
 v. Scherewien, H. F., 54.
 — K. L., 54. 98.
 Schiern, Fr., 117. 118.
 Schirach, G. B., 262.
 Schionnebol, U. F., 8.
 Schlegel, Joh. El., 26. 36.
 — J. F. W., 116. 291. 431.
 — Joh. H., 155. 208. 219. 237. 303. 419.
 v. Schlözer, A. L., 262. 281. 348.
 v. Schmettau, Marg. Wilh., 116.
 Schneider, C. W., 344.
 Schou, C. W., 277.
 Schouboe, Jens, 326. 327.
 Schow, Laur., 381.
 — N., 376. 8*. 74*.
 Schultz, J. Fr., 277. 280—81.
 Schumacher, A., 134.
 Schwach, S. C., 69.
 Schütz, C. G., 53*—54*. 74*.
 — C. L., 108.
 Schütze, Gottfr., 100.
 Schøller, Cæcilia Christine, 47.
 — Sti Tonsberg, 4*.
 Schøning, Gerh., 40—41. 45. 52. 61. 63. 87. 90. 92. 95. 98. 223—25. 237. 275. 298—99. 360. 412.
 Sejdelin, Klaus Henr., 189.
 — Nik., 43.
 Selskab, Det kongelige danske, 29. 56. 409.
 — Det kongelige danske genealogisk-heraldiske, 409—11.
 — Det kongelige danske Videnskaberne, 60. 411—19.
 — Det kongelige norske Videnskaber, 62—63. 356.
 — Det Skandinaviske Literatur-, 430—31.
- Selskabet til de skønne Videnskabers Fremme, 419—30.
 Smith, Adam, 491.
 Sneedorff, Fr., 283. 327. 360—65. 368. 382. 391. 462. 463. 69*.
 — J. S., 76.
 Sommer, Hans Morten, 125.
 Sommerschild, Pet. Henr., 274—75.
 Sophia Frederikke, Arveprindsesse, 173. de Souza, 448.
 Sparre, C. G., 348.
 Sporon, Benj. Georg, 106. 207.
 Stampe, Henr., 17. 60—61. 405.
 Steenstrup, Joh. C. H. R., 269.
 Steffens, Henr., 383—84.
 Steineck, 290.
 Steinholtz, 290.
 Stiernhielm, Georg, 247.
 Stillier, Ferd., 197.
 Storm, Edv., 335. 471. 474. 484. 74*.
 — Fr., 83.
 — Gustav, 233.
 Strahlenberg, Phil. Joh., 249.
 Struensee, J. F., 108—9. 131—33. 134. 405. 406.
 Strøm, 452.
 — Ole, 412.
 v. Stöcken, Etatsraadinde, 6.
 Stöver, J. H., 344.
 Suhm, Familie, 4.
 — Ancher Andreas, 98. 311.
 — Christian, 7.
 — Christiane, 436. 439. 445—55.
 — Henrik, 5.
 — Henrikke Christiane, 5.
 — Karen, 70. 89. 127. 217. 223. 224. 311—20. 324. 329. 472. 485. 3*—4*.
 — Ulrik Frederik, Admiral, 5—7.
 — Ulrik Frederik, 47. 174. 176. 200—6.
 — Valentin, 5.
 — Peter Frederik, Fødsel og Daab, 5—6. Undervisning og Opdragelse, 7—16. Student, 13. Fortsat Undervisning, 16—17. Juridiske Studier, 17. Assessor i Hofretten, 17. Auskultant i Højesteret, 18. Hof-, Kammerjunker, 18. Literære Beskjæftigelser, Journa-

len, 19—21. Skriftet »De Gamles Krigsskole,« 22—24. »Phythagoræ gyldene Vers,« 25. Forhold til H. Gram, 25—26, til Joh. El. Schlegel, 26, til H. P. Anchersen, 27—28, til Jakob Langebek, 28—30, (Medlem af det kgl. danske Selskab, 29), til L. Holberg, 30—35. »Samtale mellem Lyciscus og Aristidem etc.,« 30. Komædien »Den ufornodentlige Lykke,« 31. Oversætter Komædier af Plautus, 31. Oversættelserne af »Le Grondeur« og »Les Précieuses ridicules« spilles paa det kgl. Theater. Komædien »Den fuldkomne Kjærlighed,« 32. Oversætter en Roman af Voiture, 35. Plan for literær Virksomhed, 35—36. Rejser med Benj. Dass og Gerh. Schøning til Trondhjem, 40—41. Bliver forlovet med Karen Angell, 41. Bryllup, 43. Reciprokt Testamente, 1761, 3*—4*. Omgang i Trondhjem, 45. Besøg i Kjøbenhavn, 46. Sønnen fødes, 47. Vil udgive en Samling af sine Smaaskrifter, 48—50; Dass kritiserer disse, 49—50. Svingning i Studierne henimod Historie, 51—52. Suhm og Schøning: Suhm vil behandle Danmarks, Schøning Norges Historie. 53. »For søg til Forbedringer i den gamle danske og norske Historie,« 54—60. Bliver Medlem af det danske Videnskabernes Societet, 60. Medstifter af det norske Videnskabers Selskab i Trondhjem, 1760, 62. Suhms Bidrag til dette Selskabs Skrifter: »Anmærkninger over Verdens Almindelige Historie,« 64—65; »Nærværende 18de Seculi Karakter,« 65—69. Udgiver under Navnet Philalethus »Trondhjemske Samlinger,« 69—80; Bedømmelse af Bøger, 72—78; om Oekonomien (i Norge), 78—79. Brud med Thomas Angell, Suhm forlader

Trondhjem, 80—91. Bosætter sig Kjøbenhavn, 91. Suhm og Benj. Dass, 92—96. Kjøber en Gaard i Pustervig, 96, og en Lystgaard i Øverød, 96—97. Dagbog fra 1766, 97. Dagbog fra 1767 ført paa en Rejse til Hamborg, 98—100. Konferentsraad, 1769, 100; Kammerherre, 1774, 101. »Om Oekonomien, særdeles Norges,« 1771, 101—3. »Essay sur l'État présent des Sciences etc.,« 1771, 103—4. »Samlinger,« 1771—76, 104—7; Tanker om den frie Presse og Nationalitet, 105. Suhms Brugbarhed til at træde i Statens Tjeneste, 108. Udkast til en konstitutionel Forfatning, 109—15. Dagbog fra 1772, 116. Brev »Til Kongen,« 1772, 117—31. »Opmuntring til de Danske og Norske,« 130—31. »Til mine Landsmænd etc.,« 1772, 131—33; Trykkefriheden, 133. Suhm og de Tydske, 133—34. Suhm Politiker, 135—36. »Om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handelen,« 136—37. Statsromanen »Euphron,« 1774, 138—45. »Idyller og Samtaler,« 1771, »Samtaler i de Dødes Rige,« 1773, »Adolphi Drøm,« 1773, »Tityrus,« 1774, 146—54. De Nordiske Fortællinger: Sigrid, De tre Venner eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarrodd, Gyrithe, Frode, Haldan, Signe og Habor, 1773—77, Alf sol, 1783, 155—70. Abu Taleb, 1774, 156. »Tvistigheden,« »Adolphi Drøm,« 1775, 170—72. »Om Norge,« 1776, 172—73. Lykønskningssdigt i Anledning af Arveprinds Frederiks Bryllup, 1774, 173. »Tidsregning til Ungdommens Nytte,« 1773, 174—77. »Skilderi af Verden,« 1775, 177—79. »Lovtale over den danske Konge Erik Eiegod,« 1773, 179. »Historie af Danmark, Norge og Holsten,« 1776, 180—98. Sønnen

Ulrik Frederik Suhms Død, 1778, 200—6. Suhms Bibliothek, det aabnes for Publikum, 206—13. Suhm faar »Merito«-Ringene, 1783, 214. Suhms Omgangsvener, 215. Suhm og Langebek, 215—20. Suhm og H. Hielmstjerne, 220—22. Suhm og Gerhard Schøning, 222—25. Suhm og Henrik Gerner, 225—28. Suhm virksom for Udgivelsen af den gamle islandske Literatur, 1774—87, 229—35; Suhm og den Arna-Magnæanske Kommission, 231—34. »Symbolæ ad Literaturam Teutonicam,« 1787, 235. »Samlinger til den Danske Historie« ved B. C. Sandvig, 1779—84, 236—38, »Nye Samlinger etc.« ved R. Nyerup, 1792—95, 238. Suhms Studier i den danske Historie, 1752, 1753, 1757, 239—43. Afhandling »Om de Vanskeligheder, som møde ved at skrive den gamle Danske og Norske Historie,« 1763, 243—57. De indledende Skrifter til Værket »Historie af Danmark,« 1769—81, 258—71. »Historie af Danmark,« 1—14. D., 1782—1828, 272—301. Forskjellige ethnografiske Afhandlinger, 1770—93, 301—3. Udnævnes til Historiograf, 1787, 303—17. B. W. Luxdorfs Død, 307—11. Fru Karen Suhms Død, 1788, 311—14; Suhms Karakteristik af hende, 315—17; Suhms Forhold til hende, 319—20. Testamente, 1788, 390—93. 460—61. Suhm ægter Christiane Becker, 1788, 324—34. Mindeord over Venner, 335—38. Karakteristiker, 336—37. Korrespondance, udenlandsk og indenlandsk, 338—67. Skriver Fortaler til forskjellige Bøger, 368. Populære Afhandlinger, 1787—90, 368—70. Den sidste Afhandling, 1798, 370—71. Suhm køber J. J. Reiskes Haandskriftsamling, 1779, 373—74. Vil bekoste Photius's græske

Glossar udgivet ved Lorents Ancher, 374—76. Bekoster Abulfedas Annaler udgivne ved J. G. C. Adler, 1789—94, 376—78. Suhms Bibliothek, 378—99; Bibliothekarerne, 381—82; Henrik Steffens, 383—84; Administration, 384—87; Betydning, 387—89; Planer for dets Fremtid, 390—93; dets Salg til Kongen, 395—99. Suhms »Samlede Skrifter,« 400—3. »Hemmelige Efterretninger om de danske Konger etc.,« 403—4. Medlem af forskjellige Kommissioner, 405—8. Mening om et Universitet i Norge, 408. Medlem af forskjellige lærde Selskaber, 408—9. Det kgl. danske Selskab, 409. Det kgl. genealogherald. Selskab, 409—11. Det kgl. danske Vidensk. Selskab, 411—19; historiske Prisopgaver, 414—15, 17—18; Ion Olafsens Prisskrift, 415—17. Selskabet til de skønne Videnskabers Fremme, 419—30. Det skandinaviske Literatur-Selskab, 430—31. Modtager en Hædersmedaille i Guld af Medborgere, 432—36. Suhms Død og Jordeførd, 436—40. Mindeord, Mindetaler om Suhm, 440—43. Vidensk. Selskab udsætter som Prisopgave en Mindetale om Suhm, 443—45, 5*—9*. Fru Christiane Suhms Død og hendes Eftermæle, 444—55. Suhms Bo og dets Behandling af Skiftekommisærere, 457—59. Første Testamente, 1788, 460—61. Biografier af Suhm, 462. R. Nyerups Biografi af Suhm, 465—66. Portrætter af Suhm, 466—469. Suhms ydre Person, 469. Karakteristik af Suhm, 469—89. Suhms Læsning, 489—493. Suhms Betragtning af den historiske Videnskab, 494—97. Suhms Fædrelandskjerlighed, 503—4. Suhm, Petrea Frederica Christiana, 455—56. Sveistrup, H. G., 441.

- Tauber, J. H., 349.
 Thaarup, F., 431.
   — T., 431.
 Thiele, Fred. Vilh., 377.
 Thomsen, C., 459.
   — C. J., 459.
   — Grimur, 129.
   — Vilh., 243.
 Thorarensen, 233.
 Thordarsen, G., 232.
 Thorkelin, Grimur Jonssen, 212—13.
   230. 231—33. 304. 365. 382. 415.
   446. 471. 9*.
 Thorlacius, B., 466.
   — S. T., 233. 418. 440. 468. 6*.
 Thorvaldsen, Albert, 402.
 Thott, Otto, 27. 98. 100. 112. 134. 381.
   19*.
 Thuycydides, 71. 499.
 Thunman, H., 262. 302. 348.
 Tilas, Daniel, 59.
 Tode, J. C., 305. 471.
 Torm, Anna Christine, 322—26. 445.
   448. 450. 452.
   — Erik Jensen, 323.
   — Mette Sophie, 326.
 Torvesen (Torfæus), Thormod, 230.
 Trant, K., 407—8.
 Trap, 455.
 Treschow, Herman, 215. 373. 384.
   — Mich., 365. 457.

 Uldall, P., 461.
 Usher, James, 270.

 Vedel, Anders Sorensen, 306.
 Velschow, H. M., 287.
 Vikingetogene, 274—75.
 de Villoison, J. B. G. d'Ansse, 341. 364.
   418.
 Vind, Agathe, 460.
 Vogelius, Peter, 201.
 Voltaire, 492.

 Wad, G., 431.
 Waitz, Georg, 285.
 Walther, Joh. Lud., 234.
 Wandal, P. T., 304.
 Wargentín, Pehr V., 347.
 v. Warnstedt, H. V., 326.
 Weber, Joh. Jak., 382. 397. 458—59.
 Wedel-Jarlsberg, Fred. Hartvig, 366.
   52*—53*.
 Wegener, C. F., 74*.
 Weinwich, Nik. Henr., 366. 382.
 Wergeland, Nic., 70. 68*.
 Werlauff, E. C., 191—93. 279. 280.
 Westergaard, Hans, 327.
 Wiborg, E., 431.
 Willemoes, Frederik Vilhelm, Joachim
   Godske, Katharina, Martin, 455
   —56.
 v. Willemoes-Suhm, Martin, 455—56.
   — Mathilde, f. v. Qualen, 453.
   — Rudolf, 457.
 Wind, Aletha Margrethe, 47.
 Winslow, Fr. Chr., 437. 468.
 Wolf, Odin, 176. 330. 470.
   — Odin H., 470.
 Wolff, Simon, 126. 207.
 Wolfardt, Anne Cathrine, 330.
 Worm, Jens, 305.
   — Oluf, 282—83. 311. 51*—52*.
 Woscam, Christian, 6.
 Woldike, A., 440.

 Yanssens des Campeaux, N. J., 198.

 Zetlitz, Baron, 460.
 Zoega, Georg, 366.
 Zuschlag, F. L., 468.

 Oehlenschläger, Adam, 170. 401. 421.
   429. 488.
   — J. C., 401.
 Øverland, O. A., 83. 466.

